

Vidék- és falukép a változó időben

Ez a kötet tematikus válogatást tartalmaz a magyar vidékkel kapcsolatos szövegekből és képekből. Nem a hagyományos módokon készült és nem követi a szöveggyűjtemények, tanulmánykötetek, képalbumok összeállításait. A korábban már publikált, szerkesztett szemelvények mellett a parlamenti előbeszéd, a televíziós műsorok, a falusi turizmus szórólapjainak és reklámkiadványainak, a propaganda céljait szolgáló diafilmeknek vagy a plakátoknak, falvédőknek a részletei is szerepelnek az egyes fejezetekben, mert a kötet elkészítésével az volt a célunk, hogy bemutassuk a vidék képekben és különböző szövegekben létező megjelenítéseinek sokoldalúságát.

A szövegeket és képeket a 19. század közepétől napjainkig terjedő időszakból válogattuk. A válogatás újdonsága, hogy az értelmezést, a szövegek közötti sokszálú összefüggések felfedezését az olvasóra bízta. Nem ad útmutatást a bemutatott vidékmegjelenítések keletkezésének a körülményeiről, mert az olvasókat interaktív olvasásra és tanulmányozásra szeretné ösztönözni.

A vidéki imázs, tehát a vidék képi és szöveges megjelenítése a kívülről városiak produktuma. Beavatkozás mindabba, amit a vidék jelent. Befolyásolja a hatalmi döntéseket; a fejlesztési források szétosztását; a vidékiek önazonosítását és önképét; a falvak, mezővárosok és lakóik képviselését a kultúra legkülönbözőbb területein. Alkalmas eszköze a vidékiek verbális és szimbolikus alárendelésének, ami kifejezi, megerősíti a valós társadalmi alávetettséget –kevesebb eséllyel és gyakorisággal az előnyöket –, és részt vesz azok előállításában.

A kötet forrásmunka a vidék, a történelem, a posztmodern kulturális folyamatok, a hatalmi viszonyok iránt érdeklődők, a médiaszakértők és a vidékfejlesztés szereplői számára, amelyet az oktatásban és a tervezésben is hasznosítani lehet.

ISBN 978-963-446-407-5

9 789634 464075

Vidék- és falukép a változó időben

Szerkesztette:

KOVÁCH
IMRE

Vidék- és falukép a változó időben

Vidék- és falukép a változó időben

Szerkesztette

KOVÁCH IMRE,

Csurgó Bernadett, Kiss László és Nagy Kalamász Ildikó
közreműködésével

Argumentum • 2007

Megjelent a Magyar Tudományos Akadémia
Politikai Tudományok Intézetének
és az OTKA 46336 számú pályázatának támogatásával

A kötet szerkesztésében közreműködött:
CSURGÓ BERNADETT, KISS LÁSZLÓ, NAGY KALAMÁSZ ILDIKÓ

Első kiadás: 2007

A kötetet és a borítót tervezte:
HODOSI MÁRIA

© KOVÁCH IMRE ET AL.
Minden jog fenntartva

ISBN 978-963- 446-407-5

A kiadásért felel Láng József, az Argumentum Kiadó igazgatója
Nyomta az Argumentum Kiadó nyomdaüzeme

Tartalom

A KÖTET SZERZŐI.	6
<i>Kovách Imre</i>	
A MÚLT ÉS A JELEN VIDÉKKÉPE	7
1.	
<i>Horváth Gergely Krisztián</i>	
„A TÁPLÁLÁSNAK STÁTUSÁHOZ TARTOZÓK”	
A korai statisztika vidékképe.	11
2.	
<i>Eőry Gabriella</i>	
A MILLENNIUM KORSZAKA	31
3.	
<i>Kiss László</i>	
„A NÉPI MOZGALOM” PARASZTKÉPE	43
4.	
<i>Csurgó Bernadett – Nagy Kalamász Ildikó – Székely Katalin Angéla</i>	
A VÁROSI KULTÚRA FALUKÉPEI	65
5.	
<i>Csurgó Bernadett</i>	
ÉPÍTÉSZEK ÉS FALVAK 1945–1996.	99
6.	
<i>Nagy Kalamász Ildikó</i>	
A DOLGOZÓ PARASZTSÁG	115
7.	
<i>Csurgó Bernadett – Kiss László</i>	
A KÁDÁR-KOR	133
8.	
<i>Csurgó Bernadett</i>	
A 20. SZÁZADI MINISZTERELNÖKÖK PROGRAMBESZÉDEI.	157
9.	
<i>Csurgó Bernadett</i>	
PARLAMENTI VITÁK A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN	
Részletek a Parlamenti Naplókából.	199
10.	
<i>Kiss László</i>	
VIDÉKMEGHATÁROZÁSI VITÁK AZ EZREDFORDULÓN.	233
11.	
<i>Gál Nikoletta</i>	
A VIDÉKI TURIZMUS	255
12.	
<i>Hack József - Kiss László</i>	
A MÉDIÁK FALUKÉPE	277

A kötet szerzői

CSURGÓ BERNADETT
szociológus, történész
MTA Politikai Tudományok Intézete

EÖRY GABRIELLA
történész
ELTE Bölcsészettudományi Kar

GÁL NIKOLETTA
szociológus
Magyar Telekom Piackutatás

HACK JÓZSEF
szociológus,
ELTE Társadalomtudományi Kar

HORVÁTH GERGELY KRISZTIÁN
történész, szociológus
ELTE Társadalomtudományi Kar

KISS LÁSZLÓ
szociológus
ELTE Társadalomtudományi Kar

KOVÁCH IMRE
szociológus
MTA Politikai Tudományok Intézete

NAGY KALAMÁSZ ILDIKÓ
szociológus
MTA Politikai Tudományok Intézete

SZÉKELY KATALIN ANGÉLA
szociológus
Research International Hoffmann

A múlt és a jelen vidékképe

Ez a kötet tematikus válogatást tartalmaz a magyar vidékkel kapcsolatos szövegekből és képekből. Nem a hagyományos módokon készült, és nem követi a szöveggyűjtemények, tanulmánykötetek, képalbumok összeállításait. A korábban már publikált, szerkesztett szemelvények mellett a parlamenti előbeszéd, a televíziós műsorok, a falusi turizmus szórólapjainak és reklámkiadványainak, a propaganda céljait szolgáló diafilmeknek vagy a plakátoknak, falvédőknek a részletei is szerepelnek az egyes fejezetekben, mert a kötet elkészítésével az volt a célunk, hogy bemutassuk a vidék képi és a különböző szövegekben létező megjelenítéseinek sokoldalúságát. A kötetnek adhattuk volna a „Vidékimázsok” címet is, amely a legtöbb európai nyelvre fordítva pontosan jelölné a válogatás tartalmát. A rendszerezett kutatások hiánya, az imázs fogalmának politikai és reklámvonatkozásai miatt ez a kötet címválasztás nem lett volna szerencsés. A vidéknek az egyes fejezetekben bemutatott megjelenítési formái ugyanakkor egybeesnek az imázsnak a nemzetközi irodalomban használt fogalmával, amely az imázst a széles körben hozzáférhető, elfogadott és használt képzetekkel azonosítja.

A szövegeket és a képeket a 19. század közepétől napjainkig terjedő időszakból válogattuk. A 19. század közepén született országleírásokban már megjelentek a különösen a turizmusban jelenleg használatos vidékimázs-elemek is. A romantika vidékképe elsősorban német nyelvterületen, még ma is azonosítható formákban él. A puszta, lovas, betyár, csárda és más vidékimázs-elemek egyik forrása a német egyetemeken végzett, sok esetben a felvidéki német anyanyelvű családokból származó szerzők országleírása. A Millenniumi Kiállítás vidéki Magyarországot bemutató falumodellje, a népi mozgalom vidék- és parasztképe, a 20. század városi tömegkultúrájának vidékimázsa, de még az ötvenes évek vagy a szocialista korszak imázselemei is beépültek a vidék, a falu mai megjelenítéseinek eszköztárába.

A kilencvenes évek elején a politikusnak a falu megsegítése melletti érveiben a reformkori szegény adózó nép állapotát bemutató elődök munkáira ismerhetünk. A 20. századi miniszterelnökök programbeszédeinek mezőgazdaságról, falvakról szóló elemeit akár fel is lehetne cserélni, korszaktól és szónoktól függetlenül hasonlóak. Az európai integrációra készülő államigazgatás magas rangú hivatalnokainak vidékmeghatározásaiban olyan stilizált falu jelenik meg, amely nincs távol a két világháború közötti konzervatívizmus gondolatvilágától, vagy éppen a 18. századi bukolikus pásztori idillektől. A vezető politikus választási plakátján operettbonviván módjára véteti körbe magát népviseletbe öltözött lányokkal, és ökrös szekéren érkezik kortesbeszédet tartani. A kabarétréfák parasztjai napjaink televíziós műsoraiban vagy szórakoztató színházi műsoraiban is olyan otrombán alacsonyrendűek, mint a nagyvárosi kabarék virágkorában. Nincs nemzeti ünnep néptánc és népdal nélkül. A vidékimázsok tovább élnek, elvesztik eredeti jelentésüket, és új környezetben jelennek meg.

A brit és francia irodalom szerint az elmúlt századokban a vidéki idill volt az uralkodó imázs, amelyet csak a 20. század utolsó harmadában egészített ki a vidékfejlesztés európai és nemzeti rendszereinek a létrehozásával, a mezőgazdaság általános visszaszorulásával és a környezeti gondok megjelenésével párhuzamosan a vidék konfliktusainak és problémáinak a tudatosítása (Mingay 1989). Az idilli vidék az antik görög és római korszaktól eleme az európai kultúrának (Short 2006). Mai formáinak kialakulását a 19. századi iparosodással és gyors városfejlődéssel hozzák kapcsolatba. A rurális idill a városlakó polgárság kulturális terméke, egyfajta szimbolikus táj, amely a nyüzsgő, konfliktusokkal teli város ellentéte. A tér társadalmasítási folyamatában a központ és a peremvidék különbségének a kifejezésére hivatott. A háborítatlan vidék a csodálat és vágyakozás tárgya, de

a megütközése is, mert nem modern. A képzeletben élő, eszményített vidéket a populáris kultúra igényei alakítják át a mindennapok számára is fogyaszthatóvá, amelynek következtében a legkülönbözőbb kulturális formákban tűnik fel. Láthatjuk a televízió műsoraiban, felbukkan az üzletek polcain, a regényekben, novellákban és versekben, vagy éppen a tárgyaink és bögréink díszítésein (Bell, 2006).

David Bell a rurális idill három alaptípusát különbözteti meg. A pásztori idillben a mezőgazdasági táj jelenik meg, természetesen elsősorban az iparosított mezőgazdaságot és gépesítést megelőző korok kézművesebb és természetközeli világa. A természeti idill a kultúrától és emberi beavatkozástól távoli vadonra vonatkozik. A sportidill a vidéket a kalandok játszótereként szerkeszti meg a természeti vadon motívumainak a felhasználásával és a fizikai állóképesség és kitartás központba állításával. A rurális idill három formája eltérő és változó arányokban ötvözi a természet (természeti csodák, természetközelség), a romantikusság, az autentikuság, hitelesség és az egyszerűbb, harmonikusabb élet utáni nosztalgia elemeit. Az ily módon létrehozott rurális idillnek erős és tartós ideológiai tartalma van, aminek következtében folytonosan hasonulhat az idők változásaihoz. Az idill három alapformája ennek ellenére hosszabb ideig erős hegemoniával határozta meg a brit kultúra vidékimázsát. A vidéki ellenidill elemei (például a vidéki szegénység, a kirekesztettség falusi formái) csak nehezen kerülhettek a közgondolkodás központjába (Lowe 1989, Cloke 1994).

A mezőgazdaság szerkezeti változásai, az uniós és nemzeti fejlesztési rendszerek létrehozása és működése, az információs forradalom, a város és falu új kapcsolata, a városi fogyasztók igényeinek tömeges megjelenése (például a bio-élelmiszerek iránt), a városokból történő kiköltözések és a városiak második vidéki otthonának az elszaporodása, a rekreációs igények megnövekedése és a tömeges turizmus vezetett a rurális idill új formáinak a létrejöttéhez. A filmipar és a ponyvairodalom tette talán az első lépéseket a tömegkultúra vidékképének az átformálásához,

amikor a westernekkel, a horrorfilmek, krimik vidéki környezetbe helyezésével a vidékiek máságát, eredendő vadságát emelte ki. A globalizáció korszakában a vidék az elképzelt és idealizált szülőfölddel azonosul, amelyet a nemzeti érdekek miatt gyámolítani és védeni kell. A vidék a hazai tér a helyhez nem kötődő globálissal szemben. A kulturális globalizáció azonban maga is új vidékimázst és rurálisidill-típusokat hív életre. Az erőteljes és nagyfokú mediatisáció átformálja a turista vidékkel kapcsolatos várakozásait és igényeit. A globális élelmiszer-termelés és -kereskedelem új és új élelmiszerekkel és ízekkel tölti fel polcainkat, és a vidékidillt az élelemkínálat végeérhetetlen bővítésének a szolgálatába állítja. A transznacionális kultúra és a globális kapitalizmus napjainkra a vidék média-, turista- és gasztronómiai idilljeinek hibridjeit teszi uralkodóvá. A vidékről létező képzetek elsődleges forrásai a médiák. Egy televíziós sorozat vagy műsor helyszíne és témája tömegek vidékképét befolyásolja. A westernfilm, a countryzene vagy éppen az egész világon ismert ír népzene vidékidillje semmi máshoz sem hasonlítható hatékonysággal terjed. A világ gazdaság egyik vezető ágazatává felnőtt turizmusipar olyan vidékidilleket termel, amelyeket a fogyasztók könnyen azonosíthatnak. A turista olyan helyen akar pihenni és rekreálódni, amelyet a képernyőn és a hirdetésekben vonzónak talált. Az egyes tájak és lakóik sajátosságait a turizmus bárhol és bárki számára könnyen felismerhető idillekbe csomagolja. Japánból közvetlen légijárat vezet a lappföldi Rovaniemi Santa Claus falvába. A felsorolást a végtelenségig lehet folytatni. Transznacionális és globális vidékidillek születnek az élelmiszer-termelés és -kereskedelem érdekei szerint is. A friss, az egészséges, a természetes, a bio és organikus, a cukor- és adalékmentes, az alacsony zsírtartalmú élelem középosztályi kultusza a tárgyainkra helyezi a természetközelség idilljét. Az idillikus, természetes élelem és annak idillikus termelése (lásd állati jogok védelme vagy az állatfelszabadítási mozgalom) a gasztroidill legerősebb és legösszetettebb eleme, amely összekapcsolja a természetet, a fogyasztót és a vidéket.

A magyar kultúrában a 19 század elejétől ket-
tős vidékkép élt. A falu és a paraszt korszakról
korszakra mint a nemzeti kultúra letéteménye-
se és a nemzet fennmaradásának demográfiai
bázisa jelent meg (Kovách 2002). A reformkor
jobbágyfelszabadítási politikája, az irodalmi né-
piesség, később a népiesek mozgalma vagy a kon-
servatív szellemiség a vidéket egyértelműen a
nemzetivel azonosította, és különösen a 20. szá-
zad első felének válságos időszakában a paraszt-
ságot és a paraszti kultúrát (a vidékit) a nemze-
ti kultúra alapjaként és hordozójaként értelmez-
te. A „csak tiszta forrásból” bartóki és kodályi
intellektuális irányzata a konzervatív vagy radi-
kális kulturális és társadalmi reformok mellett
elkötelezett generációkat inspirált. A vidéki idill
ismert a mi kultúránkban is, azonban mindig
kiegészült a vidék állapotának és a vidékiek élet-
körülményeinek a kritikájával, mert a romanti-
kus nacionalizmus a nemzet túlélőképességének
biztosítékát kereste a vidéken. A rurális és nem-
zeti azonosítása és a rurális életkörülmények kri-
tikája együttesen is inkább pozitív rurális imázst
hozott létre, amelynek alakváltozatai a poszt-
szocialista korszakig is eljutottak. A rendszer-
váltó értelmiségiek nagyobb csoportjai olyan
szellemi környezetből érkeztek, amelyek a legi-
timitásukat a vidéki élet kritikájának és miszti-
cizálásának is köszönhatték.

A kommunista rendszer a teljes központi ha-
talam birtokában hatékonyan használta ki a tö-
megkultúra ellenőrzéséből származó kultúrpo-
litikai lehetőségeket a vidékimázs formálásában
is. A szövetkezetesítés vagy a beszolgáltatás
melletti agitáció a legkülönbözőbb művészeti
ágakat és tömegkommunikációs eszközöket
tudta szolgálatába állítani, ugyanakkor a doku-
mentarista és játékfilmek és az irodalom jelen-
tős alkotásai, később a társadalomtudományok
is viszonylag valósághűen mondták el azt, ami
a falvakban történt. A szocialista korszak végéig
élő imázsok inkább pozitív, mint negatív vidék-
képeket őriztek, annak ellenére, hogy a közelítés-
módokat leginkább a dokumentarizmus és a kri-
tika jellemezte (Csité-Kovách 2002). A kommu-
nista hatalom tudatosan alkalmazta a korábbi
szellemi mozgalmak és tömegkultúra rurális

imázsainak egyes részeit (például a rurálissal
összekapcsolt nemzeti érzés agitatív erejét), és
ellenzékük is szívesen használta ideológiai cél-
jaira a hagyományokban élő rurális imázsok és
a paraszti kultúra elemeit. A rurális imázsok
történeti motívumai ezért élhették túl a szocia-
lizmust, annak ellenére, hogy a vidéki élet alap-
jaiban változott meg, és a tradicionális paraszt-
ság eltűnt.

A rendszerváltással a vidékimázs termelése
és alaptartalma is gyökeresen megváltozott. Az
irodalom, a film, a szépművészetek és a társada-
lomtudományok vidékimázs-formálásban betöl-
tött szerepét a modernebb technikákkal rendel-
kező médiák, mindenekelőtt a televízió vette át.
A realista, dokumentarista közelítésű, inkább
pozitív vidékkép negatívvá változott. A rurális ja-
varészt negatív tartalommal jelenik meg. A visz-
szamaradottat, az alulfejlettet, a problematiku-
sat, a modernizáció és az európai integráció
gátját, a szegényt, a szegélynivalót képviseli,
amit nem tudnak ellensúlyozni a vidéket a nem-
zeti kultúra integráns részeként és a megőrzen-
dő tradíciók helyeként bemutató műsorok és
cikkcikkek (Csité-Kovách 2002).

A vidéki imázs a kívülálló városiak produktu-
ma. Beavatkozás mindabba, amit a vidék jelent.
Befolyásolja a hatalmi döntéseket; a fejlesztési
források szétosztását; a vidékiek önazonosítá-
sát és önképét; a falvak, mezővárosok és lakóik
képviselését a kultúra legkülönbözőbb területe-
in. Alkalmas eszköze a vidékiek verbális és szim-
bolikus alárendelésének, ami kifejezi, megerősí-
ti a valós társadalmi alávetettséget – kevesebb
eséllyel és gyakorisággal az előnyöket –, és részt
vesz azok előállításában. A vidék megjelenítésé-
nek tanulmányozása morális vonatkozással is
rendelkezik.

A kultúra gazdaság tézise szerint (Ray 1998)
az uniós és nemzeti fejlesztési rendszerek sajá-
tossága a természet átértékelése, és az újraéledő
regionalizmus következtében a kultúra a fizikai
adottságoknál (földminőség, klimatikus viszó-
nyok) is fontosabb alkotóeleme a terület- és vi-
dékfejlesztésnek. A diszkurzív, retorikai szint
a materiálissal egyenértékűvé vált. A fejlesztési
összegek szétosztása pályázati rendszerben tör-

ténik, ahol azok a közösségek és egyének sikerei, akik nem csupán pontos, részleteiben is tökéletes pályázatot készítenek, hanem hatékony és figyelemfelkeltő fejlesztési imázsok kidolgozásával is befolyásolni képesek a döntéseket. A pályázati verseny a kulturálisan megformált helyi sajátosságok versenye is. A helyi kulturális örökség, a hírességek, a tradicionális konyha, élelmiszer és bor, a helyi látványosságok, ünnepek, múzeumok, ásatások, természeti nevezetességek, épületek, népszokások és hagyományok a fejlesztési imázsokban születnek újjá, amelyek gazdasági szerepet kapnak, mert a fejlesztési források elnyerését segítik. A brit szakirodalom a vidéki élet muzeizációját, a francia az örökségipar kialakulását tartja a kultúra gazdaság és a fejlesztési imázsok megnőtt forrásszerzési funkciója következményének (Bessière 1998). A magyar falvak jelentős részében is a helyi imázsok megújítása történik, amelyet a helyi elitek legitimációs igényei, a fejlesztési pályázatokért folytatott szimbolikus és hétköznapi verseny és a falusi turizmus ösztönöz.

A pályázati rendszer általánossá válása, a pályázatok és fejlesztési imázsok tervezése és szerkesztése iránti erősödő igény a tudás- és intellektuális tőkével rendelkezők számára nagyobb esélyt ad hatalmi, pénzügyi és osztályérdekek érvényesítésére. A fejlesztési projekt- és imázs készítése, a városiak igényeinek közvetítése a helyi fejlesztésbe történő beavatkozási lehetőséget biztosít a szakértők, értelmiségiek, az úgynevezett projektosztály tagjai számára (Kovách–Kucerova 2006), akik többnyire nem falusiak. A pályázat- és imázskészítés szakértelme hatalom és befolyás előtt nyit kaput. A vidékimázsok minőségének, tartalmának és kidolgozottságának a tétje túlnőtt a kulturális területen. Összeállításuk, publikálásuk és tanulmányozásuk ezért is szükségsszerű.

A kötet fejezeteiben szereplő szemelvényeket, részleteket többéves munkával gyűjtöttük össze. Ehhez és a kötet koncepciójának kialakításához nagymértékben hozzájárult Saád József segítése. A válogatás szempontjait és módszereit a fejezetek elején adjuk meg. A szövegekhez és képekhez nem fűztünk megjegyzéseket, ma-

gyarázatokat és elemzéseket, mert úgy gondoltuk, hogy a kiválasztott részletek önmagukért beszélnek. A válogatás újdonsága, hogy az értelmezést, a szövegek közötti sokszálú összefüggések felfedezését az olvasóra bízta. Nem ad útmutatást a bemutatott vidékmegjelenítések keletkezésének a körülményeiről, mert az olvasókat interaktív olvasásra és tanulmányozásra szeretné ösztönözni. A kötet forrásmunka a vidék, a történelem, a posztmodern kulturális folyamatok, a hatalmi viszonyok iránt érdeklődők, a médiaszakértők és a vidékfejlesztés szereplői számára, amelyet az oktatásban és a tervezésben is hasznosítani lehet.

Kovách Imre

IRODALOM

BESSIÈRE, JACHINTE. (1998): Local development and heritage. Traditional food and cuisine as tourist attraction in rural areas. In: *Sociologia Ruralis* Vol. 38 No. 1. 22–35.

BELL, DAVID (2006) Variations on the rural idyll, in: Paul Cloke, Terry Marsden and Patrick H. Mooney (eds): *Handbook of Rural Studies* Sage Publications, London, Thousands Oaks, New Delhi, 149–160.

CLOKE, PAUL (1994) (En) culturing political economy. A life in the day of a „rural geographer” in: Paul Cloke, Marcus Doel, David Matless, Martin Phillips and Nigel Thrift: *Writing the Rural: Five Cultural Geographies*, Paul Chapman, London, 149–190.

CSITE ANDRÁS–KOVÁCH IMRE (2002): Vidéki történet. in: Kovách I. (szerk.): *Hatalom és társadalmi változás. A poszt-szocializmus vége*. Napvilág, Budapest, 219–309.

KOVÁCH IMRE: Leadership and local power in Hungary in: Halfracree, K.–Kovách I.–Woodward, R. (eds): *Leadership and Local Power in Contemporary Rural Europe*, (2002), Ashgate Publishers, Aldershot, Burlington, Sidney, Singapore, 91–122.

KOVÁCH IMRE–EVA KUCEROVA (2006) The project class in Central Europe. The Czech and Hungarian cases, *Sociologia Ruralis* 46 (1), 4–21.

LOWE, PHILIP (1989) The rural idyll defended: from preservation to conservation in G.E. Mingay (ed): *The Rural Idyll*. Routledge, London, 113–131.

MINGAY G. E. (1989) (ed): *The Rural Idyll*. Routledge, London

RAY, C. (1998) Culture, intellectual power and territorial rural development., *Sociologia Ruralis* 38 (1) pp. 3–21.

SHORT, BRIAN (2006) Idyllic ruralities in: Paul Cloke, Terry Marsden and Patrick H. Mooney (eds): *Handbook of Rural Studies*. Sage Publications, London, Thousands Oaks, New Delhi, 133–148.

1.

Horváth Gergely Krisztián

„A táplálásnak státusához tartozók”

A korai statisztika vidékképe

A 18. század közepétől a 19. század végéig a statisztika az a tudomány, amely szociológiai igénnyel fordul a társadalom felé. A mai táblázatos statisztikával szemben – mely az úgynevezett politikai aritmetikából fejlődött ki – Közép-Európában az ún. leíró statisztikai irányzat volt az uralkodó. A korai statisztikát az jellemezte, hogy mindenről igyekezett adatot gyűjteni, amiről úgy vélte, hogy valamilyen formában befolyással van az állam életére. E dolgokat és jelenségeket az „államnevezetességek” (*Staatsmerkwürdigkeiten*) fogalmával jelölték. Adatait leíró jelleggel közölte, ezért is nevezik a statisztikának ezt az irányzatát állam- vagy státusleíró irányzatnak. Számadatok, főleg számsorok nem kaptak helyet e munkákban, lévén, hogy még nem épült ki az adatok gyűjtésének intézményi rendszere, ez csak a 19. század első felétől vált általánossá Európában. Magyarországon – az 1848-as, Fényes Elek nevével fémjelzett próbálkozást leszámítva – a kiegyezéssel, 1867-ben jött létre a hivatalos statisztikai szolgálat. Rendszeres és pontos számszerű adatok hiányában a statisztika érdeklődési területe is más volt, mint amilyennek ma ismerjük. Elsősorban az állam működésének törvényeit, az ott élő népek szokásait, jellemét kutatta; nem közvetített a végrehajtó hatalom számára közvetlenül hasznosítható adatokat, sokkal inkább afféle elméleti háttértudományként foglalkozott az állammal kapcsolatos, jelenbeli dolgokkal, és mint ilyen, a politikai filozófia, geográfia, néprajz, demográfia, (köz)jog, közigazgatástan stb. határmezsgyéjén mozgott. Figyelme kiterjedt ugyanakkor a földrajzi környezetre is, ahol – mivel szoros összefüggést látott a környezet és az ott élők erkölcsi, habitusa között – főleg a társadalom – és így az állam – javát előmozdító vagy akadályozó tényezőkre helyezte a hangsúlyt. A statisztika magyarországi kifejlődése szempontjából nagy jelentőséggel bír, hogy a protestánsok sem Magyarországon, sem pedig a Habsburg Birodalomban nem rendelkeztek saját egyetemmel, így az egyetemi diploma megszerzéséért külföldre kellett menniük. A leíró irányzat fő központjai a német egyetemek voltak, elsősorban Göttingen és Jéna. Az itt megszerezhető tudás jórészt evangélikus peregrinus diákok közvetítésével jutott el Magyarországra. A főbb magyar statisztikusok (pl. Schwartner Márton, Magda Pál) valamennyien német földön végezték egyetemi tanulmányaikat, életművükön és tanítványaikon keresztül a leíró hagyományt erősítették. A kiegyezéssel létrejött állami statisztikai szolgálat kiépülésével az addigi leíró szemlélet – a nemzetközi

trendet követve – gyorsan viaszosult. A parasztsággal kapcsolatos archaikus tudás összegyűjtője az ekkor kialakuló néprajztudomány lett, a jelen társadalmának vizsgálatára pedig a szintén ekkoriban jelentkező szociológia tartott igényt. A magyar – paraszt- – emberrel kapcsolatos toposzok összegyűjtve és rendszerezve először a 18–19. századi statisztikai irodalomban bukkannak fel. E toposzok erejét jelzi, hogy a magyarság fogalmához a mai napig egy büszke, vendégszerető és szorgalmas, ugyanakkor irreális célokat kitűző és szalmaláng természetű nép képe kapcsolódik, mind itthon, mind külföldön. (Az EU-csatlakozás időszakában a „ki mit ad Európának?” jellegű, népszerűsítő műsorokban ez a fajta szemlélet gyakran megjelent.) A nemzet, a nép jellegének problémája a 18. század nemzetfogalmából vezethető le. Mint azt Szekfű Gyula a Diderot–D’Alembert szerkesztette *Nagy Enciklopédia* alapján megállapítja, a 18. században a nemzet (Nation) „kollektív szó, tekintélyes tömegű népet jelent”, mely egy adott területen egy kormányzat alatt él.¹ Ez a meghatározás néprajzi-anekdotikus elemekkel egészült ki: „minden nemzetnek van jellege” – vallották. A nemzet fogalma az állam fogalmával szinonim, még nem bukkann fel a nemzetiség és a nyelv kérdése. Utóbbiakkal a felvilágosodás racionalizmusa nem tudott mit kezdeni, így nem is vett tudomást róluk. Az egyes népek különállásának és sajátosságainak visszaadása – ha a nyelv és nemzetiség mint a felvilágosodás racionalizmusa szempontjából közömbös ismérvek nem képezhettek a lehatárolás tárgyát – egyedül a nemzeti karakter és jellem leírására szorítkozhatott.² Ennek logikáját szépen megvilágítja Ercsei Dániel, Fényes Elek debreceni statisztikatanára azon mondata, melyben a nemzeti karakter vizsgálatának fontosságáról szól, a karakter szót ugyanis a fenti értelemben használja: „Megtudván a’ Statisticus a’ Népnek mennyiségét: annak jár végire, *milyen* a’ Nép; gyenge-é, vagy erős; dolgoz-é, vagy dologtalan; mértékletes-é, vagy eszem iszom; megvilágosodott-é, vagy babonás; ‘sat. egy szóval, a’ *Nemzet Characterének* jár végire.”³

A válogatáshoz igyekeztem olyan műveket kiválasztani, melyek széles körben ismertek voltak, így tartalmukkal maguk is hozzájárultak a vidékiségről élő képzetek toposzokká merevítéséhez. A válogatás másik szempontja az volt, hogy lehetőleg a hosszú 19. századot átfogva, valamennyi időszakot képviselje egy-egy statisztikai munka részlete. A fejezetcímhez hasonlóan, az egyes részek címeit is korabeli munkák fejezetcímeiből kölcsönöztem.

¹ Szekfű Gyula (szerk.): *Iratok a magyar államnyelv kérdésének történetéhez – Bevezetés*. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1926. 10.

² I. m.: 10–11.

³ Ercsei Dániel: *Statistica /Közönséges Statistica és Magyar Ország Statisticája/*. Nyomtatta Csáthy György, Debrecen, 1814. 21.

Ész, érzelem, műveltség

1. 1.

Külömben szeret dolgozni a' Tót kezével, a' Magyar inkább marhájával; a' Sváb lábával, kezével, szájával; a' Zsidó szájával és lábával; az Orosz és Oláh – mit mondjak? – sem ezzel, sem azzal. Legkészebb a' szolgálatra a' Német; utánna jön a' Tót, utóljára a' Magyar; az Oláh alig érti mi az; a' Zsidó elkövet pénzért mindent, de személyének minden lehető kéméllésével; az Orosz majd nem semmitsem.

Az igazi gyökeres Magyarnek nem jól esik a' kenyere, ha az nem olyan nagy, mint egy kis hegy; kedves neki az Asszony, ha vastag 's kövér; de kocsija igen kicsiny. – A' Tót kenyere valóságos migniatúrája a' Magyar czipónak, menyecskeje sovány: de nagy a' szekere, – az Orosz, Oláh, Rác meg elégszik pogácsával, felesége (sok börtőléstől) száraz, de a' szekere még kisebb 's nyomorultabb a' Magyarénál. –

A' fuvarozó Tót közönségesen két ökröt két lovat fog be a szekerébe; a' magyar négy lovat, vagy hat ökröt; a' Sváb és Vizi-Horvát két lovat, az Orosz két, a' Rác pedig hat borjút; az Oláh 6-12 nyomorult lovacska. A' Zsidó két rossz vén dög sánta lovat, (a' czigány nyargal). –

Az öltözetre kell a' Tótnak szűrposztó; a' Magyarnek juh bőr; Svábnak vászon. – A' Magyar alig takarja a' köldökét be az ingivel, az Oláh alfelét is, a' Tót középszerűséggel tart.

Moralításra nézve. – A' Magyar leginkább szereti pénz nélkül magáévá tenni (az az lopni) a' marhát; Tót enni való szereket; az Orosz vasat; az Oláh pénzt, és fényes gombért meg is öli az embert; a' Sváb lop, amit kaphat.

Ha a' Tót nem lop, azért nem lop, mert a' lopást gonoszságnak tartja; – az Orosz – mert fél; a' Magyar – mert nem akar – A' Sváb – mert nem lohat, az az nem kaphat semmitsem.

A' Tótok és az Oroszok közt ritka a' gonosztévó, az Árestomok többnyire üresek, de tele vagynak ezek a' Magyarok és az Oláhok közt. – Legtöbb Zsivány fordul elő Biharban, Borsodban, Heves-

ben, Szalában, Somogyban, részint Gömörben is. Valahányszor az emberek veszekedésre fakadnak: a' Német kiabál 's fenyeget, a' Horvát káromkodik; az Orosz üstökbe kap, a' Tótok pofozzák és döfik egymást, a' Magyarok vérig verekednek; a' Czigányok karmolják az Orczákat; az Oláh agyon üt, a' Zsidó el szalad.

Csaplovics János: *Ethnographiai értekezés Magyarországról*. Reprint kiadás. Budapest, 1990. 81–82. Eredeti megjelenés a *Tudományos Gyűjtemény* 1822. évi köteteiben.

1. 2.

Vallásában a' Magyar megnyúgodva hiszen attyái után, de nem hajlandó a' babonára; a' Tót áhitatos erősen fohászkodik a' Szentekhez; a' Sváb nagyon kegyes, a' babonaság otthon van köztök; – az Oláh az Orosz Horvátal és Rácczal együtt, tsupa vastag babona; az Czigány tellyességgel alkalmatlan a' Vallásbeli mártíromságához, mert ő neki legkisebb gondja a' vallására.

Csaplovics: *Ethnographiai értekezés...* 92.

1. 3.

Ha csálni akar a' Magyar és a' Tót, ditsér; a' Sváb szolgálatját ajánlja; – az Oláh barátnak valja; – az Orosz ostobának – a' Rác alázatosnak teteti magát; a' Zsidó mindent (arany hegyeket) igér; a' Czigány furtsáلكodik.

Büszke a' Magyar ha szép lován ülhet; – a' Tót ha az Urakkal társalkodhatik; – a' Sváb ha nád pálczával sétálhat; az Oláh ha fényes baltát villogtathat; – az Orosz ha egyházfiségra felhághat; – a' Zsidó ha jobbágyot árendálhat; – a' Czigány ha veres nadrágra tehet szert.

A' megbántást a' Magyar hamar el tudja felejtetni; a' Sváb és a' Tót nehezen, az Oláh soha sem; az Orosz mindég kotzódik, a' Zsidó örökké perel, ha más Zsidót büntetés nem fenyeget, akkor mindjárt megbékél.

Csaplovics: *Ethnographiai értekezés...* 95–96.

1. 4.

Gazdálkodásában kedveli a' Magyar a' mezei széles munkát, – a' Sváb kieesbre szorítja magát, de jobban kimivel 's megtakarít; az Oláh a' fejős marhát szereti legeltetni; – az Orosz legalkalmasabb lett volna a' paradicsomba, mivel ő csak az irtásokkal szeret hajoskodni, nem lévén ezeknek trágyáztatására szüksége, Omne cur, habet suum quoniam.

A' Magyar azért míveli földjét, hogy el is adhasson; a' Tót, hogy kenyere legyen, a' Sváb mind a kettőért; az Orosz hogy gabonáért a' Zsidónál pálinkát ihassék, a' Rácz és az Oláh csak hogy éhen meg ne haljon.

A' Magyar vet búzát magának, kukoriczát sertéseinek; a' Sváb Rozsot és krumplit, a' Tót zabot, az Oláh és az Orosz kukuriczát magának, és sertéseinek; a' Rácz paszulyt és kukuriczát; a' Czigány semmit sem; a' Zsidó csak messziről nézi, és pénzért veszi meg a' kész természetményt mindenkitől.

A dolgozásban a' Magyar erősen, magát mutoztatva, izzadtig dolgozik, de nem mindég van rá kedve; a' Tót és a' Sváb sokat és folytában, de nem olyan nagy erővel; – az Oláh jól megfogja a' dolog végét, mikor rá lehet venni, de ritkán; az Orosz tettetésből áll, nyög, mutatja, hogy sok erejébe kerül a munka, pedig semmi igyekezetet nem fordít rá. – Munkában megizzadt Oroszt soha sem látni, ha csak bottal nem űzik.

A' Fuvarozásra legalkalmasabbak és legkészebbek is a' Tótok, a' Szotákokkal együtt; de egy részint a' Németek és Horvátok is; – a' Magyar jobban szeret hajókézni, mert ez, veszedelmesebb ugyan, de könnyebb, lefelé viszi őt a' víz, felfelé pedig húzzák a' lovak vagy fogadott emberek. Kenyér után nagy készséggel el távozik a' Tót lakásától tetemes távolságra is; a' Magyar alig esméri a' faluja körül fekvő helységeket, nem mer tehát nagyon el távozni, félvén, hogy valahogy el tévessze az utat haza.

Csaplovics: *Ethnographiai értekezés...* 93–94.

1. 5.

Nincs hely hazánkban, sőt messze földön, hol az állattenyésztés s tartás olly nagyban üzenék, mint épen itt, s hol köznépünk pásztori élete

annyira kifejlődve, vagy inkább nomád őseredeti valóságában fenntartva, s olly nagyban összpontosulva volna. És ezen tüzről pattant pásztornép nagy része, a képünkön látható hortobágyi csárdában szokott leginkább mulatozni, dőszólni akkor, midőn szabad ideje van; ez az ő nyughelyük, kikötőjük, templomuk, legkedveltebb szállásuk, hova koronként egy pint borra be-betekinteni, hol a kancsó mellett napestig, sőt ha ott felejtik magukat, egy huzomban, több napon s éjen át elbusulni, a szabad mezei élet kalandjairól, és dolgaik állapota- és soráról pipaszó mellett tereferélni, édesebb foglalkozásaik közé tartozik.

Vahot Imre: A hortobágyi pusztá, és a csikós. In: Uő (szerk.): *Magyarföld és népei eredeti képekben*. Reprint kiadás. Budapest, 1984.

1. 6.

A hortobágyi pusztát nem csupán azon végtelen síkság, – melyet a lélek alig bír utólrni messze kiterjedésében, s melly olly jól esik a korlátlan nyíltságot, szabadságot szerető kebelnek, – nem csak a rajta sűrűen feltűnő lápok, ingoványok, tavak, – hol a vízi növények, a zúgó nádasok egész erdőséget képeznek, hol a különféle szárnyas vadak ezrei fészkelnek, s a legsajátosabb vegyületű vad hangversennyel töltik be a léget? – hanem érdekessé, vonzóvá teszik mindennek fölött, a kövér buja mezőin ezerenként legelésző fehér gulyák, tarka nyájak és csordák, s a nap tüztől aranyként fénylő szilaj lovak, ménesek változatos csoportozatai, s az ezeket eszélyesen kormányzó örök, lovagias szellemű pásztorok apróbb csapatjai, kik a kezeik alatt levő állatok csapatjai szerint különböznek egymástól nemcsak ruházatban, de szokásaik- jellemökbén is, úgy hogy a ló, juh, sertés, szarvasmarha körüli őrködés, egymástól egészen különböző sajátos egyéniségeket fejt ki bennök, minek közelebbi vizsgálata, bármily psychogra nézve is, érdekes tanulmány lehetne.

Vahot: *A hortobágyi pusztá...*

1. 7.

Minthogy a hortobágyi pusztá tömérdek barmai mellett őrt álló gulyás- csikós- kondás- juhászgaz-

dák és bojtárok egy egész dandárt, valódi guerilla-féle hadszerű csoportot képeznek: helyzetök-nél, pusztai életöknél fogva néha szilajabb, merészebb kicsapongásokat visznek végbe; s mivel különösen néhány év előtt az alföldi haramiák fejedelme, a kalandoros Zöld Marczi itt gyakran tanyázott és barangolt: – nem csoda, hogy sok ember, kivált pedig a mi népünket nem ismerő idegen, rettegve közelít a rossz híréből ismert Hortobágyhoz, s azt képzei, hogy itt minden lépten nyomon zsiványok- s utonállókka fog találkozni; sőt különösen a német előtt a „csikós” és a „haramia” név egészen egy. Mindazáltal, a sajátos, külön osztályt alakító magyar pásztornépnek sokkal rosszabb híret költötték, mint valódiilag megérdemlik, sőt olly sötét, rut színben állnak sokak előtt, hogy szinte feledik jobb, s nemesebb tulajdonaik derűs oldalát méltányló szemmel tekinteni. Mint már e folyóirat szerkesztője egyik utleírásában említé, sokan azt hiszik, miszerint ezen pusztai pásztornép alig bir több lélekkel, mint az általa őrizett barom; azt hiszik, hogy nincs se’ pokla, se’ mennyországa, hogy mind elvadult, vérengző, korhely galibaember, mind országos lator, kinek mintegy csontjához forr a gonoszság, kik durva káromkodáson, csömörletes szátyár beszéden, buta henyélése, tolvajlás- és gyilkoláson kívül mit sem tudnak és cselekesznek, kivált ha bográcsaik mellől héba-hóba a puszták kidőlt bedőlt oldalú csárdáiba vonulnak, s itt a kotyogóba mélyebben tekintenek, híven ragaszkodván kedvelt daluk következő szavaihoz:

Ha megunom magam a pusztába,
Kapom magam, megyek a csárdába,
Estve késő, hogy senki ne lássa,
Hogy ne mondják, „micsoda zsivány a’.

Vahot: *A hortobágyi puszta...*

1. 8.

Német, angol, vagy francia külföldinek fogalma sem lehet olly iszonyu rossz utakról, mint mellyeket a Hortobágy, „hazánk rettentő példájára” felmutathat; nem is lehet voltaképen azt utnak nevezni, hanem csak göröngyös, buczkás, kátyus mezőn, szekér- és kocsikerékkel természetesen kivágott, össze visszafutó rendetlen

vonaloknak, mellyeket egy kis eső végképen tönkre tehet. Müvelt külföldinek fogalma sem lehet olly vendéglőről, mint a hortobágyi csárda, hol csin- kényelem- és szolgálati pontosság- s készségre, ugyszólva, legkisebb ügyelet sincs; hol a csárdás fel sem vevő közönyösséget, sőt gyakran durva bánásmódot tanusít müvelt vendégei irányában, és szolgálival együtt olly képet vág, mintha azt akarná mondani: „nem szolgának, nem kellnernek született a magyar.” – És ez alkalmasint való; mert hazánkban rendesen azok a legrosszabb vendéglők, hol magyar a gazda, kivéve azt az egyet, hogy a jó magyar bort nem hamisítják meg, mint sógoraink, szomszédaink, t. i. a német és a zsidó.

Vahot: *A hortobágyi puszta...*

1. 9.

A tiszaháti nép marhatartásából is jó hasznót huz be, szénájából is, mit a nyiri ember dolgoz fel, vagy veszen meg, láthat pénzt, s így aztán csak eléldégélnek napról-napra, hát ha még a vízi betegségben szenvedő vidéket lecsapolnák!?

Marhatartó hely lévén leginkább e vidék, jellemző ezek lakosi közt a sok pásztoreMBER, kanász, gulyás, csikós-suhanczok, kik közt a nyers pásztori élet kelleme oly meglepően tűnik fel a szemlélő előtt, midőn látja ezeket egyszerű igen jellemzetes öltözetükben körülülve a hosszan felángoló tüzet a setét est brekegő békái, s egyes árva madaraktól megakasztott csendjében, tréfálva, regélve, dalolva, s más fiatalos csínyek elkövetésébe elmélyedni, s megszokott unalmatlan perczeiket olly nyugodt kedéllyel töltve el. Ezek öltözete durvább s nem olly kényelmet adó, a kanászoknak rendesen hosszú göndör haj, a csikós- és gulyásoknak pedig elől a homloknál levágott, s csak hunczutkájuknál meghagyott hosszan lenyúló göndörített haj, hátul ismét lenyírva, vagy félhosszan meghagyva, térdig érő rövid, vastag gatya, előlhátul ránczba szedve, derekukat el nem lepő kis lobogós ing vastag vászonból, derekukon tenyérynnyi szíj, fekete, vagy veres színű, nagy, fénylő gombokkal kirakva, lábukon bocskor 3 ujjnyi szélességű fekete szíjjakkal egész térdig betekergetve, fejökön a nagy

karimától alig látható gömbölyeg laposas tetejű kalap feketére kenve, zsirosan; vállukon fekete zsiros tarisznya, minek két szélén tenyérnyi szíj sallangok gombokkal s apró pitykékkal kisujtásozva, páros kés cifra nyellel, sósszaru, különbéle alakokkal kiczifrázva. A pásztorélet itt sajtós jeleneteket tár fel a szemlélő előtt, s magyar kanahánunkra gondolunk, s kedves érzettel halljuk tőlök a pásztordalt s életet, cifrázat nélküli sajátos jellemével. E népfaj erős alkatu, többnyire középszerű magasak, hideget meleget egyaránt tűrő, daczos, heves, haragos és bosszuálló.

Uszkay Mihály: Tiszaháti népélet Bereg megyében. In: Vahot I. (szerk.): *Magyarföld és népei...*

1. 10.

Illy előzményeknek, illy institutióknak, illy becsületes és méltányos bánásmódnak nem lehetett nem hatnia a nép jellemére, érzelmeire; – s az áldott jó föld előállítá a vagyonosodást s ez által a szellemi kifejlődésnek tágabb mező nyitott, úgy, hogy Isten kegyelméből ma már ott áll Békés megye népe, hogy felőle bátran elmondhatni: miként, egész tömegben átalálában véve fel, annyira szelidült, iskolázott, értelmes, jó és polgári okoskodásnak indult, a mennyire csak hazánkban sokképpen mostoha körülményei között lehetséges; és e tekintetben mellé igen keveset, elébe pedig egy megye népét sem lehet jogosan helyezni.

Nagyon idős embereket vagy egyes pusztai pásztor bojtárokat kivéve – alig van már Békés megyében ember, ki olvasni, írni s keveset számolni ne tudna; a jobb módú föld- és kézművesek pedig szerződéseiket magok írják, levelezéseiket százakra, sőt számos ezerekre menő városi, községi és gyámi számadásokat paraszt kézzel bámulatos ügyességgel pontosan vezetik, könyveket, hirlapokat olvasnak, építkezésben, ruházzkodásban izlést tanusítanak.

Iskolába gazdag és szegény gyermekeit kényszerítés nélkül járattja, s a szegényebb sorsú élet-behordás és nyomtatás idején, cseléd nem létében, lovászkodás végett, – vagy télen csizma hiányában elfogja is gyermekét az iskolától; ezt nem az értetlenségnek s nem-akarásnak, hanem a

„szükség törvényt ront” vas-hatalmának kell tulajdonítani.

ifj. Palugyay Imre: *Békés–Csanád, Csongrád és Honth vármegyék leírása*. Pest, 1855. 71.

1. 11.

Egyébiránt egy kis kitéréssel különösen szólva a Magyarokról; a Békés megyei – kivált tehetős parasztban van nevezetes adag Aristocratia, rártartóság; ezért mondá egy tarcsai 6 fertályos gazda, midőn ellene a birák előtt panaszt emelt cselédje, „hát ecsém! nem eléggé megbecsültelek én téged a te szegénységedhez képest?” – továbbá a magyar barátság s társaság kedvellő; mellyek élvezése közben, főleg dolog végeztével késő ősszel és télen sok rosz kerti bor elcsúszik az egészség rovására ama szokott biztatgatással: „igyuk biz ezt komám uram! tessék, fogyasszuk, hogy a fagy megne rontsa!” gyakran az utczáról behívják, beeröltetik a boros gazdák az ingyen ivó vendégeket, csakhogy fogyjon a bor.

ifj. Palugyay: *Békés–Csanád...* 73–74.

1. 12.

A gúnynev gyakran osztatik s ki megkapja, általa magát nagyon sértve találja s ebből gyakran neheztelés és verekedés is kerekedik; még sokkal nehezebben sziveli az alföldi magyar paraszt maga bántalmánál azt, ha atyját, anyját vagy rokonát, kivált, ha azok már elhunytak, sértő szavakkal illetik, ezért úgyszólván ölésre, vérengzésre is rögtön készen állt...

ifj. Palugyay: *Békés–Csanád...* 74.

1. 13.

Rajzunk e legnehezebb töredékét hizelgés és ki-mélet nélkül adjuk, egyéni nézetképen úgy, miként azt mi és tudósítónk valóban észleltük. A gömöri magyar eszes, leleményes és ügyes; az állami és hatósági felsőbbbség tekintélyét elismeri és tiszteli; erkölcsisége és vallásossága jó, különösen a nők mély vallásossággal ájtatosak; szeret másoktól tanácsot kérni, de maga eszén jár (barkó); a munka nem kedvelt foglalkozása, jól dolgozni másnak még pénzért sem szokott (palóc); szereti függetlenségét, de azt nem egész jellemével védi, nem mindég őszinte, a barkó

gyakran ravasz; igen bátor, de néha gyávaságot is követ el (Sajó és Szárazvölgy); a palócz mívelt ember irányában alázatos, háta megett kigúnyolja; a sajómelléki tiszteletet mutat, de maga körében kikel az úri rend ellen; háztartásában, viselkedésében szereti a tisztaságot és rendet. Az Erdőhát és Almágy vidékén juhász kondás ellop ugyan távolabb határokon egy pár juhot sertést és nyájai közé összeviszza keveri, de a lakosság zöme sem ily lopásra, sem rablásra nem vete-medik, legfeljebb marháival a mezei rendőrségi szabályt sérti, vagy éjjeli marhaőrzkor a kukoricást, gyümölcsöst csoportosan fosztogatja, nem élelmi fogyatkozásból, hanem pajzánságból és megrögzött szokásból; ilyenkor az ifjak tömegéhez a vénebbek is csatlakoznak a faluból. Kedélyét illetőleg a gömöri magyar komoly, de poharak között igen vidám, élczes és közlékeny lesz; régi rejtett bosszuját kitárja és verekedésre csiklandós hajlama támad. Máson kifogni örül (barkó); jótékonyságra, könyörületre nyitott kebelével bir; szenvedélyének hatalma erős, ki ínye szerént beszélni tud – szájhős belátása ellenére is rossz tette ráveheti. A paráznság itt-ott színre lép, mióta az újonczozás rendszere a jókoribb házasodásnak korlátot szab.

Hunfalvy János (szerk.): *Gömör és Kishont törvényesen egyesült vármegyék leírása*. Pest, 1867. 96.

1. 14.

A búcsú ünnepek a palóczoknál ritkán múlnak el verekedés és szurkálás nélkül. Minthogy általában szigorú körülmények közt tengődnek, kisebb lopásokra igen hajlandók; – az erdei falópa-sa oly ügyes mestersége közé tartozik, hogy az ember csodálkozik azon ügyességen, mikép gyakran a legmagasabb hegyről, – épen arról, melyre a felügyelők legkevesebb gondot fordítanak, biztosságon gondolván fájukat, – szekérszámra hordják illetőleg lopják az ölfát.

Montedégói Albert Ferencz (szerk.): *Heves és Külső Szolnok törvényesen egyesült vármegyéknek leírása*. Eger, 1868. 244.

1. 15.

A részegeskedés és korcsmározás megyénk alsóbb vidékén csak ünnep és búcsú napokon ve-

hető észre a nép zöménél; – vagynak azonban egyesek, kik nem válogatják a napokat. Másképen áll ez a palóczoknál; mert ezek – különösen a fuvarosok – igen hajlandók napi keresetük megívására; azért mind családjuk, mind marháik és lovaik igen nyomorult helyzetben vagynak. Montedégói (szerk.): *Heves és Külső Szolnok...* 253–254.

1. 16.

Az alföldi duna–tiszaközi stb. kisebb gazda, ha olyan a milyen termését maga s családjával, vagy, ha bő esztendő volt, zsírosan élelmezett jó sok boron és pálinkán tartott, s azon kívül még busásan meg is fizetett részaratójával letakarította s elnyomtatta, ha – a mi ritkán történik – kukoricáját még egyszer bekapálta, őszi vetését felületesen felkapart földjébe elvetette, neki adhatja magát, fájdalom, a téli henyélésnek, melyet legfeljebb az zavar meg, hogy családja egyik-másik tagja enni hány a marhának vagy birkának, ha ugyan valami nagyobb hóesés beteretelte a legelőről. Nagyobb hóesést mondok, mert különben ott jár az még karácson hetében is a dohánykórón, s akárhány gazda aggodalmasan csóválja a fejét aránytalanul kevés takarmánykészletére gondolván, ha ujesztendő előtt istállóra szoruló jószág. A dohányt emlitem, s ugyancsak jóra való gazda az, a ki (ha ugyan feles dohányos – kukta – nem végzi) az őszi munka befejezése után még egy-két hétig el van foglalva a dohány simításával s bálozásával, míg azt is fagykészítette uton – különben az járatlan – a beváltó helyre elszállította. Őt ismét csak pacsirta csengése csalja ki szántás-vetés végett földjére s egy-két heti munkával ezzel is elkészülvén, ismét csak egy kis kaszálás, kukoricavetés foglalkoztatja aratásig.

Túl a Dunán se sokkal másképp megy a sora a kis birtokosnak, legfeljebb, hogy még télen néha fejsze után is lát, s ha rendes vágásba be sem áll, egy pár tőke kiásására mégis ráadja a fejét, de csakis annyira, hogy téli fűtése meglegyen, azontúl nem kell neki a napszám, ha pedig bő esztendő volt, akár ott rothadjon az erdőn a fa, ő ugyan nem fárasztja a jószágát, bármi jó fuvardíjt ígérjen is a nagyobb birtokos.

A felvidéki nép nem bánhat el oly könnyen a földjével, ott később tavaszodik, korábban áll be az ősz, földjének munkáltatása még kevesebb időre szorul össze, pedig az ki sem adja élelmét s a nyarat az alföldön kell töltenie aratáson, különben nem eszik búzakenyeret, vagy ha rozs-zsal is beéri, nem kerül eladni valója.

Pusztán szőlőművelő kevesebb van az országban, mint erősebb bortermelésünk után hinnők, lévén a legtöbbnek még egy kis földje is, vagy megfordítva, még a legkisebb birtokos a zsellér is, meg az iparosnak se nevezhető kis falusi mesterember is első életcéljának tartja, hogy szőlőt szerezzen, ne érjen bár benne soha is lőrénél egyébre való szőlő s ne adja az ki bár soha is egy esztendőre való borfogyasztását; pedig ha ki is adja, bizonyosan drágábbba kerül az, mint ha rendes munkája árán készpénzen szerezte volna be. A pusztán szőlője után élő kapás is, ha tavasszal kifejtette, meg egyszer-kétszer bekapálta szőlőjét, ha leszüretelt s télire betakart, legfeljebb itt-ott egy kis oltást, dugást, döntést végezvén éven át, szintén ráér heverni, a helyes munkafelosztás itt sincs meg.

Nem sokkal különben vagyunk a félig pásztor, félig favágó hegyi lakossal; földipara kevés, az erdőt sok csak lopni járja, egyéb munka vajmi kevésnek kell.

Szomorú kép, melyből csak itt-ott emelkednek ki üde oazisként rendezett birtokviszonyu, rendes gazdálkodást űző megyék, vidékek és községek.

Keleti Károly (szerk.): *Hazánk és népe a közigazgatási és társadalmi statisztika szempontjából*. Buda-Pest, 1873. 157–158.

1. 17.

De eddigelé csak evésben, ivásban tapasztalunk erősebb fogyasztást. Más, nagyobb műveltségre való következtetést engedő cikkek fogyasztásában még nagyon hátra vagyunk. Sajnálatos, hogy e tekintetben, még elég adattal nem rendelkezünk a tényleges állapot megvilágítására. Egyéb fényezésre azonban – itt-ott az öltözetet, főleg a falu leányainál kivéve – alig panaszkodhatunk. A lakás, a bútortzat, legtöbb helyett a ruházat is, az állatok eltartása, olvasmány vagy

egyéb önművelődési eszköz vagy teljesen hiányzik, vagy a legkezdetlegesebb állapotban sínlik. Ruházat és lakás, igaz, legtöbb helyett az égalji viszonyok kifolyása és évszázados szokásokon alapulva, csak lassan változik. A vályogos házoldal és nádfedél nemis megvetendő, főképp, ha egyéb agyag nem áll az építkező rendelkezésére. De már ökölnyi ablakkal, nádas kéménynyel vagy éppen semmi kéménynyel csak a műveltség hiányából folyó igénytelenség érheti be. A patyolat ing és bő gatya tagadhatatlanul megfelelő viselet a nyári hő alatt perzselő pusztáinkon s a könnyen hűvösre változó éjjel a suba és báránbundaviseletét is igazolja, melynek alkatrészeit amúgy is maga a mezei ipar szolgáltatja. De, hogy az alföldi ősz és tél térdig érő sarában a kocsis, ki minden tizedik kerékforgás után kénytelen leszállani, és vasvillával kaparni le a mázsás sarat a kerékről, hogy annál is a viszonyoknak megfelelő viselet legyen a három-négy rét öltött gatya, csizmaszáron felül zsineggel megkötve, azt bajos elgondolni, még bajosabb idegen világot látott szemlélőnek megmagyarázni.

A legszegényebb franczia, belga, német köznép legalább fapapucsot hord, nálunk még a módosabb parasztleány, főleg pedig a leány mezítláb jár, pedig hiába dicsekszünk az ebből folyó edzéssel, mert a halandóság népünk között semmivel se kisebb más országénál, fajunk érdekében pedig a meglettek s meglevők életben maradását, ha lehetne száz évre kellene terjesztenünk.

Orvost vajjon hány falusi község tart, ha ugyan valamely uradalmi, megye, szomszéd városi orvos nem áll rendelkezésére. S azt is utolsó perczben hívja csak, addig inkább kuruzslóval éri be. Irtózik a gyógyszer drágaságától, inkább három annyi költ idő közben kereset hiány miatt.

Mindezek szomorú viszonyok, a legszomorúbb bennük pedig, hogy, kivéve az egészségesebb kivételeket, valók is!

S itt újra gazda-középosztályunkra esik a pillantás és – föl nem vidul. A mit köznépünknel műveltség hiányából eredő csekély fogyasztásnak mondtunk, annak ellenkezőjét látjuk ez osztálynál, legalább nagy többségénél. Ugy sem egyénet, hanem egész fajtájukat kell tekintenünk vagy tekinthetnünk eddigelé csupán statistiká-

ban, s így itt is csak a nagy többségről szólunk, mely az egyes örvendetesebb – engedjük meg azt is, hogy számos – kivételeket örömmel konstataálja. Kevés a jól rendezett középgazdaság ez országban (a főntebbi csoportozást tartva szem előtt), de sok az utána élő úr. Ha valamely köz-birtokosság fogatjai után itélnők meg gazdasági viszonyait, csupa viruló körülményekre, gazdag birtokosra kellene következtetnünk. Ha vidéki bált látogatunk meg, csupa mágnásnőnek leszünk bemutatva – a toillettek után. Ha pedig a kártyázó-szobába lépünk, azt kellene hinnünk, legalább három főváros bankárjai hányják-vetik a rájuk nézve már ingerrel nem bíró mammont. De, ha kimegyünk a tanyák közé s látjuk a düledező juhakolt, a boglyas kazalt, a csenevész gulyát, a trágyátlan földet, a szerb tövis borított legelőt, a fátlan vízmosásos hegyoldalt, a kapálatlan szőlőt; ha a telekkönyvbe pillantunk s látjuk a sok betáblázást és előjegyzést; az ügyvéd irodájában a sok beperlést, a szomszéd város kereskedő-tárczájában a sok beváltatlan váltót, könyvében a sok és fizetetlen számlát; ha a gazdasági egyesület üléstermébe lépünk s látjuk gyűlés napján is a sok üres széket s halljuk az egy-két megjelent tag üres politizálását; ha a gazdálkodásra hazakerült urfi tanbizonyítványait kérjük s ilyet elő nem mutatnak, vagy az országgyűlésen sürgetve sürgetett magasabb szakiskolák felállítást a miniszter azzal kénytelen felnemállítandóknak véleményezni, hogy a meglevőknek sincs hallgatójuk – akkor szomoruan hajtjuk le fejünket s arról győződünk meg, hogy a fogatok s a toillettek fénye csalt s hogy egészségtelen társadalmi viszonyok között élünk, melyek mielőbbi jobbra fordulását, gyökeres orvoslását minden jó hazafinak nem ismét csak külfényes dictiókban kell hangoztatni, hanem változtatásukhoz saját jó példájával, saját munkásságával járulnia is. Ha még ehhez hozzávetjük azon csodálatos kasztszerű osztályozást, mely fennen hangoztatott demokratikus elveink mellett szerte dívik az országban, épen kétségbe kell esnünk. Már a zsellért is lenézi a féltelek birtokosa, a hat ökrös gazda meg nagy úr a faluban, kihez még a kisbíró se mer kalappal a fején szólani.

De ha a míveletlenebb köznépnél e ferde felfogást el is nézhetnők, mit mondjunk, ha ugyanezt, és még nagyobb mértékben megtaláljuk birtokos középosztályunktól fölfelé az aristokrátiáig. Itt nemcsak a holdszám szerinti birtok állapít meg társadalmi fokozatokat, hanem a jobb hangzású név, talán még a nemesség hányadiziglensége is határoz azon körök felett, melyekben az illető megfordulhat, vagy meg akar fordulni.

A valódi demokrata társadalom megismertető jegye az ugyanis, hogy az egyén mennyit nyom, gazdasági köreinkbe még alig hatolt be. Itt még mindig inkább azt kérdik, „jó családból” való-e, s a rokonság, sógorság stb. még mindig többet nyom az egyéniségnél. A haszonbérló, a gazdasízt mind megannyi külön osztályt képeznek, illetőleg kénytelenek képezni s ritka, hogy e kettő a kisebb birtokossal, mi itt körülbelül egyenlő a kisebb nemességgel, összevegyüljön. Hogy az úgynevezett „fertyalmágnás” az alatta állóval vagy általa annak tekintett egyénnel pedig nem barátkozik, szintén természetes kifolyása azon viszonynak, melylyel meg ő, minden sóvárgása mellett, fölfelé találkozik.

E társadalmi kinövéseket ugyan bátran mellőzhetnők s legfeljebb érintve azokat, további szó nélkül hagyhatnók, ha komolyabb befolyásuk nem volna összes társadalmi fejlődésünkre. Ebben rejlik ugyanis az oka, fiatalságunknak az apai háznál tapasztalt e fonák felfogásnak s a lenézett osztályok irányában el sem titkolt bánásmódnak köszönhető, hogy az úgynevezett „jobb családok” ivadéka nem bír elég kedvvel az apró földesuraskodásnál más pályára. Erkölcsi bátorság hiánya az, mely miatt nem mer szembe nézni a sorssal, mely reá vár, ha a kiváltságosnak képzelt osztályból kilépve, más tisztességes, polgári pályát választana. Inkább eltengődik egész életén át, míg lehet, szülői házában, rokonoknál, vagy egy kétségbe esett házasság folytán nyert néhány hold földön, semhogy egy bátor lépéssel átvágná a képzelt nimbus övezte kört, mely szűk látókörét elbűvölte. Pedig a ki átlépte e kört, ha különben tehetsége volt, nem bánta meg, mert nagy az élet tere, haladó országnak meg valamennyi tért fia legjavával kell művelnie.

Keleti (szerk.): *Hazánk és népe...* 159–162.

1. 18.

Az általános tespedés, mely az országot 1849 után megszállta, minden egyes családi körben és – számos közbirtokos osztályunkban nem kevésbé – kisebb-nagyobb mértékben szintén tükröződött. Az apák kedvetlenül s tétlenül nézték a világ folyását, a fiúk azt hitték, ez az élet feladata. Míg az öregek pipájuk füstjében gondjait akarták tovorepíteni, s néha egy-egy tarokkpartievel végleg elűzni, a fiúk ezt életcélnak nézték, csak hogy a pipa helyett a finomabb szivar, a tarokk helyett a gyorsabban folyó hazardjáték járta.

A hazafi búbanat, mely borba ölte magát az öregeknél, a felsarjadó nemzedékben nem vájt volt ugyan oly mély sebet, de a borfogyasztás azért nála sem volt csekélyebb. Minden rossz volt, mit a német csinált – mondák az öregek – s ezért rossz az iskolája is – folytatták az ifjak; s míg az öregek részéről nem látszott bűnnek megrövidíteni a „német finánczot” egy kis muskatálylallyal, az ifjak részéről sem lehetett nagy hiba egyet kanyarítani az iskola körül, s került is ki belőle akárhány, ki csak azért jött haza ősi kis jószágára, hogy üres fővel folytassa a tétlenséget, melyet jogosultnak tanult volt felismerni.

Keleti (szerk.): *Hazánk és népe...* 164–165.

1. 19.

Ifjúkorban a test sovány, tartása-járása hetyke, rátarti, mely öregebb korban az idegenektől annyiszor megcsodált higgadt, önérzetes magatartással együtt, minden más népfajtánktól elütő méltóságos lesz. Érdekes, hogy népi felfogásunk a férfi szépség eszményét nem a szép arcban, hanem a sudár termetben s a testtartás mikéntjében látja. E felfogás, de egyben a faji jelleg kialakulásában is, mindenesetre nagy szerepe van lovas multunknak is. Az is érdekes, hogy a termetre és testtartásra vonatkozó szókinszünk meglepően gazdag.

Senki sem vádolhat bennünket elfogultsággal – hiszen külföldiek után mondjuk –, hogy a magyar a szép népfajta közé sorolandó. Fehérnépünk szépsége különösen általánosan ismert. A magyar vérmérséklet kétségtelenül sok keleti tulajdonságot őrzött meg. A szangvinikus és fleg-

matikus vonások csodálatosan keveredtek benne. Hamar lelkesülés, gyors lelohadás, a változatlanba való belenyugvás, sőt a nemtörődömség ismert vonásai.

Jelleme nem ismeri a csúszómászó hízélgést, az alatomosságot és haragtartást; nyugodt, komoly, férfias, arisztokratikus, de sohasem gőgös. Őszinte és nem zárkózott. Örömet, bánatát megosztja másokkal. Természetében van a barátkozás s az áldomástartás, melynek szálai messze múltakba nyúlnak vissza. Fel is használ minden alkalmat, amikor csak módja van rá. Keresztelő, házasság, névnap, temetés, búcsú, aratás, szüret stb. jó alkalmak a barátkozásra, de vásár, ház-szentelés, községi vagy egyházi választás stb. sem esik meg anélkül, hogy a sógorok és komák egy kis áldomást ne csapnának. Az egészséges humorra nagy hajlama és képessége van. Gondolkozása józan, okoskodása logikus, értelmessége általánosan ismert. A közügyek iránt szeret érdeklődni, sőt gyöngéje a politizálás, de egészséges politikai érzékét el kell ismerni. Hazaszeretete, vitézsége, vendégszeretete közmondásos. Kissé fejtes, nyakas nép, mely egyakaratra nehezen birható s ennek sok kárát látta nemzeti életében.

A magyar általában erkölcsös, vallásos, de sohasem vakbuzgó és türelmetlen más fajúak, vagy más hitűek iránt. Ha a ránk fogott sovinizmus élne e fajban, Magyarország néprajzi térképe másképpen festene. Sőt jó lélekkel mondhatjuk, hogy e tekintetben egész önkárunkig közömbösek vagyunk. Vallásháborúk magunk között ismeretlenek voltak. Ilyen színezetű nemzeti fölkeléseinknek mindig politikai háttere volt. A valósi türelmességnek olyan példait, hogy akárhány templomba fölváltva jártak imádkozni katolikusok és reformátusok, nem sok nemzet tudja felmutatni. Ezek ma is atyafiaknak hívják egymást. A reformációt korán befogadtuk s a református vallást most is magyar vallásnak mondják.

Bátky Zsigmond: Magyarország néprajza.

In: Lóczi Lóczy Lajos (szerk.): *A magyar szent korona országainak földrajzi, társadalomtudományi, közművelődési és közgazdasági leírása*. Budapest, 1918. 138–139.

1. 20.

Népünk kedélyvilága gazdag, költészete, mely borongó hangulattal, de egyben csodálatos lelki derűltséggel és keleti színpompával van tele s népzeneje, melynek a cigányzenészség a letéteményese, világszerte ismert.

Eszttétikai magas fogékonyságáról népművésze is tanúságot tehet. A magyar parasztstílus előkelő helyet foglal el az európai népi stílusok között. Formabeli aránylagos szegénysége mellett, üde, harmonikus keleti színpompa s a növényvilágból vett természetű motívumok alkalmazása a fő jellemvonása, mely a nálunk megforduló idegent kivétel nélkül meghódítja. Háziipar és kisipar egyaránt részt vett a népművészeti termelésben, s ma már mindkettő termékenyítőleg és nemesítőleg hat nemzeti irányban fejlődő iparművészetünkre. A női kézimunkák között a színes hímzések a túlnyomók, és nem pedig a viselethez, hanem a parasztház felszereléséhez tartozó tárgyakon. Néprajzi gyűjteményeinkben gazdag sorozatokat láthatunk belőlük.

Bátky: *Magyarország néprajza*. 140.

1. 21.

Egyszerűbb kultúrviszonyok között élő nép, mint amilyen a legújabb időkig a magyar is volt, mindennapi munkájához való eszközeinek java részét háziiparszerűleg maga csinálja, és pedig elsősorban fából. Leleményessége és díszítő hajlama ezeken is lépten-nyomon konstatálható s e téren is fölöttébb érdekes néprajzi sajátosságokat fejlesztett ki. Ebbeli ügyessége, a fában bővelkedő székelység között, s ott is a házépítésben tetőzik. A székelyek híres fűrő-faragók, találékony ácsok, akik óriási galambbúgos kapuik, házaik és templomaik építésében architektonikus képességeiknek is kiváló bizonysgát adták.

Külön helyet kér magának a magyar pásztorság művészete. A pásztorság a többi társadalmi rendtől különváltan, régebben sajátos ősi életmódot folytatott az alföldi pusztaságokon, vagy a dombos vidékek erdős területein. Magára volt utalva, magának kellett minden holmiját kiteremtenie, abból az anyagból, amit környezete nyújtott neki. Fából, bőrből, szaruból dolgoztak s idők

folyamán egészen önálló, eredeti pásztorstílust fejlesztettek ki, mely megnyilatkozásának minden ágában kincsesbányája a népművészetet kutató bűvároknak. Ez a művészet a híres pásztorsággal együtt ma már a múlté.

Az ősi népviselet már hazánkban is rohamosan hanyatlóban van. A gyáripar erősen kikezdte, a város divatja hovatovább pusztítja, s jelenleg csupán egyes szigeteken maradt meg.

Bátky: *Magyarország néprajza*. 141.

1. 22.

Ez az ősi világ, mely a magyarság veleszületett hajlamainak s országunk természetadta állapotainak olyannyira megfelelt, ma már csaknem végleg leáldozóban van, s külföldön elterjedt ebbeli hírünk nem igazoltabbé. Hírmondónak ma már csak a Kis-Kunság és Nagy-Hortobágy maradt meg (Pest és Hajdú megye). Az ősi pásztör azonban ma sem veszett ki népünkől s állatkivitelünk ma is egyik fő jövedelmi forrásunk. Méltó párja ennek az asszony-nép szárnyastenyésztése.

De még nagyobb jövedelmi forrásunk földművelésünk, s hazánk természeti viszonyai miatt bizonyára az is marad. Azt szoktuk mondani, hogy a magyar paraszt földéhes. Ezzel akarjuk kifejezni kiirthatatlan ragaszkodását a földhöz, a földművelő foglalkozáshoz. S valóban fajunk szeretetéből folyó gyönyörűséggel látjuk, miképpen alakul ki a jobbágyság felszabadítása óta mindjobban megizmosodó parasztgazda társadalmunk, részben a régi kisbirtokos nemességéből, s hogy éppen az Alföldről miként indul ki hazánk gazdasági felvirágzása, mondhatnánk egy új honfoglalás.

A szántás-vetésen kívül a szőlőmunkát szereti legjobban a magyar. A németiséget leszámítva, híres bortermelő vidékeink mind magyar kézen vannak. A filoxéra pusztítása után a Duna-Tisza-mellék eladdig használhatatlan futóhomokját szőlővel ültették be, s ma bortermelésünk negyedrészt ez a terület szolgáltatja. Jólesik néznünk, milyen óriási népességtömörülést idézett elő ez a gazdasági változás a homokon, amint azt Keleti Károly már az 1880-as népszámláláskor megjövendölte. A kertészkedés is ezen a vi-

déken ér el legnagyobb arányokat, s fél Európát mondhatja piacának. Az is érdekes, hogy ez a vidék, a Tisza mente termi a legkülönb s ma már külszországban is keresett földmunkásokat. Ezt a különben apró termetű, cingár külsejű, de csodálatos szívós és munkabíró elemet a Tisza-szátyalyozás nevelte ki.

Igaztalan tehát az az állítás, hogy a magyar nem dologszerető nép. Legfeljebb annyi állhat meg belőle, hogy mint minden földművelő nép, az év egyik felében aránylag pihen, de a másikban kemény, sőt emberfeletti munkát végez.

Bátky: *Magyarország néprajza*. 145–146.

1. 23.

A legutóbbi időkben azonban az alsó mezőgazdasági rétegek sok tekintetben erőre kapván, oly vállalkozó kedvet és képességet mutattak, ami

nemzetünk történetében páratlanul áll. A magyar paraszt leküzdv a régi idők közömbös elfásultságát, levetkőzte a régi idők gazdasági hibáinak nagy részét, s nemcsak szorgalmas munkás, hanem takarékos polgárrá is változott át. Takarékoságában nem megy ugyan annyira, mint francia bajtársa, vagy talán egyes vidékeken a német parasztság. Azonban dolgozni és félretenni mégis tud, mert különben lehetetlen lett volna az, hogy oly tetemes birtokterületek kerüljenek tulajdonába, amint az az utolsó években történt.

Bernát István: *Magyarország mezőgazdasága*. In: Lóczi Lóczy Lajos (szerk.): *A magyar szent korona országainak földrajzi, társadalomtudományi, közművelődési és közgazdasági leírása*. Budapest, 1918. 299.

Táplálkozás

1. 24.

A' Magyar ad kenyeret, húst, bort; az Orosz és Oláh sót; (a' Marmarosi só bányákból); A' Rác szalonnát; (mert Tót-Országból legtöbb hízott sertés jön); A' Sváb krumplival kedveskedik; az Olasz Riskásával; a' Tót tejjel, túróval és konyha edényekkel; a' Czigány pedig a' nemzeti ebédnél musikát csinál. (A' Zsidó messziről néz; 's pénzt keres.)

Egyéb aránt él a' Tót többnyire tejjel, liszttel, krumplival, pálinkával; a' Magyar buza kenyérrel, hússal, borral; a' Sváb krumplival, serrel; a' Horváth kásával, pályinkával; az Orosz, Oláh és Rác kukuriczával, paszullyal, pálinkával; a' Czigány döggel; a' Zsidó végtére alig ha nem legnyomorultabbul él, s majd nem csak veres hagymával és merő levegővel.

Csaplovics: *Ethnographiai értekezés...* 80.

1. 25.

Ha éhség támad az országban, az mindég csak napkeleti és déli szélén történik. Tudva vagyon melly nemzetűek az oda való lakossok. Más részeiben az országnak az éhség majd nem hal-

latlan dolog; mert az emberek magokon segíteni tudnak.

Csaplovics: *Ethnographiai értekezés...* 81.

1. 26.

Az ételnemek a köznépnek többnyire növényi eledelekből állnak, azonban a hús, és különösen a szalonna, az év minden szakában a megye alsóbb vidékét lakó egyéneknek igen szokásos.

A rozskenyér az étek legszükségesebbje; ezzel, ha van, jóllakik és eltelik a nép, mind apraja mind nagyja; s ha belőle só, paprika és hagymával elegendőt ehetik, nem szokott panaszkodni; a tehetősebbek reggelire szalonnát is esznek hozzá. A munkások, béresek és juhászok gyakran hónapokig alig esznek egyebet kenyér és szalonnán kívül. A bab, borsó, lencse nemcsak szokásos, de kedvelt eledel megyénk összes lakóinak; a kását szinte eszik, de tótos éteknek tartják; a ganczát, mely kukoriczalisztból készült haluska, jó zsírosan szeretik; kevés, vagy semmi zsírral szegény eledel. A csuszát (vékonyra nyújtott, tojással készült tészta, mely egy vagy másfél hüvelyk területű darabokra vagdaltatik, vagy szaggatta-

tik), zsírral, töpörtővel, turóval minden osztály szereti, s nemzeti ételnek tartván, lakoma alkalomkor soha egy osztálynál sem hiányzik, – sok helyen a turós csik egy rangban kedves eledel a csuszával. Húst a vagyonosabb emberek minden vasárnap esznek, a szegényebbek azonban ritkábban élvezik.

A malacz és bárány-bográcsos burgonyával, felvert haluskával, sok paprika és elegendő sóval ízletes, és igen kiváló étel, meggyénk alvidékén igen gyakori; ez a sajátságos ezen ételkészítésnél, hogy a férfiak negédeskednek azzal, hogy a jó bográcsost csak ők, nem pedig a nők készítik izletesen; s ezen szokás oly divattá lett, hogy a férfikészítette bográcsost a nők is kedve ízűnek tartják, bár nálunk nem úgy, mint Olaszthonban, hol rendszeren a férfi készíti az ételeket, a főzést egyedül a nők gyakorolják, és tartják hivatásos kötelességüknek. A Tisza vidékén a halász-lé oly nevezetes nemzeti étel, hogy a kedves vendéget e nélkül fogadni nem szabad; és ha ez nem adott, vagy szegénységet, vagy közönyös fogadtatást árul el. Készül ezen híres étel úgy, hogy a Tisza partján tüzet raknak, a tűz fölé három lábú bográcsot helyeznek s ebbe potykát, kecseget, harcsát, csukát és egyéb halakat ökölnagyságú darabra vagdalva tesznek, s midőn vízzel kellőleg megtöltötték, főzni kezdik, s lassankint annyi paprikát adnak hozzá, hogy az egész lé vörös lesz; a vöröshagyma és só természetesen nem hiányzik.

Montedégói (szerk.): *Heves és Külső Szolnok...* 235–236.

1. 27.

Shokott eledele meggyénk minden lakójának az említetteken kívül a burgonya, ismert néven a krumpli; ezt különböző változatosságban minden osztály, s majdnem minden nap élvezi; természetik is nagyban részint házi szükségletre, részint némely vidékeken gyári célokra, de legkiválóbban sertések etetésére.

A káposzta különösen savanyitva alig hiányzik egy háztól is, és szokásosan minden vasárnap, kedden, és csütörtökön élvezik, még pedig természetes savanyuságában, nem pedig kimosva; a káposztával együtt főzik a füstölt szalonnát

és füstölt sertéshúst is; nagyobb ünnepeken töltött káposzta nem szokott kimaradni az étkek sorából még azoknál sem, kik talán nem számíthatók a gazdagabb birtokosok közé; – csupán a káposzta magában sertéshús nélkül, csak a legszegényebb osztály eledele.

Montedégói (szerk.): *Heves és Külső Szolnok...* 237.

1. 28.

A templomban ünnepies csenddel viszik a menyasszonyt és vőlegényt; – a vendég férfiak mind nadrágba és dolmányba vannak öltözve; az öregebb nők pedig némely helyen rókás mentébe. – Egerben a leányok kezében rozmarin van, a férfiak kezében pedig és kalapjuknál citromlevél; sokszor egy egész citrom csüng le a kalap széléről; – esküvés után különösen Egerben zene és nagy ujjongás közt kísérik a menyasszonyt a férfi lakára, hol a lakadalom tartatik, a nő lakásán ritkán tartatik ez ünnepély; – zene nélkül lakadalom nincs; még a legszegényebb sorsuak sem tartják a menyegzőt e nélkül. – Kedves szokása népünknek az, hogy az udvaron ponyvasátort készít és ezen sátor alatt egy hosszú asztalnál ebédelnek, a meghívottak felül ülven az örömapa és örömanya és azután következnek a menyasszony, vőlegény, és tisztesség, vagy érdem szerint a többi vendégek; – a menyasszony keveset szokott enni csupa illemből, a vőlegény azonban jól lakik; a pohárköszöntések a vőfély által versekben adatnak elé; a többiek vers nélkül dictióznak – különösen már akkor mikor minden rózsza színben tűnik elő, valamennyi köszöntésnél mindenki iszik; – ebéd alatt a szakácsnének tányéron gyűjtögetnek pénzt, hogy meggyógyithassa a kása által leforrázott kezét, minthogy a mézes kása az étkek közül nem szokott kimaradni. Sok helyen az étkezést gulyásos levessel kezdik és az étkeknek lehető sok neme hordatik egymás után, töltött káposzta képezi az étkezés közepét; vége felé a pulyka pecsenye járja. Sajátságos az a kínálgatás a mi háziak által történik; mert azt igen röstellik, ha valaki azt terjeszti el lakadalom után, hogy nem lakott jól; – a kínálgatás divatos is, mert az sértve érzi magát a kit a menyasszony vagy vőlegény meg nem kínált; – a nő étellel, a férfi pedig egy pohár

borral kedveskedik. Midőn az ebédnek vége van, szétszedik az asztalt, és az öregebbek bevonulnak iddogálni a szobákba, a fiatalok pedig tánczolnak reggelig; – italuk nem pálinka vagy sör, hanem mint fentebb említettett új bor, vagy ha a menyegző későbbi időre esik az új bor idejétől, közönséges ivó bort használnak; – a bornak kifogyni nem szabad; – a legénység részeg lesz, de azért tánczol, és újra iszik.

Montedegoi (szerk.): *Heves és Külső Szolnok*... 250.

1. 29.

Paraszságunk, mint mondani szoktuk, szereti magát, s bizony többet költ az asztalára, mint kellene. Igaz, hogy teheti is. Szegények vagyunk,

de jól élünk, közismert szavajárása. Disznóhús és tészta, amaz mentül kövérebb alakban, ez minél zsírosabban, a levesek meg erősen fűszerezve: a parasztkonyha regulája. Dologidőben s a téli pipázó hónapokban egyformán bőven táplálkozik. A disznótorok, névnapok, lakodalmak s a kedélyes pinceszerezések erre az időre esnek. Különösen a lakodalmak járnak nagy sokadalommal és töméntelen ételfogyasztással. Csak léféle volt hétféle – dicsekszik a lagziban részt vett legény. Bátran mondhatjuk, hogy egyik legismertebb nemzeti jellegünk messze földön híres konyhánk, mely ízletességével és ételfajainak sokféleségével egyaránt párját ritkítja.

Bátky: *Magyarország néprajza*. 146.

Földtermékek

1. 30.

Mindazáltal a' természetnek sok adományival bővelkedik. Az állatok Országából legel itten számtalan ökreknak, bialoknak, több féle nemű juhoknak, kecskéknak, serény lovaknak, szálás sertéseknek sokasága, mellyek kivált az erdős helyeken nagy jövedelmet hajtanak a' lakosoknak, a' vadaknak, házi, és erdei szárnyasoknak sok fajtái. Hegyes bérczekre a' medvék, vad kecskék, és hiuzok a' szomszéd Máramarosból által vándorolnak. Az erdők a' szarvasokat, őzeket, rókákat, nyúlakat, farkasokat, borzokat, siket faidokat, Császárs, és fogoly madarakat nevelnek. A tavakon hatyuk, vad lúdak, szárcsák, tekenős békák, vidrák, fejéres, kanalas, Tsergő rétzéknek sok féle nemei, bűvárok, gödények, gémek, gólyák, haltsikok, a' folyó vizekben kecségék, pontyok, csukák, harcsák, sügerek, bólyingok, süllők, kárászok, fejr keszegek úszkálnak, forrásokban meny és kövé halak, 's pisztrangok viczkádoznak. A' növényekből a' fellyebb elő számlált erdei fákon kívül legnevezetesebb a' gesztenye, mellynek gyümöltse a' Bányáknak tájékáról meszsze földre hordatik, más gyümöltsöknek sok féle nemei, kivált szilváknak, és almáknak sokasága, melly Tiszahátról, és Szamoshátról szálacon, szekereken a' szomszéd Megyékre

szállítatik. Kormos almák mind ízekre, mind tartóságokra nézve leginkább dicsértetnek, szilvák közül pedig sok, és jó pálinka égettetik, aszalva is el árultatnak. Ezeken kívül vannak Mandola, Baraczk, Dió, Naszpolya, Szederj, Birs-alma, Berkenye, meggy, cseresnye fák, Köszméte, tengeri szőlő, 's egyéb hasznos tsemeték. Terem itten mindenféle vetemény, búza, rozs, árpa, tenkely, zab, veres, pár, fog, metélő hagymák, kömény, ánís a' mezőken, spárga, veres, karó, kerék, sárga répák, virágos, téli, zöld levelű, fodor káposzták, kender, len, dinnye, ugorka, tököknek sok féle nemei, köles, harmat kása, gubács, földi alma, csitsóka, komló, héjjas gyümöltsi vetemények, borsó, lentse, nagy, és apró bab, Törökbúza, szőlő, dohány, és lépes méz, mellyet a' viaszkkal innét a' lakosok Debreczenbe, 's azzal kereskedő Tótok Gömör Vármegyébe szállítanak. Szirmai Szirmay Antal: *Szatmár vármegye fekvése, története, és polgári esmérte*. Buda, 1809. 26–27.

1. 31.

Híres becses terméke, egyik kincse, e megyének a tisztabuza, melly alkalmas földben, okosan művelve mind súlyjára, mind sikerére tökéletesen felér a bánátival, s mint ilyen, kapós keres-

kedési cikk. Szemre az igaz Békés megyei búza nem nagy ugyan, de átlátszó és piros, fényes és kemény, vagyis egy szóval aczélos; továbbá sok erejű, finom liszt tartalmú, vagyis egy szóval sikeres; gonddal természetve csapott posonyi mérője a 90 fontot is meghaladja.

ifj. Palugyay: *Békés–Csanád...* 50–51.

1. 32.

Általában ellehet mondani, hogy a Békés megyei búza mindenütt jó, s rendes időjárás és nem egészen hanyag művelés mellett rossz búza alig kerül elő. Csokonai Vitéz Mihály bizonyosan jól ismerte a Békés megyei búza jelességét, és szerette az abból jól felhasadva, magasra sütött debreczeni könnyű fehér cipót, mert Dorottyájában egy helyen bizonyos tánczvigalmat irván le ekként tiszteli meg a békési búzáat: „Igy kering, így lépked Békés Vármegyében, Az alföldi lakos gazdag szérűjében Hét nyolcz nyomtató lü, midőn patkós lába Tapos a világnak legszebb buzájába.” csak az a kár: hogy költői elragadtatásában a patkót a ló lábán feledte, mert azt nyomtatáskor levenni, ha talán fel lett volna verve, első gondja az alföldi gazdának; de hiszen ezt a Békés megyeiek örömmel elnézik a derék Vitéznek, csak hogy világhírbe hozta buzájokat...

ifj. Palugyay: *Békés–Csanád...* 51.

1. 33.

Szőllős-kertjei, Dobozon kívül, mindenik községnek vannak, s azokban bő időben annyi rossz, gyenge, kereskedésre nem alkalmas bor terem: hogy hordóval alig győzik, s megtörtént 1834-dik évben a Kőrös mentében, hogy csolnokba is szorult a must, s ha valaki egy hordót adott üresen egy őszi használatra, másikat tele kapott érette új borral. Azonban száraz években, főképp egyes gondosabb gazdáknál, kedves italú, jó pinczében 5-6 évig elálló borok is teremnek, s áruk vetélkedik a jó hegyi borok árával. Csabán, Gyulán, Békésen, Gyomán és Tarcsán feltűnőleg sok föld van elfoglalva szőlővel, mi mind állami-gazdasági, mind erkölcsi tekintetben czélszerűbben fordíttathatnék lóhere- vagy repce és búza termő táblákká.

ifj. Palugyay: *Békés–Csanád...* 57.

1. 34.

A túlszaporodott birka rossz hatással van a szarvas marha- és lótenyésztésre. S tagadni nem lehet: hogy főleg az elkülönözött urbéri legelőkön szűken élődő ménese és gulyák nem csak számra mindinkább apadnak, de rossz nyaralás és teleltetés mellett, minőségre is mindinkább lejjebb szállanak s a híres czimeres ökrök és tehének már csak a gazdák legjobbbjainál itt-ott láthatók, s azok sem mindenütt saját neveltetésűek, de máshonnan drága pénzen szerezettek.

ifj. Palugyay: *Békés–Csanád...* 59.

1. 35.

Orosháza, Öcsöd, Szent-András tart ugyan még nagyobb számmal két-nyíratú birkákat, de a hajdan olly híres hosszú fürtös gyapjuju, nagy szarvu, hófehér magyar juhnyájak már végképp elfogytak; és csak Füzes-Gyarmathon s vidékén van még néhány szenvedélyesebb juhász vagy parasztgazda, kiknél még szemenkint találni magyar juhót.

ifj. Palugyay: *Békés–Csanád...* 59.

1. 36.

Zöldséget, különösen a gyökér fajokat és a hagyma-neműeket, Makó olly kitűnő minőségűt és olly bőségben természet, millyent alig valamely más község az országban. A szőlő tőkén buján hajt ugyan és bőven terem, azonban olly rossz bort ad, hogy közönségesen csak Karczos-nak hívják, és ritkán hagyja magát egy évnél tovább hordóban tartani.

ifj. Palugyay: *Békés–Csanád...* 63.

1. 37.

Mindemellet az ipariát tekintve, ott, hol már az örökváltság, elkülönözés s tagosítás meg történt, résen állt a nép; az előkelőbb miveltebb gazdák okos példáját nyomban követte s követendi is, mert szeret engedni jó vezetőinek, s mert a föld mindene, a földművelés s marhateenyésztés egyedi szenvedélye s itt még 1846-dik évben 2154 kézműves s 221 tisztességes rendű s hivatalnok találhatik a nép összeírásba bejegyezve; – s ezek fele is mezei gazdálkodásból élt inkább mint hivatalból és mesterségből; – a többi

egész népesség tisztán a földmives osztályhoz tartozott.

A pazarlás nem büne e népnek, de a valódi takarékoság sem erénye, s bár a vagyonosaknál mindinkább tapasztalható, mégis bátran elmondhatni: miként sok van, ki Istenében, fekete földjében s izmos két karjában tulságosan bizakodva „more patrio” magát gyakran elszámolja...

ifj. Palugyay: *Békés–Csanád...* 72–73.

1. 38.

S minthogy a béke-szeretet – mint illik – jelleméhez tartozik Békés megye népének: urával, előjáróságával s egymás között is nagyobb gyűlöködés nélkül élven, pörre nem könnyen fakad s a megkezdett pert is többnyire barátságos egyességgel – végzette főleg az előtt – s végzi ma is kivált olly helyeken, mint Tarcsa, Vésztő, Füzes-Gyarmath, hová élődi roszt akarató zugprovokátorok magokat be nem fészkeltek.

A Békés megyei nép tömörkedő földet affectálván sőt némileg kénytelenítettven is mivelti, a mezei munkában tulságos része van, s főleg nyárszakon, takarás s nyomtatás idején, baromhoz való tulterheléssel öli magát, s olly helyeken, hol a tanyák csak nyomtató és lerakó helyek, s a kaszálók és szántóföldek pedig mértföldekre vannak, hordás idején egypár hétig éjjel sem ismeri másképp a lefekvést, mintha felváltva egyszer egyik, másszor másik a ki- és bejövétel alatt az üres vagy terhelt szekeren nyugalmat aluszik; – egyébként éjjel-nappal munkában van barom és ember, az evés és étetés is csak úgy – mint mondani szokták – futtában történvén. De olly helyeken is, hol a tanyák a szántóföldekkel együtt vannak, nem csak nappal, hanem főleg holdas éjjeleken is forr a munka, meg a kévekötés, keresztrakás, vontatózás, szénahordás, vontatás; s szerencse! ha 3-4 óra jut a 24 órából csendes álomra, főleg a cselédnél kinek kasza és villa roncsolta tagjai az alatt sem pihenhetnek, örködni kellvén a vontató marhákra, nehogy kárba menjenek, vagy valami kószabetyár Tisza vizet ne itasson meg reggelre a nyomtató lóval. Illy szörnyű iga mellett is (mellyet azonban olly helyeken, hol helyben vagy közel erdők, nádvágó rétek nincsenek, télen ugyancsak busásan és keleties

henyeséggel kihevernek; a tanyai marha teleltetés, az ünnepélyes disznótorok és névnapok vigdőzéselése mellett) a népet egyetemesen iparosnak – industriosusnak – még sem lehet mondan; – azonban ez nem a nép büne.

ifj. Palugyay: *Békés–Csanád...* 73–74.

1. 39.

A gazdasági rendszer, mely szerint egyes birtokosok a földipart e megyében általában kezelik, úgy nevezett vegyes, vagyis külterjes gazdaságnak mondható. A magyar emberre e rendszer hagyományszerűleg szállott s az előszeretet melylyel iránta viseltetik, független nemzeti jellemében találja magyarázatát, kényelmesebbnek találja, hogy maga gazdaságából élet szükségleteinek legnagyobb részét kielégíthesse, s ehhez a nyers anyagot, a mennyire lehet, gazdaságában maga szereti kiállítani. Épen azért a megyei birtokosok gazdaságaiban, kevés kivétellel, az e tájon diszló gabona minden nemeit, s állattenyésztésében a haszonmarha és baromfi ez égalji tenyésztését csak nem mind feltaláljuk.

Hunfalvy (szerk.): *Gömör és Kishont...* 204.

1. 40.

Magyarország földje egyébként, ami termékenységet s termékeinek változatosságát illeti, kiállja az összehasonlítást Európának, vagy az Egyesült Államoknak legáldottabb tartományaival. Búzája elsőrendű, borai hírneve századokra nyúlik vissza. Juhai húsát és gyapját egyaránt megbecsülik a hozzáértők. Baromfival, szőlővel, mezei vadjaival nemcsak a folyton emelkedő belföldi fogyasztást látja el, hanem megjelenik a külföld piacain is. A magyar selyem is nem minősége, hanem a termelés korlátoltabb volta miatt nem tudott eddig tért hódítani. A fejlődő méhészet és halászat hivatva van arra, hogy ezreknek és ezreknek adjon bőséges kenyeret. Ugyanez áll a kertészet és szőlőgazdaságról is. A természet által nyújtott bőséges adományok fejlesztése és okos kihasználása az, a mi a jelen nemzedék feladatául jutott.

Bernát: *Magyarország mezőgazdasága*. 291.

1. 41.

A termelés módját és részleteit tekintve a szemes termékekre nézve első helyen áll Magyarországon a búza, amelynek termelésében főleg az alföldi vármegyék jeleskednek. A magyar búzából készült liszt egyike a legjobbaknak a világon. Vele csak a legjobb amerikai, orosz és román búzákat hasonlíthatók össze. Volt idő, amikor a tökéletesített őrlés révén előállított magyar liszt szinte versenytárs nélkül állott a legelőkelőbb piacokon.

Bernát: *Magyarország mezőgazdasága*. 301.

1. 42.

Az utóbbi évtizedekben, a kisgazdák felé forduló figyelem nyomása alatt, az akkori földművelésügyi miniszter, Darányi Ignác igen kiterjedt agrárszociális-politikát honosított meg Magyarországon. Rendezte a gazdák és cselédek, a dohányosok és kertészek, valamint gazdasági munkások jogviszonyait, amely tekintetben Magyarország szinte követendő példa gyanánt állhat más államok előtt. Másrészt pedig kis mintagazdaságok állítása, aratóünnep rendezése, a falu társadalmi életének élénkítése, a szövetkezetek különböző fajtáinak alakítása azért volt szükséges, hogy a falunak népét, amely Magyarországon is hajlandó az otthon egyhangúságát a nagyváros örömeivel felcserélni, lehetőleg visszatartsa a házi tűzhelynél.

Bernát: *Magyarország mezőgazdasága*. 311–312.

1. 43.

A termelés fokozására, a termőterület kiterjesztésére, az előállított termékek javítására irányuló őszinte és becsületes törekvést láthatjuk úgy a gazdánál, valamint a kormánynál is. Terjed a szakértelem, fokozódik a megváltozott viszonyokhoz való emelkedés, erősebb a takarékosság és a jövőre gondolás. Ezzel szemben a földbirtokos- és földművelő osztály sok tekintetben nem ura jövőjének. A közgazdasági politika formulázásánál szava sokszor nem talál meghallgatást, ami csak úgy lehetséges, hogy az a törekvés, mely a mezőgazdasági foglalkozást csekélyebb jelentőségűnek tekinti annál, melyet az iparban, kereskedelemben, szóval a városokban tömörülő foglalkozási ágakban lehet kifejtetni, dönt a leglényegesebb közgazdasági kérdésekben. Innen ered a mezőgazdasági érdekeknek sok ideig tartó elhanyagolása, a legkiválóbb erőknek más pályákra tolulása, a kivándorlás, a városokba özönlés és a falu életének leszállása. A pusztító amerikai versennyel, a filoxéra- és sertésvésszel szemben a magyar gazda nem bírta fenntartani azt az egyensúlyt, amelyre szükség volna a nemzeti foglalkozási ágak között.

Bernát: *Magyarország mezőgazdasága*. 312–313.

2.

Eőry Gabriella

A millennium korszaka

A fejezet a millennium korszakának vidéki imázsát kívánja bemutatni, elsősorban az államalapítás ezredik évfordulójára rendezett Ezredéves Kiállításon belül felállított Millenniumi Falu példáján keresztül. A falu a Városliget kiállítási területén belül helyezkedett el, és bevallottan az ország vidéki népességének életmódját, házait, szokásait kívánta bemutatni a látogatóknak. A fejezet első felében ennek az imázssteremtésnek a módját és fogadtatását dokumentáljuk. A további alfejezetekben, kicsit kiszélesítve a képet, a korszak meghatározó néprajzi és országleíró műveiből vett részletek segítségével a magyar nép, a népművészet és a nemzetiségek jellemző vonásait mutatjuk be.

A millenniumi falu

2. 1.

Bizony méltó, hogy az ünnepek fénypontja legyen a budapesti ezredévi országos kiállítás, mely a magyart a leghívebben bemutatja az idegen világnak. ... Isten tudja elszámolni mindazt, amit a nemzet itt egybegyűjtött, azt nem olvasni, azt látni kell s nem is lehet olyan magyar ember, aki még gyalogszerrel is fel ne jönne erre a helyre, ahonnan csak a magyar dicsőség árad szét a világ minden részébe. ... Kihasítottak egy nagy teret, aztán rá vannak építve a valós házak udvarostól együtt. ... No már ha egyebért nem, még ezért az egyért is érdemes mindenkinek ide fáradni, mert ugyan kinek van alkalmá máskor a maga természetes valóságában meglátni az ország legkülönbélebb viseletét, építkezését, szokásait?

Filléres Füzetek. II. sor. 4. szám. Debrecen, 1896. 46–47.

2. 2.

A kiállítás igazgatósága elhatározta, hogy a magyar népet egy falu keretében mutatja be az ezredéves kiállításon.

Szilágyi Béla: *Az ezredéves kiállítás képes útmutatója.* Budapest, 1896.

2. 3.

... melynek házai, udvarai, kertjei és középületei (községház, templom, iskola) mind hű másai hazánk különböző részein természetben található eredetieknek ... házi életük, szokásaik és foglalkozásaik szerint fogják feltüntetni a magyar nemzetet alkotó nemzetiségeket: tehát ez az egy falu valóságos összesített képe lesz az ország egész népének.

Vasárnapi Újság, 1896. jan. 5.

2. 4.

A falu piacterétől széles út vezet a magyar utcába. Tizenegy házból áll az utca, igazából az utcának csak az egyik oldala, mert a másik oldalon ott, ahol az utca villaalakúlag három ágra

nyílik, német udvarok és nemzetiségi házak sorakoznak. És ezt a sokféleséget nem a rendező dolgozta ki így, hanem a való, a meglevő eredetiek utánzásával csinálták meg ..., hogy szívesen magáénak vallja e házakat az a vidéki, aki majd eljön, hogy megtekintse, miként szerepel a kiállításon az ő vármegyéje; hogy elfogadja komoly tanulmányok alapjául a bemutatott tárgyakat a tudomány, és szívesen megtekintse az utcasorokat, a tetszetős dolgokat a nagyközönség.

Vasárnapi Újság, 1896. jan. 12.

2. 5.

Itt van a nép kiállítása: a mesés szép falu, mindenfajta házzal, mindenféle néppel benne, az elevenre vált népélet, a maga ezer csodaszép vonásával.

Kálnoky Izidor: Kiállítási furcsaságok. *Magyar Salon,* 1896. április.

2. 6.

Tárgyi néprajzunk nemzeti különállásunk feltüntetése kívánt lenni az európai népek családjában. A történeti kiállítás és az iparcsarnok után a legvonzóbb pont. ... A nomád pásztorélet s a népvándorlás ősiségéből kikelve, végig a polgáriasság minden fokán, az újkori művészet legfinomabb részletéig minden együtt volt benne: magunknak leltározás s Európának bemutatás.

Kőváry László: *A millennium lefolyásának története s a millennáris emlékkalkotások.* Budapest, 1897. 262.

2. 7.

A házakat felállító vármegyék ugyanis azt akarták, hogy az idegeneknek ne az elmaradott hagyományos parasztházakat mutassuk, hanem azokat, melyek már „modern”-ek, európaiak, amelyeket tehát „nem kell szégyellnünk”.

Győrffy István: *Néphagyomány és nemzeti tudat.* Budapest, 1939. 41.

2. 8.

Különben a falu templomát sem tartom igaznak. Olyan bazárokkal várszerűen körülvett erkélyes, több csúcsban tornyosodó templom a magyar falvakban csoda ritkaságképpen akad. Semmi esetre sem tipikus ... kívül is van a falun – ami persze megint nem igaz dolog.

Kiállítási Újság, 1896. aug. 24.

2. 9.

A községi mintakórház a falu közepén jeles berendezéseivel és antiszeptikus mindenféléivel nagyzoló álom, elérhetetlen ideál, példátlan példa. Egyetlen ilyen községi kórház sincs Szent István koronájának egész területén.

Az 1896-iki ezredévi országos kiállítás általános katalógusa. Budapest, 1896. Kosmos.

2. 10.

Tarka, eleven, kedves kép annak, ki megnézi. Sorra minden falusi építő mód, minden paraszt ízlés, ami csak az országban divatos... A magyar ember egyszerű és erős háza mellett van a székelyleleményes és furfangos háza, az oláh szürke falai mellett a tót szegényes, rovátkolt geren-

dákból összerótt konyhájából, a torontáli svábnak jómódról rend- és tisztaságszeretetről ékesen tanúskodó lakóháza, a szepesi németé, mely az előbbivel minden tekintetben vetekedik, aztán az erdélyi szászé, mely építkezés módorában, kényelmes beosztásában s tágas helyiségeiben eme néptörzs magas fejlettségű kultúrája mellett bizonyít, melyet még a sötét tudatlanságban élő oláhság közepette is szívósan megtudott őrizni, majd meg a nagy szegénységről beszélő vármegyei vend ház pici ablakaival, alacsony zsutfödté, padlózatlan szobájával...

Malonyay Dezső: *A magyar nép művészete I.* Budapest, 1907. 21.

2. 11.

Lakóik is vannak a házaknak: emberek és háziállatok, rendes vagy ünnepi foglalatosságok közben. Az egyikben kukoricát fosztanak, tollat a másokban, az ételt hordják be emitt, s ünneplőben a templomba mennek amott. Igaz, hogy csinált figurák ezek mind, de az arcvonásaik, minden ruhadarabjuk, minden cselekedetük az illető vidéken divatosnak hű utánzatai.

Ezredéves kiállítási kalauz. Budapest, é. n. 45–46.

Magyarok

2. 12.

Érzéseinek a paraszt, kivált a szűkszávu, a nyugodt természetű, a nemesen zárkózott magyar paraszt nehezen ad kifejezést, nem is igen tud hozzá, de meg, mintha a férfiasság rovására menne, ugyancsak módjával árulja el azt, ami a szívében van. Ez a bájosan naiv esetlenség nyilatkozik meg művészi – soha nem feledjük, öntudatlan művészi – munkájában.

Ezredéves kiállítási kalauz.. 47–48.

2. 13.

A lelki élet zavartalan összhangja és a komoly önérzet meglátszik e népen külsőleg is. Keresve sem találhatnánk szabályosabb arcú s arányosabb termetű népet, mint ezek a mi délceg jár-

sú legényeink, s nyílt, nyugodt tekintetű leányaink.

Malonyay: *A magyar nép művészete II.* 6.

2. 14.

Ez a bizakodás, egyénenkint is él; a magyar legény amikor búcsú alkalmával verekedni indul, nem visz magával botot, azt mondja: lesz majd az ellenségnek! Ez büszkeségének is az alapja; elsőbbséget maga fölött semmi más nemzetiségnek nem ad. ...A magyar népjellemet nagyban és egész tömegében tanulmányozhatjuk községi életében, a közügyekkel való komoly és okos foglalkozás közben. Mindenütt van egy „falu bölcse”, a kinek tanácsára a köznép hallgat, és egy „falu szája”, ki a nép nevében beszél.

...A magyar nép nem alázatoskodik, nem hunyászkodik, de mindenkinek megadja a tiszteletet, kivált a tanúlt embereknek; papok, előljárók, kedvelt urak szavára hallgat.

A gyermekek nevelésére sokat ad a magyar; fiait, leányait iskoláztatja, jól táplálja, tisztessen ruházza; a néptanítókat tiszteli, becsüli. ...A családdélettől szoros összeköttetésben van a vendégszeretet is, mely a magyar népnek kiváló erénye. A magyar gazdának mindig nyitva a kapuja, hogy a vendég bejöhessen, s a kedves vendégnek kiszedik a szekerekből a kereket s eldugják, hogy tovább ott maradjon: sütnék, főznek a számára minden drágát és jót, agyonkínálják, s ha a sok evéstől „magyar betegséget” talált kapni, kikenik a hátából a csömört, tollas ágyba dugják, s ha tovább megy, tarisznyáját, csutoráját is megtöltik még útravalóval. S nincs rá eset, hogy a magyar gazda fizetést fogadott volna el a hozzá beszálló idegentől. ...A jól készült ízletes étel egyik oka annak, hogy a magyar faj legtöbb hadképeséget s legkitartóbb munkaerőt fejt ki.

Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képekben. Budapest, 1896–1901. III. kötet. 298–299.

2. 15.

Nem ismerünk egyszerűségében nemesebb, egységesebb, arányosabb életet. Tiszteletet gerjesztő békés egységben telik le az egész, egy hivatása van és azt betölti a végső célíg arkaikus méltósággal; egész lényegében egyetlen mozdulatában sincs egy parányi hazugság s a legteljesebb harmóniában van önmagával és környezetével, bölcsőtől a sírig.

Malonyay: *A magyar nép művészete* I. 11.

2. 16.

De azért jól él, vasárnap télen színházba viszi a családját, a hol nem ritkán a parasztleányok ülnek a páholyokban, egy sorban a város előkelőivel. Ezalatt ő maga künn a sógorral vagy a komával egy kis borozgatásnak ered, fordulván ilyenkor elméjével a torony alá, t.i. a közügyekre, melyeket a tornyos városházán intéz a magisztrátus.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... VII. 494.

2. 17.

A családot a magyar nép is az állam talapzatának tekinti, s annak körében rendet és jó erkölcsöt tart fenn. A nőt különben nagyra becsülik. Féltékenységgel nem kínozzák; rábízzák a gazdaságot, a háztartást, a konyhát, a gyermekek nevelését, a cselédek rakoncba tartását; ha valamit szereznek, abban a nő együttműködő társ. *Az Osztrák–Magyar Monarchia...* III. 296.

2. 18.

Az asszony előtt a férj apjukom, emberem, emberkém; a férj az asszonyt galambomnak, lelkemnek szólítja, de tegezi. A gyermek fiú és leány tegezi egymást, de ha a fiú legénnyé serdül, megkívánja, hogy a leány magázza, míg ő továbbra is tegezi.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... VII. 226.

2. 19.

De mégis mit látunk ma, ha az országon végigtekintünk? Látjuk-e még a végtelen gyepes pusztákat, a határtalan legelőket, ezeket az ekétől soha föl nem hasogatott területeket? Igenis, látunk még itt-ott efféléket is; de ha az ország nyugoti felében, az úgynevezett Dunántúlon nézünk szét, azt is látni fogjuk, hogy ott részletenként már olyan a földművelés, mely az európai haladottabb országokkal is versenyezhet. A kisbirtokos sok helyen kertileg műveli földjét; minden talpalatnyi be van vetve, ültetve; egy fűszál sem vész kárba, és a gazda minden hulladékkal pótolni iparkodik azt, a mit a termelés által a talajtól elvont.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... III. 419.

2. 20.

A kisbirtokos háza, kertje rendezett; csűrje mutatja, hogy szorgalma nem volt meddő; csak istállójában nem olyanok még az állatok – a ló kivételével –, hogy a termelt takarmányt kellően pénzzé tennék.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... III. 421.

2. 21.

Ami a konyhakertészet általános elterjedését illeti, el lehet mondani, hogy kisebb városokban

és községekben kevés olyan ház van, mely mellett egy, vagy legalábbis egy negyed hold kertben annyi zöldséget ne természeténél, mennyi a háztartásra szükséges; sőt a vidéken igen sok ügyes házi asszony nagy részben a fölösleges zöldségféléből fedezi a háztartási kiadásait.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... III. 471.

2. 22.

Mi történik a paraszttal? Mely átalakuláson ment a község keresztül? Mintha csak külső, nehezen elviselhető kötelékek védenék még, úgy-ahogy, az alaki összetartozóságot...

A paraszt magára maradt tőkeszegénységével, tudatlanságával. A patriarkális családi élet helyébe keserű gyűlölet, gonosz színlelés vagy erkölcstelenség burjánzott. A törvények labirintusában a kis egzisztencia nem tud eligazodni

vezető nélkül. ...Nagy parasztcsaládok – az ő erős, patriarkális szövetségük alkotta a községi életet – fölözlottak. Egyik-másik fiú elment a nagyvilágba, fiákeres, rendőr lett; megvetőleg beszél otthon maradt fiatal öccsével, aki irigyledve nézi a civilizáció áldásaiban részesülő idősebb testvért, hisz egy nap alatt keresett dorbézoló urakkal annyit, amennyit ő egy hónap alatt. A leány egyenesen beléhull az iszapba, anélkül hogy sejténé, amikor házi szőttes ruháját, bubos fejkötőjét úri ruhával cseréli ki. Mindenki utálja a falusi közösséget. Ha azután megjön a levél a távoli országból, nagyítással és csillogó képekkel teli, százan esnek gondolkodóba. Inkább ma, mint holnap, csak el innét!... Így lesz árva a falu s így szalad ki alólunk a föld, a haza.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... VII. 228.

Népművészet

2. 23.

A régi templomok és kastélyok újjáalakulnak, ősi ékítményeik nagyobbára megsemmisülnek. Székely kapuink rohamosan fogynak, építkezéseinket az idő szelleme és viszontagságai gyorsan változtatják. A régi székely bútorok és házi eszközök nagybecsű festményeikkel együtt már a legnagyobbbrészt elpusztultak. A székely cserépfestés már kiment a divatból. Bámulatos szép és eredeti díszű kályhacsempéink elvesztek, a vas- és bádokkályhák használatbavétele óta. Hímzéseink és varrottasaink páratlan művészetét az idő teljesen megsemmisítette. Népköltészetünk egykori hatalmas erejét alig látjuk ma itt-ott megmozdulni. Életmódunk, szokásaink, ruházatunk mindjobban eltérnek régi eredetiségüktől.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... XX. 222.

2. 24.

... keveri a régít az újabb módival, de a szép összhangot megtalálja mindig s ízléssel alkalmazkodik viseletében, annak komorabb vagy derűsebb

jellegeivel az évszakokhoz, a dolognaphoz, a gyászhoz és az ünnepléshez.

Malonyay: *A magyar nép művészete I. 24.*

2. 25.

A paraszt nagy gyakorlati érzéke is meglátszik művészetén. Az élet sok apró-cseprő nyomorúsága tanítja hasznos ügyeskedésre, nem is igen akad művészetében olyasmí, aminek gyakorlati hasznos volta hiányoznék. ... E mesterkéletlenség mellett csudálatos egyes magyar vidék népében a dús formaérzék s a szín tobzódó, kielégíthetetlen szeretete – és mindez a romlatlan, teljes egészség jegyében. Nem riad vissza a rikítóan színes, nem a túldíszített holmitól; ezt megokolja az az erő, ami színes holmijára, kötöseré, háza falára, gazdasági eszközeire a szabadban, a napsütéses mezőn, a napfényben fürdő faluban árad – s megokolja otthonában, többnyire kis ablakos házában, a félhomály követeli meg a színek gazdagságát. Lám a parasztszobában oly harmonikus föstött bútor mennyire rikító a városi házban. A népművé-

szet túlzásaiban is ritkán lesz bántóvá, valami kacagó vidámság, együgyűségében is üde kedvesség árad belőlük. Változatossága is megnyerő, a párosat kedveli, de három egyformát már nem szívesen csinál.

Malonyay: *A magyar nép művészete I.* 24.

2. 26.

Az életből, közvetlen környezetéből legszívesebben azt válogatja, ami eleven, friss és derűs. Kedvtelve foglalkozik önmagával, hétköznapi dolgát végezvén vagy ünneplőben. Képzeletét leginkább a szerelem foglalkoztatja, s leleményessége kifogyhatatlan az erre vonatkozó motívumok kitalálásában. Szereti a növényzetet, az állatot, ezeket jól megértve, ügyesen, a legnemesebb egyszerűsítésig, stilizálja is. Szereti az írást, a bötűt, az ötvenes években még falapocskákra vésett, úgynevezett ábécés tábláról tanulta a bötűt a gyerek nép s e táblákat egy-egy értelmes földműves faragta. A kivitelben nyers, durva, de ez nemritkán hozzájárul alkotása monumentális voltához s erő van munkájában akkor is, amikor meglepően finom és könnyű.

Malonyay: *A magyar nép művészete I.* 26.

2. 27.

A falu pedig – annak az egyszerű művésznak, a népművésznak környezete – már elszigetelt helyzete folytán is, sokkal maradibb, lassabban haladó, régihez ragaszkodóbb, semhogy az egyéni szabadságot korlátok közé ne fogná, korlátok közé fogván így a közös termelést is. Ez ad olyan önálló és külön jelleget egyes falvak s az egymásra utaltabb vidékek munkájának, de viszont, ez akadályozza meg olyan szerencsésen, hogy egyesek hitbuzgósága vagy korlátozottsága eredeti jellegétől végképp megfossza a népművészetet. [...] általában, ahol teljesebb a politikai szabadság, ahol gazdasági függetlenség, vallási béke van s a falu elég távol esik a várostól, ott önérzetes a paraszt, ott megbecsüli, szereti ott-honát, földjét és ott bizonyosan találunk önálló, eredeti, ma is virágzó népművészetre.

Malonyay: *A magyar nép művészete I.* 20.

2. 28.

Mert ha van nemzeti jellege a magyarnak – mint ahogyan van minden nemzetnek –, benne kell annak lennie, látnunk, éreznünk kell azt a vonalak lendületében, színek harmóniájában, a plasztikai formák változatában csakúgy, mint ahogyan kicsendül az a magyar népdal ritmusából; benne kell annak lennie a kompozícióban, a szerkezetben, a fölépítésben csakúgy, mint ahogyan benne van a magyar prozódiaiban, a magyar nőta belső ritmusában, dallamának jellemző felépítésében. És benne is van. Ott kell keresni, ahol még megtalálhatjuk: a nép művészetében. Ott, ahol költészetünk is rátalált zamatos és eredeti magyarságára.

Malonyay: *A magyar nép művészete I.* 10–11.

2. 29.

Végül épségben és tisztán fogjuk fenntartani azt az ős, nemzeti forrást, ahonnan az államférfiú népmismeretet, a költő a szárnyalásaihoz nemzeti erőt, a művész szeme új világokba vezető eszméket, a tudós csalhatatlan ismeretet, a köznép pedig érzelmeire mindenből és mindenünnen anyai szót meríthet.

Malonyay: *A magyar nép művészete II.* 271.

2. 30.

Nem esik sem a jogos nemzeti önérzet, sem a komoly néprajzi tudomány rovására, ha kimondjuk, hogy a magyar paraszt holmija, háza, temploma, a magyar parasztélet környezete és jelenei lehetnek igen érdekes és becses dokumentumok tudományos néprajzi szempontból, de művészeti értéke csak annak a népi alkotásnak van, amelyben festői, plasztikai, szerkesztésbeli vagy díszítési szépségekben nyilvánul meg a nép alkotó temperamentuma; művész hasznát csak annak a népi holminak vesszük, amelyet ösztönszerű, naiv, de annál egészségesebb széperzéssel alkot és díszít a mi csudálatosan művész parasztunk.

Malonyay: *A magyar nép művészete I.* 10.

2. 31.

A művészetek történetében világosan kifejezésre jut az a jelenség, hogy a művészetek megúj-

hodása és föllendülése mindig akkor vette kezdetét, amikor a nemzeti sajátosságok fölismerése, azoknak megbecsülése és érvényesítése révén a fajbéli elemek ősfarmái, illetve érintetlenül

megőrzött népi elemei vegyültek a magukat túlélő iskolai hagyományok közé.

Malonyay: *A magyar nép művészete I.* 14

Népek, nemzetiségek

2. 32.

A székely nép általában szorgalmas és takarékos. Az ősi földhöz szívósan ragaszkodik, ezért oly eldarabolt a földbirtoka is. Életmódja egyszerű, s ezért még súlyos körülmények között is képes anyagilag gyarapodni. Kisebb vállalkozásokra van üzleti szelleme, s apróbb dolgokban okosan ki tudja számítani hasznát. Viszont kockázatos vállalatokba semmi szín alatt sem bocsátkozik. A székely hazaszeretetének igazi alapja a haza földje, amelyhez egész végletekig ragaszkodik. E ragaszkodásból származik szegénysége, de legfőbb erénye is. Családi élete általában bensőséges és tiszta. Az egymásnak nyújtani szokott kölcsönös segítség vonzó színezetet ad a székely népéletnek. Egyik szép példája ennek a kaláka. Ez abban áll, hogy az egy utca- vagy az egész falubeliék valamely sürgős munka esetén segítségre meghívtnak. ...A székelynek szellemi és erkölcsi világa is megegyezik külsejével. Bátor, eszes és gyors felfogású, sőt furfangos is, ki könnyebben szed rá másokat, mint hogy magát rászedni engedi. Nem ok nélkül tartják, hogy a székelynek két esze van. Általában a becsületre sokat adó, tisztességtudó, rendszerető, józan és vallásos nép. A veszekedést és a verekedést nem keresi, de ha megsértik, sérelmét nem hagyja megtorlás nélkül. Ez erkölcsi tulajdonsága mellett romlatlan élettereje és szaporasága teszi a népet a magyar nemzet egyik legbecsesebb alkotórészévé.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... XX. 265–266.

2. 33.

Általában közepes termetű, vállas, izmos, edzett, munkabíró nép a palóc. Akadni ugyan közöttük helyel-közzel magas, szálas növésűekre is tömegesebben, főleg Hevesmegye felső részén, meg a

borsodi matyók közt, de viszont vannak helységek, a hol határozottan a zömök, alacsony termet az uralkodó. A nők telt alakúak; a férfiak egyenes, katonás testtartásúak, a mihez némi hetykeség is vegyül. Hízásra nemigen hajlandók, legfőkébb az öregje, annak is inkább az asszony-népe. Egészséges színű, napbarnított arcuk inkább kerekded, mint hosszúkás, nyílt homlokkal, beszédes kék vagy barna szemekkel (fekete ritka), szabályos metszésű orral és szájjal s eléggé értelmes arckifejezéssel.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... XX. 182.

2. 34.

A palóc dolgos, józan gondolkodású, természetes eszű nép. Azt szokták rá mondani: eleven, mint a kénese, pedig hát lassan cselekvő, flegmatikus, tempós, a külvilágból nem hat rá semmi. Örömet, bánatát gyöngéd keresetlen nótákba önti. Mondókáiból, köszöntőiből egészséges, nemes magyar humor sugárzik. A palócok becsületesek, törvénytisztelők. Szeretnek tanácsot kérni, de a maguk eszén járnak. A palócok, de különösen a barkók, nagyon értelmesek, leleményesek, eleven, teremő lélekkel vannak megáldva. Észjárásuk furfangos, okoskodó, e tekintetben nagyon hasonlítanak a székelyekhez. A palóc is, mint általában a magyarság, önértetes egész az arisztokratikusságig: jó módjában rátartó. Gondolkodásában kiforrott, józan; semmiféle politikai vagy társadalmi túlzás nem talál köztük vérmes követőkre. A fiatalság szeret virtuskodni, kötekedni. A verekedéseket másnap elfelejti, anélkül hogy alantas bosszút vagy gyűlöletet lihegne. A palóc családi élete mintaszerű. Erkölcsi életük is példás. Megegett leány, házasságon kívül született gyermek náluk nagy ritkaság. Ez a nép is nagyon vendégszerető. Az életben komoly, de

a poharazás közben vidám, nagyon közlékeny, elevenességgel, bősséggel szól. Asztalán ott az ízletes kenyér, szép fehér-piros szőttes abroszba takarva. Az új nemzedék között azonban ma már alig van ember, aki a templomban ne könyvből imádkoznék. Szinte megszólják azt, aki még annyira sem vitte, hogy a nyomtatott betűket olvasni tudja!

Az Osztrák–Magyar Monarchia... XX. 183.

2. 35.

A hétfalusi csángók jobbadán székelyes megjelenésű, jól megtermett, erős csontú emberek; gyermekkoruk óta megedzi őket a viszontagságos, kemény munkájú élet. A nehéz munkától a fehérség korán öregszik. Mostoha gazdasági helyzete sokféle ügyességet fejtett ki a csángóban. Szűk földjéből kiteremti háza szükségleteit; nagy gyakorlata van az erdőgazdaságban, gyümölcstermesztésben és állattenyésztésben. Többféle mesterségben jártas, született kőműves és ács. Ügyes, de óvatos kereskedő; hajdan messze földön híres fuvaros volt. Magasabb értelmiségi pályára azonban aránylag kevés csángó kerül. Nagyon takarékos, de egyházára nemritkán bőkezűen áldoz. A hétfalusi csángók régenté fából építették lakóházukat, melyen csak egy kis ablakot hagytak az utca felőli oldalon. Újabban, kivált az 1848-iki dúlás óta szilárdabban építkeznek, s ma már többnyire csinos, sőt díszes kőházak sorakoznak mérföldnyi vonalban egymás mellé, és homlokzatuk rendszeren két nagyobb ablakkal néz az utcára.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... XX. 385.

2. 36.

Ki nem látta azokat a kóbor csapatokat, melyek nyomorult gebéktől vont ernyős szekereken faluról-falura vándorolnak? Ki nem ismeri azokat a barna jövevényeket, kik helységek végén putriban tengetik inséges életüket? kinek szíve nem érzékenyedett el ama kesergő nóták hallatára, melyeket új-magyar zenészeink húznak?

Az Osztrák–Magyar Monarchia... XX. 568.

2. 37.

A cigány nagyon szereti a dalt. Czéltalan kóborlásai közben, henye sátorozása alatt ráér dalolni. *Az Osztrák–Magyar Monarchia... XX. 574–575.*

2. 38.

Minket leginkább érdekelhet a cigányoknak nem babonás, hanem reális varázshatalmú bűvös eszköze, a hegedű. Ez tette őket hazánkban egészen kivételesen a nemzet egyik szerves elemévé, a legáltalánosabb hatású művészet, a nemzeti zene letéteményesévé. Ennek köszönhetik a cigányok azt a kiváltságos állást, a melyet az egész világon csak itt nálunk foglaltak el, a hol szabad kényők-kedvők szerint részben szintén hajléktalanok, de nem hontalanok. Csapongó lelkük, mely a pária szívósságával mindenütt ellen tudott állani a haza fogalmának, Magyarországon nem zárkozhattott el a sokszor elnyomott, de meg nem tört, büszke, nagylelkű, honszerető, szabad nemzet géniuszának ihlete elől...

Az Osztrák–Magyar Monarchia... XX. 577.

2. 39.

... öntudatlanul kifejlődő összhangnak az az örvendetes titka, hogy Magyarország minden fajtájú, minden nemzetiségű, minden vallású és minden vidékbeli lakossága ellenállhatatlan erővel és gyorsabban mintsem képzelnénk – a nemzeti egység felé sodródik. Közeledünk a kultúregységhez, mely már a politikai egységnél is többet ér. A kultúregység a fejlődés magasabb foka. Erről már szinte ellátni a faji és nyelvi egység ígéretföldjének ködös messzeségébe.

Kiállítási Újság, 1896. aug. 24.

2. 40.

Mindenekelőtt a klíma és a foglalkozás hatottak átalakítólag a különféle tájakról összesereglett népségekre. E tekintetben Magyarország klímája csaknem csodálatos hatású. Nagy hőség, a hosszú szárazság, kevés eső, állandó vízhiány, majdnem semmi tavasz megváltoztatják a másnapi idetelepült népeknek először szokásait, azután erkölceit, majd egész lelki világát.

Kiállítási Újság, 1896. aug. 24.

12. 41.

Nemzetiség
Van itt elég
A kedves magyar honban,
De e helyen
Jó idegen,
Mind láthatod egy halomban.

Tót, rác után
Van itt román,
Németség és oroszság –
Oh higgy nekem,
Jó idegen,
Ez mégis Magyarország.

Fővárosi Lapok, 1896. ápr. 14.

2. 42.

A nemzetiségi épület majdnem több benne, mint a magyar. És annak a falnak egészben mégis magyar típusa van. A magyar építőművészet még nem találta meg a magyar stílust, de Magyarországnak már nem magyar nemzetiségű tagjai is pedzik azt. Tünetez a különbség az építésben, a ruházatban, az ízlésben és az érzületben és utoljára – mind meg fogjuk egymást szeretni. A mulatságból nézdegélő hazafi nagy örömmel csak annyi tanulságot merít belőle, hogy egy-egy kis különbséget leszámítva Magyarország minden népe nagyon hasonlatos egymáshoz.

Kiállítási Újság, 1896. aug. 24.

2. 43.

Ma, mikor a román nép az állampolgárság minden jogát élvezzi, egyre jobban megszabadul azoktól a hajlamoktól is, melyek régi állapotának erényei voltak. A mai hazai románt a következőleg jellemezhetjük: fajához, nyelvéhez, szokásaihoz, hagyományaihoz és viseletéhez ragaszkodó; egymás között összetartó, az idegenek iránt többnyire bizalmatlan; a maga körében munkás, szorgalmas, s amennyire a szegénység engedi, rendet és tisztaságot kedvelő; jószívű, de haragtartó és bosszúálló. Különben emberbecsülő. Kedveli a zenét és éneket, szereti a tréfát és gúnyolódva osztorozni az emberi hibákat, gyöngeségeket. A bajt kerüli; de ha benne van, megbirkózik vele. Sokat

kiáll és türelmes. Igen vallásos, sőt babonás is, noha már babonásságából sokat engedett.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... XX. 416.

2. 44.

A tót sokkal elmaradottabb és közömbös a haladás iránt. Lelki és szellemi képessége a palócával szemben határozottan tunya. A palócság között nem pusztít annyira a pálinka sem, mint a tót-ságban, ahol a nép jámborabb ugyan és alázatosabb, de nem is olyan önérzetes.

Malonyay: *A magyar nép művészete* V. 23.

2. 45.

A délvidéki német erős, közepes nagyságú, zömök emberfaj. Jó asztala és rendes életmódja mellett elhízásra hajlandó. Arcukat az öregek rendesen beretváltják, a fiatalok azonban, mondhatni, kivétel nélkül bajuszt növesztenek.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... XX. 558.

2. 46.

A dél-magyarországi német általában véve nagyon gyakorlati, házias, számító ember. Szorgalmas, ügyes, jó gazda, s majdnem a fősვნისისig takarékos. Főeszménye a jó mód, sok pénz s a mennél nagyobb birtok.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... XX. 559.

2. 47.

A szerbeket hazánk legszebb népfajai közé sorozhatjuk. Színre nézve többnyire barnák. [...] A férfiak magas növésűek, vállas, izmos termetűek és nagyrészt deli testtartásúak. A nők általában szépek; tojásdad arcúak, nemes arcélűek, finom metszésű állúak, mandula alakú, mély tűzű, fekete szeműek; arcszínük fehér-piros; termetük karcsú, kezök, lábok kicsiny, hajzatuk dús. Jellemre nézve a szerb bátor, harcias, nemzetiségéért élő-haló, szabadságszerető, a patriarchalis intézményeket tiszteletben tartó, sok képességgel megáldott népfajta.

Az Osztrák–Magyar Monarchia... XX. 622.

3.

Kiss László

„A népi mozgalom” parasztképe

Lehet-e valamiféle egységes szemléletről beszélni egy ennyire szétágazó, néhány közös eszme, gondolat által összekapcsolódó, esetleg néhány emblematisztikus közszereplő köré tömörülő mozgalomnál? Tény: a „népi mozgalom” által ismert szellemi irányzat írásművek – regények, novellák, versek, publicisztikai írások – tömegét produkálta, több, a korszakban nagy hatású folyóiratot tudhatott a magáénak, sőt néhány esetben konkrét (politikai) szervezet formájában is színre lépett. A közös alapvetés, a falu felé fordulás gondolata és programja, az aktuális kurzussal való szembenállás kölcsönöz némi egységesség-képet a népi gondolat követőinek. Ugyanakkor nem kell sokat magyarázni, mekkora szakadék van Féja Géza és Erdei Ferenc, Kovács Imre és Darvas József között. Akkor hát hogyan vélekedett a parasztságról, a faluról vagy a magyarságról a „népi mozgalom”?

A következő szövegválogatás arra vállalkozik, hogy néhány csomópont köré rendezze a népi irodalom szöveghelyeit. Válogatásunkkal a népi jobboldalnak a ma olvasója számára kevésbé ismert, de a két világháború közötti közgondolkodást és vidékképet hatékonyan formáló szövegrészleteit is bemutatjuk a korszak kiemelkedő szociográfiái, irodalmi alkotásai mellett. A magyar parasztság és a „tisztta” magyarság összekapcsolása, a mozgalmár hév és küldetéstudat, valamint a pusztuló falu politikai célzatú bemutatása, a politikai rendszer kíméletlen ostromozása a népi gondolkör központi elemeinek tekinthetők. Népi irodalom alatt nemcsak a „népi írók” szövegeit értjük, már csak azért sem, mert a szakirodalomban sincs egyetértés abban a tekintetben, hol húzódik a csoport határa. Válogatásunkban a népi mozgalomhoz csak lazábban kötődő írók, publicisták – Szabó Dezső, Móricz Zsigmond, Oláh György írásai – is szerepelnek, helyet kap a fejezetben a népi irodalomra nagy hatást gyakorló két baranyai lelkész, Fülep Lajos és Kiss Géza is. A népi irodalom nagy, emblematisztikus művei mellett a népi folyóiratok – gyakran kevésbé ismert szerzők által jegyzett – cikkeiből, verseiből is válogattunk. A népi mozgalom képvilága, toposzai – hatásukat tekintve – többet jelentenek egy két világháború közötti politikai mozgalom frazeológiájánál. Kiben nem indít el valamit a „ridegparaszt”, az „elsodort falu”, a „süllyedő világ” képe? Ahogy bennünk, hétköznapi halandókban élnek ezek a képek, úgy természetesen közéletünk „csinálóiban”: politikusokban, publicistákban is. A „népi” gondolat él, képei meghatározzák, de legalábbis irányítják mai gondolkodásunkat, tudásunkat, fantáziánkat, befolyásolják közéletünk alakítóit és közéletünk alakulását is.

A magyar paraszt

3. 1.

A turánizmus létjoga, alapja, jövőt nyitó nagy-szerűsége: a magyar falu, a magyar paraszt.

Ez a mindennek kezdetén álló alapigazság, melynek belátása nélkül nincs mentség számunkra: a magyarság = a magyar paraszt. Ami kívül van: idegen rablás, vagy betegség, vagy időtlen csökevény. A magyar megváltás tényleg csak a magyar jászol mellől indulhat ki. A magyar parasztnál vannak még meg a faj ősi emlékezései, az életösztön el nem homályosított védő erői. A magyar parasztság jövőnk egyetlen jogcíme vagy megérdemelt halálos ítéletünk.

Szabó Dezső: A turánizmus. *Élet és Irodalom*, 1923/1. 17.

3. 2.

Alaptételünk tehát: a magyar paraszt = a magyarság, a magyar faj. Ez matematikailag pontos egyenlet, egyik fele sem több a másiknál. Teljes azonosság.

Szabó Dezső: Új magyar ideológia felé. – A magyar paraszt. *Élet és Irodalom*, 1923/5. 1.

Kapanyélen
nyugvó
parasztkéz.
Balaton-
szabadi,
1935.

Foró:
Gönci Sándor,
Magyar
Nemzeti
Múzeum

3. 3.

És szétjártam a magyar falvakban. Ahol visszatér belém életem minden távoli visszhangja. Ahol erős vagyok minden dolgozó paraszt karjával, ahol minden parasztgyerek kacagása életemmé zuhog. És láttam, hogy ezer nyomorúság és ellenség között, milyen dús erő, a jövőnek mennyi gazdag csírája van ebben az ősrlelkű népben. Hogy a szép cirádás, keresztény levelek felszíne alatt ott van a kincses, pogány őshumusz, ahol a föld minden őszereje termést ígér, ahol a természet érintetlen ösztönei adnak védelmet.

Szabó Dezső: Levél az ifjúsághoz. *Élet és Irodalom*, 1923/2. 32.

3. 4.

A magyarság élete és halála, faji megmaradása, sajátos fejlődése és jövője a magyar parasztban határozódik meg.

Szabó: *Új magyar ideológia...* 1.

3. 5.

Örökös éberségre, ősi megtartó ösztöneinek folytonos használatára volt szüksége, hogy a mindenféle ellenség közt átmenthesse magát a holnap számára. Mint űzött vadkan a bozótban: úgy bújt meg az ősi psziché ösztönei közt: mert megbízható tanácsot, védelmet, továbbvivő erőt csak ott talált. Ez a magyarázata annak a csodának: hogy annyiféle tatár járása után s egy teljesen idegenképletű történelmi életben, ősi arca most is friss erővel néz ránk. Vándorold be az ősi székely vidékeket vagy a Szilágyságot, a bükkalji falvakat vagy Somogy némely vidékét: megfog ennek a csodálatos fajnak sajátos arca, ősi ereje. És akaratlanul kiáltás támad szívedben: hová tudták pazarolni ezt az óriási emberi értéket ezer éven át!

Szabó: *Új magyar ideológia...* 2.

3. 6.

Mert nehéz is ennek az ősi emberfajtának a lelkebe hatolni. [...] Mert a paraszt elrejtí magát.

Elrejti magát: ez az első alap ős paraszti vonás. A Petőfi–Arany–Jókaiék magyar parasztja, aki a tenyerén hordja a szívét, olyan valóság, mint a papiroskorona vagy a színházi ruhatár más kelléke. Ha volna ilyen hülye állat, az az élethálharcban az első nap elpusztulna tenyerével, szívével együtt.

Szabó: *Új magyar ideológia...* 6.

3. 7.

Ez a nagyszerű ereje a parasztnak: még véletlenségből sem árulja el azt, amit gondol, akar vagy érez. Hihetetlenül kerülő, furfangos utakon tud céljához jutni. El tud órákig úgy beszélni, hogy az semmire sem kötelez, semmi irányban sem köti le. Ha egyszer ösztönös látásával egy adott helyzetben meglátja érdekét, semmilyen frázissal, semmilyen eszközzel nem lehet elzavarni tőle. Oly elhíhető ámulással tud egyszerre három igazságnak igent bólintani, hogy mind a három saját hívének hiszi, ő pedig ezalatt életérdekei ős igazságát menti. Segíti ebben az élet reális értékeinek ösztönös, sok századokon át örökölt meglátása.

Szabó: *Új magyar ideológia...* 6.

3. 8.

Mert intelligens, szellemileg rendkívül érett a magyar paraszt. Senkit nem lehet kevésbé vádolni a vak sovinizmussal, mint engem. [...] De ki merem mondani: a magyar parasztnál nincs intelligensebb paraszt Európában. A magyar paraszt tanulékonyasága, megértő képessége, intelligens fegyelme letagadhatatlan tény. Ami a természeti adottságot illeti, szellemi téren óriási magasságban áll a középosztály és az arisztokrácia fölött. Micsoda fejekre talál az ember, ha e nép mélységeit kutatja!

Szabó: *Új magyar ideológia...* 9.

3. 9.

Nem szereti a gyengét bántani, s az ellenfelet, ha már legyőzte, testvérének érzi a világ titokzatos, nagy erővel szemben. Csak pillanatnyi felindulásban vagy mámorban tud kegyetlen lenni.

Szabó: *Új magyar ideológia...* 9.

3. 10.

A dolog pedig így áll: ma a magyarságnak egyetlen vára, egyetlen ereje, jövőjének egyetlen biztosítója a magyar paraszt önzése.[...] Ez a görcsös, elharaphatatlan kapaszkodás az élet mindennapi értékeibe, ez a minden zengő mondaton, politikai svarckünszterségen, kegyes malasztos győzedelmeskedő szent parasztönzés mívelte azt a csodát, hogy minden örvénylő bűneinek közepette még egy fiatal, duzzadó erejű magyarság áll a jövő kapujában.

Szabó Dezső: *Új magyar ideológia...* 10.

3. 11.

Teljesen magára hagyatva: a rög és a vér irtózatot munkáját végzi a századok folyamán. Mindig terem: termése másé. Mindig harcol: győzelme másé. Mindenki idegen és ellenség vele szemben: világi és egyházi úr, hivatalnok és zsoldos, sőt még az idegen is, még az ellenség is.

Szabó Dezső: *Új magyar ideológia...* 11.

*Kaszák ünnepe. Boldog, 1930 k.
Magyar Nemzeti Múzeum*

3. 12.

Derék, józan, megfontolt nép ez, és örül, ha bárki szeretettel, segíteni akarón közeledik hozzá. [...] Ősbozót ez, fiatal, független szellemű, bátor szívű ember kell ide, aki utat vág benne, aki a mesterséges tekervények között megtalálja az élet egyenes útját.

Féja Géza: Sövényháza bajai az óriásuradalom árnyékában. *Magyarország*, 1934. okt. 24.

3. 13.

Az erotikát, szemben az unalmukban túlerotizált polgárokkal, leszorítják jól a létfenntartás egyéb dolgai mögé. Éppen mert a fajfenntartás fontossága csak fiatal, legénykori életük néhány esztendejében kerül előtérbe, így fejlődik ki az egész parasztságban egy nagyfokú, szinte ösztönös szemérmetesség, amely az erotika tényleges leértékelt helyzetének felel meg. Vagyis azért szégyellnek az erotikából nagy ügyet csinálni, mert az gyerekes, fiatalos dolog, afféle bolondság, mint a zene. Egyáltalán nem vallásos ízü szégyen ez.

Veres Péter: *Az Alföld parasztsága*. Budapest, 1936. 35.

*Busójárás Mohácson, 1934.
Magyar Nemzeti Múzeum*

3. 14.

A járásuk a leggyarlóbb. Lomha, nehézkes, a lányoknál libaszerű. Ez a táj, a munkamódszer, a nehéz élet és az esztétikai tapasztalatlanság következménye. A fiúk és lányok ennek ellenére, habár csak ifjúságuk néhány esztendejére is, igyekeznek ellenszegülni ennek a lomposságnak. És akiknek sikerül, azoknak természetes lesz a járásuk, sokkal természetesebb, mint a városiaké, akiké, különösen a nőké, egyenesen utálatos, ellenszenvesen affektált, pipiskedő, színészkedő. Ettől már különb a paraszti libaszerű járás is.

Veres: *Az Alföld...* 46.

3. 15.

A tarka ruhát cigányosnak mondják. Rikítóan feltűnő, ordító színekkel, furcsa virágokkal díszített női ruhák meg a legények nyomán, akik katona vagy vándormunkás mivoltukban a nyilvános házakban itt-ott megfordultak, azzal a kifejező szóval jelölik, hogy kurvás. Minthogy a csábítás a célja.

Veres: *Az Alföld...* 37.

3. 16.

Egy parasztlány, aki ad magára valamit, csajhos, csámpás, csüngősruhájú nem lehet. Csajhos nem ugyanaz, mint amit az előbb lomposnak mondtam. Lompos csak a test szabadságát jelenti, és ez egészséges. Viszont a túl szűk ruhát meg azért nem szeretik, mert az megszorítja a csípőt, és a far mozgásának nem erotikai bájt, hanem szexuális vonzást ad. Ezt ők szégyellik, mert a legények kinevetik, sőt hallhatóan megszólják, hogy „de nagyon mozog a fara, megkívántatja magát” stb.

Veres: *Az Alföld...* 41.

3. 17.

Nyelve természetesen műveletlen, durva, de emellett plasztikus és kifejező. Nincs benne semmi idétlenkedés és affektáció: azt mondják, amit akarnak és úgy mondják, ahogy tudják. [...] sőt az igazi ridegparasztok még ki is csúfolják a szőlő-, gyümölcs- stb. termelő vidékek parasztjainak „szíveskedő” finom, képmutató „szívem-lelkem” beszédét.

Veres: *Az Alföld...* 25–26.

3. 18.

Az alföldi parasztnyelvben nincs páthosz, mint-hogy a népben sincs. Bánata, szomorúsága közvetlen, szinte indulatszavakban fejeződik ki. A fájdalom és öröm érzései egyszerű, szinte állati tisztaságú kifejezést kapnak.

Veres : *Az Alföld...* 26–27.

3. 19.

Mint a nyelvről szóló fejezetben jeleztem, udvariassági szólásformáik nincsenek, udvariaskodni nem is igen tudnak. Amit az urakkal szemben

mutat, az nem igazi, nem szívből jön. Viszont ami meg szívből jön, azt nem szokta kibeszélni, nem érzélgős. Jellemző, hogy ha nem egészen idegennel van szemben, a kapott és kölcsönként dolgokat egy kis viszolygással köszöni meg. Az is szégyenkezve mondja, akinek megköszönnie kell, és az is, akinek szól. Ez alól van egy nagyon használatos kibúvó, az, hogy „majd el is felejtetem megköszönni”. És ez nagyon helyes. A megköszönés úr-szolga viszonyt fejez ki, egyenrangú, szabad embereknek nincs értelme hálálkodni. Veres Péter: *Az Alföld...* 48.

3. 20.

[Színművészete] Egészen egyszerűen semmi sincs. Az igazi parasztság nem is szereti, lenézi a színészkedést. Az idétlen műkedvelősködés, mely majd minden faluban, sőt a tanyákon folyik, nem bizonyít semmit. Ezt nem a parasztok csinálják, hanem az iparosok és az urak. [...]

*A legöregebb arató a mikrofon előtt. Csákvár, 1929.
MFI. Magyar Nemzeti Múzeum*

Az öreg parasztok haragszanak is érte, szívesen kirúgnák a faluból az ilyen kultúraterjesztőket. [...] Irodalma természetesen szintén nincs. Ami az alföldi parasztról szól, azt csak róla írták, de nem ők írták.

Veres: *Az Alföld...* 32–33.

3. 21.

Őszintén szólva, a komoly, nehéz életű öreg parasztok meg is vetik a zenét, haszontalanságnak

tartják, és csak olyankor adják át magukat neki, amikor italosak. Van erre egy közmondás: „Józan fejjel nehéz bolondnak lenni.” Ez kifejezi azt a felfogásukat, hogy zene, dal, tánc könnyelműség, bolondság.

[...]

Dalolni még úgy sem tud. Dalai az ordítás és a dúdolás szélsőségeiben rekednek meg. Ez azért van, mert az alföldi paraszt úgy, mint egyéb téren, vagy még jobban – zeneileg teljesen elmaradott. Nincs hangkultúrája. Éppen ezért sem az elvont magasabb rendű irodalmas zenét, sem a műdalokat, de még ennek utánzásából és eltorzításából keletkezett városi aszfaltzenét sem bírja.

Veres: *Az Alföld...* 30.

3. 22.

A magyar paraszt nem passzív semmiféle olyan életkörben vagy viszonylatban, ahol jól kiismeri magát, ahol életérdekei minden feladatát jól ismeri.

Szabó: Új magyar ideológia... 7.

3. 23.

A paraszt szó ezer év véres, tragikus: de ígérő és követelő szimbóluma. Dózsa György nagyszerű felkelése nem kiszagdatragédia volt, hanem parasztragédia. Ebben a szóban benne van a múltnak minden megfizetetlen adóssága, a jövőnek minden joga. Ez a szó mintegy magába tömöríti a magyar föld népének egész nagy tőkéjét. Ezzel a szóval bármelyik percben odaviheti hitelezőit a történelem ítéletéhez: de most már fizessetek!

Szabó: Új magyar ideológia... 1.

3. 24.

A magyar kérdés immár borzalmasan leegyszerűsödött: országot akarunk-e, vagy pedig gyarmatot? S mikor síkra szállunk az országért, csakis a gyarmatosító hatalmak ősi ellenségeire: a géniuszra és a parasztságra támaszkodhatunk. E két erő már száz esztendő óta úgyis egyre jobban közeledik egymáshoz, egyre inkább összeforr.

Féja Géza: A magyar gyarmat. *Válasz*, 1935/5–6.

A küldetés

*Parasztok egy vidéki település főterén, 1930 k.
Magyar Nemzeti Múzeum*

3. 25.

Felkutatni, bevinni a lelkekbe a magyar népszellem minden kincsét, a magyar népművészet minden vonását: ez a turánizmus igazi tartalma és legfőbb feladata. [...]

A magyar művész, a magyar iparos, a magyar író, egyetemes műveltsége mellett, legmélyebb gyökereit a nép, a magyar paraszt pszichéjében táplálja: ez az igazi turánizmus.

Tudatossá tenni a magyar paraszt előtt a magyar néplélek összes kincseit s ezen az alapon, sajátos törvényei szerint fejleszteni a legszeleőbb kultúrára: ez az igazi turánizmus.

Kiemelni, megmenteni, éber figyelemmel lesni a paraszt gyermekei közt termő minden tehetséget, gyümölcsözésig segíteni, utat nyitni előtte, helyet, irányítást biztosítani számára: ez az igazi turánizmus.

Megvédeni a falut a nagyvárosok undorító, idegen gyári, szellemi és ipari szemeteitől: ez az igazi turánizmus.

Intézményesen védeni meg a magyar paraszt munkája gyümölcsét, gazdasági helyzetét, könnyű utakat teremteni, hogy arravaló tagjaiban középosztállyá fejlődjék: ez az igazi turánizmus. Eltörölni a hűsevő és ragadozó nagybirtokot, hazát adni minden magyar paraszt lába alá: ez az igazi turánizmus.

Azok a kevesek, kikben a turánizmus tényleg a magyarság égető szeretete s egy jobb jövő heroikus akarata: szervezkedjenek erre a munkára. És minden mellékszándékút, minden üres frázissokkal törtetőt mint őrültet vagy szédelgőt kell kikorbácsolni a magyar fórumról.

Szabó: *A turánizmus*. 21–22.

3. 26.

Ha tudnánk még hinni a szavak mozdító erejében, ha tudnók még hinni, hogy vannak még olyanok, akik akarják a magyarság megvalósulását az emberi igazság, az emberi jogok és az emberi haladás megteljesedése által, azt mondanók nekik:

Magyar tanító, magyar művész, magyar tudós, magyar kereskedő, magyar gazdász, magyar ifjúság! A magyarság a magyar paraszt. Semmi sincsen már kívüle, ami magyar, és mindenki, aki magyar, csak általa lehet az.

Menjetek szét a magyar falvakba. Járjatok szét a magyar paraszt között. Éljétek mindennapját, beszéljétek beszédét, figyeljétek meg élete minden rezdülését. Szívjátok tele a tüdőtöket a lelkevel.

Hogy bennetek legyen a magyar paraszt, mint a kenyér és hús az erős testben, mint az erő a friss növényben, mint a hit a keresztes vitézben.

A magyar paraszt legyen természetek gyökere, s virágaitok mélyebb színe.

A magyar paraszt legyen akaratotok ereje, küzdelmeitek egysége, harcotok hite.

Itt minden igazi építés alapja a magyar paraszt. És sírboltot épít a magyarságnak mindenki, aki nem erre az alapra épít.

Itt minden becsületes erő, minden igazi tehetség érvényesülésének egyetlen útja van: a magyar paraszt.

Minden harcnak egy a célja: visszafizetni Magyarországot a magyar parasztnak. Az ő honfoglalása, az ő győzelme a mi munkánk örökkévalósága.

Légy gyermeke és apja, tanítványa és tanítója, katonája és vezére a magyar parasztnak.

Aki ezeket a sorokat írja: ha a magyarság csak az arisztokrácia és a középosztály volna, már rég idegen, boldog országok felejtésébe menekülve, nagy emberi szépségekkel maratná le születése bélyegét. Vagy mint új Koriolánusz, az emberi jogok élén jönne vissza megbosszulni az örök emberiség megcsúfolóit. De mert van magyar paraszt, de mert itt van ez a sajátos arcú, tragikus szépségű, rejtett kincsű nép: érzi, hogy itt van elhivatása, drága keresztje, életének minden értelme.

Szabó: *Új magyar ideológia...* 20.

3. 27.

Nehéz a kenyér és gonoszok az emberek. Az ambíciók megrokkantak s a célok néha üres kalászkok. Bocsássatok millió gyökeret az életbe, hogy

Arató-
munkás.
Magyar
Nemzeti
Múzeum

ha százat elvágunk, meg nem fogyott étellel éljetez tovább. Bocsássatok gyökeret a földbe, az erdőbe, a vetésbe, a szent anyag titokzatos, örök folytatásába.

Szabó: *Levél az ifjúsághoz.* 45.

3. 28.

A mi feladatunk, a „népiesség” következő, nehezebb feladata, figyelmeztetni a népet, hogy akarja, ami neki kell. Hogy tudatában legyen, mi

a kötelessége nemcsak maga iránt, az emberiség eszméje iránt, de a magyarság iránt is, mely nagyobb veszélyben van, mint valaha.

Illyés Gyula: *Nép és népiesség. Magyarország,* 1935. dec. 25.

3. 29.

Azok a tulajdonságok hát, amiket felsorolok, nem az egész parasztság, hanem az igazi parasztságot jelentő kisparasztság és földmunkásság – ahogy én nevezem: „rideg parasztság” tulajdonságai. De mert ebből áll az alföldi parasztság nagy többsége s ennek a sorsa érdekel ma mindenkit, ezért nem túlzás, ha azt mondom, hogy amit felsorolok, azok nemcsak az alföldi parasztság társadalmi, hanem egyben faji jellegét is meghatározzák. És ha így, ezen az úton sikerül az eredeti felszín alatti néparcot megmutatni, akkor nem vesznek kárba még az osztály- vagy faji elfogultság esetleges túlzásai sem, mert igazi értékeik a megismerés útján tudatosulnak. Ez az útja ugyanis annak, hogy önmagunkat megismerjük s hogy azt, ami bennünket kifejez, ami a miénk, vállaljuk, és kiteljesítsük, ami pedig idegen, ránk ragadt, helyesebben hamis, nem hozzánk illő, azt mint kultúrpelyvát, társadalmi szemetet átengedjük a történelem szelének. Csak így teremthetünk magunknak saját létet és ezt kifejező saját kultúrát.

Veres: *Az Alföld...* 5–6.

3. 30.

Nem mondtam el, amit akartam: könyvtárakba sem lehetne bepréselni. Mint ahogy nem lehet az igazi nagy érzelmeket leírni, mint ahogy nem lehet a képhez odafesteni a kenyér és a kalász sajátos illatát, úgy nem lehet papírra vetni az élet természetes áradását sem. A Magyar Idő szentségének a varázsát érezni kell a magyaroknak... Magyar Sorsként ne valami tragikus magasabbrendűséget és különösséget higgyünk, hanem acélos magvak örök csírázását... A búza sorsa: a magyar sors... Búza, barázda, falu: csak innét indulhat ki minden magyar sugárzás, élet és boldog, maradéknélküli öntudatosság.

Jakab Sándor: *Mit vár a falu mozgalmunktól? Fiatal Magyarország.* 1937/6. 108.

A pusztulás

3. 31.

A falu unalmában roppant esemény volt a Ferenc bácsi halála. A reggeliző, ebédelő, vacsoráló, igavonó munkát robotoló barmokat egy percre emberekké rázta: eléjük toppant a halál, emlékeztek, sajnálkoztak. És ezek az emberi folyamatok felhozták beléjük emberségük jólesését. Ferenc bácsi negyvennyolcas volt, s negyvennyolc után haláláig ez volt a főfoglalkozása. Képzeletében összefolytak az átélt dolgok s az elhibázott eposz azután hallott töredékei. Kifogyhatatlan meséit már maga is hitte. Volt ágyúöntő Gábor Áron mellett, a haldokló Petőfit ő húzta ki az út szélére, Kossuthnak segített elásni a koronát, Bem apó per Feri szólította, látta az aradi vénapot, volt börtönben, meghurcolták az olasz vérmezőkön s tudta, hogy olaszul pane = kenyér, danaro = pénz, bella ragazza = szép lány. Azután nagyon mókás volt az öreg, igazi huncut székelőgőbé, és sok jó nevetés emlékével ülte meg a lelkeket. [...] Alig ütötte el a delet, s már a falu megindult az utolsó látogatásra az öreghez. És mert kimondták a kaláka temetést, pompás tort akartak ülni. Mindenki hóna alatt, vagy kezikosárban vitte a maga ajándékát: kolbászt, szalonát, pogácsát, fenyővizet, szilvóriumot s mi egyet-mást. A halottat a tiszta szobában ravatalozták fel. A halott ünnepi honvédruhájában volt, mellén a csákó s egy kard, amit ő sohasem látott, hanem valahonnan a faluból kerítették. A hullát egy éktelen nagy nemzeti szalaggal fáslizták körül, mint egy reklámszalámit, mert úgy gondolták, hogy ez nagyon szép. [...] A ház előtt és az udvaron fiatal lányok, gyerkőcök, vagy szégyenebb asszonyok állottak. Benn az udvaron, a nagy nyitott színben hosszú pad-asztalok voltak felállítva, rajtok a tor ígéretei. A hangulat már vidám volt, s a fiatal kántor már huncut adomáit bőfögte a szomszédja fülébe. [...] Az ős lefojtott kermesz megmozdult az elítélt népben, s széles hullámokban kezdett kihömpölyögni belőle. Néhol – egymással szembefordul-

va – két paraszt veszett szózáporban köszöntötte fel egymást, egymás vállait veregetve s a nagy zajban csak saját szép szavaikat hallva. [...] Hat óra elmúlt. A feldagadt dáridóban már senki sem gondolt a holtra. A pap betegké szemeiben kigyúlt a kísértetjárás lángja. Végre Milla a férje háta megé állt, odakönyörögte neki, hogy ne várja be a sötétet, ne idézzen elő országra szóló skandalumot. Akkor Farcády nagy ünnepélyesen felállott, és egy egyetemes koccintás után megindult a halottas szoba felé. A többiek feltápaszkodtak s bár a mámor, mint sárló kanca vihogva nyargalászott bennük, egy percre ráborzadt a halál az átizzadt epidermisre. Betódultak – nő, férfi egymásba rontva – a kis szobába, majd szétdőltek a falak az egymásra kent, jóllakott, terjengő testektől, és borzasztó lett a levegő. A pap a koporsó fejéhez állott. Elkészített nagy beszéde, mint egy forgószéltől kergetett eső sepert végig a tudatában. [...] Tántorgó emlékezete olyan végtelenre szötte a beszédet, hogy a szürkület már átszötte az utcákat, mire megindult a menet. Mert egész délelőtt roppant zápor volt, a síkos sárban csak óvatosan lehetett lépni. Elöl hatan vitték vállukon a koporsót, utána folyt a hatalmas menet hosszú kígyózásban, a végén rikoltó, tarka gyermekek. A mámor mind jobban rugdosta az agyakat, az átizzott tagok mind merészebben mondták fel a köztársaság rendjét, s külön-külön kedv szerint mozogtak. A tömörülő szűrkeségben el-elcsúsztak, káromkodtak. Forró megjegyzéseket tettek a nők feltűrt szoknyájára, huncut alácsípéseket lopkodtak, visításokba, kiszakadt kacagásokba borzolódtott a tömeg. Elöl a koporsót vivők mámorukban a síkos úton jobbról balra tántorogtak, az egymásnak rohanó sokaság vihogva, nyerítve bomlott után. Egy óriási részeg kígyó volt a menet, melynek a koporsó volt a feje. Többször le kellett tenni a súlyos terhet a részeg vállakról, megállottak, és ilyenkor a veszett sodrú tömeg egymásba hullott, egymás lábait tiporta, összekoccant, röhögött, ká-

romkodott. [...] Már sötét volt, amikor a hoszszú falun át a kocsmá elé értek. És akkor az elsodort nép veszett kedve egy kiáltásban lobbant ki: – Menjünk be egyet pihenni! Ez a kiáltás elragadta a józanság utolsó szemérmét is, mint egy elsodort pléhfedelet. A következő percben már vad tiprással rohantak a koporsóval a korcsmaszobába. Majd szétvetették az ősi ajtófélfákat, amint rettentő horzsolódásban bezsúfolódtak. A koporsót lezökkentették a szegletben egy padra, a sötét szobában, emberek és asszonyok egymásba torlódva, úgy, hogy mindenki könyöke a más hasába vág, vad örületben voltak boldogok. És künn még mindig, mindig szomjasdühösen nyomták egymást a korcsmához, mint ha az élet halálos grimaszokkal rémítené őket az egyetlen menedékbe. [...] A füstös lámpa vörössárgává tette e hulló embereket, akik üvöltve üdvözölték e beteg világosságot. Az asztalokat végigrakták pálinkával. A tömeg künnmaradt része betódult az udvarra, ott fogyasztotta állva a maga részét, az okosabbak, vagy tisztábbak pedig hazaillantak. [...] És akkor minden esztét dacos elhajítással dobta el magától a mámorba szabadult nép, s egy elképzelhetetlen vad haláltáncba kezdett rángani. A kibőfögött kolbász és hagyma, az egymáshoz dörzsölt testek izzadt sajt szaga, a pálinkabűz, a csizmák s a felheccelt vágy vad bűze, a lámpa apró, fekete korommal telt petróleumos lehelete izzó pokoltengerré tették a szoba levegőjét, melybe vad fúriák és üvöltő hímek dobálták be, vad ugrásokban eltorzult fejüket. [...] Ez az örök falu, a magyar falu, az ősi végzet megújuló marionettjei. A megrugdalt, agyontaposott emberhúsból vad démonok szálltak ki s a felriasztott lélek kiterjengett, mint Salamon lelke a ledömöckölt üvegből. Ledobva minden börtönt, törvényt, a rája fegyelmezett ezer éveket, dacos vállrántással rázta le a poklot és a súlyos Istent, és nyomorult élete s a rettegett halál között szilaj azértissal roptá be kedvét az éjszakába. A felszabadító mámor, mint egy örült kocsis korbácsolta őket egy ismeretlen végzet felé. És e vad mének és veszett, nyihegő kancák rettentő nyerítéssel, vihogással rohanták tovább a halálba zúduló élet vad mámorát. [...] A fiatal kovács hatalmas testével éktelen kerin-

gőbe ragadott egy hullámos testű rögnimfát, s pogányul nekivágódtak a koporsónak. A gyöngeszakafedél lepattant, a kovács egy percre hátrahökkent, azután a részeg felcsapó humorával ordította: – Adjunk inni Ferenc bácsinak! Harminc hang bőgte utána, vad röhögése zuhogott a sűrű levegőbe, az öreget felültették koporsójában, dermedt kezeibe nyomták az ősi vigasztalást. [...] De mikor a reggel – zöldesszürkén, mint valami beteg abszint – becsorgott a szobába, már csak egypáran ültek benn, leborulva az asztalra, tört mondatokat köpve maguk elé. Künn egy-két alak öklendezett, a többiek szerteszét heverték, kit hol taglózott le a mámor. Hideg lett a szobában, az emberek hozzáborzongtak a lelkiismeretükhöz. A törvény, az erkölcs, az illik, az Isten: mint rettentő, vasfogú és tűzszemű kutyák loholtak elő a kimerült testből. Távolról a kakasok kukorékolása mint szomorú hívás, döböntő emlékeztetés jött be a szobába. [...] S mert kakas hívott és hajnal közelgett: a síró reggelben fáradtan, unottan indultak meg, hogy rúgják, cibálják, sarkantyúzzák a földet: új kenyérre, új folytatásra, új tragédiákra.

Szabó Dezső: *Az elsodort falu*. Debrecen, 1989. 67–75.

3. 32.

„Minden sötét oduban gyertya ég” járt az eszembe és úgy éreztem, hogy imádkozni kellene a gazdagokért és a boldogokért. De aztán felnéztem az égre, a magas borulatra, ahol annyi komor sötétség fenyegetett. Úgy éreztem, kataklizmák fenyegetnek ebben a nagy tavaszi feszültségben. Valahogy az orosz falu jutott eszembe, s az orosz falu rongyban járó szegényei, azok a szörnyű istállóviskók, ahol sötétség van, mint a betlehemi barlangban, és szenny és rongy, de a sötétség fölött mindig ott pislákol a mécs fényében a novgorodi Mária aranyos képe.

Oláh György: *Három millió koldus*. Miskolc. 1928. 20–21.

3. 33.

Két hétig jártam Matolcsy Mátyással Dél-Magyarországot, és néztem a haldoklást. [...] Egyszerre megjelenik előttem az egyik Dráva-parti

kis község képe, amelynek templomtornyán minden este mozdulatlanul áll egy gólya és nézi a falut, amely elűzte őt. Nem kell a baranyai faluknak a gólya, még a látásától is irtóznak. Ebben a faluban is elzavarták a házakról, nem engednek nekik fészket rakni, és amikor az utolsó gólyapár a templomtornyán kísérletezett, az egyiket lelőtték. Árván maradt társa azóta minden este rászáll a templomtorony csillagjára, hogy tetemre hívja a falut. De a falu már nem válaszol.

Kovács Imre: Hulló Magyarország. *Válasz*, 1935/7–8. 418.

3. 34.

Ködös, kékes homály volt minden messzeségnek, csak a házak fehér falai világítottak különösen, mint a holdvilágnál... A fák fekete vázai meredten álltak, üres volt a világ és a világűr. De ebben a komor ürességben valami feszültség érzett. Komor feszültség volt az űrben: nagy változások előszele. Szinte mennydörgést várt az ember az égboltról, mindent megrengető katalizmákat.

Pedig csak a tavasz közeledett.

Oláh: *Három millió koldus*. 18.

3. 35.

Kijövünk innen, ismét fejünk felett áll a szélmalom ó-világi árnya. Óriási barna otrombaság ez. Maga a középkor. És nagy szárnyas karjai, hogy kapkodnak az égre! Tán a sárbafuladt világ lelkiismerete kapkod itt az ég felé? Kapkodhat is, hiszen míg a kövesúton iskola épül, míg a nagyuradalmak vagonszámra szállítják a terményt és a nagygazda-portákon disznótorra füstöl a kémény, künn a határban mezítláb megy iskolába a sok-sok cselédgyermek. A templom előtt meg csoportosan állnak a sárgaarcú napszámók, állnak és várnak, riasztó, bizalmatlanul aggodó tekintettel pislogva ki a nagy téli világba, hogy vajon mit hoz ez a tél?

Oláh: *Három millió koldus*. 46.

3. 36.

Amint behajtottunk az utcába, elfacsarodik a szívrünk. Balról kopott, himlőhelyes kis ház, kapu-

ja düledezik, zsalugátere, ablaka beszögezve. Udvarát felverte a gyom. Olyan, mint egy esőverte, napszitta koporsó. A lovak lépésben poros-

*Falusi szegénygyerekek, 1930 k.
Magyar Nemzeti Múzeum*

kálnak velünk, mi némán nézzük az ütött-vert, elhagyott házat, a tornácos, zsalugáteres portát, melynek hideg a tűzhelye, tetejét megbontotta a szél, kéménye csorba, udvara-kertje kihalt. Egy a kihalt házak közül... A végzet beteljesedett rajta...

Kodolányi János: *Baranyai utazás*. Budapest, 1963. Magvető. 56.

3. 37.

Nem, a halottasházban sem lehet nagyobb, dermedtőbb csend, mint ebben az ezeréves magyar faluban, ahol még az én emlékezetem szerint is „biklában” pompázó lányok, menyecskék cseveteltek. Hová tűntek? Egy részük, íme, öregaszszony, a biklához gyászfekete réklit húzott. A másik részük nyomtalanul eltűnt a semmi-
ben...

Kodolányi: *Baranyai utazás*. 57.

3. 38.

Nyomorult, rozzant viskók, sápadt emberek, némaság, üresség, halálsszag fogadott. Órák hosszat kocsiztam velük, s ültek némán mellettem és mögöttem, már panaszkodni sem tudtak, csak néha lendült egyet eres, kidolgozott kezük, midőn a végtelen uradalmi táblákra mutattak. Házról házra jártam, és csak halálsszag áradt felém. Egyetlen állatot láttam: egy beteg macskát. Megkínáltak egy kis téstával. Valami hajdani kelenyegkészítéskor megmaradt vászondarabkát hoztak ki, szimbólumként az asztalra terítették, és rárakták a kalácsot, mintha utolsó vacsorát ettünk volna.

Féja Géza: *Viharsarok*. Budapest, 1980. Szépirodalmi. 201.

3. 39.

Kilépünk a házból, a hold előbújik. Fénye fehéren ömlik végig az utcán és a házakon, mint ravatalon az ezüstös halotti szemfödél. Kedvem volna gyönyörködni a képben. De bosszant ez a nagy szomorú szépség. Minek ide a holdfény? Minek ide annyi pompa? Vagy ez nemcsak kép, hanem tényleg halotti szemfödő? Még talán nem, de rövidesen azzá lehet!

Kárász József: Magyar falu a tél előtt. *Magyar Út*, 1935/23. 5.

3. 40.

Úgy jövök ki a házból, mintha sírgödörben lettem volna. Nem az elrendelt halál sírgödre ez, hanem a vádló, nyugtalan halálé, mely szüntelenül üti lelkiismeretünket. Megbénult itt valami, a legfontosabb emberi dolog: az életösztön. Vigyázzunk, hogy ez a bénulás végig ne rohanjon az egész magyar testen! A tisztántúli ember kezd hátat fordítani az életnek, ez a nagyszerű emberi test, melyről a génusz Toldi Miklóst és Turi Danit mintázta. E bénulást meg fogják érezni a város utolsó kövei is.

Féja Géza: Összeroppant lelkek a Hajdúföldön. *Magyarország*, 1934. márc. 4.

3. 41.

Ilyet nem is láttam még. A házak nagy része még csak be sincsen vakolva. Ez ott egyszerűen

divat. Szinte az előkelőség jele. Mint ahogy vannak nagyurak, akik megengedhetik maguknak, hogy kopott és nyűtt ruhában járjanak, ők akkor is gróf Andrássy Manók, az ormánysági nagygazdák úgy tesznek, hogy abban versenyeznek, ki törődik kevesebbet házának s udvarának külsejével. Se kerítés, se kiskert, se a mai kornak és igényeknek megfelelő gyümölcsös, se virág, se kultúra. Gyönyörű hóesés volt azokban a napokban. A falvak kis házai úgy állottak a felséges fehér hóban, mint egy-egy ottmaradt s olvadásnak indult trágyakupac. Nem is bírom megérteni, hogy féltelkes, egésztelkes, másféltelkes gazdák, akiknek van tizenhat s negyvennyolc hold föld-

Disznóetetés Mátraszentimréen, 1920 k.
Magyar Nemzeti Múzeum

jük, micsoda erkölcs következtében züllöttek odáig, hogy egy meszelőt szégyellenek a házban tartani, s télire az istenért ki nem reparálnák a házat.

Pedig itt ez nem a szegénység jele. Láttam gazdákat, akik a legjobb téglából hatalmas istállókat építettek s a legdrágább palával fedték azokat. De be nem vakolták, sőt még azt sem tették meg, hogy kifugázzák. [...]

Tüntető elhanyagoltság az egész életük. Ez legjobban a nőkön látszik.

Az Ormányságnak volt egy csodálatosan szép népviselete, a bikla. Ez az ősi, maguk fonta-szótte vászonból készült, apácaszerűen művészi fehér felső viselő ruha. A nők, ha felveszik, meg nőnek benne, karcsúak, magasak és pompásak lesznek. A korszellem azonban leszedte róluk ezt a csodatevő ruhát s ez ellen tiltakozni nem lehet. Igen ám, de felvették helyette a mai kor boszorkány-divatját: a pongyolát. Ezt a minden-nél formátlanabb ruhadarabot, melyet csak magukra kell teríteni, s mindent eltakar. Nem kell hozzá mosdani, fürdeni, nem kell a haját oly gonddal elkészíteni, semmi se kell hozzá, úgy, ahogy az ágyból kibúvik a nő, már kész is van. A régi ruhába öltözni kellett, az szinte vallásos ünnepély volt, míg elkészült az asszony, a lány: ebbe csak bele kell bújni, s már kész. Csak az a baj, hogy minden dologtalanság a szennynek és a piszoknak a szülője. A régi biklát nem lehetett egy-két napnál tovább viselni, mert fehér volt, szennyeződött, azt le kellett váltani, és szégyen volt mocskokban járni. Ezek a mai pongyolák azonban mindent elbírnak. Ezt nem kell mosni, nem kell keményíteni, nem kell vasalni. Felveszi az asszony s addig hordja, míg el nem nyövi. Azelőtt csak a cigányasszonyok voltak képesek annyira elhanyagolt ruhákban megjelenni a házuknál, ahogy a mai ormánysági asszony.

Ezzel együtt jár az egész lakás elrongyolódása. Nincsen már tiszta szoba, nincs már aggodalmas rend a szobákban. Olyan volt minden lakás, ahová beléptem, hogy lehangolva és csüggedten maradtam benne, s szótlánul nézem, hogy ezek a szegény nők mennyire elvesztették ősi szépségüket és önérzetüket. Lim-lom, rendetlenség, modern tárgyak hitvány zsibvására. De ha rákerül a sor a dicsekvésre, ők is elő tudják szedni a régi kincseket. Még minden házban rejtőzködik néhány tárgy, a hajdani szöttesekből s faragásokból. Kitergetik a pompás vásznakat. Ezt még én szőttem – mondja a nagyanya. Ezt még az anyám csinálta – vallja a fiatalasszony. – Vót itt sok, de ma már nem kell, elmúlt a divatja.

Orcapirulással jártam a tájat s némán szenved-

tem, hogy házról házra s faluról falura ismétlődnek a szomorú jelenségek. Aztán keresve, mi az oka ennek a hihetetlen leromlásnak, azt is meg lehetett találni. Az egyke.

Móricz Zsigmond: Tiszta falvak. *Kelet Népe*, 1938. július. 2–4.

3. 42.

Hogy milyen ez a nyomor, arról nem lehet eléggé szomorú képet festeni. Négy-öt éves gyermekeket néhány hónaposnak hinné az ember. Beesett arcú felnőttek lézengenek, mintha mind többnapos betegség után most lábadoznának. Ezek az emberek mind televényei a gümőkórnak. Anyák fájdalmas levelei, amiket a tanítónak írnak, ki-mentve gyermekeiket az iskolai kötelezettség alól: „Napok óta nem ettünk, csak egy kis kenyeret. Az éhségtől szegény gyerek összeesik és ott fagy meg. Én ágyban fekszem és csak sírok a nyomor miatt.” – Ilyen apró szomorú mozaikokból áll a tanyavilág életképe. Csengel és Átokháza – az utóbbi nevében hordja jellegét is – így festenek ezen az éven is, mint tavaly vagy azelőtt. És ha az ember ellátogat ezen a vidéken a halál birodalmába – a temetőbe –, úgy tűnik, hogy itt csak a fiatalságnak van privilégiuma arra, hogy megpihenjen, mert a fejfákról mindenütt fiatalok évszámai tekintenek reánk. Élt 18 évet, élt 22 évet, élt 8 vagy 4 évet. S bizony sok-sok ilyen fejfá elött kell megállanunk, amíg megállhatunk egy 68–75 évet hirdető fejfánál, ahol életük pályáját befutott emberek pihenik örök pihenőjüket. De annyi sok a mai élet tragédiája, hogy ezeket a mindennapos tragédiákat már meg sem tudjuk látni.

Szilvássy Sándor: Kiállunk értük...! *Fiatal Magyar-ság*, 1936/12. 207.

3.43.

Nemrégiben sorra jártam a helyeket, ahol a szemem kinyílt, s ahol egész életem döntő lelki válságai lezajlottak. Bejártam az első falut, ma már nem felét lakják az én magyarjaim, hanem csak harmadát, s gyermekük azoknak sincs, akik még magyarok. A szemem előtt folyt le Hidas tragédiája, s a statisztikusok minden körmönfontossága sem tud meggyőzni engem arról, hogy a tragédia

nem történt meg. Láttam a gesztenyésen túl elterülő falut is, amely még magyar volt az én gyermekkoromban. Most a lakosság maroknyi kisebbsége a magyar, a túlnyomó többség német. S meglátogattam az Ormánság erdők között meghúzódó ősi falvait is, melyek már az Árpádok okirataiban virágzó népközösségekként szerepeltek, s melyek a török hódoltságot is átvészelték, de ma már tele vannak német sejtekkel, láttam a kihalt utcákon lézengő véneket, láttam az üres iskolákat, láttam a gyom felverte udvarokat és kerteket, a beszögezett házakat, megdermedtem a vasárnapi utcák idegtépő némaságában, s olvasgattam a kis domboldali temetők fejfáin a kihalt családok névsorát. S ültem gyermekkori paraszt barátaim asztalánál, s hallgattam a borzalmas jelentéseket, mintha fekete szélű gyászjelentéseket olvastam volna, és számba vettem, hogy itt ez a család vész ki, ott az a család... S könnybe borult a szemem a ládából előkotort szépséges ormánsági ruhák láttán, amiket már nem visel senki.

Kodolányi János: *Holt lelkek. Magyarország*, 1935. ápr. 25. 3.

3. 44.

Pöfögve baktató, rossz kis vonatodon először csak a tornyát látod. Pipacsos búzatáblákat lenget a szél ablakod alatt. Azután legelő rohan el melletted, tarka csordáival, egy-egy elhaló kolomphangot ringatva a szívedben. Amott egy kis dombos, orgonabokros temető, vadszagú földieprével és beszélő némaságával. Violaszínbe játszó erdők, fehér ruhás, sürgő-forgó asszonyok, cigányputri a faluvégen, sárga kis őrház. A lebukó nap piros lepedőt terít a torony oromfalára. Azután a csillagon játszik még egy utolsó, sárga sugár...

Megérkeztünk. Itthon vagyunk.

És most – ami után úgy vágyott boldogságban és csöndességben a szíved, ahol nincs semmi annak a morajló városnak problémáiból – gyere be velem egy kis parasztházba.

Padlásfölgéjén. Üres zsákok. Üveges ajtó. Kínos, rekedt köhécseles... Mi ez?... Belépsz az ajtón... Dűledező, gondoktól ráncos kemence. Barna asztal. Egy faragott, ósdi láda. Három szék. A sa-

rokban ágy s a párnák közt aszott, sárga, húszéves arc, kiülő, láztól csillogó nagy szemek... [...]

S ne ítéld el azt a kiabáló asszonyt, aki öblögetve magyarázza szegényke előtt, hogy ki vesz majd neki szemfedőt. Ne ítéld el a szájátáti rokont, aki itt is csíraborjúról magyaráz. Ne ítéld el azt az öreg nénit, aki sírva beszél el, milyen fájdalmas lesz az, ha a söt nyalogató kis unokát viszik majd az árvaházba, hiszen te tudod, hogy nincs az árvaházakban hely. Ne ítéld el, hogy

*Mosónők a Dunán. Szentendre, 1917.
Magyar Nemzeti Múzeum*

olyan közönségesek, olyan gondolatlanok, olyan sivarak mind, akik itt rád bámulnak, hiszen nem volt, aki tanította volna őket. Ne ítéld el, hogy szétfoslatták álmodat galambdúcos, paprikakoszorúkkal kirakott, lugas fölfutotta, kacagó, boldog kis parasztházakról. Ne ítéld el!... Kiss Géza: Riport. In: Uő.: *A lélek harangja*. Budapest, 1984. 24–25.

3. 45.

Így élnek. Nem olyan kitaszítottan és szegényen, mint másutt a földnek rossz sorsú munkásai. Tiszta házakban laknak és üde levegőt szívhatnak, de nincs reményük fejlődésre és gazdagabb jövőre. Asszonyaik homloka felett a főkötő úgy fut össze, mint a széles ladikok orra, és embereik még egyenes tartásúak. De a jövő kilátástalan, még a gazdagabbak számára is. A „nagyobb gazdák” tizenhárom holdja ötfelé, tíz holdja hatfe-

lé fog oszlani, és az öregek, akik a fehér szobák fal melletti padkáin ülnek, tiszta ingben és kefélt ruhában, vasárnaponként aggodalommal gondolnak a halálra. Kettős halál ez, furcsa halál. Elviszi őket és szétszórja földjeiket. – Magyar halál.

Szabó Zoltán: *Cifra nyomorúság*. Budapest, é. n., 54.

3. 46.

Úgy látszik, most Magyarországon is egy ilyen neomalthianizmus készül. Ezeket a szép kis finom arcú, eleven bogárszemű gyerekeket akarják kiirtani, kik olyan vidáman ugrálnak körülöttem, bizonyítványuk csupa dicséretes, dicséretes, kitűnő, és a száraz kenyértől is olyan tiszták, frisek, sugárzóak, mintha valami nagyúri házban nevelték volna őket.

Oláh: *Három millió koldus*. 39.

3. 47.

S megindul a menet. Elöl az öreg vasas-szekér, amiről híhózott valamikor, amit pusztáról pusztára vándorlásain csereberélt valamikor, megsíratott valamikor [...] Most koporsó rajta. Kicsi unokái nevetve kéretőznek föl mellé az ülésdeszkára. Mögötte lánya, fia, az egész feketébe öltözött, szomorú, nevetni talán sohasem tudó menet.

[...]

S míg nézem-nézem azt a szomorú, fekete menetet, nekem úgy tetszik, mintha az a „vastengölös” szekér sokkal-sokkal nagyobb koporsót vinne, az én drága, pusztuló, lelkében megtántorodott, idegen istenek után szaladó, a maga lelke mélységeibe sohase tekintő, a maga lelke virágait két kézzel sárba szóró, sírja szélén is vakon tántorgó magyar fajomat, amelynek talán egyetlen ép része még a Dánielek soha nevetni nem tudó, szikár, bronzarcú népe. Akiknek itt egy arasz földjük nincs...

Kiss Géza: Pusztai temetés. In: Uő.: *A lélek harangja*. Bp., 1984. 49–50.

3. 48.

Mint a kiveszőfélben levő indián falu, olyan ez a Besence. Mintha vén indiánok merednének értelmetlenül az előttük folyó életre, amelyhez ne-

kik már semmi közük. Mintha múzeumba való, de mégis megőrizhetetlen alakok lennének. Akiknek lecsapolták a vizeit, elvették a halait, dús legelőit, pántlikányi földjeit, kivágták óriási erdeit, és ők dacos fájdalommal nem akarnak ebből semmit látni, tudni, elfogadni... Halálra ítélték magukat, s összeszorított szájjal, egykedvű tekintettel néznek saját sírjuk üregébe.

Kodolányi: *Baranyai utazás*. 57–58.

3. 49.

Az az egy biztos, mire a falu végére értem fiákeremmel, az én lelkem is tele volt lehangoltsággal s nem tudom miért, de igen nagy szomorúsággal néztem a kisgyermekekre, kiknek ebben a faluban, ezek között a beteg, kódorgó és mé-lázó lények között kell majd emberré serdül-niök.

Oláh: *Három millió koldus*. 74.

3. 50.

Az új falut „Kanadának” hívják. Valószínűleg dús vízrendszere miatt. Az árkok tele vannak vízzel, a talajvíz pocsolyákban tör elő. A falakról hull a vakolat, a szobák mennyezete hólyagzik és repedezik. Beszúrom botomat a földpadlóba (deszkapadló sehol sincsen), hát mintha lekvárba mélyesztettem volna. Ha megindulnak a tavaszi vizek, némely háznak az ablakát is eléri. Másnap esni kezdett, s egyszerre eltűnt „Kanada” útja a dagadozó vízben.

...Künn zuhog az eső, elmossa a mándoki vásárt. Csak a koldusok tartanak ki a vásártérre vezető utcán, fél tüdejüket szétordítják azért a tíz-husz fillérért, ami kalapjukba hull. Esik az eső, sárba ragad itt egyelőre minden... Az őstalaj, a falu, a népi reménység. Minden, amiből megújíthatnánk, amire támaszkodva még egyszer nagyra nőhetnénk. Pedig itt az ideje, hogy összeszedjük végső erőnket.

Féja Géza: Egy éjszaka „Kanadában”. *Magyarország*, 1934. márc. 25.

3. 51.

De ezek az emberek! Ugyanarról az ősfáról sardadtak, mint Bihar vagy Orosháza parasztjai. De hiába keresem bennük a parasztlélek széles, bol-

dog mezőit, az életöröm bokrait, meleg szavait, a nótákat, Kossuth emlékét...

...Borzasztó látni, hogy miképpen csúszik vissza helyenként az őskorba a magyar élet. A legközelebbi fák összeboruló lombjainál megszűnik a világ. A legprimitívebb ösztönök határánál megdermed a lélek.

(...) Vasárnap este van a „ricsaj”. Kihordják a veremből a bútorokat, csak egy-két lócát hagynak benne. A néhány négyzetméteres terület pincefülledtségében egymást súrolva és egy helyben topogva táncolnak a párok. A lócán ülnek az öregek, és néma gyönyörükben olykor a térdükhöz ütik a tenyerüket. A dohos, fülledt odúban hajnalig folyik a tánc. Ez az egyetlen út érzelmi mámoruk számára.

Féja Géza: A vákáncsosoknál. *Magyarország*, 1934. máj. 13.

3. 52.

Az emberek arcán s minden szaván érezhető a szociális balsors folytonos nyomása, csupa béna

*A magyar kenyér ünnepe. Újvidék, 1941.
Magyar Nemzeti Múzeum*

mozdulat, vergődő szó, tusakodó vagy kiapadt arc, s valami hirtelen kitörő nagy ragaszkodás, ilyenkor a szemek és a szavak úgy belém kapaszkodnak, hogy szinte a húsemba vágnak. Vékony fonalkák kötik ezeket már csak az élethez. Egyik télen (1933) erdőt irtottak. Csontrepesztő hidegben, darabka kenyéren. Hazafelé jöttek, és egy

„kisüstös” gazda, aki szekéren igyekezett hazafelé, pálinkával kínálta őket. Igyanak, amennyi jólesik. Az egész elfojtott életkedv kitört a sándorfalviakból: az elmaradt táncok, szüretek, vigadozó lakodalmak. Nekiestek, gumicsövön szívták a hordóból, mint a vizet. Tiszta, erős szesz volt. Heten haltak bele. Egyikből másfél liter szeszt szívtak ki az orvosok.

Féja: *Viharsarok*. I. m.: 208.

3. 53.

Lúzsok. Valaha fehér ruhás, selyemkötéses lányok, menyecskék pompás kis paradicsoma. Dal és vidámság fészke. Édes nyelv muzsikája. Ma: kihalt utca, gyanakvó öregasszonyok, pesszimista férfiak tanyája, egyhangú, színtelen, pusztuló község.

Kodolányi: *Baranyai utazás*. 79.

3. 54.

A nép azonban elűzve az élet mezőiről egyre jobban vállalja a halált. A történelmi sírt, melytől Vörösmarty és Ady rettegett, ez a halál felé ballagás készíti elő, s hozzá képest minden úgynevezett „történelmi tragédiánk” csak baleset. Az egyke lényegében a fajfenntartó ösztön megtagadása az önfenn tartó ösztön érdekében. De egyre jobban burjánzó szektáiban a nép tovább megy: az önfenn tartó ösztönt is megtagadja, s várja a halált.

Féja Géza: A magyar gyarmat. *Válasz*, 1935/7–8. 453.

3. 55.

A nép az utolsó eszköznél tart: megízlelte a romlás gyönyörét, vagy pedig saját csontjai felett várja győzelmét: a másik halált, a gyarmat halálát?

Féja: *A magyar gyarmat*. 454.

3. 56.

A magzatelhajtásokat és általában a születésszabályozást nem lehet titokban tartani; arról mindenki tud a faluban, úgyhogy lassan közös ügy lesz belőle. A kezdetben jelentkező erkölcsi gatlások eltűnnek, lelkiismeret-furdalás nincs: a társadalom lejtőjére jut, és csúszik lefelé megállás

nélkül. Nincsenek többé törvények, nincs hit. Őrült világnézetté, lehetetlen életszemléletté szélesedik az, ami eddig a földhiány miatt állott elő. Átalakul az egész társadalom. Más lesz a gondolat- és érzelmi világuk. A rendes élet törvényeiből kiszakadnak, új törvényeket hoznak, és az egykéből új, más életrendszer lesz. Ennek az életrendszernek megvannak a saját erkölcsi, gazdasági, társadalmi és kulturális törvényei, amelyek meghatározzák elsüllyedt világuk új kereteit.

Kovács Imre: *A néma forradalom*. Budapest, 1937. 140.

3. 57.

A világ, amelyben a piros hímzések születnek, nem éppen vidám, a falu dombok közé bújtt el és ősztől tavaszig sárban hevernek a házak, mint a malacok. A nyomott alacsony szobában, a mestergerenda és a földelt padló között kuporognak az öregasszonyok padkán és zsámolyon. Kerek guzsalyokra hajolnak mereven és csak a szükséges mozdulatokat végzik. Guzsalyuk kopott és puritán, nem olyan szalagokkal, színes pamut gömböcskéikkel cifrázott, mint a fonóházakba járkáló lányoké. Szinte összenőnek a guzsallyal, ahogy csendben motoszkálnak vele, és ezek az elhasznált asszonyok már inkább a szobák bútoraihoz tartoznak, mint a lakóihoz. Szótlanul és szinte mozdulatlanul ülnek, félelmesen és öregesen, magukba zártan, mint tél előtt kopár ágakon guggoló fekete madarak. Arcukra keserűséget rajzoltak a ráncok, vagy érzéketlenséget, rosszindulatot és dühös kárörömet: íme még mindig élünk. Arckifejezésük végleges és változhatatlan, egyhangú, mint folyton motoszkáló, nyüzsgölődő életük, minden arc befejezett, mint a dió héja alatt a bél rovátkái. Nyugtalanítóan és különösen ülnek, gépies nyugodt munkájukkal, kiszáradt ujjaik között piszkosfehéren sodródik fonallá a szösz. Betelt életük már csak egyetlen nagy meglepetést tartogat számukra, a befejeződést, immár megráncosodtak, mint a télire felakasztott szőlő, valószínűleg kisebbek lettek, hogy könnyebben elférjenek majd a szűk ládába, mely tompa-fekete lesz, mint ruhájuk színe. Amit fonnak, már nem maguknak fonják,

hanem a túlélőknek, a föld nedvessége és hidege a padlóból felszivárgott a lábaikba, most ott szaladgál, és ők csendes nyöszörgéssel nyugodnak bele. Ezen a nyöszörgésen kívül más hangot alig adnak, ha vendégek vannak a házban, ők nem szólnak hozzá és a vendégek nem szólnak hozzájuk. Az élők itt kegyetlenek és őszinték, keveset gondolnak azokkal, akik már kifelé mennek, néha-néha jut nekik egy pohár bor, amit némán megisznak, szöszmötölnek és fonnak, ijesztő nyugalommal és reménytelenül. Arcuk színe, mint a földké nagy szárazság idején, ezek a földek meggyötörték őket, megtörték a derekukat, elszívták erőiket és föl fogják szívni a testüket is. Most, halálon innen és életen túl, kis szabadságot kaptak a földtől, már elmentek tőle és még nem tértek vissza beléje. Már nagyon keveset alszanak és naphosszat morzsolják kezük között

*Parasztudvar Decs községben (Sárköz), 1920 k.
Magyar Nemzeti Múzeum*

a fonalat és az olvasót, maguk nem sokat mozognak, csak a kezük és a lábuk tesz-vesz, motoszkál és némelyiknek a szája mozog, de már csak magának beszél, nem a többieknek. A ke-

mence mögött, a padkán néha villanó szemmel kuksol a macska, és az udvaron esők után lassan szárad és párolog a sár. Az embernek, ha egy időre velük él és nemcsak közöttük, az az érzése, hogy itt mindenki kifelé igyekszik a faluból. Az öregek a temetőbe, a fiatalabbak egy másik életbe.

Szabó Zoltán: *Tardi helyzet*. Budapest, é. n. 222–224.

3. 58.

Az öreg néni köszönt, de nem mozdult. S ebben a nagy mozdulatlanságban valami végtelen apatikus szemrehányás volt a világ iránt. Csak a kisebbik gyereket, a pólyást szorította magához. Ingujja kihatott végig. Jaj, micsoda rémes sovány, kékeres könyök világított ki belőle. Egy csontváz-kar. Felém fordította a fejét. Egy-könny volt

*Szakadt nadrág, rossz cipő.
Bükkszentkereszt, 1930 k.
Magyar Nemzeti Múzeum*

öreg szeme. Csupa könnyörgés: vigyél már el eből a világból. (...) Nem volt szégyenkezés már szavában, sem szánakozáskeltés, sem tettetés, csak a megvert állat alázata...

Oláh: *Három millió koldus*. 19.

3. 59.

A mezőn egy ráncos, rongyos anyóka ballag a szántó felé, kalászkokat szedni; mikor visszajövünk, még mindig ott görnyed a rög fölött, egész nap egy fél véka búzáért. Mintha a parasztsorsot jelképezné: egy óriási tragikus erőfeszítést, mely-

nek csak fonnyadt, gyér gyümölcs a jutalma. Mennyire megindítóak azok a paraszttényerek, melyeket nékem megmutattak; nemcsak a kemény, az állandó munka nyomait viselik ezek! Vad, marcangoló, kétségbeesett életharc sebei, jelei, kínjai vannak rájuk írva.

Féja Géza: Esze Tamás földjén. *Előrs*, 1930. aug. 9.

3. 60.

A munka, a gyötrődés fekete nyomai borítják arcomat, kezemet, testemet-lelkemet. Az idő változott, de a sors ugyanaz, mint ötszáz évvel ezelőtt. Jobbágygondok és jobbágyfájdalmak végtelenségéből keressük a holnap arcát. Egy nagy hitünk maradt: a föld hite, a vetés és az aratás hite, s már ezt is elvették tőlünk. Állunk a pusztuló földek felett, és kihullanak karjainkból a vetés, az aratás szent mozdulatai. Ki fog megváltani minket?

Féja Géza: Bethlen beszél... *Szabadság*, 1932. máj. 8.

3. 61.

Míg a soksebb magyar mezőkön rohog velem a vonat, órák hosszat kinézek az ablakon. (...) A magyar élettél fut versenyt a vonat. Falvakat hagyunk el, és látom ott a rongyos és közömbös parasztot, amint fehér falú házai előtt fekete nyomorúság és szomorúság állandó böjtjében él. Tanyák villannak elő a messze távolból, és megfájdul látásukra a szívem. Én tudom, mennyi kiáltó problémát és sikoltó fájdalmat takar ez a némaság, amelyben a tanyákon élő egymillió magyar paraszt él.

Szabó Lajos: Kiáltó rongyosok. *Magyar Út*, 1938/15. 6.

3. 62.

Megkínzott, megtiport magyarok riadt tömege ez a száz ember. Amint itt állnak előttünk a nyomott tanyai házban, fojtogató feszültség vibrál a levegőben. Az arcok a rettenetes szenvedés bárázdáival merednek előre, és a szemekben vészesen lángol az elnyomott lelkek lázadozása. Sötétén húzódnak meg a terem egyik végében, és a homályos világítás fantasztikus árnyai rajzolódnak ki emberi alakok formájában a fehér fa-

lakra. Időnként felcsattan a tömegből egy-egy éles hang: „NEM BÍRJUK TOVÁBB; ELÉG VOLT!” Halk moraj kíséri; mindenki helyesel. Az ember nem bírja nézni őket, olyan nyomorúságosan szánalmasak.

Kovács: *A néma forradalom*. 16.

3. 63.

Egyre szegényebb, egyre egyhangúbb lesz ez a falu s a falu. Fehér porfelhők szállnak az úton, belepnek mindent, megfojtanak mindent. Megdöböntő ez a némaság, csak a békák hangversenyeznek a falut övező vadvizekben.

Féja Géza: Földművelésre tér a falusi szatócs.

Magyarország, 1934. máj. 3.

3. 64.

Elrettentő arccal ismerkedtem meg vidéki utaimon a néma paraszttal. Az Alföld kátyús, végtelen és portengeres útjain órákon át és kilomé-

*Kalocsai népviselet, 1937.
Magyar Nemzeti Múzeum*

tereken keresztül ültek mellettem a zörgő parasztszekéren, görnyedten, rongyosan, kiégett arcokkal és tört tűzű szemekkel, némán, hangtalanul. Már a szokott panasz is elhalt bennük, már régen kimúltak mellükben a forró vágtyól és élettől duzzadó szavak, s úgy ültek mellettem, mintha a megrontott élet vádló árnyai és zörgő vázai lennének.

Féja Géza: Néma nép. *Szabadság*, 1935. febr. 10.

3. 65.

Nézem az arcvonásokat. Mindenütt a rideg, könyörtelen, rabszolgatartó élet keserű nyomai, aminél csak a bűn barázdái rikítóbbak. Alig némi nyoma annak, hogy itt is tudatára ébredhetne a lélek magasabb értékeinek. Micsoda hatások érvényesülhettek itt, hogy egy nép olyan mélyre süllyedhetett majdnem a maga egészében azokon a pontokon, ahol nemzetünk őseréjének kellene felbuzognia? ... Ha beletekintek abba a tiszta asszonyszembe, amely természetesnek találja második, harmadik és a következő gyermekének eltávolítását, ha belenézek abba a két férfiszembe, amely sok durva hatások alatt nőtt gyermekségétől fogva, ha látom azt a sok-sok hazugságot, ami takarja a való élet rongyait, egyáltalán nincs kedvem költői húrokat pengetni. Az a benyomásom, hogy ezt a népet még nem érintette meg igazán Jézus Krisztus lelke.

Kiss Géza: Rajzok. In.: Uő.: *A lélek harangja*. Bp., 1984.

3. 66.

Ha kinéznék a vonat ablakán, még látnálak az állomáson foszlott fehér vászonruhádban, ásító talpú cipődben és arcodon azzal az iszonyúan dermedt mosollyal, amivel utánam kiáltottad, hogy én voltam az utolsó szalmaszál. Ha nem tudok rajtad segíteni, végképpen elmerülsz. Szeretnék még egyszer kinézni, hogy a rólad való utolsó benyomásom elválaszthatatlanul együtt mutasson a tájjal: szeretném még egyszer látni, ahogy a vonat távolodásával egyre apróbb leszel és egyre inkább csak része ennek az alföldi tájnak, amelybe beletartozol, mint a korcs akác az állomás mögött, a learatott porhanyó földek vagy a tanyád vályogfala a látóhatár szélén. Így, az ég és a föld végtelenségéhez mérve talán nem látnád olyan roppant nagynak a tragédiát. De az a dermedt mosoly, amely bennem felelősséggé változott, nem engedi, hogy még egyszer utánad nézzek.

Boldizsár Iván: Öt hold bérelt föld. *Fiatal Magyarorság*, 1936/1. 11.

3. 67.

A magyar paraszt, a dolgozó földmunkások tö-

mege ma először helyzetének nyomorúságáról beszél, és csak hosszas nógatásra dalol valamit a vele megbarátkozó előtt. Az ősi táncok helyett tüdőbajos gyerekek üvegszemű tekintete hökkenti meg a kutatót, aki meglepődve tapasztalhatja azt is, hogy a hamis fényt árasztó Gyöngyösbokréta szín pompás ruhái helyett a rongyos kabát és a lyukas csizma lett a nemzeti viselet. Gunda Béla: Egy falumunka. *Fiatal Magyarság*. 1936/1. 14.

3. 68.

A nemzeti érzés is elerőtlenedik; valahogy elmerül magyarságuk tudata. Keserű emlékek fakadnak fel bennük, és lázas gondolataik ijesztően ugrálnak a haza, társadalom, hit, törvény és ehhez hasonló fogalmak körül. (...) Egy rettenetes erkölcsi fertőben fuldokló társadalom zilált lelki életének a megnyilatkozásai ezek. Mélységes lelki és erkölcsi üresség: nincs cél előttük, nem törődnek semmivel; tudják, hogy pusztulnak, és a legnagyobb apátiával várják a végpusztulás bekövetkezését. Ha siettetni lehetne, talán még siettetnék is.

Kovács: *A néma forradalom*. 149.

3. 69.

NAGY IMRE: Éjszaka az ökörhodályban

Valahol most nagyon sírhatnak,
akik kínban s ínségben élnek,
úgy vergődik most az éjszakám –
sötét szárnyán könnycseppek égnek,
S minden könnycsepp úgy zokog felém,
hogy a kivert ökrök vackában
nincs nyugalom s szívem verése
őrült dobszó az éjszakában.

Dohos csobán húgyízű vize
vad csömörként belemet marja,
sok testvéremét, akiknek itt
tövis, bogáncs a fejűkalja.

Itt az ökörhodályban, hol a
nyolcvanfilléres élet alszik,
rút patkányok siratják sorsom,
s az éjszakám kínban vonaglik.

Kint az éjben ökrök kérődznek
dús jászolnál csöndben és lomhán,
hodály fölött a csillag lobban,
bagoly gubbaszt a kastély tornyán.

Kelet Népe, 1939. május

3. 70.

NAGY IMRE: Tizen is

Tizen is köhögnek egyszerre
s egész éjszaka hangos a ház,
a belopódzó holdsugáron
a halál csontkeze citeráz.

Kinn vakít a téli fehérség,
bent a halál épít temetőt,
sarokból a pók fagyva lehull
s nem bírja szőni a szemfedőt...

Reggel a falon véres dér lesz
s véres az ablak jégvirága,
tavaszra a kis sárviskóból
kripta lesz – holtak zord világa.

Kelet Népe, 1940. február

3. 71.

Dekadencia, letargia, passzivitás: ez a baranyai
magyarság. Betegek, és betegségük ragályos.
Kovács: *A néma forradalom*. 152.

3. 72.

Ma már az Alföldön körülbelül harmincféle szekta van, és majdnem minden faluban vannak hívők. Valósággal gomba módjára szaporodnak. Valami itt nincs rendben.

[...]

Ha a magyar lélek a sötétbeni tapogatózásai után nem talál majd a helyes útra és eltéveszti azt, akkor olyan lejtőre jutunk, amelyen nem lesz megállás, és irgalmatlanul elmerülünk, mintha sosem lettünk volna. Augusztusi éjszakákon az égről lehull egy csillag.

Kovács Imre: Hulló Magyarország. *Magyar Út*, 1935/10. 5.

4.

---

*Csurgó Bernadett – Nagy Kalamász Ildikó –
Székely Katalin Angéla*

A városi kultúra faluképei

A fejezet célja a városi kultúrában megjelenő, valamint a városiak számára közvetített vidékképek bemutatása. Elsőként a múzeumok által közvetített vidékkép elemei közül válogattunk. A múzeumok közül, úgy gondoljuk, a legjelentősebb szerepet a Néprajzi Múzeum játssza, amely az egyik legfontosabb színtere a városi fogyasztók és a vidéki kultúra találkozásának. Ezért a fejezetben nagy hangsúlyt fektettünk a Néprajzi Múzeum anyagainak bemutatására. A fejezet elején felsoroljuk a Néprajzi Múzeum 1949–1997 között megrendezett kiállításait, amely jól illusztrálja, hogy milyen témák köré csoportosítva mutatta be a Múzeum a magyar vidéket. Ezt követően néhány kiadvány és kiállítási katalógus anyagából válogattunk, különös tekintettel a Múzeum állandó kiállítására, amely *A magyar nép hagyományos kultúrája* címmel mutatja be a vidéket és annak kultúráját. A Néprajzi Múzeum mellett a vidéki kultúra és hagyomány közvetítésében fontos szerepet játszanak a szabadtéri múzeumok is. Nagy számban találunk skanzeneket és szabadtéri múzeumokat az országban. A fejezetben illusztrációképpen két – talán nem a legismertebb, de mégis reprezentatívnak tekinthető – múzeumot választottunk ki: a Szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjteményt és a Göcseji Falumúzeumot. A múzeumok anyagait követően a táncházmozgalom vidékképét szedtük csokorba. A táncházmozgalom gyökerei egyrészt az 1970-es években formálódó ellenkulturális jelenségek között keresendők, másrészt pedig a mozgalmat a 20. század ötödik folklorisztikus társadalmi mozgalmaként jegyezzük. A táncházmozgalom jelen válogatás során nem elsősorban mint ifjúsági mozgalom érdekes számunkra, hanem maga a megjelenés ténye, amely a falusi társadalom által kitermelt kulturális jelenségekre fókuszál. Ekkor indultak be ugyanis a tömeges gyűjtőutak a még élő adatközlők és kulturális termékek felgyűjtésére, ekkor kezdődött a tájegységi népzene és néptánc beágyazódása a modern városi környezetbe, és ezzel párhuzamosan az oktatási struktúrába, és ekkortól kezdett formálódni a ma már szubkultúraként jegyzett, mindennemű mozgalmi sajátosságokat levetkőző táncházas közeg. Mivel a ma is virágzó táncházi jelenséget meg lehetős ortodoxia jellemzi, a falusi és a hajdani paraszti társadalom sajátos formában jelenik meg a közeg közvetítő csatornáin. Többek között ezért is tartottuk megkerülhetetlennek a táncházmozgalom által teremtett falusi imázs bemutatását, amelynek alapjául elsősorban a mozgalom hivatalos lapja, a *Folkmagazin* szolgált, valamint a táncházmozgalom elit tagjainak különböző fórumokon és médiákban megjelent gondolatai. A múzeumok

és táncházak mellett a huszadik század elején meghatározó közvetítő eszköz volt a kalendárium és a plakát. Ezek közül is bemutatunk néhányat, amelyek fontos szerepet játszott a vidék képének közvetítésében. Mindezek mellett a vidékről kialakult városi közgondolkodásban kiemelkedő szerepet játszottak és játszanak a különböző szórakoztató műfajok, úgymint a vicc vagy a magyar nóta. A Gárdonyi Géza által megálmodott Göre Gábor figurája ma is az egyik emblematis és tipikus alakját jelenti a vidéki embernek. A székely- és parasztviccek a vidékről kialakult városi sztereotípiák egyik jellemző példáját adják. A magyar nóta városiak tömegei számára képviseli ma is a vidék kultúráját és hagyományait. Külön alfejezetet szentelünk a vidékképünket jelentős mértékben befolyásoló műfaj, a népszínmű számára. Hosszú időn át a városiak számára a népszínművek paszatfigurái jelentették a vidéki embert, amelynek hatása máig jelentős. A szavak mellett a képek is fontos szerepet játszanak a vidékről alkotott városi közgondolkodásban. Úgy gondoljuk, hogy máig meghatározó szerepe van a városi közgondolkodás vidékképére a 19–20. századnak és az akkor kialakult imázsoknak és sztereotípiáknak. A fejezet képei közé 19. század végi és 20. század eleji festményeket és fotókat válogattunk, amelyek jól illusztrálják a korszak vidékről alkotott imázsát. A fejezet zárásaképpen a magyar filmművészet vidékképét igyekeztünk csokorba gyűjteni a kezdetektől a rendszerváltásig. Célunk az volt, hogy a számtalan film közül kiválasszuk és összegyűjtsük mindazokat, amelyek valamilyen módon a vidékkel vagy annak szereplőivel foglalkoznak, illetve amelyek egy-egy tipikus vidékképet mutatnak be az operett paszatfigurájától a realiztikus vidékébrázolásig. Természetesen a fejezet nem tudja megjeleníteni a városi kultúra vidékimázsának minden lehetséges elemét. Mindez talán más módon és más anyagok segítségével is jellemezhető lenne. Az összegyűjtött anyagok szándékunk szerint azonban mégis képesek illusztrálni a városi közgondolkodás vidékképét.

A múzeumok

4. 1.

A NÉPRAJZI MÚZEUM SAJÁT MAGYAR NÉPRAJZI
KIÁLLÍTÁSAI A MÚZEUMBAN 1946–1999

Állandó kiállítás: Magyar fazekasság 1949

Állandó kiállítás: Tiszaigar, egy alföldi
agrárproletár-falu története 1744–1950.
1950. 12. 16.

Pásztorművészet 1951. 10. 20.–1955

Kiállítás a magyar népi fazekasközpontokból
1953

Magyar népviseletek története

1953. 10. 03.–1958. 05.

Magyar népi bútorok története 1957. 11. 07.

Rendező: K. Csilléry Klára

Magyar népi faragások 1958.

Rendező: Fél Edit, Hofer Tamás

Magyar népi cserépedények 1958.

Rendező: Kresz Mária

Felszabadult hazánk népművészete 1960

Néprajzi gyűjtés. Rajzok 1961

Magyar népművészet 1963.

Rendező: Szolnoky Lajos, Kresz Mária,

Fél Edit, K. Csilléry Klára

Dunántúli népművészet 1963

Felföldi népművészet 1963.

Magyar népszokások 1965–1968.

Rendező: Györgyi Erzsébet

Magyar népszokások 1967. 07. 08.

Rendező: Györgyi Erzsébet

Népművészet. Magyar népi bútorok

1975. 04. 30.–1976. Rendező: K. Csilléry Klára

Butella Bálint és Pörső Örzse lakodalma

1975. 04. 20.–1976. Rendező: Kresz Mária

A csákvári fazekasság 1976. 03. 04.–1975. 05. 09.

Rendező: Kresz Mária, Lukács László,

Pesovár Ferenc

Magyar népviseleti kiállítás 1976. 10.

Rendező: N. Fülöp Katalin

Magyar pásztorművészet

1977. 05. 16.–1979. 06. 04.

Rendező: S. Kovács Ilona

Rejtett kincsek IV. Tótkomlós néprajzából

1977. 08. 17.–1978. 01. 09.

Rendező: Gráfik Imre

Magyar népviseletek I. A szűr 1977. 10. 14.–1980.

Rendező: Gáborján Alice

600 éves város. Mezőtúr fazekassága

1813–1914. Rendező: Kresz Mária

Kosárkiállítás 1978. 09. 26.–1978. 10.

Rendező: Molnár Mária

Gyermekélet a régi magyar faluban

1979. 06. 22.–1981. 01. 26.

Rendező: Györgyi Erzsébet

A tiszafüredi Katona Nagy család fazekasmunkái

1979. 10. 02.–1980. 01. 01.

Rendező: István Erzsébet

Karácsonyi népszokások

1979. 12. 04.–1980. 01. 04.

Magyar népviseletek II. Ködmön, suba.

Magyar népi bőrművesség

1980. 02. 15.–1981. 02. 16.

Rendező: Kresz Mária

A magyar nép kenyeré. Paraszti konyha

1981. 07. 24.–1982. 01. 04., 1982. 06. 01.–1982.

11. Rendező: Hoffman Tamás, Molnár Mária

A népművészet születése. Mezőkövesd 1980

11. 28.–1981. 02. 26. Rendező: Gráfik Imre

A népművészet remekei II.

Dél-alföldi szűrhimzés

1981. 08. 04.–1981. 09. 26.

Rendező: N. Fülöp Katalin

A karácsonyfa Magyarországon

1981. 12.–1982. 01.

Rendező: Főzy Vilma, Horváth Sándor

Rablók vagy szentek.

Emberábrázolás a magyar népművészetben

1982. 05. 07. – 1982. 10. 25.,

1982. 12. 21. – 1984. 01.

Rendező: Páldy Krisztina

Szántóföldek üzenete, Újítások a 19–20.

századi magyar paraszti gazdálkodásban

1982. 08. 16.–1984. 03. 05.

Rendező: Hoffmann Tamás

- Magyar népművészeti kiállítás 1982–1983.
Rendező: Kodolányi János
- Magyar népművészeti kiállítás 1983. 03. 15.–
1983. 06. 17. Rendező: Szilágyi Miklós
- Kapuvári tisztaszoba 1983. 08. 09.–1983. 12.
Rendező: Páldy Krisztina
- Magyar népviseletek 1983. 08. 31.–1983. 11.
„Menyasszony, vőlegény, de szép mind a kettő”
1984. 03. 22.–1984. 12. 31.
Rendező: N. Fülöp Katalin
- Régi népi hangszerek Magyarországról.
Népi hangszerek 1985. 1986. 03. 28.–1986. 08.
Rendező: Gábry György, Hoffmann Tamás
- Utunk, életünk.
Életmódbeli változások Magyarországon
1944-től napjainkig 1985. 04. 01.–1986. 01. 15.
Rendező: Hoffmann Tamás, Szikossy Ferenc
- A századelő Tolnában.
Kovách Aladár munkássága 1986.
Rendező: Tari János
- Az esztendő néprajza:
február: Busó és busómaszkok;
március: Húsvéti tojások;
április: Szerelmi ajándékok;
május: Pünkösdi leányvezető;
július: Aratási szalmakoszorúk;
augusztus: Fogadalmi ajándékok;
szeptember: Bakus;
október: Lakodalmi díszek;
november: Luca-székek;
december–január: Betlehemesek
1986. 02.–1987. 01.
Rendező: Csökmei Márta, Györgyi Erzsébet
- Magyar népi kerámiák 1987. 03. 20.–1987. 11. 31.
Rendező: István Erzsébet
- Parasztábrázolás a 18. századi Magyarországon
1987. 04. 01.–1988. 03. 24.
Rendező: Cserbák András
- Ködmön, suba. Magyar népi bőrművesség
1987. 05. 27.–1987. 06. 30.;
1989. 10. 02.–1989. 11. 29.
Rendező: N. Fülöp Katalin, Torma László
- Kultúra és társadalom a felvilágosodás korában
Magyarországon (1730–1830)
1987. 07. 28.–1988. 09. 05.;
1988. 09. 07.–1988. 11. 29.
Rendező: Hoffmann Tamás
- Lakásbelső I. Besenyőtelki tisztaszoba
1988. 02. 15.–1988. 06. 09.
Rendező: Szuhay Péter
- Hímes tojások 1988. 03.–1988. 04.
Rendező: Györgyi Erzsébet
- „Király Zsiga tsinálta...” – Pásztorfaragások
1988. 04. 05.–1988. 10. 03.
Rendező: Hoffmann Tamás
- Lakásbelső II. Váraljai szoba
1988. 04. 14.–1988. 12. 16.
Rendező: Sáfrány Zsuzsa
- Lakásbelső III. Uszódi szoba
1988. 12.–1989. 04. 13.
Rendező: N. Fülöp Katalin, István Erzsébet
- Kakasdi betlehemes 1988. 12. 21.–1989. 01. 09.
Rendező: Györgyi Erzsébet
- Húsvéti Passió 1989. 03. 10.–1989. 04. 12.
Rendező: Szacsvay Éva
- Komáromi ládák, ácsolt ládák 1989. 06.
Rendező: Györgyi Erzsébet
- Magyarország címere a népművészetben,
1989. 08. 11.–1990. 08.
1990. 09. 13.–1990. 10. 03.
1991. 03. 08.
1992. 07. 30.–1992. 09. 28.
1993. 03. 04.
Rendező Selmeczi Kovács Attila
- A vidék polgárosodása. Új szerzemények
a Néprajzi Múzeum gyűjteményeiben
1980–1989.
1990. 03. 08.–1990. 05. 16.
Rendező: Szuhay Péter
- Válogatás a magyar népi fazekasság díszítő-
hagyományaiból 1990. 03. 29.–1990. 05.
Rendező: István Erzsébet
- Magyar állandó kiállítás:
A magyar nép hagyományos kultúrája.
A magyar népi kultúra két évszázada
(1720–1920) 1991. 06.
Rendező: Selmeczi Kovács Attila
- Pásztorok faragókéssel.
Dunántúli pásztorművészet
1992. 12. 22.–1993. 03. 16.
Rendező: Sáfrány Zsuzsa
- Barokk a magyar népművészetben
1993. 03. 17.–1994. 01. 25.
Rendező: Szacsvay Éva

Húsvéti tojások 1993. 03. 23.–1993. 05. 05.

Rendező: Györgyi Erzsébet

Családi körben.

Fotográfiák a századelő falusi

Magyarországról a Néprajzi Múzeum

Fényképgyűjteményéből

1994. 05. 14.–1994. 09. 08.

Rendező: Fogarasi Klára

Utazások Magyarországon

1996. 06. 27.–1997. 04. 07.

Rendező: Szuhay Péter

Kalotaszeg – a népművészet felfedezése

1997. 12. 12.–1999. 01. 04.

Rendező: Hofer Tamás, Szacs vay Éva

Fejős Zoltán (szerk.): *A Néprajzi Múzeum gyűjteménye*. 962–991.

4. 2.

Száz éve gyarapítja a magyar múzeumügyet a néprajz. A Magyar Nemzeti Múzeumban száz éve alakult meg a Néprajzi Osztály, amiből a Néprajzi Múzeum önálló intézménnyé terebélyesedett.

Száz év: megközelítőleg három emberöltő, s legalább négy-öt tudós generáció munkássága tölti ki. Ők gyarapították a Néprajzi Múzeum kincseit. Száz év múltán közel másfél százezer műtárgy; A Néprajzi Múzeum Európa legrangosabb néprajzi gyűjteményeivel áll egy sorban. Magyar és nemzetközi gyűjtemények vallanak a tudomány műveléséről s a néprajzi muzeológia gyarapodásáról hazánkban. A hagyományos kultúrák reprezentatív alkotásai ezek a műkincsek; a magyar és más népek parasztjai, kézműves iparosai célszerű és szép alkotásai, munkaeszközök, használati tárgyak, melyek egytől egyig bizonyítják mennyi tehetség, alkotókedv, széperzék munkál a dolgozó embereken.

Dr. Hoffmann Tamás főigazgató

In: Kodolányi János: *A Néprajzi Múzeum kincsei 1872–1972*. Bp. Népművelési Propagandairóda, 1972. 3.

4. 3.

A 100 esztendő folyamán sokféle elgondolás, elvérvényesült a gyűjtemények gyarapításában, sok-

Díszlepedő hímzése. 18. század, Sopron megye

In: Selmeczi Kovács Attila – Szacs vay Éva:

A magyar nép hagyományos kultúrája.

Néprajzi Múzeum, Budapest, 1997. 46.

szor volt ez a tevékenység tervszerű, de gyakran tervszerűtlen is. A gyűjtemények összetétele rávilágít, koronként miképpen változott a néprajz meghatározása, gyakran ugyanabban az időben is egymástól mennyire eltérő értelmezései éltek. Gyakran szerepelt a tisztázásra váró kérdések között, mi tartozik a néprajzi múzeum gyűjtési körébe és mi nem, milyen társadalmi osztályokra és rétegekre terjednek a kutatásai, a kultúra milyen tárgyi produktumainak van helyük a gyűjteményekben, s végül a gyűjtési körébe tartozó koroknak hol vannak az alsó és felső időbeli határai? Az ezekre a kérdésekre adott válaszok korszakonként eltértek egymástól, az azonban változatlan maradt, hogy a múzeum kutatásainak gerince a parasztság.

Kodolányi: *A Néprajzi Múzeum kincsei...* 18.

4. 4.

Kiállításunk a 19–20. századi magyar parasztok és kézműiparosok tárgyi környezetét, annak változásait, tehát a népművészet, valamint a célszerűnek és szépnek alakított mesterséges világ tudományos és művészeti megismerésének, a nép-

művészet felfedezésének folyamatát mutatja be. A hétköznapiak és ünnepeken használt eszközök döntő többsége esztétikai értékű: a szépség és hasznosság iránti igény kifejezője. A szép formájú tárgyaknak azonban csak egy része díszített felületű. Ezeket csak ünnepélyes alkalmakkor használták, és készítjük kimagasló mesteriségbeli tudással alkotott. A tárgyak szépségét elsősorban a megformálás módja: a hagyománykövető forma hordozza.

Népművészet, hagyományok, újítások. 1.
(Néprajzi Múzeum Katalógus) In: Fogarasi Klára (szerk.): *Régi világ falun*. Budapest, 1996

4. 5.

A parasztok készítette konyhai eszközök, az asszonyok szötte textíliák formája és egyszerű díszítése sok évszázados hagyományt követ. A formákban felismerhetők a középkor, az ókor, sőt néha az őskor embereinek, elsősorban a módosabb rétegekhez tartozók konyha- és kézimunka-kultúrájának emléke. A konyhában serénykedő asszonyok-lányok esztétikai törekvései azonban nemcsak az ilyen tárgyakban, hanem a rövid életű ünnepi sütemények gondos megformálásában, vagy a húsvéti tojások festésében is megnyilvánultak.

Népművészet, hagyományok... 2.

4. 6.

„A népművészet közismert múzeumi darabjait: a virágosra festett bútorokat, cserépedényeket, hímzett bőrruhákat, cifra szűrőket stb. mesteremberek készítették. Hogy ipartermékeiket mégis népművészeti tárgyaknak tekintjük, ez onnan van, mert a nép számára és a nép ízlése szerint dolgoztak, azonban egyéniségük elismerésére sohasem tartottak számot, éppúgy, mint a paraszt népművész.”

Győrffy István, 1939

Népművészet, hagyományok... 8.

4. 7.

A népművészet fogalma és ideológiája alig több mint százéves múlta tekint vissza. A „háziipar”, a „nemzeti háziipar” és a „népművészet” kategóriái a múlt század 70-es, 80-as éveiben, az ipari

forradalom kibontakozását követő időszakban bukkannak fel és terjednek el a társadalom felsőbb rétegeinek közgondolkodásában. A parasztság által előállított, ill. használt tárgyak népművészetként való felfedezése tehát kései folyamat, a gyáripar, a modernizáció korszakának eredménye. A népművészet össztársadalmi megismerése – követve a hasonló európai szellemi áramlatokat – a művészek és a „nemzeti stíl” kimunkálásán, a magyar iparművészet megteremtésén fáradozók körében bontakozott ki. Ebben a körben indul meg a népművészet művészi jegyeinek összegyűjtése, publikálása, amely egyfelől forrásul szolgált a nemzeti jelleget kereső és megteremtő alkotók számára, másfelől elindítója lett a népművészet tudományos vizsgálatának is. A népművészet kutatása és értékelése csak viszonylag későn, az első világháborút követő időszakban vált önálló szellemi feladattá, függetlenedett a művészi alkotótörekvésektől, ideológiájából csak későn formálódott rendszert teremtő szaktudománnyá.

Népművészet, hagyományok... 17–19.

4. 8.

Kiállításunk 13 teremben tárja a látogatók elé a magyarországi parasztság hétköznapijainak és ünnepeinek tárgyi emlékeit a 18. század végétől az első világháborúig terjedő időszakig, a magyar nyelvterület egészéről. A népi kultúra gazdag tárházából csak szemelvényeket tud nyújtani, de igyekszik annak minden fontosabb területét megismertetni. Újszerű megközelítésben kísérel meg a ma emberéhez közelebb hozni – az európai kultúra szerves részeként – azt a közösségi kultúrát, amit a magyar parasztság sok évszázados hagyományozódás útján örökölt az utókorra.

Selmeczi Kovács Attila – Szacsavay Éva: *A magyar nép hagyományos kultúrája*. Néprajzi Múzeum, Budapest, 1997. 4.

4. 9.

A múlt század polgárosodó társadalmán belül a parasztság sajátos kultúráját legjobban a mind színesebbé váló népművészet képviselte. A táji, etnikai különbségeket a legszembeötlőbben az

*Katolikus család – Gyula (Békés vm.)
Ismeretlen fényképész felvétele, 1870-es évek
In: Fogarasi Klára (szerk.):
A régi világ falun. Budapest, 1996.*

ünnepi viseletek juttatták kifejezésre. [...] A Dunántúl népművészetének a viseletben megmutatkozó legpompásabb remekét a Duna-melléki református Sárköz alkotta meg. A múlt század második felében az árvízszabályozások követ-

*A nagyrédei bíró gyöngyösi bundában –
Jászárokszállás (Jász-Nagykun-Szolnok vm.)
Gönyey Sándor felvétele, 1924.*

keztében megnövekedett földjeik jövedelméből hivalkodó, rendkívül költséges, színpompás „népviseletet” hoztak létre. Ennek leglátványosabb, egész családi vagyonnal felérő változatát a decsi (Tolna m.) leány ünnepelő öltözetén csodálhatjuk meg. A konfirmált nagyleányok viseléséhez tartozott a művirágból készült pártá. Selmeczi Kovács–Szacs vay: *A magyar nép...* 6., 11.

4. 10.

A valóságnak megfelelően nagy teret kapott a mindennapi tevékenység, a paraszti munka meg-

ismertetése. A terem két oldalán egymással szembeállított tárgye gyűttesek érzékeltetik azt a táji és történelmi különbözőséget, ami az európai típusú, középkori eredetű belterjesebb gazdálkodás, valamint a török pusztítások után kialakult alföldi rideg pásztorkodás és külterjes tanyás földművelés között megmutatkozott.

Selmeczi Kovács – Szacs vay: *A magyar nép...* 25.

4. 11.

A férfiak által végzett kaszás aratás az újkori gabonakonjunktúra hatására – mint termelékenyebb munkaeljárás – szorította ki a női sarlós aratómunkát. A kiállítási bemutató az egykori hegyvidéki kézi aratást idézi a látogató elé, felsorakoztatva annak jellegzetes munkaeszközeit: a fogazott élű sarlókat, kéve kötőfákat, a nagyméretű tarlógeregelyt, csépet, szelelőrostát.

Selmeczi Kovács–Szacs vay: *A magyar nép...* 28.

*Részlet
a legelő
bemutatójából.
In: Selmeczi
Kovács–
Szacs vay 29.*

4. 12.

A bal oldalon az első kiállítási bemutató az egykori pusztá hangulatát érzékelteti. Az állandóan a szabad ég alatt tartott szürke magyar szarvasmarha őrzésének kellékei idézik fel azt a sajátos életformát, ami az egykori mezővárosok hatalmas kiterjedésű legelőin folyt. Az itt álló *látófa*, melyről a pásztrok a távolabb legelő gulyákat kémlelték, a Hortobágyról származik, hasonlóan a bográcstartó szolgálfa.

Selmeczi Kovács–Szacs vay: *A magyar nép...* 28–29.

Sárközi leány,
19. század vége.
Decs,
Tolna megye.
In: Selmeczi
Kovács–
Szacs vay 11.

Sárközi tisztaszoba, 19. század második fele.
In: Selmeczi Kovács–Szacs vay 41.

4. 13.

A falu és a város, a parasztság és kézművesség találkozásának leggyakoribb színhelye a vásár volt. A parasztemberek a vásárban szerezték be a szükséges iparcikkeket, itt értékesítették terményfeleslegüket és állataikat. (...)

A terembe lépve két látványcsoport ötlük a szemünkbe: az egyik oldalon a piaci tárgyak és ván

dor fazekas áru, vele szemben a vásári kirakodó sátrak.

Selmeczi Kovács–Szacs vay: *A magyar nép...* 37.

4. 14.

A Tolna megyei Sárvár múlt századi sajátosan színes házbelsője tárul elénk. A szobai cserépkályhát a szomszédos konyhából fűtötték, ahol a szabadkémény állt, így a szoba füstmentessé vált. A *tisztaszobának* nevezett helyiség alkalmas lett arra, hogy abban a család értékeit őrizték, ezáltal az ünnepi állapotot állandósítsák, szemben a füstös házzal, melyet csak ideiglenesen díszíthettek fel textíliákkal egy-egy alkalomra.

A kiállított szobabelső különösen szép és gazdag példája a falusi festett bútornak.

Selmeczi Kovács–Szacs vay: *A magyar nép...* 41.

4. 15.

Kiállításunknak ebben a termében a parasztság tárgyi világából azokat mutatjuk be, amelyeket hagyományosan a népművészet tárgyaiként tartunk számon, kiemelve a műfajcsoportokon belül a különösen szép darabokat, amelyek a 17. századtól a 20. századig a díszítmények formáiban és a technikában bekövetkezett változásokat visszatükrözik, a népművészet táji és történeti stílusvilágának gazdagságát, sokféleségét felvontatják. Az ünnepre felkészített ház legjelentősebb díszai a lakástextíliák voltak. Egy részük a magasra vetett ágyat ékesítette; a felhalmozott párnák és díszlepedők – szőtt és hímzett változatokban – a kelengye legszebb darabjai voltak. Selmeczi Kovács Attila – Szacs vay Éva: *A magyar nép...* 44., 46.

4. 16.

Harminc évvel ezelőtt a szó, a kifejezés: „népi iparművészet”, még ismeretlen volt. A negyvenes évek legvégén kezdték használni egy születőben lévő új fogalom megjelölésére. Ma, harminc év elteltével általánosan elfogadott és használt megjelölése annak az új művészeti ágazatnak, mely szerves folytatása a népművészetnek. Sokat, sokan és sokáig vitatták – egyesek olykor még ma is – a népi iparművészet létét és jövőjét.

Mégis, három évtized után olyan virágzó népi iparművészetet látunk, aminőt az induláskor el sem tudtunk képzelni. [...] Népi iparművészetünkben tehát a népművészet számos értékes hagyománya él tovább, éppen ezért művésztünknek ezt a hajtását minden eszközzel gondoznunk kell.

Domanovszky György: *A népi iparművészet útja*. A Néprajzi Múzeum kiadványa. 2.

4. 17.

Az ember díszítő ösztöneinek egyik leggyakoribb megnyilvánulása ősidők óta a faragás. A díszítő faragás igénye mindig jellemző volt arra az emberre, akit használati tárgyainak, szűkebb kör-

Canzi Ágost: *Szüret Vác vidékén (1859)*
Olaj, vászon, 117 x 175 cm
Magyar Nemzeti Galéria

nyezetének szebbé, díszesebbé tenni akarásában még a látott példák is ösztönözték. [...]

A magyar parasztfaragások új stílusának diadala a 19. század dereka táján, a második felében éri el tetőfokát. Ennek az új stílusnak jellegzetes díszítménye a virágornamentika, de emellett az ábrázolásnak, a díszítőelemeknek még széles skáláját találjuk. [...]

A században a faragásnak egy sajátos, a parasztságénál sokkal egységesebb stílust képviselő ága a pásztorság, főleg a dunántúli pásztorság körében alakult ki. A díszített tárgyak, eszközök a pásztori életforma tartozékai, tehát azokat a pásztor elsősorban a maga számára készítette. [...]

A faragás, ez a gazdag művészeti ág ma már csak dokumentációja népünk alkotókészségének. A megváltozott életforma már nem kedvez tovább élésének. Tokmányt már nem díszít parasztságunk, mert a kaszára nincs szüksége. Guzsalytalpakat sem farag, mert megszűnt a szövés-fonás. Mégis, faragásainkat, parasztságunk, pásztoraink múltjának, művészi alkotóképességeinek bemutatásán kívül, tankönyvnek is tekinthetjük. Tanulhat belőle ifjúságunk, tanulhatnak hivatásos faragóink, népi iparművészeink. A faragás – mint a szabad idő eltöltése – szerencsére lassan mozgalmommá válik. El kell érünk, hogy ezek a jó szándékú, tanulni, szépet alkotni akaró emberek parasztfaragásaink gazdag tárházából minél többet merítsenek.

Manga János: *Népi faragás*. A Néprajzi Múzeum kiadványa. 3.

4. 18.

Somogyban, az országban egyedülállóan, helyi kezdeményezésre egy élő faluban jött létre a falumúzeum. Célja a somogyi faépítkezés legszebb, napjainkig fennmaradt emlékeinek megmentése, ezen objektumok szabadtéri néprajzi gyűjteménybe történő áttelepítésével. [...]

A falumúzeum a templom körüli, beépítetlen, szabad területen került kialakításra. Az egy utcából álló épületsor az egykori falvak hangulatát idézi. A lakóépületek fő homlokzatukkal a református templomra néznek, a terület súlypontjában a dombra telepített műemlék református templom áll. Az utcás telkes elrendezésű, a templom körül sugaras kialakítású porták számát a tanulmánytervben háromra terveztük (rinyakovácsi, kisbajomi és csökölyi porták). Építés közben bővült ki a negyedik, nagykopárdi portával, és további ütemben a múzeum javaslatára terveztük a Dráva-menti porta áttelepítését is. A kialakításnál alkalmazott főbb szempontok az alábbiak. Lehetőleg a hagyományörzőbb zselici és belső-somogyi épületek, talpasházak kerülnek átépítésre, amelyeknél a faelemek szakszerű szétzedése és összeépítése hitelesen megoldható. A porták épületei lehetőleg azonos faluból kerüljenek ki, de maradéktalanul ezt csak a csökölyi portánál valósíthattuk meg. Az áttelepítés a le-

*Hollósy Simon: Tengerihántás (1885)
Olaj, vászon, 150 x 100 cm
Magyar Nemzeti Galéria*

*Deák-Ébner Lajos: Baromfivásár (1885)
Olaj, vászon, 132 x 97 cm
Magyar Nemzeti Galéria*

hető legnagyobb hitelességgel, a lehető legkevesebb új anyag felhasználásával és hagyományos technika alkalmazásával történjen. Végül az áttelepítendő porták mind az épülettípus, mind az építtető vagyoni helyzete szempontjából, eltérő típust képviseljenek. [...]

*Göcseji
Falumúzeum,
Zalaegerszeg
In: Vujicsics
Marietta
(szerk. fedőlap)*

A szabadtéri néprajzi gyűjteményben, a templom mögötti domboldalon temetőrészlet bemutatását is tervezzük. A falu végén fennmaradó területen lehetőség van néhány ipari emlék felállítására, így például a múzeum még megvásárolt egy pálinkafőzőt. A néprajzi gyűjteményt az itt tartott rendezvények sora gazdagítja, amelyekhez hasonlókat a Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága a jövőben is szép számmal tervez. Ilyen rendezvény volt a májusfa állítása és kitáncolása, a szüreti mulatság, rendszeres népitánc-bemutatók, valamint több színvonalas hangversenyen vehettek részt a néprajzi gyűjtemény látogatói a református templomban. Többször szerepelt önálló műsorral a szennai népitánc-együttes is, a rinyakovácsi lakóház udvarán.

Vujicsics Marietta (szerk): *Szena Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény*. Veszprém, 1979. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára). 5.

4. 19.

Göcsej lakói rendkívül barátságosak, kedvesek, vendégszeretők. Az idő ujjával arcukra véssett élettapasztalat, az embergörnyesztő gond, életük, egyéni és közösségi sorsuk „titkai” megindító nyíltságba, egyszerűségbe takaróznak. E takaró alól mégis világos, a népmesék egyszerűségéig kristályosodott – és korántsem idealizálható –, apró részletéig racionális, összefüggő kép hámozható elő mindazok számára, akik felfedezik maguknak ezt a világot. Falumúzeumunk az első megnyílt hazai szabadtéri néprajzi együttes. Öreg portákkal, füstszagú építményekkel, szalmatető, kéménytelen „falucskával” köszöntötte Zalaegerszeg városa 1968-ban alkotmányunk ünnepét. Azóta mintegy ötven építmény várja a látogatókat az egykori Zala partján. Eltérően a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumtól,

falumúzeumunk regionális, helyi jellegű gyűjtemény. Ott nagytáji, Zalaegerszegen kistáji összefüggésrendbe ágyazottan került bemutatásra Göcsej hagyományos paraszti gazdálkodása, életmódja. [...]

A skanzen járva „hidakon” sétálhatunk át. Kettő közülük malomzsilip, nélkülük az olai malom nem működhetett volna. A hangulatos műemlékegyüttes évszázadok tárgyi emlékeit, a hagyományos paraszti gazdálkodás világát és kultúrszintjét állítja elénk. Mesél a magyar történelem egy hazai „végvárának”, Göcsej életmódjának egyszerűségéről, tartalmasságáról és fejlődéséről.

Winkler Ferenc

In: Vujicsics Marietta (szerk.): *Zalaegerszeg Göcseji Falumúzeum*. Veszprém, 1980. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára 34.) 7.

Táncházmozgalom

4. 20.

SZÉKI SOÓS JÁNOS: mezősegi lakodalom

veritéktől pattanak
a húrok
muzsikások muzsikálnak
hang után kapkod
ránk kapott
állunk

fűszálak szakadnak ki
a válykos földből
istráng szorul a
mezősegi bárány
nyakán
lámpagyújtást ha
mondanak
táncolni indulnak
ott a dombszegély
alatt

az örökös táncban
talpunk alatt a rög

mind igazibb
így igazibb

látta a telihold
hogymindenki
ott volt
venyigéről-venyigére
forogva
lobogva
a táncfaragta oszlopba

In: Uő: *zárójeles idő?* Budapest, 1995. 29.

4. 21.

Az 1970-es évek elejétől kibontakozó folklórmozgalomban a városnak a falu, a paraszti kultúra felé való fordulása fejeződik ki: tiltakozás a legeltelen és felszínes tömegkultúra ellen, gyökérkeresés részben a múltban, a tradíciókban, részben a népi-nemzeti sajátosságokban. Egyszerre jelenik meg benne az ifjúság sajátos önkifejezési törekvése és – az 1960-as évek eredményei alapján – a paraszti világ 1950-es években elszenve-

dett sérelmeinek, „hátrányos helyzetbe” került értékeinek a rehabilitációja. Az ifjúság az 1970-es évek elejétől az eredeti folklór felé fordul. A paraszti kultúra kifejeződő mentalitásának fontos szerepe van e vonzerőben. Különösen a tömegmozgalommá váló gyűjtőmunkáknak van jelen-

szet megrendítően mély kölcsönösségét, együttélését, helyesebben egymásban élését, átlényegülését és átlényegítését fejezi ki. Ebben van az archaikusság egzotikumának varázsa. Ez a képesség és lehetőség mélységesen hiányzik a „modern” világból, és éppen ezért mélységes hiány-

XIX. Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár 2000. június 2., Budapesti Vásárcsopont (Hungexpo)
Fotó: Hatlaczkai Baláz. In: folkMAGazin, 2000/2. 25.

tős hatása. Az élő folklórral való találkozás az általa hordozott emberi mentalitást is elementárisabban sugallja, élményszerűen, személyek közötti kapcsolatokon át is közvetíti.

Szász János András: Önkifejezés és folklórmozgalom. In: Széll Jenő (szerk.): *Húzzad, húzzad muzsikásom... A hangszeres népzene feltámadása*. Budapest, 1986. 116.

4. 22.

Az archaikus felé való visszalépés, illetve továbblépés két szempontból is hasznos lehet. Egyrészt, mert valami mennél archaikusabb, annál „modernebb”. Nem ellentmondás ez! Az archaikus kultúra ugyanis az ember, a közösség és a termé-

ézet él bennünk ezen kapcsolat, ezen átlényegülés-élmény iránt. Az archaikus kultúra „egzotikumá”-ban, ezen „kaland” lehetősége, önmagunk „elveszejtése”-nek, önmagunknak az „egyetemes létezés”-ben való feloldása, átlényegülés-élménye kísért. Másrészt az improvizáció elmélyítésére is különösen jó lehetőséget ad az archaikus kultúra, mert egy töredezetlen, teljes emberi világot fejez ki (tehát mindig a teljesség igényével lép fel!); és mert e kultúrának az improvizáció mindig is szerves része volt. Erre utal, hogy a népművészeti alkotások csak variánsokban, egymástól eltérő variációkban maradtak fent. Az egyén és a közösség minden egyes alkalommal újraélte, újraalkotta, újrakomponálta azt, a szituációnak,

az igénynek, a hangulatnak megfelelően az alap-
elemekből, alapvető csomósodási pontoknak,
építkezési elveknek, stílusnak, stíluselemeknek
megfelelően. Azért is igényli az archaikus kultú-
rára való építkezés az alkotó fantáziát és az imp-
rovizációs képességet, mert az esetek többségé-

4. 23.

Csak közbevetem, hogy a hetvenes években egy-
részt színpadi megújulás is volt, másrészt a tánc-
ház lényegében az eredeti népi élet táncalkalmai-
nak a mai városi környezetbe való sajátos átül-
tetését jelentette.

XVIII. Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár

Fotó: Kanyó Béla, montázs: Berán István. In: folkMAGazin, 1999/2. 2.

ben a fellelhető anyag töredezett, hiányos, és
ebből kell azt az eredeti stílusnak és mentalitás-
nak megfelelően újraalkotni.

Szász: Önkifejezés... 119.

Szász János András: Beszélgetés Olsvai Imrével.
In: *Húzzad, húzzad muzsikásom...* 94.

4. 24.

Az új népzenei és néptánc-mozgalom... pedig hallatlan vitalitás van benne: integrálni tudta az erdélyi magyar népi kultúrát a magyarországi modern városi kultúrába. Ez olyan teljesítmény, ami tizenöt évvel ezelőtt hihetetlennek tűnt volna.

Táncházban az Almássy téren

Fotó: Kiss Gábor

In: folkMAGazin, 2001/2. 4.

na. Így a népi kultúra határainkon belülről is és kívülről is táplálójává vált a nemzeti kultúrának. Szász: *Beszélgetés Olsvai Imrével*. 107.

4. 25.

A tánc csudálatos nyelv. Szavakkal, mondatokkal, bekezdésekkel, sorokkal és sorközökkel, költői túlzással, elhallgatással, egy- és többértelműséggel. Olykor rosszul egyeztetett alany-állítmánnyal, máskor feszült dialógusokkal. Ezért nevezhette Kassák Lajos a táncot „a test költészetének”. Valóban, ki-ki lehet a táncban poeta doctus vagy éppen fűzfapoéta. Ám szégyellnie ez utóbbit sem kell. Mert a tánc nyelvét beszéljük bár középfolkon vagy anyanyelvi szinten, járjuk dialektusait vagy legyünk magunk is nyelvújítói – ha éppen csak dadogunk is valamelyest rajta, már megértjük magunkat mással. Mert a láb, a test, a kar, ugyanazt mondja, mint a lélek. És ha igazán szívből szól, az apróbb botlások dacára is olyan lehet, mint a hivatásos verselőké.

Körbe-körbe
majd pörögve
majd verődve
le a földre
föl az égre
szembenézve
sose félre

– dalolja a táncról Kányádi Sándor. Szembenézve, sose félre: a táncházban így járnak. A táncház, ami egyszerre iskola és tánctár, élet és múzeum. Ahol együtt lehet mester és tanítvány, művész és műkedvelő, ahol évtizedek óta megöröklük és átörökítik az ezeréves, folyamatosan alakuló nyelvet, ritmust, dallamot: egymásra utaltságot. Minden ember – vérmérséklete szerint – a génjeiben hordozza a tánc szeretetét. A kisbaba, ha feláll a rácsos ágyban, zeneszórá ritmikus

mozgásba kezd. Ösztönösen érzi a táncot, mi-ként felfülel a dallamra, vagy kacag az összec-sengő rímek játékán. Hogy mindez ne vesszen el nyomtalanul a gyermekkorral együtt – ez a szülők felelőssége. Hogy ne vesszen el a hagyomá-nyunk – ez a közösség felelőssége. Hogy megismerjük egymás tradícióit és megtanuljuk őket tisztelni és szeretni: ez mindannyiunk felelős-sége. A vásárcsopont táncházas bábeli nyüzsgé-sében tudja ezt mindenki.

Rockenbauer Zoltán.

In: *folkMAGazin*, 2001/ 2. 35.

4. 26

Tőkés László püspök urat rendkívül ritkán le-het, mondjuk ilyen széki gúnyában felfedezni, ma mégis ebben jelent meg itt, Kallós Zoltán 75. születésnapján. Eszembe jutott ma este, amikor készültem Válaszútra jönni, hogy valahol a láda fenekén kell lennie egy széki lājbingnak, és nagy öröömre megtalálta a feleségem. Számomra épp olyan fontos egy ilyen ruhadarab, mint egy nemzeti szimbólum, mert a maga hétköznapi-ságában tulajdonképpen erről van szó. Aki felmegy a válaszúti Kallós-féle múzeumba, átérzi, hogy ugyanazok az érzések támadnak a szívében, mint-ha egy magyar zászlóra tekintene. Számomra a Kodály Zoltán-féle tiszta forrásokat, gyermek-kori emlékeim mentén Kallós Zoltán jelenti, mert egész más minderről tanulni, és egészen más me-riteni ebből a forrásból. Még tizenéves koromban az ő támogatásával sikerült bekapcsolódnom a széki táncházéletbe, barátaimmal Székre Bonci-dáig mentünk vonattal, átkeltünk a hegyen, mi is megismertük a népéletet közvetlen közelről. Üvegből ittuk a pálinkát és jelen voltam a tánc-házmozgalom megszületésénél. Ez meghatáro-zó élmény volt, Kallós Zoltán testesítette meg ezt az ügyet számomra, a maga keresetlen köz-vetlenségével, aki egy nagy kommunikátor. Azt hiszem, hogy életművének jelentős részét képezi az a kapcsolatépítés, amely legalább olyan fon-tos népi kultúránk, magyarságunk éltetése és terjesztése tekintetében, mint példának okáért a szakmai hozzáértés a népzene terén.

In: *folkMAGazin*, 2001/2. 4.

4. 27.

SZÉKI SOÓS JÁNOS: felemás fonóidőben

hallo, ahogy jönnek
közelednek térdig felaggalódzva
dagasztják a sarat
a szép szál fonólányok
arról diskurálnak hogy
nem fonóidő az ilyen
még a pendelyük is
csatakos és ha véletlenül
rátaposnak egy-egy ép
marhanyomra abból a latyak
még a lábuk közé is felspriccol
ezen aztán jót is
mulatnak mindig jövet haza
felébeszéli, hogy most bezzeg
a fonóház előtt nem nyírágseprű áll
hanem kopott késekből lett vaskók
szurkálják az amúgy is korhadt
küsöbdeszkákat mert ha nincs hó
kell a vaskó
a hold is olyan sövény
félti tőlünk világát
ezért van az hogy esténként
istállólámpa mutatja az utat
az apák nagy bosszúságára
mert még lefekvés előtt
ugye jó volna ránézni arra
a jószágra
ilyenkor az apák nagy káromkodással
cifrázzák jelenlétüket
a csendesen kérődző barom előtt
no meg ehhez hasonlók történnek
mondom ilyenkor felemás fonóidőben
de gyógyírként szolgál erre
hej szép fonólányok
az igaz hű szerető
az se baj ha van belőle kettő

In: Uő: zárójeles idő? 34.

Kalendáriumok, plakátok

4. 28.

Hasznos tudnivalók gazdáknak és gazdasszonyoknak. A megfagyott alma javítása. Egy jeles magyar gazdaasszony írja, hogy ő a hirtelenül beállott hideg idő miatt félig megfagyott almáit így hozta helyre: Az almát a kútról hozott hideg

*Földművelési Naptár
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár,
Budapest Gyűjtemény*

vízzel megtöltött edénybe rakta s mindig bent hagyta, mígnem az egyes almák fölsején jégkéreg verődött ki. Mikor ez megtörtént, kisvártatva kiszedte az almát, mely olyan lett, hogy ész-

*Sósorszesz-plakát
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár,
Budapest Gyűjtemény*

re se lehetett rajta venni, hogy már fagyos volt. *Földművelési Naptár 1905.* Budapest, Méhner Vilmos Kiadóhivatala, 1905. 29.

4. 29.

SZÁZESZTENDŐS JÖVENDŐMONDÓ

Uj év, uj ígéret. Mindnek a méhében Nagy dolgok vajudnak, élnek uj remények. Lássuk, most is ez lesz a dolgoknak rende, Gond lesz a fizetség ezer vesződségre?

Megmondja a magyar leghívebb barátja:
FÜGGETLEN KISGAZDA NAGY KÉPES NAPTÁRA

TÉL

Nemcsak az ős, immár a tél is szeszélyes:
Egy-egy hideg hétre jönnek napsütéses
Hóolvasztó idők s cuppognak a sárban,
Nem is buvik ki a mackó februárban.
Drága lesz a disznó, még drágább a Csizma.
Párnáink számát a végrehajtó tudja.

TAVASZ

Szökő esztendőnek szökő hónapjával.
Múlnak a gondjaink ibolya nyíltával.
Mint farsangra böjt jön, olvadás a hóra,
Elsőpró szél jön a sok-sok Nep-hűhóra.
És mire szentelik a husvéti sonkát,
Tán el is feledjük a mostani kormányt.

NYÁR

Magyar nép termése, nehéz aratása
Nemcsak a kartelnek lesz busás hasznára.
Buzának, gyümölcsnek nyáron is lesz ára,
Nagy segítség lesz a gazda száz bajára.
Kevesebb lesz a tűz, nem pusztít a jégverés,
Minden háborus vést elűz a józan ész.

ŐSZ

Mire a szüretnek következik sorja.
Nagyot változik a politika dolga.
Nem keseríti meg senki édes mustját.
Hogy viszik adóba tehenét, hízóját.
Vidámabban nézünk a télnek elébe,
Kevesebb lesz a jaj mához esztendőre!

A Független Kisgazda Nagy Képes Naptára, 1936

*Mágnás Miska-plakát
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár,
Budapest Gyűjtemény*

*A Független Kisgazda Nagy Képes Naptára
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár,
Budapest Gyűjtemény*

Szórakoztató műfajok: vicc, magyar nóta

4. 30.

A PESTI ÚR

EVVEL KEZDŐDIK OSZTEBBE VAN A ZÖREG
TÁTRÁN SZÖRZÖTT TAPASZTALAT IS MÖG
A PÖTSÉTFARAGÁSRUL SZÖRZÖTT TAPASZ-
TALAT IS. MÁS SZÓVAL EBBE A KÖNYVBÉ
IS VAN MINDÖNFÉLE MINT A TÖBBIBE.
IRTAM ÉN MAGAM A SALYÁT KEZEMMEL
GÖRE GÁBOR BIRÓ ÚR

In: Gárdonyi Géza: *A pesti úr*. Szeged, Szukits,
2001. fedőlap.

Hollósy Simon: Kocsmában mulatozók (1888)

Olaj, vászon, 78,5 x 137 cm

Magyar Nemzeti Galéria

4. 31.

Itt kezdődik

Tisztított Mártony sógor lyó egészségöt és hasolló
lyókat kívánok, továbbá arra kéröm, hogy hir-
desse ki a zuluságba a mi falunkat, hadd tekint-
senek erre is a pesti urak. Mert lám ahogy hét-
főn hazafelé gyövek az aratóktól, hát látom ám,
hogy a zutca közepin ugyancsak forgatnak a ku-
tyák egy sárgalábú urat.

- Segítség, rikóti, de úgy lyárta az nadrágtánt-
zot, hogy mindön asszony kiszaladt a házbúl.
- Lerözzertöm rúla az kutyákat, oszt mondok
mér nem lyár a zúr bottal?
- Nem szoktam, aszondi, tsak esernyővel.
- No mondok hát ebbe a faluba mög mindönki

bottal lyár, esernyővel tsak báróék mög a pap.
Tessön begyönni hozzám, hagy ötögesse össze
a feleségöm a szakadást.

Mondok oszt odabe mi szél hordozza a mi fa-
lunkba?

– Hát aszondi én pesti vagyok, nyaralni szeret-
nék itt valahon.

– Nyaralni? mondok, mi a? Mer a magunk fajta
embör tsak telelni szokott.

– De aszondi mink mög nyáron telelünk, mert
Pestön nagy a meleg ijjenkor.

– Hát mondok itt se fázunk.

– Tetszik neköm aszondi ez a falu, mert sok fa
van benne? Nem vóna-e kendnek egy üres
szobája?

– Hát löhet, hogy van, mondok.

Mer etzörre a kösségi tömlöztzre gondótam, hogy
mostanába mindig üres, oszt mondok ha butort
igazitanának beléje, még egy pár forint haszna
fordulna rajta az kösségnek.

– Hát aszondi mejik az?

Mondok ott hátul, de nints benne szék se mostan.
Mögszömléli oszt aszondi:

– Ez jó lönne neköm, mert tsak magányos em-
bör vagyok, de mitsoda lántz az a falon?

– Mondok tavaj egy bornyut kötöttem be egy-
pár napra.

– No aszondi, hát meszeltesse mög biró uram,
oszt rakjon belé ágyat, széket, asztalt, ha nem
derága.

– Mondok, nem derága.

– Mi az ára?

– 40-ven forint.

– Egy hónapra vagy kettőre?

Én esztendőre értöttem a 40-ven forintot, de hogy
nem szalatt el, hát mondok kettőre.

– No aszondi nem derága, idegyövek. De ki ta-
karit rám?

– Hát mondok a feleségöm.

– De a tzipőmet is köll fényösíteni.

– Mondok itt a Kátsa. Kátsa mán akkor ott leste
a tziparvéget a zúr háta mögött.

- No aszondi az is mögvan hát, de hát a zétközés? Löhet itt a falu kotsmájába önni?
- Löhetni löhet, mondok.
- De aszondi mögöhető-e?
- Hát mondok mögöhetőnek mögöhető, hogyne vóna mögöhető, csak gyomor köll hozzávaló, mert bizony izrálita zsidó a kotsmáros.
- Hát aszondi kendnél nem löhetne.
- Mondok löhetni löhetne.
- De aszondi lyól főz-e az asszony?
- Lyó főz-e? Hát hogyne főzne lyól, iszen neköm főz. Ma is ojan bablevest főzött, hogy még a zuraság is mögnyalta vóna utána az talpát, pedig az báró.
- No aszondi én nem vagyok báró, tsak hivatalnok. Tseh Árpád az nevem.

Mögmondta aztán, hogy az aszfald társaságnál van, aki a zutzákat keményíti Budapestön. Hát mögögyesültünk, hogy a zövésért azt fizet amit akar, tsak éppen hogy a szállás 40-ven forint. Mert gondótam nem vagyok én vendéglős, rá nem férne a képemre, hogy ha valaki nálam ebédöl, a végin azt mongyam, ennyit kóstál vagy annyit. A zannyukom dóga, hogy ha péz mutatkozik, ki ne eressze a markábul. De néki is mögmondtam, hogy mondok:- Ne szabd árát a főztődnek, tsak bizd rá, többet fizet mint amit te számitanál.

In: Gárdonyi: *A pesti úr*. 5–9.

4. 32.

SZÉKELY VICC

A székelyt megkérdezi egy arra járó turista:

- Milyen szép tehenek, jól tejelnek?
- Hát, a fehérek azok igen – feleli a székely.
- És a feketék?
- Hát azok is.
- És egészségesek mind?
- Hát, a fehérek azok igen – feleli a székely.
- És a feketék?
- Hát azok is.
- És a szaporulat? Jól szaporodnak?
- Hát, a fehérek azok igen – feleli a székely.
- És a feketék?
- Hát azok is.
- Bátyám árulja el, miért választja így külön, hogy feketék meg fehérek, ha azután kiderül,

hogy egyformák a tulajdonságaik?

- Hát mert a fehérek az enyémekek – feleli a székely.
- És a feketék?
- Hát azok is.

4. 33.

A KANYARGÓ TISZA PARTJÁN

Dóczy József szövege és zenéje

A kanyargó Tisza partján ott születtem,
Oda vágyik [mindig] vissza az én lelkem.
Pásztorsíptól hangos ott az
Árvalányhajt termő róna,
Édesebb ott a madárdal,
Kékebb az ég, hívebb a lány, szebb a rózsa.
Látlak-e még szőke Tisza füzes partja?
Kondulsz-e még csendes falum kis harangja?
Vár-e még rám az a kislány,
Fájó szívvel, ahogy írja?
Térdelek-e még előtted,
Édesanyám kakukkfűvel benőtt sírja?

Szülőföldem! Rád gondolok mindörökké,
De úgy érzem nem látlak már soha többé!
Ha itt ér el a halálom,
Ne hagyjatok idegenbe!
A kanyargó Tisza partján
Temessetek akáclombos temetőbe!

In: Leszler József (szerk.): *Nótaszövegek I.* Budapest, Zeneműkiadó, 1980. 4.

4. 34.

BÚZAFÖLDÖN, DÚLÓÚTON

Serly Lajos szövege és zenéje

Búzaföldön, dúlőúton megy a lány,
Barna legény lépeget az oldalán.
Ahogy mennek mendégélnek, ici-pici nyúl
Búza között, az árnyékban félve meglapul.

Szőke kislány, jaj, de régen kísérlek,
Ne izélj már, ülj le mellém, ha kérlek.
De a kislány nem szól semmit, csak irul-pirul,
Két nagy fülét hegyezi az ici-pici nyúl.

Aranykalász bizalmasan integet,
Esti csillag halovány fényt hinteget.
Barna legény szőke kislány derekához nyúl,
Csattan a csók, de már erre megugrik a nyúl.

Leszer (szerk.): *Nótaszövegek I. 9.*

4. 35.

DOMBOLDALON ÁLL EGY ÖREG NYÁRFA

Zágon István szövege – Gyöngy Pál zenéje

Domboldalon áll egy öreg nyárfa,
Nyárfa alatt édesanyám háza.
Édesanyám fehér fejkendőbe',
Cipót dagaszt fűzfa tekenőbe'.

Édesanyám, de messzire mentem,
Gyürkés, fehér cipót de rég ettem.
A búzába de rég vágtam rendet,
Azt se tudom, látom-e még kendet.

Leszer (szerk.): *Nótaszövegek I. 12.*

4. 36.

ELTÖRÖTT A HEGEDŰM

Békefi Antal szövege – Dankó Pista zenéje

Eltörött a hegedűm, nem akar szólani,
Rózsi, Rózsi mi bajod? Mért nem akarsz szólani.

A hegedűm majd megreparálom...
Szólalj meg hát rubintos virágom.

Jankó János: *A népdal születése* (1860)

Olaj, vászon, 108,3 x 75 cm

Magyar Nemzeti Galéria

Hozok mosdóvizet a gyöngypatak vizéből,
Ellopom a színét a róza levelétől.
Te leszel a legszebb a világon,
Szólalj meg hát, rubintos virágom.

Leszler (szerk.): *Nótaszövegek I. 13.*

Népszínművek

4. 37.

Csinos parasztszoba, balra abroszos asztal, rajta égő mécs, kenyér, kés; az asztal belső két oldalán lóca, háttérben padkás kemence, jobbra előtérben ablak, háttérben ajtó, a falon lóca felett üvegre festett szentképek. (597)

Csárdaszoba. Balra hosszú keresztlábú asztal, mindkét oldalán paddal, s véggel a nézőtér felé, belső végénél oldalajtó. Jobbra két ablak, a két ablak között kerek zöld asztal székekkel. A háttér bal szegletében söntés a gerendáig lécezve, rajta ajtó, belül is kifelé vezető oldalajtó. A lécezet tarka papírképekkel és hirdetményekkel van

itt-ott ragasztva. A háttér jobb részében a főajtó. A söntésben és a hosszú asztalon gyertyák égnek. Kívül vihar, mely a változás végéig lecsendesül (605)

Buzi a söntésben alszik. Ragyás, Piszé a hosszú asztalnál belül, Buziné kívül ülnek, ez utóbbi a színpad közepe felé kifelé fordulva. Zsófi a közepén áll, türelmetlen, de vidor, a két cigány az asztalnál a söntés felőli végére borulva alszanak.

ZSÓFI énekel.

Esik eső zúg a vihar odaki,
Én istenek miért állok ennyit ki,

Jaj de nehéz a szerelmet viselni.

Tövis közül a virágot kiszedni. (605)

Abonyi: *A betyár kendője*. In: *Magyar drámaírók 19 sz.* II. Budapest, 1984.

4. 38.

RÓZSI (*énekelve a kerítésen kívül megjelenik, vállán gereblye, karján kosár.*)

Kakuk-madár azt tanítja fiának,

Nézzen fészket ott, ahol tud – magának!

Te is keress szebbet, jobbat nálamnál;

Akkor tudd meg, mi volt, akit elhagytál! (5)

LAJOS Mikor hazajöttem – amint megláttalak, megszerettelek; és azóta te vagy nekem minde-nem. Az apám ugyan azt akarta, hogy öltözzem úrnak, ő nagyravágyó ember s kaputos urat akar-na belőlem erővel, hanem én nem leszek! Meg-maradok szántó-vető embernek – melletted, s kaput helyett rövid dolmányt hordok s nem cse-rélek a világon senkivel! Ugye, édes rózsám, te is szívesebben viseled ezt a bokor-ugró szoknyát, mint azt az istentelen fodrozott krinolint? TERCSI Óh! ...hisz azt talán fel se tudnám venni!

LAJOS Felvenni csak felvehetnéd, de olyan vol-nál...

TERCSI Mint egy maskara! (10)

Tóth Ede: *A falu rossza*. In: *Tóth Ede válogatott munkái*. Bev. Váradi Antal. Budapest. 1902.

4. 39.

JULCSA Gyámányám Pestre hozott, én tartoz-tam követni, ruháimat parancsára fölcseréltem: de szívemet nem! Szívem a régi maradt, mely falusi egyszerű ruhám alatt dobogott. (68)

Szigligeti Ede: *A szökött katona*. In: *Uő: Színmű-vek*. Budapest. 1960.4. 40.

4.40.

LACI Hogy szegény legény vagyok? De hát ő nem volt szegény, mikor ide a mi helységünkbe jött? Hiszen mindenét egy zsebkendőben hoz-ta. Meg azt szégyenli, hogy én paraszt vagyok. Hát ő miért nem szégyenlette elvenni anyádat, pedig az is csak paraszt leány volt. De hiszen jól van! Tűröm, amíg tűrhetem, de ha egyszer

elkeserít, akkor aztán Isten legyen irgalmas ne-kem is – de neki is. (50-51)

Szigeti József: Vén bakancsos és fia a huszár.

In: *Szigeti József drámái*. Kiad. Bayer József. Budapest, 1914.

4. 41.

A színpad malomudvart képez. – A háttérben malomház, lakosztállyal összekötve, mégpedig a nézővel szembe esik a lakház, udvarra nyíló konyhaajtóval, mellette két ablak virágcsereppel. Balra a malomház, nagy bolthajtásos nyitott aj-tóval, a malomház végében malomkerék, melyre fel lehet menni. A malomajtóban telt zsákok van-nak támasztva. A színpad elején a malomajtóval szemben jó magas és erős galambdúc, létrafogak-kal, mellette hosszában elnyújtott vastag épület-fák. – Jobbra az első színfalnál két kapuoszlop, kapu nélkül; folytatólag a lakház felé líceumke-rítés, mely a ház felé egy kis rácsos kertajtóban végződik. – A kerítés mellett, középtájon, egy cölöpökön nyugvó deszkaasztal, mellette két vastag faderékből fűrészelt karos ülőke. – Az asz-talon boroskancsó, kulacs és poharak. – Egy üveg szilvórium és két kis pálinkáspohár.

CZITERÁNÉ (*lelkendezve*). Jaj! Jaj! Szűz Mária, bűnösök hű anyja, könyörögi érettünk!

PERGŐ (*még mindig fent*). Mi baja kendnek?

CZITERÁNÉ. Oh jaj! Ugy elszorult a szívem a nagy ijedelemben, hogy talán bele is halok! Kó-káné komám asszony!

KÓKÁNÉ. No?

CZITERÁNÉ. Vigyázzon a búzácskámra, mert nekem muszáj bemenni a zsidóhoz, meg a pati-kába egy kis szíverősítőért.

KÓKÁNÉ. Sohase fáradjon, van még az én buty-kosomban annyi!

CZITERÁNÉ. Mennem kell, lelkem, mennem kell!

PERGŐ (*lejtött*). Persze hogy menni! Tudtul kell adni úton, útfélen, hogy a „horváti” molnár-inas vízbe fúlt!

CZITERÁNÉ. Tudtul lelkem, mert én el nem viselhetem titok gyanánt, ha üdvözülni akarok! Tóth Ede: *A kintornás család*. In: *Tóth Ede válo-gatott munkái*. Bev. Váradi Antal. Budapest. 1902.

Filmművészet

4. 42.

SÁRGA CSIKÓ 1913 (némafilm)

Rendező: Vayi Félix

Szereplők: Gálosi Zoltán, Csapó Jenő, Fekete Mihály, Várkonyi Mihály, Berky Cunci, K. Hegyi Lili, Dezscsi Gyula, Szakács Andor, Berky Lili
In: Komár Erzsébet (szerk.): *Mozgó Kép Tár. Magyar filmtörténeti sorozat 1. Játékfilmek a kezdetektől 1944-ig*. Magyar Filmintézet, 1996. CD-ROM

4. 43.

SÁRGA CSIKÓ 1936

Rendező: Pásztor Béla

Szereplők: Pethes Ferenc, Maklár Zoltán, Győry Matild, Kiss Ferenc, Csontos Gyula, Kabók Győző, Pataki Ferenc, Sala Domokos, Balassa János, Tompa Béla, Cselényi József, Egri István, Gárdonyi Lajos, Bozzay Lajos, Keleti László, Lontay István, Dózsa István, Rózsahegyi Kálmán, Komár Júlia, Simon Marcsa, Hoykó Ferenc, Heltai Andor

Bakay András Csorba Lacihoz kívánja hozzáadni lányát, Erzsikét. A menyasszonyt szállító komp felborul, egy ismeretlen férfi csikóval menti ki a lányt a Tiszából. A csendbiztos is szeretné megszerezni Erzsikét a fia számára. Miután megtudja, hogy elkésett a lánykéréssel, Laci szemébe vágja, hogy halottnak hitt apja börtönben ül rablásért. Kiderül, hogy Erzsikét az épp akkor szabadtul Csorba Márton mentette meg. A csendbiztos most azzal vádolja meg Csorbát, hogy lopta a lovat. Csorba tisztázza magát a vád alól, sőt azt is megtudja, ki követte el a tizenöt évvel ezelőtti rablást, ami miatt ártatlanul őt ítélték el...

In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 1.*

4. 44.

UZ BENCE 1938

Rendező: Csepregy Jenő

Szereplők: Bordy Bella, Bihary József, Tompa Sándor, Ölvédy Zsóka, Jávör Pál, Hosszu Zoltán, Baló Elemér, Szilassy László, Bilicsi Tivadar,

Berky Lili, Gárday Lajos, Pethes Ferenc, Greguss Zoltán, Mály Gerő

Bágyoni László menekülni kényszerül, mert a kis székely faluban engedély nélkül adott ki újságot. Barátja, a hegyekben élő Uz Bence szeretettel befogadja. A jegyző lánya egy vadásztársasággal érkezik a hegyekbe. Vőlegénye féltékenykedni kezd Bágyonira, ezért a kirándulás haraggal végződik. Uz a vadászat révén pénzhez jut és el akarja venni régi szerelmét, Julist, aki azonban már máshoz ment férjhez. Uz Bence közbenjárására a jegyző törölteti Bágyoni büntetését. Időközben meghalt Julis férje, és az asszony egyedül maradt a csecsemővel.

In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 1.*

4. 45.

GYIMESI VADVIRÁG 1938

Rendező: Ráthonyi Ákos

Szereplők: Tímár József, Köpeczi-Boócz Lajos,

*Gyimesi
vadvirág*

Balassa János, Vendrei ferenc, Egyed Lenke, Kelemen Lajos, Misoga László, Simon Marcsa, Maklár Zoltán, Greguss Zoltán, Mály Gerő, Ölvédy Zsóka, Tolnay Klári, Pethes Ferenc, Hosszu Zoltán, Gózon Gyula

Magdolna, aki korábban Fábián Gyurka menyasszonya volt, Palánka Imréhez megy feleségül. Palánka húga, Mária szerelmes lesz Gyurkába. Gyurka megkéri húga kezét Imrétől, de az egy félreértés következtében elkergeti. Gyurka elke-

seredésében ártatlanul börtönbe megy. Imrének lelkiismeret-furdalása van és ki akarja váltani a börtönből, de Gyurka közben kiszabadult. Imre együtt találja Gyurkát a feleségével, félreérti a helyzetet, a csábítót szakadékba löki, Magdolnát elkergeti. A félreértések végül tisztázódnak... In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 1*.

4. 46.

FÖLDINDULÁS 1939

Rendező: Cserépy Arzén

Szereplők: Páger Antal, Bilicsi Tivadar, Görbe János, Simon Marcsa, Kiszely Ilona, Egyed Lenke, Gárday Lajos, Kiss Ferenc, Keresztessy Mária, Vass Irma, Boray Lajos, Kovács Terus, Pataki József, Sármácssy Miklós, Tompa Béla, Acsay Rezső, Gazdy Aranka, Hosszu Zoltán, Szilágyi Aladár, Danis Jenő, Bacsányi Paula, Eszenyi Olga, Haykó Ferenc

A területileg és lélekszámban egyre fogyatkozó Ormánság drámája Kodolányi János azonos című

Földindulás

színműve nyomán készült. Az ormánsági Besen-ce községben utód nélkül temetnek. Ezen a vidéken nem szaporodó, hanem fogyó a népesség. A családok, hogy földjeiket ne kelljen több utód közt fölaprózni, csak egy-egy gyereket engednek meg maguknak. A filmben szereplő Kántor család elveszíti egyetlen gyermekét is, a leendőt pedig már elvetette, aminek következtében az asszonynak nem lehet újabb gyereke. A család élete összekuszálódik, értelmetlenné válik. A férj ivászatban, a feleség szektás gyülekezetben keres menedéket. A család nagy megpróbáltatásainak isteni csoda vet véget, a meggyötört emberpár mégis gyerekáldásban részesül.

In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 1*.

4. 47.

SÁRGA RÓZSA 1940

Rendező: György István

Szereplők: Gárday Lajos, Dayka Margit, Kamarás Gyula, Greguss Zoltán, Kormos Márta, Görbe János, Szörényi Éva, Köpeczi-Boócz Lajos, Rózsahegy Kálmán, Pataki József, Szegedi Szabó István, Markovics Endre, Szakáts Zoltán, Berky József, Misoga László, Pataky Miklós

Decsi Sándor, a csikósbojtár a katonaságból visszatér a pusztára. Megtudja, hogy szerelme, Klári nem volt hű hozzá, távolléte alatt Lacza Ferkóval, a gulyásbojtárral enyelgett, sárga rózsát is adott neki. A lány mindent tagad. Lacza Ferkót egy eladott gulyával Morvaországba küldik. A lány, hogy visszaszerezze Decsi szerelmét, bájitalt ad neki. Az ital azonban mérgező, Decsi kis híján meghal. Amikor Lacza útközben meghallja a mérgezés hírért, visszafordul a pusztára... In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 1*.

Sárga rózsza

*Emberék
a havason*

4. 48.

EMBEREK A HAVASON 1942

Rendező: Szóts István

Szereplők: Görbe János, Bihary József, Toronyi Imre, Miklár János, Hidassi Sándor, Pásztor János, Ferenczi Péter, Danis Jenő, Misoga László,

Borovszky Oszkár, Egyed Lenke, Baló Elemér, Kürthy György, Bihary Nándor, Gárday Lajos, Szellay Alice, C. Turáni Endre, Makláry Zoltán

A Nyíró József novellái alapján készült film a havasokban élő emberek között játszódik – valahol Csíokban vagy Háromszékben. A favágó Erdei Csutak Gergelynek és feleségének, Annának gyermeke születik. A felcseperedő Kicsi Gergőnek édesapja megmutatja a tájat, bemutatja fiát a havasok lakóinak: embereknek, állatoknak és a fáknak egyaránt. A szegény favágók életébe változást hoz a hirtelen felbukkant fakitermelő vállalkozó. A terület az övé, ráadásul jobb megélhetést is ígér, így ráveszi a havasi embereket, hogy hagyják el otthonukat és dolgozzanak neki. Kiderül azonban, hogy a férfi leginkább Annára vetett szemet. Egy éjszaka messzire küldi dolgozni férjét, és részegen rátör a feleségre. Az asszony menekül, de közben véletlenül ledönti a petróleumlámpát, ezért leég a házuk. A szabadban kénytelen tölteni az éjszakát, s ezalatt súlyosan megbetegszik. Csutak Gergely a messzi városba viszi feleségét, hogy a csodátévő Mária, illetve egy professzor segítségét kérje gyógyulásához. Minden hiába, Anna meghal. Gergelynek nincsen pénze arra, hogy a temetkezési vállalkozóval szállíttassa haza. Mégis ragaszkodik hozzá, hogy otthoni földbe temesse, és a fiú is lássa még egyszer az édesanyját. Vonatra száll halott feleségével, és azt mondja, nagybeteg az asszony. Hazaérkezése után egy éjszaka meggyilkolja a vállalkozót, aki felesége halálát okozta. A havasi emberek hiába állnak ki mellette, börtönre ítélik. Karácsony előestéjén megszökik, az üldöző csendőrök meglövik. Halálos ágyán megkéri barátját, adja át az őt üldöző csendőröknek és vegye fel a fejére kitűzött vérdíjat, hogy a pénzből Kicsi Gergőnek ruhát és egy kis csizmát vásárolhasson...

In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 1.*

4. 49.

KATYI 1942

Rendező: Ráthonyi Ákos

Szereplők: Bilicsi Tivadar, Pethes Sándor, Tolnay Klári, Erdélyi Mici, Mály Gerő, Nagy Ila, Pá-

pai Klára, Kőváry Gyula, Sugár Lajos, Juhász József, Misoga László, Kiss Manyi, Vaszary Piri

A színészi pálya után áhítozó Varga Kató a felvételi vizsgán sikertelenül szerepel, és Geszty, a bizottság szigorú elnöke, egyébként népszerű színész, örökre eltanácsolja a pályáról. Kati főlháborodva, sírva rohan barátnőjéhez, Csiba Ka-

Katyi

tihoz, és bosszút esküszik Geszty ellen, hogy tehetségét bebizonyítsa. A színész a következő napon egy csecsemőt talál az ajtaja előtt, megsajnálja, és a házába fogadja. Hirdetésére csecsemőgondozónak Varga Kató jelentkezik falusi asszonyként, Csiba Kati álnéven, mint a gyerek igazi anyja. Miután elhiteti jótevőjével, hogy iszákos, durva férje miatt kényszerült erre a cselekedetre, pillanatok alatt fejtetőre állítja a színész életét, telenótazza a házat palóc dalokkal (Katyi-nóták) és ellehetetleníti a férfi hölgykapcsolatait. Mégis aztán jön csak a neheze, amikor Gesztynek kicsit elege lesz, és elküldi Katyit a gyerekek Almádiba, a nagynénjéhez. Katyi eltűnik, s a helyzet még zavarosabb, mint azelőtt. Persze az igazi Csiba Kati is közreműködik mint gondolatolvasó csodapók, de végül minden tisztázódik, előkerül a gyerek igazi anyja, és kiderül az igazság. Varga Katónak a Katyi-szerepben a bosszantás és félrevezetés magasiskoláját bemutatva sikerül bizonyítania tehetségét, de ekkor már Geszty inkább feleségnek akarja, s azért nem lesz színésznő Varga Kató.

In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 1.*

4. 50.

KALOTASZEGI MADONNA 1943

Rendező: Rodriguez Endre
Szereplők: Adorján Éva, Csóka József, Egyed Lenke, Tompa Sándor,

Sallay Kornélia, Czoppán Flóri, Rajnay Elly, Vizváry Mariska, Maklár Zoltán, Sárdy János, Benes Ilona, Petrovics Szvetisláv

Kalotafőn, a hegyek közt nyaraló Nóra megismerkedik a fiatal Hegyi Ádám festővel, és szerelem szövődik köztük. Elválásukkor fogadalmat kötnek hűségükre, de a véletlen útjaikat végér-

*Kalotaszegi
Madonna*

vényesen elválasztja. Hegyi a megnyert római ösztöndíjjal elutazik, Nóra pedig elfogadja a művészpártoló Konrády közeledését, és hamarosan a menyasszonya lesz. Hegyi Ádámot Nórához fűződő szerelme nem hagyja nyugodni s megfesti a lányt úgy, ahogy Kalotafőn látta szerelmük idején, népviseletben. A *Kalotaszegi Madonna* című festménnyel a Rómából hazatért művész díjat nyer, ismertté válik, s a budapesti tárlaton kiállított kép új megvilágításba helyezi a régi eseményeket. Konrády ráébred, hogy Nóra a festőbe szerelmes, a lány pedig megbizonyosodik, szerelme egy percre sem felejtette el. A fiatalok újra találkoznak, ezúttal egy életre.

In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 1.*

4. 51.

MÁGNÁS MISKA 1948

Rendező: Keleti Márton

Szereplők: Gábor Miklós, Mészáros Ági, Németh Marika, Sárdy János, Latabár Kálmán, Latabár Árpád, Sulyok Mária, Gobbi Hilda

A Korláthy-birtok melletti vasútépítkezés mérnöke, Baracs Tibor beleszeret a vásárban a parasztruhás grófkisasszonyba, Rollába. A gróf estélyt ad, mert szeretné elérni, hogy a vasút az ő birtokán haladjon keresztül. Baracs az estélyen ráismer Rollára, és tréfából a távol lévő gróf Ele-

mérynek mutatja be az inasát, Miskát. Rolla viszontzásul cselédlányát, Marcsát öltözteti be Eleméry grófnőnek. Miska és Marcsa öltözéke, viselkedése az úri világ karikatúrájává válik. Megérkezik az igazi Elelméry, aki felvilágosult, modern ember, és a mérnök mellé áll a Baracs kontra Korláthy vasútépítési ügyben. Baracs és Rolla végül egymásra talál.

Mágnás Miska

In: Komár Erzsébet (szerk.): *Mozgó Kép Tár. Magyar filmtörténeti sorozat 3. Játékfilmek 1945 és 1962 között.* Magyar Filmintézet, Budapest CD-ROM

4. 52.

TALPALATNYI FÖLD 1948

Rendező: Bán Frigyes

Szereplők: Szirtes Ádám, Mészáros Ági, Orbán Viola, Vidor Ferike, Tamás Benő, Lehotay Árpád, Vizvári Mariska, Egri István

Az 1950-ben játszódó paraszti történet hősei, Góz Jóska és Juhos Marika szeretik egymást. Szülei adóssága miatt Marika kénytelen mégis Zsíros Tóth Ferke felesége lenni. Jóska a lakodalomból szökteti meg a lányt. Ahhoz, hogy összeházasodhassanak, Jóska először kubikol, majd mindketten látástól vakulásig dolgoznak parányi földjükön, kutat ásnak, öntöznek. Tóthék bosszúálló keze azonban utoléri őket, kútjukat tönkreteszik. Az igazságot és a barátját védel-

Talpalatnyi föld

mező Jóska akaratlanul gyilkosságba keveredik. Lecsukják. A börtönajtón lévő felirat szerint szabadul 1945-ben.

In: Komár(szerk.): *Mozgó Kép Tár 3.*

4. 53.

LUDAS MATYI 1949

Rendező: Nádasdy Kálmán

Szereplők: Soós Imre, Pártos Erzszi, Horváth Teri, Solthy György, Ruttkai Éva, Kiss Manyi, Somlay Arthur, Bozók István

A reformkorba áthelyezett történetben Ludas Matyi, miután Döbrögi a vásárban elkoboztatta a libáit és megverette, nem egyedül kezd harcba, hogy móresre tanítsa a földesurat és az egész úri

Ludas Matyi

világot, hanem társra lel Gergely hajdúban és szerelmesében, Pirosban. A vándorszínész-társulat, valamint a debreceni tudós professzor is megsegítik, a harmadik visszafizetésnél pedig már az egész nép mellette áll.

In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 3.*

4. 54.

RÁKÓCZI HADNAGYA 1953

Rendező: Bán Frigyes

Szereplők: Bitskey Tibor, Vass Éva, Gyárfás Endre, Zenthe Ferenc, Pethes Ferenc, Raksányi Gelért, Deák Sándor, Mádi Szabó Gábor

1708. Bornemissza János portyázó kurucból lett Vak Bottyán strázsamestere. Fegyverét a hazaszeretet vezérli, és a szerelem Bíró Anna, a leg-

Rákóczi hadnagya

sebb réthei lány iránt. Az elfogott gróf Starhemberg labanc generálist személyesen viszi el a fejedelemhez, így lesz Rákóczi hadnagya. Réth e közben árulás miatt labanc kézre, Anna tömlőcbe kerül. Suhajda, a kéjsóvár hajdú most azt hiszi, megszerezheti magának a lányt. Anna az öccsével üzen Jánosnak, és a rabok hívó szavára megindul Rákóczi serege. A Vág mentén ütközik meg az ellenséggel. A kurucok a győzelem ünnepest együtt ülik Anna és János lakodalmával.

In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 3.*

4. 55.

KÖRHINTA 1955

Rendező: Fábri Zoltán

Szereplők: Barsi Béla, Kiss Manyi. Törőcsik Mari, Soós Imre, Szirtes Ádám, Farkas Antal, Suka Sándor

Pataki úgy dönt, hogy kilép a szövetkezetből – mert már lehet –, és Farkas Sándorral a lányának szánt jövődőlivel együtt újból magángazdálkodók lesznek. Mari viszont Mátét szereti, aki a saját életét összekötötte a szövetkezet sorsával, nem akar a régi módon élni. Egy lakodalomban Mari és Máté egymással táncolnak, boldogok, mint korábban a vásárban a körhintán. Pa-

Körhinta

taki ekkor eltiltja a lányát Mátétől, Farkas meg sűrgeti az esküvőt. Mari megtagadja az engedelmességet, mire Pataki dühében fejszét vág a lányhoz. A fejsze egy fa törzsében áll meg. Mari ezek után világgá indul. Máté a vasúti sínek között talál rá, hazaviszi, és bejelenti Patakinak, hogy feleségül veszi. A konok parasztember kénytelen beletörődni: a család és a társadalom visszafordíthatatlanul megváltozott.

In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 3.*

4. 56.

FELMEGYEK A MINISZTERHEZ 1961

Rendező: Bán Frigyes

Szereplők: Páger Antal, Békés Itala, Gózon Gyula, Bánhidó László, Rajz János, Mádi Szabó Gábor, Szirtes Ádám, Tompa Sándor

Vígjáték a termelőszövetkezet szervezéséről. Rendes községben már mindenki belépett a közösbe, csak a nyakas gazda, Balogh Bódog húzódzik. A vezetőség minden eszközt, furfangot latba vet, de ő csak nem gondolja meg magát. Baj ez, mert a szövetkezet neve 100% lett a keresztségben. Hogy a közelgő ünnepségen ne legyen botrány, épp a hiányzó egy százalékot, Bódogot

Felmegyek a miniszterhez

küldik fel Pestre a szövetkezeti kongresszusra. Bódog itt addig ügyeskedik, míg miniszteri papírt nem szerez arról, hogy joga van nem belépni. Az ünnepség sikerrel lezajlik, és bár kiderül

az igazság, a miniszter jót nevet rajta. Bódog most már hiába is akar belépni, csak azért sem engedik. Mehet a miniszterhez megint.
In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár* 3.

4. 57.

OLDÁS ÉS KÖTÉS 1963

Rendező: Jancsó Miklós

Szereplők: Latinovits Zoltán, Ajtay Andor, Barsi Béla, Szakáts Miklós, Bodrogi Gyula, Domján Edit, Medgyesi Mária, Sivó Mária

Hús óra

A „fényes szellők” nemzedékének első filmes önvallomása a fiatal, de már befutott értelmiségi létről, a tradíciókkal való szembenézésről. Jámbor Ambrus sebész különös leckét kap „történelmi ereklyeként mutogatott” professzorától, aki egy hihetetlenül nehéz szívműtéttel, beteg újraélesztésével bizonyítja kitartását, tudását, emberségét. Ambrusnak megrendül a hite önmagában, hirtelen érdemtelennek érzett eredményeiben. Szembesül céltalan, modernkedő művészkörnyezetével, kiúttalan szerelmével. Szülőfalujába hazatérve apja erős hitéből, emberségéből, felelősségérzetéből próbál erőt meríteni.

In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár. Magyar film-történelmi sorozat 5. Játékfilmek 1963-tól napjainkig.* Magyar Filmintézet, Budapest, CD-ROM 8.

4. 58.

HÚSZ ÓRA 1965

Rendező: Fábri Zoltán

Szereplők: Páger Antal, Görbe János, Keres Emil, Szirtes Ádám, Horváth Teri, György László, Bihary József, Óze Lajos

A számadásos filmdráma története párhuzamos visszaemlékezésekből, szaggatott időrendben bontakozik ki. Húsz órát tölt a riporter a faluban, hogy húsz év eseményeit felidézze. 1945-ben együtt indult a földosztásnak négy volt cseléd. Közülük később Jóskából a termelőszövetkezet elnöke, Vargából ávos lett, aki 1962-ben majdnem lelőtte a pártból kilépő Balogh Antit. A kevély elnök Jóskát, aki Kiskovácsot kivetette az egyetemről, sokan nem szerették a faluban. 1956-ban Anti ellene vezette az embereket, rá is lőtt Jókára. A két férfi csak egy durva nagy verekedés után békélt meg egymással. A forradalom után Varga rendet akart teremteni, de Kocsis Bénit, aki nyugtatta, lelőtte az ajtón keresztül. Varga azóta már elment a faluból. Az emlékek, a sebek azonban élénkek, az ajtón, a falon megmaradtak a golyó ütötte nyomok. Csak a Párizsról merengő fogorvos rezignált, és az egykori gróf, aki azóta is a faluban él.

In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 5.*

4. 59.

TÍZEZER NAP 1965

Rendező: Kósa Ferenc

Szereplők: Molnár Tibor, Bürös Gyöngyi, Kozák András, Koltai János, Siménfalvy Ida, Rajz János, Nagy Anna, Káldi Nóra

A kihagyásos, balladai hangvételű film a Széles család sorsán keresztül egy alföldi falu három évtizedét foglalja össze, Széles István és Bánó Fülöp sokat próbált barátságával a középpontban. A kubikus Széles és a cseléd lány Juli gyermekének keresztapja Bánó volt. Széles megfogadta, hogy megfojtja gyermekét, ha az nem viszi többre, mint ő. Amikor Bánó megszervezte a kubikusok sztrájkját, Széles nem csatlakozott hozzájuk. Mindannyian szegénységben éltek

Tízezer nap

túl a világháborút. A földosztást a kommunista Bánó vezette a faluban, miként néhány évvel később a begyűjtést is. Barátja azonban ragaszkodott a földhöz, a tulajdonhoz. Bánó (ekkorra pártitkár) munkatáborba küldte Szélest, akiről felesége csak évek múltán halott hírt és látogathatta meg. A férfi kiszabadulása után az egykori barátság hűvös távolságtartássá alakult, de a forradalom alatt Széles adott menedéket Bánónak és családjának. A termelőszövetkezet újraalakítását már nemcsak Bánó, hanem Széles fia

is pártolta. Széles belépett a szövetkezetbe, de elkeseredésében öngyilkos akart lenni. Felesége az utolsó pillanatban mentette meg az életét. A történetet Széles fia summázza: személyében az új nemzedék próbál felülemelkedni a megosztottságon és a keserves múltbéli tapasztalatokon. Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 5*.

4. 59.

CSEND ÉS KIÁLTÁS 1968

Rendező: Jancsó Miklós

Szereplők: Törőcsik Mari, Madaras József, Latinovits Zoltán, Bujtor István, Drahota Andrea, Kozák András, Siménfalvy Ida, Koltai János

A néhány beállításból álló filmparabola a félelem és megalázottság koreográfiájára épül. 1919 után egy alföldi tanyán a csendőrpáncsnok hallgatólagos beleegyezésével rejtegetik Istvánt, a volt vöröskatonát. A csendőrök rettegésben tartják a környéket, magát a gazdát, Károlyt is felügyelik, megalázzák, és felhasználják a kommunis-tagyilkosságok nyomainak eltüntetésében. A tanyán élő Terézt és Annát női mivoltukban is be-

Csend és kiáltás

Fotográfia

mocskolják. Terézék a teljes jogbizonytalansággal visszaélve arzénal mérgezik Károlyt és az öregasszonyt, István erről hivatalos bejelentést tesz, tudva, hogy megpecsételte sorsát. A parancsnok saját fegyverét adja az öngyilkossághoz. István azonban először őt lövi le, aztán fordul szembe a halállal.

In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 5.*

4. 60.

FOTOGRAFIA 1972

Rendező: Zolnay Pál

Szereplők: Zala Márk, Iglódi István, Sebő Ferenc „Mesterségünk a fotó” – éneklí, reklámozza a falusi házakba bekopogtató vándorfényképészcsapat hírvivője, Sebő. A fotós rendelésre elkészíti a felvételeket, a retusőr üzletet szerez, és ha az embereknek nem a valódi arcuk, hanem a megszépített igazság kell, kiretusálja a képeket. Sokan inkább ezt választják, hiába szeretné a fotós a nyers és árulkodó fotográfiára rábeszélni őket. E keret mögöl gazdag dokumentumanyag

Árvácska

táru föl: míg a retusőr dolgozik, a fotós mélyre ás a „falra akasztható”, harmincéves történetekben, sorsokban. Nyerges néni is ennek során idézi föl férje meggyilkolt lányainak tragédiáját. A gyilkos anya fotója is előkerül.

In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 5.*

4. 61.

ÁRVÁCSKA 1976

Rendező: Ranódy László

Szereplők: Czinkóczi Zsuzsa, Nagy Anna, Horváth Sándor, Moór Mariann, Szirtes Ádám, Bihary József, Schütz Ila, Madaras József

A film az 1920-as évek tanyavilágában játszódó passiótörténet, egy nyolcéves tanyasi árva lány kiszolgáltatottságának stációit jeleníti meg. A kislányt a szegény Dudásék az árvaházi kihelyezési díjért veszik ki magukhoz. A teheneket legeltető Csörét Kadaros megerőszakolja, Kedvesanyám állandóan veri, szidja. A kislány elbujdosik, ismét árvaházba, majd a még kegyetlenebb Szennyesék portájára kerül. A melegszívű, öreg Vénistennel lakik az istállóban, akit Zsabamári megmérgezik. A kislány sorsa egyre elviselhetetlenebb. A szeretetért kislány karácsonykor anyját hívogatva szalmaszálat gyűjt. A hőésben lakóival együtt ég a tanya, kínzásainak színhelye.
In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 5*.

4. 63.

VERI AZ ÖRDÖG A FELESÉGÉT 1977

Rendező: András Ferenc

Szereplők: Pásztor Erzs, Pécsi Ildikó, Szabó Lajos, Sarlai Imre, Biró Zoltán, Fésüs Mária, Anatol Constantin, Spányik Éva

Augusztus 20. A magyar kenyér ünnepének eseményeit érzelmes iróniával megörökítve, dokumentumhitelességgel ábrázolja a film a falusi és funkcionárius lét fonákságait, a paternális kapcsolatrendszeren alapuló konzumgondolkodást. Balaton-felvidéki vasutascsalád várja vendégségbe a pesti rokont, funkcionárius főnökével és annak családjával. A lucullusi ebéd érdekében Kajtárné, a háziasszony mindenkit terrorizál, agyonhajszol, hogy két gyermekének jövőjét egyengesse. Hárman szemlélik idegenül ezt az „áldozatot”, a két ifjú, akiknek más céljaik vannak, mint amit anyjuk eltervezett nekik, és maga a gyomorbeteg funkcionárius.
In: Komár (szerk.): *Mozgó Kép Tár 5*.

5.

Csurgó Bernadett

Építészek és falvak 1945–1956

Az építészek és építők vidék 'víziója', elképzelései meghatározzák a vidék arculatát, tárgyi világát. A vidék tárgyi világa, épületei hatással vannak a közgondolkodásra, a vidékről alkotott képünkre. Ebben a fejezetben az építészek és építők vidékkel kapcsolatos véleményeiből, koncepcióiból válogattunk. A magyar építészetnek abból az időszakából közlünk szemelvényeket, amely meghatározó és nagy változásokat hozott a második világháborút követő újjáépítés és a hatvanas évek között. Forrásként három folyóirat, a *Magyar Építőművészet*, az *Új Építészet* és az *Építésügyi Értesítő*, 1945–1956 közötti számait tekintettük át. A folyóiratokból kigyűjtött anyagokat három téma köré csoportosítva rendszereztük.

Az „*Új lakóházak*” című fejezetben olyan szövegrészeket válogattunk, amelyek a falusi lakóházak tervezésével, építésével, arculatának kialakításával foglalkoznak. Az „*Új falu*” alfejezet a falutervezéssel, a falu új képének, arculatának kialakításával foglalkozó szövegeket tartalmazza. Végezetül az „*Építés*” fejezetben a faluépítéssel – újjáépítéssel és szocialista átalakítással – kapcsolatos jellemző szövegrészeket gyűjtöttük össze. A folyóiratok egy-egy száma foglalkozik részletesen a vidék és falvak építészetével, míg más folyóiratszámokban a falu és vidék egyáltalán nem jelenik meg. Ezért a szövegrészek kiválogatása esetében is gyakran egy-egy évbe sűrűsödve mutatjuk be a jellegzetes elemeket.

Az új lakóházak

5. 1.

Terv nélkül nincs értelmes munka! Hogy milyen szempontok vezetnek a tervezőt, mikor a falusi házat és udvart kialakítja, milyen célszerűségi, szerkezeti és formai szempontok szerint gondolkodik az építész: ezt jó tudni a falusiaknak is. A tervezés tengelye az egészségvédelem, ennek

*Új lakóházak
a túrkevei
Táncsics Tsz-ben.
In: Magyar
Építőművészet,
1954/7–9. 179.*

megtartása nemzeti érdek. Ezért a házépítés ügye közügy, hatóság ügyel rá: az új Országos Építésügyi Szabályzat szerint. *Új Építészet*, 1947/7. 145.

5. 2.

A hároméves terv nagy erőfeszítésében a magyarság régi adósságát kíván törleszteni azzal, hogy sok ezer parasztnak saját házat kíván adni, ahol megvetheti lábát. Az e célra előirányzott összeg nem kevesebb, mint 272 millió forint. Napjainkban parasztházat építeni: felemelő, de egyben nagy felelősségű, nehéz feladat. Gyönyörű munka, mert országépítés a javából, győtrő munka, mert roppant nehéz. Nemcsak arról van szó, hogy a rendelkezésre álló pénzből több ezer lakóházat kell építeni, hanem olyan életkeretet kell biztosítani az ország elsőrendű dolgozóinak, hogy az valóban testi és lelki alap legyen egy nagy erő kifejtésnek. Az egész építési tevékenység vezérkara végzi azt a szellemi munkát, amely lényegében eldönti az egész törekvés sikerét. Ennek az együttesnek legfőbb feladata, hogy a fogalmakat becsületesen és kristálytisztán lássa.

A faluépítés nemcsak települési, hanem gazdasági és társadalmi kérdések megoldása is. Vörösmarty Kálmán: A hároméves terv magyar parasztházai. *Új Építészet*. 1947/8. 178.

5. 3.

A kiállítás célja megmutatni a falusi dolgozóknak: milyen gazdaságosan felépíthető házakat kell tervezni? Az a jó ház, amelyik a legkevesebb anyagból és a legkisebb munkával szolgálja az embert. A jó ház nemcsak falak, tetők, padlók, ajtók és ablakok használható együttese, hanem emberi alkotás: forma is. Anyagból épül, de ter-

*Kísérleti ház.
In: Magyar
Építőművészet,
1954/7–9. 203.*

vezéséhez tehetség és szellem kell. Ez nemcsak célszerűvé teszi, de derűssé is. Ez a kiállítás azt akarja megmutatni a felszabadult föld fiainak, hogy a megváltozott társadalmi és gazdasági viszonyok mellett milyen terv szerint épüljön a háza. Ezért egyelőre csak terveket mutatunk meg, mert tervezésen kell minden jó munkát kezdeni.

Új Építészet, 1947/7. 144.

5. 4

A földműves házat egészen másképpen kell megtervezni, mint a városi emberét, mert a parasztház nemcsak lakás, hanem egyúttal gazdasági üzem is. A falusi ház éppen ezért nem az utcának fordul, hanem az udvarra néz: a konyha és a tornác a ház szemei, ahonnan mindent látni, ami az udvaron történik. A férfimunka főleg a földeken folyik, a háztáj inkább az asszony biro-

dalma. (...) A falunak el kell tanulnia a várostól a kényelmesebb és emberibb élet minden csínját-bínját, de legfőképpen az egészség védelmét, a padló tisztántartását, a könnyű takarítást, a helyes szellőztetést.

Új Építészet, 1947/7. 144

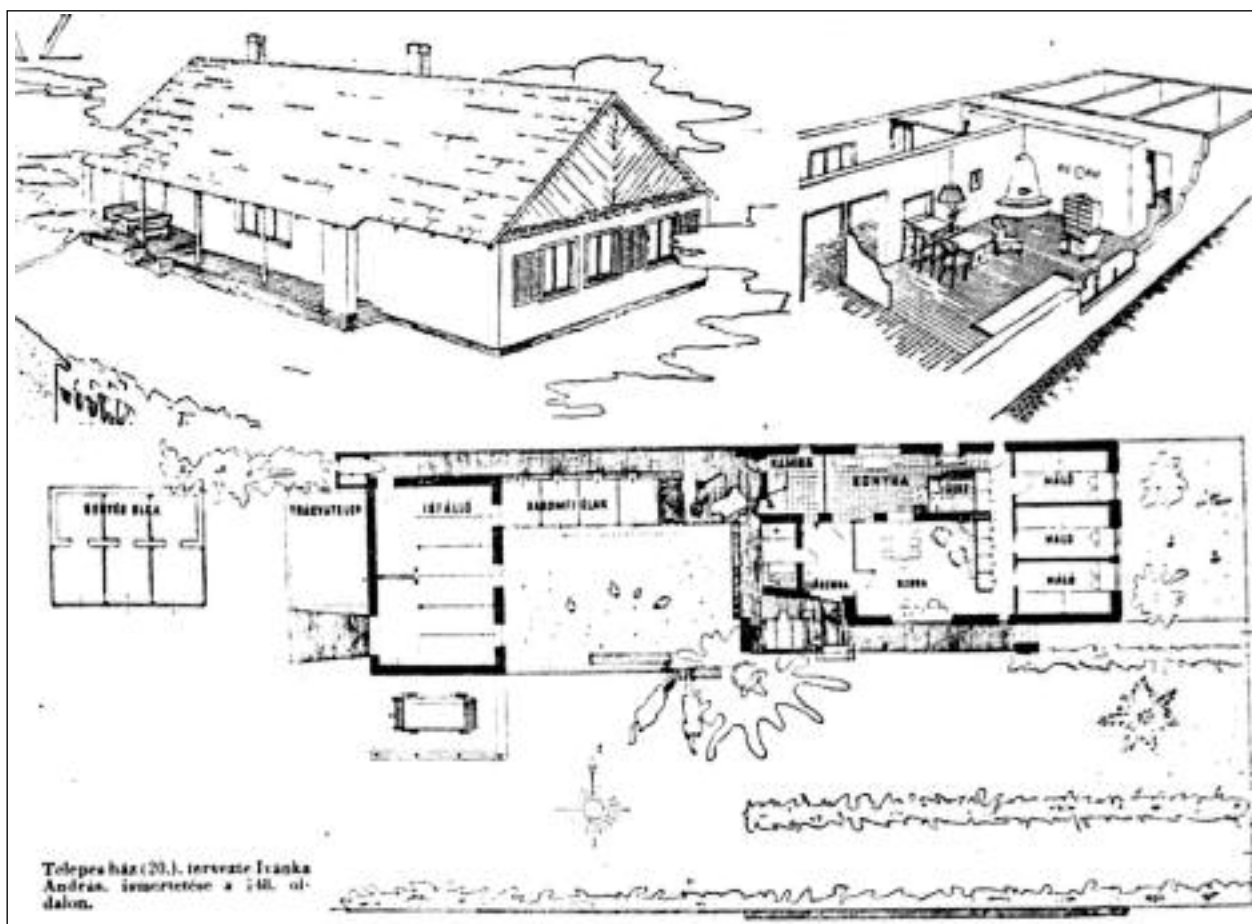
5. 5.

Ennek megfelelően a mai parasztháznak korszerűnek és művészinak kell lennie. A korszerűség eszméje megköveteli, hogy alaprajzilag feleljen meg szabatosan azoknak a feladatoknak, ami rendeltetése, vagyis otthont biztosítson olyan sokgyermekes parasztcsalád részére, mely hősi-es, kemény – sokszor alázatos – küzdelmet folytat a természettel szemben. Csak akkor lesz a lakás otthonná, ha a családot abroncsként össze-

fogja, részére testi és lelki erőgyűjtést biztosít. Vörösmarty Kálmán: A hároméves terv magyar parasztházai. *Új Építészet*, 1947/8. 178.

5. 6.

1. Tájolás: nézzenek délkeletre a lakókonyha, az egyik háló és a tornác. Nyáron ez árnyékos tornácot, télen bőséges napsütésű lakást jelent.
2. Alapfal, lábazati fal: tartós anyagokból készüljön (kő, tégl, beton). A lábazati fal és a felmenő fal között háromkenésű kétszeres szigetelőpapír gátolja a talajnedvesség felszállását.
3. Tisztán tartható padlók nélkül nincs egészséges lakás. A szobákba fapadlót, mellékhelyiségekbe tégl- vagy betonpadlót készítsünk.
4. Fertőztelen ivóvizet csak zártfenekű és por-

Telepes ház. In: Magyar Építőművészet, 1954/7–9.

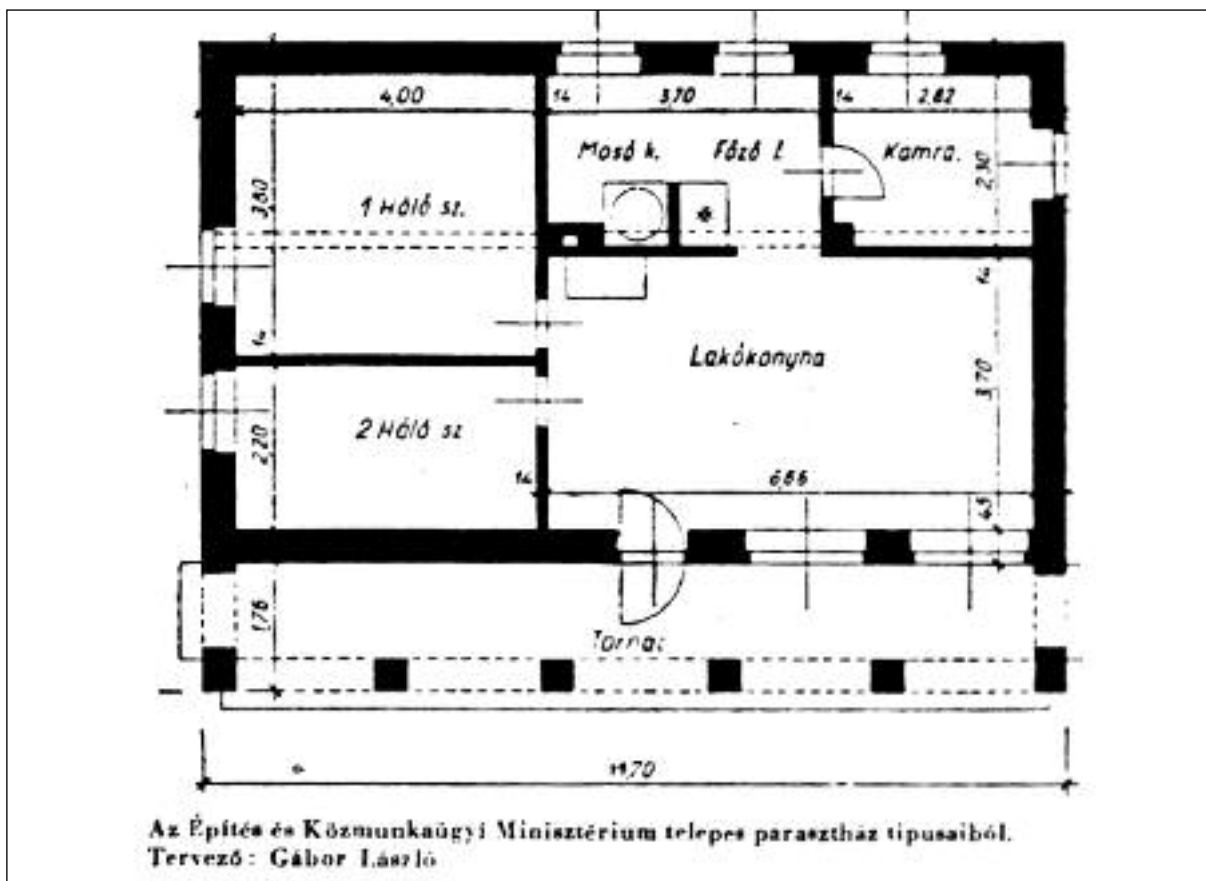

mentesen fedett betongyűrűs kút adhat. Az emésztőgödörtől legalább 15 méter távolságban kell elhelyezni. Olcsó házi vízvezeték készíthetünk kéziszivattyúval, ha a kút és a mosdófülke között nincs 15 méternél nagyobb távolság. Pár méteres cementcsővel a szennyvíz levezethető egy szivárgógödörbe.

5. A takarékos fűtés érdekében szükség van kis előszobára. A hálószobák egyetlen kályhával is fűthetők.

a szomszéd felé eső falba is alulról könnyen kezelhető szellőzőnyílásokat, ami az átszellőzést igen megkönnyíti.

9. Mosdófülke nélkül nincs tiszta lakókonyha. A mosdófülke legyen egyúttal mosogató és mosókonyha is. Épüljön a lakókonyhával közös légtérben, tégl- vagy betonpadlóval, üstházzal, kéziszivattyúval és falikúttal (vízvezeték). Elfér itt az áztató kád is, mely egyúttal fürdőkád. A magasan elhelyezett szellőzőab-

Telepes parasztház. In: Magyar Építőművészet, 1954/7–9.

6. Árnyékszék: legegyszerűbb az árnyékszék az istálló végébe helyezni. A lakásból fedett út vezessen ide. Az emésztőgödör egyúttal a trágyalé aknája is.
7. Trágyatelep: szivárgásmentes fenékkal készüljön (beton vagy vert agyag), lefolyója az emésztőgödörbe vezessen.
8. Világos és jól szellőztetett szobák: tervezzünk

lak itt is jó szolgálatot tesz. A mosdófülke falait nem kell vakolni, így tartósabb.

10. A hálókahelyiségek gyermekeknek és felnőtteknek elválasztó függönyökkel elkülöníthetően épüljenek. Így a fűtés és a szellőztetés közös légtérben át egy konyhával is megoldható.

Új Építészet, 1947/7. 146.

5. 7.

Mióta megjelentek a magyar építési szakirodalomban az első közlemények a vertföld-betorról, átment a szakemberek köztudatába, hogy a vertföld-beton a falusi építkezés sok tekintetben előnyös építőanyagává lehet. Nem vitatott tény ma már, hogy a vertföld-beton olcsóbb más „kőszerű” falazatnál (a téglafal árának kb. 60%-a), hogy kevesebb gyártott anyagot használ fel, és ezért jóval kevesebb szén szükséges előállításához, ami nemzetgazdasági szempontból elsőrendű fontosságú. (...) Főleg helyszínen nyert anyagokból készül, ami sok szállítási költséget takarít meg, és szállítóeszközöket szabadít fel. Kevés szakmunkaerő kell hozzá, és a helyi mesterek minden munkát saját eszközeikkel és nap-szamosukkal el tudnak végezni. Kevesebben ismerik azt a tényt, hogy a vertföld-beton alkalmazásával sok esetben a fa és a vas használata is megtakarítható.

Új Építészet, 1947/7. 157.

5. 8.

A ház zárt alaprajzi egységének megfelelően homlokzati megjelenésben is egyszerűen komoly és mégis derűs. Erre külön szava van a magyar-nak: takaros. Ezt követeli a magyar parasztház hagyománya. Zárt tömegének komolyságát csak az udvari homlokzat tornácának játékos derűje oldja fel.

Vörösmarty Kálmán: A hároméves terv magyar parasztházai. *Új Építészet*, 1947/8. 179.

5.9.

Földműves ház. Tervezője (Németh Pál) elvlasztja a lakóházat az istállótól, a kocsibehajtottolja a telekhatárra, nem a házat (a fésűs beépítési mód feláldozásával esetleg a szélesebb telkeknél sikerülhet).

A ház előtti előkertet nem keríti el az utcától, ami által az utcakép ritmikus térelrendezést kap, ezekkel a beugró kellemes arányú virágos előkertekkel, melyekkel a veteményes kertek kiugró kerítései érdekesen váltakoznak. A ház alaprajza világos és szerves, a helyiségek tágasak. Az alaprajz magja az épület szélességében átmenő kétoldali világítású lakószoba, mely szervesen

kapcsolódik a tornáccal. Az utcai részen két hálófülke, az udvari részen a lakószobával széles nyílással kapcsolódó főzőfülke helyezkedik el, melyet kétoldalt a kamra és a vizesfülke határol. A közlekedés rendkívül egyszerű és áttekinthető, a szellőzés, fűtés, világítás és bútorozhatóság gondos tervező munkája. Megoldatlan még az árnyékszék fedett úton elérhetése, viszont

Szigligeti nádffeldolgozó üzem.
Tervező:
Névery Tibor.
In: *Magyar Építőművészet*,
1955/3–5. 116.

kedves gondolat a nyári konyha kihelyezése a tornáccra. A tervező feladatismeretét mutatja, hogy a főzőfülke ablakából könnyen áttekinthető az épület mögött elterülő gazdasági udvar. *Új Építészet*, 1947/7. 148.

5. 10.

A tornác nem cifraság, hanem napos és szellős munkahely. Így hát legyen formás, legyen tágas. Az istállót a lakóházzal kösse össze fedett út, mert hiszen ott van jobb helye az árnyékszéknek is. A ház és istálló közé kocsisínt építsünk. Ezt mindjárt olyan szélesre tervezzük, hogy ha később a házat egy szobával ki akarjuk bővíteni, ez is elférjen. Ide jön a padláslépcső is. Alatta elfér a kis burgonyaraktárba vezető pincelejárat.

A falusi ház két részből áll: az udvarból és a lakóházból. Férjen el a telken: az előkert, a lakóudvar a házzal, a kút, a gazdasági udvar, a gazdasági épületekkel, a veteményeskert, a szérű a pajtával és a fészerrel.

Új Építészet, 1947/7. 144.

5. 11.

Ez az előírás azt az alaprajzi megoldást vonja maga után, hogy létesíteni kell egy tágasabb helyiséget, divatos szóval: „kombinált szobát”, vagy szerényebben: „lakókonyhát”. Ez az épület

elsődleges helyisége. Itt van a családi tűzhely, a családi élet gyülekező helye. Itt főznek, étkeznek. E helyiség meghitt sarkában a nagy asztal, ezt körülülve beszélnek meg a nap eseményeit és a jövő új terveit, olvasnak, írnak, rádiót hallgatnak és végeznek kisebb háziipari munkát. Az ablak alatt helyet kap a varrógép is. E helyiség tehát azonkívül, hogy helye az idilli „családi kör”-nek,

*Kísérleti ház.
In: Magyar
Építőművészet,
1954/7–9. 203.*

részben már üzemi helyiség is. Van alaprajzi megoldás, ahol a főzés külön főzőfülkében bonyolódik le. Ez esetben a lakókonyha már szinte nappaliszoba, mely a mindennapi életfolyamat különböző szükségleteit más és más szobarészlettel, ún. „sarkokkal” elégíti ki.

Vörösmarty Kálmán: A hároméves terv magyar parasztházai. *Új Építészet*, 1947/8. 178.

5. 12.

Ezek azok az új alapvető megfontolások, amelyek az új falusi építést segítő szándékú irányításunkat vezetik. Szólni kell még a korszerűsítési törekvésekről is. A legfontosabbaknak a következőket tartjuk:

1. Az országos építési szabályrendelet előírja, hogy a legkisebb lakásban is legalább 3 lakóhelyiség – konyha, szoba, hálókamra – foglaltassék, és ezek együtt legalább 40 m² alapterületűek legyenek. Legkisebb terveink ebből indulnak ki, és az országos házépítő szövetség ennél kisebb házak megsegítését nem fogja vállalni. Meggyőződésünk, hogy az ilyen méretű és így tagolt alapterületű ház a szokásosnál jobb lakást fog biztosítani.
2. A vertföld falat cementadagolással javítjuk meg.
3. A föld- és vályogfalak megerősítését égetett téglapillérekkel visszük keresztül.

4. Részletesen kidolgozzuk a talajnedvesség el- leni szigetelés tájlag megfelelő módszereit.
5. Rendszerezítjük a tetőszerkezeteket.
6. Az országos, sőt európai fahiányra való tekintettel behatóan megvizsgáljuk és előkészítjük az előgyártott vasbeton szaruzatokat – sőt rövidesen már kísérletekhez is fogunk.
7. Famentes vagy fatakarékos fűdémlemezeket dolgozunk ki.
8. Előgyártott vasbeton-kiváltó gerendákat készítünk elő.

*Falusi
típuslakóházak.
In: Magyar
Építőművészet,
1954/7–9. 250.*

9. Szabványosítjuk és ezzel tökéletesítjük, de olcsóbbítjuk is az asztalosmunkákat.
10. Kivizsgáljuk a célszerűbb falusi fűtőszerkezeteket.
11. Előkészítjük az egyszerű házi vízvezetéseket (szárnyszivattyúval ellátott padlástartály).
12. Megszerkesztjük az egyszerű és olcsó előregyártott pöcegödörépítő-elemeket, ház-csoport-derítőmedencéket. Reméljük, hogy ezek a terveink sok kartársunk összehangolt együttműködésével a magyar falusi ház korszerűsítését fogják szolgálni. Meggyőződésünk, hogy amikor a fejlődés folyamatosságába ilyen módon bekapcsolódunk, a hagyományos építés minden felhasználható előnyeit alkalmazzuk, de ugyanakkor a reformálásra is rátérünk, eredményes, jó munkát végzünk. Bizonyosak vagyunk abban is, hogy ezzel az eljárásunkkal gyorsabban és könnyebben jutunk előre, mintha műszaki mi-voltukban talán tökéletesebb, de a hazai viszonyok közt talajtalan, azokba egyszerűen le nem horgonyozható módszereket vezet-nénk be.

Borbíró Virgil: Régi falu – új falu. *Új Építészet*, 1947/7. 140.

5. 13.

Ha a régi falusi házról az amúgy sem szervesen alkalmazott cifraságokat levesszük, melyek – mint ismeretes – az úri építkezés hatása alatt keletkeztek, megmaradt a falusi ház dísztelen funkcionális szerkezeti formája. Az utolsó két évszázad építkezésében csak a városi polgárság szegényebb rétegeinél találkozunk ilyen egyszerű formákkal, melyek formai megjelenését a német „tudományos” állásfoglalás keresztelte el „új” tárgyilagosságnak. A múlt század pazarlóan hangszerelt történelmi stílus-egyvelege, mely az építészeti formákat a színpadi kelléktárral tévesztette össze, annyira eltorzította a közízlést, hogy ez a dísztelen és tárgyilagosa forma az új építkezés hőskorában egyenesen forradalmi hatott. A közelmúlt romantikusan elgondolt népieskedő paraszti házaival szemben ez a dísztelen és tárgyilagosa egyszerű falusi házforma: a funkcionalitás és szerkezet tervezési módszereivel életre hívott modern magatartást jelenti.

Új Építészeti, 1947/7. 142.

5. 14.

Mivel a falu, a vidék építészeti kialakulását az ott létesítendő épületek összessége fogja meghatározni, természetes, hogy a falu kulturális, egészségügyi és igazgatási vonatkozású építkezéseit is a mezőgazdasági építési osztály tervezési hatáskörébe utalták. Első feladata a tervezésnek az 1949-ben építendő parasztházak tipizálása volt. (...) A falu többi lakóépület-háztípusát – az értelmiségi lakóházakat és a mezőgazdasági munkáslakóházakat – aszerint tipizáltuk, hogy ne ugorjanak ki túlságosan a falu jövő képéből és megfeleljenek annak az életformának, amelyet a falu új értelmisége fog élni. Tehát igyekeztünk a többgyermekes család részére olyan lakóépületet tervezni, amely minden higiénikus követelményt kielégít, nagyjából ugyanazon épületelemekkel rendelkezik, mint a parasztházak, viszont nem alkalmas arra, hogy a faluban (a múltban divatos) külön társadalmi göcöket alakítsanak köréje.

A társadalmi élet legkülönbözőbb funkcióinak kielégítésére nagy számban építjük a falusi kul-

túrházakat, amelyek klubélet folytatására is alkalmasak mindenki számára. Fentiekén kívül – ez évben – igen sok óvoda, bölcsőde, orvoslakás, gyógyszertár és gyógyszerészlakás, kis általános iskolák, községháza, szülőotthon, tüdőgondozó, járási egészségügyi központ és más kulturális és egészségügyi épület típusainak építésével kezdtük meg a falu építészeti arculatának átfarmálását.

*Típusiskola és tanítólakás.
In: Magyar Építőművészet,
1954/7–9. 250.*

A kimondottan mezőgazdasági üzemi épületek fejlődési üteme természetesen lépést tart a mezőgazdaság átalakulásával. (...) Mezőgazdasági ipari vonalon ez évben számottevő építkezéseink a baromfifeldolgozó és hűtőtelepek, a vágóhidak, a tejfeldolgozó üzemek, a malmok és a rizshántolók. (...) Egyik legjelentősebb építkezésünk ezen a vonalon a hajdúnánási 400 vagonos gabonasiló.

Építésügyi Értesítő, 1949. szept. 24. 69.

*Modern falusi berendezés.
In: Új Építészeti*,
1947/7. 159.

5. 15.

Számos mai feladatunk közül talán egyik legsúlyosabb: a falu emberének korszerű lakásberendezését létrehozni. Létrehozást mondok, mert teljes újrakezdés előtt állunk ezen a téren: újra kell fogalmaznunk azt, hogy milyen is legyen a falu bútora, és az utat-módot megtalálni, ki készítse ezeket a parasztbútorokat?

Magyar Építőművészet, 1954/7–9. 159.

5. 16.

Nagyon megnehezíti a falu bútorproblémájának megoldását a városi rossz tömegbútórontásán kívül a még élő, de hatásaiban terméketlen, mondhatnám mű-tradíció hibás szelleme is. Kialakult valahol, főleg falusi értelmiségi, talán leginkább pedagógus-körökben, valami egészen félreértett, romantikus, édeskésen formalisztikus elképzelés a parasztbútorról, a színes, tarka „magyaros” szoba képében. A mai paraszt azonban nem ilyen környezetben kíván lakni. Ma modern parasztság van kialakulóban, amely életformáját a mai élet változásaiból fogja megkapni, s az a múlttól lényegesen el fog térni. A paraszti élet modernizálódása a racionalizálódó termelésen át, minden megnyilvánulásában meg fog mutatkozni. A régi korok dekoratív öltözködési stílusából alakult paraszti ruházat például, ma már túlhaladott és alkalmatlan. A mai dolgozó paraszt nem öltözködik zsinóros nadrágba, ha megtudja, mennyivel kényelmesebb az overall; a parasztasszony nem lesz élő kleiderstokk, hogy 10–15 szoknya prése alatt dolgozzék vagy hordja magzatát csak azért, hogy a valamikori rokokó-csípő divatja éljen tovább, hanem talán shortban fog dolgozni.

Magyar Építőművészet, 1954/7–9. 160.

5. 17.

Az új parasztbútór formailag leveti magáról a régi népies romantika nyomait és leegyszerűsített, jellegzetes formájú, a természetes szerkezeti elemeket érvényre juttató, tartós kialakítású lesz. Olcsó, józan és erős bútorok kellenek a parasztlakásokba. Elkészítésüket egyelőre csakis kisipari alapon és nem gyárilag lehet elképzelni. A későbbi fejlődés során azonban, az egészséges racionalizálás kapcsán, gyári, sorozatos előállításra is gondolunk. Ezeket a bútorokat természetes hazai faanyagokból észszerű készíteni, egyszerű, őszinte tömörfa asztalos-technikával. Mindenféle furnírozást, kényes fényezést, indokolatlan díszítőelemeket feltétlen mellőzni kell, és a bútorok felületét inkább tartós természetes színben, tompa, fénytelen kezeléssel ajánlatos készíteni, mint a romlékony olajmázolással, bár ez utóbbi régi meghonosodott technikát nem szükséges teljesen mellőzni a színesebb hatásokat kedvelő nép lakásaiból. Rosszul felfogott népieskedő utánzatok, cifraságok, kivágások, túldíszítés helyett így majd egészséges, kényelmes, praktikus és jó bútoralapformák készülnek.

Magyar Építőművészet, 1954/7–9. 160.

Az új falu

5. 18.

Mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy a falu és benne a parasztság az egész magyar társadalomnak egy része, éspedig nem állandó tulajdonságokkal megkövesedett része, hanem változó, fejlődő. Befolyásolja egyrészt sajátos belső társadalmi élete, másrészt más társadalmi csoportok, így pl. a városiak. Ezért a parasztság építészeti kerete, a falu, közelebbről a lakóház nem örökérvényű szabályok szerint épül, hanem az állandó fejlődés irányvonalában.

Vörösmarty Kálmán: A hároméves terv magyar parasztházai. *Új Építészet, 1947/8. 178.*

5. 19.

A magyar falunak sajátos társadalmi helyzete általában a fejlődésből való kívül esés, az elmaradottság és a várostól való többé-kevésbé előnytelen függőviszony. E társadalmi jellemzőknek helyes irányú megváltoztatása indíthatja el a falu és így az ott élő parasztság fejlődését. Ezek azok az elvek, melyek az új faluépítésnek irányt szabnak, és ezeket kell építészeti formanyelven érvényesíteni.

Vörösmarty Kálmán: A hároméves terv magyar parasztházai. *Új Építészet, 1947/8. 178.*

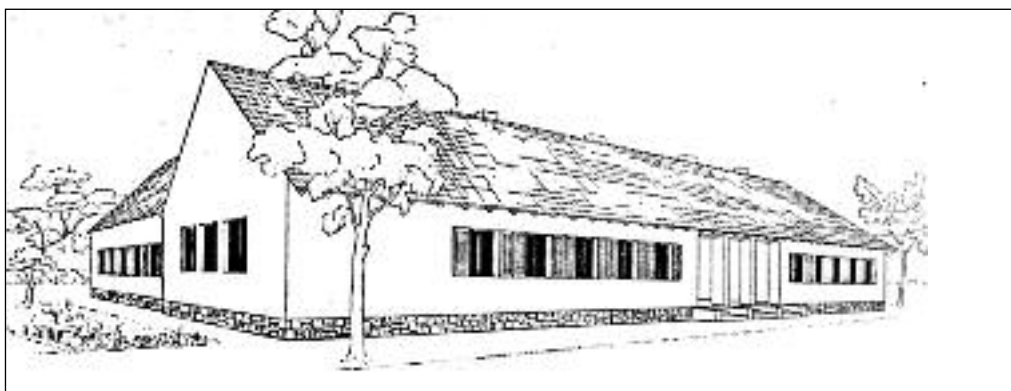
5. 20.

A paraszttromantika pártolója: a reakció haladás-ellenes népi politikája képzelte ezt így, mely a kendőzött „népiességben” látta a falusi hagyományok megőrzését, hagyománynak érezve – amit úton-útfélen ma is eleget hallat – a parasztnak a politikából, saját sorsának intézéséből kirekesztését. Amit az uri Magyarország a falu építész-

és létesítendő közintézmények szociális és kulturális, valamint mezőgazdasági célokat, a szocializmus építését szolgáló egységes települések elhelyezésére alkalmas területek biztosításáról. Így módon több mint 2000 község átrendezését készítettük el.

Építésügyi Értesítő, 1950. febr. 11. 36.

*Iskola.
In: Magyar
Építőművészet,
1954/7–9. 250*

tének címén cselekedett, az mint kiáltó szó sürgeti a pusztában e magyar sorskérdés perének újabb és végső revízióját.

Tóth Kálmán: Új falu, új otthon. *Új Építészet*, 1947/3. 58.

*Típus
tűdőgondozó.
Tervező:
Benedek-
Fegyverneky.
In: Magyar
Építőművészet,
1955/3–5. 115.*

5. 21.

A szocializmus építése megszünteti a város és a falu közötti különbséget. Olyan egészségügyi és kulturális intézményeket kapott és fog kapni a falusi lakosság, amelyről a régi falvak nem is álmodhattak. Ilyen szempontok és elvek szerint kellett a régi falvakat átrendezni és megtervezni a megközelítésükre szolgáló utakat, meg kellett szervezni villany- és vízellátásukat, ki kellett jelölni a fejlesztésükhöz szükséges területeket. Gondoskodni kellett a megfelelő telkekről, a hiányzó

5.22.

A mai országrendezés egyik legégetőbb problémája az újonnan keletkezett kis falvaknak, településeknek a rendezését oly módon irányítani, hogy az ott lakók élete nemcsak ésszerű legyen, hanem a település magában hordja a humánus magvát is, és egy szebb élet lehetőségét.

A Művészeti Tanács a Falu–Város vándorkiállítás keretében célul tűzte ki maga elé, hogy a nagy közönséggel és nem utolsósorban a vidéki lakossággal megismertesse azokat a lehetőségeket, amelyek az új falusi települések kialakításánál a telepések számára elérhetők. Ennek a körülbelül 800–1000 lakosú egyelőre még csak tervben élő „eszményi” falunak a tervein mutatjuk be azokat a lehetőségeket, amikkel a közönség megszokott életét kisebb változtatásokkal racionálisabbá lehet tenni. A terv a Duna-Tisza közének ismert sík tájába kíván beleilleszkedni. Az elrendezésnél lényegi elvként szerepelt, hogy a főforgalmi útvonalat jelentő országút a településtől távol fekszik, és hogy innen a telepet csak egy bekötő úton lehet megközelíteni. Ez a bekötő út a telep súlypontjában egy laza formájú tágas főtérre szélesül ki, amely kedvezően bonyolítja le a falusi

nép közösségi életét. Ezen a téren nyer elhelyezést a fésűs beépítésű ház sor ritmusába illeszkedően a legmagasabb középület: a templom. A tér másik oldalára kerül az adminisztráció központja, a községháza, a kulturális élet gócpontja: a kultúrház, és a gazdasági vérkeringés szerve: az üzletház. A templom környezetéhez tartozó további parkrészen kiépíthető területre kerültek

Gazdaképzőiskola Tatán.

Tervező:

Zsigmond István.

In: Magyar Építőművészet, 1955/3–5. 118.

a jövő nemzedék kulturális és egészségi felemelkedését célzó épületek: az iskola és az egészségház.

E köré a központos mag köré helyezkedik el szervesen a lakótelep. A település formája teljesen kötetlen, vonalvezetése alkalmazkodik a terepviszonyokhoz és az esetleges facsoportokhoz. A terepviszonyokhoz való alkalmazkodás abban nyilvánul meg, hogy figyelemmel van az Alföld esetleg kisebb, 1–2 méteres nívókülönbségeire. A lakóházak egy körbefutó, de nem túlságosan kicirkalmazott út mentén helyezkednek el. Ezt a körutat a főtér hossz tengelyében futó kocsit köti össze a főtérrrel, egyébként az összeköttetés csak gyalogutakon lehetséges. Ez a külső körút bonyolítja le a belőle kivezető utakon át a telepeknél földjeikhez vezető forgalmát.

A tervezett „Móricz Zsigmond falva” a főtér kialakításával és az épületek fésűs beépítési rendszerével a magyar falu okos és még ma is időszerről technikai hagyományait hagyja ébren, mert ezek a hagyományok a mai szemléletünk alapján is értéket képviselnek. Egyebekben a falusi élet funkcióit vizsgálva igyekeztünk mindenben a legegyszerűbb megoldást keresni. A tradicionális alföldi falu képétől a „körút” vonal tér el leginkább. Ennek formai szükségességét feltétlenül indokolja a magyar falvak elnyújtott, szétszórt formáinak egy zárt, tömörebb egységbe való ösz-

szefogása, ami a közlekedést is ésszerűbbé teszi, de a tájba illeszkedést is kedvezőbben szolgálja. Falutervünk a legegyszerűbb település képét mutatja, minden összetettebb funkció éreztetése nélkül. Hazánk mai helyzetében elsősorban ilyen települések létesülésével kell számolnunk. A feladat: egy jól funkcionáló központi mag és úthálózat megtervezése, amely alkalmas arra, hogy

Hajdúnánási siló.

Tervező: Szabó Árpád.

In: Magyar Építőművészet, 1955/3–5. 118.

a jövő nagyobb, esetleg összetettebb életű falvainak is váza, magja lehessen.

Új Építészet, 1947/7. 154.

5. 23.

Az új kormányprogram célkitűzései a mezőgazdaság felé irányítják figyelmünket. Mezőgazdaságunk fokozottabb fejlődése, vele együtt parasztságunk életszínvonalának gyorsabb ütemű emelkedése a város és a falu közötti alapvető különbségek felszámolásával jár. Ez maga után vonja a tanyarendszer erőteljesebb rendezését, új falvak létesítését, a meglévők fokozottabb fejlesztését. Bátran állíthatjuk, hogy ma hazánkban a faluépítés területén új, történelmi fordulat előtt állunk. Mezőgazdaságunk szocialista átalakulása a nagyüzemi gazdálkodással járó állami gazdaságok és gépállomások hálózata, a termelőszövetkezetek létesítése változást okoz a magyar falvak hagyományos szerkezetében. A kultúrforradalom, az életszínvonal állandó emelkedése – kultúrházak, iskolák, óvodák, egészségházak, kereskedelmi és szolgáltatási intézmények létesítésével – átalakítja a magyar falu megszokott képét, színesebbé, gazdagabbá teszi.

[...]

Akár új falvak létesítése, akár meglévő falvak fejlesztése esetén, nem szabad figyelmen kívül hagyni az évszázadokon át kialakult és egyes települési tájakra jellemző faluépítési hagyományokat, mert csak ezek tudatos felhasználásával válhatnak az új szocialista falvak magyar falvakká.

Magyar Építőművészet, 1954/7–9. 248.

5. 24.

Alapos, sokoldalú és nagyarányú kutatások szükségesek ahhoz, hogy a magyar falu korszerű tervezési irányelveit meg tudjuk állapítani. Ez azonban nem kizárólag építészek feladata. Történészek, földrajzosok, etnográfusok, agrónomusok, orvosok, különböző szakos mérnökök, közgazdászok közreműködése szükséges. Csak többéves közös kutatómunka eredményeül születhetnek meg a korszerű falutervezés irányelvei.

Magyar Építőművészet, 1954/7–9. 250.

5. 25.

A vizsgálatok során tisztázásra váró kérdések nagy általánosságban a következők lennének:

1. Milyen a magyar falu mint a paraszti élet színterét képező települési egység?
2. Hogyan és milyen mértékben elégíti ki a mai magyar falu a benne élő közösségnek a településhez fűződő igényeit?
3. Milyen fejlődési folyamat alakította ki a falu térbeli egységét és organikus életét?

4. A mai állapot és a múlt fejlődése milyen tanulságokat nyújt a tervezés számára?

Magyar Építőművészet, 1954/7–9. 250.

5. 26.

Nagykiterjedésű alföldi településeinknél igen fontos közlekedési eszköz a kerékpár, melynek jelentősége egyre fokozódik. Kíváncsúság, hogy mezőgazdasági településeink forgalmi és gyűjtőútainak kiépítésekor gondoljanak a kerékpárforgalomra is, hiszen darabszám szerint ez alkotja a közlekedés zömét. Érdekes példát találunk a kerékpárútra a homokos talajon épített

Sándorfalva,
kerékpárút.
In: *Magyar
Építőművészet*,
1954/7–9. 223.

Sándorfalván. Itt két fasor között halad a kerékpárút a járda és a kocsit út között; ezáltal védve van a kocsiktól, úgyhogy a homokos talajon tulajdonképpen burkolat nem is épült, a kerékpárok mégis jól közlekednek rajta.

Magyar Építőművészet, 1954/7–9. 223.

Építés

5. 27.

Az építőmunkások öntudatosodása és az építőipar fejlődése elválaszthatatlanul összefügg egymással. A dolgozók politikai és szakmai felkészültsége hatalmas lendítő ereje a termelési eredmények fokozásának. Ez a fejlődés, amely felszabadulásunk ötödik évfordulójára tett felajánlások során mutatkozik meg – a vidéki vállalatok és a vidéki építkezések munkájában is kifejezésre jut. Az Általános Lakásépítő Nemzeti Vállalat tabi

munkahelyén a tömegszervezeti szemináriumok ma már valóban tömegeket mozgatnak meg.

Juhodály
a Hortobágyon.
Tervező: Farkasdi
Zoltán.
In: *Magyar
Építőművészet*,
1955/3–5 116.

A munkaversenyről szóló párthatározat óta a műszaki értelmiség, a mérnökök és technikusok már nemcsak a terveket ellenőrzik, hanem megbeszéli a feladatokat a dolgozókkal és minden erejükkel támogatják az építőmunkások kezdeményezéseit, főként a sztahanovista mozgalmat. A Párt határozata komoly segítséget nyújtott a termelési eredmények fokozása terén is.

Építésügyi Értesítő, 1950. ápr. 1. 88.

5. 28.

A sztahanovista munkamódszerek eredményességéről tanúskodik a Budapest Lágymányosi Középépítkezési Nemzeti Vállalat ménesmajori építkezése is. 70 m hosszú és 12 m széles juh-hodályt és két típus juhászlakóházat építettek, az alapfalazásoktól kezdve a felmenő falazatig minden munkafolyamatot sztahanovista módszerrel végeztek el. Ennek eredményeként a felszabadulás évfordulójának megünneplésére az építkezések két héttel a kitűzött határidő előtt befejeződtek.

Építésügyi Értesítő, 1950. ápr. 1. 89.

5. 29.

A Szovjetunió segítsége, a szocializmus erőinek napról napra való növekedése olyan fejlődési fokra emelte építőiparunkat, hogy idényjellege jelentős mértékben csökkent. Találónan jellemezte ezt a fejlődést, egész népgazdaságunk fejlődését Csont József orosházi építőmunkás, amikor azt mondta az egyik szakszervezeti napon: „Január végén hibákról beszélünk, szaktársak, más esztendőben ilyenkor csak a munkanélküliségről beszélhettünk.”

De nemcsak a technikai tapasztalatokat vették át a Szovjetuniótól, hanem versenyszellemben is a szovjet építőmunkásokat tekintik példaképnek. A hideg időjárás ellenére sem csökkent a munkalendület. Szent Ferenc sztahanovista kőműves például a Párt munkaversenyéről szóló határozata előtt négy héten keresztül átlag 217 százalékot teljesített, a határozat útmutatásai alapján még ésszerűbben szervezte meg munkáját, s teljesítménye 287 százalékra emelkedett.

Építésügyi Értesítő, 1950. febr. 18. 40.

5. 30.

A falusi építési tevékenység elvi irányítására és az általános felügyelet gyakorlására a Népgazdasági Tanács határozata értelmében az építésügyi minisztériumban falusi osztályt állítottak fel. Az ötéves terv hatalmas arányú építési tevékenységének jelentős része bonyolódik majd le a falvakban a mezőgazdaság nagyüzemivé fejlesztése során. Éppen ezért még az eddigieknél is fokozottabb gondot kell fordítani a falusi építkezések irányítására és ellenőrzésére, ezért vált szükségessé a falusi osztály megszervezése.

A harmadik tervévből programba vett falusi építkezések országsszerte folytatódnak. Az elmúlt hónapban az építés alatt álló épületek száma meghaladta az ezret. Ebből 263 ház az „ipari dolgozók családi otthona” akció keretében épül; a falvakban, állami birtokokon, termelő szövet-

*Gépesítés
a mezőgazdaságban.
In: Magyar
Építőművészet,
1954/7–9. 222*

zetekben, mintajárások- és tanyaközpontokban közel 800 ház építése folyik. A Vas megyei Csepreg községben pedig már át is adták az első teljesen befejezett házakat. A falusi lakásépítkezések a nemzeti vállalatokon kívül a vidéki kisipari munkaközösségeket is foglalkoztatják.

Építésügyi Értesítő, 1949. okt. 1. 76.

5. 31.

Az ötéves terv első évében 1300 lakóház épül a termelőcsoportok és gépállomások dolgozói részére

Mezőgazdaságunk szocialista átalakulásának eredményei nemcsak abban mutatkoznak, hogy a szövetkezeti gazdálkodás következtében fokozódik a munka termelékenysége, s a kormány-

zat az ötéves terv során hatalmas összegeket fordít a gépállomások és termelő központok beruházásain keresztül a falvak dolgozó parasztsága életszínvonalának gyors ütemű felemelkedésére, hanem a lakóházszükséglet fokozatos kielégítésében is. A falusi csoportos építkezéseken kívül is már a 3 éves terv megvalósítása során megkezdődött az állami mezőgazdasági központok és gépállomások új lakóházakkal való ellátása. Ily módon a több mint ötvenezer új falusi ház felépítése mellett mintegy 700 új lakóház készült el az állami birtokok és gépállomások dolgozói részére.

Az ötéves terv a mezőgazdaság szocialista átalakulásának bázisai: a termelő központok, állami mezőgazdasági központok és gépállomások dolgozói részére a mezőgazdaság fejlesztése során az eddigieknél jóval nagyobb mennyiségű lakás felépítését eredményezi. S már kiterjed a program a termelőszövetkezeti csoportokra is. A társasgazdálkodást folytató parasztok tehát új településeken tömörülhetnek e lakóházak segítségével. Az ötéves terv első esztendejében a jövő évben egyedül a termelőközpontokban, termelő csoportoknál és gépállomásokon közel 1300 lakóház felépítésére kerül sor. Ez kétszerese a 3 éves tervben hasonló célra épült házak számának. Az ország mind a huszonöt vármegyéje részesül az új házakból, amelyek közel 32 millió forint értékben járulnak hozzá közvetlenül a közös gazdálkodás útjára lépett dolgozó parasztok jólétének növekedéséhez.

Építésügyi Értesítő, 1949. dec. 3. 145.

5. 32.

A vidéki lakóház-építési tevékenység a hároméves terv utolsó hónapjában nagy lendülettel folytatódik. Az építésügyi minisztérium a dolgozó parasztság új, egészséges és korszerű parasztházakkal való ellátásának munkáját főként az állami gazdaságok, gépállomások, termelő csoportok szükségleteinek kielégítésére összpontosítja, de a csoportos építettségre jelentkező dolgozó parasztok részére is épülnek házak. December hónapban az októberi ezerrel szemben már közel 1600 ház építési munkálatai folynak az ország területén.

Az elkészült épületek közül vasárnap Érsekhalmán 23 földhöz juttatott család költözött be az új cseréptető, kétszobás, konyhával és kamrával ellátott házakba. Az új háztulajdonosok bensőséges ünnepséget rendeztek, amelyen a nagy Szovjetunió és a Magyar Dolgozók Pártjának mondtak köszönetet azokért az eredményekért, amelyek a 3 éves terv során a dolgozó parasztság életszínvonalának emelkedését idézték elő.

Építésügyi Értesítő, 1949. dec. 17. 161.

5. 33.

„A balatonbozsoki típusházépítetők szeretetteljes köszönetünket fejezzük ki a Magyar Dolgozók Pártjának és a Falusi osztályon dolgozó azon elvtársaknak, akik magukévá tették a balatonbozsoki dolgozók panaszát és segítségünkre siettek, hogy most már emberhez méltó szép, egészséges lakásokban lakhatunk.

Alulirottak mind megköszönjük azt, hogy az elvtársak segítségünkre siettek és helyrehozták azokat a hibákat, amelyeket a lelkiismeretlen vállalkozók követtek el, akik meg akarták ingatni a demokráciába vetett hitünket.

De most már meggyőződünk arról, hogy az elvtársak azon dolgoznak, hogy a falusi dolgozók életét szebbé és jobbá tegyék.”

Építésügyi Értesítő, 1949. dec. 24. 170.

*Sinatelep.
In: Magyar
Építőművészet,
1954/7–9. 250.*

5. 34.

Olyan nagyságrendű települések, amelyek a mezőgazdasági településeinket zömmel alkotják, kénytelenek elszenvet kb. ugyanakkora átmenőforgalmat, mint amennyi tulajdonképpen érdekükben állna. A felszabadulás óta épített főforgalmú utainknál ezt az elvet már igyekeztek következetesen keresztülvinni és csak kivételesen haladnak át kisebb települések főutcáin. Saj-

nos azonban e téren még igen sok a tennivaló, mert a múlt útpolitikája a kis települések elkerülését nem tartotta célnak, sőt ellenkezőleg, igyekezett mindig a falvakon keresztültaposni.

Magyar Építőművészet. 1954/7–9. szám. 222.

5. 35.

Itt kell még szólni arról a hibáról is, hogy a vasútállomásokhoz vezető meglévő utaink mellett

alig találunk tisztességes gyalogutat. A vasúton érkező és oda igyekvő, túlnyomórészt gyalogos utazóközönség kénytelen az útpadkán taposott hol poros, hol sáros ösvényen a csizmáját és egészségét koptatni.

Magyar Építőművészet, 1954/7–9. 222.

6.

Nagy Kalamász Ildikó

A dolgozó parasztság

A II. világháború utáni időszak társadalomképét nagyban meghatározta a kommunista hatalomátvétel következményeként átalakuló külpolitikai és belpolitikai helyzet, amely nem csupán a társadalom alapstruktúráinak gyökeres megváltozásaiban mutatkozott meg, hanem az értékrendszer alapvető átalakulásában, illetve átalakításában is. A totalitárius kommunista rendszer gazdaságilag, politikailag és kulturálisan is új értékrendet képviselt. Az ötvenes évek falusi társadalmának megjelenítése nem volt éppen egyértelmű a korabeli médiák tükrében. A politika megteremtette az új értékrendszert közvetítendő, úgynevezett irányított imázsteremtés módját, a könyv, a propagandaanyagok, az újság, a rádió és a film technikai segítségével.

A kommunista hatalomátvételt követően az ország falusi társadalmát meghatározó első korszak a földosztástól a kollektivizálás befejezéséig tartott. Ennek az időszaknak az elején a politika elsősorban a parasztság társadalmi jelentőségét hangsúlyozta, és a hosszú évek óta jelen lévő földkérdés problémáját próbálta enyhíteni. Az 1945-ös földosztás elsősorban a birtokmegoszlási aránytalanságokat enyhítette, és a reform legjelentősebb társadalmi hatása a paraszti réteg polgárosodásának elősegítése volt. Ezt követően 1948-ban elindult a kollektivizálás első hulláma, amely gyökereiben változtatta meg a földosztással kialakított társadalmi rendszert a szovjet típusú mezőgazdasági termelőszövetkezetek létrehozásával. Az új rendszer bevezetése elsősorban a birtokos parasztság önállóságát sértette, ezért is válhatott ez a réteg a rendszer egyik elsődleges ellenségévé. A mezőgazdaság átszervezése és elsősorban a kollektivizálás első hulláma drasztikusan beavatkozott a falusi társadalom életébe, ahol az ideológia terjesztése és a személyes agitáció mellett a beszolgáltatás és az önkényes tagosítás mint gazdasági kényszer is jelen volt, nem beszélve a kulákkellenes kampányok tömegéről, amellyel a falusi társadalom legnagyobb önállósággal és tekintéllyel rendelkező gazdarétegét számolták fel.

Az ötvenes években a politika csupán a propaganda szintjén támogatta és hangsúlyozta a parasztság jelentőségét, ahol a társadalmi réteg a nemzet alapjaként, a paraszt pedig a munkáshoz hasonlóan a nemzet hőseként jelent meg. A politikai gyakorlatban azonban a falusi népesség és ennek nagy részét kiadó paraszti réteg mint alsóbbrendű, elmaradott, ám felemelendő és mobilizálandó réteg jelent meg, amely eszközt, erőforrást jelentett a me-

zőgazdaság erőltetett iparosításához. Tehát mind ideológiailag, mind a gyakorlatban a paraszti társadalom fejlődési útját a szocialista átalakulás szükségessége nyomán szabták meg, ahol a nép fiai a munka hőseként, a dolgozó osztály tagjaként jelentek meg.

E fejezet összeállításakor az ötvenes években megjelent anyagokból válogattunk, amelyek között megtalálhatjuk a napi sajtóban megjelent idézeteket, propagandafüzetek formájában terjesztett ideológiai üzeneteket, korabeli viccmagazinban megjelent, a kor eseményeit kifigurázó karikatúrákat, valamint politikusok beszédeit. Válogatásunk három téma köré csoportosul: Az „Utunk a kommunizmus, példánk a Szovjetunió” című fejezet összeállításakor elsősorban azokat az idézeteket gyűjtöttük össze, amelyek a szovjet fejlődési mintát mutatják be mint elérendő célt, ideált. „A jólét útján” című fejezet a kor politikai ideológiáját, és azon keresztül a paraszti réteg helyes történelmi szerepét vázolja fel. A „A kulák igazi arca” című harmadik fejezetben pedig a falusi társadalomra nehezedő talán legdrasztikusabb nyomást kiváltó kulákellenes kampányok nyilvános megjelenését próbáltuk megragadni és bemutatni.

A párt parasztpolitikája

*Az erős
néphatalom
alapja – a
munkások és
parasztek
összefogása.
Magyar
Diafilmgyártó
Vállalat,
Budapest,
1962. 31.*

6. 1.

Már én többet nem dolgozom robotba,
Belépek én a termelő csoportba,
Szép a munka, a közös munka, gyorsan is halad,
Szüret után, édes rózsám, enyém vagy!

Nagy Dezső: *Magyar munkásfolklor*. Budapest, 1987. 295.

6. 2.

Első királyunk, Szent István óta jó kilenc évszázadon át sok vihar dúlta a magyar hazát: talán egy sem sújtotta olyan mélyre, mint az a katasztrófa, mely a második világháborúban a magyar reakció, a régi rendszer bűnéből ránk zúdult. A magyar nép törhetetlen élni akarásának biztató megnyilvánulása, hogy még nem telt el négy esztendő a katasztrófa óta, és máris mindenki érzi, hogy végre megtaláltuk a jó utat, a népi demokrácia útját: végre beértünk az egyenesbe. Van valami jelképes abban, hogy az 1848-as forradalom százéves évfordulóján, Szent István napján, az új kenyér ünnepén újra bizalomteljesen nézhet a jövő elé a felszabadult, sokat szenvedett magyar dolgozó nép. A mi népünk a Magyar Dolgozók Pártjának vezetésével jó úton jár

és továbbra is jó úton fog járni, mert a munkás-ság, a dolgozó parasztság, a haladó értelmiség ügyét védi és viszi. A dolgozók támogatni fognak bennünket, mert látják, hogy minden tettünket, minden szándékunkat a magyar nép fel-emelésének, felvirágoztatásának gondolata vezérli. Ezért követ bennünket a magyar nép, és ezért követi győzedelmes zászlónkat, az aranykalászos, vörös csillagos nemzeti lobogót.

Rákosi Mátyás: A dolgozó parasztság a szövetség útján. In: Uő.: *Építjük a nép országát*. Budapest, 1949. 314–315.

*Az erős néphatalom alapja – a munkások
és parasztek összefogása.*

Magyar Diafilmgyártó Vállalat, Budapest, 1962. 12.

6. 3.

A felszabadulás óta népünk életében döntő változások történtek. A dolgozó nép úr lett hazájában. Az újjáépítés nagy munkájában falujáróink ezrei siettek a romba döntött falvak segítségére. Falujáró brigádaink lelkes, áldozatkész munkája nyomán sorra épültek fel a romokban heverő házak, iskolák, templomok, rendbe hozták a kutakat, a tönkrement mezőgazdasági felszerelést. Rákosi Mátyás: *Pártunk parasztpolitikája*. MDP Füzet sorozat a falusi alapfokú politikai iskolák részére. 1951. 47.

6. 4.

Miután országunkban a hatalom szilárdan a munkásosztály kezébe került, Pártunk napirendre tűzte a szocializmus felépítését és ennek keretében a mezőgazdaság szocialista átszervezését. Pártunk Központi Vezetősége ugyanakkor kijelölte mezőgazdaságunk szocialista átszervezésének útját, amely nálunk is, mint minden más országban: a lenini–sztálini út, az egyetlen helyes út a szocializmus megvalósításához falun.

Hegedüs András: *Pártunk parasztpolitikájának végrehajtásában mutatkozó elhajlások és ferdítések*. MDP Központi Előadói rovájának előadásai. 1951. 3.

6. 5.

A kérdés, hogy merre menjen a magyar dolgozó parasztság, fel van vetve, és a válasz is világos. A dolgozó parasztság a szövetkezés, a kölcsönös segítség és a közös munka útját választja.

Rákosi: *A dolgozó parasztság...* 298.

6. 6.

Azt a politikát, amely dolgozó parasztságunkat a szocializmus útjára, a szabad, boldog élet útjára vezet, dolgozó parasztságunk zöme helyesli és elfogadja. Dolgozó parasztságunk tömegei egyre világosabban látják, mit jelent számukra a munkásosztállyal való szövetkezés, a munkásosztály segítő karja, vezetése. A gyúrói dolgozó parasztok levelükben többek között ezt írták: „Mi is megtanultuk, hogy a ti vezetésekkel, a ti példátok nyomán, veletek együtt harcolva érhetünk el csak győzelmet. A ti segítségetekre emlékeztet minket minden gép, amely földjeinket műveli. Falunk jó módú, állatállományunk nagyobb, mint a háború előtt, miénk a falu, a nép az ország. Veletek szövetségben megtaláltuk a boldogulás útját. (...) Az új cséplőgépért, kom-

bájnokért, traktorokért a Népfrontra szavaztunk. Büszkén vállaljuk, hogy példátokat követve szavazatunkkal is megpecsételjük hűségünket.”

Rákosi: *Pártunk parasztpolitikája*. 45–46.

6. 7.

A proletárdiktatúra kivívása és megteremtése, a szocializmus felépítése érdeke a munkásosztálynak és az egész dolgozó parasztságnak. Csak a munkásosztállyal való szövetség a biztosíték arra, hogy a dolgozó parasztság évszázados vágya teljesüljön: azé legyen a föld, aki megműveli. Az agrárproletár, félproletár és a kisparaszti-

Az ébredő tavasz fényében, 1945. március 15-én hirdették ki az ítéletet a magyar szegényparasztságnak a nagybirtokosok ellen folytatott évezredek perében. Megvalósult a Magyar Kommunista Párt régi programja: a föld azé lett, aki megműveli! (Földosztás és a birtoklevél aláírása.)

Az erős néphatalom alapja – a munkások és parasztok összefogása.

Magyar Diafilmgyártó Vállalat, Budapest, 1962. 13.

középparaszti gazdaság egységes szövetkezeti parasztsággá fejlődik, a kulákság – mint utolsó kapitalista kizsákmányoló osztály – felszámolódik.

A párt parasztpolitikájának néhány kérdése. MDP Békés megyei Bizottsága Agitációs és Propagandaosztálya. 1953. 4–5.

„Utunk a kommunizmus, példánk a Szovjetunió”

6. 8.

Boldogságunk kivirágzott,
Mint májusi rétek,
Kezet adnak egymásnak itt
A testvéri népek.

Nagy: *Magyar munkásfolklór*. 277.

6. 9.

A szovjet hatalom a Kommunista Párt, Lenin és Sztálin megmutatták a dolgozó parasztságnak az egyetlen helyes utat, amely a szabad szocialista élethez vezet. Ez a kolhozok útja. Ma a Szovjetunió mezőgazdasága a legfejlettebb az egész világon. Olvassa, tanulmányozza minden dolgozó paraszt a Szovjetunió mezőgazdaságának gazdag tapasztalatait, hogy azt felhasználva az MDP és szeretett vezérünk, Rákosi Mátyás vezetésével még bátrabb lépetekkel meneteljünk a boldog, erős, független és szabad Magyarország megteremtése felé. Ma már nálunk is erősödik, fejlődik a termelőszövetkezeti mozgalom, amely, mint népünk szeretett vezére, Rákosi Mátyás mondotta, az egyedüli út a dolgozó parasztság jólétének megteremtéséhez, mezőgazdaságunk elmaradottságának felszámolásához. Ezt egyre inkább ismeri fel a dolgozó parasztságunk is. Anyiszimov: *Hogyan él a parasztság a Szovjetunióban?* Magyar–Szovjet Társaság Kiadója, 1950. 4.

6. 10.

Sztálin utazása közben meg-megáll egy-egy faluban és órákon át beszélget a parasztokkal. Ismeri őket, szereti őket, ért a nyelvükön. Sohasem volt olyan igazi barátja a parasztságnak, mint amilyen Lenin volt, és amilyen Sztálin. A kolhozparasztok egyik moszkvai tanácskozása után Sztálin negyvenegynéhány kolhozparasztot meghívott vacsorára. Vacsora után órákon át beszélgetett vendégeivel... egy pillanatig hallgatott Sztálin, aztán csendesesen megjegyezte: „Sokáig nélkülöztetek, itt az ideje elfelejteni, hogy mit

jelent az a szó: nélkülözés.” „Nélkülözés? Mi, szovjet parasztok már rég elfelejtettük, Sztálin elvtárs, hogy mi az a nélkülözés!” – mondta majdnem kiabálva az öreg ukrán kolhozparaszt, és hangos nevetésbe tört ki. Úgy nevetett, hogy a könnyei is kicsordultak. Akik a közelben állottak, azt mesélik, hogy mialatt a boldogan nevető kolhozparasztot nézte, Sztálin szép, jósaágos, bölcs szeme – az a csodálatos jövőbe látó szem – megtelt könnyel.

Képek a szovjet kolhoz életéből. H., é. n. 22–23.

6. 11.

Nagy segítséget jelentett a falusi munkában – különösen a termelőszövetkezeti csoportok fejlesztésében –, hogy a magyar dolgozó parasztok népes küldöttsége látogatta meg a múlt évben a Szovjetunió kolhozait, és saját gyakorlati tapasztalatából győződhetett meg a szövetkezeti nagyüzemi termelés, a kolhozok hatalmas sikereiről és a szovjet kolhozparasztság szabad, boldog életéről.

Hegedüs András: *Pártunk parasztpolitikájának végrehajtásában mutatkozó elhajlások és ferdítések*. MDP Központi Előadóirodájának előadásai. 1951. 24.

*Az erős néphatalom alapja – a munkások és parasztok összefogása.
Magyar Diafilmgyártó Vállalat,
Budapest, 1962. 6.*

6. 12.

„Mi, egyénileg dolgozó parasztok, akik a Szovjetunióban jártunk, szólunk hozzátok. [...] Sok kolhozt, állami gazdaságot és gépállomást láttunk meg. Mi, egyénileg dolgozó parasztok saját szemünkkel láttuk a kolhozparasztok boldog, szabad, jómódú életét. Láttuk a kolhozok magas terméseredményeit, fejlett állattenyésztését. A kolhozokban a holdanként 20–25 mázsás búzatermés, 300–350 mázsás cukorrépatermés, teheneknél az évi hatezer literes tejhozam nem megy ritkaságszámba. Bármerre jártunk, mindenütt traktorokkal, teherautókkal és a legkülönbözőbb gépekkel találkoztunk. A kolhozokban a gép igazi barátja, segítője a dolgozó parasztoknak, könnyebbé, eredményesebbé teszi a munkát. [...] Jártunk a kolhozparasztok házaiban, beszélgettünk velük. Láttuk takaros családi házaikat, teli éléskamrájukat, tehenüket, hízóikat. Sok helyen megtekintettük a kolhozok

kultúrházát, szülőotthonát, gyermekotthonát, óvodáját. Az asszonyok a férfiakkal egyenlő joggal vesznek részt a munkában is, a vezetésben is. Sok asszonyt láttunk, aki a legmagasabb kitüntetésekkel viselte. Láttuk, hogy a kolhoz jóvelméből mindenki végzett munkája szerint részesült. [...] A kolhozokban igazi demokrácia van. [...] A magyar dolgozó parasztság szabad és jómódú életét is csak egyetlen úton: a termelőszövetkezetek útján teremthetjük meg. [...] A Magyar Dolgozók Pártja és népünk forrón szeretett vezérének, Rákosi Mátyásnak vezetésével erősítsük tovább termelőszövetkezeti mozgalmunkat, teremtsünk boldogabb életet minden magyar dolgozó paraszt számára, és így is erősítsük hazánkat s a béke hatalmas táborát. A Szovjetunióban járt egyénileg dolgozó parasztküldöttek felhívása a dolgozó parasztsághoz.

Szabad Nép, 1950. aug. 24.

„A jólét útján”

6. 13.

A térszben de büszkék a lányok!
Dolgozni mind a kertészetbe járnak;
Mind a takaréka rakja a pénzét,
Mégis hitelbe vásárlnak kelengyét.

Nagy: *Magyar munkásfolklor*. 296.

6. 14.

Mit jelent a szocialista út a dolgozó parasztságnak? A szocialista út lényege, hogy a dolgozó parasztok önként szövetkeznek a föld közös, társas megművelésére. A szövetkezeti nagyüzemeknek nem kizsákmányoltja, hanem gazdája, birtokosa a dolgozó parasztság. A szövetkezéssel lehetővé válik a dolgozó parasztság számára a nagy mezőgazdasági gépek alkalmazása. A szövetkezeti gazdálkodás emeli a termésátlagot. A szövetkezetek olyan segítséget adnak a dolgozó parasztságnak, amellyel kivonhatja magát a kulákok gazdasági nyomása alól, népi demokratikus társadalmunkra támaszkodva fejleszt-

Aki a népnek vermet ás
Magyar Foto Dia-osztálya, Budapest, 1951. 38.

heti termelését. A szövetkezet a termelés emelésén keresztül a dolgozó parasztságnak könnyebb, jobb, kulturáltabb életet biztosít. [...] Csak a nagyüzemi termelés adhat a falunak anyagi jólétet és kultúrát, villanyt, mozit, könyvtárat, jó iskoláztatást, emberi életet és mindazt,

amelytől ma a dolgozó parasztság és gyermeke el van zárva.

Rákosi: *Pártunk parasztpolitikája*. 28.

6. 15.

A termelőszövetkezeti mozgalom egészséges fejlődésének alapfeltétele, hogy a termelőszövetkezetek fejlesztése Lenin–Sztálin tanítása alapján történjék. Termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlesztésében Pártunk az elmúlt két évben jelentős eredményeket ért el, a fejlődés azonban korántsem egyenes. Sokan nem értik meg a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztésének alapvető lenini–sztálini elvét, az önkéntesség elvét. Nem értik meg, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom csak akkor vezethet eredményre és csak úgy épülhet fel falun a szocializmus, ha a dolgozó parasztság saját jószántából, saját elhatározásából, meggyőződve ennek az útnak az igazáról, tér át a szövetkezeti gazdálkodásra.

Hegedüs: *Pártunk parasztpolitikájának...* 17–19.

6. 16.

Hogy milyen volt a legtöbb dolgozó parasztember élete régen, ha megöregedett, arról sokat tudnának beszélni a régi öregek. A mai öregek megváltozott életéről viszont sokat elmondhat Sárík Ferenc, a ceglédi Nagy Sztálin Termelőszövetkezet idős tagja. 1950 óta élnek feleségével a szövetkezetben, s bár távolról sincs már meg karjában a fiatalkori erő, tisztességgel elvégzi azt a munkát, amit tud, és nyugodtan megél belőle. Teljesített munkaegységei mellé betegségi járu-lékot, szociális segílyt kap, és így minden évben eléri munkaegységeinek száma a 300–350-et. De nemcsak ő, hanem rajta kívül még 37-en részesülnek támogatásban a szociális alapból a ceglédi Nagy Sztálinban. Minden tagjának nyugodt öregséget biztosít a közösség.

A jólét útján. Képek termelőszövetkezeteink életéből. Budapest, 1956. 45.

6. 17.

A felszólalók zöme azzal kezdte, hogy rámutatott arra a rengeteg nehézségre, amelyet az első időben le kellett küzdeniök. Elmondták, hogy

milyen bizonytalanul, tétovázva és kételkedve léptek erre az útra, a szövetkezés útjára. És kivétel nélkül azzal fejezték be: az elmúlt esztendő eredményei minden téren meggyőzték őket arról, hogy helyes útra léptek, hogy ez az egyetlen út, amely kivezeti őket a régi nyomorúságból. Azt is egymás után aláhúzták a felszólalók, hogy szó sem lehet róla, hogy visszaforduljanak a megkezdett útról. Az előttem felszólalt Nagy Józsefné mondotta, hogy csak iszonyodva tud visszatekinteni arra az állapotra, amelyben élt, mielőtt a termelőcsoportba belépett volna.

Rákosi Mátyás: Pártunk jó utat mutatott, amikor a parasztságnak a szövetkezeti termelést ajánlotta. Beszéd a termelőcsoportok és gépállomások küldötteinek 1950. január 25-i országos tanácskozásán. In: Uő.: *Válogatott beszédek*. Budapest, 1952. 407.

6. 18.

Elment az én babám az állami gazdaságba,
Azt üzeni, menjek én is utána!

Édesanyám, eressen el engem utána!

Találkozunk majd a kastély kisudvarába.

Nagy: *Magyar munkásfolklor*. 295.

6. 19.

A termelőszövetkezeti csoportokban – mint ahogy a felszólalók sorban rámutattak – a szó szoros értelmében kivirult, új életre kelt a régi elnyomott parasztság. A szövetkezeti tag érzi, hogy minden oldalról segítő kezek támogatják, minden oldalról a hóna alá nyúlnak. Segítik társai, segíti az állam, segíti mindenekelőtt nagy pártunk, és mind e segítség mögött ott áll a hatalmas Szovjetunió támogatása. Ebben a légkörben a parasztság teremtő erői is felszabadulnak. Két vagy három éve mindenki csak magával törődött, az volt az elve: kaparj kurta, neked is lesz. A termelőcsoportban dolgozó parasztságnak az elve egészen más. Kiszélesedik előtte a látóhatár, és ugyanúgy, mint az ipari munkás, felismeri saját sorsa és az ország építése közt az összefüggést és a kölcsönhatást. Új emberré alakul. Megtanulja a termelésben a nagyvonalúságot. Ahogy az ipari munkás most a gépe mellett töri a fejét, hogy lehet ésszerűbben, jobban,

gyorsabban többet termelni, ugyanúgy a legtöbb termelőcsoportban a szocialista paraszt is azon gondolkodik, hogyan javíthatja a termelést, hogyan emelheti a mennyiséget és a minőséget, új növényekkel, új termelési módokkal kísérletezik.

Rákosi: *Pártunk jó utat mutatott...* 408–409.

6. 20.

A fontosabb mezőgazdasági termények árai az egy évvel korábbi helyzettel szemben nemhogy alacsonyabbak, de a búza árának kivételével, amely változatlan maradt, inkább magasabbak. Egy év alatt parasztságunk anyagi helyzete, különösen a nagyobb gazdáké, tovább erősödött. A terméskilátások a tavalyival szemben lényegesen kedvezőbbek, parasztságunknak tehát a megnövekedett állatállomány mellett a mezőgazdasági termelésből is sokkal nagyobb bevétele lesz a tavalyinál.

Donáth Ferenc: A dolgozó parasztság előrenyomulása. *Szabad Nép*, 1948. júl. 18.

6. 21.

A szövetkezetbe tömörült parasztság pedig – mint ahogy az itt elhangzott beszámolók mutatják – már nemcsak az eredmények gazdasági részét látja, hanem fellobog benne a kezdeményezőnek, az úttörőnek büszke öntudata, az a tudat, hogy utat mutatott a többiek számára.

Rákosi: *Pártunk jó utat mutatott...* 408.

6. 22.

Nekem azt szokták mondani, hogy a magyar paraszt maradi, a magyar paraszt nem szereti a közös munkát, nem szereti az új termelési módokat. Én ezt nem fogadom el, mert lépten-nyomon az ellenkezőjét tapasztaljuk. Gondoljunk csak arra, hogy milyen idegen volt a magyar paraszt számára a rizstermelés. Viszont mikor felismerte, hogy ez hasznos, hamar elterjedt a rizstermelés, és mindenfelől ostromoltak bennünket vetőmagért. Ugyanilyen gyorsan elterjedt az azelőtt ritkaságszámba menő kettős termelés. – Tudjuk, hogy a Tiszántúlon elterjedt a gyapottermelés. Nem igaz, hogy a mi parasztságunk

maradi. A mi parasztságunk fürge, eleven, gyorseszű, szorgalmas, és minden termelési formát örömmel megragad, amiből úgy látja, hogy magának és az országnak haszna van. Ez vonatkozik a szövetkezeti termelésre is.

Rákosi Mátyás: A dolgozó parasztság a szövetkezés útján. In: Uő: *Építjük a nép országát*. Bp., 1949. Szikra. 298–299.

6. 23.

Bolgár Sándor elvtárs az eleki termelőcsoportból elmondotta, hogy nemcsak 18 hold gyapotot vetnek, hanem kikísérletezik a gyapot védőnövénnyét is, amely megvédi az északi szelektől. Azt is elmondotta, hogy az eddigi tizenkétféle növény helyett az idén harmincfélét akarnak termelni, egy részét kísérletképpen.

Rákosi: *Pártunk jó utat mutatott...* 409.

6. 24.

A gép jó barátja, hűséges segítőtársa a gazdának, időt, fáradságot, pénzt takarít meg. Lehetővé teszi, hogy a dolgozó parasztságnak tanulásra, művelődésre és szórakozásra is jusson idejéből. *Jólétet, fényt, műveltséget ad a falunak az ötéves terv*. Falusi Népművelő Kiskönyvtár. 1949. 4.

6. 25.

Ma már minden dolgozó parasztember számára megszokott, szép látvány, amint a hatalmas kombájnok, akárcsak valami óriások, végigjárnak a sárga búzaföldeken, s learatják az új termést. A kombájnok duruzsló hangja messzi környéken hirdeti, hogy a dolgozó parasztság életét megkönnyíti, gazdagabbá teszi a gépesített, nagyüzemi gazdálkodás.

A jólét útján. 53.

6. 26.

A külföldre futott arisztokrata földesúr emeletes kastélyában paraszt fiatalok hangja cseng. Az előcsarnok agancsdíszes falán ásó, fűrés, gereblye, fejvonalzó, rajztábla álldogál egymás mellett. Megszólítok egy 19 éves forma-sihedert...

– Mi mindent csináltok?

– Magunk műveljük a földet, ebből látjuk el a kolégiumot. A fölösleget eladjuk, a pénzből tartjuk

fenn az intézetet. Itt senkinek sem kell fizetni, a tanulók szegényparasztok gyermekei. Körülbelül nyolcvan vagyunk, és 30 tanár, tanító. Van virágkertészetünk, konyhakertünk, méhészet, tehénészet és... – mondja el lelkesen.

– Te vagy itt a legjobb tanuló?

– Itt mindenki tud – feleli önérzetesen – 50% tiszta jeles. Ide csak az jön, aki szeret tanulni és szereti a parasztot. Kéthetenként összejövünk a falusiakkal, megbeszéljük a mezei munkákat éppúgy, mint a kulturális dolgokat, és kicseréljük a tapasztalatainkat.[...]

Vidáman nézek körül a folyosón. A peckes ősök képei helyét parasztősök harcos képei, Derkovits Dózsa-sorozata foglalja el. A nagy díszteremben mindenfelé díszes faliújságok, munkára, sportra, tanulásra hívó táblázatok lógnak. Furulyaszó hangját hallom a közelből. A kerti fák lombja alatt népi táncot járnak.

Paraszt Dolgozók Tanítóképzője. *Képes Világ*. 1948. dec. 5.

6. 27.

A galyai nagyszálló terméskőfalai igen nagyot csodálkozhattak pár nappal ezelőtt, amikor a Népijóléti Minisztérium vendégeként megérkezett ötven olyan parasztgazda, akik a beszolgáltatásban az élen jártak. De nemcsak Galya, a hévízi sétány is hangos volt a falusi szótól, mert a másik ötven jutalmazott oda futott be ugyanezen a napon.

Paraszt élmunkás üdültetés a Galyatetőn és Hévízen. *Képes Világ*, 1949. jan. 23.

6. 28.

A szövetkezetben dolgozó parasztot most hatja át először az a tudat, hogy végre fedél alá jutott, hogy biztonságban dolgozhat, hogy számára végleg lezárult az a régi világ, amikor sorsa állandó bizonytalanság, örökös rettegés volt. Megszűnt az a szörnyű idő, amelynek jelszava: aki bírja, marja.

Rákosi: *Pártunk jó utat mutatott...* 408.

A kulák igazi arca

6. 29.

Dolgozó parasztnak terem már a föld,
Bárók birodalma végleg összedőlt
Nem járja se gróf, se csendőr a határt:
Így harcol a Magyar Kommunista Párt!

Nagy: *Magyar munkásfolklór*. 291.

6. 30.

Ezeknek a beszédeknek jelentősége elsősorban abban van, hogy Rákosi elvtárs széles körben tanította párttagjainkat, pártfunkcionáriusainkat és a dolgozó tömegeket is a parasztság osztályrétegződésének megismerésére, leleplezte és megmutatta a kulákság, mint osztály igazi arculatát, tanította párttagjainkat és pártfunkcionáriusainkat a lenini hármasszóra és annak helyes alkalmazására, és felfedte a parasztpolitikánk gyakorlati végrehajtásában mutatkozó hibákat és hiányosságokat.

Hegedüs: *Pártunk parasztpolitikájának...* 25.

Ádáz ellenségünk a kulák
Honvédelmi Minisztérium Politikai
Főcsoportfőnöksége, 1953. 12.

6. 31.

Pártunk falusi munkájának hármasszóra, de egységes feladatát a lenini hármasszó szabja meg: „Támaszkodj a szegényparasztságra, építs tar-

Ludas Matyi, 1949/3. 6.

tós szövetséget a középparasztsággal, egy pillanattig se szüntesd meg a harcot a kulák ellen.” *A kulák igazi arca*. MDP KV Agitációs és Propagandaosztály. 1952–53. 3.

6. 32.

A kulákság elleni harcot a lenini hármasság alapján kell folytatni. A középparasztsággal meg kell értetni, hogy neki is érdeke a kulák korlátozása, leleplezése. A kulák elleni harcban szilárdan kell támaszkodnunk a termelőszövetkezeti és a szegényparasztságra. Mindezekből világosan kitűnik, hogy a lenini hármasság egysége elválaszthatatlan egymástól. Hogy nem lehet a középparasztot megnyerni akkor, ha nem folytatunk kemény harcot a kulákság ellen, ha nem leplezzük le előtte, továbbmenve harczunk akkor lesz eredményes, ha szilárdan támaszkodunk a szövetkezeti és egyénileg dolgozó szegényparasztságra.

A párt parasztpolitikájának néhány kérdése. MDP Békés megyei Bizottsága Agitációs és Propagandaosztály. 1953. 9.

6. 33.

Népi demokratikus rendszerünkben megváltozott a rétegződés iránya. Napjainkban a közép-

parasztosodási folyamat a jellemző. A kulákságot korlátozó politikánkkal meggátoljuk a kulákosodást, majdnem teljesen megszüntetjük az elszegényedést.

A párt parasztpolitikájának néhány kérdése. 5.

6. 34.

Az osztályharc a falun azért élesedett ki, a falu tőkés elemeinek, elsősorban a kulákoknak az ellenállása a népi demokráciával szemben azért fokozódott, és mindjárt hozzátehetjük, fokozódni is fog, mert előre haladunk, mert a kizsákmányolóknak mind kevesebb tere van ebben az országban, mert a szocializmust építjük, és pedig sikeresen építjük, mert a burzsoázia a falun éppúgy, mint a városban, érzi, hogy ennek következtében gazdasági hatalmát és befolyását halálos veszedelem fenyegeti.

Donáth Ferenc: A dolgozó parasztság előrenyomulása. *Szabad Nép*, 1948. júl. 18.

6. 35.

A dolgozó parasztság a munkásosztály segítségével, annak vezetése alatt felszabadult a feudális nagybirtok iga alá és földhöz jutott, majd megszabadult a gyárosok és bankárok uzsorájától is. Most korlátozni kell a falusi kizsákmányoló gazdasági hatalmát és befolyását, mert ma elsősorban ez fenyegeti a dolgozó parasztoknak nemcsak felemelkedését, de ha ennyiben hagyunk, utóbb pusztát látunk is. Mert a parasztság története minden országban azt bizonyítja, hogy ahol a mezőgazdaságban kapitalista viszonyok vannak, ahol bérmunka és kizsákmányolás van, ahol a tulajdonviszonyok következtében a földet adják-veszik, ott elkerülhetetlenül a dolgozó parasztság nagy többsége elszegényedik, és a földjeiket a kizsákmányoló paraszt és nem paraszt tőkések szedik össze. Ezt különösen jól lehetett látni nálunk a 930-as években, amikor évenként tízezernél több dolgozó paraszt földjét vásárolták össze, bagóért, a falusi kupecsek, korcsmárosok, zsírosparasztok. Nem a kolhoz a valóságos veszély.

Donáth: *A dolgozó parasztság...*

*Ádáz ellenségünk a kulák
Honvédelmi Minisztérium Politikai
Főcsoportfőnöksége, 1953. 30.*

6. 36.

Most azonban a falun nem a dolgozó és dolgoztató paraszt „egysége”, hanem a kulákok kizsákmányolásának korlátozása, gazdasági befolyásának visszaszorítása mellett vagyunk, mert most ezt kívánja a dolgozó parasztság érdeke.

Donáth: *A dolgozó parasztság...*

6. 37.

Pártunk az eddigi eredményeket egyre éleződő harcok közepette érte el: az osztályellenség és különösen annak legszélesebb és legveszedelmesebb rétege, a kulákság elleni harcban.

Hegedüs: *Pártunk parasztpolitikájának...* 3.

6. 38.

Pártunknak a kulákság korlátozására irányuló politikája gyakorlati végrehajtását elsősorban akadályozzák azok a helytelen nézetek, amelyek a „ki a kulák” kérdése körül alakultak ki. Több esetben előfordul az, hogy a kulákságot nem úgy tekintik, mint társadalmi osztályt, mint a burzsoázia falusi rétegét, hanem úgy gondolják, a „kulák” szó egyszerű jelző, amit arra ragasztunk, akire akarunk. Így azután egyrészt sokszor középparasztokat, sőt szegényparasztokat is a kulákok közé sorolnak, ugyanakkor hétpróbás kulákot nem tekintenek annak. Ebből az alapján helytelen álláspontból következik az is, hogy a kulák meghatározásánál elsősorban nem a gazdasági helyzetet nézik, nem azt, hogy kizsákmányoló vagy sem, hanem más szempontokat, sokszor azt, hogy szavakban miként vé-

Ludas Matyi, 1949/25. 7.

lekedik népi demokráciánkról. Így azután kialakul a „jó kulák” elmélet, és jó kuláknak nevezik a kulákságnak azt a részét, akik igyekeznek beforakodni a termelőszövetkezetekbe, tömegszervezetekbe, sőt a Pártba is, hogy belülről ártsanak.

Hegedüs: *Pártunk parasztpolitikájának...* 10.

6. 39.

A gazdasági természetű rendszabályokat éppúgy, mint a közigazgatásiakat, meg kell értetni a dolgozó parasztsággal. Minden kulákságot korlátozó rendszabály kérdésében újra és újra meg

kell nyerni a dolgozó parasztságot, szembeállítva a kuláksággal, és – ha erre megvan a mód – a dolgozó parasztságot aktívan be kell vonni a kulákságot korlátozó gazdasági rendszabályok végrehajtásába. Ezt a feladatot pedig csak úgy lehet elvégezni, ha a Párt megmutatja a dolgozó parasztságnak a kulákság igazi arcát, s ha leleplezi, hogy a kulákság a dolgozó nép kiszípolozásából, a dolgozó nép verejtékéből élt, gazdagodott. A dolgozó parasztság szembefordítása a kuláksággal a Párt előtt álló legfontosabb feladat, ezt pedig adminisztratív rendszabályokkal megoldani nem lehet, csak következetes, tervszerű felvi-

Ludas Matyi, 1949/27. 3.

lágosító munkával. A kulákság elleni gazdasági rendszabályok és politikai harc mellékes kezelése megalkuvás a kulákság előtt. Az utóbbi időben tapasztalható olyan vélemény, amely szerint a kulákság korlátozása alatt egyes szabotáló kulákok megbüntetését és leleplezését kell érteni. Ezért sok pártfunkcionárius is főfeladatnak azt látja, hogy szorgalmazza a büntetéseket, közben pedig megfélemlíti a kulákságnak, mint osztálynak gazdasági korlátozásáról és a kulákságnak, mint osztálynak politikai elszigeteléséről. Eltűri, hogy míg egyes kulákokat lelepleznek, a többi tovább gazdagodik, és befolyása alatt tartsa a dolgozó parasztság egy részét.

Hegedüs: *Pártunk parasztpolitikájának...* 13.

6. 40.

[...] nem hajlandók észrevenni a kulákság egyre élesedő támadásának jeleit. Nem látják, hogy a kulákság a klerikális reakcióval egybefonódva egyre dühödtebben támad népi demokráciánk, Pártunk ellen. A kulákság támadásának fő iránya ma kétségtelenül az, hogy a legkülönbözőbb kérdésekben igyekszik megnyerni és maga mellé állítani a dolgozó parasztságot.

Hegedüs: *Pártunk parasztpolitikájának...* 15.

6. 41.

Gyakori és veszélyes jelenség az, hogy a termelőszövetkezeti csoportokba, megszegve az alapszabályt, felvesznek kulák, kupec és más kizsákmányoló elemeket. Gyakoribb lett ez a hiba az utóbbi hónapokban, amikor is a kulákok részéről [...] az eddigieknél nagyobb mértékben mutatkozott meg olyan törekvés, hogy befurakodjanak a termelőszövetkezetekbe. A termelőszövetkezeti csoportba befurakodott kulák és más kapitalista elemek nagy kárt okoznak a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésében: akadályozzák a jövedelemelosztás helyes rendjének kialakítását; a közös vagyont elprédálására törekednek, elősegítik, hogy a tagok földjüket a megengedettnél nagyobb mértékben hagyják kint; vég eredményben a csoport felbomlását akarják elérni.

Hegedüs: *Pártunk parasztpolitikájának...* 22.

6. 42.

Az ellenség keze a falun legtöbbször a kulákok útján érvényesül. Ezek a kulákok és kupecsek be tudnak jutni az állatokat felvásárló nemzeti vállalatokba, előnyben részesítik a vásárlásnál a kulákot, a legkülönbözőbb módon zaklatják a dolgozó parasztot. A magtermesztésnél mindent megtesznek, hogy rossz hírbe hozzák a szerződéses magtermelést, a kulákok terjesztik a nyugtalanító álhíreket, ők ássák alá a termelőcsoportokat, és mint a legutóbb a szeged-alsótanyai példa mutatja, a nyílt gyilkosságoktól sem riadnak vissza.

Rákosi: *Pártunk jó utat mutatott...* 411.

6. 43.

A kulák – zsírosparaszt. Bár a parasztság különböző rétegei közt lélekszámban a kulákság a legkisebb, a múltban ő bírta a határban a földek jelentős részét, mégpedig éppen a leglelke, zsíros, jó fekete földeket. A faluban a felvéget, a főutcát a nagygazdák gangos házai foglalták el. [...] A kulák mások munkájából, kizsákmányolásból él. A kizsákmányolásnak nagyon sokféle, változatos módja van. Leggyakoribb az, hogy földjét túlnyomórészt éves cselédekkel, haramdosokkal, részesaratókkal művelteti. A kulákok még ma is több ezer cselédet tartanak Magyarországon. A kizsákmányolásnak a másik fő formája volt a múltban és még a felszabadulás utáni első néhány évben is: az olcsó robotmunka. [...] Az igazsága mellett kedvelt foglalkozása és gyors meggazdagodási forrása volt a kuláknak az uzsorakölcsön. [...] De nem vetette meg a kulák a gabona- és élelmiszerspekulációt sem. A háborúnak s a felszabadulás utáni inflációs helyzetnek a faluban a kulákság volt a fő vámszedője. Nemcsak kegyetlenül megsarcolta a városi dolgozókat és a falusi szegénységet, hanem egyre másra vásárolt lovat, felszerelést, földet, házat stb.

A kulák igazi arca. 3–5.

6. 44.

Ahogy Rákosi elvtárs mondotta: „Ugyanazzal a törvényszerűséggel, amellyel a nagy krumpli felül kerül, a kicsi alul, ha a zsákot rázzuk, a dol-

gozó parasztság és a kulákság közötti szabadversenyben feltétlenül a kulák győz és a dolgozó paraszt marad alul.”

A kulák igazi arca. 5.

6. 45.

Mire vezetne, ha a kizsákmányoló kuláksággal szemben nem lenne korlátozási politikánk? Ar-

mert „nincs miből takarmányoznia”. Mikor a tanács sarkára állt, rövid félórán belül jó kövér disznót tudott behozni a beadási kötelezettség teljesítésére. Gyanút fogott a tanács, s még aznap kiderült, hogy a magát „koldusszegénynek” tituláló, jajveszékelő kulák – 14 disznót hizlalt rejtve különböző rokonainál.

A kulák igazi arca. 12.

Ludas Matyi, 1948/29. 7.

ra vezetne, hogy a „nagy hal elnyeli a kis halat” könyörtelen kapitalista törvénye alapján a kulákok újra összevásárolnák a kisparaszti földeket, visszaállítanák a vetőmag- és igauzsorát, ismét járomba kényszerítenék a falusi szegénységet – ismét a basaparasztok ülnének a falu nyakára!

A kulák igazi arca. 6.

6. 45.

Kozma Gábor nagylétai kulák hízott sertés helyett mindenáron sovány disznót akart beadni,

6. 46.

„Akkor higgy a kuláknak, ha szőrt látsz a fogán” – tartja a közmondás.

A kulák igazi arca. 13.

6. 47.

A befurakodott kulákok megszállották az egyik növénytermelő brigádot: valósággal „kulákbrigádot” alakítottak. Nem a nyílt szabotázszt választották, mert hisz abban a pillanatban leleplezték volna magukat. Ravaszabbul jártak el, veszedel-

*Ádáz ellenségünk a kulák
Honvédelmi Minisztérium Politikai
Főcsoportfőnöksége, 1953. 15.*

mesebb fegyverük volt: számítva a tagokban még jócskán meglévő kistulajdonosi beállítottságra, a „kuláklelkületet” igyekeztek uralkodóvá

tenni a csoportban. Mint a náthás ember tüszűszentése, olyan láthatatlanul fertőzték meg a csoport levegőjét.

A kulák igazi arca. 20.

6. 49.

Az idei nyáron elvetemült kulákfattyúkból álló banda egyik éjjel késsel összevagdalta a görbeházi Kossuth-tszcs dinnyetermését.

A kulák igazi arca. 21.

6. 50.

Tartsuk mindig szem előtt Lenin elvtárs figyelemztetését: „A kulákok a legvadállatiasabb, legdurvább kizsákmányolók, kik a többi országokban a történelem során nemegyszer állították már vissza a földesurak, papok, cárok, kapitalisták uralmát. A kulákok többen vannak, mint a földesurak és a kapitalisták. A népnek azonban a kulákság mégiscsak kisebbsége... A háború során ezek a vérszopók a nép nyomorán nyereszkedtek, ezeket és százezreket harácsolnak össze a gabona és egyéb termékek árának emelése útján. Pókok a kulákok, melyek a háború tönkretette parasztok és munkások vérére híztak kövérré. Piócák, melyek a dolgozók vérére szívták, annál jobban gazdagodva, minél jobban éhezett a munkás a városokban és a gyárakban. Vámpírok, melyek kezükbe ragadták és ragadják a földesúri földeket és újra meg újra igába görnyeszítik a szegényparasztoztokat.

A kulák igazi arca.

Ludas Matyi, 1948/45. 8.

7.

Csurgó Bernadett – Kiss László

A Kádár-kor

A Kádár-korszak hivatalos vidéképe az állampárti politika módosulásaival együtt változott. A begyűjtés, padláslesöprés, a kuláklista már a múlté, az '56-os forradalom már elbukott, a szétszaladó tsz-eket ismét összekalapálták. 1962-re Magyarország „kollektív” ország lett, a magángazdák száma 150 ezer alá csökkent. Az új tsz viszont már nem a régi kolhoz típusú alakulat volt. Az '56 után kialakított magyar tsz-rendszer számos vonásában eltért a szovjet mintától. A háztáji gazdálkodás engedélyezése a magyar mezőgazdaság és a lakosság egyik ösztönzőjeként a kádári konszolidációs politika központi elemei közé tartozott, és a lakosság életszínvonalának növelésében elengedhetetlenül fontosnak számított. A háztáji az új vidékimázs meghatározó elemévé vált. A háztájizás, és így a vidék is a közgondolkodásban összekapcsolódott a féllegális, illegális szektorral, az ellenőrizhetetlen forrásszerzéssel, a nehezen követhető gyarapodási útvonalakkal, ami később a nemzeti identitás részévé vált. Az új házat építő, anyagiilag gyarapodó vidéki figurája a politikai vezércikkekből a kabaréműsorok színpadára került át.

A kádári bürokrácia ugyanakkor a vidéket szemmel láthatóan nem tekintette sajátos adottságokkal bíró, külön kezelést igénylő területnek. A falu, a vidék a szocialista ország dinamikusan fejlődő részeként, a szocialista nagyüzemi gazdálkodásba intenzíven bekapcsolódó termelési övezetként jelent meg. A tsz-ek ipari tevékenységének, a melléküzemágaknak időnként fellángoló erőltetése, a „szocialista” gépesítés, az ipari technológiák és munkamódszerek próbálgatása bizonyos szempontból a vidék, a mezőgazdasági lakosság és munka sajátos jellegének megszüntetését, korabeli kifejezéssel élve „a falvak teljes szocialista átalakítását” is célozták. A paraszt szó helyét a hivatalos terminológiában átvette a „termelőszövetkezeti tag”, esetleg a „szövetkezeti paraszt” kifejezés. Válogatásunkban egymás mellé helyeztük a korszak politikusainak, agrárpolitikusaik nyilvánulásait, tsz-közyűléseken elhangzott beszédeit, elemző munkáik egyes részeit, valamint a párt által hozott határozatok pontjait – ezek jól mutatják az állam hivatalosnak tekinthető faluképét. A fejezet szövegrészleteinek harmadik forrástípusát a mindennapok során forgatott napilapok jelentették – mivel az országos napilapok viszonylag keveset foglalkoztak a vidék kérdésével, így egy megyei lapra, a Komárom megyében megjelenő *Dolgozók*

Lapjára esett a választásunk. „A régi falu nincs többé” – jelentették ki a vidék szocialista átszervezői. A következő szövegválogatás alapján ki-ki eldöntheti, lett-e „új falu”, lettek-e „új emberek” a Kádár-korszak szocialista Magyarországnak vidékén.

A parasztság szocialista átalakítása: úton a termelőszövetkezetek felé

7. 1.

Az MSZMP a marxizmus–leninizmus tanításai alapján olyan agrárpolitikát kíván kialakítani, amely figyelembe veszi az elmúlt évek tapasztalatait, jelenlegi helyzetünket, és erősíti a munkás–paraszt szövetséget, fejleszti a mezőgazdasági termelést, a mezőgazdasági munkásokra, félproletárookra és a szövetkezeti parasztságra támaszkodva közelebb jut a parasztság fő termelő rétegeihez, a kis- és középparasztokhoz, és sikeresen oldja meg a mezőgazdaság szocialista átépítésének nagy feladatát. Ennek érdekében felhasználja a többi proletár állam, elsősorban a szocialista Szovjetunió, a szocializmust építő népi demokráciák és a hatalmas Kína gazdag tapasztalatait.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1956–62. Bp., 1964. 97.

7. 2.

Azt akarjuk, hogy minden parasztember, aki dolgozik, és nem lótolvajlással vagy uzsorával keresi a pénzt, boldoguljon. De az egyéni parasztok is gondolkozzanak azon, hová vezet az út, gondolkozó emberek módjára mérlegeljék helyzetüket, és így igazítsák el életük útját. Meggyőződése, hogy az egyéni parasztság 99 százaléka néhány év alatt belátja a termelőszövetkezet előnyeit. De valahogy szeretik kicsit húzni az időt.

Kádár János: Felszólalás a barcsi Vörös Csillag Termelőszövetkezet zárszámadó közgyűlésén, 1957. december. In: Uő.: *A szocializmus megújulása Magyarországon. Válogatott beszédek és cikkek 1957–86.* Bp. 1986. 66.

7. 3.

Érdekes, amit a szövetkezet megalakításának gondolatáról ír ez a beszámoló, megint csak olyanformán, mintha az elnök mondaná. Alighanem mondhatott is valami hasonlót.

„Nem ment bizony könnyen, mert nehezen hitünk, de aztán foglalkozni kezdtünk a gondolat, számolgattunk, tervezgettünk. Amikor ez év február 23-án megalakítottuk végre a csoportot, már mind bízunk a jövőben. Csak a kezdet volt nehéz, hiszen a fejadagunk sem volt meg, zsírja tán egyikünknek sem volt odahaza. De aztán jött a segítség: a párt közbelépésére megkaptuk a fejadagot, hitelkönyvet kaptunk a földművesszövetkezetbe, termelési szerződéseket kötöttünk, és az óföldreáki gépállomás traktorai szántották a földünket.”

Halász Péter–Tóthné Loós Gyöngyi: *Egy termelőszövetkezet harminc éve.* Budapest, 1978. 31.

7. 4.

A következetesen kibontakozó parasztpolitikára alapozva 1957-ben megkezdődött vidékünkön is a falvak teljes szocialista átalakulása.

[...]

Az előző 8-10 év üzemi próbálkozásai, erőfeszítései azonban szükségesek voltak az úttöréshez, a tapasztalatok szerzéséhez. Az 1959-es „minőségi ugrás” sikerét a lenini elvekhez való visszatérés: a felvilágosítás, a türelmesség, az önkéntesség, a helyesen kialakított reális parasztpolitika, a munkás–paraszt szövetség stb. biztosította. Az új tsz-ben a szegényparasztság mellett helyet találtak az összes pozitív elemek: a középparasztság és a fejlődő nagygazdák egyaránt.

[...]

A Közös Út Tsz megalakulásában a döntő lépésnek – ma már nyugodtan kimondhatjuk – az elnök személyének kijelölését és megválasztását tekinthetjük.

[...]

Belvárdgyulán a választás a falu szülöttjére, Fischer Ferencre esett, aki, mint középparaszti családból származó ember, valamikor a gazdálkodásban is megállta a helyét, és mint a falu első párttagjainak egyike a földosztás során tanúsí-

tott magatartásával is tekintélyt vívott ki. [...] Az új tsz 1959. február 26-án alakult meg 128 parasztsaládból. Vagyoni helyzetük a következő volt: 7 föld nélküli család, 30 kisparaszt család, 80 középparaszt, 23 ún. „kulákcsalád”.

Balatinacz Jeromos–Csepely-Knorr András: *Hat falu a közös úton*. Belvárdgyula, 1972. 115–117.

7. 5.

A szövetkezeti mozgalommal kapcsolatos – elsősorban gyakorlati vonatkozásai miatt újszerű – központi elképzelésekre a parasztság különböző rétegei természetesen Makón is igen eltérő módon reagáltak. Ami a föld nélkül maradtak és az uzsorabérlettel nyomorítottak számára valóságos lehetőség volt, azt a magukra talált birtokosok aggasztó – ha nem riasztó – veszedelemnek érezték. Magától értetődik, hogy az előbbiekből alakult meg az első termelőszövetkezet, ami természetesen egyáltalában nem kisebbiti történelmi jelentőségű lépésüket. Az a tény ugyanis, hogy ha nem is vaktában, de gyakorlati tapasztalatok hiányában az előrelátásnak igen csekély lehetőségével döntöttek így, minden tekintetben tiszteletreméltóvá növeszti vállalkozásukat.

Halász-Tóthné: *Egy termelőszövetkezet... 27–28.*

7. 6.

A szemtanúk, a résztvevők még élnek. Hiába ír-nánk le, hogy Nagykovácsi dolgozó parasztjai egyszerre ismerték fel, hogy boldogulásuk, fel-emelkedésük egyetlen útja a Béke és Vörös Haj-nal Termelőszövetkezetben tapasztalt szocialis-ta gazdálkodás. Nem így történt. A termelőszö-vetkezetbe tömörülés Nagykovácsiban sem volt diadalmenet, de másként folyt le, mint az első szervezés annak idején. Egy egész év alapos, cél-tudatos, szívós, és türelmes munkája kellett hoz-zá. Az azóta eltelt 14 év eseményei igazolják a szervezés módszerének helyességét, de a vá-lasztút elé került parasztok akkori döntésének sikerét is.

...

A határ barázdáit 1959 őszén összeszántották, a szocialista falu létrejöttét vaddisznó-pörköltös díszebéddel megünnepelték a kultúrházban, de

a neheze még hátravolt. A másfél évtizede kü-lönböző módokon művelt és különböző minő-ségű szántóföldekből kellett korszerű mezőgaz-daságot, a sokféle hagyományt és gondolkodást őrző parasztságból egy cél felé tartó közösséget teremteni.

Szatmári Lajos: *Régi és új barázdák nyomában. El-beszélő krónika a nagykovácsi Vörös Hajnal Mező-gazdasági Termelőszövetkezet történetéről 1949–1974.* Budapest. 1974. 88–89.

7. 7.

A termelőszövetkezeti parasztság a jövő egysé-ges szocialista parasztosztályának magját képezi. Gazdálkodási módja elvileg és alapjaiban kü-lönbözik az egyénileg gazdálkodókéttól. A mező-gazdasági termelés és a paraszti életforma új perspektíváját tárja fel a dolgozó parasztság kü-lönböző rétegei előtt. A termelőszövetkezeti parasztságot, a mezőgazdasági munkásokkal és a félproletárokkal együtt, a párt fő falusi bázisá-nak kell tekinteni. A tsz-tagok szocialista gaz-dasági helyzete és öntudata között azonban ma még sok esetben tapasztalható ellentmondás. Ez megmutatkozik a volt középparaszti és a volt

Pásztori község táblája. Rózsa László felvétele, 1965. Magyar Nemzeti Múzeum

szegényparaszti tagok közötti súrlódásokban, a kistulajdonosi gondolkodási mód káros marad-ványaiban stb. Ezért a pártnak, a szövetkezeti

vezetőknek és minden öntudatos szövetkezeti tagnak a jövőben nagyobb gondot kell fordítania a termelőszövetkezeti parasztság egységének, nevelésének, öntudatának kikovácsolására, az egységes, egészséges szövetkezeti szellem kialakítására.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1956–62. 98.

7. 8.

Az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok többsége nem ellenségesen szemléli ma már a szövetkezeteket, hanem – különösen a jól gazdálkodó szövetkezetek esetében – eredményeiket elismeri, s vívódik azzal a gondolattal, hogy meddig maradjon még egyéni gazda. Jelentős szerepe van ebben annak is, hogy szövetkezeti parasztságunk tekintélye – főleg ahol bátran kiálltak az ellenforradalmárokkal szemben, és jól gazdálkodnak – megnőtt.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1956–62. 181.

7. 9.

Ha olyan egyéni gazdát látok, aki életre-halálra kapaszkodik a saját kis gazdaságába, eszem ágába sem jut [sic!], hogy azt mondjam: gazember, vagy ellensége a köznek. Hiszen ő nem azért kapaszkodik abba, mert ellensége a szövetkezetnek, hanem mert gyermekkorától emlékszik arra a szörnyűségekre, amelyben ő felnőtt, arra a sorsbizonytalanságra, amelyben a szegény ember volt, és csak azt tanulta meg, hogy ha a kis földjébe kapaszkodik, akkor a víz fölött marad, ha az kiesik a kezéből, elsüllyed. Innen ered aztán, hogy az egyének egy része nem tudja olyan könnyen ráadni a fejét a szövetkezésre. Ezt meg kell érteni, s nem mint ellenséggel kell beszélni velük, annál kevésbé, mert valamikor ők is itt lesznek. Ha szabad azt mondanom: lelki szemimmal látom, hogy ez a falu egyetlen nagy, virágzó termelőszövetkezete lesz azoknak, akik itt laknak és dolgoznak.

Kádár: *Fel szólalás a barcsi Vörös Csillag Termelőszövetkezet zárszámadó közgyűlésén...* 68.

7. 10.

A magyar falu mélyreható változások korát éli. A nagy társadalmi átalakulás alapvetően megváltoztatta a parasztság életkörülményeit. A technika térhódítása átalakítja a mezőgazdasági munka jellegét, megkönnyíti parasztságunk munkáját. Parasztságunk saját tapasztalata alapján mindjobban felismeri, hogy egyéni boldogulása elválaszthatatlanul egybekapcsolódik a közös gazdaság erősödésével. A termelőszövetkezeti gazdálkodás kialakulásával nagy kulturális fellendülés vette kezdetét falun. Egyszerű parasztemberek százazrei tanulnak, szereznek általános műveltséget és sajátítják el a nagyüzemi gazdálkodáshoz szükséges szakmai ismereteket. A szövetkezetekben a régi vagyoni különbségek-ből származó ellentéteket fokozatosan felváltja a kölcsönös bizalom és egymás megbecsülése. Kialakulóban van az egységes szövetkezeti parasztság. Mindezek meggyőzően igazolják, hogy helyesen cselekedett parasztságunk, amikor bízva pártunk politikájában, a szövetkezeti gazdálkodás útjára tért. Elérte célját az a nagy segítség is, amelyet társadalmunk, különösen munkásosztályunk a testvéri parasztosztálynak nyújtott. Eredményeink legfőbb forrása a Magyar Szocialista Munkáspárt marxista-leninista politikája.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1963–66. Budapest, 1968. 58.

7. 11.

A második ötéves terv első évében a mezőgazdaság termelési viszonyaiban döntő jelentőségű változás következett be: befejeződött a mezőgazdaság szocialista átalakítása. A termelőszövetkezeti mozgalom győzelemre jutásával falun is teljes erővel elkezdődött a szocializmus megvalósítása. A magyar parasztság – tapasztaltabb testvére, a munkásosztály segítségével, a szocialista állam hathatós támogatásával – bátran hozzáfogott az új életforma kialakításához, a szövetkezeti gazdálkodás megalapozásához, ennek alapján a mezőgazdasági termelés fellendítéséhez. Négy év nem nagy idő. Ennek ellenére azok az eredmények, amelyeket a parasztság az új társadalmi viszonyok kialakításában, a szövetke-

zeti gazdálkodásban rejlő nagy lehetőségek feltárásában ez idő alatt elért: számottevőek, sőt lelkesítőek mindannyiunk számára. A szocialis-

Megtartották a zárszámadó közgyűlést a szentlőrinciek Újvilág Tsz-ben. Ifj. Horváth Sándor szőlőmunkásnak több mint 23 000 forint volt az évi jövedelme. MTI Képes Híradó. VI. évf. 5. sz. Bereth Ferenc felvétele, Magyar Nemzeti Múzeum

ta forradalom ügye biztatóan, sikeresen halad előre falun is. Jelentősen megerősödött szocializmust építő társadalmunk politikai alappillére: a munkás–paraszt szövetség. A termelőszövetkezetek megalakulásával a falu bizalmát bíró, okos parasztembereket választottak meg a különböző vezető posztokra, akik hovatovább meg-

tanulják, s egyre inkább jól megtanulják a több ezer holdon való gazdálkodásnak – több száz ember irányításának – bonyolult, nehéz, felelősségteljes tudományát.

Fehér Lajos: A mezőgazdaság fejlesztésének fő irányai. In: Uő.: *Agrár- és szövetkezeti politikánk 1965–1969*. Budapest, 1970. 67.

7.12.

A gazdasági feladatokon túl minden egyes szövetkezetben bőven vannak tennivalók az emberek nevelésében, az új, szocialista embertípus formálásában is. Ezt a munkát a szövetkezeti pártszerveknek kell kézbe venniük. Pártszerveink nemcsak azzal nyújthatnak nagy segítséget, ha a termelőszövetkezetek gazdasági megerősítésében közreműködnek. Sokkal fontosabb, hogy magukra vállalják és jól ellássák az emberek politikai, kulturális és erkölcsi nevelésének nagy feladatát. Pártunk politikája arra irányul, hogy erősödjék a munkás–paraszt szövetség, hogy testvéri egységben egyre jobban és minél hamarabb összekovácsolódják egy-egy termelőszövetkezeti tagság. Ezért valljuk, hogy a szövetkezetekben az emberek megítélésének legfontosabb mércéje: ki hogyan dolgozik a közös gazdaságban, és mit tesz a szövetkezetért!

Fehér Lajos: Beszéd a mélykúti Új Élet Tsz közgyűlésén. In: Uő.: *Agrár- és szövetkezeti politikánk 1965–1969*. Budapest, 1970. 168.

A közös gazdálkodás útján: a termelőszövetkezeti élet

7.13.

A gyakorlat bizonyította, hogy a háztáji gazdaságok kialakítása, fenntartása és támogatása a párt agrár- és szövetkezeti politikájának helyes intézkedése volt. A mezőgazdaság szocialista átszervezésében elért sikereknek és a parasztság megerősödött bizalmának az alapja a párt helyes agrárpolitikája volt. Ebben jelentős szerepet játszott a megfelelő paraszti érdekeltség megteremtése is. A háztáji gazdaságok jelentősége különö-

sen megnövekedett, amikor a középparasztság tömegesen lépett be a termelőszövetkezetekbe, amikor kizárólag a fejlettebb típusú szövetkezet terjedt el. A parasztság jelentős rétegei a szövetkezetbe való belépéssel tudatilag még nem azonosultak a szocialista nagyüzemmel. Ez az újtól való félelemből, a jövővel szembeni bizonytalanságból és a történelem során kialakult individuális gondolkodásból fakadt. Ebben a bonyolult tudatvilágban, az egyénileg dolgozók, elsősorban

középparasztok szövetkezeti útra terelésében fontos tudati szerepe volt a háztáji gazdaságnak elsősorban azért, hogy az évtizedeken át zárt termelési egységet képező paraszti családot nem szakította el egyszerre és teljesen az egyéni paraszti gazdálkodástól.

Misi Sándor–Markó Lajos: *A háztáji és a kisegítő gazdálkodás*. Bp., 1977. 25. 1970. 168.

7. 14.

Alig múlt fél esztendeje annak, hogy az esztergomi Vak Bottyán Termelőszövetkezet beindította fűrészüzemét. Az új melléküzem felállításával az volt a céljuk, hogy 300 hold erdejük termékét – a feldolgozás révén – kedvezőbb áron értékesíthessék. Az új üzem jól bevált, hamarosan megtalálta a termelőszövetkezeti adottságoknak legmegfelelőbb termék gyártását. Gyümölcsrekeszek s egyéb ládák készítésére rendezkedtek be. Az új üzem ma már 40 asszonyt foglalkoztat. Munkájuk zömét a gyümölcsszállító rekeszek gyártása teszi ki, melyet a Hungarofrucht megrendelésére készítenek. Ehhez szigeti erdejük fűz- és nyárfatermését merevítőnek használják fel, a többi faanyag szovjet import. Ugyanakkor az esztergomi Labor Műszeripari Műveknek bér munkában készítenek ládákat az értékes gépek csomagolásához.

Dolgozók Lapja, 1968. szept. 21.

7. 15.

Az egyik asztal végén idős asszony ül, mellette nagy érdeklődéssel figyeli minden mozdulatát – az unokája. A nagymama bedolgozónak „készül”, vagyis most ismerkedik azzal a részfeladattal, amit majd otthon végezni fog. A sárisápi Új Élet Tsz ugyanis egyike azon kevés közös gazdaságnak, ahol a vezetők felismerték: nem okvetlen fontos tetemes költséggel új műhelyeket építeni, hiszen nagyon sok olyan többgyermekes, esetleg idősebb asszony él helyben, vagy a szomszédos községekben, aki a napi bejárást, a három műszakot vállalni nem tudja, de odahaza napi 5–6 órát szívesen eldolgozik mások számára is, ha látja az értelmét. A községben és környékén jó híre van a részlegnek. Erre utalnak a kedves, fiatal Szatyina Erzsike szavai is: – Én nem is próbál-

tam másutt munkát keresni. Az volt a vágyam, hogy az iskola befejeztével ide kerülhessek. Nem bántam meg, jól érzem itt magam.

Dolgozók Lapja, 1972. okt. 13.

7. 16.

Dicséretes hagyomány, hogy megyénk, pontosabban a megyében dolgozó ászári Aranykalász

Budapesten ünnepélyesen megindították a termelőszövetkezetek szervezett újítmozgalmát. Egyúttal bemutatták az első két újítást: a több férőhelyes tojófészket és a kukoricagörét helyettesítő tengerikast
MTI Képes Híradó, IV. évf. 25. szám,
Mikó László felvétele,
Magyar Nemzeti Múzeum

Termelőszövetkezet kezdi az országban az elmúlt év zárszámadó közgyűléseit. Így történt ez az idén is. Szombaton, délelőtt 10 órakor a község mozitermében ünnepi közgyűlésre gyülekeztek a termelőszövetkezet tagjai és meghívott vendégek, hogy a szövetkezet fennállása óta tizenhatodik alkalommal hallgassák meg a szövetkezet vezetőségének beszámolóját az elmúlt év munkájáról és eredményéről. Riesz János főagronómus

megnyitója után Simon István, a termelőszövetkezet elnöke ismertette a vezetőség zárszámadó beszámolóját. Hangsúlyozta: az 1975-ös esztendő a szövetkezet életében nem az egyenletes, megszokott fejlődést bizonyítja. Nagy erőfeszítéseket igénylő, különleges feladatok megoldását sürgető céllal indult, amely a szövetkezet tagságától áldozatokat követelt. Terveinket és elkép-

*Szentlőrinc-káta.
Megtartották a zárszámadó közgyűlést
az Újvilág tsz-ben.
Ifj. Horváth Sándor szőlőmunkásnak
több mint 23 000 forint volt az évi jövedelme.
MTI Képes Híradó. VI. évf. 5. szám.
Bereth Ferenc felvétele,
Magyar Nemzeti Múzeum*

zeléseinket – mondotta az elnök – alaposan meg-
tépázta az időjárás, amelyhez hasonló szövetke-
zetünk másfél évtizede alatt még nem volt ta-
pasztható. Dolgozó tagságunk az év minden
napján kitartó, szorgalmas, becsületes munkával,
szigorú termelési fegyelemmel, az eredménye-
kért való lelkesedéssel dolgozott. Sajnos a bére-
zésben nincs kategóriája a lelkes munkának. Pe-
dig e lelkesedés nélkül ma a szövetkezet szegé-
nyebb lenne, és nem készülhetne szilárdan a kö-
vetkező évek feladatainak megoldására. Ezért
a jövőben még jobban szeretnénk megbecsülni
a jó munkát végző tagokat és ezt bérezési rend-
szerünkben is kifejezni. A közgyűlésen a szövet-
kezet nyugdíjba menő tagjaitól búcsúzott, akik
eddig – és ezután is – szorgalmas építői voltak
és maradnak a szövetkezetnek.
Dolgozó Lapja, 1976. márc. 19.

7. 17.

Csatkán néhány évvel ezelőtt még gondot jelen-
tett a nők állandó foglalkoztatása. A helyi Rá-
kóczi Termelőszövetkezet a Fővárosi Szolgáltató
és Ipari Szövetkezet segítségével azonban meg-
oldotta ezt a problémát. A községben három pa-
rasztházat műhelyekké alakítottak át, s ma már
nemcsak a csatkai lányok és asszonyok találnak
munkát, hanem a környező falvakból is sokan
járnak ide dolgozni. Az ötletesen, célnak megfe-
lelően átalakított épületekben ugyan még mes-
tergerendák tartják a tetőt, de már neonfényben
készítik a gépeken a cipőfelsőrészt az asszonyok.
Naponta átlag 2000 pár cipőfelsőrész készül Csat-
kán, és az itt dolgozó több mint 100 nő gondja
is megoldódott – munkához, keresethez jutottak.
Dolgozó Lapja, 1974. febr. 24.

7. 18.

A tsz-tagok általános és ideológiai műveltsége
a fejlődés ellenére sem elég magas ahhoz, hogy
minden vonatkozásban megértsék a szocialista
elmélet lényegét, és annak megfelelő gyakorlatot
folytassanak. A pártvezetőségek csak a mező-
gazdaság szocialista átszervezése után kezdtek
foglalkozni a társadalmi tulajdon megbecsülésé-
nek propagálásával, akkor sem kellő hatásfokkal;
nehezítette a tsz-tagság nevelését, hogy eseten-
ként egyes párttagok is megsértették a társadal-
mi tulajdont.

J. Tóth Dezső: *Egy falu parasztsága társadalmi
struktúrájának változásai 1945–1973.* Budapest,
1977. 25.

7. 19.

A tsz-ek megalakulása óta eltelt 20-25 esztendő
sokban alakította a tsz-tagok „enyém-mienk” tu-
datát. Ez abban mérhető le, hogy többségük nem
ellentéppárnak tekinti e fogalmakat, annak elle-
nére sem, hogy az „enyém” gyakrabban is kap
jobb rangsorolást gondolkodásukban és tevékeny-
ségükben, mint a „mienk”. Csökkent a társadal-
mi tulajdont megsértők száma. Ugyanakkor a
társadalmi tulajdont megsértőket a tsz-tagság
többsége elítéli.

J. Tóth: *Egy falu parasztsága...* 25–26.

7. 20.

Mégis az 1964. év legnagyobb eredménye nem a gazdasági megerősödés, hanem az azt kiváltó okok, vagyis „a kételkedő tagság már kezdett szilárdan hinni abban, amit eddig csak remélni mert. Az eredmények megcsillantották előtte azt a lehetőséget, amit oly sokszor bizonygattunk, hogy a nagyüzemé a jövő. Az eredmények tükrében egyre nagyobb fantáziát láttak az épülő szocialista nagyüzemben, és máról holnapra ezt magukénak érezték és igen nagy lendülettel, lelkesedéssel fogtak hozzá az 1964. évi gazdasági feladatok és tervek eléréséhez. A tagok öntudatában egy nagyfokú változás volt érezhető. A tagság a munkát most már nem azért végezte, mert muszáj, hanem azért, mert annak értelmét látta, – állapította meg a zárszámadási beszámoló.

Horváth Sándor: *A szombathelyi Kertész MTSZ negyedszázada (1961–1985)*. Szombathely, 1987. 47.

7. 21.

Mostanában örülhet, aki a Kertész Tsz-ben dolgozhat; betonjárdán járhat, közlekedhet, főtt ételt ebédelhet elegáns és tiszta körülmények között, öltözők, hideg-, melegvíz-szolgáltatás van, modern gépek segítik a munkában.

Horváth: *A szombathelyi Kertész MTSZ...* 118.

7. 22.

A dolgozók munkakörülményeit, szociális ellátását szolgálják a zuhanyozókkal, központi fűtéssel ellátott, kicsempézett öltözők. Minden dolgozónak saját öltözőszekrénye van, ahol utcai ruháját, személyes holmiját elhelyezi, és munkaruhába öltözve mehet munkahelyére. A munka befejezésével lezuhanyozhat, és ismét utcai ruhában távozhat.

Horváth Sándor: *A szombathelyi Kertész MTSZ...* 252.

7. 23.

A gazdaságpolitikai intézkedéseken, a megfelelőbb anyagi ösztönzésen túl azonban az is szükséges, hogy falusi ifjúságunk jobb belátásra jusson. Felismerje, hogy a városba való felesleges

tódulás helyett otthon is szükséges az ő keze munkája, tudása. Falun is megtalálhatja számítását, ha szorgalmas, ha iparkodik. Hiszen a föld meghálálja, ha jól művelik – fiatalnak, öregnek

A 3700 holdas Dánszentmiklósi Micsurin Tsz-ben megtartották a zárszámadó közgyűlést. Az elmúlt gazdasági év eredményeként mintegy 12 millió forint nyereségrészesedést fizettek ki ezen a napon
MTI Képes Híradó, VIII. évf., 5. sz.
Bereth Ferenc felvétele,
Magyar Nemzeti Múzeum

egyaránt! Nincs értelme tehát a földhöz, a hagyományokhoz fűződő szálak elszaggatásának. Ifjaink és leányaink úgy is szolgálhatják a falu és a város közti különbségek csökkentésének ügyét, ha otthon maradvá serénykednek szövetkezetük jó megalapozásán, mielőbbi felvirágoztatásán, a falu kulturális felemelésén.

Fehér Lajos: Beszéd az újkígyósi Aranykalász Tsz zárszámadó közgyűlésén. In: *Uő.: Agrár- és szövetkezeti politikánk 1965–1969*. Budapest, 1970., 59.

7. 24.

Hazánk mezőgazdasága a termelőszövetkezeti mozgalom győzelme óta egészségesen fejlődik. Szövetkezeti parasztságunk az egész társadalom segítségével létrehozta a korszerű nagyüzemi gazdálkodás legfőbb alapjait.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1963–66. 57.

7. 25.

Hazánkban a mezőgazdaság szocialista átalakítása népünk érdekében, társadalmi céljaink szerint a mezőgazdasági termelés növekedésével egyidejűleg ment végbe. E nagy sikerekben meghatározó szerepe volt a munkásosztály szüntelen politikai támogatásának és aktív részvételének. Pártunk az önkéntesség, a fokozatosság, az anyagi érdekelttség és az állami támogatás lenini elvét követte, és ezzel megkönnyítette a paraszt-

*A barcsi Vörös Csillag Tszcs-ben
modern üzemi konyhát és éttermet adtak át
rendeltetésének.*

*A konyhában 600 személy részére tudnak főzni,
az étteremben 120 személyt szolgálnak ki.*

MTI Képes Híradó, VI. évf. 16. szám,

*Bajkór József felvétele,
Magyar Nemzeti Múzeum*

ság elhatározását. Számottevő beruházások történtek a mezőgazdaságban, sok szakember került állami támogatással a szövetkezetekbe. Megszilárdultak a szocialista termelési viszonyok, megerősödtek a szocializmus alapjai a magyar falun. A szövetkezetet mint gazdálkodási formát parasztságunk elfogadta, s a szövetkezetek szervesen beilleszkednek szocialista népgazdaságunk egészébe.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1967–70.
Budapest, 1974. 36.

7. 26.

A mezőgazdasági szövetkezetek az 1967 tavaszán megtartott első kongresszusuk óta jelentős

eredményeket értek el. A II. ötéves terv előirányzatait a termelőszövetkezetek túlteljesítették. A lakosság ételkészlet-ellátásának javításával egy időben az exportot is számottevő mértékben növelték. Az eredményekben meghatározó szerepe volt a párt helyes politikájának és a munkásosztály aktív támogatásának. A gazdaságirányítás fejlődése lehetővé tette az önálló vállalati gazdálkodás és a szövetkezeti demokrácia erősödését, ezzel együtt a parasztság munka- és életkörülményeinek lényeges javulását. Mindezek a szövetkezeti parasztság milliós táborában közvetlenül erősítik a hűséget a munkásság és a parasztság megbonthatatlan szövetségéhez, elmélyítik a tiszteletet és a megbecsülést társadalmunk vezető ereje, a Magyar Szocialista Munkáspárt iránt.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1971–75.
Budapest, 1978. 225.

7. 27.

A kommunisták segítsék elő, hogy a Központi Bizottság 1971. decemberi határozatának megfelelően a munkaverseny-mozgalom a szövetkezetekben is új lendületet kapjon. Súlypontja a termelés, alapvető formája pedig a szocialista brigádmozgalom legyen. Segítsék, hogy a szocialista brigádok a termelőszövetkezetekben is olyan kollektívakká váljanak, amelyek úttörő, mozgósító és példamutató szerepet töltenek be a termelésben, a közösségi életben és a szocialista munkaerkölcs erősítésében.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1971–75.
227.

7. 28.

A termelőszövetkezetek megerősödése, a nagyüzemi termelés, a közös munka színvonalának emelkedése növelte a parasztság jövedelmét, javította életkörülményeit. Politikánk, rendszerünk nagy eredménye, hogy a IX. kongresszus határozatának megfelelően, a munkásosztály életszínvonalának egyidejű emelkedése mellett, a munkások és a termelőszövetkezeti parasztok jövedelmi színvonala átlagban és országosan már kiegyenlítőddött. Hazánkban a termelőszövetkezetek megteremtésével, a szocialista nagy-

üzemi gazdálkodás megvalósításával, parasztságunk szellemi és anyagi felemelkedésével falun is győzött a szocializmus, győzött a lenini szövetkezeti eszme. Kongresszusunk megállapíthatja, hogy mindezek eredményeként teljesebbé vált a munkásosztály és a termelőszövetkezeti

A tószegi gépállomás szakemberei vállalták, hogy a termelőszövetkezet minden 20-40 év közötti tagját megtanítják traktorvezetésre. A háromhónapos tanfolyamon 80 tag ismerkedik a traktorokkal. MTI Képes Híradó, V. évf. 9. sz. Bajkó József felvétele, Magyar Nemzeti Múzeum

parasztság érdekazonossága a szocializmus építésének alapkérdéseiben, tovább erősödött népi államunk legfőbb politikai alapja, a munkás–paraszt szövetség.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának beszámolója a Párt X. Kongresszusán.

In: Kádár János: *A szocializmus megújulása Magyarországon. Válogatott beszédek és cikkek 1957–86.* Budapest, 1986. 324.

7. 29.

Mezőgazdaságunkban a szocialista termelési viszonyok győzelmét természetesen az döntötte el, hogy a kis- és középparasztnak – ha sokszor töprengés és belső vívódás árán is – szakítani tudtak kistulajdonosi múltjukkal, legyőzték a régi

A dányi Magvető Tsz tagjai felszabadulási munkaversenyt kezdeményeztek, amelynek keretében vízlevezető csatornát és utat építenek, gondoskodnak a talajerő utánpótlásáról és növelik a kertészet bevételeit. MTI Képes Híradó, VI. évf. 12. sz. Bereth Ferenc felvétele, Magyar Nemzeti Múzeum

életformát. Ezt a győzelmet a párt tudatos és következetes vezetése, munkások, állami gazdasági dolgozók, gépállomási dolgozók, pedagógusok és más értelmiségiek, kommunista parasztnak százezreinek a paraszttömegek körében a falun éveken át végzett személyes felvilágosító és szervező munkája érte el.

Kádár János: A mezőgazdaság szocialista átszervezése Magyarországon. In: Uő.: *A szocializmus megújulása Magyarországon. Válogatott beszédek és cikkek 1957–86.* Budapest. 1986. 153.

7. 30.

A parasztnak ősidők óta kíséri féltelme a jövőtől, rettegése az öregségtől. A múlt kegyetlen világában olyan rend volt: ha az idős parasztnak már nem tudott dolgozni, csak kölönc lett gyakran saját családjá számára is. Kormányunk intézke-

dése, amely a nyugdíjjogosultságot kiterjesztette a szövetkezeti parasztságra, erős és kedvező visszhangot váltott ki a parasztemberek között; megértette velük szocialista rendszerünk mély humanizmusát.

Kádár: *A mezőgazdaság szocialista átszervezése...* 156.

7. 31.

A termelőszövetkezeti tagság érettsége a személyzeti munkában is igényli, de ugyanakkor meg is teremti a bizalmat, a nyíltságot, az őszinteség légkörét. Ez nem jelenti azt, hogy ez a mun-

Rózsa László felvétele, 1965.
Magyar Nemzeti Múzeum

ka ma már nem bizalmas, és hogy annak minden részlete a nyilvánosság elé kívánczik. Súlyosan tévedne az, aki ebben látná a munka nyíltságát és őszinteségét. A személyzeti munka részleteinek ország-világ elé tárása ellenkezően a szocialista humanizmus szempontjaival. Szakács László, a mezőúri Magyar–Mongol Barátság Tsz személyzeti, igazgatási osztályvezetője: Őszinteség, nyíltság a személyzeti munkában.

In: Tóth Benedek (szerk.): *A személyzeti munka és a termelőszövetkezet. Válogatás a TOT pályázatára érkezett tanulmányokból.* Budapest, 1979. 123.

7. 32.

A mezőgazdasági termelés fellendítése, saját jól felfogott érdekünk mellett, nemzetközi kötelességünk is. Tudatában vagyunk annak, hogy – saját munkánk mellett – nagy és viszonylag gyorsan elért sikereinknek döntő előfeltétele volt a kedvező nemzetközi helyzet. Világos, hogy a mezőgazdaság semmiféle szocialista átszervezéséről nem lehetett volna szó, ha a parasztság nem ismerte volna föl a Szovjetunió, a szocialista tábor növekvő erejét, a kapitalizmus hanyatlását. Nagy hatást gyakoroltak parasztságunkra a többi népi demokratikus ország jelentős eredményei is, amiket a mezőgazdaság szocialista átszervezésében elértek.

Kádár: *A mezőgazdaság szocialista átszervezése...* 162.

7. 33.

Általános érvényű megállapításként megállja a helyét, hogy a szövetkezetek ma már egyre nagyobb mértékben biztosítják a fejlődési perspektívát az ott dolgozó fiataloknak, akár politikai, akár szakmai, akár személyiségfejlődés szempontjából tesszük fel a kérdést.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1975–80. Budapest., 1983. 69.

7. 34.

Az utóbbi időben számottevően nőtt a termelőszövetkezetekben dolgozó fiatalok politikai, társadalmi aktivitása. 1970-től számolva mintegy 50 százalékkal nőtt a KISZ-szervezetek létszáma. A szervezettségi szint jelenleg 31 százalék körül mozog. Fellendült a klubélet és a szabad időt kitöltő egyéb szervezett tevékenység, különösen a megerősödött és az anyagi feltételeket bővebben biztosító szövetkezetekben és természetesen ott, ahol több a fiatal.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1975–80. 70.

7. 35.

Az elmúlt két évtizedben történelmi jelentőségű fordulat következett be a magyar mezőgazdaság helyzetében: létrejött és fejlődik a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság. A termelőszövetke-

zeti mozgalom győzelmével az egész népgazdaságban uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok, befejeztük a szocializmus alapjainak lerakását. Sikeresen oldottuk meg a szocialista átszervezés és a termelés növelésének kettős feladatát. Létrejötték a mezőgazdaság szocialista fejlődésének, a falu, a parasztság anyagi és szellemi felemelkedésének elengedhetetlen feltételei. Meggyorsult a termelőerők fejlődése, átalakult a társadalom osztályszerkezete. Új tartalmat kapott, megszilárdult rendszerünk legfőbb politikai alapja, a munkásosztály és a parasztság szövetsége, erősödött a szocialista nemzeti egy-

Az városlódi Állami Gazdaság juhásza nagyon kedveli a szaxofont és úgy látszik, a juhok is szívesen hallgatják a hagyományos furulyaszó helyett. MTI Képes Híradó, IV. évf. 16. sz. Marosi László felvétele, Magyar Nemzeti Múzeum

ség. A termelési viszonyok gyökeres megváltozása társadalmi és gazdasági életünkben egyaránt a szocialista vonások erősödését eredményezte. Az eredmények meggyőzően bizonyítják a mezőgazdaság szocialista nagyüzemi rendszerének fölényét. Parasztságunkat saját tapasztalatai győzték meg arról, hogy helyesen cseleke-

dett, amikor a szövetkezeti gazdálkodás útjára lépett.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1975–80. 709.

7. 36.

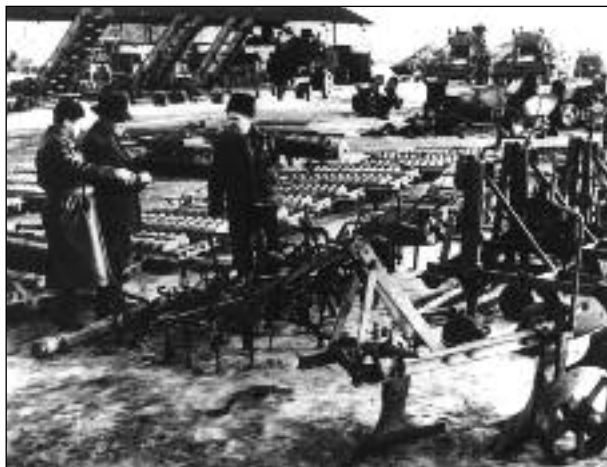
A szocialista mezőgazdaság létrejöttével és megszilárdulásával gyökeresen megváltoztak a parasztság élet- és munkakörülményei, növekedett a mezőgazdasági munka társadalmi megbecsülése, a dolgozók szakmai és politikai műveltsége, erősödött a kollektív szellem. A társadalmi megítélés alapjává a végzett munka, a közösségi magatartás vált. A termelőszövetkezeti parasztság jövedelme jelentősen emelkedett, színvonala a munkásokéval azonos. Ezt a közös gazdaságok erősödése alapozta meg. A társadalombiztosítás kiterjesztése, a nyugdíjrendszer bevezetése és más szociálpolitikai intézkedések számottevő mértékben javították a szövetkezeti parasztság életkörülményeit. A korábbi elmaradott kisüzemi viszonyok között gazdálkodók közül sokan a szövetkezet életét nagy felelősséggel irányító vezetőkké váltak. A szövetkezetek, mint szocialista közösségek, kedvezően befolyásolják a falu társadalmi, gazdasági életét. Meggyorsult a falvak általános fejlődése. Változott a falusi életmód, emelkedett a kulturális és a műveltségi színvonal. Ebben fontos szerepe van annak, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezését végrehajtó, a nagyüzemeket létrehozó, történelmi művet alkotó idősebb korosztályokkal együtt helytáll és hozzáértően végzi feladatát a mezőgazdasági dolgozók fiatalabb nemzedéke, eredményesen dolgozik az agrárértelmiség. Nagymértékben csökkentek a falu és a város közötti különbségek. A termelőszövetkezetek politikai és gazdasági megszilárdulásával, a szellemi és az anyagi erők felhalmozódásával létrejötték a mezőgazdaság és a falu további fejlesztésének feltételei.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1975–80. 711.

7. 37.

Gyökeresen megváltoztak a földbirtok- és tulajdonviszonyok a parasztság dolgozó rétegei javá-

ra. A felszabadulás előtt az ország szántóterületének közel felén gazdálkodó nagybirtokosok földje és felszerelése a dolgozó parasztok kezébe került. A föld azoké lett, akik megművelik. E nagyarányú változást a Szovjetunió felszabadító harca folytán lehetővé vált, s 1945-ben vég-

*Nagyalásonyban
a Táncsics Tsz telepén már kijavítva várják
a munka- és erőgépeket a tavaszt.
MTI Képes Híradó, V. évf. 6. sz.
Bereth Ferenc felvétele,
Magyar Nemzeti Múzeum*

rehajtott földreform eredményezte, amelyet a Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére és vezetésével hajtottunk végre.

Az MSZMP határozatait és dokumentumait 1956–62.
94.

7. 38.

Mindent összevetve napjainkban, de még nagyon hosszú ideig országos érdekek fűződnek ahhoz, hogy a háztáji gazdaságok termelése ne csökkenjen, legalább szinten maradjon, de inkább emelkedjen.

Nincs itt ellentmondás? Eddig arról beszéltünk, hogy iparosodik a falu, iparosodik a mezőgazdaság; akkor hogyan fér össze mindez a kisüzemi háztáji termelés fejlesztésével? Vajon össze lehet-e egyeztetni az iparosodó nagyüzemeket a háztájival?

A háztáji léte társadalmi és közgazdasági szük-

ségszerűség. Kezdetben inkább a háztáji gazdaság társadalmi szerepére helyeztük a hangsúlyt, része volt a háztáji gazdaság léte a szövetkezet-szervezésben megvalósuló fokozatosság elvének, a parasztember megnyerésének a szövetkezet számára. Ma már a háztáji közgazdasági szerepe kerül előtérbe, azok az emberi és anyagi kapacitások, amelyek megtalálhatók benne, és amelyek kevés ráfordítással, jelentékeny haszonnal állíthatók a népgazdaság szolgálatába.

A gyakorlat bebizonyította hazánkban, hogy a közös gazdálkodást szervesen ki tudja egészíteni a háztáji, a kettő jól megfér egymás mellett, sőt a kettő létezése a gazdasági hatékonyság emelkedésével járhat együtt. Ez a felismerés testesül meg az új tsz-törvényben, amely kimondja, hogy a háztáji gazdaság és a közös gazdaság együtt jelenti a termelőszövetkezetet, tehát a termelőszövetkezet a közös gazdaság és a háztáji gazdaság egysége.

Gyenis János–Söptei János: *Új falu, új emberek.*
Budapest, 1970. 37.

7. 38.

De a mezőgazdasági dolgozók sem a régi értelemben vett parasztok már, hanem tsz-tagok, tsz-alkalmazottak, állami gazdasági dolgozók és egyszerűbb szövetkezetek tagjai.

[...]

Ezenkívül másképpen is rétegződik a mezőgazdasági dolgozók tömege: egy részük fizikai dolgozó (ezek közül egyre több a szakmunkás); növekvő részük technikus; ugyancsak növekvő részük értelmiségi (agrár-, gépész-, vegyész-, építésmérnök, közgazdász, állatorvos, jogász); és a mezőgazdasági üzemekben jelentős az irodai, adminisztratív dolgozók (beosztott könyvelők, bérelszámolók, általános adminisztrátorok, raktárosok stb.) száma.

A régi hagyományos értelemben vett paraszti munkát a mezőgazdaság iparosodásával egyre kevesebben végzik. A növénytermelésben a kapálás, kaszálás és egyéb kézi munkák összezsugorodnak, inkább a hagyományos állattenyésztő telepeken él még tovább a régi, többségében kézzel végzett munka, de itt is jó néhány munkafolyamatot már gépesítettek (fejés, itatás,

trágyaszállítás stb.). A mezőgazdasági nagyüzemekben a géppel dolgozó szakmunkások száma, aránya és jelentősége a műszaki fejlődéssel párhuzamosan növekszik. Parasztságnak ma már sajátos társadalmi jellegénél és gazdasági érdekviszonyainál fogva (szövetkezeti csoporttulajdon) a tsz-tagokat tekintjük, a tagság egésze a hagyományos parasztosztály új megjelenési formája. Ez az új osztály azonban gyökeresen különbözik a régitől, elsősorban azért, hogy nem bomlik ellentétes rétegekre aszerint, hogy kinek mennyi föld van a tulajdonában.

Gyenis-Söptei: *Új falu, új emberek.* 43–44.

7. 40.

Az új parasztosztály lényegében szocialista osztály, ezt a következők is alátámasztják:

A tsz-tag többi társával együtt teljesen egyenrangú társtulajdonosa a termelőszövetkezetnek; a szövetkezeti demokrácia rendszerében gyakorolhatja tulajdonosi jogait: beleszólhat a gazdálkodás fő kérdéseibe, szavazhat, vezetőket választhat, és őt is bármilyen tisztségre megválaszthatják. A tsz-tag boldogulása, anyagi helyzete elsősorban két feltételtől függ: egyrészt a közös gazdaságban végzett munkájának mennyiségétől és minőségétől; másrészt pedig a szövetkezeti közös vagyon gyarapodásától. A közösben végzett munkához és a munka után járó részesedéshez, kedvezményekhez, szolgáltatásokhoz, háztáji gazdálkodáshoz minden tsz-tagnak egyenlő joga van.

Gyenis-Söptei: *Új falu, új emberek.* 44.

7. 41.

Mindent összevetve tehát: a parasztság többet eszik, mint a városi népesség, de élelmiszer-fogyasztásának színvonala, kultúrája ma még alatta marad a munkásokénak és az alkalmazottakénak. [...]

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a tsz-parasztság fogyasztása egészséges irányban változik, fejlődik. Vannak azonban ennek a fogyasztási kultúrának még hiányosságai. Néhányra már felhívtuk a figyelmet (élelmiszer-fogyasztás hátrányos szerkezete, művelődésre fordított kiadá-

sok alacsony színvonala stb.), azt érdemes megemlíteni, hogy a parasztság fogyasztásában még sok a „látszatraadás”. Sok mindent – főleg tartós fogyasztási cikket – nem azért vesznek egyesek, hogy életüket megkönnyítsék, hanem azért mert másnak is van. Lehet találni falun például olyan hűtőszekrényt, amit nem használnak, a „tiszta-szobában” tartják, azért vették, mert „másnak is van”. Sok „tiszta-szobában” ott áll a tükrös, villanylámpás, vásári díszpárnás rekamié, de nem azon, hanem szalmazsákos ágyon alszanak, a rekamiét azért vették, hogy „díszítse” a „szép szobát”. Sajnos a falusi házak építésében is találkozunk sok hiábavaló, sőt csúnya díszítőelemmel, tornyokkal, feleslegesen nagy tetőszerkezettel, célszerűtlen nagyozolási hóborttal, ami „emeli a ház rangját”.

Külön fejezetet érdemelne a tsz-tagok elképzeléseinek megváltozása a gazdaság, a jólét fogalmáról. Régen a gazdaságot, és ezzel együtt a rangot is a föld jelentette, a szép ló, a nagy istálló. Ma már a falun a gazdaságot, az anyagi gyarapodást a lakóház, a kulturált lakás, az autó és egyéb olyan dolog jelenti, amely nem is olyan régen még idegen volt a kisáru-termelő lélettől, értékítélettől.

Gyenis-Söptei: *Új falu, új emberek.* 77–80.

7. 42.

Tulajdonképpen csak az elnök, Mágori Sándor személye, egyénisége és jó értelemben vett tekintélye volt az, ami miatt zökkenőmentesen működött.

Mágori Sanyi bácsi egyénisége...!

Hogyan is idézhetnénk fel ennek az embernek a személyes varázsát, akiről a különösen kritikus makóiak közül soha senki egy rossz szót nem mondott, s akinek teljes emberi nagysága csak azzal az ürességgel volt mérhető, amit nyugdíjba menetele után hagyott maga után.

1963. XI. 2-án Illés Sándor cikket közölt róla. „Tizenöt év a szövetkezet élén” címmel a *Magyar Nemzet*-ben. Ebből a szép és meleg hangú írásból idézünk néhány részletet, hogy közelebb kerüljünk Mágori Sándor személyéhez.

„Tizenötször arattak azóta... Tizenötször csírázott ki a mag, tizenötször várták szorongva:

mit hoz az esztendő? Fél emberöltő... Azóta áll a szövetkezet élén Mágori Sándor, a makói Úttörő Tsz elnöke. Idejövet is ilyennek képzeltem el az elnököt. Magas, robosztus, de a hangja, az mintha nem az övé volna: csöndes, néha egészen halk. Két óriás tenyerét összekulcsolja a mellén, fejét félrehajtja, mintha tűnődne beszéd közben maga is azon az elszállt tizenöt esztendőn.”

Halász-Tóthné Loós: *Egy termelőszövetkezet harminc éve.* 115–116.

7. 43.

A hagyományos paraszti értékrendben – és ez makói viszonylatban különösen érvényes – elsősorban a munka, a szorgalom volt az emberek egymás közti megítélésének alapja, az emberi értékek közösségi mércéje. Ezek a fiatalok, akikről 1962-ben itt szó esik, még ha új generációnak számítanak is, mégiscsak ebben a szellemenben nőttek fel, elsősorban így gondolkoztak. Mivel az Úttörőben ezenfelül még érdemes is volt dolgozni – hiszen tisztességesen megfizették az emberek munkáját –, nem szabad csodálkozunk azon, hogy a fiatalok minden energiájukat a munkára koncentrálták, s közben megelégedtek az élet egyéb dolgairól. Tömértelen behoznivalója volt ennek az új generációnak, és ehhez elsőként az anyagi alapokat igyekeztek megteremteni. Hajtotta őket a jó és szép ruha,

a motorkerékpár, a saját ház, a bútor, a háztartási gép, netán az autó megszerzésének vágya, dolgoztak hát – mint a gép –, hogy minél előbb hozzájussanak.

Dolgozni azt tudtak, tehát dolgoztak. A tanulásra, a szórakozásra, a tartalmasabb emberi élet egyéb elemeire korántsem volt olyan igényük, mint a felsorolt javakra. Ezeket majd csak később fogják megtanulni, és ehhez kellett volna a KISZ-szervezetnek a segítsége. Rédei Lajos KISZ-titkár, a lakatosműhely dolgozója is erre felé tapogatózott...

Halász-Tóthné Loós: *Egy termelőszövetkezet harminc éve.* 119.

7. 44.

A szocialista gazdálkodás negyedszázados magyarországi története megérdemli az országos és területenkénti számvetést. Pest megye termelőszövetkezetei 1973 nyarán a fővárosban kiállításon mutatták be termékeiket. Nem volt okuk a szégyenkezésre. Az ország szívéét körülvéő, egykori nagyúri birtokon dolgozó nép ma a világpiacon is helytálló árukkal jelentkezik.

Szatmári Lajos: *Régi és új barázdák nyomában. Elbeszélő krónika a nagykovácsi Vörös Hajnal Mezőgazdasági Termelőszövetkezet történetéről 1949–1974.* Budapest, 1974. 3.

Új falu – szocialista falu

7. 45.

Aki régen a falura gondolt, annak mezőgazdaság és parasztság, kis parcellák és elmaradott módon gazdálkodó nagybirtokok, munkában rokkant parasztemberek, rozzant parasztházak, gangos gazdaporták, úri kastélyok – a felszínen hazug romantika, a mélyben súlyos, nagy ellentétek, anyagi-szellemi elmaradottság – jutott az eszébe.

Ez a régi falu nincs többé! A felszabadulás óta eltelt negyedszázad szocialista forradalma átala-

kította a magyar falut éppen úgy, mint ahogyan átformálta egész Magyarország arculatát.

Új falu van, új gazdasággal, új társadalommal és új gondokkal, még sokat vajúdó, de már gyökeresen megváltozott és egyre gazdagodó élettel. A néphatalom politikai sikerei, az ország iparosítása, a mezőgazdaság szocialista átszervezése, a kultúrforradalom vívmányai olyan változásokat hoztak létre, amelyek új utakon irányították a magyar falvak jelenét és jövőjét.

Gyenis-Söptei: *Új falu, új emberek.* 3.

7. 46.

Megyénkben a mezőgazdasági keresők aránya az utóbbi négy év alatt 18 százalékról 14 százalékra csökkent. Ezért különösen nagy a jelentősége nálunk a munkásság és a parasztság közti jövedelem, munka- és életkörülmények arányos alakításának. Megyénk munkássága és parasztsága között kedvező, kiegyensúlyozott a légkör. Ez összefüggésben van azzal, hogy a családon belül is megvalósult a munkás-paraszt szövetség.

Dolgozó Lapja, 1972. jan. 20.

7. 47.

A dolog természeténél fogva, a falu szocialista átszervezése nem lehet ösztönös folyamat. Ez azt követeli meg, hogy a párt és a munkásosztály állama ennek érdekében megfelelő felvilágosító munkát végezzen, szervezze és vezesse ezt a harcot. Tehát minden fokon feltétlenül biztosítsuk a párt vezető szerepét. Ez a harc az egész párt ügye – minden kommunista ügye legyen városon, falun egyaránt!

Fehér Lajos: *A mezőgazdaság szocialista átalakításának és a termelőség-tervezetek megszilárdításának hazai tapasztalatai és feladatai*. Budapest, 1960. 34.

7. 48.

A fiatalok legyenek hát az új, szocialista magyar falu lelkes építői. Szerezzék meg a szükséges szaktudást, s mint képzett szakmunkások, hozzáértő növénytermesztők és állattenyésztők, traktorosok és gépészek a szocialista munkabrigádokban segítsék elő a nagy terméshozamok tömeges elérését, a közös gazdaság mielőbbi felvirágozását. Művelődjenek, s vegyenek részt maguk is a kultúra terjesztésében, a műveltebb falu kialakításában.

Fehér: *A mezőgazdaság szocialista átalakításának...* 61.

7. 49.

Hazánk történetében a fegyveres ellenforradalmi támadás leverésével új fejezet kezdődött. Azóta a falu életében is lényeges változások történtek. Az MSZMP és a forradalmi munkás-

paraszt kormány helyes politikája s intézkedései következtében a faluban is helyreállt a rend, visszaszorultak az ellenséges elemek, megindult a termelés szemmel látható fellendülése és erősödtek a szocializmus erői.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1956–62. 181.

7. 50.

A régebbi falusi osztálytagozódás gazdasági alapjai lényegében megszűntek. Léteznek a mai fa-

A barcsi Vörös Csillag tszcs-ben modern üzemi konyhát és éttermet adtak át rendeltetésének.

A konyhában 600 személy részére tudnak főzni, az étteremben 120 személyt szolgálnak ki.

MTI Képes Híradó, VI. évf., 16. sz.

*Bajkór József felvétele,
Magyar Nemzeti Múzeum*

luban még ellentmondások, érvényesülnek még a régi osztálytagozódás maradványai gazdasági tekintetben is, még inkább a közgondolkodásban. De ezek az ellentmondások nem kifejezetten osztályjellegűek.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1967–70. 36.

7. 51.

Nyíltan hirdetjük, hogy parasztságunk helyzetén javítani akarunk, mégpedig oly módon, hogy életszínvonalát a városi dolgozókéhoz közelítsük. A falusi dolgozók – általában – ma még nehezebb körülmények között élnek, s végzik munkájukat, mint a városiak. Ezt statisztikai

adatokkal tudnám bizonyítani, de erre nincs szükség. Minden ember tudja, hogy a falu lakói, különösen a fiatalok, töreksenek a városba, az iparba, és nem fordítva. Miért van ez így? Mert a jobb, biztosabb életkörülmények vonzzák őket. Ez így van, s ha így van, reálisan kell nézni ezt a dolgot is. A munkásosztálynak alapvető érdeke, hogy a magyar falvak lakossága ne ritkuljon, és a falu átlagos életkorban ne növekedjen tovább.

Kádár János: *Hazafiság és internacionalizmus*. Budapest, 1968. 165.

7. 52.

Amikor tegnap errefelé jöttem, láttam az egyik faluban, hogy a hentes- és mészárosüzlet előtt vagy 30 asszony húsért állt sorba. Ez természetesen nem lélekemelő látvány, jobb lenne, ha több hús volna. Az igazság az, hogy a húsellátás a jelenlegi igényekhez képest nem kielégítő. De amikor az alkotmány ünnepére, meg a 20 esztendőre, meg a régi és az új világra gondolkok, az is eszembe jut, hogy 25 évvel ezelőtt az a 30 falusi asszony nem állt volna ott a hentes és mészáros előtt. Nem azért, mert sok volt a hús, vagy nekik nem kellett, hanem egyéb okok miatt.

Kádár: *Hazafiság...* 127.

7. 53.

A falu szocialista átszervezésével az osztályharc nem szűnt meg. Az ellenséges, deklasszált elemek egy része helyenként – kihasználva a kezdeti nehézségeket, az ingadozást és a maradiságot – késleltetni akarja a megszilárdítást, és bomlasztó tevékenységet fejt ki.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1956–62. 421.

7. 54.

Népi demokratikus államunk viszonyai között csak azért nem mennek tönkre a kisparasztköztömegek, mert államunk megvédi, segíti őket. A parasztság jobb élete tehát pártunk szocialista politikájának eredménye.

Kádár: *A mezőgazdaság szocialista átszervezése...* 152.

7. 55.

Jelentős változást mutat a fiatalok gondolkodása. Erősödik a törekvés a kulturáltabb életkörülményekre és ennek feltételeként a több szabad időre. (Ezzel összefügg például a háztáji állattartás vártnál gyorsabb csökkenése.) Kedvező változás tapasztalható a fiatalok eszmei-politikai felfogásában is. Erről tanúskodik az ifjúsági parlamentek aktivitása és nem utolsósorban az

*Az abasári Rákóczi MgTsz kapuja
az 1960-as években.
Rózsa László felvétele,
Magyar Nemzeti Múzeum*

a kedvező jelenség, hogy a parlamenteken nemcsak saját problémáikkal foglalkoztak, hanem nagy figyelmet szenteltek a termelés és a közös gazdaság fejlesztésének is. Pozitív a fejlődés a munkához való viszonyban is. A fiatalok aktívan vesznek részt a munkaversenyben és a szocialista brigádmozgalomban.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1975–80. 67.

7. 56.

Az elmúlt 12 év alatt a parasztság életkörülményeiben mélyreható változás következett be. Népi demokráciánk egyik legnagyobb vívmánya, hogy az egykori „három és fél millió koldus” emberré lett, anyagi és kulturális tekintetben is. A földreform során több mint 600 000 paraszt-

család jutott földhöz. A dolgozó parasztság nem elnyomott, a hatalomból kivetett osztály többé, hanem mint a munkásosztály szövetségese, bekapcsolódott az államhatalom gyakorlásába. A tanácsokon és más szerveken keresztül a dolgozó parasztok tíz- és százazrei szólnak bele közvetlenül az állam ügyeibe. Döntő változás történt a dolgozó parasztság kulturális felemelkedése irányában is. Az általános iskolai oktatás időtartamának felemelésével a falusi lakosság kulturális színvonala jelentősen emelkedett. Sok tízezer paraszt gyermeke végezhetett felsőbb iskolát, lehetett katonatiszt, tanár, mérnök, agronómus, vezető állású dolgozó. Minden faluba eljutott a film, a könyvtár és a rádió. Az ország csaknem minden községében kigyuladt a villany.

Az MSZMP határozatai és dokumentumai 1956–62. 95.

7. 57.

A falusi lakosság tartós fogyasztási javakkal való ellátása érdekében eddig végzett erőfeszítések eredményeként ma már szinte minden falusi háztartás rendelkezik legalább kerékpárral, minden nyolcadikuk motorkerékpárral. Öt lakás közül négyben rádió szól, és a televíziós készülékek is az elterjedés útjára kerültek. Mosógépet találunk legalább minden ötödik háztartásban, és tíz háztartás közül egy rendelkezik fényképezőgéppel. Kisebb-nagyobb személyi könyvtár a háztartások kétharmadában található. A viszonylag jó, a múlthoz képest nagy előrehaladást jelentő helyzettel a lakosság még nincs teljes mértékben megelégedve; vásárlási szándékaiból következőtve ellátottságát rétegenként és cikkenként változó mértékben magasabb szintre kívánja emelni. A legmagasabb mértékű vásárlási szándéknak a bútor örvend, majdnem minden harmadik háztartás új bútort kíván vásárolni. A bútor iránti igény nagyobb felének célja már nem a hagyományos, hanem a modern bútor, tehát az ízlés és a használhatóság iránti érzék fejlesztése terén is jelentős eredményeket értünk el.

Völgyes Miklós: *A falusi lakosság tartós javakkal való ellátottsága.* Falusi megfigyelések sorozat

1961–1962. III. Budapest, 1963. Szövetkezeti Kutató és Üzemszervező Iroda. 5.

7. 58.

Mindenütt, de falun és tanyán különösen nagy jelentősége van az iskolán kívüli ismeretszerzésnek, a népművelésnek. Az elmúlt negyedszázad alatt az állam hatalmas összegeket fordított e célra, arra, hogy a népművelési munka kerekeit, eszközeit (művelődési otthonok, klubok, filmszínházak stb.) a falun is megteremtse. Az állam ez irányú törekvéseihez, anyagi áldozatvállalásához igen jelentős mértékben hozzájárult nem egy helyen maga a lakosság is, ennek

A dányi Magvető Tsz tagjai felszabadulási munkaversenyt kezdeményeztek, amelynek keretében vízlevezető csatornát és utat építenek, gondoskodnak a talajerő-utánpótlásról és növelik a kertészet bevételeit.
MTI Képes Híradó, VI. évf., 12. sz.
Bereth Ferenc felvétele,
Magyar Nemzeti Múzeum

eredményeként elmondható, hogy ma minden községben van kisebb-nagyobb könyvtár (összesen több mint 7 millió kötet könyvvel), és a községek több mint 80 százalékában található művelődési otthon és mozi.

Gyenis-Söptei: *Új falu, új emberek.* 104–105.

7. 59.

Terjednek és egyre népszerűbbek falun, legalábbis a nagyobb községekben rendezett könnyű- és

komolyzenei hangversenyek, és emelkedő számúak a különböző kiállítások is. Külön is elismerést érdemel, hogy 1968 végén már hatvanhat községnek volt önálló, „országosan jegyzett” múzeuma, és ezekben az egyetlen esztendő alatt rendezett 272 kiállítást 1 162 000 néző tekintette meg.

Gyenis–Söptei: *Új falu, új emberek*. 105–106.

7. 60.

Végezetül hadd szóljunk néhány szót arról az örömteljes jelenségről, amit röviden így fogalmazhatunk: reneszánszát éli falun a népművé-

A dányi Magvető Tsz tagjai felszabadulási munkaversenyt kezdeményeztek, amelynek keretében vízlevezető csatornát és utat építenek, gondoskodnak a talajerő utánpótlásról és növelik a kertészet bevételét.

MTI Képes Híradó, VI. évf., 12. sz.

*Bereth Ferenc felvétele,
Magyar Nemzeti Múzeum*

szet. Az elmúlt negyedszázad alatt nagyon sok szép sikert aratott idehaza is, külföldön is. Nemcsak a népi táncsoportok, a zenekarok, az énekesek, de talán az egyik legfontosabb – és sokak által már halottnak vélt – népi díszítőművészet is. E sikerek mögött sok ezer népművész áll, közülük 6500 szövetkezetbe tömörült, és ezek közül 500 olyan, aki kiemelkedő művészeti tevékenységével a Népi Iparművészeti Tanács népi iparművészi igazolványát is kiérdemelte. Álla-

munk azzal fejezte ki elismerését és ösztönzését a népművészet iránt, hogy a legjobbak csoportját, több mint 70 népművészt a „népművészet mestere” címmel tüntette ki.

E szövetkezeti keretek között dolgozó több ezer népművészhez hozzá kell számítanunk azokat a további ezreket, akik a szövetkezeti kereteken kívül szőnek, hímeznek, készítenek faragásokat, pingálnak, és folytatják, művelik tájegységük népi hagyományait, művészetét.

Gyenis–Söptei: *Új falu, új emberek*. 110–111.

7. 61.

A fiatalság és a lányok-asszonyok a falusi társadalom két igen fontos, és igen sajátos rétegét képviselik. Helyük és szerepük a társadalomban, a gazdaságban növekvő jelentőségű, ugyanakkor a legtöbb gondot is okozza a falun, a termelőszövetkezetekben, az országos vezetésben az, hogyan illeszkednek bele, hogyan találhatnak magukra az új falusi életben.

[...]

Még csak annyit, hogy termelőszövetkezeti mozgalmunknak mindmáig a falusi fiatalság, az utánpótlás a legtöbb gondot okozó tényezője. De ugyanakkor a leghálásabb is, minden vele való tényleges törődésért, igényei méltánylásáért bőségesen megfizet. És mert a termelőszövetkezetek egy hányadában erre már rájöttek, tanúi vagyunk annak az örömdetes jelenségnek, hogy az elvándorlás a falusi fiatalok sorában lecsökkent, sőt az elvándoroltak soraiból bizonyos mérvű visszaszivárgás is tapasztalható.

... a falusi parasztasszonyok felszabadulás előtti helyzetére, élet- és világszemléletére gondolva azt kell mondanunk, hogy az elmúlt negyedszázad éppen az ő soraikban idézte elő a legnagyobb változást, sőt talán a legnagyobb fejlődést. Mert az itt felsorolt problémák, az egyenjogúságon itt-ott eső sérelem ellenére is tény: kiléptek abból a világból, amelynek határát a falusi porta, a konyha és mosóteknő szabta meg, és ma a formálódó új, szocialista falunak ők képezik az egyik legjelentősebb és a további fejlődés szempontjából legígéretesebb rétegét. Bizonyíthatnánk ezt számos példával (sajátságos, de a társadalmi akciók, termelési versenyek az ő soraikban talál-

nak legnagyobb visszhangra, a szocialista brigád kezdeményezői falun ők voltak stb.), de bizonyít helyettünk maga a gyakorlati élet, amely – reméljük – nemcsak elfogadja tőlük a nemegyszer ál-

dozatos munkát, de ugyanilyen arányú áldozatot is vállal értük.

Gyenis-Söptei: *Új falu, új emberek*. 63–69.

8.

Csurgó Bernadett

A 20. századi miniszterelnökök programbeszédei

A fejezetben a 20. századi magyar miniszterelnökök programbeszédeiben megjelenő, vidékkel kapcsolatos elemeket mutatjuk be. Az idézett beszédrészleteket az országgyűlési naplókból gyűjtöttük ki Villám Juditnak, az Országgyűlési Könyvtár munkatársának a segítségével. Az összes 20. századi miniszterelnöki székfoglaló szövegében megkerestük a vidékkel foglalkozó részeket Széll Kálmántól Gyurcsány Ferencig. A század során egyes miniszterelnöki programbeszéddek nem foglalkoztak a vidékkel, ezért néhány miniszterelnök beszédrészlete hiányzik a fejezetből.

A programbeszéddek a politikai gondolkodás vidékképét is illusztrálják. A közölt beszédrészletek segítségével áttekinthetjük, hogy az egyes korszakokban miket tekintett a politika a vidékkel kapcsolatos legfontosabb kérdéseknek. A vidékszociológia egyik megközelítésmódja szerint a politikai és egyéb diskurzusokban megjelenő vidékkép meghatározó lehet a vidékkel kapcsolatos politikai döntések meghozatalakor. A politikai diskurzusok vidékimázsait számos tényező befolyásolhatja. A válogatás tanúsága szerint az aktuális politikai tartalom, a hagyományos vidékkép, a médiák és a tömegkultúra, a valódi társadalmi és gazdasági kérdéseket gyakran elrejtő politikai beszédmódok nem csak a döntéshozást befolyásolják, hanem kijelölik a vidékkel kapcsolatos politikai diskurzusok témáit is. A minden korban összetett vidéki valóság csak nagyon áttételesen és leszűkítve jelent meg a mindenkor parlamenti közbeszédben, és ennek a következménye, hogy a válogatásban szereplő programbeszéddek egyes elemeit akár fel is lehetne cserélni. A vidék történeti kortól és politikai irányzattól függetlenül szinte kizárólag az aratás és a gabonaértékesítés, valamint a földbirtokszerkezet témaköreibe zártan jelenik meg a miniszterelnökök programbeszédeiben. Az összegyűjtött anyagok teljességének és a hosszú időintervallumnak köszönhetően jól képesek illusztrálni a visszatérő imázs elemeket is.

8. 1.

Hazánk elsősorban földműves ország. *(Halljuk! Halljuk!)* Egyenesen a közjólét kérdése az, hogy Magyarország földművelési ügye hogyan áll. Minden gazdasági ág szerves kapcsolatban van az őstermeléssel, és azoknak fejlődése kétségtelenül feltételezve van bizonyos mértékig a földművelési ügyek állapotáról. *(Halljuk! Halljuk!)* Minél virágzóbb ez, annál szabadabban és annál jobban mozog a többi gazdasági ág is. *(Úgy van! Úgy van! Jobb- és balfelől.)* Minél többet szenved a földművelés – pedig a mai rossz viszonyok súlya alatt sokat kell szenvednie a magyar gazdának –, annál inkább megérzi ezt a többi gazdasági ág is. *(Úgy van!)* Ezt a szerves kapcsolatot az ország gazdasági tényezői között nem teoriák állítják fel, hanem az élet maga. *(Úgy van!)* És ezt, t. képviselőház, mi szem előtt fogjuk tartani minden körülmények között.

Ami specialiter a földművelés ügyét illeti, a kormány tudja, hogy nagyon nehezek a viszonyok, de még sok forrás nincsen kinyitva és kihasználva, sok dolog nincsen itten bevégezve, még lehet direkte és indirekte sokat tenni, ami talán ezen állapotokat enyhíteni képes. A kormány a gazdaosztály minden tagozatának érdekeit lehetőleg éber szemmel és gondos figyelemmel fogja kísérni, *(Élénk helyeslés jobb- és balfelől.)* de elsősorban azokéit, akik legkevésbé tudják magukat a viszonyok súlya ellen megvédeni: hazánk földművelő népének érdekeit. *(Igaz! Úgy van!)* A kormány a földművelő népet, mint gerincét a nemzettestnek, védeni fogja, de mindent nem tehet, csak vezethet és irányíthat, és a gazda-társadalomra van szüksége, hogy ezen a téren sikereket érhessen el. *(Igaz! Úgy van!)* És, t. képviselőház, én azt tartom, úgy kell intézni a dolgokat, hogy a nép, a földművelő nép első tanácsadóját abban a birtokosban találja, akinek a körében él. *(Élénk helyeslés jobb- és balfelől.)* A gazdasági ismeretek népszerűsítése, a szövetkezeti eszmének ápolása és terjesztése, *(Élénk helyeslés balfelől.)* minden e részben fennálló, még nem egészen szabályozott jogviszonyok szabályozása és rendezése, a kisbirtokosok hitelviszonyainak rendezése és több ilyen dolog igen fontos feladatokat képeznek, amelyek te-

rén támogatólag, ébresztőleg, javítólag lehet hatni. De lesz talán radikálisabb dologra is szükség. Van szerencsém arra rámutatni, hogy a kormánynak szándéka a parcellázás ügyével és a telepítés kérdésével foglalkozni. *(Helyeslés jobb- és balfelől.)* Nemcsak gazdasági, de szociálpolitikai tekintetben is *(Élénk helyeslés.)* igen fontos mind a kettő; kétségtelenül alapos megfontolást igényelnek ezek a kérdések, de végre is hozzájuk kell nyúlni, hogy őket helyes megoldásra vezessük. *(Élénk helyeslés.)*

Minden tárca keretében egyébiránt van, ami a földművelésügyet is érdekli és erre közvetlenül hat. Összhangzatos eljárás és rendszeres együttműködés, a legjobb eredményt fogja itt is előidézni. Forgalmi politikába, vasúti politikába, vámpolitikába, minden egyéb dologba belejátszik a gazdaosztálynak, Magyarország e legnagyobb, legfontosabb osztályának érdeke *(Úgy van! Élénk helyeslés.)*, amelynek ügyeit szívéen hordja a kormány. Amennyire tőle telik, vezérlő tevékenységében rajta is lesz, hogy ez irányban a törvényhozás figyelmét helyes és életképes alkotások számára igénybe vegye. *(Élénk helyeslés jobb- és balfelől.)*

Széll Kálmán
1899. március 1.

8. 2.

Végül az összes közgazdasági tennivalók ápolására szeretném felhívni a nemzet figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)* A kormány e téren kezdeményezéssel, bátorítással, útmutatással, segítő kezével sokat tehet ugyan, de nagyobb eredményt csak akkor fogunk elérhetni, ha a társadalmat áthatja az e téren való működés szükségének és hasznának átérzése. Szaktudás, munkásság, komoly elhatározás kell, hogy áthassa a nemzet apraját, nagyját. Legyen ez a földművelés, ipar, vagy kereskedelem terén, az mindegy, de ha erős társadalmat akarunk, csak ezen az úton teremthetjük meg azt a polgári középosztályt *(Általános élénk helyeslés.)*, amelyre az országnak égető szüksége van. *(Igaz! Úgy van!)*

Azzal fejezhetném be szavaimat, hogy, ha ezt elősegíthetnék, akkor igazában megvalósulna

a nagy Széchenyink mondása, hogy „Magyarország nem volt, hanem lesz.” (*Nagy mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Mintha már hallottuk volna!*) E rövid mondat megfelel ugyan a magyar tipikus gondolkodásnak, amely egyfelől a múlt hagyományain szeret elmerengeni, és másrészt a jövő ködképeit látja. Pedig ennek úgy kellene lennie, szerintem (*Halljuk! Halljuk!*), hogy a múlt hagyományain szerzett tapasztalatok arra tanítsanak, hogy úgy alkossuk meg a jelent, hogy eszméi megvalósítására a szükséges erőt összegyűjtsük, és arra törekedjünk, hogy mielőbb köz tudattá váljék, hogy Magyarország erős, és van. (*Hosszan tartó élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középén.*)

Gróf Khuen-Héderváry Károly
1903. június 30.

8. 3.

Ami a közgazdasági politikát illeti, ott természetesen elsősorban azon két tárca jön tekintetbe, amely ez ország közgazdasági érdekeinek gondozásával van megbízva, és pedig azon két tárca együtt; mert közgazdasági politikát sem az egyik, sem a másik sikerrel nem követhet, ha egymást lépten-nyomon, egész működésükben, működésüknek egész szellemében nem támogatják (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*), ha a közgazdasági érdekek szoros benső összeköttetésének érzete nem hatja át egész működésüket, ha nem irányozza minden tettüket az a tény, hogy Magyarországon jó mezőgazdasági politikát helyes iparpolitika nélkül, jó iparpolitikát mezőgazdasági politika nélkül csinálni nem lehet, és úgy a jó iparpolitikának, mint a jó mezőgazdasági politikának közös előfeltétele a kereskedelem ügyének és a közlekedésügynek olyan fejlesztése, olyan szabályozása, amely azután a termelés összes faktorait kielégíteni képes. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Hiszen mindazon fontos kérdések, vagy majdnem mindazon fontos kérdések, amelyek napirendre kerülnek, a két tárcát együttesen érdeklik.

Tisza István
1903. november 6.

8. 4.

Ezeknek a céloknak érvényesítése végett úgy a közigazgatási, mint a törvényhozási reformok terén nagyobb súlyt kell fektetnünk a tanfelügyelet behatóbbá tételére (*Élénk helyeslés és éljenzés.*), a gyakorlati oktatásra, a tudásnak erősökölése helyett az erkölcsi, jellemfejlesztési szempontokra, a testi nevelésre (*Igaz! Úgy van! Élénk helyeslés.*), az értelem fejlesztésére és a jellemképzésre, szóval : az embernek mint egésznek összhangzó művelésére; (*Élénk helyeslés és éljenzés.*) a gyakorlati irányra, elkezdve a mezőgazdasági iskoláktól fel a műegyetemig, a vidéki kulturális központoknak rendszeresítésére, fejlesztésére és megerősítésére, egyáltalán egész közoktatásunknak a gyakorlati élettel és a nemzeti követelményekkel való helyes összhangba hozatalára. (*Élénk helyeslés és éljenzés.*)

T. Ház ! Gazdasági tevékenységünkre térve át, mezőgazdaságunk belterjesebb fejlesztése, minden kereseti ág felkutatása és kihasználása, különösen a kisebb mezőgazdasági haszonélvezetek kihasználása, és pedig ezek azon ágainak kihasználásán kívül, amelyek az alsóbb néposztályoknak képezik keresetforrását, ezek terményeinek, mint általában a mezőgazdasági termékeknek előnyös, biztos értékesítése és állattenyésztésünk újabb irányítása képezendi az általános feladatot. (*Élénk helyeslés és taps.*) De ezenkívül elő kell készítenünk az állandó mezőgazdasági képviselő szervezetét, a mezőgazdasági hitelnek könnyítését és különösen a kisbirtokot terhelő nagy terhek konverziójának előnyös keresztülvitelét (*Általános élénk helyeslés és taps.*), a birtokpolitika körében a telepítés és parcellázás ügyének rendezését (*Élénk helyeslés és taps.*), végül a munkás- és cselédügyi viszonyoknak az újabb követelményeknek megfelelő reformját és rendezését.

Wekerle Sándor
1906. május 29.

8. 5.

Közgazdasági politikánkban sohasem szabad szem elől tévesztenünk azt az igazságot, hogy az ország ma is az őstermelésből meríti legfőbb erőit.

Megfelelő berendezések által elő kell tehát mozdítanunk a föld intenzívebb megművelésére és hozadékának fokozására irányuló törekvéseket. Továbbá a népesség érdekeinek megfelelő telepítések és parcellázások által helyes irányítást kell adnunk szociális és nemzeti politikánknak. (Zaj.)

Gróf Khuen-Héderváry Károly
1910. január 24.

8. 6.

A földművelésügyi tárca körében nagyobb beruházás fog kéretni a törvényhozástól az állami erdőbirtokokra, hogy ezeknek jövedelmezősege fokoztassék, és hogy ezenkívül az ipari és mezőgazdasági munkások viszonyai is javíttassanak. Nagyobb akció fog megindulni a kopár területek befásítása érdekében. (Helyeslés jobbfelől.) Ezenkívül az állami erdőbirtokok szaporítása is kilátásba van véve, hogy így az erdőpusztítás megakadályoztassék; nemkülönben terveztetik egy olyan szabályozás is, amely törvényen alapszik, és amely ezen akciónak gyorsabb tempóban való végrehajtását fogja biztosítani. Éppen így az öntözés és a halászat kérdésének törvényhozási rendezése is munkában van.

Lukács László
1920. március 17.

8. 7.

Ami a községi adminisztrációt illeti, méltóztasanak megengedni, hogy erre még visszatérjek, és egy mulasztásomat pótoljam. (Halljuk !) Volt szerencsém említeni, hogy a községi adminisztráció korszerű átalakításának egyik kardinális kérdése a jegyzői állás megfelelően módosított szervezése. (Halljuk ! Halljuk !) A jegyzők helyzetét minden tekintetben az ő jogos kíváncságotuk szerint rendeznünk csak a szerves községi reform keretében lehet. Úgy gondolom azonban, hogy vannak a jelenlegi állapotnak bajai és anomáliái, amelyekkel odáig nem várhatunk, úgyhogy a kormány addig is, amíg a szerves községi reform keretében megoldhatná a kérdés egész komplexumát, már a legközelebbi alkalommal jönni fog a Ház elé a költségvetés keretében olyan javaslatokkal, amelyek a jegyzők anyagi

helyzetére vonatkozólag addig is segítőleg fognak hatni. (Élénk helyeslés.)

Gróf Tisza István
1913. június 12.

8. 8.

A napi gazdasági élet terén legsürgősebb és mindenekelőtt való teendőjét fogja képezni a kormánynak az ideai termés betakarításának és elcséplésének zavartalanul való lebonyolítása. Tisztaiban vagyunk a helyzet nehézségeivel. Ezért intézkedünk, hogy az összes nélkülözhető katonai munkaerők, hadifoglyok, a mögöttes országrészben lévő munkaképes férfilakosság és idegen területéről szerződött munkások, valamint az erre a célra alkalmas női munkáskezek is az aratás elvégzésénél igénybevehetőek legyenek. (Élénk helyeslés a baloldalon.)

Megkönnyíti a kormány helyzetét Felsőleges urunk saját iniciatívájából tett e részben legmagasabb intézkedése, valamint a legfőbb katonai parancsnokság ez irányban tanúsított előzékenysége. Szükség esetén igénybe vesszük az ország területén található és magánosok tulajdonát képező aratógépeket és egyéb segédeszközöket is. (Helyeslés a baloldalon.) Tudatában van a kormány súlyos felelősségének, és épp ezért az aratást biztosító rendelet a legrövidebb időn belül meg fog jelenni. (Élénk helyeslés a baloldalon.)

Amint egységes a fronton az ellenséggel való küzdelem, úgy egységes és megdönthetetlen az az akaratunk is, hogy a kiéheztetési politika, melytől az entente végső diadalát és a mi letörésünket reméli, csúfos kudarcot fog vallani, és megtörik ez a gonosz merénylet a szövetséges államok rendíthetetlen kitartásán és azon a közös törekvésén, hogy egyik állam segítse feleslegével a másikat mindabban, amit a másik nélkülözni kénytelen. (Élénk helyeslés a baloldalon.) Mérlegelve a jövő termés esélyeit, így véve számba azt, amit az Isten áldása nekünk nyújtani fog, az ország lakossága élelmezésének zavartalanlanságát minden eszközzel és minden körülmények között biztosítani akarjuk és fogjuk. (Élénk tetszés a baloldalon.) A kormány a jövő aratás eredményét már a cséplésnél azonnal le fogja foglalni, ezzel akarván elvágni annak a lehető-

ségét, hogy bűnös és lelketlen üzérek a köz rovására, országunk harcképességének nagy kárára, bő készleteket rejtsejenek el a közfogyasztás elől. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Egyébiránt annak, hogy már a cséplési eredményt a leghatékonyabb ellenőrzés mellett közvetlenül a cséplés után lefoglaljuk és a termelő és gazdagsága szükségletén felül a felesleget átvesszük és azonnal kifizetjük, ennek az eljárásnak meglesz az az üdvös eredménye, hogy későbbi rekvirálások zavaró és bántó eljárását azt hiszem, csak elvétve és ott fogjuk majd igénybe venni, ahol az eltitkolási és csalási szándék nyilvánvaló volt. (*Felkiáltások a baloldalon: Hámory!*) Ez esetben azonban bárhol és bárkivel szemben könyörtelenül fogunk eljárni, és nem ismerünk sem kivételt, sem kíméletességet. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*) Legyen szabad remélni, hogy a kormány ezen intenciója megértő támogatásra talál a magyar társadalom legszélesebb rétegei részéről. Törekvésünk, hogy a hatóság által élelmezettek számát lehetőleg szűk körre szorítsuk, mert nem az a közérdek, hogy a bizományosok sokat keressenek (*Élénk helyeslés balról.*), és esetleg altruisztikus intézmények is nagy tőkealapot létesítsenek, hanem az, hogy minden állampolgár a rendeletben megszabott illetményét a maximált áron könnyen szerezhesse be. Ezzel tartozunk a magyar fogyasztóközönség millióinak (*Élénk helyeslés balról.*), amelynek megélhetéséről való gondoskodás a kormány legelemibb kötelessége. Engedelmet kérek, t. Ház, hogy itt felemlítsem egész röviden a birtokpolitikának nagy horderejű és nemzeti létünkre alapvető kérdését is. (*Halljuk! Halljuk!*)

Vitán felül áll, hogy azok, akik megvédték a házat, kell, hogy ha megvannak hozzá egyéb feltételek, könnyen és jutányosan szerezhessnek maguknak egy-egy darab földet vagy házat, melyen élve és családjakkal együtt dolgozva, legalább némileg kárpótolva legyenek azon rettenetes szenvedésekért, amelyeket egy irtózatoss háború folyamán elviselni kénytelenek voltak. Rajta leszünk, hogy olyanok kezében legyen és maradjon a föld, akik tanúságot tettek a magyar államhoz való törhetetlen hűségükről és soha ki nem alvó hazaszeretetükről. (*Hosszan tartó tet-*

zés és taps a bal- és a szélsőjobboldalon.) Törvényjavaslatunk biztonságot fog nyújtani, hogy a háborús konjunktúrában beállott túl nagy eltolódások és bérletkötések nem fognak útjában állani az egészséges eszközökkel keresztülviendő demokratikus birtokpolitikának. (*Hosszan tartó tetszés és taps a bal- és a szélsőjobboldalon.*) Intézkedéseinknél számítunk a falusi élet bajait jól ismerő és azok orvoslásában oly alapos tevékenységet kifejtő szövetkezetek és gazdasági, társadalmi egyesületek közreműködésére, de számítunk pártkülönbségek nélkül minden hazafias magyar ember támogatására, és reméljük, hogy vállalt munkával és egységes akarattal elérjük célunkat a közgazdaság egyéb terein is

Gróf Eszterházy Móric
1917. június 21.

8. 9.

Nagy elveket és igazságokat nem elég hangoztatni, a gyakorlati élet terén valóra is kell azokat váltani. A legszebben hangzó elvek és igazságok is politikailag csak annyit érnek, amennyit belőlük megvalósítunk.

A birtokpolitikát felemlítem külön azért, mert sokan egyedüli panaceáját látják abban gazdasági fejlődésünknek, a helyes szociális tagoltságnak, népességünk szaporodásának s nemzeti erőnk biztos fokozásának.

Mi is azon a nézetten vagyunk, hogy ez egyik leghatékonyabb eszköze a gazdasági és szociális haladásnak, s azért mindent elkövetünk, hogy a birtokpolitikának rég vajúdó kérdését megoldásra juttassuk.

Kiindulási pontunk az, hogy építsünk és ne romboljunk.

Három eszmét kívánunk megvalósítani. Először, hogy a föld saját kezünkön maradjon, mert akié a föld, azé az ország. (*Élénk helyeslés és taps a baloldalon.*)

(Kovácsi Kálmán : *Ne pedig a bankároknak!*)

Másodszor, hogy megfelelő színvonalra emeljük, kiadóbbá tegyük annak hozadékát, mert akkor, midőn a mélyében rejlő kincseket is felszínre kell hoznunk, nem hagyhatjuk a föld színén heverőket meddően elkallódnia. (*Élénk helyeslés a bal-*

oldalón.) E szempontok biztosítása mellett kellend a harmadik célt, a széttagoltabb birtokmegosztást megvalósítani. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Nemcsak egyes városok és községek kezén lévő nagyobb birtokokat, hanem a hűtlenség címén állami kézre kerülő birtokokat, valamint, ahol valóban szükséges, teljes kártérítés mellett egyéb birtokok egy részét is, igénybe kellend e célra vennünk. (*Helyeslés a baloldalon.*) Bizonyos kényszerítő intézkedések nélkül sem az intenzívebb gazdálkodás, sem a birtokmegosztás el nem érhető, és azért erre vonatkozó javaslatainkat közelebb már a szakkörök elbírálása alá bocsátjuk, hogy azokat megfelelőleg előkészítve a törvényhozás elé terjeszthessük.

Wekerle Sándor
1917. szeptember 12.

8. 10.

Különös nyomatékka tolul itt előtérbe a földbirtok-politika. (*Halljuk ! Halljuk ! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Nemzeti érdekeink első követelménye e politikánál, hogy a földbirtok kezünkön maradjon. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon. Taps a szélsőbaloldalon.*) Erőnk fokozása annak kimerítőbb hasznosítását teszi feladatunkká, s e szempontok megóvása mellett szociális érdekek azt követelik, hogy széles rétegeknek nyissuk meg a fejlődés útját azáltal, hogy a kisebb birtokok megszerzését lehetővé tegyük. (*Helyeslés a baloldalon.*) E cél elérését a tulajdon szentségének feltétlen megóvása mellett kell megvalósítanunk, de másfelől a kisajátítás jogát nemcsak a kötött birtok, hanem a községek, társulatok, sőt egyesek kezén levő nagyobb birtokokra nézve is fenn kell tartanunk mindenütt. (*Élénk helyeslés és taps a bal- és szélsőbaloldalon.*), ahol a telepítési, földarabolási, vagy különösen a hadirokkantak elhelyezési akciója ezt mellőzhetlenné teszi.

A magántevékenységet sem kívánjuk mellőzni, csak ellenőrzés alá helyezni, hogy ne lehessen ellenakciónak, nyereszkesedésnek vagy nem életképes gazdasági alanyok beállításának kútforrása. (*Helyeslés a baloldalon.*)

A kisajátítás jogán túl a hitbizományokat is

annyiban kívánjuk korlátozni (*Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.*), hogy újak ne legyenek felállíthatók (*Helyeslés balfelől.*), a meglevők pedig csak a szűkebb családi körre korlátoztassanak, s azontúl a tulajdoni jogosultság megóvása mellett szabad birtokokká váljanak. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

(Polonyi Géza : *Nagyon helyes! El kell törölni ezt a középkori visszaélést.*) (Zaj.)

A földbirtok-politika terén élénk táruuló második legnagyobb feladat a fokozottabb hasznosítás leendő. El kell érünk azt a célt, hogy ott, ahol azt éghajlati viszonyaink nem engedik, azt oly anyagokkal pótoljuk, amelyek nálunk termelhetők, hogy iparfejlesztésünk érdekében az itt előállítható nyers- és segédanyagok termelésére – tartozzanak azok a mezőgazdaságnak vagy az őstermelés más ágazatainak, mint a bányászatnak körébe – különös és rendszeres gondot fordítsunk. (*Helyeslés.*) Mindezek az irányítás és beosztás tekintetében kényszerítő intézkedéseket is fognak szükségessé tenni.

Nem kívánok most azokra a részletekre kiterjeszkedni, melyek a járadékbirtokok bevezetése, a birtok megszerzésével vagy beruházásával járó hitelígyények megkönnyítése tekintetében fognak szükségessé tenni. Csak a kép áttekinthetősége érdekében kívánok megjegyezni annyit, hogy habár úgy a birtokeltagolási, valamint az intenzívebb gazdaság érdekében szükséges intézkedések, azok irányítása és végrehajtása természetszerűen a kormányhatóságok feladatát képezik is, amennyiben kényszerintézkedésekről van szó, a tulajdoni érdekek megóvása szempontjából minden kényszerintézkedést egy közjogilag szervezett független tanács hozzájárulásával kívánunk végrehajtani s a törvényhozás közvetlen ellenőrzése alá helyezni. (*Helyeslés.*)

Állattenyésztésünk minősített és számszerű emelése, a különös fontossággal bíró állati melléktermények fokozottabb hasznosítása, szőlőtermelésünk tervszerű általánosítása a megkezdett munka hatékonyabb folytatását igénylik, s a helyesebb birtokmegosztásban kétségtelenül fogékony talajra fogunk találni.

Anélkül hogy a részletekbe bocsátkoznám, a

mezőgazdasággal kapcsolatosan, csak érinteni kívánom a mezőgazdasági érdekképviselői szervezésének (*Helyeslés balfelől.*) s az idegenforgalom rendszeres elősegítésének és az egész országra kiterjedő megalapozásának szükségét. (*Helyeslés.*) Lehetetlen közömbösen néznünk, hogy sok millióval adózunk a külföldi idegenforgalmának, anélkül, hogy a modern gazdasági bevételek ezen egyik legkiadóbb forrását saját részünkre hasznosítani tudnók. Nemcsak száraz bevételi számokról van itt szó, hanem különben alig fellendíthető vidékek ellátásáról, nemzeti érdekek megóvásáról, külföldi összeköttetések állandósításáról, ezek gazdasági és kulturális előnyeinek biztosításáról. Az átvonuló idegenforgalom nagyszabású föllendítésével kell csak előkészületek jellegével bíró eddigi akciónkat ki egészíteni.

Wekerle Sándor
1918. január 31.

8. 11.

A szociális haladásnak szolgálata: egyik fő szempontja volt. Korszakalkotó ténye: a földbirtok-reformra vonatkozó néptörvény meghozatala és életbeléptetése. Ezáltal minden 500 (esetleg 200) kat. holdon felüli birtokot magántulajdonként a földművelő nép kezére akart juttatni. Új honfoglalás lett volna ez magyar nemzeti alapon.

Berinkey Dénes
1919. január 21.

8. 12.

Gazdasági téren a történelem gyors folyamata egy óriási nagy problémát állított elénk. Ez a nagy probléma a földreform kérdése. (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*)

Én a földreform kérdését is oly sürgetőnek, oly gyorsan megvalósítandónak tartom (*Helyeslés.*), hogy bele merem számítani e rövid életű kormányzat feladatai közé, és törekedni fogok arra, hogy mentül előbb a Ház elé hozzuk. (*Élénk tetszés, helyeslés és taps a Ház minden oldalán.*)

Kötelességem ebben a tekintetben a reformról [való] gondolatnak nagy vázát adni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Tudjuk, hogy a szocializmusnak is, kommunizmusnak is – mert hiszen egy töről fakad e két gazdasági irányzat – az volt az ideálja és a gondolata, hogy a földet kommunizálni kell, a földet ki kell venni a magántulajdonból. A mi jó vidéki gazdáinkat azzal csábították, hogy a nincstelen, derék földművesmunkást ingyen földhöz fogják juttatni. A gondolat pedig nem ez volt, mert nem őket akarták honorálni. Őket el akarták csábítani, és a gazdagoktól el akarták venni ezen a címen, ennek a leple alatt a vagyont.

Legyünk eggyel tisztában. Egy nemzet gazdaságában éppoly szükséges tényező és épp olyan nagy feladatot tölt be a nagygazda, a nagybirtokos, mint a középbirtokos és mint a kisbirtokos. Egy nemzet életében e gazdasági tényezők minden fokozatának meg kell találniuk a maguk helyét és a maguk feladatát. Az a földreform, amely valamely gazdasági tényező megölését célozza, az nem földreform. Az lehet egy politikai irányzatnak jelszava, de nem lehet a magyarságnak, a magyar földbirtokreformnak bázisa. Egy kétségtelen – és nekem elégtételül szolgál, hogy ezt 1896 óta hirdetem volt pártommal együtt –, hogy vissza kell térni a magyar néphez, vissza kell térni az agrárgondolathoz, vissza kell térni a magyar földműveshez. (*Úgy van!*) Ha mulasztások történtek, itt történtek a legnagyobb mulasztások. (*Úgy van!*)

Minden jóra való magyar földművest, földmunkást földhöz kell juttatni, mégpedig nem ingyen, nem ajándékba (*Élénk helyeslés a Ház minden oldalán.*), mert az ő maga sem akarja (*Úgy van! Úgy van!*) és meg sem becsüli, hanem tisztességes, becsületes vételáron. (*Élénk helyeslés. Felkiáltások a jobboldalon: Bankok nélkül.*) Csak ott kell nekünk segíteni, azt kell lehetővé tennünk, hogy a szükséges földmennyiség rendelkezésre álljon, hogy joga legyen követelni, hogy földet kapjon becsületes, igazságos módon megállapított vételárért. (*Élénk helyeslés.*)

Törekednünk kell letépni, mellőzni e szép nagy idea mellé akasztott minden cafrangot. Nem szabad kutatnunk azt, hogy ez milyen birtok. Nem szabad azon a címen, hogy ez hitbizomány, vagy az egyházi birtok, ez zsidó birtok, tehát csak ezt, hanem mindegyik birtokot egyformán

számba venni. Nincs különbség. *(Helyeslés és ellenmondások. Felkiáltások a jobboldalon: Elsősorban a zsidóké! Zaj.)* Semmiféle elsősorban. Arra kérek mindenkit, ne méltóztassék semmiféle elsősorban mondani, mert kompromittáljuk magát a nagy ideát.

Ezt a nagy földreformot mi nem azért csináljuk, hogy bárkit üldözzünk vagy bántsunk. Ez negatívum, ez nem keresztény erkölcs. Én nem boszút akarok állni, nem bántani akarok, hanem azt akarom, hogy az arra való, derék, becsületes földműveseket a megérdemelt földhöz juttassuk. Ez a vezérgondolat. *(Taps a jobboldalon. Mozdulás és zaj a baloldalon.)*

T. Nemzetgyűlés! *(Halljuk! Halljuk!)* Ezzel kapcsolatosan ki kell építeni a mezőgazdasági érdekképviselőket, mert az kétségtelen dolog, hogy a mezőgazdaság elmaradottságának, a mezőgazdaság bizonyos mértékig és bizonyos irányban való sikertelen küzdésének egyik oka, hogy tulajdonképpen az érdekképviselője nem volt kellően kiépítve. A mezőgazdasági kamarákról szóló törvényjavaslatot már a legelső koalícióban kívántam és óhajtottam beterjeszteni. Sajnos, nem tudtuk dűlőre vinni, de én hiszem és remélem, hogy a földművelésügyi miniszter úr már elkészítette, és ez is olyan javaslat, amellyel még ez idő alatt foglalkozni fogunk.

Simonyi-Semadam Sándor
1920. március 17.

8. 13.

Sajnos, itt sok olyan körülmény játszik közre, amelyről az ember nem is hinné, hogy közrejátszik; így magának a békeszerződésünknek a kérdése is, ezzel kapcsolatban pl. az erdeink elvesztése szintén belejátszik a tuberkulózis kérdésének a megoldásába. Itt is van egy momentum annak, ahol a nyugati államok megmutathatják a békeszerződés revíziójában a maguk humanitárius gondolkodását is; mert az alföldi házak földes szobáinak lepadolásával a tuberkulózis kérdésének egy igen jelentékeny részét meg lehet oldani. De ha elvesztett Felvidékeink tutajai nem ide fognak lejönni, akkor ez nehezebben lesz megoldható. Tehát itt is felhívom a nyugati államok figyelmét arra, hogy itt van

egy momentum, ahol a békeszerződés revíziójával nagy jót tehetnek. *(Élénk helyeslés.)*

Gróf Teleki Pál
1920. július 22.

8. 14.

A földművelés terén a termelés folytonosságának és fejlesztésének biztosítása az a legfontosabb érdek, amelyet szemünk előtt kell tartanunk, amivel együtt jár a háborúban és a háború utáni időkben megviselt gazdaságoknak restaurálása és reorganizációja. Célunk a gazdasági gépeknek itthon való előállítását biztosítani, illetőleg az előállítás eddigi mérvét fokozni. Hiszen méltóztatnak tudni, hogy annak idején gazdasági gépekből magunk is exportképesek voltunk, különösen a Kelet, Törökország felé, és éppen a háború évei alatt e tekintetben igen szép reményekkel foghattunk munkához, sajnos azonban, hogy ez az összeköttetésünk megszűnt. Hiszem, hogy ebbeli erőnket is talán visszanyerhetjük.

Egy másik fontos kérdés, amelyre a földművelésügyi minisztérium nagy súlyt kíván helyezni, a vetőmag-nemesítésre és a nemesített vetőmagvak terjesztésére vonatkozik, és itt kell említést tennem a műtrágyagyártás kérdésének megoldásáról is, amely a nyersanyaghiány miatt az utóbbi időkben rendkívüli nehézségekbe ütközött, és a hajófuvar drágasága, valamint valutánk leromlottsága következtében még ma is óriási erőfeszítéseket igényel; a földművelésügyi miniszter úr azonban a legnagyobb gonddal azon lesz, hogy ezt a kérdést is megoldásra juttassa. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gróf Teleki Pál
1920. július 22.

8. 15.

Második feladat: kézbe venni a társadalom gyógyítását *(Úgy van! jobbfelől.)* gazdasági csatornákon keresztül; hordképes középosztályt kell újból teremteni *(Úgy van! balfelől és a középén.)*, mégpedig a gazdasági lehetőségek felhasználásával. Arra kell törekednünk, hogy a gazdatársadalomban egyfelől a harmóniát helyreállítsuk *(Úgy van! jobbfelől.)*, másfelől kisgazdatársadalmunkat meg-

erősítsük (*Úgy van! a jobboldalon.*), mert a kisgazdatársadalom a nemzet gerince, amely, ha a kultúra terén haladva és vagyonban gyarapodva, majdan kezébe veszi a hatalmat, ebben az országban az intelligenciával együtt alapját fogja megvetni annak az egészséges demokratikus fejlődésnek, amelyre ennek az országnak szüksége van. (*Zajos helyeslés, éljenzés és taps a bal- és a jobboldalon és a középén.*)

Gróf Bethlen István
1921. április 19.

8. 16.

T. Nemzetgyűlés! Társadalmi bajaink orvoslásának második feladata a gazdatársadalomra vonatkozik. (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Agrárpolitikát kell folytatnunk, mert hiszen a gazdatársadalom az, amely a nemzet gerincét alkotja, az erősítés munkájának tehát itt kell kezdődnie. (*Helyeslés a jobboldalon és balfelől.*) Az első lépést e tekintetben már a múlt kormány megtette a földbirtokreform megindításával. Mi a magunk részéről a földbirtokreformot teljes erővel végre fogjuk hajtani (*Általános helyeslés.*), s azokat a nehézségeket, amelyek a házhelyek és a kisbérletek tekintetében felmerültek, sietősen el fogjuk az útból hárítani. De még tovább fogunk menni. A földbirtokreformnak olyan mérvű végrehajtása vált szükségessé, amely alkalmas arra, hogy közmegnyugvást keltsen. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Mert a tulajdonjoghoz szabad hozzányúlni, de csak akkor, és csak úgy, ha aztán másodszor, harmadszor és negyedszer nem kell hozzányúlni. Olyan mérvű végrehajtás szükséges tehát ezen a téren, hogy ebben a tekintetben a nemzet összes agrárosztályai megnyugvást találjanak, mert ha ezt el nem érjük, akkor az első agrárreformot egy második és harmadik követné, mely a nemzetre nézve azután egészen más következményekkel járna, mint a jelenlegi. (*Mozgás a szélsőbaloldalon.*)

Arra törekszünk, hogy az agrárreformot kapcsolatba hozzuk a vagyonváltság kérdésével. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Nézetem szerint a vagyonváltság olyan fogantyút ad a kormány kezébe, amelynek segítségével imperatívusé fogunk bizo-

nyos területeket megszerezhetni, amelyek a földreform részére rendelkezésre fognak állani. Nagy és régi kívánsága a gazdatársadalomnak, hogy a kötött forgalom végre megszűnjön. (*Helyeslés a jobb- és szélsőbaloldalon.*) A gazdasági szabadságból fejlődik igazán a gazdasági erő. A kormány azon a nézetten van, hogy amennyiben csak lehetséges, a szabadforgalmat még az idén életbe lépteti. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Ebben a tekintetben a kormány állja azt a megállapodást, amelyet a múlt kormány saját kebelében kötött, és amely biztosítani kívánja, hogy nemcsak már az idén, hanem a jövő évben is feltétlenül fenntartassék a szabadforgalom, anélkül azonban, hogy a városi lakosságnak az a része, amely ellátásra szorul, ettől az ellátástól elesnék. (*Helyeslés.*) A szabadforgalmat tehát fenntartjuk, és az ellátatlanokat csekélyebb mértékben, mint ahogy eddig történt, de olyan mértékben, mint az szükséges, biztosítani fogjuk.

Gróf Bethlen István
1921. április 19.

8. 17.

A földmivelésügyi tárca, amint arra már utaltam, elsősorban a földbirtokreform-törvény végrehajtásával kell hogy foglalkozzék. (*Helyeslés.*) A földbirtokrendező bíróság ki van már nevezve, a törvény végrehajtási utasítására vonatkozó munkálatok is készen vannak. Még néhány részletkérdés van itt, amely eldöntésre vár, t. i. a hadirokkantak, hadiözvegyek, azután a közszolgálati alkalmazottak kedvezményes módon való földhöz juttatásának kérdése. (*Helyeslés balfelől*) (Szilágyi Lajos : *A katonai ellátási törvény!*)

Amint már utaltam arra, a kormány erős kézzel kívánja elhárítani azokat a nehézségeket, amelyek a házhelyek, kisbérletek, közlegelők kiosztásánál felmerültek. (*Helyeslés.*) A mezőgazdasági kamarák felállítása folyamatban van, és azt teljes erővel szorgalmazzuk. A vármegyei gazdasági felügyelői intézményt az egyes járásokra is ki fogjuk terjeszteni.

Gróf Bethlen István
1921. április 19.

8. 18.

Ebből kifolyólag a kormány elhatározta, hogy a földreformot más úton sokkal rövidebben, sokkal gyorsabban hajtja végre. (*Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.*) A kormány már a napokban rendeletet fog kiadni, hogy a földbirtok vagyonváltságára vonatkozó törvény azon szakaszának végrehajtásaképpen, amely a nagybirtok természetbeni leadását szabályozza, kimondassék, hogy minden ezer holdon felüli birtok a vagyonváltságot természetben köteles leadni. (*Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi követeltük! Leszavaztak!*)

Gróf Bethlen István
1921. december 7.

8. 19.

T. Ház! Ami a kormánynak mindenesetre legelsőbrendű és azt mondhatnám, majdnem leg-sürgősebb feladata kell hogy legyen, az az, hogy a mai szomorú ínséges termés után előálló helyzeten gondoskodás történjék arról, hogy a jövő gazdasági termelés biztosítva legyen és csorbulást ne szenvedjen. (*Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.*) A legégetőbbben szükséges tehát, hogy azokat a vidékeket, ahol ilyen katasztrofálisan ínséges volt a termés, (Lázár Miklós: *Zemplénben és Abaújban!* – *Felkiáltások: Máshol is!*) megfelelő mennyiségű és minőségű vetőmaggal lássuk el; ezt követően azonban szintén sürgősen kell, hogy gondoskodják a kormány arról, hogy ezen az ínséges vidékeken kenyérhiány ne legyen. (*Úgy van! Úgy van!* – Dinich Ödön: *Különösen télen ne!* – Propper Sándor: *Budapest is ínséges vidék!*) Ebben az országban éhezni nem szabad, bármilyen nehézségekbe és anyagi áldozatokba kerül is, hogy gondoskodjunk arról, hogy az országban éhezők ne legyenek (*Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.*)

Gróf Károlyi Gyula
1931. augusztus 27.

8. 20.

A gazdaadósság kérdése is, de – mondhatnám – más adósságok kérdése is égető probléma. (*Úgy van! Úgy van!*) A kormánynak a legrövidebb időn

belül konkrét intézkedései fognak napvilágot látni e kérdés rendezésével kapcsolatban. Végleges adósságrendezésről azonban nem lehet szó, mert mindaddig, ameddig a világgazdasági helyzet, elsősorban a világgazdasági konferenciák után ki nem alakul, míg az érintkezések fel nem vétettek, végleges rendezésről szó sem lehet. Az első feladat tehát olyan átmeneti rendelkezések kibocsátása, amelyek a termelő egyedeket megmen-tik a köz számára. (*Helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.*) Ha a magánadósságról beszéltem, tettem ezt elsősorban azért, mert nekem nem mindegy, hogy a magyar gazda földje kinek a kezébe jut. (*Úgy van! Úgy van!*) Mert az ezeréves rögöt művelni elsősorban a magyar falu népének kell. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.* – Farkas István: *De a munkások a testvérei!*) Ami pedig a jövőt illeti, a súlypontunk az, hogy termelési politikánkat egységesen irányítsuk. Harmóniában kell lennie ugyanis egymással – és itt nem szeretnék disztíngválni, mert egyforma fontosságot tulajdonítok minden ágazatnak – a földművelésnek, az iparnak és a kereskedelemnek. (*Helyeslés a jobboldalon és a középén.*) Ha a társadalomnak akármelyik része nem fejt ki hivatásának megfelelően gazdasági tevékenységét, zökkenők állanak elő. Természetesen azonban, hogy ha érdek-összeütközések lesznek, akkor elsősorban a magasabb nemzeti érdekek fogják eldönteni azt, hogy milyen sorrendben következnek az érdekek képviselői.

A földbirtokpolitikának – hogy úgy fejezzem ki – egyik legfontosabb ágazata a telepítési politika. (*Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon* – Lázár Vilmos: *Mennyi mulasztás tíz év alatt!* – Zaj. – *Halljuk! Halljuk!*) Talán különösen hangzik, hogy a mai nehéz gazdasági helyzetben ilyen messze kitűzött célokról beszélek (Mojzes János: *Eltaktikázták eddig!*), de megállapítom, hogy a telepítés olyan gondolat, amely nemzetfenntartó voltánál fogva elsőrendű állami érdeket jelent. (*Taps a jobb- és baloldalon.*) A magyar, ha elszaporodik, ne Amerikába menjen, hanem maradjon idehaza. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.* – Berki Gyula: *Magyar gyarmatokra menjen, ne amerikaiakra!* – Peyer Károly: *Régen volt az, amikor Amerikába mehetett!* – Zaj.) Itt a Duna me-

dencéjében nem lehetünk elegendőek. Olyan gazdaság- és földbirtokpolitikai irányt kell tehát követnünk, amely a józan fejlődés útján lehetőséget nyújt a magyar feleslegnép elhelyezésére (*Helyeslés a jobboldalon.*), és ha az adóhátralékok bizonyos körökben nem lesznek befizetve, ajánlatot fogok nekik tenni, hogy a 300 000 pengő hátralék helyett adjanak földet. (*Élénk helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon.* – Rassay Károly: *Most tapsolnak! Egy éve indítványoztuk, de akkor leszavazták!* – Eckhardt Tibor: *Egy év óta mondjuk ezt!* – Zaj.) Mert ha nem tudják vagy nem akarják köteleességeiket teljesíteni, akkor nekünk az a kötelességünk, hogy irányt szabjunk. Azt hiszem, hogy lesz nagyon sok nagybirtok – hogy így fejezzem ki –, mamutbirtok, amely önként fel fogja kínálni, hogy adóhátralékát így fizesse ki. (Gr. Hunyady Ferenc: *Az adósságrendezéssel kapcsolatosan is ajánlom ezt!* – Berki Gyula: *Sohase ajánlja!* – Zaj. – Elnök csenget.) A termelés irányítása egyik legfontosabb feladata a kormánynak.

A termelés, nézetem szerint, függvénye annak a gazdaságpolitikai helyzetnek, amelyben Magyarország van. A külföldi piacok megszerzése tehát a probléma, és azért hangoztattam az előbb, hogy egységesíteni kell az exportot. Mert a mezőgazdasági exportnak vannak összefüggő kérdései az ipari exporttal vagy importtal. Egy kézben kell tehát lenni ennek, hogy harmonikusan tudjuk képviselni a magyar érdekeket.

Gömbös Gyula
1932. október 11.

8. 21.

Gazdasági politikánkban ezért továbbra is erőteljesen kívánjuk képviselni az agrár-gondolatot (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középen.*), amely – mint azt már más alkalommal is hangsúlyoztam – Magyarországon többet jelent egy termelési ág érdekeinek gondozásánál. (*Úgy van!*) Egész közgazdasági megerősödésünk alapfeltétele a magyar földdel összefüggő problémák helyes megoldása. (*Élénk helyeslés és taps.*)

Nem jelenti ez a többi termelési ág szempontjainak elhanyagolását, sőt felfogásom szerint

azok érdekét is teljes mértékben szolgálja. (Eckhardt Tibor: *Ez így van! Csak nem akarják belátni!*) Ezt az álláspontot képviseljük akkor, amikor tovább kívánjuk fejleszteni az utóbbi évek agrárpolitikáját, főleg abban az irányban, hogy a termelés előbbrevitele és a mezőgazdasági értékesítés jövedelmezőbbé tétele mellett a szociális szempontokat is minél szélesebb körben érvényre juttassuk.

Ebben a gondolatkörben egyik fontos feladatunknak tekintjük az előző kormányok által kezdeményezett földbirtokpolitikai elgondolások végrehajtását, és éppen ezért gondoskodni kívánunk arról, hogy a telepítés és hitbizomány törvényi intenciói a végrehajtás során maradéktalanul érvényesüljenek. (*Helyeslés.*)

Szükséges, hogy ez intézkedések abban a szellemen és abban az ütemben valószínűsítsanak meg, amelyet a nemzet nagy érdekei parancsolnak. Az idevonatkozó végrehajtási utasítások a közeljövőben fognak napvilágot látni, azonban ezeknek megjelenéséig sem kívántam várni a telepítés gyakorlati megvalósításával, s ezért a birtokpolitikai célokra felajánlott földbirtokokat a lehetőség szerint már eddig is megvásároltuk, és azoknak a telepítési törvénnyel támogatni kívánt mezőgazdasági lakosság részére való juttatását megkezdtük. Bejelentem, hogy a törvény által biztosított összegekből 25 millió pengő áll az első 5 évben erre a célra a kormány rendelkezésére.

Úgy termelési, mint szociális szempontból kívánatosnak tartjuk a tagosítási munkáknak minél tökéletesebb keresztülvitelét, és ezt a kormány erőteljesen kívánja támogatni.

A most benyújtandó és a gazdasztek öregség, rokkantság és halál esetére szóló biztosítására vonatkozó törvényjavaslat amellelt, hogy egy értékes nemzeti tényező helyzetén kíván jelenléte mértékben javítani, szolgálni fogja hitem szerint a magyar mezőgazdaság érdekeit is. (*Élénk helyeslés és taps.*)

Csökkenteni kívánjuk a mezőgazdasági munkanélküliséget (*Élénk helyeslés.*), és ezért az erdőfésítés és a vízgazdálkodáson kívül a termelési politikában felhasználjuk a kínálkozó lehetőségeket.

Az egyre fokozódó világversenyben gazdaközönségünk csak úgy tud helytállni, ha termelvényeinek minőségét fokozza és eredményesen javítja. Ennek a törekvésnek hathatós támogatása a jövőben is elsőrendű feladatunk lesz. Fel fogjuk karolni mindazokat a termelési ágakat, amelyek a mezőgazdaság számára több munkaalikalom igénybevételét teszik lehetővé.

Az ebben a vonatkozásban is igen fontos szőlőtermelés jövedelmezőségének emelésére szolgál az új bortörvény s annak nemrégiben megjelent végrehajtási utasítása, és ezt követni fogja a szőlőgazdálkodásról, a gyümölcstermelésről és a hegyközségekről szóló törvényjavaslat.

Mivel a mezőgazdasági termelés szempontjából a szesztermelésnek kivételes jelentősége van, itt említtem meg, hogy a szesztörvény tervezete a pénzügyminisztériumban előkészítés alatt áll, s az idevonatkozó javaslatot a pénzügyminiszter úr remélhetőleg mielőbb be fogja tudni terjeszteni. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps. – Tauffer Gábor: A cukor árát is le kell szállítani!)*

Nagy gondot kívánok fordítani a termelés biztosabbá és intenzívebbé tétele érdekében az öntözőes gazdálkodásnak minél szélesebb körű elterjesztésére, s ugyanez az álláspontom az Alföld fásításának kérdésében is.

Mezőgazdasági szempontból elsőrangú jelentősége van a búzatermelésünknek. Éppen ezért a búzaértékesítés terén a rendelkezésünkre álló eszközök keretein belül meg fogjuk védeni a termelői érdekeket, s még áldozatokkal is biztosítani kívánjuk a búza árszínvonalát.

Ugyanez a törekvésünk az állattértékesítés szempontjából és más fontosabb termékeink kiviteli lehetőségeinek biztosítása tekintetében.

Célunk a mezőgazdasági érdekképviselőtökéletesebb kiépítése, s ezt a célt fogja szolgálni az ugyancsak rövidesen a Ház elé kerülő törvényjavaslat a mezőgazdasági kamarák reformjáról. *(Élénk helyeslés.)*

Nagy súlyt kívánunk helyezni a mezőgazdasági szakoktatás további kiépítésére és főleg a tömegszakoktatás minél intenzívebbé tételére. *(Általános helyeslés.)* Ezért a kormány a téli gazdasági tanfolyamok számát kétszeresére emeli fel. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Még azt is be

kívánom jelenteni ennél a pontnál, hogy ezeknél az iskoláknál mint tanítókat és tanárokat állástalan gazdatiszteket óhajtunk alkalmazni. *(Élénk helyeslés és taps a jobb- és baloldalon.)*

A gazdasági szakoktatási intézmények és a mezőgazdasági lakosság közötti kapcsolat kimélyítése érdekében az említett intézmények működési körét a gazdasági tanácsadásra is kiterjeszteni kívánjuk.

Darányi Kálmán
1936. október 21.

8. 22.

A termelés fokozásáról szólva mindenekelőtt a gazdasági szakképzettség emelésének fontosságát jelölöm meg *(Halljuk! Halljuk!)* Szükségünk van erre, különösen a mezőgazdaságban (Eckhardt Tibor: *Úgy van!*), mert eredményes birtokpolitika csak akkor képzelhető el, ha a birtokmegoszlásnak nemzeti és szocialista szempontból egészségesebbé tétele együtt jár a termelés színvonalának legalábbis megtartásával, sőt ha lehetséges, a termelés eredményének minél gyorsabb fokozásával. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől, a baloldalon és a középen.)* Úgy érzem, hogy a mezőgazdasági közigazgatásra és a mezőgazdasági kamarákra e téren gigászi feladatok várnak, amelyeknek helyes megoldásáért az egész nemzet háláját fogják kiérdemelni.

A mezőgazdaságban gyors eredmények elérése egyéként is igen nehéz. A helyes művelési eljárások megtartása és meggyökereztetése a nevelés és meggyőzés szakadatlan, kitartó munkáját igényli. *(Úgy van! Úgy van!)* Bár ez csak évek során át tartó munkával érhető el, ezt a munkát, bármily nehéz és hosszadalmas legyen is, fokozottabb ütemben kell folytatnunk, mert az idő sürget, és a széles néprétegek életstandardját okvetlenül emelnünk kell, különben a lelki és testi dekadencia veszélye fenyegeti ezt a nemzetet. *(Úgy van! Úgy van! – Taps a jobb- és a baloldalon.)*

Gondoskodnunk kell a mezőgazdaságban az eredményes termelés előfeltételeinek megteremtéséről is. *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* Ennek eszközei közt elsősorban említtem a helyes mezőgazdasági árpolitikát. Hosszú évek ta-

pasztalatai arra a meggyőződésre vezettek, hogy a mezőgazdaság boldogulásának ez az egyik nyitja, s azokat a sajnos korlátozott eszközöket, amelyek a nemzet teljesítőképességének keretein belül rendelkezésre állanak, egy ilyen eredményes, lehetőleg stabil árpolitika szolgálatába kell állítani. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)* Ez fogja lehetővé tenni a mezőgazdaság számára annak a követelménynek az érvényesítését, hogy a mezőgazdasági munkabérek elérjék és megtartsák azt a színvonalat, amely a mi derék mezőgazdasági munkásaink életszínvonalának javításához szükséges. *(Úgy van! Úgy van! – Taps a jobboldalon.)*

De gondoskodni kell a termelés segédeszközeiről is; ezért a mezőgazdasági üzemanyagok és a mezőgazdasági felszerelés árainak ellenőrzésére az árkormánybiztosság útján fokozott figyelmet fogunk fordítani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Végül meg kell emlékezni a mezőgazdasági hitelkérdés megoldásáról és újjászervezéséről is, aminek előfeltétele a gazdavédelemnek konszolidációs műveletek és egyezségek útján való mielőbbi feloldása *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*, ami pénzügyminiszterünknek egyik legközelebbi programpontja. Részben ennek a célnak szolgálatában fognak állni azok a reformok is, amelyeket a hitelélet egyéb területein kívánunk keresztülvinni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mezőgazdasági politikának azonban ma legégetőbb kérdése a földkérdés. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* Földbirtok-politikánk ütemét meg kell gyorsítanunk. *(Élénk helyeslés és taps a jobb- és baloldalon.)* Erre a célra kiválóan alkalmasak azok az elgondolások, amelyek hosszú időre szóló kisbérletek vagy földbérlő-szövetkezetek alakításával akarják földhöz juttatni a föld népét. *(Élénk helyeslés és taps a jobb- és baloldalon. – Egy hang a balközépén: Házhelyekhez!)* Tapasztalataink azt mutatják, hogy ezen a téren eredményeket lehet elérni *(Úgy van! Úgy van!)*, és ha az eredmények eléréséhez szüksége fog mutatkozni annak, hogy a jelenleg érvényben lévő törvényes rendelkezéseket revízió tárgyává tegyünk *(Felkiállások a baloldalon: Szükséges is!)*, ehhez a revízióhoz is hozzá fogunk nyúlni. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)*

A földbirtok-politikába kapcsolódik bele a falu népének otthonhoz juttatása, ami a háború utáni időkben megindult legsikeresebb akciók egyike volt! *(Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.)* A ház-helykérdés megoldásánál a kisbirtokosság jogos érdekei által vont kereteken belül a legmesszebbmenő rendszabályokat fogjuk bevezetni, hogy lehetővé tegyünk azoknak a földterületeknek ház-helyek céljaira való feltétlen rendelkezésre bocsátását, amelyek erre alkalmasak. *(Rakovszky Tibor: Helyes. És hitelt!)*

A földbirtok-politika végrehajtásánál azonban figyelemmel kell lennünk több szempontra, így nevezetesen arra az erkölcsi értékre, amely a tradíciók megóvásában nyilvánul, s ennek gyakorlatilag is érvényt kell szerezni, természetes tehát, hogy elsősorban az új szerzésű birtokok azok, amelyeknek kisbérletek vagy kisbirtokok révén való megosztása figyelembe kell hogy jöjjön. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén. – Rakovszky Tibor: Ott kell kezdeni!)*

Döntő szerepet kell hogy játsszék a termelési szempont is. Nyilvánvaló, hogy azok a birtokok, amelyek kisebb hozamot biztosítanak, érettebbek a felosztásra, mint azok, amelyeken mintaszerű gazdálkodás folyik. *(Helyeslés.)*

T. uraim! A nemzeti termelés színvonalának fenntartását sohasem szabad szem elől tévesztünk. *(Helyeslés és taps a jobb- és a baloldalon.)* A föld, amelyből meg kell élnünk, a természet által korlátozva van, ezt a földet úgy kell megművelnünk, hogy a nemzetnek minél több hasznot hajtson, és ezért minden józan földbirtok-politika kell, hogy elsőrendű figyelemmel legyen a termelés színvonalára, azokra az eredményekre, amelyeket a föld gazdája a nemzet számára előteremt. *(Helyeslés.)* Figyelnünk kell tehát arra is, hogy a föld, amely új kezekbe jut, eredményes gazdálkodásnak legyen színhelye, gondoskodnunk kell tehát a mezőgazdasági felszerelés kérdésének megoldásáról az újonnan alakuló kisbirtokon, illetőleg bérleteken. *(Helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.)*

Gondoskodnunk kell a helyes irányításról, de gondoskodnunk kell olyan rendszabályokról is, amelyek az irányító államhatalom részére lehetővé teszik, hogy – esetleg kimozdítás terhe alatt

– érvényt is szerezhessen a helyes és okszerű termelés követelményeinek. *(Helyeslés.)* A kisbirtok túlzott felaprózódása is figyelmet érdemel mint olyan folyamat, amely nemkívánatos irányokban befolyásolhatja a termelés eredményét. Törpe birtoktesteken ésszerű gazdálkodást alig lehet folytatni, ezért egyrészt a tagosítás előmozdítására igen nagy figyelmet fordítunk *(Helyeslés jobbfelől)*, de amellettről másrészt foglalkozunk azzal a gondolattal is, hogy bizonyos birtokminimumomon alul a földek túlzott felaprózódásának elejét vegyük. *(Helyeslés és taps a jobb- és baloldalon.)*

Imrédy Béla
1938. május 14.

8. 23.

Amikor a falu problémáiról beszélünk, nem mulaszthatom el, hogy ki ne térjek az ebben a Házban nemrég lezajlott vitára, amelynek során feledésbe ment, sőt sokszor mintha el is lett volna kendőzve az a hatás, amelyet a győri program végrehajtása a falura nézve fog kifejteni. Csak emlékezetbe idézem, hogy ennek a programnak azok a részei, amelyek nem állanak közvetlenül a honvédelem vagy a közlekedésfejlesztés szolgálatában, de az utóbbiak egy része is, jóformán kizárólag a falu népének nyújtanak munkaalkalmakat és sokszor azon túlmenő szociális segítséget. Amikor tehát ezt a programot teljes erővel folytatjuk s következetesen a lehető legnagyobb gyorsasággal keresztülvisszük: a falu felemelése, a gazdasági és szociális helyzetének javítása lebeg elsősorban a szemünk előtt. *(Taps a jobb- és baloldalon.)*

Imrédy Béla
1938. május 14.

8. 24.

A másik javaslat, amely a közérdeklődés előterében áll, az úgynevezett földreform *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*, vagy helyesebben a kishaszonbérletek alakításának előmozdításáról és egyéb földbirtok-politikai intézkedésekről szóló törvényjavaslat. *(Mozgás a baloldalon.)* Már mi így szoktunk fogalmazni. (Gr. Sigray Antal: Rossz!)

A földreform társadalmi folyamat, és nézetem szerint elsősorban mint ilyent kell szemlélnünk és megítélnünk. Így fogtam fel már első miniszterelnökségem idején, és ezért terjesztettük elő akkor az első javaslatot. De gazdasági probléma is a földreform, és ezért azzal a higgadtsággal, meggondoltsággal, komolysággal és józansággal kell mérlegelnünk, *sine ira et studio* és főleg előítéletek nélkül, amit gazdasági kérdésnél amúgy is alkalmazni szoktunk és alkalmazni kell. Meggyőződésem szerint a jelen törvényjavaslat e társadalmi folyamatot körülményeinkhez és lehetőségeinkhez, valamint felkészültségünkhöz képest helyes csatornába vezeti, gazdaságilag pedig olyan keretek között mozog, amelyek megadják a gazdasági rész átvezetésének, talán a továbbfejlesztésnek is a lehetőségét. De amint annak, akit ez a javaslat, vagy helyesebben annak intézkedései sújtanak, meg kell értenie, hogy a nemzettest legértékesebb elemének, az őstermelőknek megerősítésére hoz áldozatot földterületek leadásával, a saját maga gazdasági rendjének kisebb vagy nagyobb átalakításával, éppen úgy annak, akinek a reform földet juttat, meg kell értenie, hogy nem ő, nem az egyén kap földet, hanem ő elsősorban egy kötelességet kap: a nemzet földje egy része feletti sáfárkodás kötelességét. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Mindenkinek, annak, akinek földjéből elvesznek, annak, aki valamely formában földhöz jut és annak, aki ezt intézi – tehát a törvényhozónak és a kormánynak –, lelkében fel kell idézni azt, hogy a magyar föld éppúgy a nemzet, mint a magyar nép, és a magyar földről való intézkedéseinkhez éppúgy, mint a magyar föld megmunkálásához, kötelességérzettel és áhítattal kell nyúlni. *(Élénk helyeslés és taps.)* Bízom abban, és hiszem, hogy a magyar nemesség utódai – azé a nemességé, amely politikai előjogairól le tudott mondani azért, hogy a nemzet megerősítésére a jobbágyságot magához vonja és azzal eggyé legyen – most is megértik azt, hogy a nemzet megerősítése céljából szükségünk van a föld olyan elosztására, amely a földhözkötteték társadalmát, amelyhez a nemesség, a régi földbirtokosság is egyformán hozzátartozik, kiszélesíti és megerősíti. Én e kettőben az *una eademque nobi-*

litas elvét látom. Az viszont, hogy magyarabb és biztosabb kézbe akarjuk juttatni azt a földet, amely ma idegenebbek, vagy olyanok kezén van, akiket családi tradíció nem köt a földhöz, igazán nem lehet kétséges feladata bármely magyar kormányának sem. (*Úgy van! Úgy van!*)

De amikor a föld elosztásáról beszélek, mindig óvatosan használom e szót, mert itt nem vagyongegosztásról és különösen nem ingyenes osztogatásról van szó, mint azt egyesek feleltelenül és értelmetlenül hirdetik. (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és baloldalon!*) Tudom, hogy az értelmes magyar ember ilyen ostobaságoknak nem ül fel (*Úgy van! Úgy van! – Közbeszólások jobboldalról: Lapulnak a kisgazdák. Mi lesz a három és fél millió holddal?* – Eckhardt Tibor: *Nem is fogadja el!*), mégsem árt talán egyeseknek – különösen itt az aszfalton – ez a figyelmeztetés. (*Helyeslés.*) Megszentségteleníti ezt a folyamatot az, aki a visszavonás és osztálygyűlölet magvait hinti vele kapcsolatban, és visszaél a magyar föld helyes elosztásának magasztos gondolatával, aki nem úgy veszi át a földet, mint a nemzet szolgálja. (*Úgy van! Úgy van! – Élénk taps.*) Gondom lesz rá, hogy a nép és a föld kapcsolatának elmélyítése a nemzeti feladat e lelki méltóságának jegyében történjék. (*Taps.*) Nem tűrném például azt – bár csak egy-két esetet hallottam, de talán mégsem árt a figyelmeztetés –, hogy valaki földjét éppenséggel ott adja el, ahol arra a nemzetnek különösen szüksége van, vagy ahol azt mint a nemzet öre bírja, csak azért, hogy máshol jobb, több vagy pláne ingyen földhöz jusson. Az ilyen ember nem érdemel földet, és erre gondom lesz.

Azt hiszem, hogy az előterjesztés előtt álló törvényjavaslat jelentős lépést tesz abban az irányban, amelyben haladnunk kell, és jelen körülményeink mérlegelésével mindazt tartalmazza, ami megtehető. Elvégre a törvényjavaslat még a törvényhozás bírálatának tárgya lesz.

Azonban régen hirdetem azt, hogy egyetlen törvényjavaslatunk, sőt a legtöbb más államnak hasonló törvényjavaslatai sem törődtek azzal, hogy még egy kis ország területén belül is milyen változók a körülmények, a természeti és kapcsukon a gazdasági adottságok, az éghajlat,

a talaj – amelyet részben maga az éghajlat formál –, a domborzat, a vízviszonyok, az emberi élet formái és a település adta helyzet is.

[...]

Ennek a folyamatnak során is, amelyet adminisztratív névvel röviden földbirtokreformnak szoktunk nevezni, egyszer végre meg kell vizsgálnunk azt, hogy mik a különbségek a tájak között, és meg kell vizsgálnunk itt Magyarországon, hogy mi a különbség Vas és Szolnok, vagy Sopron és a Nyírség között, sőt sokszor egészen közel egymás mellett fekvő megyék és tájak, mint Somogy és Baranya között (*Úgy van! Úgy van!*), sokszor két egymás mellett fekvő község, sokszor egy hosszasan elnyúló határu község síkságai és domborzati része között is. (*Úgy van! Úgy van!*) [...]

Gróf Teleki Pál

1939. február 22.

8. 25.

A földművelés terén a nemzeti termelés mennyiségi és minőségi fokozására kell törekednünk. (*Helyeslés jobbfelől és a középen.*) Még sok a termelésre nem alkalmas terület, ezeknek lecsapolási és talajjavítási munkálataival foglalkoznunk, törődnünk kell, bizonyos mértékig ellenőrzés alá véve azt, amit ilyen irányban régebben tettünk, és ami – ezt bizonyos szakismerettel is mondhatom – nem volt mindig egészen tökéletes.

[...]

A gabonatermelés tekintetében hangsúlyoztam és a földművelésügyi miniszter úr is hangsúlyozta beszédeiben, hogy gabonatermelésünk minőségi fejlesztése tekintetében sokat kell tennünk, és azt erősen fejleszteni kívánjuk, a mennyiségi termelés tekintetében azonban szükségünk van arra, hogy számba vegyük a jelenlegi fejlődést és azt, hogy az hová vezet. Többször hangsúlyoztam, hogy bár a búzarezsimit az idei esztendőre fenntartjuk és reméljük, hogy, legalább az eddigiek szerint úgy látszik, igen jó idei termést el fogjuk tudni helyezni, mégis a jövőre nézve a gazdáinknak számolniuk kell azzal, hogy ezt a rezsimet bizonyos mértékig meg kell majd változtatnunk, és bizonyos olyan növények terme-

lésére kell súlyt helyeznünk, amelyeket talán jobban tudunk elhelyezni, legalább a messzebb jövőben, amelyek több munkát adnak, több munkáskezet foglalkoztatnak (*Helyeslés a jobb-oldalon.*), és amelyeknek elhelyezése tekintetében bizonyos reményeink is vannak, mint például olajnövények, takarmánynövények.

Ez a tudat, a fejlesztés tudata vezérelte a kormányzatot akkor, amikor talajművelési, talajjavítási, istállótrágya-kezelési, műtrágyázási, vetőmag-nemesítő akciókat indított meg. Szándékunk ezeket továbbfejlesztetni, és azonkívül szándékunk az is, hogy különösen a mezőgazdasági oktatás révén a gazdákat, főleg a kisgazdát, racionálisabb és fejlettebb gazdasági művelésre tanítsuk. (*Helyeslés a jobb-oldalon.*) E tekintetben 50 új földművelési téli gazdasági iskolát fogunk nyitni, és 8 vagy 10 kertészeti tanfolyamot, de ez csak a dolgok kezdete, később azután ezt is szervezettebbé, alaposabbá és mélyebbé kell tennünk, nemcsak téli tanfolyamokkal, hanem az állandó iskoláztatás lehetőségével is. Különben a kisgazda állandó iskolája olyasvalami, ami a rendes iskola és a téli tanfolyam között áll a munkaidő beosztása szempontjából. (*Egy hang a baloldalon: Népfőiskolát!*)

A népfőiskola nem tisztán gazdasági iskola, az egyéb is, az az általános kultúrát, a lelket is szolgálja, és minthogy nem tisztán gazdasági, azt e mellett külön-külön vonalakon kell művelnünk. Ezzel is foglalkoztak már nálunk társadalmilag, és ez – kapcsolatosan a szabadidő-intézménnyel és kapcsolatosan a társadalmi törekvésekkel – az állam által is támogatható és fejleszthető. (*Helyeslés a jobb-oldalon.*)

[...]

Kárpátalja visszatérésével völgyzáró gátakat építhetünk fenn a hegyekben, amelyek a vizet jobban, gazdaságosabban tárolják és gazdaságosabban is építhetők meg, mint egy alföldi medence. Ezekkel a gátakkal a vízszolgáltatás jobban szabályozható, és nemcsak az öntözést, hanem egyidejűleg a hajózást is szolgálják, ennek következtében sokkal jobbak és valószínű olcsóbbak is nemcsak a megépítésben, hanem különösen a használatban. Az öntözés lehetővé fogja tenni, hogy az Alföldön egyebet is termeljünk, mint

ma, hogy éppen az Alföldnek azon a részén, ahol a szántóföldnek körülbelül 73–75 százaléka búzával és kukoricával van bevetve, takarmányt is termeljünk, de egyszersmind a jelenleg termelt növényeknek, jelesen a kukoricának a hozamát is állandóbbá, termelését biztosabbá tegyük. Ezért a Kárpátalja elfoglalása után azonnal, talán két hétre rá, megkezdjük az ott különben topográfiaiilag már régen kitervezett vízgyűjtő medencék helyének geológiai tanulmányozását a kőzetek ellenállóképessége és egyéb ilyen vonatkozások szempontjából.

Amint ezzel megvagyunk, következik a technikai előkészület, a technikai megépítés kitervezése, amellyel azonban, miután a helyet már megtaláltuk, egyidejűleg haladhat a völgyzáró gátak kőanyagának kitermelése, ami Kárpátalja népének már meglehetősen nagy munkaalkalmat fog szolgáltatni. Hogy mennyit, azt most így nem tudnám meghatározni, mert ez attól függ, hogy egy, két vagy három völgyzáró gátat kezdünk-e az elején megépíteni. Valószínű, hogy az első völgyzáró gát a Tarackon fog épülni, amely a legcsapadékdúsabb területen van, és ahonnan a legnagyobb vízmennyiséget fogjuk a legkönnyebben és aránylag legolcsóbban nyerni.

A kormányzat különösen kíván gondoskodni a kisebb gazdasági ágaknak, a gyümölcstermelésnek, a méhészetnek, a kertészetnek fejlesztéséről. A kertészeti iskolákat már említettem. Különös súlyt kell helyeznünk arra, hogy a mi magyar klímánk sajátosságát kihasználjuk. A magyar gyümölcs és vetemény vitamindúsabb, mint akár a tőlünk északra, akár a tőlünk keletre és részben a tőlünk délre termelt gyümölcsök is, bár délen más gyümölcsöket termelnek, mint itt. A gyümölcstermelés fejlesztése és egyéb vonatkozásban való javítása gondoskodásunk tárgya, azonkívül az is, hogy megfelelő reklámot csináljunk külföldön a magyar gyümölcsnek és veteménynek (*Helyeslés.*), hogy különös sajátosságaik a külföldön felismertetvén, ahol a leginkább versenyképesek, mondjuk például a gyermekszobák asztalán, érvényesülhessenek más, talán kellemükben szebb gyümölcsökkel szemben. A kormány gyümölcscsomagolókat állít fel. Ez folyamatban van. A másodosztályú gyümöl-

csök részére aszaló- és mustkészítő intézményeket is állítunk fel.

A trianoni szerződés egykor virágzó szőlőgazdaságunkat is válságba sodorta. Bizonyos enyhülés már volt ezen a téren, de szeretném itt hangsúlyozni, hogy a hegyközségi törvény módosításával szeretnénk ezen a helyzeten még jobban könnyíteni, különösen az Alföldön. *(Helyeslés.)* Az anyaország mai 380 000 katasztrális holdnyi szőlőterülete a Felvidék hozzácsatolásával nem sokkal, valami 16 000 holddal növekedett. A hegyközségi törvénynek a szőlőtelepítésre vonatkozó tiltó rendelkezését szeretnők itt és az alföldi immunis homokterületeken hatályon kívül helyezni. *(Helyeslés.)* Olyan területen tehát, amelyek más művelési ágakra gazdaságosan alig használhatók ki. E tekintetben amennyiben mégis szabályozni kellene a területeket, vagy mennyiségeket, leginkább a nagy családdal bíró kisegzisztenciákra kell különös tekintettel lenni. *(Élénk helyeslés.)*

A rét- és legelőgazdálkodás javítására is nagy gondot kívánunk fordítani mind az anyaországban, mind a visszakerült területeken, ahol – amint azt magam is tapasztaltam például Kárpátalján – a rétek és a legelők nagyon el voltak hanyagolva az előbbi rezsim alatt. Ezeknek feljavítása egyik első kötelességünk. Ezekre is különös tekintettel lesz a földművelésügyi kirendeltség, amelyet a földművelésügyi miniszter úr most állított fel, amely most kezdi meg működését és amely ugyanolyan, mint amelyet Darányi Ignác létesített annak idején.

Be kívánom kapcsolni ezekbe a munkálatokba a kötelező munkaszolgálatot is *(Helyeslés.)*, az olyan munkáknál, amelyekkel az általános munkapiacot nem érintjük, és nem okozunk versenyt vele a magyar munkásnak. *(Helyeslés.)* Bizonyos olyan munkákat végeztetünk el velük – példának okáért nagy területek digózását –, amelyeknek rendes munkával való elvégzésére kilátásunk nemigen van, legalábbis belátható időn belül. Öntözhetővé fog válni – az előbb már az öntözésről beszéltem – körülbelül 400 000 kat. hold a most már majdnem kész tiszafüredi öntözőrendszer 46 kilométeres főcsatornája által.

A földművelésügyi miniszter úr a tenyészállatok

javítására kíván különös gondot fordítani, aminek érdekében már sok mindenféle intézkedés történt. [...]

Az állattenyésztés fejlesztése érdekében azután megfelelő szakembereket és szakintézményeket kívánunk különösen a visszacsatolt területek gazdaságosságának rendelkezésére bocsátani. *(Helyeslés.)* Odafele, Kárpátalján az egykori montafoni tenyészet meglehetősen visszahagyatott. Ennek feljavítását, újra talpraállítását is hamarosan keresztül kell vinni. (Keck Antal: *A földreformot nem akarják megcsinálni?*) A homokbuckás területeknek a forgatással kapcsolatos planírozását is a munkaszolgálat kapcsán kívánjuk keresztülvinni, valamint a szíktalaj-javítást is. Különösen Szolnok és Bihar vármegye területén kezdjük meg ezt a munkát. A rét és legelő megjavításáról szólva elsősorban is a közös és közlegelőket kell megjavítanunk. A visszacsatolt felvidéki és kárpátaljai területeken pedig az egyébként meglehetősen elhanyagolt állapotban lévő köz- és közöslegelők rendezetlen jogviszonyait is sürgősen rendeznünk kell, hogy azután a gazdasági munkához hozzáláthassunk.

A minőségi gabonatermelés előmozdítására most fog épülni az első keverő tárház Szolnokon; a Felvidéken és Kárpátalján meglehetősen sok ilyen tárházat találtunk, de ugyanilyen tárházaknak az ország többi területén való kiépítése is fontos feladatunk lesz.

A marhavásárlási és -hízlalási intervenciók akciót folyamatba tette a földművelésügyi miniszter úr. Különös gondot kívánunk fordítani állattenyésztésünk jövedelmezőségének kifejlesztésére. Szerencsére sikerült az Olaszországba való marhakivitelt ismét megindítani, s remélem, hogy munkásságunkat ezen a vonalon a jövőben is folytathatjuk és a magyar marhának jobb piacokat szerezhetünk.

A tejszövetkezetek számának szaporításával is foglalkozunk, szintúgy a vajexport állami támogatásával.

[...]

Rendezni kívánjuk a gazdasági cselédlakások kérdését. (Meskó Zoltán: *Éppen ideje!*) Már majdnem átallja az, aki a kormányon ül, ezt a dolgot előterjeszteni, annyszor volt már szó erről a kér-

désről s olyan régen vannak már ezek a lakások a legelhanyagoltabb állapotban. Erről a kérdésről már én magam is többször szóltam.

Ami a legkisebb munkabérek kérdését illeti, ebben a kérdésben tulajdonképpen törvényhozási intézkedésre már nincsen szükség, mert hiszen ez megtörtént, ezt csak végre kell hajtani, mert hiszen a helyzet az, hogy nagyon sok megyében a már meglévő, rendelkezésünkre álló törvényt sem hajtották végre. Ennek gyors végrehajtása iránt az intézkedéseket meg fogjuk tenni. (*Zaj a szélsőbaloldalon. – Elnök csenget.*)

[...]

Előkészítés alatt áll azután a gazdasági cselédlakások építésének és átalakításának előmozdításáról szóló törvényjavaslat. Azután egy második a mezőgazdasági hitel kérdéséről, egy harmadik a földbérlet-szövetkezetekről s végül a gazdasági felügyelői szolgálatról, de ezek később fognak sorra kerülni. (*Egy hang a baloldalon: Most jönnek a kartellek!*)

Gróf Teleki Pál
1939. június 19.

8. 26.

Második legnagyobb problémánk – amelyben már túl vagyunk a kezdet nehézségein – az úgynevezett földkérdés, a magyar fölbirtok arányos megosztásának feladata. (*Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon. – Matolcsy Mátyás: Meg se kezdtek!*)

Az ország földjének és a rajta letelepedett lakoságnak egymáshoz való viszonya és ennek alakulása mindenütt történelemformáló tényező, és különösen az hazánkban. A legutóbbi két évtizedben hozott birtokpolitikai törvényeink célja mindig az volt, hogy keressük azt az egyensúlyt, amely mellett a gazdaságilag önálló földművesek számát szaporíthassuk, másfelől pedig az ország földjét termelési szempontból képessé tesszük a legnagyobb erőfelfejtésre, és ezzel megfelelően biztosíthassuk a föld nélküli mezőgazdasági tömegek szociális érdekeinek kielégítését. A földbirtok-politikai törvények végrehajtása az előző kormány programjában meghatározott módon, illetőleg e program megvitatása körül kialakult elvek szerint folyik. (Matolcsy

Mátyás: *Bánffy nem nyilatkozott még!*) Nem szeretnék ismétlésekbe bocsátkozni, mégis hangsúlyoznom kell, hogy a kormány a végrehajtás ütemét – amennyire csak lehet – gyorsítani kívánja (*Élénk helyeslés és taps.*) különösen és elsősorban az úgynevezett házhelyakció tekintetében és a zsidók tulajdonában levő mezőgazdasági ingatlanok földbirtok-politikai célokra leendő felhasználása tekintetében. (*Taps.*) Kertes, állattartásra is módot nyújtó telken épülő falusi családi ház a legegészségesebb kiindulás önálló egzisztenciák teremtésére és a mezőgazdasági lakosság életszínvonalának emelésére. Az a szándékunk, hogy a törvény erre vonatkozó rendelkezéseinek végrehajtási utasítását a legrövidebb idő alatt külön adjuk ki. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.*)

Bárdossy László
1941. április 24.

8. 27.

A termelési, úgynevezett zöldhitelek engedélyezése iránt is intézkedtünk. Amennyiben a rendkívüli viszonyok kivételes intézkedést igényelnek, ez elől sem zárkózunk el, amint azt a súlyos helyzetbe jutott szőlősgazdák támogatását célzó hitelakció bizonyítja. (*Éljenezés jobbfelől.*)

Az ipar és kereskedelem terén a hitelezési viszonyok nem voltak olyan nehezek, mint a mezőgazdaság terén. Ebben az irányban tehát csupán a rendkívül jelentős kisiparos társadalom hitel-szükségletének biztosítása érdekében van szükség külön intézkedésre. (*Helyeslés.*) Ebben az irányban két akció van folyamatban. (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Ezek keretei a kisiparosság igényeit kielégítik. De ha szükséges, a rendelkezésre álló hitelkereteket ki fogjuk bővíteni. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

A mezőgazdaság terén a legfontosabb teendő a termelés folytonosságának biztosítása. De ezzel nem szabad megelégednünk, hanem minden vonalon a termelés fokozására kell törekednünk. (*Úgy van! Úgy van!*) Egyetemes érdekünk, hogy belső szükségleteinket kielégíthessük és a feleslegeket értékesíthessük. A tavalyi kedvezőtlen időjárás és a rendkívüli viszonyok miatt készleteink alatta maradnak a normálisnak, a

tavaszi áradások és belvizek hátrányosan befolyásolják egyes vidékek termelését, ezeket a nehézségeket azonban erélyesen le kell küzdenünk.

A termelés folytonosságának és a mezőgazdasági munkák elvégzésének biztosítása érdekében a kormány lehetővé tette a honvédelmi munkakötelezettek kirendelését és a honvédelmi dologi szolgáltatások igénybevételét. (*Helyeslés.*) Ezenkívül arra törekszünk, hogy lehetőség szerint maga a honvédség is a földművelők segítségére legyen a mezőgazdasági munkák elvégzésében. (*Helyeslés.*)

Az árvízkárosultak és a más elemi csapások miatt ínségbe jutottak megsegítésére jelentékeny mennyiségű különböző vetőmagot osztunk ki.

[...]

Külön ki kell emelnem, hogy az utóbbi két év tapasztalatai alapján a földművelésügyi tárca keretében fontos feladatunknak tekintjük vízügyeink gyökeres rendezését. (*Éljenzés, helyeslés és taps.*) Összefogó, egységes megoldásra van szükség, mert az árvizek és a belvizek elleni védekezés összefügg az öntözés, a csatornázás, a hajózás, a vízierő kihasználásának kérdéseivel, valamint a talajjavításokkal, amelyeket a mezőgazdaság felfejlesztésére hozandó törvény keretében a kormány nagyobb arányban kíván elvégeztetni. (*Helyeslés.*)

A háborús eseményekkel kapcsolatban feleslegeinknek külföldi elhelyezése nehézséget nem okoz. Áruforgalmunk zöme a Német Birodalommal bonyolódik le, ezért a két ország mezőgazdasági árucseréjét hosszabb időre tervszerű alapokra fektettük. A magyar–német mezőgazdasági megállapodás és ennek értelmében az az együttműködés, amely a tervszerű készletgazdálkodás elveinek érvényesítésében nyilvánul meg, a kivitelre kerülő agrárcikkek jövedelmező áralakulását is biztosítja.

A készletgazdálkodás és az értékesítés zavartalanságának biztosítására tovább fejlesztjük gabonatárház-hálózatunkat, főleg a Tisza és a Kőrösök mentén, valamint Erdélyben. A gyümölcsértékesítés előmozdítására folytatjuk a hűtőházak, csomagolók, tárolók és aszalók építését, külön-

sen a visszacsatolt területeken, ahol úgyszólván teljesen hiányoznak.

Céltudatos földbirtokpolitikánk a mennyiségi és minőségi termelés szempontjából is fontos közérdekű tagosításokkal (Matolcsy Mátyás: *Évenként négy községben!*), továbbá az ingatlanforgalom és az ingatlaneldarabolások, valamint a haszonbérleti szerződések ellenőrzésével, telepítésekkel, telepes községek létesítésével, a földhözjuttatottak gazdasági kultúrájának emelésével kívánjuk szolgálni.

A mezőgazdasági munkabérek terén gondoskodunk arról, hogy mindenki megkapja munkájának megfelelő ellenértékét, de egyben megakadályozzuk, hogy túlzott követelések miatt veszélybe jusson a gazdálkodás teherbíró képessége és maga a termelés. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) A munkavállalók érdekében tervbe vettük a mezőgazdasági társadalombiztosítási törvények novelláris korszerűsítését. (*Helyeslés a jobboldalon és a középén.*)

A mezőgazdaság fejlesztése a szakismeretek széles körű terjesztése nélkül nem lehetséges. Nagy súlyt kívánunk helyezni különösen a kisgazdaközönség szakoktatására és megfelelő felvilágosítására. (*Helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.*) Általában meg kell gyorsítanunk, egyszerűbbé, gyakorlatiasabbá kell tennünk a földművelésügyi igazgatást, meg kell valósítanunk annak decentralizációját, hogy jobban tekintetbe vehessük a helyi viszonyokat, és a tényleges szükségletnek megfelelően közvetlenebbül intézkedhessünk. A magyar mezőgazdaságban hatalmas értékek, nagy tömegek vannak, ezeket a kormány céltudatosan érvényre kívánja juttatni, mert így emelhetjük magasabb színvonalra az egész ország anyagi jólétét és ennek alapján szellemi fejlődését is.

Bárdossy László

1941. április 24.

8. 28.

Innét akarok egy szót szólni a falu jegyzőjéről (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*), a községi jegyzőről. Nem osztom azoknak nézetét, akik folyton csak kritizálják a magyar közigazgatást. A közigazgatás nagy feladatokat hajtott végre. Bravúrosan

és gyorsan hajtotta végre hála Istennek a vizsztatért területek bekapcsolását a magyar közigazgatásba. Ezért csak dicséretet érdemel. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) Ez a közigazgatás azonban a trianoni Magyarországra épült fel, amely a centralizmust indokoltta tette. Most, megnagyobbodott országunkban, amikor székel testvéreink tőlünk, sajnos, még olyan messze vannak – akikhez most innét is üdvözlünket küldeni nem mulasztjuk el (*Úgy van! Úgy van! Taps jobbfelől.*) –, a közigazgatás decentralizálása sürgős és elengedhetetlen feladat. (*Éljenzés és taps jobbfelől és a középén.* – *Helyeslés balfelől.*) És köszönetet mondok már ma is a decentralizációs elv szempontjából a közigazgatás vezetőinek, a községi jegyzői karnak, mert valljuk be őszintén – azok, akik a falut járjuk, tudjuk –, hogy ők munkával túlterhelten, milyen becsületesen és hűen teljesítik kötelességüket. (*Úgy van! Úgy van! Taps jobbfelől és a középén.* – Maróthy Károly: *Ne dicsérjük, emeljük fel a fizetésüket! Sokkal jobb lenne!*) Én községi jegyzői irodában kezdtem meg közigazgatási pályafutásomat, nekem ez a jogcímem is megvan, hogy róluk beszéljek. (*Úgy van! Úgy van! Éljenzés és taps jobbfelől.*)

Kállay Miklós
1942. március 19.

8. 29.

A földművelésügyi tárcával kapcsolatban akarok néhány szót szólni. (*Zaj a szélsőbaloldalon.* – *Halljuk! Halljuk!*) A földművelésügyi miniszter úr feladata a termelésnek minden áron való fenntartása és a maximálisig való fokozása. Ennek szolgálatában minden eszközt rendelkezésére fogunk bocsátani. Így elsősorban figyelemmel leszünk arra, hogy a nagybirtok a beruházások terén egy pillanatig ne mutathasson visszaeső tendenciát. Ha ilyent látnánk, azonnali beavatkozást tartok szükségesnek. De viszont azt is megköveteljük, hogy a munkáskéz a maga teljes erejével, ahogy mindig tette a magyar földműves (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*), a magyar földnek, a magyar termelésnek szolgálatában álljon. (Rajniss Ferenc: *A maximális napszámbér kétesztendő!* – *Zaj a szélsőbaloldalon.* – *Helyeslés a jobboldalon.*)

[...]

A földbirtok-politika vonalán egészen első helyen áll a házhelykérdés. (*Úgy van! Úgy van! Nagy taps a jobboldalon.* – *Halljuk! Halljuk!*) Ennél a késedelem a bürokratikus, a végrehajtási vonalon múlik. Kevés a mérnök, kevés a gazdasági felügyelő. Talán nem követek el nagyobb hibát, ha azt mondom, el tudom képzelni egy területnek házhelyekre való szétosztását magasabb mérnöki felkészültség és magasabb gazdasági tudás nélkül. (*Helyeslés.* – Maróthy Károly: *Mi is!*) Ezt meg kell csinálni. És ha adódnak is majd olyan matematikai eltolódások, amelyeket még az a nagyon jó szemű kisember sem vesz észre, ezért még nem késlekedünk a probléma megoldásával. (*Úgy van! Úgy van! Nagy taps a jobboldalon és a középén.* – Matolcsy Mátyás: *Csak előbb kellett volna!* – Maróthy Károly: *Bánffy marad?* – Matolcsy Mátyás: *Bánffy mit csinált eddig?* – *Zaj a szélsőbaloldalon.* – *Elnök csenget.* – *Halljuk! Halljuk!*) Mindenesetre bírjuk a kultuszminiszter úr és a földművelésügyi miniszter úr ígéretét, hogy gyorsan felállítanak egy földmérőket kiképző tanfolyamot (*Zaj.*), amely egy-két hónap alatt ad annyi minimális szaktudást (Baky László: *Ez hiányzott!*), amennyi ebből a szempontból szerintem minimálisan elérendő, s akkor megindul majd ez a munka. (*Helyeslés a Ház minden oldalán.* – *Zaj.* – *Elnök csenget.* – *Halljuk! Halljuk!*) A közérdekű telepítés vonalán tovább akarok menni.

A közérdekű telepítésnek szórványvidékeinken éppen úgy nagy a jelentősége most, a háború idején, mint ahogyan feladatunk az ország más részein is a telepítési munka folytatása. Telepítési munkát azonban csak jól vagy sehogysem szabad végezni. (*Úgy van! Úgy van!*) Én jól akarom elvégezni, tanúm erre az a tíz év előtti földbirtok-politikai javaslat, amelyet a Gömbös-kormány idején nyújtottam be és amelyben a telepítésre nagyobb összeget igényeltem, mint a földbirtok megszerzésére. Mert ez a nehezebbik, a fontosabbik, a magyar egzisztencia-termelő része a kérdésnek. (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) Nekünk egészséges, ép és termelni tudó magyar individuumokra van szükségünk, (*Úgy van! Úgy van! jobbfelől.*) nem pedig statisztikai számada-

tokra, hogy mennyi földet osztottunk szét. (*Úgy van! Úgy van! – Helyeslés és taps a jobboldalon.*) Talán méltóztatott a mai hivatalos lapban olvasni a kormány rendeletét, amely az összes zsidóbirtokokat és azoknak 500 holdon felüli *fundus instructusát*, élő és holt felszerelését zár alá vette. (*Élénk éljenzés, helyeslés és taps a jobboldalon és a középén.* – Rajniss Ferenc [*a közép felé*]: *Hiába in-teget a képviselő úr, régebben tudjuk, mint Önök!* – Maróthy Károly: *Három év után végre eljutottunk eddig!* – Zaj. – Elnök csenget. – Halljuk! Halljuk!) [...]

Erre szükség volt, mert köztudomásúvá váltak és a sajtóban is megjelentek azok a terveim, amelyeket bejelentettem. Pártunk szakbizottsága már foglalkozott is azzal a törvényjavaslattal, amelynek útján az összes zsidóbirtokokat haladéktalanul a magyar egész teljességében állami kisajátítás tárgyává akarom tenni. (*Élénk éljenzés, helyeslés és taps a jobboldalon.* – Halljuk! Halljuk!) Azt mondtam, hogy a maguk teljességében. (Zaj. – Halljuk! Halljuk!) Mi nem szavakkal és biológiai meghatározásokkal, hanem a fajvédelmi törvény alapján fogjuk a földbirtok igénybe vételét végrehajtani (Maróthy Károly: *Csak így képzelhető el!*), s ez a törvény természetesen nem ismeri azokat a kivételeket, amelyek a más- sik, a zsidók közéleti térfoglalásának korlátoz- sáról szóló törvényben vannak. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.* – Zaj és mozgás a szélsőbalol- dalon. – Elnök csenget. – Halljuk! Halljuk! jobbfel- lől.) Amikor a mögöttem ülő pártnak bejelenté- semet mettettem, ezt nem említettem meg, mert óvatos akartam lenni. Csak úgy tudtam ugyan- is most ezekkel a további részletekkel is idejő- ni, hogy minden oldalon teljesen megtárgyaltam a kérdést. (*Helyeslés jobbfelől.*) Ugyancsak nem jelentettem be még azt, hogy az összes zsidóké- zen lévő erdőbirtokokat is kisajátítom. (*Éljenzés, helyeslés és taps a jobboldalon.* – Zaj és mozgás a szél- sőbaloldalon. – Matolcsy Mátyás [*a jobboldal felé*]: *Most mutogatnak ide, kérem! Évek óta harco- lunk érte! Nevetséges dolog!* – Zaj. – Elnök csenget. – Maróthy Károly: *Most ébredtek fel!* – Zaj. – El- nök csenget. – Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) [...] Vannak még problémái a földművelésügyi tárcá- nak, de méltóztassanak megengedni, hogy ezek-

re csak néhány mondattal mutassak rá. Ismer- jük a tagosítás fontosságát, de ez nem napjaink feladata, mert a mérnökökre ebben a pillanatban inkább szükség van a házhely kiosztásánál és a zsidóbirtokok felosztásánál, mint a tagosítás- nál. Itt vannak a vízügyi kérdések. Méltóztassa- nak megengedni, hogy velük most ne foglalkoz- zam. Talán el méltóztatnak hinni, hogy ezen a téren megvannak a szándékaim és terveim, hiszen hivatalba lépésemig ezzel az ügygel fog- lalkoztam.

Ezzel kapcsolatban még egy dolgot akarok mon- dani: szombaton személyesen megyek le az Al- földre, hogy a csapásoktól sújtott alföldi népet ebben a nehéz időben meglátogassam (*Helyeslés jobbfelől.*), és ha tudok, akkor valamivel hozzá- járulok ahhoz a munkához, amelyet végre egy- szer minden erővel el kell végeznünk. (*Úgy van! Úgy van! – Helyeslés.*) Lehetetlen dolog, hogy há- rom, négy vagy öt év óta minden évben várjuk az időjárás-változást, és mégsem tudunk telje- sen kielégítő megoldást találni. Igaz, nagyon komoly intézkedésekre, nagyon nagy problé- mák megoldására volna szükség, de talán mégis több történhetett volna annál, ami eddig történt a múltban. (Maróthy Károly: *Na, ugye? Hány- szor mondtuk ezt!* – Zaj és mozgás jobbfelől.) Méltóztassanak olyan tárgyilagosságnak lenni velem szemben, mint amilyen én vagyok az urakkal szemben. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Meg- tesszük! Megtesszük! Leszünk!* – Maróthy Károly: *Fölül fogjuk múlni a miniszterelnök urat!* – Zaj. – Halljuk! Halljuk!)

Kállay Miklós
1942. március 19.

8. 30.

Az ország gazdasági talpra állítására, a paraszt- ság évszázados álmainak valóra váltására, a ma- gyar demokrácia alapjainak megszilárdítására az ideiglenes nemzeti kormány haladéktalanul földreformot hajt végre (*Viharos éljenzés és taps.*), mely sok százezer földnélkülit és kisparasztot tesz életképes gazdaság tulajdonosává. A föld- reform céljaira elsősorban a hazaárulók, a Volks- bund-tagok (*Egy hang: Le velük!*), a német had- seregben szolgáltak birtokait veszi igénybe, és

teljes egészségben, minden felszereléssel együtt elkobozza. *(Éljenzés és taps.)* Mindenekelőtt földhöz juttatandók azok, akik részt vesznek a németek és nyilas bérenceik elleni fegyveres harcban.

Miklós Béla
1944. december 22.

8. 31.

Gazdasági kérdésekre térve át, elsőnek földművelésügyünk problémájáról kívánok szólni. *(Halljuk! Halljuk! a Kisgazdapárt oldalán.)* A földművelésügyi kormány egyik igen sürgős feladatának a mezőgazdasági termelésünkkel és széles néprétegek érdekeivel szorosan összefüggő földreform gyors befejezését tartja. A végleges befejezést akadályozó s a 600/1945-ös rendeletről eltérő intézkedések megszüntetését különösen feladatának tekinti a kormány *(Élénk helyeslés a Kisgazdapártban.)*, hogy ezzel is lehetővé tegye az új birtokosok földtulajdonának most már végleges műszaki és jogi rendezését. *(Helyeslés a Kisgazdapárt soraiban.)*

Megkönnyíti a kormány termelési és élelmezési politikáját az a megértés és szorgalom, amelyet az új és régi birtokosok az őszi szántási és vetési munkálatoknál tanúsítottak. Ennek eredménye az, hogy eddig – ezek nyolc nappal ezelőtti adatok – 2 600 000 hold került bevetésre. *(Nagy taps a Ház minden oldalán.)* Igen fontos, hogy amíg az időjárás engedi, a kenyérgabona vetését folytassuk, és így a vetésterületet legalább 8 millió holdra emeljük fel.

Állatállományunk, amely világhírű volt, s amelynek külföldre szállított feleslege tette nemzeti jövedelmünk tekintélyes részét, rendkívüli módon, szarvasmarhából 48 százalék, sertésből 26 százalék, a juhállományból 24 százalék maradt meg. Ez a négy számadat azonban százalékban nem a tényleges veszteség kifejezője, mert hiszem a nagyobb, értékesebb tenyészállományunk pusztult el. *(Úgy van!)* Az állatállomány számszerű felszaporítása és minőségi javítása érdekében feltétlenül szükséges, hogy az ország egyes vidékei között fennálló aránytalanságot megszüntessük. Ezenkívül kölcsönrel látjuk el a törvényhatósági állattenyésztési alapot.

Folytatni kívánjuk úgy az új, mint a régi gazdák számára olcsó és hosszú lejáratú termelési kölcsönök folyósítását, hogy ezzel egyénileg is lehetővé tegyük a vetőmag- és állatbeszerzést.

Cukorrépa-termelésünk ebben az évben erősen visszaesett. Kívánatos, hogy az új birtokosok is felkarolják a cukorrépa-termelést. A cukorrépa-termelés emelése céljából gondoskodni fogunk arról, hogy a termelő a beszállított cukorrépaért pénzbeli és természetbeni térítést is kapjon.

Országunk birtokpolitikai képét a nagybirtokok megszüntetésével megváltoztattuk, ennek folytán változtatni kell termelési irányunkon is. A cél az, hogy a szétosztott földeken a normális termelést biztosítsuk, de már most gondoskodnunk kell azokról a komoly újításokról, amelyeket a minőségi termelés érdekében végrehajtani köteleességünk. Úgy a többtermelés, mint a minőségi termelésre való áttérés érdekében igen szükséges a szakoktatásnak tovább folytatása, és annak fejlesztése. Biztosítani akarjuk a földműveslakosság gazdasági érdekképviselőt. E célból sürgős feladatnak tartjuk a Mezőgazdasági Kamara reformját, vagy helyette egy új érdekképviselői szerv mielőbbi létesítését. Azt akarjuk, hogy ez az érdekképviselői szerv demokratikus és elsősorban tagjai által irányított legyen. *(Helyeslés és taps a Kisgazdapárt soraiban.)*

A mezőgazdasági termelés előmozdítása, valamint az értékesítés biztosítása érdekében szükségesnek tartjuk a mezőgazdasági termelő és értékesítő szövetkezetek kiépítését. A földműves nép ilyen irányú törekvéseit a kormány a leghatásabban támogatni fogja. A kormány minden erejével azon lesz, hogy megteremtse az ipari termelés biztosításának és növelésének előfeltételeit, a lehetőleg minden téren való hatósági ellátást és a dolgozók szociális védelmét. *(Helyeslés.)*

Miklós Béla
1944. december 22.

8. 32.

A kenyérgabona-helyzet a legsúlyosabb. A meglevő és még ezután beszolgáltatásra kerülő kenyérgabona- és árpakészletek korántsem elegendőek.

dők az új aratásig. Közismert tény, hogy a kenyérgabona-termés elégtelen volt. Ezzel a kevés terméssel is jóval tovább lehetett volna gazdálkodni, ha eddig is kevertük volna a gabonát kukoricával, az ó-kukoricakészletek azonban kellő időre nem állottak a közellátás rendelkezésére és így a kenyérgabonát keverés nélkül kellett felhasználni, s amikor az új kukorica felhasználható volna, már alig lesz kenyérgabonánk, amire keverjük.

A kenyérellátás lehető fenntartása érdekében mindenekelőtt a jogosulatlan igények letörését tervezzük. *(Helyeslés.)* Az egész országban széles körű akciót indítunk, amelynek célja, hogy mindenkit, aki lisztkészlettel rendelkezik, lemondassunk kenyér- és lisztigényéről. Azt reméljük, hogy ilyenformán jelentős számú fogyasztót ki lehet kapcsolni, akik megfelelő jogszabályok és hatósági ellenőrzés hiányában mostanig a közellátás készleteit fogyasztották. Ehhez azonban arra van szükség, hogy a közellátási miniszternek a végrehajtásra irányuló erélyes akcióját a magyar közélet minden tényezője és szervezete fenntartás nélkül támogassa. *(Helyeslés és taps a Kisgazdapárt oldalán.)*

További megtakarításokat tart a kormány elérhetőnek annak a már megkezdett akciónak erélyes folytatásával, amelynek célja, hogy akit nem köt közérdekű foglalkozás Budapesthez, hagyja el a fővárost a most következő nehéz hónapokra. *(Helyeslés.)* A főváros polgármesterének ez irányú lépéseit messzemenően támogatni fogjuk. További takarékosági rendszabály, amelynek a munkamorál helyreállítása szempontjából is nagy a jelentősége, a nem dolgozók ellátásának megszüntetése. *(Élénk és hosszan tartó taps a Ház minden oldalán.)* Az ehhez szükséges jogszabályok kiadattak. Végrehajtásuk az autonómiák feladata. Sajnos, eddig ezen a téren nem sikerült megfelelő eredményeket felmutatni még Budapesten sem, ahol pedig nyilvánvalóan igen sok ember lebzsel munka nélkül. A főváros polgármesterének e téren is minden támogatást megfogunk adni.

A rendelkezésre álló készletek fokozása terén először is mindent megfogunk kísérelni, hogy külföldi kenyérgabona beszerzését biztosítsuk,

bár erre egyelőre nem sok kilátás van. Gyakorlatilag tehát egyelőre azzal kell számolnunk, hogy magunkra leszünk utalva. A kenyérgabona és árpaliszt mennyisége sokkal kevesebb, semhogy a kukoricakeveréshez szükséges minimális arányt biztosíthassuk. Gondoskodni fogunk a meglévő zabkészletnek az emberi táplálkozáshoz való felhasználásáról is, mert a zabliszt kukoricával keverve, szintén javítja a kenyér süthetőségét. *(Úgy van! a Kisgazdapárt oldalán.)*

A kenyérellátási program még ilyen korlátozott értelemben is csak akkor hajtható végre, ha az új kukoricát kellő mennyiségben lehet keverni. A kukoricának csöves formában való beszolgáltatását kívánjuk minden erővel szorgalmazni. A kukoricaszárításra, morzsolásra, csíráltatásra és őrlésre körülbelül napi 60 vagonos kapacitásunk van, amely még fokozható.

A burgonyatermés jó volt, de begyűjtésével elkéstünk. Most már az időjárás a szállításokat bármikor lehetetlenné teheti. A téli esetleges burgonyahiánynak mindenesetre meglesz az az ellentétele, hogy tavasszal, amikor a kenyérellátás a legnehezebb lesz, burgonyakínálat fog jelentkezni.

Zsiradékellátás természetes csak igen korlátozott lesz. A bányák és a legfontosabb ipari üzemek munkásságán kívül legfeljebb a főváros lakosságának lehet minimális étolaj- vagy margarinadagokat biztosítani. Számolni lehet valamilyen csekély disznózsírkészletekkel is a sertésvágások megindulása után, amikor a magánvágások után leadandó 4, illetve 8 kilogrammokat megfelelő szervvel össze fogjuk gyűjteni. Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy a felsorolt terményekből a beszolgáltatás megfelelő erélyes rendszabályokkal még bizonyos mértékben fokozható.

[...]

A jelenleg folyó iparcikkcsere rendszerét teljesen új alapokra kell helyezni. Ennek előmunkálatait megfeszített erővel végezzük.

A készletelosztás kérdéseiben ugyanúgy, mint a beszolgáltatás terén, arra az álláspontra helyezkedünk, hogy egyelőre a már meglévő jogszabályok szigorú végrehajtását kívánjuk szorgalmazni, és csak akkor hozunk új rendszabályokat, ha meg-

állapítottuk, hogy azokra tényleg szükség van. A közellátás legkritikusabb periódusának a január közepétől március végéig terjedő időszak ígérkezik. Január közepéig talán tudjuk tartani a jelenlegi kenyérellátás színvonalát. Ezután már csak a különféle lisztek kiosztásával operálhatunk, ami a lakosságot nehéz próbára fogja tenni. Március végétől kezdve a helyzet előbb a burgonyának, később pedig a zöldségeknek meginduló kínálataival már enyhülni fog, és talán erre az időre számolni lehet valamelyes külföldi gabonasegítséggel is.

Tildy Zoltán
1945. november 30.

8. 33.

A földreform ellen megindult agitációról hadd szóljak néhány külön szót. (*Halljuk! Halljuk!*) Vegye tudomásul mindenki, hogy ez a földreform végleges. (*Élénk helyeslés és hosszan tartó lelkes taps a Ház minden oldalán.*) Gyorsan hajtottuk végre, de senki ne feledkezzék meg arról, hogy már nagyon régen végre akarta hajtani maga az egész nemzet. (*Úgy van! Úgy van! – Taps a Ház minden oldalán.*) Nem hangulat döntötte el ezt a kérdést, nem is hirtelen feltámadt alacsony ösztönök vagy bosszúvágy, de régóta kiérett nemzeti akarát. (*Úgy van! Úgy van!*) Életkérdés volt a nemzet számára a föld nélküli sorvadó milliók földhöz juttatása, de annak a minden komoly haladást gátló politikai hatalomnak az eltüntetése is, amelyet a nagybirtokrendszer Magyarországon jelentett, (*Úgy van! Úgy van!*) amely még az ország külföldi, nyugati megítélésében is kedvezőtlen tételt jelentett számunkra. (Ortutay Gyula: *Úgy van! – Taps a Kisgazdapárt soraiban.*)

A földreformot a nemzet örök időkre meg fogja védeni mindenkivel szemben (*Lelkes taps a Ház minden oldalán.*), és a nemzeti jövő egyik legszilárdabb biztosítékának tekinti. A kormány pedig nemzetellenes cselekedetnek minősít minden bujtogatást, amely ennek alapjait megingatni kívánná és a nyugodt termelést az új gazdák földjein ezzel akadályozná. (*Helyeslés és taps a Ház minden oldalán.*) Amikor a kormány ragaszkodik a földreform-törvénynek minden oldalon

való feltétlen betartásához és megszüntet e téren minden felelőtlenkedést és túlkapást (*Taps.*), ez is azt a célt szolgálja, hogy ennek a törvénynek szilárdságát biztosítsa. Meg fogjuk védeni a reakcióval szemben nemcsak eddigi legnagyobb vívmányunkat, a földreformot, hanem az egész magyar demokráciát is. (*Általános helyeslés.*) Meg fogjuk védeni a demokráciát pozitív cselekedetekkel, jó renddel, intézményeink megerősítésével, megfeszített munkával, lemondással, minden áldozat vállalásával, a dolgozó rétegek becsületes és fenntartás nélküli összefogásával.

Tildy Zoltán
1945. november 30.

8. 34.

Bár mezőgazdaságunk életében a háborús veszteségeken túl még rendkívül jelentős összetételbeli változás is bekövetkezett, mégis mezőgazdaságunk találta meg leghamarabb és legkevesebb állami támogatás mellett a termelés fokozásához vezető utat. (*Úgy van! Úgy van! a Kisgazdapártban.*)

A néhány ezer nagy- és középirtokból mintegy 700 000 kisember kapott földet a földreform során. Ilyen nagy jelentőségű birtokpolitikai változás még az ország gazdasági érintetlensége mellett is jelentős mértékben befolyásolta volna a termelést. Ennek ellenére az elmúlt őszen 3 millió hold földet vetett be a magyar parasztság őszi gabonával, és a földművelésügyi kormánynak minden reménye megvan arra, hogy tavasszal már nem marad föld bevetetlenül. (*Helyeslés és taps minden oldalán.*)

A magyar parasztság építőereje olyan mértékben nyilvánult meg a föld megművelésénél, ami méltán készteteti elismerésre nemcsak a magyar társadalom minden rétegét, hanem a gazdasági életünk fejlődését figyelemmel kísérő más népeket is. Kétségtelen, hogy termelőeszközök, vontatóerő híján ezt a kezdetben megnyilvánult erőfeszítést nem lesz képes tartósan folytatni, és ezért mindent el kell követni a termeléshez szükséges tényezők mielőbbi pótlására.

A földművelésügyi kormányzat a tavaszi vetés

biztosítására és a termelési ágak megfelelő besztására minden előkészületet megtett. Készen vannak a tervei a mezőgazdaság fejlesztésére és a megváltozott viszonyokhoz képest a termelés átállítására is.

A mezőgazdasági termelés érdekében is, de a mezőgazdasági lakosság társadalmi békéje szempontjából is, szükséges a földreform mielőbbi befejezése, *(Helyeslés a Kkisgazdapártban.)* hogy egyrészt a földhözjutottak teljes biztonságban végezdhessék munkájukat – és itt utasítjuk vissza azokat a kísérleteket, amelyekkel a demokrácia által adott földet a földhöz juttatásban jogosan részesültektől el akarják venni –, másrészt pedig szükséges a végső rendezés azokkal szemben is, akiknek birtokát a törvény meghagyni rendelte, hogy szintén nyugodtan végezdhessék munkájukat. *(Helyeslés és taps a Kisgazdapárt oldalán.)*

Nagy Ferenc
1946. február 7.

8. 35.

T. Nemzetgyűlés! A magyar demokráciának kétségkívül legnagyobb alkotása a földreform volt. A megszüntetett nagybirtokrendszer helyén ma 675 000 család dolgozik és termel. Arra törekszünk, hogy a kiosztott ingatlanok telek-kegyezését még ebben az évben, lehetőleg már októberig befejezzük, és így jogilag is teljes biztonságot és nyugalmat teremtsünk ezen a téren. Ezzel véget kívánunk vetni annak a sutogó propagandának, amely egyszer a földek visszavételének, másszor a kolhozok felállításának meséjével ijesztget egyes hiszékeny embereket, és veszélyezteti a termelés zavartalan menetét.

A kormány további feladatát a földhözjuttatottak gazdasági megerősítésében látjuk. A hároméves terv mezőgazdasági beruházásainak tekintélyes része éppen ezért a földhöz juttatott úgazdák talpra állítására szolgál. Így mindenekelőtt a falusi kislakásépítésre szánt összegek, amelyekből még a régi lakásokban élő cselédség, továbbá a házhelyhez jutott újbirtokosok lakásigényeit kívánjuk korszerű módon kielégíteni.

A földhözjuttatottak megsegítése terén jelentős szerep vár a földműves- és parasztszövetkezetek-

re. Ezért a hároméves terv keretében e szövetkezetek támogatására 12 millió forintot irányoztunk elő.[...]

Ipari nyersanyagokban szegények vagyunk, de a mezőgazdasági ipar nyersanyagát magunk tudjuk előállítani. Ezért kötelességünk, hogy figyelmünket a mezőgazdasági iparra összpontosítsuk. A hároméves terv keretében 47 millió forint jut a mezőgazdasági ipar, különösen pedig a tartósított élelmiszeripar fejlesztésére. Létrehozunk az Állami Mezőgazdasági Ipari Üzemek központját, mely főleg a nem működő mezőgazdasági ipari üzemeket lesz hivatva helyreállítani és üzembe helyezni.

Kisüzemi berendezésünk és a rövid idő múlva jelentkező mezőgazdasági világverseny arra készítet bennünket, hogy a sok munkáskezet foglalkoztató szőlészeti és kertészeti termelésre nagyobb figyelmet fordítsunk és nagyobb támogatásban részesítsük.

[...]

A háborús pusztítások következtében állatállományunk – amint köztudomású – katasztrofálisan tönkrement, nemcsak számban esett vissza, hanem minőségben és teljesítőképességben is. Fokozott erővel kell hozzákezdeni a tenyészállatok nevelésének ellenőrzéséhez, a tenyészállatok kiválasztásához és törzskönyvezéséhez. Állami támogatással évenként 1000 tenyészment, 3500 tenyészbikát, 3500 tenyészkanat és 1500 tenyészkanat kívánunk kiosztani. Ezenkívül súlyt helyezünk kiváló minőségű külföldi tenyészállatok behozatalára is.

Súlyos kárt szenvedett és természeti adottságainál fogva nehezen regenerálódó lótenyésztésünk talpra állítása érdekében három méntelep és fedezett állományokat kíván felállítani a földművelésügyi kormányzat. Gondoskodni fogunk különböző tudományos módszerek bevezetéséről is.

Kisüzemi gazdálkodásunk jellegére vagyunk figyelemmel akkor, amikor a baromfitenyésztés gyors ütemű fejlesztése érdekében új keltetőközpontok felállítását biztosítjuk.

Gondoskodni fog a földművelésügyi kormányzat arról is, hogy a gazdaközönség olcsó oltóanyaghoz jusson. Az oltóanyag árát máris olyan mér-

tékben leszorítottuk, hogy az alatta marad minden más cikk, még a mezőgazdasági cikkek ár-indexének is.

A földreform végrehajtása során az állam tulajdonában volt erdők mintegy másfél millió katasztrális holdra szaporodtak. Kötelességünk elsősorban, hogy mintegy félmillió katasztrális hold felújítatlanul maradt régi vágásterületet és közel negyedmillió katasztrális hold alföldi és kopár, fásításra kijelölt területet a hároméves terv során – lehetőleg gyorsan növekvő fanemekkel – beerdőssítsünk, hogy ezáltal a fabehozatal is csökkentsük.

Az ármentesítés, a belvízlevezetés, az öntözés, a telkesítés és elsősorban a szikjavítás is, állami feladat.

Az árvizek elleni védekezés a kisebb problémát jelenti; nagyobb problémát jelentenek a földművelésügyi kormányzat számára a belvizek, mert a belvízszabályozás kérdése csak mintegy 30 százalékban nyert eddig megoldást. Tervbe vetjük, hogy a belvízszabályozás kérdését egységes, több évre szóló program keretében oldjuk meg. [...]

A Sió hajózhatóvá tétele folyamatban van, és még ebben az évben megindulnak a hajók a Balaton és a Duna között.

A mezőgazdasági tudományos és kísérletügyi intézeteknek is alkalmazkodniuk kell a földreform következtében előállott termelési adottságainkhoz, ezért ezek mint tanácsadó intézetek és kisgazda kísérleti mintatelepek vannak hivatva dolgozni.

Nagy feladat vár az állami gazdaságokra. A növény-nemesítést, a nemesített vetőmag szaporítását, a köztenyésztésre alkalmas állatok nevelését ugyanis – amit a múltban nagyrészt a nagybirtokok láttak el – nemcsak el kell látnia, hanem fejlesztenie is kell, és a fejlődést elő is kell mozdítania a földművelésügyi kormányzatnak.

Tekintettel arra, t. Nemzetgyűlés, hogy a mezőgazdaság tőkével nem rendelkezik, lehetőségeket fogunk találni arra, hogy a gazdák hitel igényét kielégítsük.

Dinnyés Lajos
1947. június 10.

8. 36.

A most jelentkezett kenyérgabona-hiány arra kényszerítette a kormányzatot, hogy leszállítsa a fejadagot, és kukoricánapot vezessünk be. Ezek kétségtől fájó rendszabályok, de ezek segítségével, valamint a parasztság egyes rétegeinél még meglévő egyes készletek igénybevételevel biztosítani tudjuk az ország dolgozóinak kenyérellátását.

A mai kenyérárak fenntartása pénzügyi áldozatokat ró a kormányra, és ezt a terhet a tehetősebb rétegekre fogjuk ráhárítani kenyérjegyeik árának felemelésével. Ily módon kettős kenyérárrendszert vezetünk be. Ezt a kettős árrendszert a terhek igazságos elosztása érdekében a gazdasági élet egyéb területein is bevezetjük. Ezt a kettős árrendszert vezetjük be egyéb közszükségleti cikkekénél is, és így fogja biztosítani tudni a kormány a dolgozók ellátását a régi árakon. (Zaj.) Ugyanakkor a típuscikkek bevezetésével olcsó áron nagy mennyiségű jó árut fogunk biztosítani a szegényebb rétegeknek.

Dinnyés Lajos
1947. október 7.

8. 37.

T. Országgyűlés! A demokrácia legnagyobb vívmányát, a földreformot a kormány most már a lehető legrövidebb időn belül telekkönyvileg is be akarja fejezni. Ezek a befejező munkálatok már folyamatban vannak. Ily módon a kormányzatnak az lesz a fő gondja, hogy az újjgazdákat támogassa és gazdaságilag megerősítse. Ezért helyezzünk súlyt a földműves-szövetkezetekre, hogy őket önszegélyre és ezen keresztül önállóságra neveljük. A szövetkezeti gondolatnak a gyakorlatban való megvalósításánál az a fontos, hogy a szövetkezeti társulás önkéntes legyen, és a közösség ügyét szolgálja.

A földművelés legégetőbb problémája jelenleg a jövő kenyér biztosítása. Két komoly nehézséggel kell e téren megküzdeni. Az egyik a még most is tartó példátlan aszály, a másik, hogy talajunk részint megmunkálás, részint trágya hiánya következtében nem rendelkezik megfelelő táperővel. [...]

Régi panasza gazdáinknak, hogy a fertőző állatbetegségek ellen szükséges szérumhoz a kellő időben nem tudnak hozzájutni, mert ez részben hozzáférhetetlen, részben pedig, ha van, drága, s nem tudják megfizetni. A földművelési kormányzat ezt a kérdést közmegegyezésre el fogja intézni oly módon, hogy a szérumtermelés fokozásával, az árak leszállításával hozzáférhetővé teszi a szérumot a gazdák részére.

Állami erdőterületeink a földreform során tetemesen megnagyobbodtak. Ezért szükséges, hogy megfelelő ütemterv álljon rendelkezésünkre, amely egyrészt drákói rendszabályokkal megakadályozza a felesleges fakitermelést, a rablógazdálkodást, másrészt pedig gondoskodik az elpusztult erdők fokozatos felújításáról és az új teleképítésekről.

A mostani szárazság még inkább előtérbe hozza az öntözőgazdálkodás kérdését. A Sió-csatorna hajózhatóvá tételével egyidejűleg a Sió-csatorna melletti részek öntözése most már tisztán műszaki kérdés, és ezeknek a szempontoknak figyelembevételével a kormányzat mindent el fog követni, hogy a Duna–Tisza-csatorna építkezése is minél előbb meginduljon.

A mezőgazdasági szakoktatás terén arra törekszünk, hogy minden vármegyében egy mezőgazdasági középiskola és járásonként egy gazdaképző iskola legyen, amelynek feladata lesz a téli tanfolyamok megtartása és rendezése is.

Tisztában vagyunk azzal, hogy ezek a mezőgazdasági problémák és törekvések csak úgy sikerülhetnek, ha mögöttük komoly felkészültséggel és tekintéllyel rendelkező, erős mezőgazdasági érdekképviselő áll. Ezért feltétlenül szükséges, hogy az érdekképviselő felépítése a mezőgazdasági munkásokon és a parasztságon nyugodjék, és a szervezet egészen a községekig lenyúljon. Ezekről a gondolatokról vezettetve kötelességének tartja a földművelésügyi kormányzat, hogy az említett szellemet visszatükröző mezőgazdasági érdekképviselői törvényjavaslatot mielőbb az országgyűlés elé terjessze.

[...]

A kormányzat legfontosabb feladata a városokban dolgozó ipari munkásság ellátásának biztosítása, mert a kormányzatnak kötelessége, hogy a

dolgozók részére biztosítsa a megélhetést, a mindennapi kenyeret. A kormányzatnak kereken négy és fél millió ellátatlan kenyér- és lisztszükségletéről kell gondoskodnia, ami az ország lakosságának körülbelül felét jelenti.

A dolgozók kenyérellátásának biztosítása érdekében a kormány a gabonaelszámoltatást folyamatba tette, és szorgalmazza a természetbeni adógabona összegyűjtését is.

A nagy takarmány- és abrakhiányra való tekintettel – bár a sertés- és zsírgazdálkodás terén remélhetőleg nem fog nagyobb hiány mutatkozni – ezen a téren is mérlegelés tárgyává kell tenni a legszigorúbb takarékoskosságot, és ha kell, bizonyos korlátozások bevezetését is.

Cukorellátásunk lényeges javulást mutat az előző évekkel szemben, mert a száraz időjárás, ha súlyban nem is, de cukortartalomban kedvezőbb eredményt fog felmutatni ebben az évben, mint a múltban.

Dinnyés Lajos

1947. október 7.

8. 38.

Mezőgazdasági termelésünk hozama három aszályos esztendő után az idén első ízben volt általában kielégítő. A búza kivételével minden főbb mezőgazdasági terményből nagyobb termést értünk el, mint a háború előtt, tíz év átlagában egyes termékekből pedig többet, mint az 1938-as rekordtermésű évben, így kukoricából 11,1, burgonyából 12,6 és cukorrépából 66,6 százalékkal.

[...]

Jelentékenyen regenerálódott és nagyrészt kiheverte a háborús veszteségeket állattenyésztésünk is. Szarvasmarhaállományunk 1 900 000 darabbal, sertésállományunk 4 millió darabbal nagyjából elérte már a békebeli átlagot. Ugyanakkor juhállományunk és loállományunk még mélyen alatta van a békebeli színvonalnak, és a folyó gazdasági évben komoly erőfeszítéseket szándékozunk tenni ezeknek emelésére.

T. Országgyűlés! Azt szokták mondani, hogy a magyar paraszt természete konzervatív és individualista, a magyar paraszt idegenkedik minden újítástól. Én magam is egyik tagja vagyok a dol-

gozó parasztságnak, aki jobban ismerem osztályos társaimat, mint azok az urak, akik ilyen elméleteket gyártanak, és én soha nem voltam ezen a nézeten. De most maga az élet is kezdi megcáfolni ezeket a téves elméleteket. Tudvalevő, hogy a rizstermelés a mi viszonyaink közti forradalmi újítás volt, mivel Magyarországon azelőtt rizst csak kísérleti alapon termeltek. Nos, míg a háború előtt rizstermelésünk csak gyermekcipőben járt, addig most, a felszabadulás után, 1947-ben 7000, 1948-ban 24 000 katasztrofális holdon termeltünk rizst, ebben az esztendőben már 312 000 métermázsás eredménnyel. Kell-e ennél meggyőzőbb cáfolat azokra a reakciós urak által kiagyalt elméletekre, amelyek szerint a mi parasztságunk irtózik az újításoktól? Éppen ezért bizalommal tekinthetünk azoknak a kísérleteknek eredményei elé is, amelyeket, mint a t. Országgyűlés tudja, a gyapottermesztés hazai meghonosítására egyelőre szerény keretekben teszünk. Általánosságban megállapíthatjuk, hogy dolgozó parasztságunk életszínvonal is jelentős mértékben növekedett az utóbbi esztendő folyamán, és annál rohamosabban fog emelkedni a jövőben, minél hamarabb ismeri fel a társzolgáltatás előnyeit és minél erélyesebben küzdi le a kulák nagyparasztnak kártevését és szabotázsait. *(Taps a kormánypárton.)*

Dobi István
1948. december 14.

8. 39.

A dolgozó parasztság nemcsak megértette, hanem, mint a választás megmutatta, helyeselte is ezt a politikát, azt várja tőlünk, hogy ezen az úton haladjunk tovább. Kormányom a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségét tekintve népi demokráciánk legszilárdabb pillérének, és rajta lesz, hogy további sikereket érjen el ezen a téren.

A választási győzelem a munkás-paraszt szövetség megszilárdulásán túl visszatükrözte azt a hatalmas fordulatot is, amely az értelmiség, az ifjúság és a nők soraiban végbement az elmúlt két esztendő alatt. A munkásosztály vezető szerepének, valamint a munkás-paraszt szövetség

megszilárdulásának következményeképp az értelmiség, az ifjúság és a dolgozó nők legszélesebb rétegei előtt is nyilvánvalóvá vált a népi demokrácia szilárdsága és megingathatatatlansága, s ugyanakkor nyilvánvalóvá váltak azok az előnyök is, amelyeket népi demokráciánk nyújt és még fokozottabban fog nyújtani mindezeknek a rétegeknek. Megértették, hogy a szocializmus felé haladó népi demokrácia hasonlíthatatlanul nagyobb lehetőségeket nyújt nekik, mint a régi reakciós földesúri és kapitalista rendszer, s ezért állottak ki szinte teljes egészükben a népi demokrácia mellett.

Dobi István
1949. június 4.

8. 40.

Mezőgazdasági termelésünk a felszabadulás óta még soha nem mutatott olyan biztató képet, mint ebben a termelési évben. Dolgozó parasztságunk a mezőgazdasági termelés terén mindenben magáévá tette népi demokráciánk célkitűzéseit. Megállapíthatjuk, hogy az őszi és a tavaszi vetési terv végrehajtása olyan feladat volt, amelyet csak a széles paraszti tömegek cselekvő támogatásával lehetett teljesíteni. A vetési terv elkészítésébe bevontuk a dolgozó parasztságot a községi népi bizottságokon keresztül, és a járásokra, majd a községekre kidolgozott tervünket, valamint annak ütemezését parasztságunk maga hagyta jóvá, és így azt magáénak tekintette.

Ennek a demokratikus munkamódszernek helyessége elsősorban abban mutatkozik meg, hogy a vetési tervet parasztságunk száz százalékgig teljesítette, és pedig nem csupán forma szerint, hanem lényegében is, hiszen maga is felismerte a tervszerű gazdálkodás előnyeit, és arra törekedett, hogy az úgynevezett súlypont-növények vetését, amelyre nemzetgazdaságunknak, iparunknak elsősorban van szüksége, túlteljesítse. [...]

Ami terméskilátásainkat illeti, örömmel állapíthatom meg, hogy azok jobbak, mint a felszabadulás óta bármikor. A kenyérgabona-terméskilátásai különösen a búzánál kitűnőek. A Dunántúlon 9 mázsás holdankénti termésre szá-

míthatunk, de az ország egyéb részein is jó közepes, körülbelül 7,5 mázsás búzatermés várható.[...]

De termelünk a magyar földön más olyan növényeket is, amelyeket a felszabadulás előtt nem termeltünk. Az idén kísérletképpen termelünk 650 holdon gyapotot és a gyapotvetések olyan szépen fejlődnek, hogy minden jel szerint elérjük a holdankénti hárommázsás magvas gyapottermést. Ha pedig ez sikerül, akkor a jövő esztendőben már 3000 katasztrális holdon termelhetünk a hazai magból gyapotot.

[...]

Dobi István
1949. június 4.

8. 41.

A választások – amint már mondtam – megmutatták, hogy dolgozó népünk összeforrott a demokráciával. Megmutatkozott, hogy dolgozó népünk legszélesebb rétegei tudatosították népi demokráciánk hatalmas politikai és gazdasági eredményeit, és magukénak tartják az államot, amely régen elnyomójuk és ellenségük volt. Ebből viszont az következik, hogy népünknek az eddiginél nagyobb fegyelmet kell tanúsítania a népi demokratikus állam irányába.

Vonatkozik ez a beszoigáltatásra, amelynek sikeres végrehajtása az elkövetkezendő időkben egyik legfőbb feladatunk lesz. A terménybegyűjtés a tervgazdálkodást folytató országokban gazdasági és politikai szükségesség: biztosítja egyrészt a városi dolgozók és a nincstelen falusi lakosok kenyerét, másrészt lehetőséget nyújt a népi demokratikus állam számára, hogy minden eshetőségre felkészülve biztosítsa a dolgozók ellátását és mindig rendelkezésre álló készletek segítségével véglegesen le tudja törni az élelmiszerfronton még itt-ott felbukkanó spekulációt. A beszoigáltatás tehát a dolgozók érdekében történik és a dolgozó nép hatalmának megerősítéséhez járul hozzá.

Az ország számára tehát elsőrendű érdek a beszoigáltatási kötelezettség fegyelmezett teljesítése. A múlt évi beszoigáltatás megmutatta, hogy dolgozó parasztságunk felismerte ezt. Népi demokratikus államunk a legkülönbözőbb

módon jutalmazta meg azokat, akik a beszoigáltatást példásan teljesítették. Az idei beszoigáltatási rendelet nem különbözik lényegesen a tavalyitól. Mindenki számára biztosítja a fejadagot és a vetőmagszükségletet, és csak a fennmaradó részből kell teljesíteni a beszoigáltatási kötelezettséget.

Az öt holdon aluli szegényparasztok az idén sem esnek beszoigáltatási kötelezettség alá. A legfőbb különbség az idei és a tavalyi rendelet között abban áll, hogy az idei rendelet még jobban szem előtt tartja a dolgozó parasztság érdekeit, mint a tavalyi. Csökkenti a dolgozó parasztság terheit, és az így adódó különbözetet a kizsákmányoló kulákok fokozott megterhelésével fedezi. Ezzel eléri azt a célt, hogy a kulák a rendelkezésre álló szabadgabona segítségével ne uzsorázhassa ki sem a dolgozó parasztságot, sem a városi dolgozókat. A középparasztság számára elengedték a mezőgazdaság-fejlesztési járulékot. Ez az intézkedés is megmutatja, hogy a munkáosztály a középparasztságot szövetségesének tekinti.

A termelőszövetkezetben tömörült parasztság számára a beszoigáltatási rendelet külön kedvezményt biztosít. Dolgozó parasztságunknak a beszoigáltatás és az adózási kötelezettség fegyelmezett teljesítésével is meg kell mutatnia helyeslését a népi demokrácia politikája iránt, és ezen a téren is meg kell nyilvánulnia annak, hogy az államot a magáénak tekinti.

Dobi István
1949. június 4.

8. 42.

A mezőgazdasági termelés kedvezőtlen alakuláshoz kétségtelenül hozzájárult a túlhajtott termelőszövetkezeti mozgalom, a termelőszövetkezetek számszerű fejlesztésének elsietett üteme, ami odavezetett, hogy a megalakult termelőszövetkezetek egy része, a szükséges feltételek hiánya miatt, nem tudott gazdaságilag és szervezileg megerősödni. A termelőszövetkezeti mozgalom elsietett kifejlesztésének súlyosabb következménye azonban az volt, hogy a dolgozó parasztság körében különösen az előfordult

túlkapások, az önkéntesség elvének megsértése komoly nyugtalanságot keltett, zavarta a nyugodt termelőmunkát, és a gazdálkodás fejlesztéséhez szükséges befektetések nagyarányú csökkentéséhez vezetett.

A kulák ellen a kormány elsőrendű és sürgős feladatának tekinti a mezőgazdasági termelés biztonságának megteremtését. Annak érdekében, hogy dolgozó parasztságunk számára biztosítsa a nyugodt munka minden lehetőségét, hogy eloszlassa kételyeit a parasztgazdaságoknak termelőszövetkezetekbe való kényszerítése tekintetében, a kormány helyesnek és szükségesnek tartja a termelőszövetkezeti mozgalom lassítását, és az önkéntesség szigorú betartása érdekében lehetővé fogja tenni, hogy azok a termelőszövetkezeti tagok, akik vissza akarnak térni az egyéni gazdálkodáshoz, mert ott vélik megtalálni boldogulásukat, a gazdasági év végén kiléphessenek a termelőszövetkezetből. Ezen túlmenően engedélyezni fogja olyan termelőszövetkezetek feloszlását, ahol a tagság többsége azt kívánja. Ugyanakkor a kormány továbbra is messzemenő támogatásban részesíti a termelőszövetkezeteket, kölcsönökkel és beruházásokkal hozzájárul gazdálkodásuk fejlesztéséhez, tagjainak boldogulásához, mert meggyőződése, hogy a parasztság felemelkedésének ez a legjáratóbb útja.

A kormány engedélyezni kívánja a földek szabad bérbeadását és bérbevételét is. Azok pedig, akik az államnak korábban felajánlott és most tartalékföldként kezelt ingatlanokat művelésre saját kezelésbe kívánják venni, földjüket visszakaphatják, és a megműveléshez vetőmagkölcsönt és gépi munkát is biztosít az állam. Azoknak, akik tartalékföldet kívánnak bérelni, kedvezményes feltételek mellett, a mostani egy év helyett ötévi időtartamra adja haszonbérbe az állam.

Nagy Imre
1953. július 4.

8. 43.

A falusi lakosság életviszonyain is messzemenően könnyíteni fogunk. A már említett nagyarányú termelési segítségen túlmenően, az állategész-

ségügy megjavítására ingyenessé tesszük az állatorvosi szolgáltatást, ami a jelentékeny anyagi megtakarítás mellett – amit ez a parasztságnak jelent – az állattenyésztés fejlesztésére is serkentőleg hat. Nem is kétséges, hogy ezt az intézkedést parasztságunk örömmel üdvözli. Megszüntetjük a szerződéses termeltetés kötelező, vagy kényszerjellegét, és jelentős termék juttatásával olyan feltételeket állapítunk meg, amelyek parasztságunk számára vonzóvá és előnyössé teszik a szerződéses termeltetést. A falu áruellátásának, a növekvő szükségletek minél jobb kielégítésének biztosítása érdekében a SZÖVOSZ-nak jelentősen növelni kell a földműves-szövetkezetek áruellátását, a parasztság ízlésének és igényeinek megfelelő választékban és minőségben.

Felül fogjuk vizsgálni a termelőszövetkezeteknek az állammal szemben fennálló lejárt tartozását, és annak jelentős részét, valamint a beadási kötelezettség nem teljesítése miatt az egyéni gazdálkodókra és termelőszövetkezetekre nem mindig igazságosan kivetett kártérítés összegét, együttesen mintegy 600 millió forintot el fogjuk engedni. A begyűjtési rendszert egyszerűsíteni fogjuk. Amit a Magyar Függetlenségi Népfront választási felhívása megígért, valóra váltjuk. Az új begyűjtési rendszerben, amely a jövő évtől lép majd hatályba, a kivetéseket több évre állapítjuk meg, hogy a dolgozó parasztság biztonságosan gazdálkodhasson, pontosan és jó előre ismerje kötelezettségét, feleslegét pedig szabadon értékesíthesse.

Egyéni parasztságunk és termelőszövetkezeteink hathatós megsegítése, valamint a tavalyi súlyos aszály okozta nehézségek mielőbbi sikeres leküzdése érdekében a kormány törölni fogja azoknak a begyűjtési hátralékát, akik folyó évi kenyér- és takarmánygabona-beadási kötelezettségüknek határidőre eleget tesznek.

Nagy Imre
1953. július 4.

8. 44.

Kormányunk megad az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztság számára minden lehetőséget – kiscgépeket, tenyészállatokat, nemesített vető-

magot, műtrágyát, növényvédőszert – ahhoz, hogy szorgalmas munkával kihasználják az egyéni gazdaságban rejlő tartalékokat. De látjuk az egyéni gazdaság korlátait is, azt, hogy a fejlett gépi technika és a mezőgazdasági tudomány eredményeinek széles körű, hatékony felhasználása csak a szocialista nagyüzemekben, a termelőszövetkezetekben és az állami gazdaságokban lehetséges.

A dolgozó parasztság számára a jövő útja a szövetkezet. Ezért kormányunknak és állami szerveinknek az egész dolgozó parasztság érdekében egyik legfontosabb feladata a mezőgazdaság szocialista szektorának támogatása.

[...]

Az elmúlt másfél évben megkísérelték a termelőszövetkezeteket háttérbe szorítani, jelentőségmentesen csökkenteni. Mégis, minden kulákmesterkedés ellenére is, ma már 200 000 parasztcsalád saját tapasztalatából győződött meg a szövetkezeti gazdálkodás előnyéről. Látva a szövetkezet előnyeit s azt, hogy pártunk és kormányunk teljes erejével támogatja a szövetkezeti mozgalmat, a dolgozó parasztok ezrei és tízezrei csatlakoznak hozzájuk. Ezt mutatja annak a 15 000 dolgozó parasztnak a példája is, akik ez év első negyedévében léptek be a termelőszövetkezetbe, illetve alakítottak új szövetkezeti gazdaságokat.

[...]

Termelőszövetkezeteinkben és állami gazdaságainkban egy-két éven belül meg kell oldanunk – és meg is oldjuk – a kukorica és burgonya négyzetes, illetve négyzetes-féskészítését, és ezzel együtt a gépi növényápolást. Növényápolási munkáink gépi művelése lehetőséget ad e fontos kultúráink vetésterületének kibővítésére, a mezőgazdaság szocialista szektorában, termésátlagának emelésére, és ezzel növeli a termelőszövetkezeti tagok jövedelmét, illetve segít megszüntetni az állami gazdaságok veszteségét.

A gépállományok és állami gazdaságok a rendelkezésükre álló gépeket még nem használják ki megfelelően, és még mindig kevés gondot fordítanak a munka minőségére, az önköltség csökkentésére, a munka termelékenységének emelésére, a társadalmi tulajdon megvédésére, pedig a gépi mun-

ka az egyik legfőbb eszköz a nagyüzemi termelés előnyeinek kidomborítására.

Népünk élelmiszerrel való jobb ellátása érdekében tovább kell erősítenünk a begyűjtési fegyelmet, amely az elmúlt évben meglazult. Kormányunk nem tűri el, hogy kulákok és egyéb spekulánsok, begyűjtési törvényeinket kijátszva népünk rovására gazdagodjanak. A begyűjtési törvény kötelező mindenki számára, és maradéktalan teljesítését feltétlenül meg kell követelnünk.

A mezőgazdasági termelés fellendítésének, begyűjtési terveink maradéktalan teljesítésének megvan minden lehetősége. Egyre biztosabban támaszkodhatunk a mezőgazdaság szocialista szektorára, fejlett iparunk egyre több géppel, műtrágyával, vegyi anyaggal tudja ellátni szorgalmas, tehetséges parasztságunkat. Dolgozó parasztságunk – szövetkezeti és egyéni egyaránt – értik és szeretik hivatásukat, és tudják, hogy egész begyűjtési, adózási rendszerünk és a szabadpiaci értékesítés lehetőségei érdekeltté teszik őket abban, hogy jobb munkával fokozzák termelésüket a növénytermelés és az állattenyésztés minden ágában.

Hegedüs András
1955. április 18.

8. 45.

A kormány tudatában van annak, hogy egész népgazdaságunk helyzetére és az életszínvonal alakulása szempontjából milyen nagy jelentőségű a mezőgazdaság elmaradottságának felszámolása, a korszerű, fejlett nagyüzemi gazdálkodás kialakítása. A kormány már eddig is több fontos intézkedést tett a mezőgazdasági termelés fejlesztéséért. Az elmúlt gazdasági évben a mezőgazdaság gépesítésében nagy lépéssel jutottunk előbbre. Traktorállományunk mintegy 3500 darabbal, ezen belül az univerzál-traktorok száma 1600-zal, a kombájnoké 370-nel, a kéveket őrlő gépeké 900 darabbal emelkedett, a burgonyaszedő gépek száma csaknem megkétszereződött, és nagyszámú más gépet is kapott a mezőgazdaság. Az alapvető talajmunkák zömének – a szántásnak és a vetésnek – gépesítése az állami gaz-

daságokban és a termelőszövetkezetekben már az elmúlt években megvalósult. Öröndetes, hogy ezen a téren végre bekövetkezett a döntő fordulat. Állami gazdaságaink és termelőszövetkezeteink ma már nélkülözhetetlen segítségnek tartják a gépeket.

[...]

A kormány a mezőgazdasági termelés fellendítését, a mezőgazdasági munkák minőségének megjavítását és a bőséges termés elérését – a termeléshez szükséges anyagok és gépek biztosítása mellett – a dolgozó parasztnak, termelőszövetkezeti tagok anyagi érdekeltiségére is építi. A minisztertanács ennek megfelelően a növénytermelésben előnyös árat és egyéb feltételeket biztosított a szerződéses rendszer keretében, első sorban a belterjes termelési irányt képviselő ipari növényeknél. A szerződéses rendszer bevezetése és a helyes ármegállapítás segített abban, hogy ipari növénytermelésünk területe a felszabadulás előttinek mintegy négyszeresére növekedjék. Az elmúlt hónapokban rendezte a minisztertanács a kerti- és egyéb aprómagvak – legutóbb pedig a múlt héten a fűszerpaprika – átvételi árát, és ezzel az intézkedéssel elő kívánta mozdítani ezen hagyományos termelési ágak fejlesztését.

Az anyagi érdekeltség helyes érvényesítésére nagy szükség volt az állattenyésztésben, mert az egyes állattenyésztési ágak, főképpen a sertés- és szarvasmarhatenyésztés között aránytalanság volt.

[...]

A kormány intézkedéseinek eredményeként az utóbbi időben sokat javult a beadási fegyelem is. Az 1955. évi országos begyűjtési tervet teljesítettük. A dolgozó parasztság túlnyomó többsége felszólítás nélkül eleget tett beadási kötelezettségének, és a folyó év első felére esedékes együttes beadási tervet a mezőgazdaság túlteljesítette.

A kormány az országgyűlés színe előtt mond köszönetet dolgozó parasztságunk szorgalmas, odaadó, népi demokratikus rendszerünket lelkesen támogató munkájáért. *(Taps.)*

Dolgozó parasztságunk örömmel és helyeslással fogadta a kormánynak azt az intézkedését is,

hogy két év teljesítésétől függően, az alaptalanul kulákoknak minősített dolgozó parasztnak felfüggesztette a beadási hátralékokat, és megszüntette a hátrányos beadási kötelezettségeket. A kormány határozatot hozott arra is, hogy az előző évek során helytelenül kuláknak minősített dolgozó parasztnak a kulákszármazékból származó adót, mezőgazdasági fejlesztési járulékot és az ebből származó hátralékot is törölni kell. Ezekkel az intézkedésekkel a párt és a kormány orvosolta a középparasztságunk egy részének becsületét sértő, őket hátrányos helyzetbe hozó hibás intézkedéseket, és ezzel nagy lépést tett előre a munkás-paraszt szövetség megszilárdítása, a parasztság termelési kedvének növelése érdekében.

Tisztelt Országgyűlés! A mezőgazdasági termelés fellendítése elválaszthatatlan a mezőgazdaság szocialista átszervezésétől, és ezért a kormány legfőbb feladata állami gazdaságaink és termelőszövetkezeteink megerősítése és fejlődésük előmozdítása. Állami gazdaságaink egészségesen fejlődnek, gazdálkodásuk megszilárdult. [...] Bízunk abban, hogy állami gazdaságaink egy-két év alatt olyan magas színvonalú üzemekké fejlődnek, amelyek példamutatásukkal bizonyítják egyénileg dolgozó parasztságunk előtt a nagyüzemi gazdálkodás előnyét. A kormány messzemenő támogatása, gépállomásaink fokozódó segítsége lehetővé teszi, hogy a termelőszövetkezetek erős, gazdaságilag szilárd mezőgazdasági nagyüzemekké fejlődjenek, s így módon egyre jobb életkörülményeket biztosítsanak tagjaik számára.

[...]

Tudatában vagyunk annak, milyen nagy jelentőségű munkát végeznek azok a dolgozó parasztnak, akik a szövetkezeti gazdálkodás útjára léptek. A kormány támogatja és megbecsüli úttörő munkájukat, és teljes erejével segíti, hogy minél gyorsabban komoly eredményeket érjenek el, és ezáltal mind meggyőzőbben bontakozzék ki a nagyüzemi termelőszövetkezeti gazdálkodás fölénye.

Tisztelt Országgyűlés! A kormánynak a mezőgazdasági termelés fejlesztése érdekében tett intézkedései eredményesnek bizonyultak. Terme-

lőszövetkezeteink, állami gazdaságaink – amint mondtam – egészségesen fejlődnek.

[...]

A kormány a következő időszakban is azon lesz, hogy az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztnak és a termelőszövetkezeti tagoknak a termelés fejlesztésében való érdekeltiségét megfelelő árrendszer alkalmazásával tovább fokozza. Így fenntartja és tovább fejleszti a belterjesség fokozásának alapját képező szerződéses termelési rendszert.

[...]

A kormány további intézkedéseket kíván tenni a termelőszövetkezetek megszilárdítása és nagyobb önállóságának biztosítása érdekében. Javaslatok kidolgozása van folyamatban az idő és munkaképtelen termelőszövetkezeti tagok nyugellátásának rendezésére, kisebb téglá- és cserépgyártó üzemek, mészégetők, kőbányák, nádasok és a termelőszövetkezetek területével határos, 50 kat. holdnál kisebb állami erdők átadására a termelőszövetkezeteknek, és az üzemekkel, kórházakkal való közvetlen áruértékesítési kapcsolatok kiépítésére.

Hegedüs András
1956. július 30.

8. 46.

A mezőgazdasági termelés színvonalának emelése a munkásosztály politikai támogatása és az ipar segítsége nélkül nem volna lehetséges. Ugyanakkor a munkásság és az egész dolgozó nép életszínvonalának emelése döntő részben a két osztály közötti viszonytól és a mezőgazdaság fejlődésétől függ. Sok jel azt mutatja, hogy maga a dolgozó parasztság nagyra becsüli a munkás-paraszt szövetséget, és helyesen értékeli a szövetségen belül a munkásosztály vezető szerepét.

Az ellenforradalom támadásának napjaiban az egész dolgozó parasztság, mind a termelőszövetkezeti, mind pedig az egyénileg dolgozó láthatta, hogy Mindszenty, Eszterházy, Takách-Tolvay meg a többi gróf és kapitalista ismét ki akarta ragadni a földet azoknak a kezéből, akik azt megművelik. A munkás-paraszt szövetség

azonban újból kiállta a történelmi próbát. Amint 1945-ben a falu dolgozó népe a munkásosztály és a kommunisták vezetésével harcolta ki magának a földet, úgy most is a munkásosztály és a kommunisták szálltak szembe elsősorban az ellenforradalommal, és segítették ismét megvédeni a földet. Kiküszöbölték azokat a hibákat, amelyek az elmúlt években zavarták a két alapvető dolgozó osztály barátságát, és az ellenforradalom ellen folytatott harcban a közös érdek védelmében ismét megszilárdítottuk a munkás-paraszt szövetséget. Ez a biztosítéka annak, hogy a munkások és a dolgozó parasztnak eredményes közös munkát végezhetnek a mezőgazdaság szocialista építése és a mezőgazdasági termelés emelése terén.

[...]

A munkás-paraszt szövetség elmélyítésének és megszilárdításának ma különösen kedvezőek a feltételei. A munkás-paraszt szövetség hazánkban a második világháború idején kezdett komoly erőként jelentkezni, és nagyon megerősödött a felszabadulást követő években. Ennek a szövetségnek akkor legfontosabb tartalmi része, alapja a demokratikus vívmányokért, a feudális maradványok megszüntetéséért, a föld felosztásáért folytatott harc volt, amely a munkásosztály vezetői tekintélyét megerősítette. Így ez a szövetség a szocialista társadalom felépítésének valóra váltásáért vívott harc szakaszában tovább fejlődött. A harc során azonban a munkás-paraszt szövetségben lazulás következett be a szövetkezeti mozgalom fejlesztése terén és a begyűjtési rendszer megvalósítása során előfordult hibák következtében.

Október után új, kedvező feltételek vannak. Parasztságunk tudja, hogy az ellenforradalom leverésével a párt és a munkásosztály ismét segített megvédeni a földet. A szocialista társadalom felépítése azonban ezen túlmenően közös cél. Parasztságunk tudja, hogy a falu szocialista átalakításában most gyakorlattá vált a meggyőzés és meggyőződés elve, és megszűnt minden adminisztratív eszköz alkalmazása. Meggyőződésünk, hogy ez a mód nem hátráltatni, hanem elő fogja mozdítani a magyar falu szocialista fejlődését. Ez a cél megkívánja a kormányzat részé-

ról a falu meglevő szocialista egységeinek, az állami gazdaságok, gépállomások és termelőszövetkezetek, továbbá a mostanában örvendetesen szaporodó különböző egyszerűbb termelési társulások támogatását.

Egyénileg gazdálkodó parasztságunk számos fontos intézkedés nyomán tapasztalja, hogy a forradalmi munkás-paraszt kormány, híven a munkás-paraszt szövetség politikájához és a nemzetgazdaság érdekeinek teljesen megfelelően, elő kívánja mozdítani az egyénileg gazdálkodó parasztság termelésének fejlesztését. A termelés fejlesztése viszont megkívánja, hogy egyénileg gazdálkodó parasztságunk jelentősen megnövekedett jövedelmének megfelelő részét gazdasága fejlesztésére fordítsa.

[...]

Kádár János
1957. május 9.

8. 47.

Ami a mezőgazdaságot illeti, meg akarom említeni, hogy az idei aszály – hogy enyhe kifejezést használjak – nem segített bennünket és bizonyos közbülső feladatokat ró ránk, amelyekről Fehér elvtárs részletesen és helyesen beszélt, hogy mit kell tennünk azért, hogy az aszály miatt kiesett takarmányt pótoljuk. Azután meg kell az igazat vallani, valami takarmányt be is kell szereznünk. Kétségtelen, hogy meg kell oldanunk a takarmánykérdést, és az is bizonyos, hogy megoldjuk. De a valóságban ez nem érinti azt, hogy 5 év alatt mi a mezőgazdaságot hogyan fogjuk fejleszteni, mert emlékszem én arra, amikor a hároméves terv közepén voltunk, akkor az egyik fontos tényező – éppen aszály volt akkor is – azt mondja: szállítsuk le a tervszámot, ne 12 százalékkal, hanem csak 8 százalékkal növekedjék a mezőgazdaság termelése 3 év alatt. Mi ezt elutasítottuk. Ilyen „gumi” tervet szeretnénk mi (*Derült-ség.*), amely rugalmas, ha éppen rossz az év, 4 százalékkal csökkentjük a tervet, ha jó, nem szólunk semmit... Ahogy ez az év rossz volt, a másik jó lett, a harmadik megint lehet, hogy rosszabb időjárással jár – s itt 5 év alatt 23 százalékkal növekednie kell a mezőgazdasági termelésnek. Ha akarjuk, meg is tudjuk csinálni!

Nézzék meg ezt az aszályt. Az időjárást a tudomány jelenleg még nem tudja szabályozni. Ha ilyen gyorsasággal halad a tudomány, akkor valószínűleg belátható időn belül még az időjárást is szabályozzuk. Jelenleg még nem tudjuk szabályozni. De mit látunk? A jól dolgozó ember, a jól dolgozó állami gazdaság, a jól dolgozó termelőszövetkezet az aszályban is jó eredményeket ér el. Aki rosszabbul dolgozik, azt földre veri az aszály, és a jól dolgozó, amikor hétszámra zuhog az eső, akkor is jó eredményt ér el. A rosszszul dolgozót az eső földre veri.

Mi ebből a tanulság számunkra? Az, hogy az időjárás szeszélyei ellen az emberi munka a fő fegyver, és a rossz időben lehet valamicskével jobb eredményt elérni munkával, a nagyon jó időjárás esetén pedig még sokkal jobb eredményt lehet elérni, ha jó munkát végzünk a mezőgazdaságban. A másik az, hogy még itt is mutatkozik a szocialista forma nagyobb ereje. Elvtársaim, azért minden becsületes parasztember bevallja, hogy ha most nem lenne az a termelőszövetkezet, akkor tán elmehetne a templomajtó elé vasárnap, és tarthatná a sapkáját vagy a kalapját – olyan esztendőnek nézhetne elébe egyik és másik. Most azért a mi parasztságunk – sajnos, a takarmány nem úgy sikerült –, ahogy intéztették az ügyeket, azért jövőre is élünk, meg azután is megleszünk azért valahogy, és előre fogunk jutni. Ahol a munkát jobban megszervezték, ott még a takarmányon is meglátszik, mert önök nagyon jól tudják, hogy most, ha az egyik holdon 9 mázsa kukorica van, a másikon 18 mázsa, ez nem az isten személye miatt, vagy a plébánostól függően alakult így (*Derült-ség.*), Beresztóczy Miklós felé: Bocsánat, hogy mindig így jön ez ki... (*Élénk derült-ség.*), hanem azért, mert itt egy kicsit megfógták a munkának a komolyabb végét, s azért van 18 mázsa kukorica. Ahol meg csak 8 meg 9 mázsa van, ott meg azért, mert nem dolgoztak úgy, ahogy kell. De a termelőszövetkezet jól vizsgázott, és meg kell mondanom, elvtársaim, azt is, hogy ami a termelőszövetkezetek fejlődését illeti, mindenki tanúsíthatja, hogy a termelőszövetkezetek megerősítésének folyamata minden évben gyorsabb, mint az előző évben volt, és el kell

mondani, hogy termelőszövetkezeteink döntő többsége nagyon jól dolgozott. Az időjárás nehézségei ellen is jól harcolt, s az a sok ezernyi, meg tízezernyi ember, aki korábban ilyen nagy gazdaságot sohasem vezetett, a vizsgát jól letette. Itt csak azt tudjuk mondani, hogy biztosítjuk a termelőszövetkezeti vezetőket és tagságot: ha így dolgoznak továbbra is, akkor nagyon gyorsan teremtenek virágzó gazdaságot az egyébként időben még nagyon rövid ideje fennálló termelőszövetkezetek.

Itt minket nagyon fog segíteni, hogy az egyéni és a közérdek teljesen egybeesik. Tudjuk nagyon jól, hogy néha az egyéni érdekek és a közérdek ütközik, de itt egybeesik. Az, hogy a munka jól el legyen végezve, hogy a munkának termése legyen, hogy a termésből részesedés és jövedelem legyen – ez érdeke a termelőszövetkezet tagságának, érdeke az egész termelőszövetkezetnek mint közösségnek, és érdeke az egész országnak mint a nagy családnak.

Kádár János
1961. október 12.

8. 48.

Az egyik a reprezentáció. Nálunk népi sajátosság. (*Derűlttség.*) Hívtak például nyáron egyszer valami lakodalomba, hogy menjek el. Egészen egyszerű, beosztott ember volt. Mikor kérdeztem, hányan lesznek, azt mondja, 260-an. (*Derűlttség.*) Egyébként sem tudtam volna elmenni, de meg is ijedtem, hogy 260-an lesznek. Múltkor egy idősebb asszony – részben panasza is volt – valami olyat mondott, hogy ilyen és ilyen okok miatt csak egészen szerény lakodalmat csinált a lányának. Kérdezem, hányan voltak. Azt mondja, hatvanan. Hát ha a 260-hoz mérem, tényleg szerény, de emlékezetem szerint hasonló foglalkozású emberek régi lakodalmaira bizony meghívták a négy szülőt az esküvő pár mellett, és talán még valami öreg rokont, és akkor már úgy mondták, hogy becsülettel megülték a lakodalmat. Ez a városban volt. Falun azért erre több súlyt helyeztek, úgyhogy inkább tönkrementek, csak többen legyenek. (*Derűlttség.*)

De ez ma már olyan méreteket ölt, hogy megálljt kell mondani. Mondjuk, egyeseknél ez nagyjából

rendben van, mert ez vagy az a fiatal pár, vagy az ipa, vagy a napa stb. fizeti, és gondoskodik arról a 6-8 disznóról, amit le kell vágni, lehet ugyan, hogy enélkül ők is megvolnának, ha nem ennék meg, hanem megmaradna az a süldő vagy micsoda. A Kunságon egyébként a birkákat nagy előszeretettel negyedtucatszámra megeszik egy-egy ilyen alkalommal. De mégis valahogy erről ők gondoskodnak.

Kádár János
1961. október 12.

8. 49.

Amikor a problémák jelentkeztek, gondolkoztunk azon, hogyan induljunk meg, és segítsünk a munkából kiöregedett vagy megrokkant emberen. Sok mindent csináltunk. A paraszti társadalom megérte, hogy nyugdíjas lett. Mivel reagáltak erre ezek az emberek? Az első kérdés az volt: „és a korhatárt mikor szállítják le?” Hát micsoda mentalitás ez? Az életkor általában növekszik. Nálunk állítom, hogy a társadalomban a világon egyik legmagasabb a nyugdíjasok részaránya.

[...]

Az ilyen embereknek a mi nagy vívmányainkhoz, amelyek tényleg száz- meg százezer öreg ember gondját segítették megoldani, és még az ő eltartásukra kötelezett fiatal emberek gondját is megkönnyítették, az üdvözlő szavuk annyiból állt: mikor szállítják le öt évvel a nyugdíjkorhatárt.

Kádár János
1961. október 12.

8. 50.

A mezőgazdaságban az idei rendkívül kedvezőtlen természeti körülmények ellenére is a termés a tavalyihoz hasonlóan alakult. Ez parasztágunk szorgos munkájának és a mezőgazdaság anyagi-technikai bázisa nagyarányú kiszélesedésének köszönhető, ami az elmúlt öt évben pártunk és kormányunk gondoskodása nyomán következett be.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése társadalmi rendünk erejének újabb fényes bizonyítéka. Bár ez azonnal körülbelül tízmilliárd forint

újabb beruházást jelentett, volt erőnk és tartalékunk, hogy az újonnan született közös gazdaságokat ellássuk gépekkel és egyéb nagyüzemi termelési eszközökkel. A mezőgazdaság tömegével kapott kombájnokat, traktorokat és más gépeket. Kétszeresére növeltük a műtrágya felhasználását, több mint félmillió holdat öntözünk már, s másfél millió holdon alkalmazunk vegyszeres gyomirtást. Az elmúlt öt évben közel 80 ezer hold szőlőt és 106 ezer hold gyümölcsöst telepítettünk. Olyan területen, mint például a bácskai homokvidék, ahol korábban az elvetett rozs gyakran a vetőmagot is alig adta vissza, most jól jövedelmező szőlő- és gyümölcsfajták virulnak. Igaz, a különböző járulékos beruházások elvégzéséhez még néhány év szükséges, de azután valóban elmondhatjuk majd: a futóhomokot aranyhomokká változtattuk. Nagyüzemeinkben a talajmunkát teljes egészében géppel végzik. Bár a dőlt gabonáknál – mint az idei aratás mutatta – még nem mellőzhető a kasza, a legnehezebb mezőgazdasági munkát, a gabonabetakarítást az állami gazdaságokban teljesen, a termelőszövetkezetekben pedig 80 százalékban gépesítettük. Bár az ötéves tervben az eredetileg is irreálisan kitűzött 22–23 százalékos növekedést nem érjük el, a mezőgazdaság termelésének 12–14 százalékos emelkedését így is jelentős eredménynek kell tekintenünk. A gyakorlatban bebizonyosodott a szocialista nagyüzem fölénye. Az átszervezés közben nem esett vissza, sőt nőtt a termelés. Búzából már két éve hazai termelésből elégítjük ki a szükségletet. Az 1956–1960-as években 8,6 mázsa volt a holdankénti átlag, ezzel szemben az elmúlt öt évben már 10,7 mázsa, sőt az idén 12,5 mázsa átlagtermést értünk el, ami hektáronként csaknem 22 mázsának felel meg. Soha ilyen eredménye nem volt a magyar mezőgazdaságnak. Ez a hozam több mint másfélszerese a felszabadulás előtt évek átlagának. A régebbi 11 mázsával szemben a kukoricatermés átlaga is immár negyedik éve 15 mázsa felett van. Hasonló folyamatos növekedést mutatnak már növényeink termésátlagai is. Sok munka vár még mindannyiunkra a mezőgazdasági termelés további fejlesztésében, de elmondhatjuk, hogy a mezőgaz-

daság megkezdte visszatéríteni azokat a milliárdokat, amiket népünk áldozatkészsége juttatott számára. Ez bizonyítja legjobban, hogy pártunk és kormányunk helyesen cselekedett, amikor felhívta parasztságunkat, lépjen a szocialista nagyüzemi gazdálkodás útjára. Ez bizonyítja a legjobban, a falu népe helyesen cselekedett, amikor – átérezve történelmi felelősségét – igen-nel válaszolt erre a felhívásra.

Kállai Gyula
1965. november 13.

8. 51.

1967 első hónapjaiban népgazdaságunk a tervzettnél nagyobb mértékben fejlődött. Az ipari termelés eddigi eredményeiből arra következtethetünk, hogy az ipar éves tervét túlteljesíti. A mezőgazdaságban azzal számolhatunk, hogy a termelési tervek megvalósulnak. Továbbra is kedvezően alakul a termelékenység, javul az áruösszetétel, a termelési struktúra. A lakosság áruvásárlásai várhatóan meghaladják a tervben előirányzott szintet.

Fock Jenő
1967. július 12.

8. 52.

Fontosnak tartjuk, hogy mezőgazdasági termelőszövetkezeteink jól beilleszkedjenek az új gazdasági mechanizmus rendjébe. Ebből a célból rendeztük a termelőszövetkezetek álló- és forgóeszköz-hiteleit, és töröltük tartozásaiknak azt a részét, amelyre állóeszközeik újjaértékelése szerint a termelésben nem volt fedezet. A törlés után az ilyen jellegű adósságállomány lényegesen csökkent, és a megmaradóra is kedvező visszafizetési határidőket állapítottunk meg.

[...]

A termelőszövetkezeti demokrácia továbbfejlesztésében jelentős előrelépés, hogy a termelőszövetkezetek küldötteinak kongresszusa életre hívta a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsát. A Tanács – mint az ország összes termelőszövetkezetének együttműködési és érdekképviselői szerve – jogot kapott a kormánytól arra, hogy állást foglaljon minden olyan szövetkezetpolitikai, gazdasági, szociális és kulturális kérdésben,

amely a szövetkezetek működését alapvetően érinti. Az év folyamán megalakulnak a termelőszövetkezetek területi szövetségei. Ezt fontos politikai eseménynek tartjuk, s működésüktől sokat remélünk. A szövetkezeti szervek a mozgalom koordinálására, az elvek egységes érvényesítésére szükségesnek nyilvánították egy főtanács létrehozását. A kormány a kezdeményezést támogatja, egyetért a szövetkezeti főtanács megalakításával.

Fock Jenő
1967. július 12.

8. 53.

Ami a mezőgazdasági termelői árak problémakörét illeti, csupán emlékeztetni kívánok arra, hogy a felvásárlási árak időnkénti emelése útján is ösztönözzük a belterjes fejlesztést. A tavalyi árintézkedések alkalmával a mezőgazdasági termékek felvásárlási árszínvonalát mintegy 9 százalékkal emeltük. Szükség van azonban egyes mezőgazdasági termékek felvásárlási árának további emelésére. Azt tervezzük, hogy 1968-ban a felvásárlási árszínvonalat mintegy 8 százalékkal emeljük. Az új felvásárlási árak az állattenyésztésben nagyobb, a növénytermelésben kisebb mértékben emelkedtek. Az intézkedések közül kiemelem a sertésfelvásárlási áremelést. Ez év október 1-jétől az élősertés átvételi ára a nagyüzemi felárral együtt 3 forinttal lesz magasabb. Bízunk benne, hogy az áremelés ösztönözni fog a sertésitenyésztés fejlesztésére, és meg tudjuk javítani a lakosság sertéshús-ellátását. A többi felvásárlási áremelés 1968-ban lép majd életbe, de már a közeljövőben meghirdetjük, hogy ennek ismeretében a mezőgazdasági üzemeket jobban orientáljuk a társadalmi érdekekről. A felvásárlási árak emelését úgy hajtjuk végre, hogy a többletköltségeket az állam viseli. A lakosság ellátásában alapvető élelmiszerek, a kenyér, a liszt, a sertés- és marhahús, a zsír, a tej és a tejtermékek fogyasztói ára tehát 1968-ban nem emelkedik. A fogyasztói áraknak elvileg a termelői árakhoz kell igazodniuk. Maga az elv feltétlenül igazságos és helyes. A munka szerinti elosztás ugyanis következetesen csak akkor érvényesíthető, ha mindenki annyit fizet az általa

megvásárolt termékekért és igénybe vett szolgáltatásokért, amennyibe azok társadmunknak a valóságban kerülnek. Ennek az elvnek a valóra váltása különböző okok miatt csak lassan és fokozatosan történhet. A termelői és a fogyasztói árak egységbe foglalása ugyanis a fogyasztói árak igen nagyarányú mozgásával járna. A fogyasztói árarányok alapvető megváltoztatása viszont megbontaná a kereslet és a kínálat egyensúlyát. Ez a jelenlegi helyzetben – és még néhány évig – végeredményben veszélyeztetné azt az alapvető törekvésünket, hogy a dolgozó emberek életszínvonala rendszeresen emelkedjék.

Fock Jenő
1967. július 12.

8. 54.

Az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek, bár a szeszélyes időjárás időnként megzavarta a munkát, jó minőségben elvégezték az aktuális feladatokat, a háztáji és kisegítő gazdaságok ez évben is jelentős mennyiségű áru szállítására kötöttek szerződést, a felvásárlás időarányos előirányzatai teljesültek. Szervezetten és jó színvonalon megtörtént a nyári nagy munkára való felkészülés, megkezdődött az aratás.

Lázár György
1978. július 6.

8. 55.

A mezőgazdaságban a termelés évi 2–3 százalékos növelését tűzhetjük ki célul. Fontos érdekünk, hogy – a hazai ellátás színvonalának fenntartása, sőt javítása mellett – a mezőgazdaság növekvő mennyiségű, jó minőségű és gazdaságos termékekkel járuljon hozzá a kivitel bővítéséhez. A szellemi és anyagi erőket a növénytermesztésben és az állattenyésztésben is az ediginél tudatosabban és nagyobb hányadban a minőség javítására, a termelési költségek csökkentésére, s ezúton az egész mezőgazdaságban a nemzeti jövedelemhez való hozzájárulás növelésének gyorsítására kell fordítani. Felelős kötelességünknek tartjuk, hogy nemzeti kincsünket, a termőföldet ne engedjük pazarolni, hogy

olyan feltételeket teremtsünk, amelyek lehetővé teszik, hogy ne csak megóvjuk, de növeljük is annak termőképességét, hogy általánossá tegyük a korszerű rét- és legelőgazdálkodást, s elérjünk az egyes területeken visszatérő jelentős veszteségeket okozó belvizek keletkezésének megelőzésében. Továbbra is nélkülözhetetlen szükség van a háztáji és a kisegítő gazdaságok lehetőségeinek minél teljesebb kihasználására, ezért ehhez csakúgy, mint a kedvezőtlen adottságok között gazdálkodó mezőgazdasági üzemek melléktevékenységének fejlesztéséhez, szakmai és anyagi támogatást fogunk adni.

Lázár György
1980. szeptember 25.

8. 56.

Az élelmiszergazdaság alapvető feladata a jó színvonalú belföldi ellátás megőrzése. A külgazdasági egyensúly javítása érdekében továbbra is számítunk az ágazat exporttevékenységére. Az élelmiszergazdaságban is növelni kell viszont a jövedelemtermelő képességet.

Grósz Károly
1987. szeptember 16.

8.58.

Célunk az ország területileg kialakult gazdasági aránytalanságainak a mérséklése, a vidék, ezen belül is különösen a kis- és középvárosok növekedési esélyeinek javítása. A 40-es évek végén végrehajtott, politikai indíttatású államosítások társadalmilag igazságtalanok, gazdaságilag sikertelenek voltak. Az államosításokat nem lehet egyetlen intézkedéssel rövid távon kiegyenlíteni. A tulajdonreformnak és a privatizálásnak a korábbi rendszertől örökölt vagyonhelyzetből kell kiindulnia. Az államosított vagyonrészeknél – kivéve a mezőgazdasági művelésre alkalmas földeket – nincs mód az eredeti tulajdonállapotok teljes körű visszaállítására. Megszűnik az állami vállalatoknál a vállalati tanácsokra épült vezetési forma. Az alkalmazott részvénytulajdonosi program elindul. A kormány kidolgozza a privatizálás teljes programját. Társadalmilag ellenőriz-

hető és igazságos, de kizárólag a hatékonyságot szem előtt tartó megoldásokat alkalmaz. Ugyanakkor kezdeményezi az eddigi vállalati-társasági átalakulások egy részének felülvizsgálatát és szükség esetén az eredeti állapothoz való visszatérést. Továbbra is fontos szerepük lesz azoknak a társasági formákban vagy állami tulajdonban maradó nagyvállalatoknak, amelyek a jövedelmezőségi követelményeknek megfelelnek, és vagyonuk után megfelelő osztalékot fizetnek. E vállalatok eredményes működése az egészséges gazdaság előfeltétele. A kormány új agrárpolitikát hirdet meg. A piacgazdaság elképzelhetetlen valódi magántulajdonos nélkül, ami a mezőgazdaságban nagyrészt természetes személyek tulajdonát jelenti, és zömében egybeesik a tulajdon és a használat. Az új mezőgazdaság alapvetően magántulajdonos termelők családi együttműködésén, valamint a tulajdonosok valódi szövetkezetein, meghatározott, szűkebb körben állami gazdaságokon alapul. A mezőgazdasági tulajdonreform alapelve, hogy a föld annak a tulajdonába kerüljön, aki azt várhatóan megműveli. Célunk igazságot szolgáltatni a parasztságnak az elszenvedett sérelmekért. E tekintetben az 1947-es esztendő meghatározó kiindulópont lehet (*Taps.*), amikor kialakultak az 1945-ös földreformot követő tulajdonviszonyok, és még nem kezdődött el az erőszakos kollektivizálás.

De ez nem veszélyeztetheti sem a termelést, sem pedig az ország tulajdonrendszerének modern kialakítását, és nem veszélyeztetheti egész agrárpolitikánkat. A kormány agrárprogramja éppen ezért nem egy párt, hanem a koalíció pártjainak egységes programja kell legyen.

A fennmaradó állami földek sorsa a parlament döntésétől függ, addig be kell fagyasztani a nagyüzemek tulajdonában és használatában lévő földek eladását (*Nagy taps.*), beleértve a tagok közötti kiosztást is. A termőföldek hasznosítása a tulajdonosok akarata szerint alakul, ők döntenek el, hogy egyénileg vagy közösen művelik, bérbe adják vagy eladják. A külföldiek hazai földszerezését nyilvánossá és átláthatóvá kell tenni, átmeneti időig korlátozható csak. A kormány intézkedéseivel meggátolja, hogy a nagyüzemek feléljék vagyonukat.

A kormány kezdeményezi a földtörvény megalakítását, amelynek alapelve, hogy ingyen földtulajdont nem lehet szerezni. A mezőgazdasági termelés stabilitása megköveteli, hogy a tagság igényei szerint működő szövetkezeteket megerősítsék.

Antall József
1990. május 22.

8. 58.

A legnagyobb veszteségeket azonban a magyar mezőgazdaság szenvedte el. El kell ismerni, hogy a múltból öröklődő nehézségek miatt az agrár-gazdaság komoly átalakulásra szorult. Ugyanakkor a téves politikai koncepció alkalmazása, az állami támogatások drasztikus és átgondolatlan csökkentése, a termelés és értékesítés rendszerének felbomlása miatt a magyar mezőgazdaság jórészt elvesztette jövedelem- és exporttermelő-képességét. És még valamit: társadalmi egyetértés volt abban, hogy vállalkozásbarát politika érvényesüljön Magyarországon. Igaz, ezrével jöttek létre kis- és középvállalkozások, azonban az őket sújtó pénzügyi terhek, a bénító bürokrácia hatására nagyon alacsony lett a vállalkozások beruházási és jövedelemteremtő képessége.

Horn Gyula
1994. július 14.

8. 59.

A gazdasági növekedés jelenti az egyetlen esélyt a mind jobban leszakadó országrészek számára is. Ha sikerül őket bekapcsolnunk a gazdasági növekedés miatt kiszélesedő és megélénkülő üzleti élet vérkeringésébe, akkor úgy érezhetik, hogy ők is annak a Magyarországnak a polgárai, amelynek a budapestiek és a szerencsésebb régiók lakói érezhetik magukat. A kormány tudja, hogy Magyarország túlságosan kicsi ahhoz, hogy két országnak jusson hely benne. S azt is tudja, hogy a leszakadt régiókat először abban kell segítenünk, hogy Magyarországhoz csatlakozzanak, s majd utána az Európai Unióhoz.

Orbán Viktor
1998. július 2.

8. 60.

Még az idén előterjesztjük az új agrárrendtartási törvényt, amelynek részeként az új intervenciók rendszert vezetjük be. Szintén az év vége előtt elindítjuk az agrár-adósságkezelési programot, elkezdjük a termelők pénzügyi válságának felszámolását. Számtalan honfitársunk éli napjait mezőgazdasági kényszervállalkozóként. Helyzetük javulása érdekében megduplázzuk az őstermelők adómentes jövedelmének felső határát. Teljessé tesszük a szövetkezeti üzletrészek felvásárlását, üzletrésztípustól függetlenül. A magyar mezőgazdasági termelők érdekében haladéktalanul tárgyalásokat kezdünk az Európai Unióval a csatlakozás pénzügyi feltételeinek javítására. Fontos, hogy az egyik legértékesebb nemzeti kincsünk, erőforrásunk, a magyar föld valamennyiünk boldogulását szolgálja. *(Taps az MSZP és az SZDSZ soraiban. Orbán Viktor az asztalon kopog.)*

Medgyesi Péter
2002. május 15.

8. 61.

Nem hiszek a két Magyarország hamis víziójában; nincs kettő, csak egy. Nem tűrjük a vidék és Budapest, falu és város szembeállítását. Esélyt viszünk mindenhová, építjük fővárosunkat *(Közbeszólás a Fidesz soraiból: Huúú!)*, és a felzárkózás lehetőségét kínáljuk az elmaradott térségeknek. E cél érdekében folytatjuk a mezőgazdaság modernizációját is, ezért indítunk beruházásösztönző programokat, hogy minél több lehetőséget, munkalehetőséget biztosítsunk a vidéken élőknek, és esélyt teremtsünk a magyar falunak. *(Taps az MSZP soraiban.)*

Gyurcsány Ferenc
2004. szeptember 29.

9.

Csurgó Bernadett

Parlamenti viták a rendszerváltás után

*Részletek
a Parlamenti Naplókából*

A politika, a politikusok vidékről alkotott képe napjainkban is nagy hatással van a közgondolkodásra. A rendszerváltást követő időszak politikában megjelenő vidékképét az országgyűléseken elhangzó viták minden fordulatát rögzítő *Parlamenti Naplók* anyagai segítségével mutatjuk be. Adatgyűjtésünk során az 1990 és 2002 között elhangzó, a vidékkel kapcsolatos beszédekben és vitákban válogattunk.

A vidékkép a politikai diskurzusokban különösen fontossá vált a rendszerváltozást követően, amikor a vidéki gazdasággal, politikai élettel és társadalommal kapcsolatban nagyon sok döntés, törvény született. A földkérdéssel, a szövetkezetekkel, az önkormányzatiság létrehozásával kapcsolatban évekig heves viták zajlottak az országgyűlésben, és a mezőgazdaság strukturális problémái, valamint az uniós integrációval kapcsolatos fejlesztési rendszerek kérdéskörei a vidék kérdéseit állandó napirenden tartották. Az országgyűlési viták az esetek többségében nem voltak tárgyszerűek, azokban erőteljesen keveredtek a hagyományos, akár évszázados vidékimázs-elemek, a városi tömegkultúra vidékképe és a hangulati-érzelmi politizálás idillikus, illetve a vidéki nyomorúságot hangsúlyozó elemei. A kiválasztott részletek éppen ezért alkalmasak a korszak vidékimázsainak a reprezentatív bemutatására.

A fejezet időrendben mutatja be melyek voltak a rendszerváltást követően a vidékről megjelenő legfőbb kérdések. A szövegek jól illusztrálják, hogy a különböző politikai pártok milyen fő imázsselemeket használnak. A szövegek tanúsága szerint jelentős különbséget figyelhetünk meg a bal- és jobboldal vidékről alkotott képe között. A baloldal távolságtartó, a szakszerűség látszatát keltő beszédmódokat használ inkább, míg a politikai jobboldal érvelési módjait inkább a konzervatív, romantikus, idilli vidékkép elemei hatják át. A vidékről szóló diskurzus új eleme, hogy az uniós igényeknek és szabályzóknak is megfelelő fejlesztéspolitika és támogatáelosztás miatt a vidékimázsok a fejlesztési források megszerzésekor is nagy szerephez jutottak. Az a megye vagy régió, amelyik politikai lobbizását és pályázati tevékenységét megfelelő fejlesztési imázsok kidolgozásával tudta kiegészíteni sokkal nagyobb sikerre számíthat a fejlesztési forrásokért folytatott versenyben. Hatékony fejlesztési imázsnak bizonyult például a vidék szegénysége, elmaradottsága, amelyet egyes régiók sikerrel tudtak felhasználni a fejlesztési versenyben, míg más, egyébként szintén hátrányos helyzetű régiók az imázsversenyben, következésképpen a fejlesztési források megszerzésében is lemaradtak

1990–94

9. 1.

A mezőgazdasági vonatkozásban történt az a példátlan dolog, hogy a harmadik évezred küszöbén a szabad magyar parasztságot a termelőszevekezetekbe bekényszerítve és földjeiket elvéve szolgástorba döntötték.

Ebből a szolgástorból éppen a 47-es tulajdoni állapotokhoz való visszanyúlás fogja a parasztságot kiemelni, és azt a despotikus hatalmat, amelyet eddig a tszcs-elnök testesített meg vidéken (*nagy taps.*), most a magyar parasztság között fogja szétoztani. Ez a földprogram tehát amelllett, hogy gazdaságilag az országot fel fogja emelni, politikailag a parasztságot fel fogja szabadítani. Ezért tehát ezt a földprogramot nem helyeselni annyit jelent, mint az ország gazdasági felemelkedését, a parasztság felszabadítását elenezni.

Legyen szabad rámutatnom arra, hogy akkor, amikor a kormányprogram felett dönt a tisztelt Parlament, akkor vegye tekintetbe azt a tényt, hogy tulajdonképpen ennek a kormányprogramnak nincs egyetlenegy olyan területe sem, amely az élet valamilyen vonatkozásban való minél gyorsabb fellendítéséhez ne szolgáltatna egy rendkívül jó receptet. Én azt hiszem, igen tisztelt Parlament, akkor, amikor ez a program összeállításra került, akkor ennek csak egyetlenegy hibáját észlelhetjük, nevezetesen azt, hogy ezt a programot nyilván nem tudjuk egyik napról a másikra megvalósítani, mert ehhez időre van szüksége ennek az országnak. Mégis ilyen körülmények között, ha ennyire jónak tartjuk ezt a programot, miért szólunk?

Azért, igen tisztelt Elnök Úr, azért, igen tisztelt Képviselőtársaim, hogy ennek a rövidített kormányprogramnak egyes olyan részeire rámutassunk, amelyek a mi szempontunkból kiemelkedő fontossággal bírnak. Így mindenekelőtt hivatkozunk arra, hogy az új földtörvény a mi számunkra nem egyszerűen csak sürgősségi kategóriába tartozó törvény. A parasztság rehabilitálása és

az új földtörvény megalkotása ezért a kiemelkedően sürgős feladatok közé sorolandó. De legyen szabad rámutatnunk arra is, hogy igen nagy jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy a munkásság helyzetével is kiemelkedően foglalkoznia kell a kormánynak. A program ugyan nagyon helyesen rámutat arra, hogy a munkástanácsok engedélyezésével lényegében ebben a vonatkozásban meg kívánja tenni a szükséges lépéseket, de legyen szabad felhívnom a kormány figyelmét arra a körülményre, hogy a munkástanácsok már léteznek, sőt létezik a Központi Munkástanács, és mindinkább jelentkezik egy olyan igény, amely azt igyekszik kifejezni, hogy az új hatalmi osztódásból a munkásosztály kimaradt. Ezért tehát a munkásság idevonatkozó igényeinek a kielégítése kapcsán fokozott intézkedésekre és soron kívüli intézkedésekre van szükség.

Torgyán József (FKgP)
1990. május 22.

9. 2.

Reflektálnék dr. Juhász Pál képviselőtársamnak a hozzászólására, aki aggodalmát fejezte ki azal kapcsolatban, hogy mi lesz a mai parasztságnak a sorsa. Hát véleményem szerint mai parasztság nincs is, csak mezőgazdasági munkásréteg. Mert a parasztságnak hozzátartozik a mentalitásához, önérzetéhez a föld, és ameddig ezt nem tudjuk megnyugtató módon rendezni, addig nincs is parasztság, csak mezőgazdasági munkásság. És nagyon sokan vannak, akik ezt a paraszti önérzetet és paraszti mivoltot akár anyagilag, akár erkölcsileg mindenképpen vissza akarják maguknak szerezni, csak a mi döntésünkre várnak.

Sipos Imre (FKgP)
1990. május 23.

9. 3.

Ezzel szemben a Független Kisgazdapárt földprivatizációja mit jelent? Azt, hogy a magyar

paraszt kapja vissza a magyar föld megművelésének a jogát. *(Taps.)* Vajon miért féltik egyes képviselőtársaim a magyar paraszttól a magyar földet? Vajon ezek a képviselőtársaim, akik féltik a magyar paraszttól a magyar földet, tudják-e megkülönböztetni, hogy hogy néz ki a búza és hogy néz ki az árpa? *(Taps.)* Mert ha meg fogják tudni különböztetni, akkor tisztelettel meg fogom hallgatni a véleményüket. Köszönöm. *(Nagy taps.)*

Torgyán József (FKgP)
1990. május 23.

9. 4.

Szeretném megnyugtatni a tisztelt Házat, a közvéleményt, hogy az egyházak nem nyerészkedés céljából kérik vissza a volt tulajdonukat, azokat az ingatlanokat, amelyeket művelni vagy műveltetni akarnak, vagy éppen üzemelni tudnak.

Mindezt azért teszik, hogy működésükhöz előteremtsék azokat az anyagi – elemi fontosságú – feltételeket, amelyek 1948 után nagyon sok vidéki faluban csak igen szerényen voltak meg. Akik vidéken élnek, tudják – Baranyában, Abaújban –, hogy az egyre fogyó falvakban a kis eklézsiák anyagi állapota hihetetlenül leromlott az elmúlt 40 év során. 40 év alatt megtörtént a falvak exodusának szomorú kora. A falvakból kivonult az orvos, a tanács, az iskola, de ottmaradt a templom, az eklézsia. Az eklézsiák, ha szerényen is, de tovább őrizték nemcsak egy-egy felekezetet, hanem a falu népének az identitását. Hiszem, hogy a falvak újrafelemelkedéséhez szorosan hozzátartozik az eklézsiák anyagi lehetőségeinek a megteremtése.

Hörcsik Richárd (MDF)
1990. május 31.

9. 5.

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Képviselőtársak! Valóban nem a környezetvédelmi tárca nevében, hanem 65 somogyi település képviselőjeként kértem szót.

A közelmúltban nagyon nyugtalanító jelzéseket kaptam, hogy az egyik somogyi termelőszövet-

kezet nagyarányú vagyonátmentésre készülődik. Itt tulajdonképpen arról volt szó, hogy az egyik termelőszövetkezet, amelyik hat zselici falu vagyonát kezelte és ezt érintette, meghirdetett egy közgyűlést, amelynek a napirendjén vagyonnevesítés és részvénytársasággá alakulás szerepelt.

A tsz-tagok, akik megkerestek, nem igazán értették, hogy miről van szó, azonban nyugtalanította őket, hogy a közgyűlést megelőző napokban a termelőszövetkezet alkalmazotti létszámából a termelőszövetkezet létszámát meghaladó tagokat vett fel; vagyis a közgyűlés előtt biztosította a vagyonnevesítésnek a megszavazását. Ezért az állampolgárok, a tsz-tagok kérték, hogy személyesen is vegyek részt a közgyűlésen. Sajnos, erre nem nyílt lehetőség, mert a termelőszövetkezet vezetősége közölte velem, hogy a parlamenti jogosítvány ide nem érvényes. *(Mozgás.)* Magyarul: nem engedtek be a közgyűlésre.

Megérkezésem idejére a helyi sajtót és a rádiót már kitiltották a teremből. Ezek után és az ajtón kívül a rádió riportere megkérdezte tőlem, hogy ilyenkor mit tesz egy országgyűlési képviselő. A magam részéről azt válaszoltam neki, hogy a törvényt képviselem, és a törvényhozáshoz fogok fordulni.

Ezért kívántam Önöknek ezt a kis epizódot itt elmesélni, elmondani, mert nem egyedi esetről van szó, és mint vidéki képviselőnek úgy érzem, kötelességem Önöket tájékoztatni arról a hangulatról, azokról a történetekről, amelyek vidéken, falun tapasztalhatók, és ami olyan indulatokat feszít és gerjeszt, mint amit most elmondtam Önöknek. Elnézést kérek az esetleges szubjektivitásokért, és köszönöm, hogy meghallgattak.

Tarján Lászlóné, dr. (FKgP)
1990. május 31.

9. 6.

A törvényalkotásnak nemcsak az a célja, hogy olyan törvényeket alkosson, amelyek mindenkire egyértelműen érvényesek, ez csak az egyik. A másik, hogy támogassa azokat a helyi erőket, a helyi demokrácia erőit, akik az ottani gondokat, problémákat meg tudják oldani, arra föl tud-

ják hívni a figyelmet, és megakadályozhatnak jogellenes folyamatokat. Ugyanis a falu – tisztelet a kivételnek – elég távol van még a Parlamenttől, és a demokratikus folyamatok igencsak távol vannak. Akkor, amikor még ez év tavaszán is meg lehet csinálni azt, hogy eladják a falu szőlőit a falu lakosainak talpa alól, és azzal az úgymond kétharmados szavazattal, amit az előző Parlament idei módosítása lehetővé tesz, úgymond visszaélve és a félelemre apellálva szépen keresztülnyomják.

Bogárdi Zoltán (MDF)
1990. május 31.

9. 7.

[...] a vidék gondjait, az otthoni tapasztalatokat mondom el néhány szóban.

Adjon nekem erre jogot az a néhány búzafonat, amit vidékiek, falusiak megbízásából tettem ma reggel a frakciók vezetőinek asztalára (*taps*), elvállalva, hogy akik küldték, azoknak az üzenetet tolmácsolom.

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! Alig tíz napja múlt el Péter-Pál, amikor megszakad a búza töve, az érett kalászos szolid alázattal hajtják le fejüket, s várják sorsuk beteljesedését – folyik az aratás. Kis- és nagygazdák méltósággal és felelősséggel végzik sok ezer éves hivatásukat, a jövő évi kenyér, az élet betakarítását.

Aratás előtt a gazdák és gazdaságok határszemlét, Péter-Pálkor ünnepet tartanak. Az aratásra jól fel kell készülni, és iparkodni elvégezni, nehogy letörjön az érett kalász, kiperegjen a szem, jég verje el a termést, vagy gyom nője fel a búzát. (*Felkiáltások: Az önkormányzatról!*) Igen, arról is fogok, igen. Ezek a gondolatok szorosan kapcsolódnak az önkormányzathoz. (*Zaj.*) Ilyen határszemlére és két falu szövetkezetének összevont vezetőségi gyűlésére hívtak meg két hete Mindszent és Szegvár községbe, és egy héttel ezelőtt egy csodálatos, egész napos aratási ünnepre a Békés megyei Csorvás községbe.

Nagyszerű élmény volt részt venni a két, hosszú évek óta kiváló termelőszövetkezet vezetőségi gyűlésén. Nem azt vitatták, hogy az erőszakkal elvett föld visszajár-e vagy sem, hogy a tulajdon-

rendezésnél honnan induljunk ki – számukra ez egészen természetes; a történelmet saját bőrükön érezték –, hanem azt kerestük, hogyan tudnánk megoldani a vidék, a kis- és nagygazdák, a falusi önkormányzatok életbevágó problémáit, hogyan tudnánk feloldani az ellentmondásokat, hogyan tudunk a vidék, a parasztság számára megértést, megbékélést, biztos jövőt teremteni.

Pedig ezek a tsz-vezetők is tagjai az Agrárszövetségnek, de ők ott a faluban, a földeken hirdetik az ígét. Nekik mindennap szembe kell nézni az egész faluval. Öröömöm és jövőbe vetett hitem Csorvás községben erősödött meg, ahol a Kisgazdapárt, a termelőszövetkezet, a fiatal szakember, tsz-elnök és a magángazdálkodók, a falu értelmisége, tanácselnöke és vállalkozói egymást segítve a faluért és a magyar jövőért baráti körbe tömörültek. Ők szervezték a csodálatos aratási ünnepet, modern változatát annak az ősi, szent áhítatnak, amikor apáink és nagyapáink az aratás megkezdése előtt a búzátábla szélén imára kulcsolták kezüket, hálát adva a termésért, és Istentől kértek erőt az aratás embert próbáló munkájához. Ősi pogány misztérium: ők küldik a Magyar Köztársaság elnökének, az Országgyűlés elnökének, a képviselőcsoportoknak, a miniszterelnök úrnak és a földművelésügyi miniszternek kezük munkáját, az asztalukra reggel odatett búzafonatokat. Szerettek volna az Országgyűlés minden tagjának adni (*zaj*), de most másra kell a faluban a munkáskéz!

Tisztelt Országgyűlés! Mi itt az elmúlt héten hosszú vitába bonyolódottunk egy olyan kérdésben, melynek megoldását nyomós okok támasztották alá. A földről van szó. Arról a földről, amelynek tulajdonjogát a pártállam évtizedei alatt kizsárolt felajánlásokkal, önkényesen végrehajtott földrendezésekkel, erőszakos szövetkezetesítéssel és az elnyomók megszámlálhatatlan egyéb zsarnoki ötletével elrabolták jogos tulajdonosaitól.

Ma ez a tulajdonosától megfosztott föld különféle kétes ügyletek tárgya lett.

A volt hatalmi elit jelenlegi – székeikben ülő – képviselői ma a földet próbálják felhasználni leginkább vagyoni hatalmuk átmentésére. A Ma-

gyar Köztársaság Országgyűlése, a hosszú viták ellenére, felismerve ezeket a sötét törekvéseket, az elmúlt héten példamutató egységben juttatta kifejezésre, hogy gátat kíván vetni az állami tulajdonban lévő földek elherdálásának, és a társadalom ellenőrzése alá vonta az állami földek forgalmát, összhangban az állami vagyon védelmével kapcsolatban már korábban hozott döntésekkel. Ezt a védelmet azonban sürgősen meg kell teremteni a szövetkezeti földek számára is. Erre azért van szükség, mert az ország termőterületének több mint 61 százaléka – mintegy 5,7 millió hektár földről van szó –, ha ez a föld, ez a földterület vagy akár csak egy része kétes vagyonmentő ügyletek tárgyává válik, akkor nemcsak az egykori igazságtalanságok jóvátétele válik egyre nehezebbé, hanem a legnagyobb nemzeti értékünk az eddigi országrontók spekulációjának tárgyává válik.

Szerencsére a helyzet ma még nem tragikus, de vészterhes.

Zsiros Géza (FKgP)
1990. június 4.

9. 8.

Szándékom csupán annyi, hogy meggyőzzem Önöket arról, hogy ilyen sorsdöntő kérdésben, a földkérdés szabályozásában a megfelelő törvényi szintre hozzuk a szabályokat. Hiszen milyen törvények tartoznak még a kétharmados törvények közé? A jogalkotás, lelkiismereti szabadság, nemzetiségi törvény, sztrájk törvény, állampolgári törvény. Nem hiszem, hogy a föld sorsa – fontosságát tekintve – ne lenne ezekkel egy sorban. Nem hiszem, hogy a föld jelenlegi kusza tulajdonviszonyainak hosszú távú, stabil, magántulajdonon alapuló rendezése érdekében ne hasonló szintű szabályozás lenne a megnyugtatóbb. Nem hiszem, hogy az ország jelentős politikai erőinek konszenzusos megegyezése nélkül nyugvópontra lehetne juttatni ezt az oly sok indulatot kiváltott kérdést.

A megegyezés esélyét éppen az biztosítja, ha nem kormányonként változó folytonos újr szabályozásban gondolkodunk, hanem valami másban. Én nem vagyok földműves, bár a nagyszüleim középparasztok voltak, amíg lehettek,

és tudom, hogy a föld szent dolog. A föld nem kampánykérdés. Az elmúlt rossz emlékévtizedek során túl gyakran vált mégis azzá, és most az a veszély fenyeget, hogy most ismét erre a szintre süllyed.

A föld kérdése körül kialakult szinte hisztérikus hangulat ebben a mostani helyzetben még fontosabbá teszi a konszenzusos megoldást és az általam javasolt módosítást. Jelenleg ugyanis egy átgondolatlan kampányjelszó és egy anakronisztikus ígéret nehezíti, hogy ezt a kérdést valóban azokra tekintettel lehessen megoldani, akik a föld megművelői.

Szájer József (Fidesz)
1990. június 18.

9. 9.

Lesz-e, lehet-e társadalmi megbékélés? Aratni a politikában is időben kell, mert Pató Pál földjén a kalász elszórja a szemet, a búzát ellepi a gyom, és Pató Pál csak szalmát és polyvát csépel.

Adjon Isten elegendő bölcsességet s áldást az országgyűlés minden tagjának a munkájára. Ezt üzeni Szegvár, a Csongrád megyei 6-os számú választókerület és a Csorvásiak Baráti Köre.

Tisztelt Országgyűlés! A törvényalkotás munkája sürgős. A vidék félti a forradalmat, szeretné azt minél hamarabb megvalósítva és megerősítve látni. Előbb az önkormányzati törvénnyel, azonnal utána a többi, a forradalmat, a privatizációt végigvivő törvényekkel.

Utoljára néhány képviselőtársam felé szeretném tolmácsolni azok üzenetét, akik valamikor Wenckheim báró cselédjei voltak, majd ebből a rövid, de boldog reményekkel teli intermezzo után a szocialista nagyüzem cselédjei lettek. Őket nem hatja meg, ha a képviselők közül bárki is ezzel fenyegeti őket, mert pontosan tudják, kik és hogyan tartották cselédsorban, kik emelték ki, s kik taposták mocsárba őket. Szeretnék, ha nem használnák a képviselőházban ezt a szót. Remélik, most nem intermezzo, de az idők végezetéig boldog, szabad élet következik. Köszönöm, hogy meghallgattak

Szabó Lajos (FKgP)
1990. július 9.

9. 10.

Tisztelt Ház! Tisztelt Képviselőtársak! Szeretnék még szólni az intézkedési csomag Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére gyakorolt hatásáról. Csupán a mezőgazdaságot sújtó elvonás az itt élő kis- és nagyüzemi termelőktől 1,2 milliárd forintot von el. Azoktól, akik amúgy is a legszegényebbek, és akik leginkább szenvednek a munkanélküliségtől. Jelenleg 7200-an vannak, naponta 300-350 fővel gyarapodnak.

Ismerjük az ország gazdasági problémáit, a feszültségeket, külföldi hitelezőink elvárásait tervezett felemelkedésünk érdekében; mégis úgy érezzük, a számla nagy részét indokolatlanul az itt élő emberekkel akarják kiegyenlíteni. Mi úgy gondoljuk, áldozatot nekünk is kell hozni a rendszerváltás érdekében, de egy csaholci dolgozó esetében ez lehet 35 000 forint is? Ott, ahol ordít a szegénység, és az átlagkereset ennek kétszerese sincs? Ilyen mértékű elvonás a termelési ciklus végén, közepén, amikor a termelőknek esélyük és lehetőségük sincs a változásokra való reagálásra, a rugalmas alkalmazkodásra – felelőtlenség. Év végére a tömeges munkanélküliség – egyéb lehetőség híján – biztos. Ez a Kiszegzapárt népsegítségé? – mint hallottam délelőtt. Mivel kiderült: sem állataink húására, sem tejére, sem gyapjújára; sem libáinkra, annak tollára, búzáinkra, kukoricánkra, almánkra ilyen áron nincs szükség, iparunk nem lévén, gyors segítségre van szükségünk.

Címzem azt a szatmári emberek megbízásából a Kormány tagjai felé azért, hogy az országnak mi is hasznot hozó állampolgárai lehessünk: tömeges munkanélküli-segély nem életcélunk. A múlt rendszer kirakatpolitikái elképzeléseibe sem fértünk be, attól túl keletre estünk, most pedig megtudtuk: felesleges dolgoznunk, illetve feleslegesek vagyunk. A változtatásra mi önerőből nem leszünk képesek, mert a jelenlegi törvények alkalmatlanok a tulajdon, a föld kérdésének tisztázására, kapcsolatunk, tőkénk nincs, szakembereink is alig.

Tisztelt Ház! Képviselőtársaim! Félek, hogy – kedvenc állatom közmondásából származó hasonlatával éljek – ismét azt a lovat terhelik túl, amelyik húz, amelyik még húzni tudna.

Vargáné Piros Ildikó (független)

1990. július 10.

9. 11.

Körzetemben, Rákóczi földjén – mint már dél előtt is mondtam – 84 település van. Ezek olyan apró falvak, ahol a létért kell küzdeni az ott lakóknak. Igen, tisztelt Képviselőtársaim. Önök közül sokan hivatkoznak az európai példákra. Persze, át kell vennünk a hagyományos európai értékeket. Tanulmányoznunk kell az európai önkormányzatokat. De azt is tudomásul kell vennünk – ezek mellett –, hogy Európa nem arra kíváncsi, mit veszünk át tőle, hanem arra, hogy mit viszünk be a közös európai házba. Emellett ismernünk kell sajátos helyzetünket is. Én jól ismerem a körzetemet. Talán el sem hiszik, ha elmondom, mi van ott. Pedig az önkormányzatok tárgyalásánál ezt feltétlenül tudatni szeretném. Felénk ugyanis örülhet a falu, ha boltja van. Ezekben az egyke vegyesboltokban örülnek, ha egyáltalán van valami. Tejet felénk 10 órakor már a környéken sem lehet kapni. Több olyan falu van, ahová hetente csak kétszer szállítanak. Kenyérért délben állnak sorban az asszonyok, mert délelőtt még nincs, délután pedig már nincs. Húsáru hetente kétszer van, persze csak akkor, ha a húsboltos nincs táppénzen vagy szabadságon, mert ebben az esetben akár 4-5 falu ellátása több hónapon át teljesen szünetel. Fagyasztott áru? Több helyen azért nincs, mert nincs pénz egyetlen mélyhűtőláda beállítására sem. Nem éri ez meg senkinek. Kávédaráló nincs. Egy kis falu boltjában hosszú évek óta kérik ezt az emberek, és nem kapják meg, a válasz az, hogy nincs rá fedezet. Ezért a szomszéd falu boltjába járnak le ezek a 60 év feletti, idős emberek, hogy a kávé ledarálják, mert otthon nincs darálójuk.

Nemcsak az ellátás gyatra. Nem erről akarok beszélni. Nincs egészséges ivóvizünk. Az iskolába télen gyalog járnak le a gyerekek, ha nincs busz, vagy sokat kellene rá várni, mert annyit késik. A falusi iskolákban több helyen nincsenek higiénikus mosdók, udvari WC-re járnak télen is a gyerekek, alsó tagozatosok, 7–10 évesek. A tanácsadóknál pedig, ahová az újszülött csecsemőket hordják az anyukák, és ahol a terhes kismamák várakoznak, nincs WC, mert hosszú évek óta nem csináltatott a tanács szennyvíztározót, túl drága lenne.

Ezek után, ha azt mondom, hogy szennyvízhálózat, személyszállítás felénk csak álom lehet, bizonyára elhiszik.

Egy óvoda éves játékköltsége nálunk nincs annyi, mint egy képviselő havi bére. Veszélyben forog az intézmények fenntartása több helyen is. Egyes vidékeken 6-7 falunként van egy orvos, egy pap. Hogyan lehet gazdája, atyja 6-7 településnek egyszerre? Amikor ezt a körzetet megismertem, szinte el sem akartam hinni, hogy még egyáltalán ilyen van Magyarországon.

[...]

Nem tudom, ismerik-e Önök Magyarország egyik legkisebb faluját, mely egyben a legszebb is, Mogyoróska. Tudják-e, hogy ebben a faluban még 80 lélek lakik? Igen, 80 lélek, nem 80 fő. Ott tiltakoznak ez ellen az emberek. Nincs iskolájuk, óvodájuk, orvosuk, de nagy szerencséje van a falunak, mert egy lelkes görög katolikus papcsalád tartja az ott élőkben a hitet. Ennek a falunak egy lakója az önkormányzati törvénytervezet vitája kapcsán megkeresett engem, és elmondta, hogy számukra megalázó a törvénytervezet azon része, mely 200 fő alatt nem teszi lehetővé az önkormányzatok létesítését. Legalább a lehetőséget adjuk meg – kérték. Nem értik, miért nem adunk rá esélyt, hogy feléledjenek. Nekik van 300 kataszteri hold erdejük, közbirtokuk, 600-700 hold szántóföldjük, és úgy gondolják, hogy az önkormányzatot fenn tudnák tartani. Miért nincs erre joguk? Válaszolni nem tudtam kérdésükre, csupán azt mondtam, hogy módosító indítványt fogok előterjeszteni, ami – azt hiszem – a törvénytervezet alapkoncepciójával nem ellentétes. Adjuk meg a lehetőséget – ne kötelezzük a 200 fő alatti településeket az önkormányzatok létesítésére, mert nagyon sok település erre képtelen is lenne –, mert ha csak egyetlen ilyen település is van az országban, aki önállóan akar önkormányzatot létesíteni, akkor is kár lenne tőlük elvenni azt a jogot!

Azt hiszem, nem fog jelentkezni túl sok 100-200 fő alatti település az önkormányzatok létesítésére.

Amit most mondok, valóban olyan, mint a népmese. Van a körzetemben egy falu, melyben egyetlenegy lélek lakik. E falu neve Szandicska.

Ebben a faluban a választások alkalmával plakátokat ragasztottam, és ez az egyetlenegy választópolgár odajött hozzám. A néni csodálkozott, hiszen őt csak a szomszédfalusi barátnői szokták megkeresni, akik szintén 60-80 évesek. 4-5 km-t gyalogolnak hozzá, hogy elvigyék neki a tejet, kenyeret és a postát.

Én arra kérném a képviselőtársaimat, hogy ezzel az új törvénnyel akadályozzuk meg, hogy ezek az általam említett falvak – Mogyoróska, Arka, Hejce; de azt hiszem, Önök is említhetnének ilyen falvakat sorban – ne váljanak Szandicskává!

G. Nagyné dr. Maczó Ágnes (MDF)
1990. július 23.

9. 12.

A választás kiíratott, a jelöltállítás megkezdődött. Csaknem ezer magyar kistelepülésen a hat parlamenti párt közül legfeljebb egy, vagy egy sem működik. Több száz településen lényegében nincsen semmiféle faluközösség. A helyi társadalmat a teljes széttagoztság és egykedvűség jellemzi. Nincsenek jelöltek, és főképp nincsen polgármester-jelölt, hacsak nem tekintjük annak a jelenlegi tanácsi tisztségviselőket, akiknek egy része, gondolom, szívesen folytatná más elnevezéssel mostani hivatását. Nem hiszem, hogy az önkormányzati törvény megalkotásakor ez lett volna az elsődleges szándékunk. A falusi értelmiség, az orvos, a gyógyszerész, a tanító, a könyvtáros nehezen adja fel hivatását, ebben most Kóródi Máriának éppenséggel igaza van, még ha másodszor idézte is az érvelését, hiszen a polgármesterek – az új polgármesterek – előző állását időközben be kell tölteni. A falu nem maradhat orvos, pedagógus, vagy gyógyszerész nélkül. Esetenként sok helyütt a szolgálati lakást is le kell adni, mert anélkül eséllyel nem hirdethető meg az az állás, a polgármesteri megbízatás lejártakor pedig a szabad, demokratikus Magyarország polgármestereinek egy része kénytelen lesz elköltözni lakóhelyéről, hacsak nem akar örökös polgármester lenni.

Szokolay Zoltán (MDF)
1990. augusztus 29.

9. 13.

Tisztelt Képviselőtársak! Itt egy kis kitérőt kívánok tenni. Számos ok miatt bizonytalanság, tanácstalanság jelei tapasztalhatók az agrárágazatokban. Már-már annak a gyanúja is felmerült, hogy a költségvetést a falu rovására kívánjuk szánálni. Mi igaz ebből? Annyi feltétlenül, hogy e területen is felhalmozódtak az ésszerűtlen tulajdonviszonyokból, az irracionális üzemméretekből, a krónikus tőkehiányból fakadó problémák. Mindezt sorozatban tetézték a fagykárt, belvizet, aszályt hozó esztendők. A gazdaság általában gyenge teljesítménye, a fizetőképesség visszaesése, a piaci követelmények szigorodása minden korábbi siker ellenére felkészületlenül érte az önvédelmi és szabályozó mechanizmusokkal nem kellően rendelkező termelőket, feldolgozókat az agrárágazatban.

Botos Katalin
pénzügy-minisztériumi államtitkár
1990. december 11.

9. 14.

A Kormányban néprajztudós is ül, úgyhogy bizonyára szóba került ez a kormányüléseken, hogy nem valami egyéni furcsasága bizonyos magyar állampolgároknak, hogy ott laknak, hanem egyszerűen néprajzi tény; az Őrségben például másfajta település nincs is, mint kétszáz fő alatti. Mire való ez a kétmillió forint? Amikor annak idején ezt elkezdtek folyósítani minden magyar településnek, minden magyar falunak, akkor azért kezdték el folyósítani, mert ha egyszer a települést településnek mondjuk, akkor ott vannak bizonyos alapfunkciók, úgymint: kell egy buszmegálló, aztán kell valamiféle közvilágítás, kell egy pecsét – hogy az falu legyen –, és kell valahol imádkozni. Hogyha valamely faluban 10-15 fővel kevesebben laknak, akkor úgy gondolom, attól még nem lehet arányosan sárosabb a buszmegálló, halványabb a közvilágítás, kisebb a pecsét – vagy halkabb az imádság. Egyetlenegy megoldást tudok elképzelni – mert az a megoldás nem tetszik, hogy csak bántjuk a kis falvak lakóit, mert ők véletlenül oda születtek. Egy sokkal határozottabb megoldást tudok elképzelni:

hozzunk egy országgyűlési határozatot, hogy ezek az emberek költözzenek föl Budapestre. Ez negyvenezer ember, tehát pénzügyileg Budapesten ez nem oszt, nem szoroz – ezért nem kell újabb metróvonalakat építeni, nem kell fényesebb közvilágítás. A templomokban lesz egy kis zsúfoltság, mert a falusi nép nagyon vallásos – de azt hiszem, hogy egy kis beosztással meg tudjuk szervezni.

Ha mégsem ezt a megoldást választjuk, akkor számot kell vetnünk azzal, hogy ebben az országban nem lehet mindenki csöngői, vagy tabajdi, vagy ipolytölgyesi. Van, aki kinyitja a személyijét, és menten kiderül belőle, hogy ő csak kisküzesi vagy – ne adj' Isten – orbánysfai. Én úgy gondolom, ezek a helyek pont ugyanolyan méltók arra, hogy megbecsülésben részesítse őket az Országgyűlés, tehát ha nem fogadjuk el azt a szemléletet, hogy ilyen csip-csup falvakat nem lehet fönntartani ebben az országban, akkor azt a szemléletet kell elfogadnunk, hogy bizony, többletköltségekkel jár egy ilyen kis falunak a fönntartása.

Derdák Tibor (SZDSZ)
1990. december 27.

9. 15.

Azt már csak melleleg jegyzem meg, hogy a példában szereplők állandó orvosi ellátásra szorulnak. A falvakban a legrosszabb a helyzet, hiszen a nyugdíjak átlaga 6000 forint körül mozog, valószínűleg annak hatására, hogy az ilyen állapot kialakításáért felelősek kissé cinikusan értelmezték azt a népi bölcsességet, hogy ebben az országban utolsónak a paraszt és az egér fog éhen halni. Persze a mi feladatunk nem abból áll, hogy dramatizáljuk a helyzetet, mert a részvét és az együttérzés önmagában kevés. Nekünk javítanunk kell ezen a állapoton úgy, hogy javuljon a közérzet is.

Prepeliczay István (FKgP)
1991. január 14.

9. 16.

Elmondották Szabolcs-Szatmár megyei választóim most, amikor végigjártam a vidéket, hogy milyen mérvű a ragaszkodásuk a földhöz. Elmon-

dotta az egyik választóm, hogy neki az az egy-két hold föld, amit a kárpótlási törvény elvenne tőle, olyan, mint az én diplomám. Neki ez jelenti a megélhetést, és ahogy nekem vagy képviselőtársaim közül sokaknak a diploma jelentette valamikor a megélhetést, ha azt az egy-két hold földet elveszik tőlük, akkor lényegében az ő diplomájukat vették el.

Felállt egy parasztember, akinek valamikor szeszfőzdéje és kocsmája volt. Elmondotta, hogy borzasztóan fáj neki, illetőleg felmenőinek, amikor elvették a szeszfőzdéjét, rettenetesen fáj, amikor elvették a kocsmáját, de ő ezeket mind tudomásul veszi, de neki volt egy, egyetlenegy hold földje is, és ő naponta azóta is kijár azt az egyetlenegy hold földet megnézni. Arra kért engem, hogy mondjam el a Parlamentben, hogy ő egész életében, bármit csináltak vele vagy családjával, mindent tisztelettudóan tudomásul vett, de ha ő azt az egy hold földjét nem kapja vissza, akkor ő azért gyilkolni fog. És kért engem arra, hogy mondjam el Önöknek a Parlamentben, kérjem meg a miniszterelnök urat, kérjem meg a Kormányt, vonja vissza az 1020-as törvénytervezetet (*mozgás*) és terjesszen elő ahelyett egy olyan, a reprivatizációs alapgondolatból kiinduló törvényjavaslatot, amely a földet és az egyéb visszaadható vagyont is visszaadja mindazoknak, akiknek még visszaadható; amint történt ez Csehszlovákiában, amint történt ez Romániában, amint történt ez Németországban. És ha valamilyen vagyontárgy nem adható vissza, akkor mindaz, aki már nem kaphatja vissza, majd tudomásul veszi még azt is, hogy az államnak a lehetőségei korlátozottak. De szeretnék látni az emberek azt, hogy a Kormány részéről megvan a jó szándék, hogy a népi követeléseket kiélégítsék.

Torgyán József (FKgP)

1991. január 21.

9. 17.

A másik, a legsúlyosabb koncepcionális kérdés az, hogy ebben a törvényben helye van-e a föld bármiféle megkülönböztetésének. A többségi véleményünk szerint a föld speciális tulajdon, speciális termelőeszköz. Ezt a közgazdászoknak –

talán nyugodtan mondhatom – minden árnyalata elismeri; a fiziokratáktól, a liberális közgazdaságtan híveitől, a marxistákig és az utópista szocialistákig.

A gazdasági példaképeinknek tekintett fejlett európai államok mindegyikében speciális szabályok szabályozzák a föld tulajdonjogát, forgalmát, sőt nagyon sok helyütt még a megművelésének módját is. A kereszténydemokraták, de azt hiszem, hogy minden, vallásos felfogásból kiinduló ember is a földet életforrásnak és lélettérnek tekinti, amelyet az emberiség, és nem az emberiség egy része, hanem az egész emberiség kapott az Istentől. Ebből a kiindulási alaptól kiindulva jut el a kereszténydemokrácia ahhoz a koncepcióhoz, amelyhez sokan sok irányból és sok más kiindulópontból is eljutnak. Ahhoz, hogy a földnek az egész emberiség javát kell szolgálnia, kénye-kedve szerint a földet senki ki nem sajátíthatja, és tulajdonában csak az tarthatja, aki elismeri és teljesíti azt a kötelezettséget, hogy a földet meg kell művelnie, vagy annak megműveléséről gondoskodnia kell, és tulajdonosi jogait kizárólag a közjó érdekében gyakorolhatja. Közel áll ez az elgondolás ahhoz a rég ismert és régen sokat hangoztatott jelszóhoz, hogy a föld azé, aki megműveli.

Tévedés az, hogy ez a jelszó a kommunisták jelszava volt, és a kommunista pártnak az elképzeléseit rejtette maga mögött. Ezt a jelszót annak idején valamennyi párt és az egész ország népe is magáévá tette. Tartalmilag nehéz ennek a jelszónak az igazságtartalmával vitatkozni. Azok, akik jobb- és baloldali kommentárok nélkül ismerik a két háború közötti magyar történelmet, tudják, hogy a szociális pápai enciklikákat lobogtató KALOT-legények mozgalma és a más indíttatású népfőiskolai és népi mozgalmak együtt külső beavatkozás nélkül is rövid időn belül szétrobbantották volna a nagybirtokrendszert. Végeredményben tehát pártunk koncepcióját nem tudnám tömörebben és teljesebben megfogalmazni, mint ahogy ezt a második vatikáni zsinat iránymutatása teszi. Így szól: „A körülményektől függően a reformokat kell bevezetni ahhoz, hogy megnőjenek a hozamok, hogy javuljanak a munkafeltételek, hogy növekedjék a vállalko-

zás biztonsága, hogy ösztönzést kapjon a kezdeményező kedv. Arra is szükség van, hogy az elégségesen meg nem művelt földbirtokokat felosszák azok között, akik képesek lesznek felvirágoztatni.” A törvényjavaslat kapcsán pártunk felfogása tehát az, hogy a törvényben meghatározandó felső határig, de egyébként a lehető legcsoportbátlanabbul, kárpótlási jegy közbeiktatásával vissza kell hogy jusson a föld azoknak, akikről elvették, és akik képesek és akarják is azt megművelni vagy megműveléséről gondoskodni. A többi volt tulajdonost pedig a kártalanítás, illetve kárpótlás általános szabályai szerint kell kárpótolni. E felfogással szemben a leggyakrabban felvetett aggályok az Alkotmánybíróság ismert döntéséből erednek. Én ebből a döntésből pontosan azt olvasom ki, hogy az Alkotmánybíróság szándékosan nyitva hagyta a kaput a földdel kapcsolatos pozitív diszkrimináció mellett felhozható érvek számára. Sőt a legfontosabb érvet maga is elrejtette a határozatban. Ez az érv a modern piacgazdaság, amelynek megteremtése alkotmányos kötelességünk. A példaképpen előttünk álló országok mezőgazdasága, a földek korlátozott magántulajdonát, a tulajdonosok általi megművelését és a szigorúan önkéntes, sokszínű szövetkezetek virágzását mutatja. Az e kép elérése irányában tett első nagy lépés, amelyet ez a törvény jelentene, semmiképpen nem lehet alkotmányellenes. Elhangzott a Fidesz részéről egy olyan álláspont, amely lényegének azt értelmezem, ami egybecsendül pártunk néhány tagjának véleményével, hogy ebben a törvényben csak a kárpótlási kérdésekkel kellene foglalkozni, és semmiképpen nem hozhatók össze egy törvényen belül olyan rendelkezések, amelyek a földre, a föld sorsára, a föld felosztására, tulajdoni rendszerére vonatkoznak.

Füzessy Tibor (KDNP)
1991. február 1.

9. 18.

Szerettem volna mondani valamit a föld speciális kezelésének a szükségességéről. Nem mondom most azt el, csak egy tévhitet szeretnék eloszlatni. Állandóan arról beszélünk, hogy a föld az

igazi érték. Én ezt nem akarom vitatni, ez egy etikai állítás, és ilyen értelemben nem lehet vitatni, de ne felejtsek el azt, hogy a magyar föld az elmúlt évtizedekben leértékelődött, és nemcsak a szövetkezeti szerveződés miatt vagyunk bajban a mezőgazdasággal, hanem azért is, mert azok az éghajlati és egyéb előnyök, amelyekkel Magyarország a 19. században rendelkezett, a közlekedési költségek jelentős csökkenése következtében, a világ integrált mezőgazdasági piacának a megjelenése következtében lemorzsolódott, nagyon nagy mértékben csökkent, és az a Közös Piac, amelyik a legfontosabb potenciális vevő, nagyon ravasz, saját mezőgazdaságát alimentáló politikát folytat, ami mindazoknak, akik valamilyen oknál fogva kívül rekedtek a Közös Piacon, nagyon nagy kárt jelent.

Tardos Márton (SZDSZ)
1991. február 5.

9. 19.

A Szocialista Párt egyetért a kárpótlás eszméjével, támogatja is a privatizációt, de a reprivatizációt ellenzi. A földtulajdonviszonyok rendezésében mégis elfogad bizonyos eltéréseket az általános elvektől. Elfogadjuk például a termőföldvételi jog gondolatát, mert a föld különleges tulajdon, különleges termelőeszköz, vagyon, megélhetés, életforma. Elfogadjuk azért, mert a kistelepülések lakóinak nincs más lehetőségük a földért kapott kárpótlás befektetésére, a falvakban nincsenek üzemek, vállalatok, nincs más megélhetési lehetőség. Elfogadjuk a termőföldvételi jog gondolatát azért is, mert a föld közelében maradtak nagyon erősen kötődnek még ma is a földjeikhez. Elfogadjuk azért is, mert számunkra fontos ezeknek a közösségeknek a békéje. Ezekért fogadjuk el hát annak a lehetőségét, hogy a helyben lakók törvényes rendben, kárpótlásuk fejében földtulajdont szerezzenek.

Ugyanakkor mi, szocialisták, csak olyan megoldást támogatunk, amely elismeri a szövetkezeti vagyon törvényességét, és garantálja a hasznosítás lehetőségét, mert szerintünk véget kell vetnünk a szövetkezetek ellen folyó hadjáratnak, és garantálni kell a szövetkezeti vagyon sérthe-

tetlenségét az Alkotmány szellemében. Ez a több százezer tsz-tag tulajdonos a mai magyar törvények szerint. A sérelmeket ugyanis, tisztelt Ház!, nem a szövetkezet tagjai okozták. Ők vétlenek a törvénytelenésekben [...]

Lakos László (MSZP)
1991. február 11.

9. 20.

Hisz tudnunk kell azt, hogy meggyötört és kiszarolt, nemcsak a hatvanas években, hanem azóta folyamatosan, és megkérdezném akár a kormánypártiakat, akár az ellenzéket, hogy az elmúlt 30-40 évben valaki képviselte-e hitelesen a parasztságot, vagy ugyanúgy a munkásságot. Én azt hiszem, hogy nem tudunk mondani senkit sem. Száz és ezer példát mondhatnánk, amikor almabotrányok, burgonyabotrányok és sorolhatnám tovább, hogy milyen események újra és újra zavarták a kedélyeket.

Tehát a fejlődés tekintetében látnunk kell, hogy a parasztság 91–95%-a degresszió nélkül visszakaphatja a földjét vagy kárpótláshoz juthat. Ezt mindannyiunknak tudni kell, mert számunkra fontos az igazságtétel, de én ugyanúgy együttérzek azzal a tsz-taggal, aki 20-25-30 éve esetleg vezeti az MTZ-traktorokat, sok munkájában gyomorsüllyedést kap, gyermekeket nevel, OTP-t fizet, és most, legalábbis a mi környékünkön, 20-30 ember van egy-egy kisebb faluban is munkanélküli-segélyen. És sajnos, azt látom, hogy nem nagyon van jövőképük. Nem nagyon van jövőképük, és egyetlen útjuk a feszültség levezetésére sokszor a kocsma.

Tehát amikor én sokat várok ettől a tervezettől, és én bízom benne, hogy a falu a lepusztulás után egy új úton indul el, akkor azt is el kell mondanunk, hogy nem könnyű sors vár rájuk. Nehogy azt higgyük, hogy valami óriási nagy adomány. És mit kapnak az emberek? Kapnak lepusztult falvakat, olyan termelőszövetkezeteket, amelyeknek a gépparkja lerohadt, vagy szinte elpusztult, lesaványodott és elsavanyodott földeket, és aztán előregedett falvakat. Ez az egyik oldal.

És aztán milyen piacot kap? Ahova kellene az élelem, és az éhezés határán vannak, nincsen

pénz. Ahol pedig pénz van, ott túltermelés. Tehát nagyon kemény munkát és harcot vállal az magára, aki a jövő felé indul el.

Még a múltból egyetlen mondatot, hogy amikor az embereket a földtől megfosztották, akkor nemcsak a tulajdontól, hanem az élettértől is. Gondoljunk ilyen fogalmakra, mint a szabolcsi fekete vonat. Én tudom, hogy Pestnek szinte felét szabolcsiak építették fel. De tudom, hogy milyen iszonyatos áron. Amikor a hét napból egy napot vagy 14 napból egy napot lehetett otthon a szabolcsi munkás. Tudom, hogy mennyi család széthullott, mennyi embert vitt el az alkoholizmus és ezernyi dolog felé.

Aztán jöttek az ipartelepítések. Szomszéd falunk, Aranyosapáti, tíz évvel ezelőtt épült, összességében egy 1000 négyzetméteres raktárterület. Az első óriási dolog volt, hogy az 1910-es évben gyártott szövőgépet telepítettek le. Természetes, hogy a pesti vízfej-vállalat szedte fel a pénzt, és az emberek dolgoztak az éhbérért. Két év múlva már zoknikat válogattak ezen a helyen. Egy fél év múlva ládatetőket szegeztek. Újra egy év múlva üveget csiszoltak, aztán majd tollraktár volt a helyiség, és most üres. De ez a vidékre mind jellemző volt, mert nem volt tulajdonos, nem volt, aki megvédje az érdekeket, nem volt gazda, mert a biblia-fogalom szerint is a nagy probléma ott van, hogy a béres az a nyájból él, a gazdának pedig tulajdona a nyáj.

Szűcs M. Sándor (MDF)
1991. február 18.

9. 21.

Közhelynek tűnik, de egy évezred bizonyítja, hogy akié a föld, azé az ország. Ez igazság miatt ontották vérüket a középkor és a török kor magyar seregei, a földért váltak élő vagy halott hőssökké 1848–49 frissen szabadult jobbágysai, ezért szavazta meg, majd védte szinte körömszakadtáig Ideiglenes Nemzetgyűlésünk és népünk az 1945-ös földreformot.

S most is ezért folyik a látható vagy láthatatlan, de mindent kockára tevő küzdelem. Ha már országunkat harmadára zsugorította ez a viharos és baljós század, legalább mostani földünk minél

nagyobb hányadának meglegyen a felelős, többet el nem űzhető gazdája.

Nem várja senki, hogy pénzért, üzemért, gyárért, autóért vagy bármely más vagyontárgyért bárki is az életét kockára vesse. De a földért, amelynek mennyiségi összegzése a haza, ha úgy hozza a sors, meghalni is kötelesség.

A különleges kötelesség pedig különleges jogokat, eltérő jogalkotást vindikál.

És ugyanebből a történelmi okból fakad az az igényünk is, hogy idegen ország nem magyar anyanyelvű állampolgárai részére – a legminimálisabb szükségleteket leszámítva – a magyar föld nem adható el. De ugyanebből a történelmi okból fakad az az igényünk is, hogy azon hatalmas földterületeket, amelyeket sem elűzött vagy már föld alá költözött egykori tulajdonosaik, sem utódaik nem tudnak birtokba venni, a mai, föld nélküli tsz-parasztok ezrei vehessék birtokba, legyenek ők annak felelős gazdái, hűséges, késhegyig menő őrzői.

Karsai Péter (MDF)
1991. február 25.

9. 22.

Szeretném megkímélni a részletes vitában történő felszólalástól képviselőtársaimat, ezért csak néhány szót a földről. Valahogy úgy érzem, hogy Amerika partjait megpillantva a hajózásba már belefáradt Kolumbusz Kristóf kiálthatott fel ilyen érzelmi töltéssel, hogy: föld! föld! – mint ahogy a magyar közvélemény ezt a szót fogadja, hogy föld. Ezt a földet közép-kelet-európai tájon nevezték már anyácskának, szentségnek, őserőnk forrásának, jövőnk zálogának, sőt itt a Ház falai között még Kohinoor gyémántnak is. (*Derültség.*)

Ha megengedik, elmesélem, mert nem felejttem el azt az ifjúkori élményemet, amikor a második világháború alatt egy pénzbefektetési ügyről egy bölcs rokonom azt mondta, ne vegyetek Napóleon-aranyat, mert azt nem tudjátok úgy eladni és eldugni, hogy majd a győztes hadsereg katonái ki ne ássák, meg ne találják. Ne vegyetek házat, mert jönnek a repülő, szétbombázzák, romok maradnak utána, földet vegyetek, földet, mert a földön keresztülmehet a tank,

nem történik semmi vele, a bomba is csak egy tölcsért hagy, azt be lehet temetni. A valóság azért az volt, hogy a földön ugyan a tankok keresztülmentek, de mégis vér serkedt a lánctalpak nyomában, jöttek a kuláklisok, kitelepítések, padláslesöprések. Úgy néz ki, hogy a bombatölcsérek is még szépen megmaradtak ezeken a földeken, ezért talán merész gondolatnak tűnik, de a szépen hangzó pozitív diszkrimináció a föld tekintetében úgy a vagyontárgy, mint a sérelmet szenvedett parasztság vonatkozásában is megállapítható, mert lássuk be azért, minden elfogultság nélkül, hogy a földet túró paraszti réteg a történelmünk folyamán szinte mindig a jogfosztottak, a kizsákmányoltak, az áldozatok rossz oldalára került. Őket fosztották meg a szabad költözködés jogától, ők mentek a tüzes trónra, ők tántorogtak ki Amerikába, és csak a történelem ritka pillanataiban fordult elő, hogy felcsillant előttük valami jóvátétel reménye, mint az 1848-as szabadságharcban a jobbágyfelszabadítás vagy 45 után a földosztás.

Isépy Tamás (KDNP)
1991. március 4.

9. 23.

Az Alföld népességének az országos átlagot is meghaladó áldozatvállalása, szorgalma, társadalmának tájhoz való ragaszkodása, identitása, tradícióinak revitalizálhatósága.

Az Alföld gazdasága, népessége, társadalma, településhálózata alkalmatlan központilag elrendelt egységes terület- és településfejlesztési politika megvalósítására. Az is tény viszont, hogy egy múltjától, tradícióitól elszakadó totális piacgazdaság bevezetésére sem alkalmas. Ez is indokolja egy hosszú távú tájvédelmi és tájhasznosítási koncepció meghozatalát, amelyben ki kellene térni az épített humanizált környezet tájjellegét megőrző védelmére, a tanyai gazdaság komplex építési szabályozási lehetőségeinek a kidolgozására, az alföldi kisvárosok, mezővárosok sajátos gazdaságfejlesztési igényeinek a megfogalmazására, a megyék társulások lehetőségeinek a szorgalmazására, komplex kistérségi, táji fejlesztési tervek kidolgozására, az átalakuló álla-

mi intézményrendszer az Alföldön eltérő város-falu kapcsolatrendszerből adódó igényeire, amely elvezethet az egész régió különböző automatizmusok által működő általános fejlődéséhez. Kíváncsús azért az Alföld-fejlesztési intézet létrehozása is.

Pánczél Gyula (MDF)
1991. április 9.

9. 24.

Egy nemzet állapotát ugyanis valahogy mindig jelzi, hogy hogy élnek az emberek a kistelepüléseken, és ebből a szempontból én is a vidékre, a magyar vidékre, a magyar kistelepülésekre helyezném a hangsúlyt.

Akkor, amikor kezembe vettem ezt a törvényjavaslatot és néztem ezeket a kistelepüléseket, eszembe jutott egy falunév, amely sajnos már nincs benne, ez Gyűrűfűnek a neve, amely tulajdonképpen szimbólummá vált, az elpusztult falu szimbólumává. Amikor azonban ez eszembe jutott, akin már nem lehet segíteni címszó alatt, akkor azért nagyon sok olyan település neve van itt felsorolva, amely lehet, hogy Gyűrűfű sorsára jut. Így ki szeretném említeni Szabolcs-Szatmár megyéből Hetefejércse és Beregdaróc községeket, de máshonnan is emelhetnék ki ilyen községet.

Csépe Béla (KDNP)
1991. június 4.

9. 25.

Tisztelt Miniszter Úr! Egy hónappal az aratás előtt a várható gabonatermés több mint egyharmada eladhatatlan. Azok a termelők, akik az állatállományuk szükséglete feletti mennyiséget rendszeresen gabonában értékesítik, hiába szaladgálnak fűhöz-fához és az állami kézben levő gabonaiparhoz, nem találhatnak vevőt mintegy 3 millió tonnányi gabonájukra. Ha a búza is eladhatatlanná válik, ezek a termelők tönkremennek, sőt képtelenek lesznek az őszi munkákat finanszírozni.

A gabonaügy a tavaly őszi aszálykár miatt kialakult hiánypszychózis és a Földművelésügyi Minisztérium tájékoztatatlansága miatti tétovázás eredményeként terebélyesedik. Hiszen a Kor-

mány tavaly ősszel megtiltotta a gabonaexportot, és komoly támogatással több százezer tonna takarmányt hozott be. Kínos helyzetbe került a Kormány, hiszen már egy-két hónap múlva, azaz ez év elején kiderült, hogy búzából feleslegünk van.

Juhász Pál (SZDSZ)
1991. június 4.

9. 26.

Ami viszont a tulajdonjog rendezésének kérdéséről, legyen szabad rámutatnom arra: számomra ott van a választóvonal, hogy ez a rendezés az állampárt kedvezményezettjeinek fogja-e a tulajdonjogot visszajuttatni, tehát a kifosztóknak, vagy a kifosztottaknak. Mert szerintem akkor beszélhetünk rendszerváltásról, hogyha a szocializmus évtizedei alatt kifosztottak fogják visszakapni a vagyoniukat, és nem a kifosztóknak fogunk valamiféle jogi lehetőséget adni arra, hogy a vagyoniukat tovább gyarapíthassák.

Teljesen világosan látni kell azt, hogy a licitációs módszer, az árverési módszer az idegen a magyar ember lélektanától, a magyar paraszt teljességgel alkalmatlan arra, hogy a saját tulajdonáért bárkivel meg lehessen versenyeztetni, hiszen a magyar parasztok jelentős részben kis falvakban, tanyákon eldugva élik az életüket, az életnek olyan rejtelseiben, mint az árverés, nyilvánvalóan nem rendelkezhetnek olyan jártassággal, mint az állampárt évtizedeiben igen jelentős gyakorlatot szerző személyek. (Zaj.)

Torgyán József (FKgP)
1991. június 18.

9. 27.

Kedves Kisgazdák! Én javaslom, hogy a nagyválasztmány előtt döntsék el, hogy mit is akarnak tulajdonképpen. Mert arra hivatkozni, hogy a parasztságnak ez és ez az érdeke, és hogy mit szól ehhez a parasztság... Azt hiszem, önök nem ezt várják, hanem azt, hogy arra a fölszólalásra, ami itt elhangzott, a parasztság úgy válaszol, hogy az öklét rázza az égre – erre pedig ebben az országban nincsen szükség. Én sajnálatosnak tartom azt a kijelentést, hogy a parasztságtól távol

áll ez a licit-dolog, és teljesen alkalmatlan erre. Nem tudom, képviselőtársam albumból vagy pódiumról ismeri-e a magyar parasztot... *(de-rültség a baloldalon)*..., de ez a paraszt bebizonyította, hogy igenis, tud vállalkozni, és igenis, tudja, hova teszi a pénzét. Nem kell ennyire lebecsülni őket! Ezer évig tudták azt, hogy mit kell csinálni, akkor is, ha esetleg a felsőség nem mindig tudta, hogy mit kell csinálni. Azt hiszem, a magyar paraszt nemcsak hogy tudja, hova tegye a pénzét, hanem át is lát a rostán, és észreveszi azt, hogy az ő nevére hivatkozva mi folyik itt. Köszönöm.

Bogárdi Zoltán (MDF)
1991. június 18.

9. 28.

Hogy világosan lássuk a helyzetet: kétféle sorscsapás van most a szövetkezetek fölött. Az egyik sorscsapás a gazdasági válság kegyetlenül, a másik sorscsapás pedig a történelem, amelyiket mi képviselünk vele szemben.

Az első sorscsapás, az üzleti élet összeomlása abba a helyzetbe hozza az összes magyar gazdálkodót, és köztük a szövetkezeteket is, hogy kínosan keressék, hogyan tudnak új piacok felé fordulni a kiesett piacok helyett, ezért módosítani azon, amit csinálnak, más kapacitásokat bevonni; illetve legtöbbször ennél elemibb gondokkal küszködnek, hogy az összeesett piacok miatt kiesett bevételek ellenére ne kelljen minden munkásukat elbocsátani, munkanélkülivé tenni, hanem valamilyen módon a továbbélést biztosítsák maguknak.

Juhász Pál (SZDSZ)
1991. szeptember 10.

9. 29.

Nem bírtam visszafojtani magamban az indulatot, mikor Lakos képviselőtársam felszólalását hallgattam. Nem tudom, hogy 1959–60-ban, mikor a téeszek alakulása volt, ő hol élt, vagy mennyi idős lehetett, de én emlékszem arra, hogy történt a tsz-szervezés. Ő szövetkezetekről beszél – én másképp fogalmaznék: azok nem szövetkezetek voltak, hanem kolhozok! *(Taps középén.)* A szó igazi értelmében az! A „szövetke-

zet”-et csak azok mondták, akik valójában szövetkeztek – a parasztság vagyona, annak elherdálására.

Ez a törvény, ami elő lett terjesztve, nagyon időszerű, nagyon kell, mert arra megy a dolog, hogy valamiképpen kijátsszák a tagságot, a parasztságot, akit az a vagyon tulajdonképpen megillet. *(Zsiros Géza: Így igaz!)* Tudok olyan dolgokról, hogy egyes helyeken, ahol elkezdődött egy rendszerváltás, leváltották a tsz vezetőjét; a falu népe helybeli agrárszakembert állított oda, aki nem akarta elfogadni, mert tudta, hogy el fog vérezni. El is vérzett. Ugyanis azok, akik a rendszerváltást még nem hajtották végre, összefogtak ellene: a volt elnök – kapcsolatai révén – elintézte, hogy gazdaságilag lehetetlenné vált, nem tudott fizetni. Azok a partnerek, akik kapcsolatban álltak a termelőszövetkezettel, a gazdasággal, „be-tartottak”. A vége az lett, hogy idegösszeroppánással kórházba került, és a volt elnök kérette magát, mert senki nem akarta már elfogadni a vezetést, mert tudta, hová fog jutni.

Cséfalvay Gyula (KDNP)
1991. szeptember 16.

9. 30.

Megmondom őszintén, régi mondás az, hogy a paraszt olyan, mint a fűzfa, ha lenyesik, újra-hajt. Én arra szeretném a figyelmet felhívni, hogy most már nem nyesegetik a magyar parasztot, hanem úgy néz ki, mint mikor a fát döntik ki-felé, az pedig már nem fog újra-hajtani.

Pintér István (FKgP)
1991. november 19.

9. 31.

Ugyanilyen megítélés alá esik a kistelepüléseken lévő kedvezmények megszüntetése is, amely gyakorlatilag ahhoz fog vezetni, hogy a kistelepüléseken semmilyen vállalkozást nem lehet folytatni, a lakosság semmilyen szolgáltatást nem fog kapni, tehát a kistelepülések lakói még inkább sanyarú helyzetbe kerülnek.

Nem tudom, képviselőtársaim közül ki járt a közelmúltban falun, de aki járt, az tudja, hogy mi-

ilyen elszomorító a falu látképe egy őszi estén egy-két pislákoló lámpafénynél, amikor nincs semmiféle szolgáltatás. Hát ha most az elmáradott térségeket illető kedvezményeket is el fogjuk venni, akkor gyakorlatilag azzal egyidejűleg, ahogy az ország a külső adósságállomány miatt mindinkább belekerül az adós-rabszolgaság helyzetébe, a kistelepülések még inkább többszörös lánccal lesznek olyan alacsony, olyan nyomor-szinthez kötve, ami semmiképpen nem egyeztethető össze a Magyar Köztársaság törekvéseivel.

Torgyán József (FKgP)
1991. december 4.

9. 32.

Tisztelt Ház! Tisztelt Elnök Úr! Van egy falu Pásztótól nem messze a Cserhát ölén, erdők, rétek és kövek övezik, és van talán néhány hektár jó földje is. A falu neve: Bér. Harcias polgármesterük vezényletével a falu elszánta magát, hogy szakít hetedik határon túli eddigi zöldbáráival, és kiválik a mamut térszövből. Ez idáig még rendben lenne, ettől még nem kellene belekontrahódnom Tóth Sándor képviselőtársam választókerületébe. De olvasom az újságban, a szombati *Új Magyarországnak*, hogy két képviselő versengve biztatta az 500 lelkes falugyűlésre sereglett lakóit: vágjanak neki bátran a magántulajdonon alapuló kistermelésnek. A továbbiakban – a tudósítás szerint – éberségre hívtak fel, hiszen a plutokrata, bolsevista zöldbárók és gyanús szövetségeseik mindent megtesznek azért, hogy kisemmizzék a föld művelőit. Egyébként is – teszi hozzá talán túlságosan igyekvő újságírói tudósításában a riporter – az államtitkár kijelentette ezen a gyűlésen, hogy éppen aznap reggel hívták fel Párizsból, mely szerint óriási mértékben bekapcsolódunk a Szovjetunió helyére irányuló nyugati szállításokba. Fényes tehát a jövő, felmérhetetlen a perspektíva, ami a kistermelőkre vár.

Géczi József (MSZP)
1992. január 22.

9. 33.

A falu népességmegtartó képességének az érdekében, s azért, hogy a falusi lakosság otthon találja meg az életének a feltételeit, mi elsősorban az infrastruktúra fejlesztésére törekszünk, és a falusi kisipart: mezőgazdasággal kapcsolatos ipari tevékenységeket, pékségeket, malmokat, mészárszékeket, stb., ezeket szeretnénk elsősorban fejleszteni, részben azért, hogy a felesleges szállításokat, élelmiszerszállításokat elkerüljük és így gazdaságosabbá tegyük a termelést, alacsonyabbra tudjuk szorítani az árakat, részben pedig akarjuk, hogy a falu népességmegtartó képessége maradjon.

Gergátz Elemér
földművelésügyi miniszter
1992. március 17.

9. 34.

Szeptember 7-én a Békés megyei Kétegyháza községben egy cigány család két házát felgyújtották, egy harmadikat pedig megkíséreltek felgyújtani. Akiknek a házát felgyújtották – egy tíztagú családról van szó –, azokkal szemben tizenegy esetben indítottak büntetőeljárást korábban, lopás, rablás, garázdaság, súlyos testi sértés és más bűncselekmények elkövetése miatt. A család és a falu lakosságának nagy többsége között emiatt hosszú évek óta ellentétek feszültek. A rendőrség a gyújtogatókat elfogta, és velük szemben a büntetőeljárást megindította. A felkorbácsolt indulatok megfékezése érdekében rendőri erőket vezényeltek a faluba, a közrend és a közbiztonság helyreállítása céljából. Egyidejűleg a bűnöző család tagjai ellen is büntetőeljárás indult, mivel az elmúlt időben félelemben lévő lakosok közül többen csak most tetek tanúvallomást.

Az események után megtartott falugyűléseken egyértelműen kiderült, hogy Kétegyházán magyarok, románok, cigányok békecségnben élnek egymással – kivéve ezt a két családot. A család tagjai elköltöztek a faluból.

Más jellegű, de hasonlóan nagy visszhangot kiváltó esemény történt szombaton a Pest megyei Tura községnben; a község mezőőre körtelopás közben tetten ért négy cigány származású sze-

mélyt, akik közül kettőt agyonlőtt. A jelenleg nem tisztázott körülmények között a rendőrség emberölés alapos gyanúja miatt a mezőőrt őrizetbe vette, és megindította a nyomozást. Ebben a közsgében is elszabadultak az indulatok; többen, korábbi sérelmeiket hangoztatva, verboszsút követeltek. Az áldozatok egyik hozzátartozója a mezőőr házát megkísérelte felgyújtani. E cselekmény végrehajtását a rendőrség, illetőleg a falu cigány származású lakosai megakadályozták.

Boross Péter belügyminiszter
1992. szeptember 14.

9. 35.

Harmadik kérdésként a mezőgazdaság kérdéséről kell beszélnünk, mint egy konkrét, és a magyar állampolgárok nagyon nagy részét érintő kérdésről. A korábbi időszakban az agrárágazatról mint sikerágazatról beszéltek. Ez a sikerágazat objektív körülmények között válságba került. Ezért a válságért nem a Kormány a felelős. Azonban a válság mélységében sok hiba játszott közre. Ma a mezőgazdaságban dolgozók jövedelme reálértékben egyharmaddal csökkent, a falun élő munkanélküliek száma ugrásszerűen emelkedett, és az egész vidék, a falu súlyos válságban van. Ez elsősorban annak a következménye, hogy az agrárszektor átalakítását nem a mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozó állampolgárok érdekvéonyesítése irányította, hanem más. Ilyen körülmények között a föld megszerzése, a kárpótlás érvényesítése ellentmondásba került, pontosabban mondv: ügyetlenség miatt került ellentmondásba az agrárszektor nyugodt fejlődésének célkitűzésével. A termelési kedv csökkent, és ez azt eredményezheti, hogy ez a nagyon sikeres, korábban sikeres ágazat, és az az ágazat, amelyről sokan azt hitték, hogy a kert-Magyarország álma megvalósításának központi területe lesz, nemcsak nem válik a magyar gazdaság felhajtóerejévé, hanem még előfordulhat az is, hogy az élelmiszer-ellátásunkról nem tud zavarmentesen gondoskodni.

Tardos Márton (SZDSZ)
1992. szeptember 16.

9. 36.

A történelem buta szereposztása, hogy az imént emlegetett tragédiák a magyar parasztot 25-30 évenként visszatérően sújtják. A történelem újra meg újra megbotozza a magyar parasztot, előtte persze levetkőzteti. Félt, hogy ez a vetésforgó megint idáig jut.

Varga Zoltán képviselőtársam tegnap napirend előtt megállapította, hogy a falvakban máris drámai helyzet alakult ki. Ezt látjuk mindannyian, akik járjuk a vidéket. Ingerültség, sőt gyűlölködés tapasztalható jó ideje. Mindenki gyanakszik mindenkire. Most vajon ki kit fog becsapni? Ki vet, ki arat jövőre? Mi lesz az átalakuló szövetkezetek dolgozóival? Mi lesz, ha kezelhetetlenné válik a falusi munkanélküliség? Két évvel a rendszerváltás után, amikor minden józanul gondolkodó ember arra várt, hogy a régít minőségileg meghaladva, egy valódi tulajdonosi kör közreműködésével igazi, európai szintű agrártermelést és élelmiszer-gazdaságot építhetünk ki, mára itt a kilátástalannak tetsző helyzet.

Mitől vált azzá? Piacvesztés persze, nehéz örökség, tudálékosabban szólva nehézkes, a minőségi előrelépésre alkalmatlan struktúra. Mind-mind igaz, de ugyanígy igaz, hogy a kormánykoalíció két olyan törvényt erőltetett itt át a parlamenti darálón, amelyek nem csupán a jogbiztonságot is veszélyeztetően ingatagok, de vitájuk és a megelőző idők sok-sok itt elhangzott szónoklata, elsősorban néhány természetes szövetségesnek tartott képviselő részéről, bizony már másfél-két évvel ezelőtt elhintette itt és az országban annak a gyűlölködésnek a magvait, amelyek immár kihajtottak a magyar vidéken, s adja a felettünk való – ma így szokás nevezni a jó Istent –, hogy ne szökkenjen szárbá.

Annyi megalázó és megszégyenítő megbélyegzést kapott itt például az európai szinten képzett és működő magyar agrárértelmiség, hogy lassan már a kétszintes házában üldögélő tsz-nyugdíjas is elhitte, hogy a színes tv-jében ágáló szónoknak igaza van, őt valóban az a gonosz főagronómus nyomorította meg.

Ezek a szónoklatok pedig nem csupán az őrt állókat szégyenítették meg, megalázták az imént emlegetett parasztot is, mert elvitatták tőle élete

értelmét. Azt a sikert, amelyet ő temérdek munkával és évezredes alkalmazkodóképességével a kolhozrendszerben mégiscsak elért.

Annus József (MSZP)
1992. szeptember 16.

9. 37.

Ez a kisközség – Tiszaderzs – Jász-Nagykun-Szolnok megye keleti részének egyik kistelepülése. Elcsépelt közhely, de igaz: az itt lakók nagyon nehéz körülmények között élnek. A napi gondok jobb megértése miatt idézem fel, hogy a faluban nincs bölcsőde, nincs fogászat, nincs gyógyszertár és mentőállomás, nincs mozi, nincs rendőrőrs, nincs vasút, iparnak még híre sincs. A mintegy 1400 lakos korösszetétele rendkívül rossz, rosszabb, mint a magyar átlag: a lakosság 30%-ban 60 éven fölül. Az elöregedési tendencia tart, ráadásul a halálozások száma meghaladja az élve születések számát.

Ezt a folyamatot csak súlyosbítja, hogy a munkahelyek hiányában a fiatalok elvándorolnak, közép- vagy felsőoktatásuk elvégzése után nem térnek vissza Tiszaderzsre. A falu, sajnos, ahhoz a Tiszafüred–Karcag–Kunhegyes háromszöghöz tartozik, ahol kiugróan magas, 28%-os a munkanélküliek aránya. Ez az arány szintén meghaladja az országos átlagot, köszönhetően a tiszafüredi, karcagi és kunhegyesi üzemek, ipari vállalatok csődjének.

A mezőgazdaság képtelen fölszívni ezt a munkanélküli tömeget, sőt a szövetkezetek válságával csak növelni tudta az állástalanok számát. A körzet nagy lehetőségeként számon tartott kunmadarasi volt szovjet repülőtér ügye sajnos a mai napig nem mozdult el a holtpontról, köszönhetően az ellenérdekeltektől, szervezetektől tevékenységének.

Varga Mihály (Fidesz)
1992. október 13.

9. 38.

Elhangzott az is, hogy fel kell jelenteni minden gyanús elemet, bíróság elé vinni, s akkor majd rendben lesz a mezőgazdaság jövője. Utalás történt arra is, hogy a cégbíróságoknak háromszo-

ros éberséggel kell kezelniük az átalakult szövetkezetek bejegyzését. Minden ellentmondás mögött meg kell keresni az ellenség kezét – pardon, ezt az utóbbi mondatot már a Magyar Dolgozók Pártjának '49-es határozatából idéztem.

Kérem, mindez nem más, mint hivatalos személy által elkövetett népfelségstetés, a nemzetben belüli béke megbontására irányuló emberellenes cselekedet.

Először is: mindenkit baleknak, megtévesztettnek, a régi rendszer maradványának, vagy éppen az ellenség ügynökének minősítettek, aki a szövetkezeti utat, a megújult szövetkezetben való létet választja. Azaz sok százezer embert.

Másodszor: nemzetidegennek, nemzet szégyenének, kollektíve gyanús elemnek minősítették az agrárértelmiséget, igaz, hogy megjegyezték, hogy vannak persze kivételek, de ez engem semmivel sem vigasztal jobban, mint amikor azt hallom valamelyik párt részéről, hogy a másikra azt mondja, hogy úgy, ahogy van, az egész a sötétség ereje, de vannak benne pozitív kivételek.

Azokat a tízezreket minősítették kollektíve bűnösnek, akik a népből jöttek, akiknek 95%-a paraszt származású, akiknek szülei zömében közép- és gazdag parasztok voltak, és ezek a szülők voltak azok, akik a kolhozrendszer beköszöntekor ezeket a gyermekeiket elmenekítették a városba, és ezek a gyerekek voltak azok, akik a városi elitpályákra nem tudtak betörni, és többnyire agrárértelmiséggé váltak, szívük és kényszer szerint is.

Harmadszor: ez a felfogás baleknak nézi a kárpótlás reménybeli nyerteseit, a magángazdálkodásra vágyókat. El akarja velük hitetni, hogy a válságból való kijutás legfőbb eszköze, sőt szinte egyedüli üdvözítő eszköze a visszaélők leleplezése, az ellenérdekeltek, a versenytársak lekommunizálása, szégyenpadra ültetése. Akármekkora is az elkeseredés, akármilyen számban fordulnak elő valóban törvénysértések, úgy láttam, hogy még Majsán sem sikerült belerángatni a kurucos hajlamú parasztembereket ebbe az értelmiségi utóforradalmiságba.

Géczi József Alajos (MSZP)
1992. november 10.

9. 39.

A Paládság – régiesen Palágyság – kis táj a Paládpatak mentén a Szamosközben, a történeti Szatmár északnyugati, Ugocsával határos részén. Területéhez mindössze három helység tartozik: Botpalád, Kispalád, Nagypalád, de jelenleg csak az első kettő magyar állami terület.

Mindmáig egyik legszebb mikrotája az országnak, a két Paládon azonban már hosszú idő óta nem honol béke, hanem sírás-rívás és fogaknak csikorgatása, évtizedek óta legneuralgikusabb pontja a Szamosköz vidékének. Nem tudtak belebékülni abba a sorsba, amit a mezőgazdaság szocialista átszervezésével szabtak ki rájuk, a két falu lakossága felére csökkent, de a mostani fordulat se ütött ki számukra szerencsésen. Még a pártállam utolsó időszakában, 1989. június 27-én történt, hogy a csődbe jutott Újbarázda Tsz teljes vagyonát 10 millió forintért vásárolta meg az akkoriban alakult Szatmár Szakszövetkezet. Az új alakulásba mindössze 63-an léptek be. A többinek le is út, fel is út. Nem részesültek vagyonnevesítésben, és eddig a 30 aranykoronás földeket se kapták meg. A két Paládon azóta keserves világ van. Érthető, ha nem hozsannáznak, nem vetik le felsőruhájukat és nem lengetnek pálmaágot, hanem ellenkezőleg, ugyancsak emlegetik a magyarok istenét.

Többször is próbáltam segíteni, de eleddig eredmény nélkül, holott már akkor is késő volt, amikor hozzám fordultak.

Nem állhatom meg, hogy hozzá ne tegyem a fentiekhez: az ilyen és hasonló esetekért nem a nép, hanem azok felelősek, akik elnézéssel, aktatologatással, nemtörődöm, langyos, lassú ügyintézésel teszik lehetővé, hogy ma is zavartalanul űzhessék kisdied játékaikat a falu tegnapi urai, és büntetlenül űzhessenek csúfot a lakosságból, visszaélve végsőkre jutott türelmével. A két Palád torkig van az aktatologatással, és gyakorlati intézkedéseket vár. Köszönöm. *(Taps.)*

Kávássy Sándor (FKgP)
1993. június 1.

9. 40.

További sajátossága a hazai munkanélküliségnek, hogy súlyosabban érinti a falusi, mint a városi

lakosságot. Ez egyrészt azért van így, mert a mezőgazdaság átalakulása és az iparét elérő hanyatlása következtében a mezőgazdaság vált az egyik legerősebb munkaerő-kibocsátóvá. Hadd emlékeztessenek itt egyes pártok választási ígéreteire, amikor is azt mondták, hogy az ipari munkanélküliséget majd a falu fogja felszívni. Ennek az ellenkezője történik; miközben az ipar elbocsátotta az ingázó munkavállalók egy jelentős részét, és ők is a falun jelentek meg. Ez egy olyan problémahalmaz, amivel külön kiemelten kell foglalkozni.

Kuncze Gábor (SZDSZ)
1993. június 23.

9. 41.

Megvitathatjuk a magyar mezőgazdaság helyzetét, megvitathatjuk a szövetkezetek helyzetét a szocializmusban, az új rendben; megvitathatjuk, hogy jó földbirtok-politikát folytatunk-e vagy sem; kitérhetünk arra az apró kérdésre, hogy jó irányban haladtunk-e vagy homlokegyenest valami más irányba. Megvitathatunk ezer egy kérdést, de azt gondolom, egyet mindenképpen meg kellene vitatni: azt, hogy ha a magyar mezőgazdasághoz hozzányúlunk, nem pusztán egy nemzetgazdasági ágazatról beszélünk, hanem nyilvánvalóan meghatározzuk, hogy a magyar falu élete jobb, közepes vagy netalán nagyon rossz lesz.

Nem kívántam a magyar mezőgazdaság helyzetét ecsetelni. Az előttem felszólaló képviselő úr bizonyos indulatokat és érzéseket bennem nyilvánvalóan kiváltott, úgyhogy néhány reflexiót talán erre. Úgy gondolom, hogy 1990-ben a magyar Parlament és ha tetszik, az agrártársadalom elmulasztott egy történelmi pillanatot. Elmulasztotta azt a pillanatot, amikor okosan meggondolhattuk volna, hogy valóban a lavórt, a vizet és a gyereket kivágjuk-e az ablakon, vagy pedig nagyon gondosan megnézzük, hogy mi az, ami ebben a rendszerben jó, és azt megtartjuk, továbbfejlesztjük, illetőleg megnézzük, mi az, amit valóban le kellene nyesni, el kellene felejtetni mindörökre. Úgy gondolom, 1990-ben a magyar mezőgazdasághoz alapvetően az indulatok alapján nyúltunk. Azok az intézkedé-

sek, amelyek megtörténtek, egyáltalán nem egy európai mezőgazdaság kialakulását segítették, hanem valami olyan rémregénybe kezdtünk, ami nem emlékeztet sem Nyugat-Európára, sem Amerikára, hanem a harmadik világ egyes országaiban fellelhető eseménysorozatra.

Nagy Tamás (független)
1993. július 1.

9. 42.

Tisztelt Ház! Tisztelt Miniszter Úr! Volt egy államszocialista modell, amely modernizációs zsákutcát jelentett, kódolva volt bele a válság. Sok szenvedés, taktikázás árán ebből a válság-gazdaságból a hatvanas években rendszeridegen elemként virágzásnak indult a mezőgazdaság. Tudjuk, milyen áron, milyen mellékhatásokkal, de mégis óriási értékek halmozódtak fel. Épült a falu. El akarták kaszálni a fejlett szocializmus nevében a hetvenes években. Gyanús volt a paraszt, gyanús volt az agrárértelmiségi. Nem sikerült, tovább tartott a táboron belüli helyi virágkor.

A nyolcvanas években a kibontakozó adósság-válság keretében nőttek az elvonások, romlottak a piaci feltételek. Elkezdődött a mezőgazdaság nyílt válsága. Vagy ahogy egy kecskeméti üveges kisiparos ismerősom mondta, lehet, hogy a rendszerváltás idejére a magyar mezőgazdaság a szakadék szélén volt, de hogy azt követően beletaszítódott a szakadékba, az biztos. Erre mondta az államszocializmus végóráiban, '88 áprilisában Kádár János, hogy nincs válság. Sajnos, a miniszterelnök úr ezt az állítást többször megismételte '90–91-ben.

Amikor '91-ben azt mondtam itt a Parlamentben, hogy ismerjük el a válság tényét, hisz helyes diagnózis nélkül nem lehet jó terápia, Bogárdi Zoltán képviselőtársam keresetlen szavakkal kampányhuhogónak nevezett.

Nem akarok kormányzati feszültséget kelteni, de végre az idén Medgyasszay államtitkár úr elismerte a válság tényét, sőt válságkezelő programot hirdetett, ezt követően a programot elősegítő érdekegyeztetés is megindult. Nem sokáig tartott az örömöm, mert Szabó János mi-

niszter úr néhány hétre rá megkontrázta az államtitkár úr kijelentését, s többször kijelentette, hogy nincs válság a magyar mezőgazdaságban.

Tényeket nem kívánok hosszan sorolni. Önök nem hitték el a magyar szakembereknek, érdekvépviseleteknek a válságjelzéseket. Nyugati szabad átvilágítók mutatták ki, általuk nyújtott kölcsönök visszafizetése fejében, magyar tudósokkal végeztetett négermunkával, hogy a magyar mezőgazdaság 1990-ben 10% támogatásban részesült, '92-ben mínusz 27% volt a nem támogatás, hanem a kivonás.

Forgótőkehiány, adósságválság, és az élelmiszeriparról se feledkezzünk meg, amelynek a válsága voltaképpen a termelést is céltalanná teszi. Nincs meg még az új integrációs szisztéma. Termelés-visszaesés, állatállomány-csökkenés, vagyongelérés, vagyongelérés, ezekről, ön is tudja – sőt jobban, mint én, mert jobban állnak adatok rendelkezésére –, részletes adatsorok is tanúskodnak.

Bevallom őszintén, miniszter úr, nem annyira kérdezni kívánok én, inkább szeretném önt kérni, hogy ismerjék már el végre a mezőgazdaságban a válság tényét, hogy elkezdődhessen egy nemzeti válságkezelő és agrárgazdaság-fejlesztő program, hiszen az ország nem fogja kibírni, ha a választásokig még mindig ezeknél az ideológus vitáknál ragadunk le.

Várom miniszter úr válaszát, és még egyszer kérem tehát, hogy engedje magát meggyőzni, vagy próbáljon engem meggyőzni ennek az ellenkezőjéről.

Géczi József Alajos (MSZP)

1993. október 12.

9. 43.

Tehát itt ezek a szempontok mind-mind csak azt mutatják, hogy nem tudjuk pontosan, mit szabályozunk. Mert hogy magyaré lett a föld, az talán igaz, de hogy melyik magyaré lett a föld, azt pontosan nem tudjuk.

Azt is lehetne mondani, hogy Magyarországon 200 éve vannak földviták, és végül is most a polgárosodást, a paraszti polgárosodást próbáltuk egyfajta módon lezárni, de bizony ez nem sike-

rült ügy, ahogy gondoltuk: túl sok lett a vesztes ebben a tekintetben is.

Itt még azt is szeretném mondani, hogy a tagsítással vagy a földhasznosítással kapcsolatban hozni kell majd szabályokat, de azt is tudomásul kell venni, hogy egy kicsit a mostani Parlamentnek erkölcsi kötelessége is – és a következőnek is az lesz –, hogy ha már olyan törvényeket alkottunk, hogy ilyen elaprózott tulajdonviszonyok jöttek létre, akkor azért az embereket arról tájékoztatni kell, hogy ezt a földtulajdont tekintsek értéknek, és hogy – mondjuk – a földtulajdon-koncentráció pozitív érték, de azért ezt úgy kell szabályozni, hogy azok, akiknek kis tulajdonuk van, ne becsapva és értéken alul

értékesítve szabaduljanak meg ezektől a tulajdonoktól.

Hallottam egy szakmai tanácskozáson egy olyan érvet, hogy a legfontosabb feladatunk: minden 20 tulajdonosból 19-et rávenni arra, hogy a földjétől megszabaduljon, és a huszadiké legyen ez a föld. Ez lehet, hogy kíméletlen igazság lesz, és 20 éven belül valószínűleg ide el fogunk jutni, de én azt gondolom, hogy a földtulajdon esetében azért nem lehet csupán a gazdaságosság és a hatékonyság elvét figyelembe venni.

Géczi József Alajos (MSZP)

1994. február 15.

1994–98

9. 44.

A jelenlegi helyzet gyors rendezése mindenféleképpen fontos. A falu, a vidék a nemzet megtartó ereje, és a világon mindenütt rájöttek, hogy hasonló fejlettséget kell falun elérni, mint városban. A falu, a vidék a társadalom részére fontos feladatokat teljesít. Azt gondolom, hogy a város és a vidék sokrétűen egymásra van utalva, össze van egymással kötve.

Vajon miért kell azokat a községeket, amelyek oly sokat szenvedtek az önállóságuk miatt – attól, hogy nem lehettek önállóak –, most bizonyos formában megakadályozni, ha önállóak akarnak lenni?

Bizonyos fokig egyetértek abban, hogy a jól működő szövetkezetek nem igazán akarnak szétválani. De az nem indok, hogy „nem tudjuk megosztani a szárítót, nem tudjuk megosztani a szarvasmarha-telepet”. Azt hiszem, nem lehet az az első gond, hogy ezzel probléma van. Ha egy rosszszul sikerült házasságban a házastársak el akarnak válni, akkor azt hiszem, nem az a gond, hogy a nászágyat nem tudják kettéfűrészelni, holott ahhoz mindkét félnek joga van, hanem valamilyen formában megoldják a válást, ha ez nem fájdalmas mindkét részről.

A vidéki térség Európában egy történelmileg érett

és értékes kultúrvidék, melynek megtartása a társadalom fontos ügye, és ezért hangsúlyozom a falunak az önállóságát és szétválási lehetőségét. A vidéki térség csak akkor tudja teljesíteni a társadalom részéről egyre inkább keresett ellátási, üdülési és kiegyenlítő formáját, ha attraktív és önálló életteret kap, és megmarad. Megmaradhat egy jó infrastruktúrával, életképes mezőgazdasággal, a nem mezőgazdasági gazdasági tevékenységet elősegítő előnyös helyi feltételekkel, érintetlen környezettel és otthonossági kultúrájával.

Rusznák Miklós (KDNP)

1994. november 23.

9. 45.

A magyar paraszt 1959-ben erőszakkal került a termelőszövetkezetbe, a tagok sorába, tehát így alakultak a szövetkezetek. Az a szövetkezet, amiről én beszélek, olyan legyen, hogy például egy szarvasmarha-telep felállításánál legyen figyelembe véve a minőség és természetesen a mennyiség. Én nem tudom sokáig túrni azt, hogy ide Hollandiából hozzanak tejet és tejterméket. Én már voltam Hollandiában, s örömmel láttam, hogy szarvasmarhák legelnek a mezőn, és megállapítottam, hogy Hollandiában – most egy profán

dolgot mondok – több a szarvasmarha, mint nálunk a tojó tyúk. Elnézést, ha százezer darabot tévedek; de nem sokat tévedek.

Nézzék el nekem, hogy szíves jóindulatukat igénybe vettem mondandómmal. Legközelebb nyilván olyan adatokkal fogok önök elé jönni, amelyek megcáfolhatatlanok. Ezt mindenképpen szükségesnek tartottam a mélyen tisztelt képviselő uraknak elmondani.

Nem vagyok szövetkezetellenes. Még MSZP-ellenes sem vagyok nagyon. *(Taps.)* Nagyon jól tudják önök is, s ezt is hadd mondjam el – köszönöm a tapsot –, hogy ennek élő bizonyítéka, hogy 1994. augusztus 20-án a földművelésügyi miniszter urat hívtuk meg első munkanapján Törökszentmiklóstra. Tessék elhinni! És kezébe is adtuk a kaszát, de nem vette igénybe, én vágtam helyette az első rendet. Tehát van akaratumk együtt dolgozni, van akaratumk a véleményünket megvalósítani. S hogy azt találtam mondani – és nem tudom visszavonni –, hogy a mezőgazdaságot ez a nem tudom milyen intézkedés ne használja tovább itatóspapírnak, azt hiszem, ezzel mindenki egyetért.

Dögei Imre (FKgP)
1994. november 23.

9. 46.

Választóközrzetemben az információkból megtudtam, hogy külföldi állampolgároknak eladják a magyar földet. Eladják a falu határát az ott élő magyar állampolgárok elől. Pontos adatot tudok önnek mondani. Somogy megyében, Ráksi községben eladták a falu nagyobb részét a földesuraknak. A területre már építkeznek is. Gépműhelyt, gépszínt, raktárt és még lakásokat is. Lapusztán, Kisgyalánban, Kzsakon, Fonóban ugyancsak folynak az építkezések, ugyanitt a földeket is felvásárolták.

Görgetegen is, ahol a polgármester a térképet mutatta, ahol már alig van zöld föld a falu határában, eladják a külföldieknek, és vadrezervátumot akarnak ott létrehozni. Ami kevés földterület még megmaradt a parasztságnak, annak termését a vadak teszik tönkre. Úgy tudom, hogy szerencsére még nincs olyan törvény, hogy a külföl-

di állampolgár Magyarország területén termőföldet vehessen, illetve tulajdonlapot kapjon termőföldre.

Kérdezem ezért miniszter urat, hogy lehet az mégis, hogy az előbb említett helységekben idegen állampolgárok kapnak lehetőséget, hogy a magyar kincset, a termőföldet megvegyék.

A Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt megalakulásától számítva, több mint 86 éve hirdeti, hogy a magyar föld nem eladó. Ugyanakkor tudomásom van arról is, hogy a kaposvári állami gazdaságot épületekkel, gépekkel együtt 140 millió forintért, potom pénzért eladták. Felháborító, hogy áron alul átjátsszák maguknak a nagy értékű tulajdont [...]

Barkóczy Gellért (FKgP)
1994. november 29.

9. 47.

A törvényjavaslat maga azokkal szemben, akik védik a természetet, kifejezetten bizalmatlan. Azt gondolom, hogy egy olyan törvényjavaslat, amely bizalmatlan azokkal szemben, akik a természetben élnek, ott dolgoznak, alkalmatlan arra, hogy a természetet magát megvédje. Azt gondolni, hogy a paraszt, aki a földeken gazdálkodik, a természetnek, a természet állagának a megrontója, elpusztítója lenne, ez egy olyan tévedés, ami egyszerűen megengedhetetlen. Megengedhetetlen azért, mert mindannyian tudjuk, hogy a parasztember, legközelebb állva a természethez, szereti a környezetét, szereti a földjét, az őt körülvevő erdőt és legelőt, mezőt. S azt gondolom, súlyos vétek, súlyos tévedés azt gondolni, hogy éppen a parasztemberek fogják majd a természetet tönkretenni.

Aszódi Ilona Katalin (MSZP)
1995. szeptember 18.

9. 48

Egy névváltoztatás történt, meg egy-két kisgazda falugazdászt, aki nem kapta meg a gazdajegyzői besorolást, kirúgtak, de valójában többségében megmaradtak a falugazdászok, és a kamara fizeti őket. De gyakorlatilag ugyanazt a munkát

végzik a falugazdászok, csak most nem három faluban, hanem négy-öt falura jut egy, mert kevesebb személy végzi el ezt a szaktanácsadási munkát. De azért itt egyet meg kell jegyezni! Nyugaton általában a legjobb szakspecialisták lehetnek szaktanácsadók, és a szaktanácsadás fontosabb, mint mondjuk a tápadás. Ott ha egyszer téved a szaktanácsadó, szinte el kell költöztetnie abból a megyéből, az országból, többet nem lehet. A szaktanácsadás tehát nagyon fontos feladat, de gondolom, jelenleg nem is ezt várják a termelők, mert a magyar paraszt tud termelni. Ők elsősorban a bürokratikus jogi, pénzügyi rendszerben való eligazodást várják, amely munkát korábban a falugazdászok, most a gazdajegyzők és a megyei FM-hivatalok is a tapasztalat szerint nagyon áldozatkészen végeznek, és nincs is probléma velük. Ezért abban, hogy agrárkamaraik tagok legyenek kötelezően – ahogy a bevezetőmben a hasonlattal azt mondtam –, egyáltalán nem tartom érdekeltnek őket. Sőt épp a köztestület jövője szempontjából az önkéntesség az, ami meggyőző erővel hat az agrárkamaraik tagságra, hiszen a jó is terjed. Ha 2-3 ember tud a kamaraik tagsága révén előnyöket szerezni és szolgáltatásokat kap, akkor a jó hír is terjed, és majd belép a többi vállalkozó, kistermelő is abba. Ezt sürgetni jogszabállyal, adminisztratív módon, bűn véleményem szerint a mezőgazdasági termelés ellen.

A kistermelők különben sem tudják jogaikat, illetve érdekeiket érvényesíteni, s csupán tagdíj-fizető mamelukok lennének ezzel a módszerrel. Ennek így nem lehet nekiállni! Véleményem szerint meg kell határozni az agrárkamaraik szolgáltatások azon körét, melyeket a termelők, különösen a kistermelők akár egyénileg, akár különböző érdekcsoportokba tömörülve igénybe vehetnek. Másrészt azon szolgáltatások körét is, melyeket a települések, községek, tájak, régiók igényelhetnek. Harmadrészt pedig azon feladatok körét, melyeket a kamaraik országos szinten ellátni kötelesek. Tehát ez az adok-kapok viszony rendezése felel meg leginkább a túl sokat hangoztatott piacgazdasági szemléletnek. Az ellenszolgáltatások körének tételes törvényi felsorolása különösen a kistermelő, a kisember számára

fontos, aki jogait nem képes másként érvényesíteni, sokszor még így sem.

Gyimóthy Géza (FKgP)
1995. október 9.

9. 49.

A magyar mezőgazdaság támogatás szempontjából alultáplált. Amíg alultáplált, addig lesznek gyomos parlagok, kaszálatlan, gazos táblaszélék, tengelyig érő sár a dűlőutakon, kedveszegett és kilátástalan paraszt. Az országkép olyan, mint a mezőgazdaság színvonala, a színvonal pedig most alacsony. Repülővel közlekedik az, aki nem veszi észre, hogy ebben az ágazatban tőkehiány van, a növekvő árak sem változtattak jelentősen a technikai fejlesztést biztosító jövedelemtermelésen. Egyes szakértők szerint 300 milliárd forintos tőkeinjekció jelentene valamit az ágazat fejlődésének, s tudom, hogy ez nem megoldható.

Tulok András (MSZP)
1995. november 13.

9. 50.

Olyan megfordíthatatlan folyamatok erősödhetnek fel újra, mint az elvándorlás, amivel régóta – tulajdonképpen a tsz-szervezésektől kezdve – folyamatosan együtt élünk, és ezek beláthatatlanok a magyar vidék, a magyar falu jövőjét illetően.

Tudni kell, hogy a leszakadás veszélye azoknak a rétegeknek az elvándorlását indukálja, akik képesek arra, hogy elmenjenek. Ez sajnos a kisebb része a vidéki lakosságnak – de sajnos ez a rész tudna biztosítani munkát a többieknek. Ha ez a mobil réteg elhagyja a falut, a leszakadás megátolthatatlan. Oly mértékű leszakadásról kell beszélnem, amelyből már nincs is felemelkedés. De azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ezekre az emberekre, akik anyagilag nem tudnak az ingatlanáraknak megfelelni a városokban, sajnos egy gettósodás várható a városok szélén. S erre reális veszély van akkor, ha nem tudjuk helyben megtartani őket.

Ne feledjük el, a világon mindenhol az agrártámogatásnak olyan célja is van, hogy a lakosságot helyben tartsa. Sokkal kisebb költséggel, sokkal

kisebb ráfordítással tarthatók helyben a lakosok, mint a városba menekülő, ide beköltöző, esetleges munkanélküliek újra munkába állítása kerülne. [...]

[Nem] ez a fő probléma, hanem az, hogy az a gyerek, aki nem a saját szülőfalujában jár iskolába, az nem tartozik sehová, nincs otthon.

Nem tud megfelelni annak a kritériumnak, amelyet már Tamási Áron is leírt annak idején: „Mi dolgozunk a világon? – valahol otthon lenni.”

[...]

Kérem, aki azt képzei, hogy a magyar aprófalvak nagy részében helyi adó fizetésére alkalmas lakosság van, az nem járt a XI. kerület határán kívül – esetleg nagyon gyors kocsival, hogy ne lássa azt, mi történik kívül az ablakon. Nincs adófizető lakosság ezekben a falvakban: egyik része munkanélküli, a másik része nyugdíjas. Tehát nincs kire kivetni azt a helyi adót, amelyből az önkormányzat megélhetne.

Bogárdi Zoltán (MDF)
1996. május 8.

9. 51.

A Kisgazdapárt is és az ellenzéki pártok is évek óta hangsúlyozzák, hogy a pártállami időszakban egyfajta elbutítási folyamat zajlott. Ha az, amit ön kifejtett, a kistermelő, a magyar parasztság megnyomorítását szolgáló – lehet, hogy nem pont ezt a kifejezést használta, de a lényeg ez –, az adótörvénnyel összefüggésben, akkor én úgy gondolom, hogy pontosan annak az elbutítási folyamatnak, amire önök mindig hivatkoztak az elmúlt 40 évben, véget kell hogy vessünk, és inkább információval és tájékoztatással fel kell készíteni a magyar földművelő állampolgárt is ahhoz, hogy megfelelő és méltó partnere legyen akár az Európai Közösségnek, akár a világ bármely kultúr- és fejlett államaiban lévő állampolgároknak, és nem arról kell beszélni – amikor önök a parasztság érdekeit hangsúlyozzák –, hogy jól van úgy, ahogy eddig volt, és nem képes a magyar paraszt a számlát összegyűjteni, nem képes egy számoszlopot összeadni, a lényeg az, hogy a magyar parasztnak is meg kell tudnia tanulni számolni, és ki kell tud-

nia számítani, hogy a holnap és a holnapután mit jelent számára. A mindenkori kormánynak természetesen figyelembe kell vennie azt, hogy milyen közgazdasági eszközökkel tudja a magyar társadalom bármely polgárát segíteni az úgymond szebb és boldogabb európai jövő irányában. Köszönöm szépen.

Fodor Sándor (MSZP)
1996. október 9.

9. 52.

A hibás parlamenti döntés nyomán a magyar paraszt, aki ezer éve törvénytisztelő, eljut odáig, hogy bár szeretne eleget tenni a törvénynek, amelyet a kormánypártok rámértek, de erre képtelen lesz. Az adóhatóságok hatalmas költségvetési összegben küldik részükre a bevallási íveket, melyeket helyesen nem fognak tudni kitölteni, mert számukra új, ismeretlen fogalmakat tartalmaznak, például átalányadó, bruttó bevétel, nettó bevétel és egyéb.

Kapronczai Mihály (FKgP)
1996. november 25.

9. 53.

Nagyon sok új vendég ismerhette meg a magyar tájakat, falvakat. Tervezhető bevételt biztosítottak olyan községekben, ahol erre igazán nagy szükség volt. Ezek az emberek, amikor tapasztalatokat szereztek, egyre többen jöttek rá, hogy helyileg mit kell még tenni azért, hogy községük, környezetük vonzerejét növeljék. Ezért érthető, hogy az ökológiai komplex falu- és tájrehabilitáció gondolatait helyileg ők kezdték megfogalmazni, és ők próbálták környezetüket arra biztatni, hogy hasonló módon próbálkozzanak a szomszéd falvakban is.

Egyesek azzal kezdték tevékenységüket, hogy társakat kerestek ahhoz, hogy óvják meg a falu építészeti emlékeit, javítsák a falu arculatát; másutt a megtisztítását kezdeményezték, a harmadik helyen virágosítást, faültetéseket indítottak. Jó néhány helyen falvakban vagy közvetlen környezetükben található, vendéglátás szempontjából vonzerőnek tekinthető öreg kastélyt alakí-

tottak át, vagy horgászvendégeknek szállást biztosítottak, kirándulóhelyeket frissítettek fel, vagy túrákat szerveztek a környéken.

Volt, ahol a biogazdálkodás elterjesztésének szándéka volt a primer kezdeményezés.

Tisztelt Miniszter Úr! Szeretném kérni, hogy tessék ezen kezdeményezések hihetetlen társadalmi erejére figyelemmel lenni, támogatni és a pályázataikat díjazni – nemcsak azért, mert megérdemlik, hanem azért is, hogy a jó példa másokat is serkentsen.

Danis György (SZDSZ)
1997. március 3.

9. 54.

A Független Kisgazdapárt hétéves parlamenti működése során következetesen küzdött a parasztság földhöz jutásáért. Az előző kormányzattal való szakításnak is az egyik legfőbb oka volt, hogy nem merték következetesen felvállalni a vidék ügyét. Kisgazda nyomásra földhöz jutott ismét a paraszt, de a paktumot kötő kabinet magára hagyta a parasztságot. Hitellel, adókedvezményekkel, állami támogatásokkal nem támogatta meg az új gazdákat.

Sándorffy Ottó (FKgP)
1997. március 24.

9. 55. Egy dolgot szeretnék ehhez hozzátenni. Annak, hogy az értelmiség megmaradjon vidéken, egyetlen előfeltétele van – és ezt minden fejlett európai ország tapasztalata mutatja –: az, hogy a vidék a szó negatív értelmében megszűnjön vidék lenni, és csak a szó pozitív

értelmében maradjon vidék. Annak pedig, hogy a vidék a szó negatív értelmében megszűnjön vidék lenni, elsősorban infrastrukturális feltételei vannak, az országon belüli mobilitási feltételei vannak.

Bauer Tamás (SZDSZ)
1997. június 17.

9. 56.

De feltette a kérdést az imént, hogy miért fél a magyar paraszt az idegentől. Azért fél, mert ezt a hamisságot érzi. Nem tudja még, de érzi. Érzi, ugyanis a kérdésben az szerepel, hogy belföldi gazdálkodó szervezet megkülönböztetés nélkül szerezhessen-e földet. Ennek a megértéséhez egy pici szótárra van szükség. Mit jelent a belföldi gazdálkodó szervezet? Semmi mást nem jelent, azt jelenti, hogy magyar cégbíróságon jegyezték be, függetlenül attól, hogy ki a tulajdonos. Sőt létezik egyszemélyes kft., létezik egyszemélyes részvénytársaság. Bármilyen külföldi bejön Magyarországra, alapít egy céget, az jogilag magyar cég. Ettől kezdődően teljesen jogos a magyar paraszt érzelve, hogy itt őt be akarják csapni. Csak tisztább lenne megmondani neki, hogy aki arra szavaz, hogy a magyar – azaz belföldi jogi személyiségű – vállalkozás földtulajdonszerzési jogot kap, az azt jelenti, hogy bárki bejön Magyarországra, céget alapít vagy céget vesz – és itt jön az önök garanciájának a hamissága –, az magyar vállalkozásnak minősül, és földtulajdonhoz jut.

Bogárdi Zoltán (MDF)
1997. szeptember 16.

1998–2002

9. 57.

Tisztelt Ház! Minden reményünk megvan arra, hogy olyan kormánya lesz az országnak, amely komolyan veszi a vidék és ezen belül a mezőgazdaság problémáit, azokat nemcsak kezelni akarja, hanem mindent megtesz a gondok megoldása

érdekében. Mindig azzal az európai felfogással értettem egyet, amely szerint a mezőgazdaság nemcsak versenyképesség, gazdaságosság, termelés, piac, befektetés és egyéb közgazdasági kategóriák és fogalmak terepe, hanem azoknál sokkal több. Különleges, sokfunkciós ágazat, amely

nek hazánkban különösen nagy jelentőséget ad az, hogy az ország területének mintegy háromnegyed része termőföld. A mezőgazdaság tehát a nemzetgazdaság igen fontos ágazata. További alakulásának, alakításának, jó irányú fejlődésének nagy szerepe van és lesz a vidék polgárosodásában, valamint a vidék meg-, illetve eltartó-képességének fokozásában.

Ezért is támogatja a kormányprogram, nagyon helyesen, a valódi szövetkezetek fenntartása és fejlesztése mellett a családi gazdaságok térhódítását és megerősítését. A családi vállalkozásban végzett földművelés nemcsak sokoldalú szakmai tevékenység, nemcsak sokoldalú szakmai ismereteket igénylő tevékenység, hanem egy különleges, sajátos életforma is. Olyan életforma, amely közösséget, hagyományt őriz és teremt, amely a földet korszerű módon, igényesen szereti és műveli. A kormány programja helyesen vállalja az európai uniós tagságra való felkészülés jegyében a családi gazdaságok versenyképességének megerősítését.

Természetesen ez nem jelentheti a ma is még sok tekintetben átalakulásban lévő, úgynevezett szövetkezeti, nagyüzemi gazdaságok háttérbe szorítását. Mert ugyan ki kérdőjelezhetné meg például azon földtulajdonosok akaratát, akik földhasznosító szövetkezetben művelik, műveltetik földjeiket, és esetenként közös géphasználattal, beszerzéssel és értékesítéssel vagy netán feldolgozással teremtik meg a versenyképesség és a magas szintű agrárgazdálkodás feltételeit?

Tisztelt Ház! A mezőgazdaság, a földművelés alapja a föld, amely Magyarországon túlnyomó többségben ismét magántulajdonban van. „A kormány eltökélt szándéka, hogy a termőföld magyar tulajdonban maradjon” – írja a kormányprogram. Egyetértünk, az elmúlt évben ezért küzdöttünk. Természetesen támogatjuk a nemzeti földalap létrehozását is, hiszen ilyen irányú elképzeléseinknek az elmúlt évben is többször, kezdeményezően hangot adtunk, ezt igazolja, ezt tanúsítja a korabeli sajtó.

Medgyasszay László (MDF)
1998. július 3.

9. 58.

Őn ebben az interpellációban leírta, hogy a parasztság ezer sebből vérzik, és ezt a helyzetet nem lenne szabad tovább súlyosbítani. Én viszont azt mondom, hogy az a javaslat sem hibátlan, amit ön előterjesztett, bár a jó szándékot és különösen az igyekezetet nem lehet kétségbe vonni. Mindjárt megmagyarázom, hogy ezt miért nem tartjuk hibátlan javaslatnak, és rögtön előrebocsátom, hogy természetesen a garantált áras felvásárlás mellett egyéb intézkedésekben is gondolkodunk.

Magyarországon rendre visszatérőek a különböző piaci zavarok a mezőgazdaságban. Ebben az évben ezeket a zavarokat súlyosbította több termék esetében a világméretű túltermelés. Viszonylag szűkös eszközök állnak rendelkezésre. A tárcának nem lehet más feladata, mint hogy a károkat enyhítse, de olyan gazdag országban is, mint az Amerikai Egyesült Államok, ahol a mezőgazdaságban ugyancsak súlyos piaci feszültségek vannak, csak a károkat enyhítésére kerülhet sor.

Szabadi Béla (FKgP)
1998. szeptember 22.

9. 59.

A magyarországi településszerkezet ugyanis rendkívüli módon elaprózódott. Jelenleg a 93 ezer négyzetkilométeren sajnálatos módon alig több mint 10 millióan élünk, és a 3200-at is meghaladó település szerkezete olyan, hogy 282 olyan falu van, ahol a lakosság száma nem éri el a 200 főt, 699 község lakosság száma a 201 és az 500 fő között van, 692 község esetében pedig mindössze 501-1000 fő a lélekszám, akik ezeket a településeket lakják. Mit jelent ez, tisztelt képviselőtársaim? Azt jelenti, hogy ezekben az önkormányzatokban, kétségtelen, rendkívül nehéz gazdaságosan úgy működni, hogy ezek az önkormányzatok ne legyenek „pazarlóan gazdálkodók”.

Turi-Kovács Béla (FKgP)
1999. február 8.

9. 60.

Tisztelt Miniszter Úr! Mint ismeretes, Somogy megye még ma is vadregényes tájain, Somogyváron és ebben a térségben, Tar Szörénd földjén bizonytalanul ringott a magyar államiság bölcsője vészterhes időkben. Az ezeréves Magyarország, az Európában maradás jövője először itt dőlt el. Somogyvár, Fajszt, Bű emlékhelyei sajátos egységet szimbolizálnak a magyar állam keletkezésében. A krónikák szerint innen indult el Koppány vezér a hatalom megszerzésére István herceg ellen, és vele együtt bukott el a pogány lázadás első magyar vállalkozása.

Az elmúlt évtizedek tudományos kutatásainak páratlan eredményeként olyan értékes bizonyítékok kerültek elő Somogyváron, Somogyfajszon és Bűn, melyek az államszervezés hatalmi harcainak korabeli összefüggéseit segítenek megérteni. A hajdanvolt Bű falu határában egy évezredes, eltemetett őskohászati telepet találtak a kutatók, akik itt vannak a parlamentben. A lelőhelyet és a leleteket olyan csodálatosan őrizték meg a természeti adottságok, akárcsak a kínai agyaghadsereget Ázsiában. Az ősi kohók és tartozékaik úgy kerültek – s remélhetőleg továbbra is kerülnek – elő, mintha pár napja temették volna be őket. A feltárt műhely egy része most ideiglenes védelem alatt áll, nejlonnal van letakarva, de hamar veszélybe kerülhet, ha a régészeti mentőmunkálatok nem kezdődnek el idejében. A rendkívül jelentős műszaki, technikai, ipari hagyaték bizonyíthatja például azt is, hogy kultúránk az államalapítás korában európai színvonalú volt Somogyban. Úgy gondoljuk, soha nem volt annyira aktuális ennek a felfedezésnek a bemutatása, mint éppen most, a millenniumi ünnepségek keretében.

A múlt év augusztus 14-én Bodrog, Osztopán és Somogyjád polgármesterei – akik itt vannak a parlamentben – levélben fordultak a miniszter úrhoz a bűi őskohászati telep történelmi emlékhely létesítése és bemutatása ügyében. Ugyanebben a témában szeptemberben a történész szintén levelet írt Visy Zsolt helyettes államtitkár úrnak, majd '99. január 14-én Somogyvár polgármestere ugyancsak levélben kereste meg dr. Nemeskürty István kormánybiz-

tos urat a somogyvári nemzeti emlékhely további fejlesztése érdekében. Az önkormányzatok mindmáig nem kaptak választ megkeresésükre (*Az elnök a csengő megkocogtatásával jelzi az idő leteltét.*), és ezért az iránt érdeklődnek, hogy levelük eljutott-e a miniszter úrhoz, illetve megkaphatják-e azt a segítséget, amit a lelőhelyek történelmi-régészeti jelentősége mindenképpen indokol.

Tisztelt Miniszter Úr! Mit mondhatok az önkormányzatoknak, akik ebben az ügyben mint képviselőt engem is megkerestek, és akik már fél éve várják a választ és a segítséget?

Barkóczy Gellért (FKgP)
1999. március 2.

9. 61.

Nemcsak mint országgyűlési képviselő állok itt jelen pillanatban, hanem mint a Győr-Moson-Sopron megyei közgyűlés elnöke is. Bakonypéterd és Lázi 1996 augusztusa óta szeretne Győr-Moson-Sopron megyéhez csatlakozni. Úgy gondolom, jelentős érveket lehet amellelt felsorakoztatni, hogy miért is döntött úgy a Győr-Moson-Sopron megyei közgyűlés, hogy ez a két falu befogadható.

A bakonypéterdiek már ma is a Veszprémtől lényegesen közelebbi Győrbe járnak munkába és felsőbb iskolába. Veszprém távolsága 55 km, Győr távolsága 28 km. Az egészségügyi szolgáltatást igénybe vevő lakosság a jövőben minden hivatalos ügyét a megyénkben szeretné intézni. Az egészségügyi ellátás terén – ez a kórházi és mentőellátást jelenti – 1995-től Győrhoz tartozik. Az általános iskolások és az óvodások egy része már ma is a Győr-Moson-Sopron megyei Ravazdra jár. Az autóbusz-összeköttetés kiváló Győrrel. A távolsági járatok mellett műszakváltáshoz kötődő járatokat a faluból is indít a Kisalföld Volán. Nevével ellentétben a község nem a Bakony része, hanem a Sokorói-dombságé; a falu ugyanis a hármass dombsor leghosszabb, középső hegyláncának, a Csanaknak délkeleti lábánál terül el.

Mi a helyzet Lázival? Lázi szintén azt reméli, hogy a közelebbi Győrbe – ami 33 kilométer, az

56 kilométer távolságú Veszprémmel szemben – járhat majd munkába és felsőbb iskolába. Ígéretet kaptak arra, hogy a közvetlen buszkapcsolat, ami jelen pillanatban nem létezik, az átcsatolást követően megvalósul Győrrel. Bakonytérdhez hasonlóan Lázi sem része a Bakonynak. A község a sokorói Bakony-ér mellékágának völgyében fekszik, és a szomszédos Győr-Moson-Sopron megyei településekkel közös földrajzi egységet alkot. Úgy gondolom, ezek az érvek mindenképpen bizonyítják, hogy Bakonytérd és Lázi csatlakozása nem lehet kérdéses.

Ivanics Ferenc (Fidesz)
1999. május 5.

9. 62.

Tehát most a kérdésére adandó választ illetően: úgy gondolom, először is talán arra kellene kitérnem, hogy nem kritika illetett a kormány részéről a külföldi útjaim kapcsán, hanem nagy elismerés (*Derűlttség az SZDSZ padsoraiból.*), hiszen elég, ha arra utalok, hogy a tegnapi napon a finn miniszter kollégámat fogadtam, aki az európai uniós elnöki tiszttel tölti be egy fél éven át. A miniszter kolléga azzal köszöntött engem, hogy az egész Európai Unióban átvették azt a módszert (*Derűlttség és közbeszólások az MSZP és az SZDSZ padsoraiban.*), amely a földművelésügy és a vidékfejlesztés összekapcsolását jelenti. Persze lehet, hogy az MSZP-s képviselő urak egyike-másika úgy gondolja, hogy ezen derülni kell; talán (Dr. Hankó Faragó Miklós: *Mindenki derül rajta, nem csak ő!*) okosabb lett volna, ha az elmúlt négy év alatt ők is megvizsgálják ezt a kérdést, hogy vajon nem lenne-e jó a jövőben a földművelésügy kérdéseit összekötni a vidékfejlesztés kérdéseivel.

Egyebekben rá kell mutatnom arra, hogy mi az Európai Unió tagjai szeretnénk lenni, és senki előtt nem kétséges, hogy a legnehezebb terület a mezőgazdaság területén a lemaradásunkat behozni, ezért tehát fokozott erőfeszítésekre van szükség a mezőgazdaság területén. Úgy gondolom, ez eddig a legteljesebb mértékben sikerült... (*Az elnök a csengő megkocogtatásával jelzi az időkeret lejártát.*) – amint azt majd az egy percben

el fogom mondani. (*Taps a kormányzó pártok padsoraiban.*)

Torgyán József (FKgP)
1999. szeptember 7.

9. 63.

A kormány álláspontja az agrárstratégiával kapcsolatban közismert. Az agrárstratégia kérdéseit, a vidékfejlesztés, területfejlesztés kérdéseit a kormány informális kormányülésen februárban megtárgyalta, és erről, ennek eredményeiről a közvéleményt tájékoztatta. A kormány ezt a kérdést úgy értelmezi, hogy stratégiáját a kormányprogram tartalmazza, tehát azt, amit a parlament megtárgyalt és elfogadott. A stratégia egyes ágazatokra való kibontása pedig már más kérdés, ez az egyes tárcák feladatkörébe tartozik. Azt az anyagot, ami az agrár- és vidékfejlesztési stratégia kérdéseinek részletezését tartalmazza, széles körben rendelkezésre bocsátottuk, különböző érdek-képviselői szervezetekkel megvitatuk, és azok támogatását ehhez a stratégiához – vagy helyesebben, ezekhez a kérdésekhez – elnyertük. Ez egy több évre vonatkozó elképzelés, amiből világosan látható, hogy milyen irányba óhajt fejlődni a magyar agrárium és a vidék.

Arra pedig, hogy miért nem nagyobb mértékű a fejlődés, miért térünk el különböző külkereskedelmi elképzelésektől, azt tudom mondani, hogy csoda, hogy ebből a nehéz helyzetből ezt lehetett kihozni. Többet egyetértenek abban – nem is kevesen, igen sokan –, hogy százévenként ha találkozik ennyi egyenlőtlen tényező az agrárgazdaság szempontjából.

Önök akkor, amikor ezek a különböző külső hatások érték a magyar gazdaságot – természeti csapások és külső világgazdasági, előnytelen változások –, azt javasolták, hogy nyújtson be a kormány pótköltségvetést, hűtse le a gazdasági növekedést és a konjunktúrát, mert katasztrófához vezet, ha azon az úton megy tovább, amin elindult. Nagyon helyes volt a kormány álláspontja, hogy ennek a nyomásnak nem engedett, és örömmel jelentheti a kormány azt, hogy még az egyensúlyi mutatók tekintetében is igen jó eredményeket ért el. Ilyen körülmények között azok a kérdések, amelyeket feltesznek az agrár-

riumra vagy a gazdaság más területeire, enyhén szólva azért érthetetlenek, mert hiszen egy országban élünk, és mindannyiunknak nagyjából hasonlóképpen kellene közismert tényeket ismernünk.

Szabadi Béla (FKgP)
1999. november 11.

9. 64.

Növényekből dízelolaj? Furcsán hangzik, de lehetséges, hiszen már a német hadiipar is átalakította a barnaszenet gázolajjá. Repcemagból jelenleg is lehet készíteni gázolajat, de az igen magas gyártási költség – körülbelül 180-200 forint – jelentős hátráltató tényező. Egy magyar találmány segítségével mára versenyképes termelési rendszert lehetne kiépíteni, ugyanis ennek a bioolajnak a termelői ára 40-50 forint, tehát azonos a kőolajból származó gázolajével. Így a jelenleginél inkább olcsóbb fogyasztói ár alakulhat ki ártámogatás nélkül is.

A növényi zöldtömeg feldolgozása bioolajjá környezetvédelmi szempontból is különösen előnyös. Ugyanis ez a bioolaj nem a föld mélyéből származó szénhidrogénből, hanem a növényekből, azaz a levegőből származó szénből épül fel, így nem kerül új szénmennyiség a levegőbe, hiszen azt kötjük meg és használjuk fel újra és újra. A program megvalósulása esetén az üzem környékén az olcsó hőre, energiára alapozva üveg-házi termelés, élelmiszer-ipari feldolgozás alakulhatna ki, agráripari központ jöhetne létre. A biomassza-termelés további munkahelyeket teremtené. *(Folyamatos zaj.)* Átalakítható a hagyományosan búzára, kukoricára alapozott termelési szerkezet, amelyet az Unióhoz való csatlakozás miatt egyébként is követelnek tőlünk.

Molnár Róbert (FKgP)
2000. március 21.

9. 65.

Nem véletlen egyébként, hogy így az elejére ezt a harctéri példát hoztam. A Magyar Szocialista Párt megítélése szerint ugyanis a mezőgazdasági szövetkezeti üzletrésről szóló törvényjavaslat elfogadása egyenértékű azzal, mintha egy-egy

Hirosimát elpusztító atombombát robbantanának föl a magyar falvak mindegyike fölött. Szeretném megismételni: minden falu fölött egy-egy atombomba.

És hogy a véres valóságot egy kicsit képszerűbbé is tegyem – mert talán egy atombomba-robbanás nem mindenki számára nyilvánvaló –, úgy is értelmezhető ez a törvényjavaslat, mint amikor a harctéri sebesültek már nagyon várják, hogy jöjjön a vöröskereszt, helyette azonban aki megérkezik, egészen egyszerűen lemeszárolja őket. Ez a mezőgazdasági szövetkezeti üzletrésről szóló törvényjavaslat. És hogy érthetővé is váljék, hogy miről van szó: a külső üzletrész-tulajdonosokra hivatkozással önök azt mondják, lehetővé teszik azt, hogy hozzájusson vagyonához, hogy rendelkezessen vagyonával. Ők azok a sebesültek, akik várják, hogy jöjjön a vöröskereszt, ehelyett kapják a mézszárszékot.

Orosz Sándor (MSZP)
2000. szeptember 27.

9. 66.

Örülök annak, hogy a képviselő úr kérdése nem abba az irányba mutat, hogy a költségvetéssel kapcsolatos vitát a mezőgazdaság támogatásának szükséges mértékéről és annak szerkezetéről most itt egy azonnali kérdés keretében vitassuk meg. Ha megengedi tehát, én most a mezőgazdaság állapotáról – miután a kérdés sem erre irányult – érdemben nem szeretnék beszélni. Ellenben tisztelettel megköszönöm a kérdését, mert lehetőséget ad arra, hogy egy általános választ adjak, és ez a közöttünk kialakuló szakmai és politikai kommunikációt, beszélgetést, érintkezést a jövőben is elősegítheti. Önnek mondom, de mindenkinek szól, akinek szakmai vagy politikai érdekképviselője van.

Tehát készséggel állok ön elé agrárgazdasági kérdések megvitatása ügyében is itt a parlamentben, de nem tudok a rendelkezésére állni úgy, hogy önök – mint a levelükben is – azt kérik, demonstratívén toljam félre a miniszteremet, nyúljak át a feje fölött, mert önök szerint nem alkalmas arra, hogy ebben a kérdésben önökkel érdemleges tárgyalásokat folytasson vagy megállapodást

kössön. Én a kormány minden miniszteréről az-
zal a véleménnyel vagyok – és ez különösképpen
igaz a mezőgazdasági és vidékfejlesztési ügyekért
felelős Torgyán miniszter úrra –, hogy mind szak-
mai felkészültségét, mind politikai tapasztala-
tát tekintve alkalmas arra, hogy abban a nagyon
nehéz helyzetben, amelyben egyes ágazatok –
így például a mezőgazdaság is – vannak, az or-
szág képességeihez mérten a lehető legnagyobb
segítséget nyújtsa.

Tehát éppen azért nem tudtam önökkel a mező-
gazdasági miniszter feje fölött tárgyalásokat kez-
deményezni, mert felelősséget érzek a mezőgaz-
daság sorsáért, és nem szeretném szétzilálni az
idevonatkozó alkotmányos rendet.

Orbán Viktor (Fidesz-MPP)
2000. október 17.

9. 67.

Az én szülőfalum egy 1500 lelkes kis község, Kü-
bekháza. Az ország legdélekeletibb csücskében,
Trianon óta Vajdaság–Románia határának talál-
kozási pontjánál fekszik. E kis falu felét 1946-ig
svábok és magyarok lakták, aztán jött egy bor-
zalmas kor, amely családokat, szerelmeket, bará-
tokat szakított szét. A falu német ajkú lakossá-
gát kitelepítették, akik közül sokan meghívásom-
ra csak ebben az évben látogattak először haza,
és először szembesültek azzal a pusztítással,
amelyet a borzalmas kor, a kommunizmus a fa-
luban tett. Sajnos, hazánkban nemcsak egy ilyen
települése van, ahol az önkormányzatnak nincs
arra pénze, hogy az egykor szebb napokat élt
épületeket felújítsák, és ezek által a régi faluké-
pet visszaállítsák.

Tisztelt Államtitkár Úr! Szükségét látnám an-
nak, hogy az Országimázs Központ keretében
hozzanak létre egy olyan szervezetet, amely ki-
fejezetten a vidéki kis falvak faluképének meg-
vagy újjátervezéséhez, majd pedig a tervek meg-
valósításához nyújtana vissza nem térítendő
pénzügyi segítséget. Ez az organizáció nagyban
előmozdíthatná a kibontakozóban lévő falusi
turizmust, és óriási segítséget nyújtana a most
fejlődésnek induló településeknek.

Tisztelt Államtitkár Úr! Várható-e a kis falvak

falukép-fejlesztési támogatása? – hiszen nem-
csak az utóbbi negyven évben, de 1998-ig bezá-
rólág is méltatlan volt a kistelepüléseket érintő
kormányzati ügyek kezelése. 1994–98 között
egyesek részére korlátlanul folyt a pénz világvá-
ros-építésre, a vidéki kis falvak és városok pedig
csak ígéreteket kaptak – azt viszont bőven.

Molnár Róbert (FKgP)
2000. november 7.

9. 68.

A következő, amiről szeretnék beszélni, egy
nagyobb horderejű dolog, de azt gondolom, ma-
gára az ágazatra – volt már a mezőgazdaság-
ról szó – nagy hatása lenne. Nagyon helyes, na-
gyon nemes és jó szándék az, amit a kormány
a 2253/1999. számú kormányrendeletben elha-
tározott, nevezetesen, hogy elfogadta az agrár-
környezetvédelmi programot. Ez egy nagyon
korszerű és nagyon szakszerű program, és sok-
szor hivatkozunk arra, hogy EU-követelmény.
Nekem sokkal fontosabb az EU-követelmény-
nél az, hogy mi a mi igényünk. Ha ma Magyar-
országon a mezőgazdaságban van igény, akkor
az agrár-környezetvédelmi program bevezetése,
széles körben történő elterjesztése fontos igény,
a munkahelyteremtéstől kezdve a táj arculatá-
nak kialakításában, az úgynevezett fenntartha-
tó gazdálkodásban ez egy nagyon-nagyon fon-
tos lépés, és mindenféle EU-csatlakozás mellett
– természetesen ahhoz is nagyon fontos – a mi
érdekünk a táj arculatát, a táj karakterét vissza-
alakítani. Az előbb volt már erről szó, és akkor
is megemlítettem, hogy egy térség fejlesztésé-
ben, a falu, a vidék fejlesztésében az első helyen
szerepel az agrárium fejlesztése, hiszen ez nem
munka, nem munkahely, hanem életmód, és
azt gondolom, ez annyira hozzátartozik a vi-
dék Magyarországhoz, attól teljesen elválaszt-
hatatlan.

Azonkívül azt gondolom, ha valahol nagy gond
van [...] – kettős vonalon szoktuk ezt emlegetni:
a mezőgazdaság egyszerre szenved a környezet-
szennyezéstől és egyszerre környezetszennyező.
Az egyik oldalon nehezen tudjuk kivédeni a kör-
nyezeti ártalmakat – nyilván ennek is van megol-

dása, energiaerdők és még sorolhatnám –, ugyanakkor a másik oldalon nagy környezetszennyező; gondoljunk itt az iparszerű nagy sertéstelepekre, szarvasmarhatelepekre: miközben a műtrágyákkal a talajokat, a talajvizet szennyezzük, eközben ezek a hulladéknak nevezett termékek, amelyek egyébként komoly szervesanyag-viszszaporítást jelentenek, kárba vesznek. Ezen agrár-környezetvédelmi programon belül mód és lehetőség lenne ezen telepeknek a korszerűsítésére, olyan formában való kialakítására, amelyek a környezetre nem jelentenek terhelést.

Azonkívül ez az agrár-környezetvédelmi program hivatott arra, hogy az iparszerű, nagyüzemi termelésre nem alkalmas területeket kivonja a termelésből, vagy pedig erdő, rét, legelő hasznosítására alakítsa át, amire a szabadtartásos állattenyésztést lehet alapozni. Ez mind-mind jó megoldást adna nekünk, nem beszélve arról, hogy a különböző talajdegradációs folyamatok, defláció, erózió terén mind-mind komoly előre lépést jelentene. Azt gondolom, itt csak egyetlen probléma van ezen a téren: miközben a kormány elfogadta, van a határozatának egy pontja, amelyik azt mondja, hogy a költségvetésben külön címet kell erre létrehozni.

Pap János (Fidesz-MPP)
2000. november 10.

9. 69.

Másodszor: ne tessék mondani, hogy a falu vidékfejlesztő hálózatában nincs elegendő ember, hiszen erre ma már ez a 300 ember, akiket kiképeztünk, alkalmas, vizsgáljuk, papírjuk van róla, és tudják is ezt a feladatot. Másrészt a közben létrejött falugazdász-hálózat aktívan bevonható a kistérségi prioritások képzésébe, ami egy tervezési folyamat alapja. Nem hiszem, hogy ezt önnek szóvá kellene tennie, vagy ha teszi, inkább pozitív értelemben tegye, hogy a kormány még kistérségenként finanszíroz kistérségi menedzsert is, belátva azt, hogy az önök által folytatott kormányzás alatt olyan kevés pénzük volt az önkormányzatoknak, hogy nem tudtak maguk kistérségi menedzsert állítani; gondolom, azt a kevés kis pénzt – azt hiszem,

500 millióról van szó mindösszesen 154 kistérségben – célszerű, ésszerű volt erre a programra ráfordítani.

Boros Imre (FKgP)
2000. november 10.

9. 70.

Én úgy gondolom, hogy abból a tényből fontos kiindulni, hogy lássa a tisztelt Ház is, és az ország közvéleménye is láthassa a folyamatokat, hogy 1998. július 8-án, a hivatalba lépésünk alkalmával meghirdettük a mezőgazdaság szerkezetátalakítását, összekötöttük a mezőgazdaság fejlesztését a vidékfejlesztéssel, alapelveként kimondtuk, hogy a mezőgazdaság fejlesztése elképzelhetetlen a vidék fejlesztése nélkül, a vidék fejlesztése pedig elképzelhetetlen a terület fejlesztése nélkül; egy olyan komplex fejlesztést dolgoztunk ki és hoztunk nyilvánosságra. [...] Itt kiemelném mindenekelőtt azt a tényt, hogy eddig a mezőgazdaság energiafelhasználó volt. Mi a szerkezetátalakítás kapcsán hozzákezdünk egy olyan helyzet kialakításához, hogy a mezőgazdaság legyen energiatermelő, energialeadó, energialeadó, hiszen az agrárról rendkívüli módon szétnyílt, annak visszaszorítása érdekében nemzetgazdasági szinten, kormányzati szinten számos intézkedést kell hozni, a tárca saját lehetőségein belül viszont az ilyen szerkezetátalakító programmal nagyon jelentősen hozzá tud járulni az agrárium jövedelmezőképességének megteremtéséhez, és éppen az előbb hivatkoztam arra, hogy 2000-ben több mint kétszerese az agrárjövdelem, mint volt 1999-ben.

Torgyán József (FKgP)
2000. december 6.

9. 71.

Több mint fél éve meg-megújuló indulattal kerül a közvélemény elé a zámoslyi romák ügye. A falu polgármestere és lakói a különböző zaklatások nyomán már oda jutottak, hogy tisztelettel kéri a közélet és a sajtó szereplőit, településük nevét ne említsék együtt a Strasbourgba távozottak ügyével, mert azok csak addig voltak zámoslyiak, ameddig ott önkényesen lakást

foglaltak, és addig voltak zámolyiak, ameddig vitatott körülmények között el nem hagyták az országot.

Nem akarok és nem is tudok igazságot tenni ebben az ügyben, de megdöbbenéssel tapasztalom, hogy elfogultságok és félinformációk alapján belpolitikai háborút lehet indítani a polgári koalíció ellen, holott ez a kormány többet tett a magyarországi cigányságért, mint eddig bármely végrehajtó hatalom az országban. (Keller László: *Mit?*) Az a roma, aki tanulni akar, az támogatást kap; aki dolgozik, az részesülhet az összes szociális előnyben, méghozzá sokszor pozitív diszkrimináció alapján. Ezzel szemben azt kell megélnünk, hogy nemzetközi botrány keletkezik egy olyan ügyben, melynek egyetlen részlete sincs kivizsgálva, még egy csákvári magyar fiatalember erőszakos halála sem.

Választókerületemben sajnálatosan tapasztalom, hogy a felgerjesztett hisztéria rendkívül káros a becsületes cigányság számára, a lakosság indulata nőtön-nő, és nem tudom, hogy akik ezt a folyamatot elindították, képesek-e megállítani. Ugyanakkor számos olyan esetről is tudok Pest megyében, amikor bűnöző romák tartanak rettegésben utcákat, falurészeket. Választóim azt kérdezik, őket ki védi meg a zaklatásoktól.

Selmeczi Gabriella (Fidesz-MPP)
2001. március 27.

9. 72.

Az utóbbi időkben meglehetősen, de szerintem nem elég nagy port vert fel az a hír, hogy a Somogy megyei Bárdudvarnok település lakói egyszer csak azt vették észre, hogy falujuk területének 65–70 százaléka, a mezőgazdasági művelés alá vont földjeiknek pedig a 80 százaléka osztrákok tulajdonában van. Hogy ez erősen törvényellenes, az nem zavarta a helyi földhivatalt, amely nyugodtan bejegyezte a tulajdonváltozást ezekre a területekre is, mint ahogy a faluban lakó Fodor János négyhektárnyi földje is egyszerűen eltűnt az ingatlan-nyilvántartásból. Forintos László polgármester szerint sokan most is a saját tulajdonuknak tudva művelik zártkerti szőlőjüket, gyümölcsösüket. Őket a falu veze-

tése nem meri felvilágosítani a való helyzetről, attól tartva, hogy azt megtudva, sírva fakadnának.

Mindez egy állítólagos adminisztrációs hiba miatt állt elő, miszerint az állami gazdaság felszámolásakor 10 070 helyett, mindössze 1007 aranykorona értékű kárpótlásra kijelölendő földalapról értesítette a Somogy Megyei Kárrendezési Hivatal az állami gazdaság vezetőit. A többi tehát eladható volt. De hát a más tulajdonában lévő terület is ily módon az osztrákok tulajdonába kerülhetett? Az eredeti tulajdonosoknak nem kellett volna értesítést kapniuk tulajdonjoguk megszűnéséről?

Kérdezem tehát a minisztérium tisztelt képviselőjét, hogy milyen megoldást lát a tárca Bárdudvarnok településnek és személyesen a település több lakójának az állami szervek által okozott károk rendezésére. Vagy valóban el lehet privatizálni egy falut, lakói tulajdonát az érintettek tudta nélkül?

Fenyvessy Zoltán (MIÉP)
2001. május 29.

9. 73.

1. Nem segélyről, hanem támogatásról van szó, melynek fő célkitűzése, hogy Magyarországon az európai uniós csatlakozásig kiépüljön a támogatások fogadására szolgáló hazai intézményrendszer.
2. Nem vett el a 2000. évre vonatkozó 10 milliárd forint támogatás sem. A SAPARD-program sajátossága, hogy az adott évre megítélt támogatás az éves szerződés aláírását követő 2 azaz két éven belül használható fel. Tájékoztatom képviselő urat arról is, hogy a SAPARD-támogatás odaítélési és kifizetési rendszeréből fakadóan ez idáig egyetlen ország sem kapott egyetlen fillért sem, függetlenül attól, hogy akkreditálták-e már vagy sem.
3. A SAPARD-program kifejezetten a mezőgazdaság és a vidékfejlesztés célját szolgálja, ami az elnevezéséből is kitűnik.

Vonza András FVM miniszter
2001. május 29.

9. 74.

De mint valamennyien tudjuk és ma is beszélünk róla, az igazán súlyos kisebbségi probléma Magyarországon a romakérdés. Nagyon jó ebben a beszámolóban, hogy sorra veszi a romákkal szembeni diszkrimináció fontosabb területeit, és tárgyilagosan tárgyalja azokat a beadványokat, amelyek az ombudsmanhoz eljutottak, legyen szó a lakáshoz jutásban tapasztalható diszkriminációról, a foglalkoztatási diszkriminációról, a rendőrség viselkedéséről, a büntetés-végrehajtásban tapasztalt diszkriminációról. A magam részéről nagyon fontosnak és nagyon tanulságosnak tartom, ahogy a közvetett diszkrimináció kérdésével részben fogalmi alapon, részben pedig egy konkrét példán, egy kisvárosi intézkedés példáján keresztül foglalkozik, amely intézkedés látszólag nem diszkriminatív, hanem mindenkre egyformán vonatkozik, valójában azonban a nemzetközi irodalomból és joggyakorlatból ismert közvetett diszkrimináció tipikus esete.

Ha már a rendőrség viselkedéséről volt szó, nagyon tanulságos volt az a történet, amikor megjelent az Amnesty Internationalnak ez a vitatott hirdetése, pontosabban több vitatott hirdetése, amelyben Magyarországot vádolták. A magyar hatóságok felháborodottan tiltakoz-

tak, mint tudjuk, az Országimázs Központ ellenkampányt indít.

És akkor következik a bagi cigányverés esete vagy gyerekverés? – az Amnesty Internationalnál; néhány nappal később az a Győr megyei falu, ahol rendőrök tévedésből, megfontolatlanul egy sor gyerekkel szemben alkalmaznak erőszakot. Úgyhogy azt gondolom, hogy nem az Országimázs Központnak kell ellenkampányokat folytatni, hanem oda kell figyelni a kisebbségi ombudsman jelentésére, legyen szó akár romákról, akár másokról, és szembe kell néznünk azzal, hogy itt valóságos, súlyos problémákról van szó, még ha nem is abban a konkrét példában, amit ezek a hirdetések tartalmaznak.

Egyetértek a beszámolóval és a szóbeli beszámolóval is abban, hogy fordulópont előtt állunk ebben a kérdésben. Ez a zámolyi történet fordulópontot jelent. Fordulópontot abban az értelemben, hogy Magyarország egyszerűen nem teheti meg, hogy nem néz szembe azzal a problémával, ami az elkövetkező években és évtizedekben ennek a társadalomnak az egyik legsúlyosabb, ha nem a legsúlyosabb problémája lesz.

Bauer Tamás (SZDSZ)
2001. május 30.

10.

Kiss László

Vidékmeghatározási viták az ezredfordulón

A rendszerváltást követően, és különösen az uniós integrációra történő felkészülés során a fejlesztéspolitikai definíciós szükségletek és fejlesztési források megszerzéséért folytatott verseny miatt újfogalmazódott a régi kérdés: mi is az a vidék? A fogalmak tisztázását a kilencvenes évek közepétől egyre sürgetőbbé tette a különböző nemzetközi pályázati rendszerek megérkezése Magyarországra, az ezekben megkövetelt kritériumok, pályázati feltételek teljesítése, sőt a pályázásképeség megszerzése előtt tornyosuló komoly akadályok leküzdése. A vidékviták, vidékfogalom-javaslatok sok esetben a háttérkonceptciók teljes hiányát mutatták. A technokrata irányultságú, környezeti, gazdasági és lakosság-statisztikai mutatószámokkal operáló próbálkozások gyakran elvesztek a számok körüli vitákban, a vidék mennyiségi mutatókkal nem megragadható jellegzetességeivel együtt. Ebbe az űrbe a régi népszínművek képét felelevenítő elgondolások nyomultak be. Ismét megjelentek a népi írók által előhozott témák és fogalmak, de paradox módon, ugyanezen gondolatkör eredményeként, egymással jól megférve, már-már egymást kiegészítve a népiek által gyűlölt idillikus Gyöngyösbokréta-hoz hasonló képek is.

Kétségtelen, hogy a szakemberek felismerték azokat a problémákat, amelyekkel a vidék szembesült. A vidékfejlesztés politikai üggyé vált, de a statisztikai definíciók üressége és a népies műparasztok idillikus képzelete között hosszú ideig nem találta meg feladatkeretét, és nem tudta kialakítani a feladatok megoldásának módszereit.

Válogatásunk a kilencvenes évek két meghatározó vidék-folyóirata, *A Falu* és a *Gazdálkodás* cikkrészeiből áll össze, és a vidékmeghatározás-kísérletek első időszakát mutatja be. A definíciós viták egyértelműen bizonyítják, hogy a vidékimázs-teremtés új korszakához érkezett, és a fejlesztési források elosztási rendszerében pénzügyi, gazdasági jelentőséget kapott. A fejezetben idézett szerzők csaknem valamennyien a vidékügy kiemelkedő alakjai, a vidékkép, a vidékfejlesztés meghatározó figurái. A fejezet hangsúlyos része az említett vidékfogalom körüli vita, de megjelennek benne a szociális, egészségügyi vonatkozások, etimológiai kísérletek és politikai megnyilvánulások is.

A vidék mint olyan

10. 1.

Vidék az a terület, ahol a mezőgazdasági tevékenység, a zöldfelület (erdő, természetes táj) dominál, és aprófalvas településszerkezet, alacsony beépítettség, illetve népsűrűség jellemez.

Vidéki település, amely városi státusszal nem rendelkezik, vagy rendelkezik ugyan városi státusszal, de lakónépessége nem haladja meg a 10 000 főt.

Vidéki jellegű kistérség, ahol a vidéki településeken élő lakónépesség aránya több mint 50%. Vidékfejlesztés mindazon tevékenységek fejlesztése, amelyek a vidéki településeken élő lakosság megélhetési körülményeinek, jövedelemszerzési lehetőségeinek – az életminőség – javítására irányulnak, továbbá amelyek a természeti erőforrások, a környezet, a táj megőrzését szolgálják, és amelyek a vidék társadalomban betöltött funkciói ellátását tartósan erősítik.

Magyarország vidékfejlesztési programja. 1996.

10. 2.

A „vidék” fogalmának meghatározását sok probléma nehezíti: ezek közül az alábbiakat emelem ki:

1. Az EU-s brüsszeli bürokrata nyelvezetű 'rural'-t sajátos magyar-angol fordításban, azaz bükkfanyelvi angolsággal 'vidék'-re titulálták, és időközben ez teljesen elterjedt a szakirodalomban, a politikában és a sajtóban. A szó igazi értelmében a 'rural' falusit jelent. A 'rural areas' alatt falusi térségeket kell érteni.
2. Nagyon fontos dokumentumokban a vidéket úgy fogalmazták meg, mintha az teljesen azonos lenne az ország Budapesten kívüli részével. Így pl. a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény is sommásan a főváros és a vidék megkülönböztetéséről szól. Csak remélni lehet, hogy egyszer majd a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvényt olyképpen módosítják,

hogy egy külön fejezet fog foglalkozni a vidékfejlesztéssel, és akkorra már sor kerül a vidék fogalmának a meghatározására is.

A statisztikai évkönyvek, ha bizonyos adatok területi vetületét mutatják be, akkor rendszerint a „vidék összesen”, „Budapest” és az „ország összesen” bontásban hozzák. E két dokumentum szerint tehát az ország Budapestből és a vidékből áll(!).

3. Nehezíti a vidék definíció megszületését az is, hogy ez a fogalom a divatosság áldozatává vált. Nem is olyan régen a magyar közgondolkodásban a „vidék” még egy pejoratív fogalom volt, de mára az Európai Unióhoz való felzárkózást, a haladást, sőt majdnem már az erkölcsöt is jelenti. A „vidék” szó olyan fogalom lett, amelyről sokat írunk és beszélünk, de keveset tudunk. A vidékfejlesztésről szóló véleménynyilvánítások, viták anélkül folynak, hogy előzetesen megegyeztünk volna abban, hogy mi is a vidék!

Kovács Teréz: Vidék, vidékfejlesztés, vidékpolitika. *Gazdálkodás*, 2000/3. 15.

10. 3.

Ötlete persze mindenkinek van! Hisz az ország lakossága génjeiben hordozza a túlélési stratégiákat, a talpra állás tudományát. Emiatt persze képtelenek vagyunk következetes együttműködésre, és nincsenek igazi példák sem előttünk. Pedig nincs más lehetőség, körül kell néznünk, miből építkezhetünk. Európa ehhez támogatást adhat, de magunkra vessünk, ha a hogyan is más határozza meg helyettünk. Meg kell tanulnunk másképp gondolkodni! Amit évekig hátrányként könyveltünk el, azt talán előnyünkre fordíthatjuk, és ami eddig „biztos út” volt, abban lehet kételkedni. Meg kell kísérelni együttműködni mindazokkal, akik komolyan veszik a feladatukat, de nem szabad akadémikus vitákra pazarolni az erőnket, hanem meg kell szólítani

azokat, akik talán kevésbé látványosan, de még őrzik az „ősi bölcsességet”, a vidéki embert! Font Erzsébet: A vidék gondja globális vagy lokális kérdés? *A Falu*, 1998/3. 28–29.

10. 4.

A latinban és a szláv nyelvekben a vid- gyök a látás, szemlézés jelentésű szavak alapeleme. Ezzel tehát a környezettel való vizuális kapcsolat, az elsődleges tájészlelés mozzanatára utaló szavaké. Azé a tájészlelésé, amellyel a civilizációknak már eleve gondjuk van. Hisz nem is észlelik a tájat. Elfedi előlük a város, a gépkocsik füstüvege, a sebenség. E közös európai ősgyök a magyarban megőrzött változatai érdekesen tágítják tovább a vizuálisan megélt környezet ember észlelte jegeit, jeleit s emberi jelentőségeit. [...]

De milyen lehetett a magyar ember tájlátványa e lakott magaslati pontokról nézvést? Éltető táját víz uralta. Legnagyobb folyóvizében viza élt, a kisebbekben vidra. S hogy a vidéket behálózó lapályrendszer tágas nyúlványaiban is a vizet láthatta maga körül, csöppet sem szomorította. Még az sem, hogy a poshadt víz bűzét is el kellett viselnie. Az sem, hogy olykor vészt is okozott. A víz vezette életét. Olyan szavaink tanúsítják ezt, mint vid(ám)/vid(or), vid(ít). S mitől vidul jobban a magyar, ha nem attól, hogy virul a virága?! Mint a fiatal leány (latinul virgo), akit a virgonc ifjak – Európában egyedül – húsvétkor vízzel locsolnak. Akinek pírrel festi orcáját pirosra az ereiben lüktetve verő vér.

Győri-Nagy Sándor: A vidékfejlesztés kultúrökológiája. *A Falu*, 2001/1. 18.

10. 5.

A vidék nem más, mint egy sajátos életforma, az emberiség gyökere, ahonnan ered, ahonnan elindult a fejlődés és amivel baj van. Mert miközben a „civilizáció” egyre pompázatosabban virágzik, fogy az erő, amiből a gyökerei táplálkoznak. Nem elesett Tiborcok és pesszimista tudósok panaszkodásáról, hanem az emberiség jövőképeiről van szó. Az emberiség eddigi életfelfogása kérdőjeleződik meg.

Font Erzsébet: A vidék gondja globális vagy lokális kérdés? *A Falu*, 1998/3. 27.

10. 6.

„Táj” szavunk a nyelvi alapjelentéseket hordozó gyökök ugyanazon csoportjába tartozik, mint az ember legősibb tápláléka, a tej. E tény maga arra utal, hogy nyelvünkben kódolva van az az emberiséggel egyidős tudás, amely az embert és az őt éltető tájat ugyanúgy nem választja el egymástól, mint a gyermeket s az őt tejével tápláló anyát, az álomba daloló dajkát.

A földi javakkal dúsan megáldott földet „tejjel-mézzel folyó ország”-nak ismeri a magyar nyelv. Hisz ez a föld kényezteteti, tenyerén hordozza. A kényeztető tenyér ugyanannak a gyökcsaládnak a tagja, mint a táj, a tej és a tojás; valamenynyit a támogatás, a táplálás jelentéskörének ősi hordozója.

E gyököket ugyanaz a jelentéstani képzettársulás formálta alakilag-hangzásilag is hasonlóvá, mint a tej és a tőgy gyököket vagy a tenyér és a tányér szavaink jelentéshordozó töveit. Ugyanezért nem véletlen az sem, hogy a nedvességtárolásra alkalmas edényünket ugyanúgy *tá*lnak hívjuk, mint a hegyekhez képest alacsonyabban fekvő nedves tájszeletet, a völgyet *Ta*lnak (ejtsd: tál) hívja a német. A tálhoz, tányérhoz hasonló, tejjel-mézzel folyó, az embert a tenyerén hordozva kényeztető tájban nem véletlen nevezte megtelepülése helyét tanyának a magyar ember, tanornak pedig állatai (köz)legelőjét. A szomszédos osztrák kultúrterületen is ugyanez a gyök jelzi az éltető gabona összegyűjtésére és cséplésére szolgáló síkabb helyet, a *Tennét*.

A nedvdús, jobbára sík magyar tájban ilyen jelentést hordoznak azok a településneveink is, amelyek e gyökcsoporthoz tartozó változatait tartalmazzák, mint Tállya, Tényő, Dány stb.

S mindezekből mi más következtetés lenne levonható, mint az, hogy az ember legfőbb tanítója, akitől az evolúció során megtanulhatta, hogy mit kell tennie a földdel, hogyan kell állatokat tenyésztenie, nos ez a tanára a világmindenséget számára emberi léptékben összegyűjtő, szülőfölnyelő-éltető-tápláló-támogató-eltemető táj volt. S marad is, amíg ezt el nem feledjük.

Győri-Nagy Sándor: A vidékfejlesztés kultúrökológiája. *A Falu*, 2001/1. 15.

10. 7.

Vidéket nem lehet létrehozni, az van! Magától! Attól, hogy élni hagyják, és nem kívülről mondják meg, mit tehet és mit nem. A lényegét csak az érti, aki belülről is megismeri. Ahány vidék, annyi öntörvényű szerves fejlődés eredménye, amelyet külső hatások többször megzavartak, ezért ma már önmagától nem képes az egyensúlyt helyreállítani. Az újabb szükségszerű külső beavatkozásoknál viszont nagyon kell vigyázni, hogy ne részenként, hanem szerves egészként, ne országos irányelvekkel, hanem empátiával, helyileg kezeljük a vidék problémáját.

Font Erzsébet: A vidék gondja globális vagy lokális kérdés? *A Falu*, 1998/3. 30.

10. 8.

A vidék felfogható úgy, ahol az ember és a természet még képes harmonikusan együtt élni, miközben a város a civilizációs, urbanizációs fejlődés eredménye.

Font Erzsébet: A vidék gondja globális vagy lokális kérdés? *A Falu*, 1998/3. 27.

10. 9.

A vidék jelenleg a mezőgazdaságot új rangra emelő és a mezőgazdasági termelőket új társadalmi közegként őrző tényezője az állami célrendszernek elsősorban a legfejlettebb európai államokban. A szántó-vető földműves hagyományos alakja tiszteletreméltó történelmi bázis, amelyre a régi arcát megszépítő falvak és kisvárosok jövője épül. A nemzeti hagyományok, az ebben gyökerező nemzeti kulturális értékek letéteményesei egyben modern közösségek, amelyeket nem a munka kényszere tart össze, hanem a szellemi, erkölcsi közösségek tisztelete és gondozása. Természetesen ennek az anyagi nélkülözést nem ismerő életvitel ad éltető keretet.

Márton János: Konfliktusok a vidékfejlődés gyorsuló folyamatában. *A Falu*, 1998/3. 61.

10. 10.

Agrárgazdaságon a mező-, erdő- és vadgazdálkodást, továbbá a halászatot értem. A vidék pedig – szóhasználatom szerint – az országnak a vidéki települések által lefedett része. Vidéki telepü-

léseknek tekintem a tanyákat, falvakat és a kisvárosokat (10 ezer főnél kisebb lélekszámú városokat). Ezzel az értelmezéssel tehát a lazább beépítettségű országrészeket tekintem vidéknek, ahol kisebb a zsúfoltság, a gazdasági tevékenység viszonylag szorosan kötődik a megújuló energia- és nyersanyagforráshoz, az élő környezethez. A népesség foglalkoztatásában és a gazdaságban viszonylag jelentős a mezőgazdaság szerepe, és még más jellemzők alapján is megfelel a Vidéki Térségek Európai Kartájában leírt vidékjellemzésnek.

Dorgai László: Az agrárgazdaság helye és szerepe a vidékfejlesztésben. *A Falu*, 1998/4. 31.

10. 11.

A vidék, illetve vidéki térség nem elmaradott vagy gazdasági nehézségekkel küzdő terület jelent, annak ellenére, hogy ismét csak sajátos gazdasági-társadalmi átalakulások („fejlődés”) eredményeként ma a vidéki térségek valóban hátrányos helyzetűek, és fejlődési nehézségekkel küzdenek. Az emberi élet minősége szempontjából a jól működő vidék éppen olyan jó, vagy sok vonatkozásban még kedvezőbb feltételeket is nyújt, mint a városi térségek. Vidékfejlesztésről tehát csak akkor értelmes dolog beszélni, ha a vidék fogalmát nem a hátrányos helyzetre utaló mutatószámokkal akarjuk meghatározni, hanem azokkal a pozitív tulajdonságokkal, amelyek a „fejlett, életképes és fenntarthatóan funkcionáló vidéket” jellemzik. Az ilyen vidék fő jellemzője a természeti környezet (erőforrások), a mezőgazdasági és más gazdasági tevékenységek, valamint az egyéni, családi és közösségi élet egymással való kölcsönös, sokoldalú és bonyolult összefüggésrendszere, nagyfokú integráltsága.

Szakál Ferenc: A fenntartható mezőgazdaság és szerepe a vidéki térségek fejlődésében.

A Falu, 1999/2. 24.

10. 12.

A Nyugat nem vette le vállunkról a felelősséget. A vidék fogalma az Európai Unió területén sincs tisztázva végleg. Sem a mai tagállamok létérdekei szerint, sem a mi számunkra. Nem vár hát bennünket kész vidékkép az EU-ban sem. Ugyan-

akkor a mi vidékfogalmunk még ziláltabb talán. A fővárosinak vidék az egész ország: Debrecen, Miskolc és Szeged is. A szegedinek nemcsak a kisebb-nagyobb falvak, mint Zsombó meg Szatymaz, de Kistelek városa is az. A falusinak persze a tanya a vidék. Mi hát igazából „a” vidék hazánkban?

Még fontos kézikönyveink sem igazítanak el ez ügyben. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* is kétségek közt hagy bennünket igazi jelentését, jelentőségének gyökereit illetően. „Ismeretlen eredetű”-nek állítván, mindenféle származtatását tévesnek mondja (MTESZ/3:1140). Ezúttal egyetértek. Nem származtatható egyik nyelvből sem. A vidék mint táj eredeti őslélménye valamennyi népnek. Akár „EU-s” már, akár csak várakozó. Ugyanígy e szó vid- gyöke is őslélményem.

Győri-Nagy Sándor: A vidékfejlesztés kultúrokológiája. *A Falu*, 2001/1. 17.

10. 13.

Ez utóbbit a magyar paraszt is pontosan tudja, amikor a saját földje és a másiké közti területet ugyanúgy határnak nevezi, ahogy saját népe és egy másik nép országának találkozási sávját is. De határ számára az a terület is, amelyen ő maga vagy saját faluközössége hatáskörzetébe tartozik, amelyen belül hat, alkot, gyarapít (hat)...

Győri-Nagy Sándor: A vidékfejlesztés kultúrokológiája. *A Falu*, 2001/1. 16.

10. 14.

Vidéket szavunk az európai kultúrák nyelveivel közös ősi alapelemrétegbe tartozik. A „betelepült táj”-ban szerzett éltető őslélmények nyelviesült alaprétégére. Olyan nedves, természetes állapotú táj őslélményhálózatába illeszkedik, melynek lakható pontjairól kiindulva az ember egyaránt megszerezhetette napi táplálékát, de a táji közösséget éltető tapasztalást, az embert a táj élettani rendjében elhelyező tájtudást is. Ez a táj eredeti, „vad” állapotában mindennel ellátta. Egyúttal azonban minden ellenségtől meg is védte azt a kultúrát, amelyik elfogadta, megőrizte olyanok, amilyenek. És vádolja az ellene vétőt, aki el-

veti az élet fenntartó törvényeit, s korlátozott emberi érdekből elveszi a táj eredeti arcát. Azt a műveltséget előbb-utóbb kiveti magából. Elveszejteti, mint annyi akarnok civilizációt a történelem során. Amelyek természetszabályzó nyomait már csak a sivatag homokja őrzi. Vagy az sem.

Győri-Nagy Sándor: A vidékfejlesztés kultúrokológiája. *A Falu*, 2001/1. 19.

10. 15.

Ha azt akarjuk, hogy a vidékfejlesztéshez elkülönített források tartozzanak (tehát csak a vidék érdekében legyenek felhasználhatók), akkor egyértelművé kell tennünk, például, hogy mit értünk vidék alatt. Hiszen mást ért vidék alatt a fővárosi ember (neki már a más nagyváros is vidék) és mást a kisvárosi, de a Vidéki Térségek Európai Kartája is inkább csak körülírja, hogy mit tekintünk vidéknek. Fontos hangsúlyozni, hogy a vidék értelmezése saját elhatározásunkon múlik, semmilyen nemzetközi szervezet nem ír elő számunkra semmit!

[...]

Tekintettel a nemzetközi ajánlásokra és a hazai viszonyokra is, javasoljuk, hogy azt a települést tekintsük vidékinek, amely városi státusszal nem rendelkezik, vagy rendelkezik ugyan városi státusszal, de lakónépessége 10 ezer főnél kevesebb, vidéki jellegűnek pedig az olyan térséget (kistérséget), ahol a vidéki településeken élő lakónépesség aránya több mint 15%, vidékfejlesztés alatt pedig olyan komplex tevékenységet értsünk, amelynek a végső célja, hogy a vidéki térségek – elsődlegesen társadalmi érdekből – a társadalomban betöltött funkcióik ellátására tartósan képesek legyenek.

Dorgai László: A területfejlesztéstől a vidékfejlesztésig az agrárgazdaság nézőpontjából.

A Falu, 1998/2. 27.

10. 16.

Rurális térség: az a térség, ahol jelentős a mezőgazdaságban foglalkoztatottak, illetve a mezőgazdasággal foglalkozók aránya a foglalkoztatási szerkezetben, illetve a községekben, továbbá a kisvárosokban élő népesség aránya.

Magyarország vidékfejlesztési programja. 1998.

10. 17.

A ruralitás szempontjai:

- demográfiailag kedvezőtlen helyzet (természetes szaporodás, népsűrűség);
- előregedés és tartós elvándorlás (vitalitási index, vándorlási különbözet);
- gazdaságilag átlagos vagy elmaradott (1000 lakosra jutó gazdasági szervezetek és egyéni vállalkozók száma);
- infrastrukturálisan átlagos vagy elmaradott (vízhálózatra jutó csatornahossz, 1000 lakosra jutó személygépkocsik és távbeszélő fővonalak száma);
- dinamikában átlagos vagy elmaradott (egy állandó lakosra jutó SZJA);
- általában (komplex mutató) átlagos vagy elmaradott (munkanélküliek aránya, mezőgazdasági aktív keresők aránya).

A vizsgálatok szerint a 120 fő/km² vagy annál kisebb népsűrűség közös jellemzője a komplex mutatókkal is meghatározható területeknek. Ezért ez a népsűrűség a vidékiség jó indikátorának bizonyult Magyarországon.

Jávor Károly: A Magyar Modell és ami mögötte van. *A Falu*, 2000/1. 6.

10. 18.

A vidék fogalmának meghatározására öt feltételt javaslok. Ezek:

1. Az aktív keresőknek legalább 20%-a mezőgazdaságban dolgozott 1990-ben.
2. Ezer lakosra legalább 120 őstermelő jut.
3. A lakosságnak legalább a fele 120 fő/km² népsűrűség alatti településen lakik.
4. A népsűrűség kisebb, mint 80 fő/km².
5. 1996-ban az 1960-as lakosság számának legfeljebb csak 92%-a él a térségben.

Azok a térségek, amelyek ezen öt feltétel közül legalább négynek megfelelnek, vidéki térségnek számítanak.

Kovács Teréz: Mi tekinthető vidéknek? *Gazdálkodás*, 1998/3. 39.

10. 19.

Mindenekelőtt: minek (kinek) van vidéke? Az országnak? Nem, az országnak területe van, határai között városok, falvak, más települések, to-

vábbá erdők, mezők stb., azaz: különféle, kisebb-nagyobb mértékben eltérő vidékek találhatók. A Budapest–Vidék felosztásos adatközlés súlyos félreértést tükröz. Elfogadható esetleg akkor lehetne, ha Magyarország egyvárosos országgént volna tekinthető, azaz a kilencmillió hektár, vagyis az országterület, Budapest vidékének volna nevezhető. Vidéke ugyanis városoknak van. Mégpedig minden olyan városnak, amely szolgáltat valamit a környezetében élőknek – a vidékének! –, és amellyel a „rurális térség” javakat cserél. És már sok ilyen városunk van! Azaz: a vidéknek városa van, ahol meghatározott igényeket kielégíthet, szellemi és anyagi „árucserét” folytathat. És a városnak pedig vidéke (térsége) van, ahol ismerik, ahol otthonos. Az ösztetartozás, enyhébben: a kölcsönös vonzás lehet laza is, erőteljes is, ám a fogalom – a város és vidéke – jogosnak tekinthető. (Ezen az alapon persze létező táj Budapest és vidéke, de nem az ország a főváros „vidéke”, hanem csak Pest és Komárom megye területéből egy települési gyűrű, ahogyan például már Cegléd és vidéke is elhatárolható attól.)

Romány Pál: Miért fontos a vidék? *Gazdálkodás*, 1998/5. 49.

10. 20.

Az eddigiekből is kitetszik talán, hogy a vidék – nézetem szerint – nem a parasztság lakóhelye csupán, és ott nem csak mezőgazdasági javak előállításával foglalkoznak. Ennek megfelelően az sem állítható, hogy egy térség annál „vidékbibb”, minél nagyobb arányú az aktív keresők között a mezőgazdasági foglalkozásúak százaléka. Azonos vidéken található egymás mellett ipari (bányász) falu és mezőgazdasági falu (s ez utóbbiak is további típusokba sorolhatók), ám megkülönböztetésük nem csak a lakosság foglalkozása, hanem egyéb jellemzők alapján is indokolt. A mezőgazdasági foglalkozásúak száma és aránya egyébként már évtizedek óta kisebbségbe került a falvakban.

Romány Pál: Miért fontos a vidék? *Gazdálkodás*, 1998/5. 50.

10. 21.

Először eldöntendő, hogy a vidék fogalmát mutatórendszer segítségével értelmezzük és írjuk-e le, vagy anélkül, s legfeljebb egy általánosan ismert és viszonylag állandó mutatószámot használjunk?

Alapvetőnek tartom még azt is végiggondolni, fontos-e, hogy a vidék fogalma röviden leírható legyen, meg aztán, hogy ebben a fogalomhoz tartozás feltétele (feltételei) a nem kifejezetten szakmabeliek számára is értelmezhető, más szóval közérthető legyen-e?

Dorgai László: Néhány gondolat a „Mi tekinthető vidéknek?” című vitacikkhez. *Gazdálkodás*, 1998/5. 61.

10. 22.

[...] vidéknek, a vidékfejlesztés tárgyának, illetve a helyi fejlesztés logikájából adódóan alányának is, a gazdasági növekedés pólusaitól, illetve tengelyeitől távol fekvő, a globalizálódó gazdaságban leginkább csak fogyasztóként megjelenő térségek tekinthetők.

Kulcsár László: Vidékfejlesztés és vidékpolitika Magyarországon. *A Falu*, 1998/2. 22.

10. 23.

Az eddig publikált vidékfogalom mindegyikének az – véleményem szerint – a legfőbb hiányossága, hogy nem fejeződik ki bennük (nem ragadható meg) az a (vidékfejlesztés célját, rendeltetését kifejező) lényegi összefüggés, hogy a vidékpolitika, illetve a vidékfejlesztés kiindulópontja nem „a vidékisége vagy nem vidékisége”, nem a falu vagy város lélekszámának nagysága, hanem

az elmaradottság és fejlettség, a leszakadás és felzárkózás mint meghatározó regionális ismérvek ellentétes előjelű tartalma, a régiók társadalmi, gazdasági, ökológiai különbözősége és különbsége.

Kétségtelen tény az is, hogy – a hazai vidéki területek sokféleségére, sajátos és változatos ismérveire, nem utolsósorban regionális adottságaira tekintettel – rendkívül nehéz vállalkozás a vidék fogalmát definiálni; annak meghatározott célrendszerek ismeretében is csak mozaikjai „rakhatók össze”, átfogó valóságos kép aligha. Ez a körülmény arra is rávilágít, hogy a terminológiai (alapfogalmi) kérdéseket időben nem lehet elszakítani (önmaga céljává tenni) a vidékfejlesztés mint önállósulni akaró tudományterület céljának, tartalmának, struktúrájának feltáró, elemző és rendszerező munkájától, a létező jelenségek és összefüggések társadalmi, gazdasági, ökológiai beágyazottságától. Vagyis a vidék fogalmának pontos definiálását nem lehet függetleníteni a vidékpolitika, azon belül a vidékfejlesztés mint szerveződő új tudományos diszciplína fejlettségétől. A kapcsolódó feladatoknak eredményesen megfelelni csak a tudományterület párhuzamos művelésével együtt lehet. A vidék fogalma körül megmutatkozó olykor ellentmondásos nézetek is részben abban gyökereznek, hogy a vidékfejlesztésnek mint tudománynak – tartalmi, strukturális összetevőinek, cél- és eszközürendszerének – a tudományos igényességű feltárása és rendszerezése még messze nem történt meg.

Laczkó István: Vidék, vidékfejlesztés. *Gazdálkodás*, 1998/1. 66.

VidékJfejlesztés

10. 24.

A magyar falvak, a magyar vidék fejlesztése az egész ország és a társadalom napirendjén van, méghozzá igen előkelő helyen.

Kulcsár László: Vidékfejlesztés és vidékpolitika Magyarországon. *A Falu*, 1998/2. 13.

10. 25.

Többször idézzük manapság a történelmet, hogy végül is az Európához való csatlakozás Szent Istvánnal kezdődött. Ő választotta Rómát. De nemcsak ezt tette, hanem a járási rendszert is megalkotta azzal, hogy 10 falunként felépített

egy-egy templomot. Mi ez, ha nem vidékfejlesztés.

Szendrő Péter: Az élhető vidék a jövő kulcsa. *A Falu*, 2000/3. 6.

10. 26.

Történelmi szerencse, hogy közel tízévnyi helyben topogás után a kultúrpolitika és az agrárpolitika is kezdi felfedezni a vidéket, ahol esetenként pusztulóban, de még léteznek jövőt ígérő értékek. Az 1999-es agrárpolitikai irányelvek egyértelműen a vidék polgárosodását szolgálják. A polgár fogalmát sokan sokféleképpen értelmezik, de egyetlen magyarázat sem alkalmazza a primitív jelzőt. A pénzvilág uralmát elfogadó, a képernyőhöz tapadt, diszkón nevelt, élőködésre berendezkedő réteg helyett művelt és öntudatos egyének alkothatnak vidéken is polgári társadalmat.

Márton János: Konfliktusok a vidékfejlődés gyorsuló folyamatában. *A Falu*, 1998/3. 64.

10. 27.

Az EU felfogásának megfelelő vidékstratégia, mint említettük, két alapvetően fontos dolgot jelent. Egyfelől a nemzeti sajátosságok érvényre juttatását, másrészt a vidékfejlesztés EU-politikájának alapelveire építő megközelítések és intézményrendszer kialakítását.

Kulcsár László: Vidékfejlesztés és vidékpolitika Magyarországon. *A Falu*, 1998/2. 12.

10. 28.

Arra a kérdésre, hogy mi valójában a vidékfejlesztés, azt válaszolhatjuk, hogy ez a fogalom mindazokat a tevékenységeket takarja, amelyek a vidéki térségekben élő lakosság életminőségét javítják, a környezet és a természeti táj, valamint a kultúrtáj megőrzését szolgálják, és megteremtik a vidéki térségek fenntartható fejlődését a vidék adottságainak, sajátosságainak megfelelően. Kulcsár László: Vidékfejlesztés és vidékpolitika Magyarországon. *A Falu*, 1998/2. 7.

10. 29.

A vidékfejlesztési program olyan ország- és társadalomátalakító terv, aminek keretében az

egészségügy területéhez kapcsolódó súlyos feszültségek is feloldódhatnak.

Gógl Árpád: A vidéki lakosság egészségi állapota. *A Falu*, 2000/2. 84.

10. 30.

Magától értetődik, hogy a térségi imázs erősítése érdekében a környezet- és egészségkultúra körébe tartozó lehetőségeket kell rendszerbe szervezni, mint például a gyógyidegenforgalom, a természetközeli szabadidőprogramok (lovaglás, kerékpározás, evezés, vadászat, horgászás), a biokultúrára épülő biogasztronómia, a gyógynövénytermesztés és a mindezt kiegészítő egészségügyi-gyógyászati szolgáltatások. A tiszta levegő, a tiszta víz, a természeti környezet, a csend, a tiszta táplálék, a mozgás, prevencióként és terápiaként egyaránt, az egészséget szolgálja. Mindezt szervesen egészíti ki a természetes alapanyagokat feldolgozó kézműipar, háziipar, élelmiszer-feldolgozó tevékenység, és a helyi tradíciókra épülő egyéb programkínálat, mint a természetes életmódhoz kapcsolódó megélhetési lehetőség.

Font Erzsébet: A vidék gondja globális vagy lokális kérdés? *A Falu*, 1998/3. 32.

10. 31.

Joggal vetődik fel persze a kérdés, hogy felkészült-e már a vidék arra, hogy saját sorsát irányítsa? A kistérségek településeinek közösen kell kidolgozniuk fejlesztési programjaikat, amelyek magukban foglalják a képzés, az idegenforgalom, a közművesítés, az agrárfejlesztés és más, a helyi sajátosságokhoz igazodó egyéb fejlesztések összehangolt elképzeléseit. Ezt nevezzük integrált vidékfejlesztési programnak. Azért kell maguknak az egyes térségek képviselőinek elkészíteniük ezt a programot, mert ennek kapcsán megtanulják számításba venni az erősségeket, a gyengeségeket, a kockázatokat, a belső áldozatkészséget és az önerőt. Ha a lakosság képes közösen végiggondolni egy fejlesztési stratégiát és összerendezni térben és időben a program egyes végrehajtási elemeit, akkor joggal feltételezhetjük, hogy azt következetesen valóra is váltja.

A tárcáknak – az FVM-nek is – meg kell tanulniuk bízni a vidéki népességben.

Torgyán József: Az agrár- és vidékfejlesztés elválaszthatatlan egymástól.

A Falu, 2000/2. 7–8.

10. 32.

Meggyőződésem, hogy a kultúra és az egészség az a két pillér, amelyre a vidékfejlesztés biztosan alapozható.

Font Erzsébet: A vidék gondja globális vagy lokális kérdés? *A Falu*, 1998/3. 32.

10. 33.

A vidékfejlesztés sajátosságai között első helyen kell említeni az emberközpontúságot. A vidékfejlesztés központjában az ember, a vidéken élő emberek közössége áll.

Kulcsár László: Falvaink fejlesztési stratégiái az EU-csatlakozás tükrében.

A Falu, 1998/4. 9.

10. 34.

A vidékfejlesztés csak a helyi erők fejlesztésével érheti el célját. Tudott dolog, hogy a vidéki embert, a parasztot a történelem során számtalanszor becsapták. Kis túlzással azt mondhatjuk, mindent bizalmatlanul fogad, amit fentről, a minisztériumból mondanak, ha őt irányítani próbálják. Nekünk kell tudomásul vennünk, hogy a falun élő ember jobban ismeri a helyi lehetőségeket, szokásokat, mint mi, ezért – bizalmát elnyerve – együtt gondolkodva kell a falu jövőjét megterveznünk.

Torgyán József: Az agrár- és vidékfejlesztés elválaszthatatlan egymástól.

A Falu, 2000/2. 8.

10. 35.

A magyar vidékfejlesztési politika – különösen a csatlakozás időszakában – nagy gondot fordít arra, hogy a mezőgazdaságból részben vagy egészben kiszoruló népesség ne hagyja el a vidéket. Mert fiatalok nélkül a kihalt falvakban megáll a fejlődés. A vidékfejlesztés eszközeivel kell bizonyítanunk, hogy falun is lehessen élni, széppé váljanak a falvak, legyen bennük élet,

kultúra, közösség! A lakosságnak pedig olyan egyéb foglalkoztatási lehetőségeket kell teremteni, mely kiegészítő jövedelmet nyújt az idegenforgalom, kézmű- és háziipar, helyi szolgáltatások szervezésével. Ne kelljen mindenért a városba menni, ne legyen kiszolgáltatott a falu!

Torgyán József: Az agrár- és vidékfejlesztés elválaszthatatlan egymástól.

A Falu, 2000/2. 10.

10. 36.

A tárca igen fontosnak tartja a vidéki népesség képzését, a könyvterjesztést, a gyakorlati képzést, és ezért komoly anyagi áldozatot is hoz. A vidéki embereket ösztönözni kell, hogy érezzék a tanulás szükségességét. Ezért kell a vidéki közösségekkel foglalkozni, és a civil szervezetekkel együttműködve aktivizálni az embereket.

Torgyán József: Az agrár- és vidékfejlesztés elválaszthatatlan egymástól.

A Falu, 2000/2. 10–11.

10. 37.

A Magyar Kormány elkötelezett amellett, hogy a vidék és a falu felemelésével, fejlesztésével az ott élő emberek, családok, közösségek életminőségére is pozitív hatást gyakoroljon. A vidékfejlesztés legfontosabb erőforrása és egyúttal célja az egészséges ember. A gazdasági fejlődés, a versenyképesség fontos tényezője az egészséges, megfelelően képzett ember, aki fizikai és szellemi teljesítőképeségének legjavát tudja nyújtani. Az egészség fejlesztése tehát ígéretes befektetés.

Gógl Árpád: A vidéki lakosság egészségi állapota.

A Falu, 2000/2. 80.

10. 38.

Bár Magyarországon főfoglalkozásban a lakosságnak már csak 7%-a mezőgazdasági, mégis a mezőgazdasági létforma a nemzeti identitásnak máig ható eleme. Ez elsősorban azért alakult így, mert még 1949-ben is az aktív keresők fele a mezőgazdaságból élt, és ma is még egymillió családnak van kiegészítő gazdasága, ahol elsősorban saját szükségletre élelmet termelnek, és ezzel jövedelmet takarítanak meg. A távolab-

bi és a közelmúlt szocialista mezőgazdasági sikertörténete eredményezte azt, hogy a magyar identitásnak abban az összefüggésben is fontos része a mezőgazdaság, hogy tudniillik, mi voltunk Kelet-Európa éléskamrája. A mezőgazdasághoz való érzelmi viszony nem magyar sajátosság, megtalálható a fejlett európai államoknál is (pl. a franciáknál, finnekél, osztrákoknál), és ez az oka a közös agrárpolitika támogatásfilozófiája fenntartásának is.

A mezőgazdasághoz nem csak pozitív érzelmek kötődnek, hanem ellenkezőleg, Magyarországon sokan félnek attól, hogy az EU-csatlakozás legnagyobb vesztese a mezőgazdaság lesz. Ennek kivédése érdekében született meg az az elképzelés, hogy a jövedelemtermelő agrárpolitika a legjobb vidékpolitika. Tehát a mezőgazdaság fejlesztése vezet a vidékfejlesztéshez.

Kovács Teréz: Integrált vidékfejlesztés. *A Falu*, 2000/2. 34–35.

10. 39.

Meg kell szólítani a vidéki asszonyokat, akik hosszú évek óta a háttérben maradtak! A női fantázia már igen sokszor bizonyított a nehéz időkben, és az asszonyok sokoldalúságára ma igen nagy szükség van.

Font Erzsébet: A vidék gondja globális vagy lokális kérdés? *A Falu*, 1998/3. 33.

10. 40.

Nagyon fontos hangsúlyoznunk azt, hogy a vidékfejlesztés nem jelenthet városellenességet. De az ténykérdés, hogy ma a kistelepüléseken van a legtöbb tennivaló, hiszen ha egy kis Bács megyei település Kecskeméthez akar csatlakozni, az ugyanaz az ötvenévnnyi távolság, ami Kecskemét és Budapest között van, ami Budapest és Párizs között van, sőt ugyanaz az ötven év, ami Párizs és New York között van. Egyet viszont nagyon kell tudni: Magyarország értéke múltjában, kultúrájában is gyökeredzik, és a múlt megőrzésének igazi forrása nem a város, hanem a vidék. [...]

A vidékfejlesztés a racionális kooperáció tudománya. Ebben vagyunk mi egy kicsit gyengék. A magyarra sok minden jót el lehet mondani.

Elsősorban azt, hogy tehetséges, másodsorban azt, hogy jó a tudásanyaga, szorgalma, azonban – és ennek érthető és megbocsátható történelmi gyökerei vannak – hiányzik a kooperációs készsége. A vidékfejlesztés viszont ezt az utóbbit is fokozottan megkívánja.

Szendrő Péter: Az élhető vidék a jövő kulcsa. *A Falu*, 2000/3. 8–9.

10. 41.

A magyar vidék csupán e századi történetében is számos „fejlesztési” elképzelés, program és politika tárgya volt. Ezek következményeit illetően pontosabbak vagyunk, ha „tárgya” helyett az „elszenvedője” szót használjuk. Az egymásnak is ellentmondó fejlesztési koncepciók nem egyszerűen csak nem folytatták az előző korszakok eredményeit. Az újabbak egyetlen maradandó sikere gyakran csak az volt, hogy lerombolták a korábbi vívmányokat. Így a „váltakozó súlypontok” radírja után maradt mára az arculatát, (ön)bizalmát és önmozgását veszített vidék, mely a mindenkori támogatási rendszerek madzagjaira fűzve a médián át kézivezérelhető. Eszköztelenül és tehetetlenül kiszolgáltatva bármely vidékpolitikai eszmének. Rossznak és jónak egyaránt.

Am most már – épp emiatt – óriási a tét. A harmadik rendszerváltó kormány már nem vétheti el a vidékpolitikát. Nem tévedhet, mert ezzel nem „csak” a vidék bizalmát veszítené el. A vidék népét is elveszejtené! Nyomasztó hát a felelősség.

Győri-Nagy Sándor: A vidékfejlesztés kultúrárokológiaja. *A Falu*, 2001/1. 11.

10. 42.

Ezért tehát fejlesztésről csak mint olyan tudatos emberi tevékenységről beszélhetünk, amely akar és képes is megmaradni a számára adott táj(élettan)i keretekben. Abban a tájban, amely a benne lakó emberi közösség létét eltető közegként vezérli. Még akkor is, ha ennek korlátait a pillanatnyi ember, az őt védtelenné kényeztető civilizáció nehezen veszi tudomásul. Mint bármilyen korlátot. Különösen ezt, amelyik teljes visszatérést követel tőle. Visszatérést a táj-

hoz, a kultúra bölcsőjéhez és egyedüli forrásához. A megújuló élethez.

Győri-Nagy Sándor: A vidékfejlesztés kultúrokológiája. *A Falu*, 2001/1. 12.

10. 43.

Minden épeszű, józan gondolkodású ember tudja, hogy a falu és a mezőgazdaság elválaszthatatlan, a mezőgazdaság és a vidékfejlesztés feltételezi egymást.

Szekeres János: Sodródó falu (Magyartelek).

A Falu, 2001/1. 44.

10. 44.

A szakismeret, a piaci körülmények számbavétele és a versenyképes termelés egyre inkább a jövedelem megszerzésének egyik legfontosabb tényezőjévé válik. A vidék fejlesztésének meghatározó feltétele a piaci igények szerint megszer-

vezett korszerű képzési, továbbképzési, szaktanácsadási és marketing-informatikai központok létrehozása. A jelenleg is magas színvonalú agrár-felsőoktatási és mezőgazdasági szakközépiskolai rendszerünk térségi központokká történő átalakításával ezt a nélkülözhetetlen igényt – akár középtávon is – meg kell valósítani

Papócsi László: A magyar falu és vidék gazdasági állapotáról és a fejlesztés lehetőségeiről. *Gazdálkodás*, 2003/3. 44–45.

10. 45.

A vidékfejlesztés lényege, hogy a helyi adottságok feltárása és értékelése alapján, az anyagi és szellemi erőforrások mozgósításával kell elindítani a térségek belső fejlődését.

Jávor Károly: számvetés a SAPARD-ról és a viselt dolgainkról. *A Falu*, 1999/3.

Vidéki ember régen

10. 46.

Visszaidézem magam elé: az apa erős férfi, aki a nap hevét viseli, kinn a mezőn. Olykor jó távol a hazától, órányit kocsikázva, lassan baktató lovakkal érkezett a földjéhez, talán még kicsit álmosan is. Hideg idő, vagy forró napsütés nem zavarta, mert a családnak kenyér kellett, s ennek előteremtése az ő feladata volt. Ha nem parasztcsalád volt, akkor is az „igazi” munkahely, a bolt, gyár, vasút vagy műhely hasonló fáradsággal járt. Alig volt olyan, aki nem érezte kötelességének a családjáról való gondoskodást. Hányszor hangzott el, „kis pulyáimat nem hagyhatom éhezni”. A felelősség övéikért volt az öntudatuk. Ha volt, jólesett egy kis ital a nehéz munka után, de igen rossz híre kerekedett annak, aki keresetét a kocsmába vitte. Munkáját megbecsülte a felesége. A gyereknek a talált kis fürjtojás vagy pár szem gyümölcs, még a madárlátta kenyér is nagy ajándék volt, hiszen az apa szeretetének jelét érezték ezekben. „Gondolt ránk”, mondogatták. Szavai neveltek, megjegyezték, komolyan vették. Nagy bajnak kellett lenni a családban, ha az anyai kis

koppantások helyett a kidolgozott, súlyos kéz emelkedett fel büntetni. Ő volt a tekintély. Sokszor otthon tőle tanulták meg a gyermekek a munka becsületét, az egymásért élést. Amikor munkába indult, fohással indította lovait: „Na, Isten neviben.” Akkoriban vasárnap nem volt munka, csak ha nagyon sürgős volt. Volt viszont közös együttlét, közös imádkozás, ahogy a hetedik napot Isten képzelte és adta.

Az anya volt a szív. Meleget varázsolt szeretetével, otthoni munkájával a család életébe az ízes étel, a megsütött kenyér, a tiszta lakás, a frissen mosott illatú ruha. Nem lehetett szakadás, lyuk a gúnyán. Mit szólnának az emberek, „hát nincs, aki gondját viselje övéinek”? Nem lehetett sokáig gondterhelt a férj, mert érdeklődő, simogató szeretetével eloszlatta ráncait. Nem sírhatott fel a legkisebb, hogy akár az éjszaka közepén is rá ne figyeljen, tisztába ne rakja. De ott szedte a markot, ha épp annak volt ideje, s utána még vacsorafőzésre is volt ereje. Ő tudta jól eladni a piacon a kevés megtermelt portékát, de beosztani is ő tudta, hogy télire is meglegyen, ami

igazán kell. Nem csak kilenc hónapig hordozta szíve alatt a gyermekeit, szívén viselte életük minden percét továbbra is, még felnőtt korukban is. Többnyire rá nehezedett a család betegeinek ápolása, a felügyelet a növekvő gyermekek fejlődésére. Mindketten példaképei voltak a felnövekvőknek. Nemegyszer az életművet, a pályájukat folytatták a gyermekeik. De nemegyszer látták is őket imádkozni, szentmisén részt venni. A náluk látott vallásosság indította el, és tette hitelessé a gyermekek hitvalló életét. Ridég lett volna ez az otthon az asszonyi szeretet ellenére is, ha nem népesítik be a gyermekek. Három, négy, öt? Igen! Ismerték a szerelmet is, a gyümölcsöt is, és megbecsülték mindkettőt. Kellott a dolgos kéz. Legyen, aki a libákat legelteti, vagy aki a tehenekre vigyáz. Kellenek, akik öregségükben gondot viselnek rájuk, tisztán tartják a lakást, ruhát, ágyneműt. A sor majd rajtuk lesz, viszonzni, amit a szülőktől kaptak, akik pedig újra élhetik fiatalságukat az unokákban, segíteni tudnak a nevelésükben. Így nem is válnak igazán öregekké. Négy-öt gyermek, négy-szer, ötször négy-öt unoka. Milyen szép egy terített asztal, mikor mind együtt vannak. Hogy számon tartják egymás sorsát, életét! Ebben az otthonban minden kenyér megosztandó, minden darab csokoládé közös. Mindenkinek kora szerint ki kell vennie részét a munkából. Még vallásosság nélkül is – bár ezt nem nézte jó szemmel a faluban élő többi család, féltve az ilyen „szellemtől” övéit – volt életcéljuk. Kihasználták idejüket, le volt kötve az erejük. S milyen szépek voltak az ünnepeik. Lakodalmi rigmusok, táncok, betlehemező esték, locsolkodó húsvétok, pünkösdlő vidám fiatalok.

Gyulay Endre: Családról az ezredfordulón. *A Falu*, 1999/4. 5–6.

10. 47.

De ahol a paraszt tanyája fölépült, ott egyben ökológiai csomópont létesült a tájban. Házállatai mellett megjelent a veréb, a rozsdafarkú, a denvér. S ha „jó ember” volt, előbb-utóbb fészket ragasztott eresze alá a fecske is. Ma pedig? Hány falusi ház homlokzatán leng a rosszember-jel? A műanyag szalagokból összefűzött fecskeriasz-

tó... A paraszt paréjt szedett disznainak, gazt kaszált, s nem kétes elegyű tápot tömött beléjük. A gyom is gyomrot töltött, állatot táplált, hús lett belőle az ember javára. Igaz, hogy izzadságos munka árán. S persze annyiféle állat élt, szaporodott körülötte, annyiféle „tájfajta” növény tenyészett a keze nyomán, amennyit a „nyakendős” bika, a „központosított” nemesítés és a géntechnológia elképzelni sem tud. [...]

Portája valóságos elosztója volt a legkülönbébb ételeket hordozó magvaknak. Csak paraszt híján kell egyetemi szinten papolnunk a „biodiverzitás”-ról (az élet sokféleségéről, a fajtagazdagságról), hiszen a szérűre szekerezett gabonával, a csűrbe petrencézett szénával a legkülönbébb magvak garmadát hordta be a határ különböző pontjáról. S persze juttatta el más pontjaira a trágyával, nyájban, csűrhében, csordában kijáró állataival.

Győri-Nagy Sándor: A vidékfejlesztés kultúrokológiája. *A Falu*, 2001/1. 14.

10. 48.

E tapasztalatokra az illető műveltség hordozói nem ma tettek szert. Nem is száz, ezer, tíz- vagy százezer évvel ezelőtt, hanem emberlétük filogenetikus ősidőiben, s azóta is minden nemzedék és emberi egyed ismétlődő ontogenezisében szakadatlanul. E tapasztalatok annak az őstudásnak az elemei, amely a tájjal való éltető érintkezésből született az időtlen időkbe vesző múltban, s újul meg azóta is szakadatlanul minden olyan nemzedék és egyed érzékeiben, amely őseihez hasonló kapcsolatban marad a tájjal.

Győri-Nagy Sándor: A vidékfejlesztés kultúrokológiája. *A Falu*, 2001/1. 16.

10. 49.

A falu az, ahol ház és haza egyet jelentett még. Napjainkban csendesek az utcák. Nehéz idők járnak erre is, mondják országszerte a falusiak. Ha becsukjuk a szemünket, dédszüleink, nagyszüleink elbeszélései nyomán megelevenedik az őszi táj. A határban kukoricát törnek, itthon csak az öregek és a kicsinyek vannak. Az utcán kocsizörgés. Izzadt lovak, frissen meszelt fal szaga, a harmatos föld lehelete keveredik a fánk

illatával, a tisztaszoba keményített ágyneműinek levegőjével. Este a házak előtt kispadok: az utcára költözik a falu, egymásnak kalapot emelnek, beszélgetnek... A vasárnapok. Fehér gallér, fekete kalap, nadrág, fényes csizma, feszülő mellény. Pipázva, büszkén vonul haza a miséről a gazda, mögötte ringó szoknyában az asszony, a zibongó népség, bandukoló öregcsék, a *Család*. Idealizált kép? Talán igen, sajnos, ma már igen...

Valakik elhagyták a tájat, az otthont, a kemence-meleget, a munkát. Csönd van, beszédes csönd. Biciklik a falnak, fának döntve, a kocsmában a nap felén rossz öltözetű, dologtalan emberek. A falu széles utcája mentén sok helyütt kopott, tornácós házak várják az elkerülhetetlen végzetet, a pusztulást. Laposan, hosszan, méltóság-teljesen, arányosan illeszkednek a tájba. A ház, a gazdasági udvar üres, madár se rebben. A porta megrogyott kapuja belülről kitámasztva, metszetlen szőlő kopasz indája kúszik a verandán, az udvar közepén az elaggott gémeskút hajtja öngyilkos mozdulattal fejét a mélybe. A mai Magyarország szomorú vidéki valósága. Valóság? Talán igen, sajnos igen...

Harrach Péter: A falu: öntudatos európai jelenlétünk egyik záloga. *A Falu*, 1998/3. 6.

10. 50.

A paraszt az élet katalizátora volt abban a tájban, amelynek gondviselésére rendeltetett. Ma szinte lehetetlennek tűnik e megállapítás értelmét igazolni. Hiszen a kistermelő, a mezőgazdasági kisvállalkozó lényegében nem tesz mást, mint „árutermelés” ürügyén folyamatosan kárt okoz a tájban. Nehéz talajművelő gépeivel olyan talajtömörödést okoz, amely megzavarja a talaj vízforgalmát. A mesterséges öntözéssel tovább rongálja a talaj szemcseszerkezetét és ásványi-anyag-eloszlását. Olyan mértékig, hogy talajaink ma már sokkal kevesebb éltető esőt képesek befogadni, mint a gépi talajművelés és a mesterséges öntözések előtt. „Növényvédelem” címén elmérgezi, állatok számára fogyasztathatlanná teszi azokat a növényeket, amelyek csak neki „ellenség”-ei. Vadon élő és háziállatoknak mindez élelem. Vegyszerekkel öli a „kártévő” rovarokat,

amelyek madarak s más állatfajok táplálékaik lennének. Ezzel széttépi a táplálékláncot, ám híjait képtelen befoltozni. Nem is gondol vele. Mérgei földúsulnak vízben, talajban, növényben, állatban. Végül kideríthetetlen allergiák alakjában visszaszállnak az emberre is. Kell-e csattanósabb szemléltetése ennek, mint a nyugati „intenzív” állattartás és a géntechnologizált növénytermesztés látványos összeomlása napjainkban?...

És a paraszt? Tinót tanított. Ökörre. Ekére. Vagy lóval szántott. S nincs tudomásom arról, hogy a legsúlyosabb muraközi ló is talajtömörödést okozott volna; az állat egyben „biológiai súlyhátára” volt a szántóművelésnek. A paraszt olyan nedvességű földet nem fogott eke alá, melyik szántáskor nem bírta el az igavonót. Ezek voltak a rétek, a kaszálók, a dús fűvű legelők. Eszébe se jutott, hogy „elfoglalja” a víztől, lecsapolás útján géppel megjárhatóvá szárítsa ki az ilyen határreszteket. Ezen most időszerű elgondolkodnunk, amikor a víz minden mérnöki védmű ellenére visszaveszi azt, ami a természet rendje szerint nem az embert illeti.

Győri-Nagy Sándor: A vidékfejlesztés kultúrákölögiája. *A Falu*, 2001/1. 13–14.

10. 51.

Újnak hat e követelmény? Pedig nem újdonság. Ez a paraszt tudása. Olyan tudás, amelynek csak morzsáit tanítjuk ma már az egyetemeken. Nem azért, mert idejét múlta. Sohasem volt időszerrűbb, mint manapság. Csak azért, mert óriási tudás volt. A paraszti tudás az élet forrása. S itt megint pontosítanunk kell. A paraszté. Nem a kistermelőé, nem a mezőgazdasági vállalkozóé. A paraszté, akinek még nevét is finomkodva „földművesre”, sőt költőibben „földművesre” változtatták, hogy még gyermekei is röstelljék kimondani. Mert „a paraszt az paraszt”.

Győri-Nagy Sándor: A vidékfejlesztés kultúrákölögiája. *A Falu*, 2001/1. 12–13.

10. 52.

A paraszt megélt, és másokat is éltetni tudott. Nem csak népes családját táplálta anélkül, hogy szociálisan rászorult volna bárkire. Amíg élt ez

az emberfajta, addig szégyennek számított szociális segítyt igényelni a tanácsnál falun. De él-tette-segítette a szomszédot, a falujabeli másik gazdát, a kéregető cigányt is. Mert ösztöneibe – kultúrájába – volt írva, hogy nem ember, aki nem

segít. A segítségért nem is járt köszönet, mert magától értetődött. De „visszajárt”, mint a kölcsönkenyér.

Győri-Nagy Sándor: A vidékfejlesztés kultúrökológiája. *A Falu*, 2001/1. 13.

Vidéki ember ma

10. 53.

Nem szeretnék rövid írásomban nagy szavakat használni, de a falu Magyarország ezredvégi életében az európai integrációs folyamatok közepette döntő jelentőséggel bír. A kormány számára kiemelten fontos a vidék, a falu lakosságának szellemi, lelki és nem utolsósorban gazdasági támogatása.

Társadalmunk legkisebb sejtjébe, a családba vannak kódolva azok az évszázados értékek, amelyek jövőnk szempontjából megkerülhetetlenek. Honnan jöttünk, mely földön születtünk, mely föld lesz örök hazánk? Ezek a falusi ember számára még eleven kérdések egyre inkább halványulóban vannak. Az anyatejjel magunkba szív-tuk a szülőföld, a haza szeretetét, amely alapvetően a családban gyökerezik. A kormányprogram-ban ezért kapott legelsőként helyet a családok támogatása. Biztosabb anyagi háttérrel teremtve a vidék emberének is, biztosak vagyunk benne, hogy újra eleven lehet a magyar falu üzenete: a közösség, az egymásra utaltság, a családiasság. Ezek ugyanis nem csupán a kisebb közösségek, hanem integrációs folyamatainkban az egész ország és nemzet számára az önálló karakterű, öntudatos európai jelenlétünk zálogai.

Harrach Péter: A falu: öntudatos európai jelenlétünk egyik záloga. *A Falu*, 1998/3. 5.

10. 54.

A falu, a falusi ember még hordoz olyan eredendően emberi értékeket, amelyek elvilágiasodott, elvárosiasodott, globalizálódó világunkban már csak nehezen lelhetők fel. A falu, a kicsi emberi közösség mindig a családiasságot, az egymásra utaltságot szimbolizálta. Átlátható, befogható méretű közösség. Nem véletlen az sem, hogy

Budapestről is sokan az agglomerációs övezetbe költöznek ki, mert a világváros egyre inkább emberidegen közeg a lakóinak.

Harrach Péter: A falu: öntudatos európai jelenlétünk egyik záloga. *A Falu*, 1998/3. 9.

10. 55.

A vidéki embernek ma egyszerre kell felvennie a harcot a bankkamat, a külföldi befektetők, az időjárás szélsőségei, a természeti katasztrófák, a növényi kártevők és a helyi maffiák ellen egyaránt, de elsősorban önmagával, hogy elhiggye végre, a demokráciában jogai vannak, és viselkedhet önérzetes polgárként. De hiheti ezt? Hisz az első vitában alulmarad. Ha tehát felelősen akarunk a vidékért tenni, akkor először a vidéki ember életkedvét, energiáját kell visszaadni, és segíteni, hogy a gerincét kiegyenesítse; ismeretekkel felruházni, hogy önállóan dönthessen a jövőjéről.

Font Erzsébet: A vidék gondja globális vagy lokális kérdés? *A Falu*, 1998/3.

10. 56.

Villám társadalmi-gazdasági hatástanulmányként hipotézisem a következő: amennyiben nem vagyunk képesek a jelenlegi helyzeten alapvetően és gyorsan változtatni, gyarmati ártermelő szerepre kárhoztatjuk magunkat. (Vas és Zala megyében a külföldi tulajdonosoknak már annyi földterületük van, hogy magyaroknak adják ki bérbe!) Gazdasági hatásként viszonylag alacsony jövedelmezőségű pozícióba szorulás várható – feldolgozás, értékesítés híján – a vállalkozók, őstermelők és a mezőgazdaságban foglalkoztatottak létszámának jelentős csökkenése mellett (Portugáliában 25%-ról 8%-ra csökkent a számuk

a csatlakozás óta, máig megoldatlan problémákat okozva). Társadalmi hatásként a fiatal generációk, valamint a produktív-innovatív vállalkozó típusú emberek további elvándorlása fog bekövetkezni nagy valószínűséggel. Ez pedig a rosszindulatú körfolyamat felgyorsulását fogja eredményezni, települések százainak elnéptelenedését 20-30 éven belül.

Jávor Károly: Vidékfejlesztés alulnézetből. *A Falu*, 1998/3. 49.

10. 57.

A haza földjének megtartása, a szó szoros értelmében abban gyökerező családok helyben maradása egyértelműen anyagi és erkölcsi elismerést indokol. Sajnos a kizárólag Magyarországon megvalósított primitív és vidékellenes privatizáció a kisebb települések területének jelentős hányadától megfosztotta az ott élőket, és gyakran olyan nagytulajdonosok részére juttatta, akik nem a kistelepülésen élnek, nem ott fizetnek adót, sőt még a helyi infrastruktúra használatát sem térítik meg. A tulajdoni és termelési szerkezet így létrejött állapota a falvak életében nemcsak diszharmóniát jelent, hanem a jövőt is kétségessé teszi.

Márton János: Konfliktusok a vidékfejlődés gyorsuló folyamatában. *A Falu*, 1998/3. 62.

10. 58.

A társadalom és a családok hatással vannak egymásra. A társadalom megújulása nagyban a családokon múlik. Egy kiegyensúlyozott, szilárd alapokon álló, kiszámítható kormányzattal bíró társadalom pedig hatással lehet a családok életére.

Él a remény, hogy újra érdemes lesz csinos, fehérre meszelt tornácos házban élni, gondozott árokparton beszélgetni, messziről köszönni a barátnak, lokálpatriótának lenni, mert a föld munkát, az otthon meleget ad. A messzeség egykor kecssegető gazdagsága nem csak múló öröm. Hisszük, hogy újra lesz magyar falu, ahol vasárnap templomból ballag haza a nép, ahol hosszú téli estéken messzi ősökről szól az igaz mese, ahol a kemence kenyeret ad, ahol a becsület kétkezi munka rangot jelent, ahol

visszaáll a természet, a teremtett világ aranyegyensúlya. Ekkor töltheti be a magyar falu küldetését ezredvégi történelmünkben. Példát adhat minden családnak, nagycsaládnak, faluközösségnek a maga életével, önazonosságával, hagyományos értékeinek ápolásával, hiszen Magyarországnak súlyos történelmi viharok után újból erős közösséggé kell válnia. Csak így kerülhető el, hogy felolvadjon a globalizálódó világ olvasztótégelyében.

Harrach Péter: A falu: öntudatos európai jelenlétünk egyik záloga. *A Falu*, 1998/3. 9.

10. 59.

A falvak élete szorosan összefügg a mezőgazdasággal, a természetes és épített környezettel, a társadalmi-gazdasági fejlődéssel. Az emberek életében alapvetően fontosak az élelmiszerek, melyek friss vagy feldolgozott formában kerülnek nap mint nap az asztalunkra.

Az egészség szempontjából előnyt jelent a falu, mert jobb a levegő minősége, az embereknek nagyobb a mozgástere és lehetősége, több vitaminnal és rostokkal gazdag terméket fogyaszthatnak, ha megfelelően tájékozottak ezek kiválasztásában. Az emberek családon belüli és családon kívüli kapcsolatai, közösségi összetartozása magasabb szintű, mint a városban. Hátrányt jelent, hogy a foglalkoztatottság behatárolt, magasabb a munkanélküliség, alacsony az adófizetők aránya és a falun élők életszínvonala. A falusi lakosság életkori összetétele kedvezőtlenül alakult, megfigyelhető a falvakban az idős emberek magas aránya, amivel összefügg a kistelepülések gyors népességcsökkenése. A falvakban még alacsony az infrastruktúra kiépítettsége, a településen élők iskolázottsága.

Gógl Árpád: A vidéki lakosság egészségi állapota. *A Falu*, 2000/2. 83.

10. 60.

Az együttműködési készség hiányának okait egyes kutatók a hagyományos vagy annak hitt magyar karakterben, vagyis az egyénieskedésben, a virtuskodásban, a kivagyiságban keresik. Sokan a magyar történelmet említik, és ezen belül a nép – főként a parasztság – folyton ismétlődő becsa-

pását, megint mások a valláserkölcsei nevelés hiányát, a közösségellenes magatartásnak a médiумokban idealizált megjelenítését vélik elzárkózási indoknak. Kétségtelen, hogy a falvakra, a vidékre ömlő dezinformáció s a valós tájékoztatás hiánya a mély bizalmatlanság melegágya.

Márton János: Konfliktusok a vidékfejlődés gyorsuló folyamatában. *A Falu*, 1998/3. 63.

10. 61.

Az Európai Unióhoz csatlakozni az értelmiségi elitnek nem probléma. Nyelveket tud, járja a világot, publikál. Igen ám, csak hogy nekünk az új felelősségünk, hogy az új Európában az a kistelepülés is jól érezze magát, amely az elnéptelenedés határán van. A számok ugyan naponta változnak, de azért nagyjából stimmel, hogy ezer kistelepülés van kihalóban. Az is igaz, hogy minden harmadik-negyedik állampolgár viszont kötődik a vidékhez. Nem abból él, de ott él.

[...]

Nincs más alternatíva, hiszen a város, a nagyobb települések felvevőképesége és az életminőség, fordítottan arányosak. Nem mondom, hogy vége van az urbanizációnak – bár sokan mondják –, de az élhető vidék a jövő kulcskérdése. Szendrő Péter: Az élhető vidék a jövő kulcsa. *A Falu*, 2000/3. 6.

10. 62.

Európa boldogabb felén már örömteljesen bomlanak a lelketlen civilizáció bástyái, és konzumdebil győzelme helyébe gyorsulva terjed az erkölcsi, szellemi szembenállás a pénzvilággal összefonódott multinacionális gyarmatosítókkal szemben. A társadalom kulturált közegeinek, közösségeinek megteremtésében élen járnak a népiskolák, a bibliakörök, az egyházak, és különösen az iskolák, a fiatalok és idősebbek énekkarai, a táncházak, a zenekarok, a színekörök, a sportkörök, a természetvédő szövetségek, stb. Mindezekben a család adja az indító töltést, és készíti az egymást követő nemzedékeket lakóhelyük el nem sajátítható anyagi, erkölcsi és szellemi értékeinek megőrzésére.

Márton János: Konfliktusok a vidékfejlődés gyorsuló folyamatában. *A Falu*, 1998/3. 63.

10. 63.

A településfejlettségi mutatók javítása minden település elsődleges feladata. Térségi összefogással nem csak gazdasági haszonra lehetne szert tenni – több település közös beruházása nagyobb állami támogatásra számíthat –, hanem az emberek közötti kapcsolatok kialakításának, a térségi tudat kialakításának is kedvez. Közös szennyvíz- és hulladékkezelés pl. a falusi települések általános gondja.

Bujdosó Zoltán: Nagysárréti települések Püspök-ladány holdudvarában.

A Falu, 2000/3. 47–48.

10. 64.

A vidéki ember sorsa szorosan kötődik a tájhoz, melyben él. Helyi problémáit a hely szellemének megfelelően kell kezelnie. A középkorban a kolostorok a felhalmozott tudást a helyi közösség javára fordították, mert tudták, ez csak így válhat értékké. Ma sincs ez másként, bár sokféle módon lehet eljuttatni a szükséges információt az emberekhez. A tájközpont a táj és a közösség szerves részeként a táj és a közösség szolgálatában áll. Mivel a tájközpont szerepe és funkciója sokszínű, nagymértékben a helyszín által meghatározott, ezért nincs egységes, néhány funkcióra korlátozódó definíciója. Az alább leírt meghatározás egy olyan alternatíva lehet, amely jelentős részt vállalhat a vidéki térségek fejlesztésében. Ha mégis körül kellene írunk a tájközpont mibenlétét, olyan jövedelmező vállalkozást folytató információs és marketing központként kellene bemutatnunk, amely a térség természeti, környezeti és kulturális hagyományaira támaszkodik, azokat optimálisan kihasználja; a térségben élők számára jövedelmezőséget kínál, miközben a lehető legnagyobb mértékben védi a természeti környezetet.

Marticsék József – Székelyhidi Tamás: Tájközpontok szerepe a kistérségi marketing központokban. *A Falu*, 2000/3. 55.

10. 65.

A tájközpontot a térségben élő gazdákkal kiépített kapcsolat tartja fenn. Csak akkor képes

a feladatait jól ellátni, ha a térség termelőivel szorosan együttműködik, nem pedig a körülötte lévő térségből kiszakítva szigetként él. A rendelkezésre álló erőforrásokra támaszkodva, a tájközpont elsődleges feladata a térség imázsának menedzselése. Ebben hatékony eszköz lehet a térségben előállított termékek védjegyzetése, a másik mód, amikor a térségnek alakítjuk ki a védjegyet (gyógyfürdők völgye, sportfalu...). Ekkor a különböző termékek vagy szolgáltatások egyedi marketingje helyett a térség egészének marketingjét végzi a tájközpont. Ilyen esetekben egy komplex szolgáltatási csomag kerül előtérbe, melynek csak egyik eleme a térségben előállított termék.

Marticsek József – Székelyhidi Tamás: Tájközpontok szerepe a kistérségi marketing központokban. *A Falu*. 2000/3. 57.

10. 66.

A problémamegoldásnál mindig az adottságokból és a fogyatékoságokból kell kiindulni. A cigányok esetében az adottságok a következők. Igény a lehető kötetlenségre. Nemigen bírják a taylorista munkaszervezést, mint ahogy nem is embernek való.

Természetközelség. A városi slumba került cigányok azért válnak könnyen deviánssá, mert ezt az alapigényüket nem elégíthetik ki. Viszont a természethez közeli munkát, így például az állattenyésztést kifejezetten szeretik.

Hajlam a kézműves-barkácsoló munkákra. Tulajdonképpen ez volt a fő foglalkozásuk annakelőtte is, jelentős szakismeretet halmoztak fel, ami ugyan mára nagyrészt elavult, de a készség nyilvánvalóan megvan, és egy megfelelő szolgáltatási szerkezetben hasznosítható is lenne.

A fogyatékoságaik az alábbiak:

- hiányos képzettség,
- egyenetlen munkatempó,
- fogyatékos szocializáltság.

A cigány társadalmon belüli hagyományos formák ugyanis nagyrészt szétestek, és új formák még nem alakultak ki.

Fekete Károly: Lelkésképzés – a vidékfejlesztés szemszögéből. *A Falu*, 2000/4. 19–20.

10. 67.

Az európai vidék bőséges bizonyítékkal szolgál arra, hogy a múltban az emberi közösségek milyen szoros kölcsönhatásban éltek a termőfölddel. Ilyen bizonyíték a sokféle épület – ház, tanya, malom, templom, kastély, híd és hasonlók –, valamint a sokféle táji emlék. A táj – akár egy színes történelemkönyv – megmutatja, hogyan művelték és alakították környezetüket az egymás után következő generációk. Hasonlóképpen, minden közösség humán kultúrája is – zene, dal, tánc, népviselet, szokás, ünnepek, nyelv, vallás – az adott közösség örökségét jelenti.

Az örökség – amelyet a táj és a népi kultúra testesít meg – kollektív emlékezetünk nagy részét képviseli. Ez jelenti a modern ember számára a „gyökereket”, egyfajta hely szellemét, kötődést a múlthoz, a környező természettel való együttélésre vonatkozó ötletek tárházát, a kultúr- és a szellemi alkotások kútfejét. De ez jelenti az emberi igyekezet öröklött „tőkéjét” is. Választhatunk, hogy figyelmen kívül hagyjuk, elherdáljuk – saját kárunkra – vagy felhasználjuk ezt az értéket.

Márczis Márta: Az ECOVAST stratégiája a vidéki Európáért. *A Falu*, 1999/1. 13.

10. 68.

Ma olyan új példákat kell állítani a szülőknek, amelyek a fiatalokat is serkenteni képesek. Be kell bizonyítani, hogy a vidéki élet, a család közelsége több pozitívumot jelent, mintha gyökértelen városiakóvá válnának. A fiatalok, a kezdő vállalkozók támogatása, egzisztenciateremtése, az idősök korai nyugdíjaztatási lehetősége, a föld és a tapasztalat átadásának támogatása mind azt szolgálja, hogy családon belül az egyes generációk együtt maradjanak, együtt dolgozzanak.

Külön szólni kell a nők helyzetéről! A vidéki nők foglalkoztatására igen tág lehetőség nyílik a falusi és agrárturizmusban. A helyi vendéglátás, a speciális helyi termékek előállítása, csomagolása, a hagyományos ételek, használati tárgyak, eljárások újraélesztése mind női aktivitást igényel.

Újra kell gondolni, melyek az igazi értékkeremtő

tevékenységek! A vidéki életmód, a gondos vidéki családanya, a háziasszony, a sokoldalú, mindenhez értő gazdaember valódi értéket teremt, ami ugyan nem jelenik meg a GDP számításánál, de hosszú távon annál többet jelent: hozzájárul ahhoz, hogy a nemzet erősödjék, az emberek bízzanak önmagukban és jövőjükben.

Torgyán József: Az agrár- és vidékfejlesztés elválaszthatatlan egymástól. *A Falu*, 2000/2. 11.

10. 69.

Minden településen van azonban olyan közösség, amely hirdeti az igaz értékeket, és kitartóan azon munkálkodik, hogy ezek újraéledjenek, és minél több ember elismerje ezeket. Gondolok például egy településen a helyi szokások fellelevenítésére, a népművészet újraélesztésére, a tájnyelv megőrzésére és minden olyan értékre, amely arra a településre jellemző. Fontos felismerni és megbecsülni a természet adta adottságokat, a vízpartok szépségét, a meglevő zöld területek megőrzését, megóvását. De legfontosabb maga az ember. Felismerni, hogy társas lények vagyunk, és hogy egy közösség az általa gerjesztett jó energiákkal sok mindent el tud érní. Fontos, hogy újra legyenek célok, és hogy ebben egyetemesen hinni tudjunk, és megtaláljuk azokat a forrásokat, amelyek segítségével meg is tudjuk valósítani ezeket a célokat.

Gyovai Tiborné: Együtt könnyebb!

A Falu, 1999/2. 75.

10. 70.

Amikor sodródó falut emlegetek, akkor Szabó Dezső, Tamási Áron, Németh László, Illyés Gyula, Kopátsy Sándor falujára gondolok, és ezzel a mi falunkról, vagyis a megsemmisülés felé sodródó faluról szólok. Arról a faluról, amelyet halálosan megsebzett a kvázikommunizmus, és amelyet most temetni készül a cinikus globalizáció. És amit a többség sajnos észre sem vesz. Mert mit tud az igazi faluról a városlakó, aki a falusi turizmus révén látott patyomkin-falut operett-paraszttal, avagy kocsijával keresztülhajtott hátrányos helyzetű, lepusztult falvakon? De mit tud a gyökértelen, felhígult falusi is a nemzet megtartó erejéről, a harmadik Magyarországról,

a paraszti autonómiáról, a szuverén faluközösség ősi hagyományairól? Sajnos bekövetkezett Németh László víziója a falu népéről, amely elvesztette önállóságát, alulfizetett, és ellopták tőle a munka örömét.

Amikor faluról beszélek, akkor nem településtípusról, lakhelyről, gazdálkodási szintéről, hanem létformáról, életmódról, a családi fészek hangulatáról szólok.

Szekeres János: Sodródó falu (Magyartelek).

A Falu, 2001/1. 43.

10. 71.

A hatékonyság minősítésének természetes közege a faluközösség. A faluközösséget történelmi kategóriaként említem. Tehát ez nem a szerszámok egymást, gyerekek operett-érzelgőssége és nem is az elvtársi szolidaritás marxi ideája, hanem a 20. századi autonóm parasztság érték- és érdekszövetsége, amely hatalmas szocializációs erő és erkölcsi reguláció. Ez tükrözi a közhangulatot, a közérkölcst és a közvéleményt. Ebben történelmileg kétirányú tendencia érzékelhető: a nagybirtok elleni él, a lumpenésedés elutasítása.

Szekeres János: Sodródó falu (Magyartelek).

A Falu, 2001/1. 44–45.

10. 72.

Véleményem szerint az önellátó gazdálkodás nemcsak hogy magasabb rendű, mint a segélyezésre ácsingózás, hanem egyben a paraszti élet méltóságának biztosítója. Nem egy anakronisztikus gazdasági állapot, hanem a paraszti egzisztenciának, az önbecsülésnek nélkülözhetetlen alapja, a falusi élet biztonsága. Maga a létbiztonság. Napjaink passzív rezisztenciája egy értékidegen, értékvak világgal szemben. Nyilvánvaló, hogy a globalizációt szolgáló gazdaságpolitikai törekvések nem ilyen irányba hatnak. A piac fetisizálása leginkább ezen a ponton veszélyezteti a falu jövőjét. A földkoncentráció emlegetése, az ésszerű birtoknagyság demagógiája olyan tendenciát jelez, ami nem veszi figyelembe a helyben boldogulást, az „árnyas szülőföld” biztonságát.

Szekeres János: Sodródó falu (Magyartelek).

A Falu, 2001/1. 47.

10. 73.

Húsvéthétfő, fogadott ünnepek, Szentháromság vasárnapi máriagyűdi zarándoklat, augusztus 20-i ökumenikus délelőtti és találkozó az elszármazottakkal mind, mind azt jelzi, hogy a lelkekben is történik valami. Máriagyűdre a falu lakosságának közel fele elzarándokolt. Az augusztus 20-i falunapon évente több mint háromszázan vesznek részt (a falu lélekszáma 251). Erre az

ünnepre a közhasznú munkások és a jövedelem-pótlósok részvételével lázasan folyik a falu szépítése. Kisgyerekeink nyaranta Máriakéménden, a parókián töltenek egy hetet a Zsámbéki Katolikus Főiskola hallgatóinak vezetésével. A falu népe lassan újra megtanul dolgozni – és talán imádkozni is.

Még ugyan sodródunk, de reménykedünk.

Szekeres János: Sodródó falu (Magyartelek).

A Falu, 2001/1. 47.

11.

Gál Nikoletta

A vidéki turizmus

Ez a fejezet a turizmus vidékimázsaiból közöl válogatást. A turizmus a világgazdaság vezető ágazatainak egyike. Részesedése a magyar gazdaságból is jelentős. 1990 után a közel 3000 falusi önkormányzat jelentős része a falusi, vidéki turizmusban remélte megtalálni a helyi fejlődéshez szükséges erőforrásokat. A helyi turizmus fejlesztése, néhány kivételtől eltekintve, komolyabb anyagi eszközök hiányában a helyi imázsok kialakításával kezdődött. A tárgyi és szellemi hagyományok összegyűjtése, újrafelfedezése és újraalkotása a falvak többségében megtörtént, mert a turizmusfejlesztés helyi kísérletei mellett a közigazgatási vezetők újraszervezett hatalmát is kifejezte és megerősítette. A turizmus és a turizmus céljait szolgáló vagy arra is felhasznált helyi imázsok létrehozása és gondozása olyan identitást formáló kulturális folyamatok részévé vált, amelyek valódi mélysége és kiterjedtsége a közvélemény előtt rejtve maradt

A válogatás alapját az „Utazás 2000” kiállítás híryanagjai, szórólapjai és prospektusai adják. A kiválasztott szövegrészeket és képeket a turizmus kínálati témái szerint rendeztük a „Tradíció”, „Ételek és italok”, „A falusi idill” és a „Vadászat” fejezetekbe. A turizmus által közvetített vidékképekben a kötetünk korábbi fejezeteiben bemutatott, korábbi időszakokban keletkezett imázsselemek keverednek a vendégfogadás jelenlegi kínálatával. A turizmus a városi fogyasztók igényei és vidékképe szerint alakítja ki egy-egy település turisztikai imázsát, amelyekben ennek megfelelően nagyon sok a kívülről érkező elem. A tudományos kutatások eljövendő feladata annak az elemzése, hogy a vidékiek identitásába hogyan épülnek be a csikós-, pusztaromantika, vagy a helyi kulturális hagyományokat újrateremtő turisztikai imázsselemek.

Tradíció

11. 1.

Mezőkövesd központjában még csaknem eredeti állapotában fellelhető a festői hangulatú *Hadas* városrész. A szabálytalanul kanyargó utcák, apró telkeken másfél-két évszázaddal ezelőtt épült meszelt falú, nádtetős házak őrzik leginkább a vá-

mos különféle korabeli mesterséget bemutató alkotóház, valamint a nemrégiben épült, látványos népművészeti rendezvényeknek helyet adó Táncpajta. Tegyen egy sétát, és fedezze fel az ódon házfalak között ma is virágzó, színpompás matyó népi kultúra értékeit!

Kapolcs, Hodosi Mária felvétele

ros hajdani arculatát, a matyóság építkezési szokásait, az egykori életformát. Itt található a „százrózsás íróasszony” Kisjankó Bori múzeuma, szá-

A Hadas városrész központjában található népies stílusú új épület a Matyó Népművészeti Egyesület által szervezett folklórrendezvények

színhelye. A „Matyó lakodalmas” című táncjáték felejthetetlen élményt nyújt az idelátogatóknak. A színpadra varázsolt népszokások, a magyar konyha ízei és a közös multság szervezett csoportok és egyéni látogatók számára egyaránt elérhető.

11. 2.

A Bakony alján, a Balaton-felvidék északi karéjában bújik meg a festői szépségű kicsinyke falu, Kapolcs. Fölé emelkedik féltő szeretettel a Kecsekő, melynek lankáit a helybeliek Kali-pusztának nevezik. Kali-pusztá ma egy kis falusi gazdaság színhelye, ahol családias, békés környezetben élnek együtt őshonos magyar háziállataink, a mangalica malac, a rackajuh, baromfiak, valamint őrzőik, a puli és a komondor. A mezőn legelésző lovak és csikók teszik még meghittebbé a táj varázsát. Az elénk táruló kilátás szinte belénk fojtja a lélegzetet, a hátunk mögött madárzenekar ad koncertet. A madárhangversenyen kívül Kapolcs a színhelye nyaranta a Kapolcsi Kulturális Napoknak, amely az ország egyik legjelentősebb zenei, színházi, képzőművészeti fesztiválja.

11. 3.

A népviseletek legváltozatosabb formáival találkozhatunk a Duna–Tisza közén: jószereivel ahány település, annyi erre a viselet. Aki e sokszínű hagyománnyal mélyebben meg akar ismerkedni, legjobban teszi, ha sorra felkeresi a szinte minden faluban megtalálható magyar és nemzeti-ségi tájházakat. Nem kevésbé nemes hagyományokat őriz a vidék népzeneje és néptánca. S nemcsak a népi hangszereken előadott magyar muzsikáról van szó, hanem a Duna–Tisza közén élő nemzetiségek zenéjéről is. A bunyevác, a sváb, a szlovák, a délszláv, a román és a roma együttesek, amatőr csoportok dalaik mellett, ősi tánc kultúrájukat is életben tartják.

11. 4.

Kedves vendégünk!

Ön most meghívást kap a szabad jászok földjére, engedje meg, hogy bemutassuk vidékünket. Budapesttől 100 km-re, a Tiszától nyugatra, a Mát-

ra és a Bükk hegység közelében található ligetes alföldi táj a Jászság. Ide telepedett le a 13. században az iráni eredetű jász nép.

Most arra kérem, egy pillanatra hunyja be a szemét, és képzelje el a májusi akácerdő illatát, a végeláthatatlan aranyló búzamezőket, a bólogató napraforgótáblákat. Ezeket a szépségeket mind megtapasztalhatja, ha betér hozzánk. A Jászság vendégszerető népe őrzi és szívesen bemutatja a paraszti és polgári kultúra hagyományait és tárgyi emlékeit. A falusi vendéglátók kényelmes szálláshelyekkel, programokkal várják Önt és kedves családját.

A paraszti életet bemutató, a hagyományokat felelevenítő Nagykörűi Tájház egész évben várja Önt programjaival. Megtanulhat szőni, fonni, nemezeln, korongozni, kosarat és gyékényt fonni vagy csuhéval bánni. Kézműves-foglalkozások, bemutatók, nyáron alkotótáborok, néptánc-táborok várják a felnőtteket és a gyerekeket egyaránt. De itt várhatja akár húsvétkor a locsolkodókat, részt vehet nyáron a falusi lakodalomban, ősszel a szüreti multságokon vagy télen a hízóvágáson!

*Hímző
asszonyok,
Utazás 2000
kiállítás
szórólap*

11. 5.

HOLLÓKŐI HÚSVÉTI FESZTIVÁL

Húsvét ünnepén a Világörökséghez tartozó kis falu lakói megosztják a Feltámadás örömét a fesztiválra érkező vendégekkel. Megelevenednek a húsvéthoz, tavaszköszöntéshez kapcsolódó hagyományok, népszokások, elleshetik a népi kismesterségek, kézművesek fortélyait, megkóstolhatják a régi ünnepek hagyományos ételeit, süteményeit. Mindez kiegészül egész napos folklórprogrammal, népművészeti vásárral és az Ófalu letűnt századokat idéző hangulatával.

RÉSZLETES PROGRAM

10.00: Szabadtéri szentmise a templom előtti téren, ételszentelés.

Közreműködik: Maczkó Mária népdalénekes.

10.30: Feltámadási körmenet.

11.00: A Hollókői Asszonykórus műsora a templom előtti téren, majd húsvéti locsolkodás a hollókői fiatalok közreműködésével (a locsolást a nap folyamán több helyszínen is megismétlik).

11.30: Folyamatos programok az Ófalu bejáratánál, a Pajtaárokban fölállított színpadon.

Fellépő csoportok: Muzsla néptáncgyűttes, Nógrád táncgyűttes, Rimóci hagyományőrző együttes, Muzsla gyermek néptáncgyűttes. Díszvendég: Maczkó Mária; kíséri: Gajdos Zenekar.

*Karikázó lányok,
Utazás 2000
kiállítás szórólap*

11. 6.

Dél-Alföld a mai napig bővelkedik a népi kultúra hagyományos értékeiben. Míg a népi mesterségek és a népszokások világszerte falumúzeumokba, skanzenekbe, rezervátumokba szorulnak, addig ezen a vidéken tovább éltek, illetve új életre keltek. A szíjgyártás, a bőrművesség, a fafaragás, a gyékény- és kosárfonás, a fazekasság, a pingálásnak nevezett falfestés, a szövés-fonás, a hímzés, a csipkevarrás, a tojásfestés, a mézeskalácskészítés és a szőnyegszövés mesterei szívesen fogadják műhelyeikben az érdeklődőket.

A dél-alföldi kézműipar remekei közül első helyen kell említeni a halasi csipkét, amelynek technikája egyedülálló a világon. Készítését a kiskun-

halasi Csipkeházban meg lehet tekinteni. Ugyancsak világhírű a kalocsai hímzett népviselet, amelynek motívumai a pingálók jóvoltából porcelánedényeken és falfestményeken is fellelhetők, s a kalocsai Népművészeti Házban tanulmányozhatók. A látogató a hódmezővásárhelyi hímzőműhelyben és a fazekasoknál, a tápéi kisműhelyekben, a falvak piacain, a városok és Ópusztaszer népművészeti vásárain a saját szemével győződhet meg arról, hogy a Dél-Alföldön nemcsak múzeumokban őrzik a hagyományokat.

Az egyik leghíresebb esemény a háromévenként megrendezésre kerülő Duna menti folklórfesztivál, ahol az itt élők és Európa országaiból érkezők mutatják be paraszti kultúrájuk értékeit. A vendégek színes forgatagban megismerhetik táncaikat, zenéjüket, kézművességüket. Az idelátogatók megismerkedhetnek a sárközi lakodalommal, amelynek során azt is megtudhatja a kíváncsiskodó, hogy öt tolnai faluban hogyan él tovább a lakodalmas hagyomány, mit húz fel a menyasszony, mit a vőlegény, milyen receptek alapján készül a menyegzői ebéd és vacsora. S elsajátíthatja a paraszti környezetben még ma is élő kézművesmesterségek rejtelseit, gyönyörködhet a színpompás ruhákba öltözött fiatalok muzsikájában, énekében, táncaiban.

*Busók,
Utazás
2000
kiállítás
szórólap*

11. 7.

A mohácsi délszlávok ősi népszokása a busójárás, amely manapság vendégcsalogató attrakciója is

a városnak.; farsang utolsó vasárnapján ijesztő maszkokat, jelmezeket húznak fel. A kereplők berregése, láncos botok csörgése, mozsárágyúk durrogása közepette a busók bohókás szertartással űzik el a zord telet, s köszöntik a tavaszi napfordulót. Pécsváradon az 1960-as években elevenedett fel a hagyomány, a leányvásárt azóta októberben, Lukács-nap környékén rendszer-

esen megtartják. Persze nem arról van szó, hogy hajadonokat adnak-vesznek – igaz, előfordult, hogy fiatalok itt ismerkedtek meg, s léptek később frigyre –, de arról igen, hogy az ország minden részéből és külföldről érkeznek énekegyüttesek, táncosok, szórakoztatják a közönséget; s a kirakodóvásár sátraiban mindenki kedvére válogathat a népművészeti tárgyak között.

Ételek és italok

11. 8.

Keressünk egy sűrű lombú fáktól övezett, árnyas helyet, nyíljon kilátásunk a változó szépségű Balatonra vagy a fenséges Bakonyra, adjunk hozzá sütni való nyársat, jófajta, nem fenyőfából rakott tábortüzet; hagymát, gombát szalonnával társítva tekerjünk alumíniumfóliába, tegyük ezt pár szem krumplival is, és legyen a kezünk ügyében egy flaska Balaton-felvidéki vagy somlói tüzes bor. Amíg arra várunk, hogy a nyílt tűz nem kor-

Ételkészítés, Utazás 2000 kiállítás szórólap

moló parázssá hamvadjon és elkezdhessük a szalonnasütés szertartását, a füsttel együtt szállnak gondolataink.

Milyen bőséges és változatos tárházát nyújtja e vidék a fenséges étkeknek! A balatoni legendásan finom fogassüllő, a Bakonyban ma is makoló vaddisznócsordák, és nem zsírosra hizlalt házi rokonaik, a tópart napsütötte lejtőin méz-

édesre érő paradicsom, a bakonyi, Pápa környéki homokon nevelkedett krumpli, mind sok-sok kiváló étel alapja, és mindegyikben él egy csipetnyi múlt. Az egyik alapvető emberi szükségletet szolgáló szakácművészet ugyanis egy kis történelmi, néprajzi eszencia is egyben. Éppúgy árulkodik a népünket ért különböző hatásokról, mint az ínséges és bőkezű esztendőkről, évtizedekről, múltbéli szakácsok és háziasszonyok fantáziájáról, alkotókedvéről, ízléséről. Nem csoda hát, hogy e Kárpátokkal körülölelt kicsi medencében még az egyes országrészek főzési szokásaiban is eltérések mutatkoznak. Gondoljunk csak a töltött káposztára, melynek errefelé főzött savanyú káposztás változata csak nevében emlékeztet a szabolcsi, édes káposztába burkolt, paradicsom-szószban készre rotyogtatott ételekre.

Parázssá hamvadt tábortüzünk felett forgatva a sercegő szalonnát, és a hunyorgó, pislákoló zsátrátnokot nézve múlt századbéli bakonyi betyárok árnyai telepednek körénk.

A csárdákban mulatozó Sobri Jóska és Savanyú Józsi emlékei most is élnek még a törekpusztai Répa Rozi csárdában, no meg a Veszprém közeli Vámosiban. Lakomáik, mulatozásaik és főleg a konyhaművészetre gyakorolt hatásuk ugyan felül nem múlhatja jó Mátyás királyunkét, aki olasz felesége révén számos déli szokást, alapanyagot, fűszernövényt hozott a magyar konyhába.

Szalonnaszeletünk apránként üvegesedik, zsugorodik, illata belengi az erdőt, és szorgalmasan csepeg a zsír a tábortűz körüli kövekre készített kenyérszeletekre.

A kisült zsír! Több, mint egyre növekvő éhségünk csillapításának eszköze; ez a magyar konyha egyik jellegzetessége. Két változatban is használhatjuk – füstölt vagy friss szalonnából kisütve. De semmit sem csorbul az ételek íze, ha jó minőségű olajjal helyettesítjük.

A mennyiségét pedig mindig mértékkel választjuk meg! Legtöbb ételünknek ez az alapja. Ebben érvényesül legjobban az apróra vágott és benne megfonnyasztott vöröshagyma íze, és már jöhet is rá az őrlött pirospaprika, hogy a nem túl

*Ünnepi asztal,
Utazás 2000 kiállítás szórólap*

forró zsiradékban feloldódott színe kárminja elkápráztasson, étvágyat gerjessen. A tájneve törökbors, így utalva arra, hogy feltehetően Mohács után, a törökökkel került hozzánk.

S hogy mi mindent lehet e zsiradékban aranylóra fonnyasztott, majd pirospaprikával megbolondított alappal kezdeni! Igen, mindenki tudja, hogy a gulyásnak, pörköltnek, paprikásnak s né mely tokánynak itt a kiváló kezdet. De miért fedelkednénk meg a lecsóról, paprikás krumpliról, a tökfőzelék errefelé főzött változatáról, vagy éppen arról az egyszerű levesről, amelynél a meg-

főtt krumpli levét öntjük erre az alapra, és reszelt tésztával gazdagítjuk jó bakonyi szokás szerint, bár az apró krumpligombócokkal sincs haragban. Még az egyszerű paprikás krumplinak is mennyi fajtája létezik. Nyárelőn az újkrumpliból készült változatot apróra vágott zeller, petrezselyem, újhagyma, snidling bolondítja el, és a korona rajta a tálalás előtt belerotyogtatott tejfel. Télen aztán a füstölt kolbászkarikák teszik feledhetetlenné.

Az első szelet kenyérünk már tele van zsírpetytyekkel. Tegyük hát félre egy kis időre a szalonnát, és villás ág végére fektetve pirítsuk meg kenyérszeletünket, s zöldpaprikával, paradicsommal falatozzuk be jóízűen. Szalonnánk étvágygerjesztően áttetsző lett, kenyérszeletünk megpirítva vár, és a parázs peremén megsült már a hagyma, a gomba és a krumpli. A jó falatok közben és után a bor sem kéreti, de itatja magát, és az sem csoda, ha felcsendül az ének, megörökítve a Balaton széles vizét, vagy a bakonyi erdő sűrűjét.

11. 9.

Ennek a tájnak színei és ízei vannak! A pásztorok generációi által átörökített hagyományok szerint készült birkapaprikás, vagy a nyílt tűzön, bográcsban készült slambuc az Alföld gazdag konyhájának titkaihoz engedi közel a falvakban, tanyákon üdülőket. Itt még az idő múlását is másképpen mérik. A „gyümölcsnapár” szerint árpával érő körtét és zabbal érő szilvát kóstolhat a barátként fogadott vendég.

11. 10.

Evett-e már tőkéről csipegetve szőlőt úgy, hogy a homok sütötte a talpát? Vissza tud-e emlékezni arra a hangra, amit egy alma hallat a harapás pillanatában? Ilyen és ehhez hasonló, közvetlenül az érzékszerveinkre is ható kérdésekre kaphat választ, ha elfogadja invitálásomat, és meggyőződik a leírtak valódiságáról. Csak itt helyben tapasztalhatja meg, hogy van Magyarországnak egy olyan „szigete”, amit a gyümölcs, a zöltség, a szőlő, a bor és a sok-sok virág kapcsán az Ízek, a Zamatok és a Színek szigetének is nevezhetünk. Ez Pusztamérges község és környéke.

11. 11.

A látogató előtt feltárulkoznak a szőlészet, borkészítés titkai, a villányi föld alatti bormúzeumban olyan relikviák, prések, kádak sorakoznak, amelyek méretei ámulatba ejtőek. A napsütésben fehéren csillogó villánykövesdi pincesoron mindig akad nyitott ajtó, a barátságos gazdák csörgedezve eresztik a hegy levét a poharakba. A baranyai „borok útja” nem csupán pincelátogatást, borozgatást jelent! Ennél sokkal többet: a tájegység kulturális, művészeti hagyományaiba is bepillanthat a mindig szívesen fogadott vendég.

11. 12.

Érdekli egy kellemes hétvégi falusi kirándulás és egy dinamikusan fejlődő agrárcég határszemeivel egybekötött bemutatása? Szeretne egy szombati vacsorát vagy egy vasárnapi ebédet elkölteni egy kozárdi családdal?

Jöjjön el Kozárdra, a Cserhát alján fekvő kedves kis üdülőfaluba! Talál itt panziót, önálló szálláshelyet kínáló falusi házat, részt vehet szombat délutáni szalon- vagy sonkasütésen, kóstolhat házi kolbászt, füstölt szalonnát helyi savanyúságokkal, és pihenhet baráti pincei borozgatás közben. Frissen csapolt kellemes hideg sört ishat, fagyaltozhat, kávézhat a Mérgek patak partján a Vadvirág csárdában, erdei sétát tehet a Bézma alján, a Szuha patak mentén a Hármassforráshoz, láthat szép mezei virágokat, őzeket, szarvasokat, vaddisznókat, nyulakat, fácánokat. Kedve szerint szedhet, ehet gyümölcsöt, ami éppen érik a határban (cseresznye, meggy, ribizli, málna, kajsziparack, őszibarack, szilva, körte, birs, szőlő, dió). Ha kedve támad, elugorhat a tőlünk 15 km-re levő Hollókőre, sőt teniszezhet és lovagolhat is...

11. 13.

LUDAS MATYI LIBAFESZTIVÁL

A csend, a nyugalom, a pihenés mellett mindenképpen szakítson egy kis időt rendezvényeinkre is. Tekintse meg nyári fesztiválunkat, ismerje meg a libafogathajtás „izgalmaival”. Vagy csak nézelődjön kedvére a forgatagban az árusok közt, kóstolja meg libaspecialitásainkat, üljön le a hű-

vőre és tekintse meg szórakoztató műsorainkat, esetleg táncolja el velünk a csárdást az esti tollfeszítő bálon, s vigadjunk hajnalig.

11. 14.

NEMZETKÖZI TÖLTÖTTKÁPOSZTA-FŐZŐ VERSENY

Ha véletlenül lemaradt a libaversenyekről, akkor se essen kétségbe, mert ez a program két évenként újra megrendezésre kerül. Helyette hadd hívjuk meg nemzetközi töltöttkáposzta-főző versenyünkre. Próbálja ki szakácstudományát

*Asztali cigányzene,
Utazás 2000 kiállítás szórólap*

a publikum előtt, vagy egyszerűen töltse a napot kóstolgatással, nézze meg a szórakoztató programokat és koncerteket. Ismerje meg a fazekasmesterséget, a szövés, a kosárfonás és az alföldi néptánc egyszerűségét, szépségét.

11. 15.

Érett fürtök várják szorgos vendégeinket a család szőlőjében. A mai napon a puttonyok megtöltésén túl a szőlőfeldolgozás is feladatunk. Szüret közben hideg falatok csillapítják éhségünket, melyekhez házi pálinkát és frissítő fröccsöt kínálunk. Mikor már egy szőlőszem sem kacsint ránk a tőkék közül, indulhatunk „haza”. Itt folytatódik a munka. Ha jól végeztük dolgunkat,

must- és murcikóstoló következik. A „Borbarátok” finom, kiadós vacsorával várja a fáradt szüretelőket.

Aki még bírja, rophatja a csárdást néptáncosainkkal, aki már nem, nézze meg műsorukat.

(20 000 Ft/csoport jutalék nélkül)

Szüret, Utazás 2000 kiállítás szórólap

11. 16.

KEMENCÉS PROGRAMOK HOLLÓKÖN

Szabadtéri kemencében

Kenyérsütés

A csoport a négy darab kenyér bevetését tekinteti meg. 2 óra múlva megsül a finom, ropogós, mindennapi betevő.

Időtartam: 2 óra 20 perc. Ár: 7000 Ft

Lángossütés

Két, népviseletbe öltözött hollókői asszony a megkelt tésztát kiszakítja, elnyújtja, és a forró kemencében megsütik a tésztát. A vendégek maguk ízesíthetik fokhagymával, tejföllel.

Időtartam: 1 óra. Ár: 7000 Ft

11. 17.

Az évszázadok során kifejlődött magyar konyha nemzeti kincsünk, amit ápolni, fejleszteni és védeni kell. A gulyás az Alföld jellegzetes hétköznapi pásztoreledele volt. Elkészítésének számtalan leírása van a 18. század közepétől, sokan sokfelé büszkélkednek azzal, hogy ők készítettek, illetve készítik a legjobban. Kitűnő alkalomnak bizonyult 1999-ben, „Az asztali örömök és a bor évében” Szolnokon megrendezett I. szolnoki gulyásfesztivál. A hagyományteremtés szán-

dékával megrendezett fesztiválon több mint 130 csapat mutatta be főzőtudományát, a gulyásételek széles skáláját felvonultatva. A verseny célja, a tájjellegű magyar konyha népszerűsítése mellett, hogy Szolnok és környéke a maga ősi hagyományával méltó helyet foglaljon el az ország idegenforgalmi vérkeringésében.

11. 18.

S ha lekésné a szüretet, mi ígérjük, bármikor kóstolhat nálunk egy kis cseresznyét, ugyanis nálunk főzik a fajtagyűjtemény gyümölcséből a híres Nagykörűi 77-es pálinkát. Látogasson el pálinkafőzőinkbe, és pillantson be a főzés rejtelmeibe. A jókedvet mi garantáljuk!

S ha Ön jókedvre vágyik, mülassa az időt a nagykörűi cseresznyefesztiválon. A koncertek, kulturális programok és sportprogramok forgatagában nevezzen be Ön is a cseresznyemagköpő és -lövő, valamint a létramászó versenybe. Elő a befőttekkel! Legyen Ön a jövő év bajnoka, és döntse meg a 9 méteres rekordunkat!

11. 19.

Nemzeti étkeink, a halászlé, a gulyás, a túrós csusza mellett a gyomornak kedves, tájanként változó fogások is sorakoznak a vendéglők étlapjain.

Baranyában a helyi specialitások közé sorolható a tejfölös cicege, amely egyszerű, de igen jó és laktató burgonyás étel. Szólnunk kell a villányi szüretelő pecsenyéről, amit szőlős rizzsel tálalnak, a sertésszívből készült vérmösről és a mecseki gömbpalacsintáról. Tolna megyében igen elterjedtek a szemnek, szájnak kedves „vadas” ennivalók. Mert hogyan lenne nagy keletje az őz-, vagy szarvasragunak, a vörösboros lében, lassú tűzön párolt vaddisznópecsenyének –à la keselyüsi –, esetleg a falusiasan elkészített vadlibának. Somogyországban sok házban gyakori vendég az ízletes betyárleves, a zselici zsványpecsenye.

11. 20.

BETYÁR NAP A KEMPINGBEN

Este hat órától betyáros helyzetek, magyaros hangulat, fergeteges zene! Roggyantós pálinka-

és borivóverseny, műbika, igazi birkapörkölt, sült malac. A műsorról a rettenetes Körös menti néptáncgyűttes gondoskodik. A belépés díjtalan!

11. 21.

A népi hagyományokra épülő, évről évre mind több településen megrendezett vigalmak, fesztiválok egyre nagyobb számú érdeklődőt vonzanak. Ezeken a rendezvényeken arra is mód nyílik, hogy a vendégek a táj szépségei, a történelmi korokat idéző építészeti emlékek, az itt élők egykor volt és mai élete mellett megismerjék és megismeressék a Dél-Alföld ételeit és italait. S ha Ön is úgy döntött, hogy felfedezi magának a vendégváró Dél-Alföldet, indulás előtt tekintse át az itt következő ínycsiklandó ízelítőt!

11. 22

Baja főterén ezer bográcsban rotyogó halászlé illata száll, Kalocsán Juca néni csárdája várja ebédre. Kecskeméten az Aranyhomok Szálló éttermének különlegességei közül nehéz választani, Bugac csárdájában a magyaros ízekhez cigányzene szól. A szegedi Virág cukrászda somlói galuskája felejthetetlen, a kiskőrösi Halászcserda specialitása a nagyszerű haltöpörtyű. Pusztamérgesen versenyen is főzik a töltött káposztát, a békéscsabai kolbászfesztivál „műremekei” szavakkal aligha leírhatók. Gyulán sem könnyű a választás, az Aranykeresztben magyaros ételt, a Százéves cukrászdában gyümölcskelyheket kínálnak. A mezőhegyesi Nóniusz vadpörköltje „lefőzhetetlen”.

11. 23.

És akkor még nem szóltunk a homoki borokat népszerűsítő izsáki Sárfehér napokról, a tiszakécskei Kécskei napokról, a kiskőrösi, keceli, soltvadkert, hajósi vagy a nemesnádudvari borfesztiválokról, szüreti mulatságokról, a szegedi Pick szalámiról, a csongrádi kékfrankosról. Éppígy nem felejtkezhetünk meg a kecskeméti kajszi-barackról, a helvéciai borokról, a gyulai kolbászról, a medgyesegyházi dinnyéről és paprikáról, a méhkeréki uborkáról, a geszti pálinkáról, a csabai, a szarvasi, a tótkomlói szlovák ételekről, és sorolhatnánk a végtelenségig, egészen a nemré-

giben felújított Kondorosi csárda betyárvilágot idéző népi ételkínálatáig.

Feltétlenül meg kell kóstolni a szegedi halászlét, de a dorozsmai bicskás pecsenyét, a bográcsban főtt gulyást és a túrós pitét is. Pusztamérges rizlingje, Csongrád jóféle vörösborai, a táj gyümölcsein és fűszerein évekig érlelt ágyaspálinka vagy a szegedi gyógyhatású Anna-víz segít, hogy jobban csússzon egyik fogás a másik után. Jó étvágyat a Dél-Alföldön!

11. 24.

A Tisza-tó környéki hangulatos éttermekben, halászkertekben elfogyasztott ízletes halászléről, bográcsgulyásról vagy vadpörköltről talán nem is gondolnánk, hogy az itt élő embereknek – elsősorban a férfiaknak – ezek az ételek a leghétköznapibb eleséget jelentették, és többnyire munkájuk végzése során fogyasztották őket. A táj, amelyben napjaikat töltötték, nagyon hasonlított a maira: halban gazdag víz vette őket körül, az ártéri erdők mélyén vadak tanyáztak, állataikat a víz közeli rétek harsogó zöldjén legeltették. Egy-egy hétig is távol voltak a családjuktól,

*Halászlé,
Utazás 2000 kiállítás szórólap*

így csak olyan élelmet vihetek magukkal, ami nem romlandó: gabona- és tésztaféléket, hagymát, szalonnát, zöldségféléket.

A többi ennivalót a természetből kellett megszerezniük. Eszközük is kevés volt, s az is egyszerű: nyárs, rostély, bogrács, agyag. A legtöbb étel bográcsban készült, ízét a lassú tűz füstje tette semmi mással össze nem téveszthetővé.

Ha adódik – s egy-egy szabadtéri nyári eseményen adódhat – rá alkalom, érdemes összehasonlítani az ilyen módon készült étkeket az éttermekben készült társaikkal.

Palócgulyás

Marhapacsniból főtt pörkölt, kockákra vágott burgonyával, zöldbabbal és csipetkével gazdagítva. Fokhagyma, babérlevél, csipetnyi majoránna, zöldpaprika, paradicsom és bors ízesíti. Tálaláskor tejfölt kevernek bele.

Legényfogó kakasleves

Kakashúsból, vegyes zöldséggel, szárított vargányával főtt erős, fűszeres húsleves. Betétje lúd-

gégetészta, csíkokra vágott kemény tojás és finomra aprított petrezselyem.

Tyúkvetrece puliszkával

Tyúk ujjnyi csíkokra vágott mellehúsa, amit metéltre vágott sárgarépával sütögetnek, borssal, gyömbérrel fűszereznek, borral locsolgatnak, citromlével ízesítenek. Köretnek tejben főtt kukoricaisztból szaggatott galuska jár hozzá.

Vízen kullogó

Szalvétába csomagolt, hideg vízben kelt élesztős tészta, amelyből kis kifliket sodornak, kristálycukorba forgatják, és forró sütőben megsütik. Több napig eláll.

Kürtőskalács

Vékonyra nyújtott, szalagokra vágott kelt tészta, amit egy fahengerre tekernek fel. Cukorral és darált dióval körös-körül jól megszórják, és párás fölött addig forgatják, amíg a tészta átsül, a cukor pedig aranybarnára karamellizálódik.

A falusi idill

„Mer' a lánynak
hatvanhárom
szoknya kell...”,
Utazás 2000
kiállítás szórólap

11. 25.

Az érintetlen falusi környezet, a falevelek márdáfűtlyel kísért susogása, melybe bele-belekontárzik egy-egy ló nyerítése, a kutya ugatása, a malacok visítozása és a tyúkok káricálása, csupán egy a falusi turizmus „kellékei” közül. Nem elég a szép táji környezet, nem elég a vendégszerető

fogadtatás: a szállás és az étel, szórakoztatásról is gondoskodni kell.

A falusi turizmus tálcán kínálja a falusi hagyományok feltámasztásának lehetőségét, a paraszti kultúra értékeinek megmentését. Az uniformizált városi és mindinkább amerikanizált életmóddal szemben a falusi turizmus erősíti a népi hagyományok tekintélyét, a falu rangját.

Falusi turizmus tájékoztató. 1995. okt.

11. 26.

Vannak, akik „ingerekben gazdagabb” élményekre vágnak vakációjuk heteiben. Hát még, ha gyermek is van a családban, aki nem látott még közelről kakast és malacot, bocit és libát. Nem szedett még gyümölcsöt a fáról, és nem tudja, mire használják a rétet, és hogyan kell gyűjteni a szénát.

A lovaglás, a horgászat, a vadászat, a természetjárás, a gyümölcsszedés és a kertészkedés élvezhető egy-egy megfelelő szempontok szerint kiválasztott falusi vendégfogadónál. Ahol a vendég igényli, helyi szokások szerint főzött ebédet,

*Búbos kemence,
Utazás 2000 kiállítás szórólap*

vacsorát kaphat, részt vehet a kerti munkában, a szüreten, a disznóölésen, vagy kocsikázhat a szabadban. Családtagként tölthet el néhány hetet, gondtalanul pihenve egy változatos élményeket adó környezetben. Azt szeretnénk, ha minél többen jönnének erre a szép vidékre, és élveznék értékeit!

11. 27.

Friss hegyi levegő, hajnali madárcsicsergés és a felkelő nap arany sugarai ébreszthetik Önt egy szépen, kényelmesen berendezett hegyi pincében.

11. 28.

Ha még nem járt erre, mi most meginvitáljuk a Kéki-völgybe. Jöjjön el családjával – egyedül is akár –, itt mindig talál társaságot: az erdőben madárfüttyöt, őzeket és nyulakat, a gazdák pincéiben jó bort, és a jó szó sem hibázik. Nem

fogja elhinni, hogy alig egy kőhajításra a városias jellegű építményektől milyen nyugalmat és valódi hamisítatlan falusi romantikát talál. Nem beszélve az emberekről akik itt még nem felejtettek el beszélni egymással.

Aki szereti a nyugalmat, a csendet, aki szereti a falusi környezetet, aki szívesen issza a frissen fejt tejet, jóízűen fogyasztja el a szalonnás rántottát, a háziasszony által főzött csipetkés bablevest, az élvezni fogja a falusi turizmus formáját. Élvezi, hogy a gyerek besegít a csibék, tyúkok

*Tornác,
Utazás 2000 kiállítás szórólap*

etetésébe, lovas szekérrel szállítja a házigazdával a szénát a kaszálóról a gazdasági udvarba. Szereti bejárni gyalogosan a falut, gyógynövényt, gombát gyűjteni, szívesen részt vesz a szüreten, disznóölésen vagy éppen szilvalekvárfőzésben.

Vendégváró. Látnivalók Borsod–Abaúj–Zemplén megyében. Miskolc, 1998.

11. 29.

Velemér százlelkes település, a béke utolsó szigete egy erdővel koszorúzott völgyben. A szélid

dombokon, vén gyümölcsfák és virágzó rétek között megbújó csinos parasztházakban, szép régi tárgyak között, a hagyományoknak megfelelően élük életüket a vendégszerető, szorgalmas őslakosok.

Elsősorban a gyermekes családokat, a természet, a csend és a népi művészetek nem dohányzó szellemeseit várjuk. A kert végében patak, a gyerekek kisebb agyagtárgyakat égethetnek, éjjelenként igazi szarvasok eszik a hullott almát, a szomszéd csirkéit valódi kánya ritkítja.

Sok háznál van baromfi, nyúl, egy helyen pedig szinte mindenféle háziállatot tartanak a birkától a kecskéig.

nyékével. A csoportot két lovas kocsi szállítja körbe a faluban, majd rövid kirándulást teszünk a Tiszához és a halastavakhoz.

Délután egy szórakoztató faluismereti vetélkedő keretében a táborozók felkereshetik a település nevezetességeit, találkozhatnak a helybéli emberekkel, a falusi életmóddal. Este tábori asztalitenisz-bajnokság (ütő, labda szükséges).

3. nap: Délelőtt lovaglás az iskola udvarán. Két felnyergelt hátszló áll a csoport rendelkezésére, melyekkel a táborozók az iskola füves sportpályáján bemutathatják lovagló tudásukat. Délután autóbusszos kirándulás Csongrádra (különjáratú autóbussz), ahol rövid városnézés után fürdés

*Vendéglátás,
Utazás 2000
kiállítás
szórólap*

A Dél-Dunántúllal való találkozás sok kellemes meglepetést tartogat; bizvást állítható, testben és lélekben is gazdagabbá válik, aki belekóstol ebbe a talán egyszerűnek tűnő, de roppant őszinte világba.

11. 30.

1. nap: Megérkezés. A csoportot különjáratú autóbusszal szállítjuk Csanytelekre a csongrádi vasútállomásról. A szállás elfoglalása után ismerkedés a környékkel, sportolás vagy játék az iskola tornapályáján vagy a tornateremben – esetleg a helybéli gyerekek bekapcsolásával. A napi program részét képezi az iskola udvarán élő állatok rendszeres etetése, gondozása.

2. nap: Délelőtt ismerkedés a községgel és kör-

következik a Tisza Körös-toroki strandján. Este videózás.

4. nap: Autóbusszos kirándulás (különjárat) Szegedre. Városnézés: Fogadalmi templom, Széchenyi tér, Árvízi emlékmű, Móra Ferenc Múzeum, bowling stb. Este kézműves foglalkozások (origami, sógyurmázás, márványozás) a szálláson.

5. nap: Strandolás Csongrádon a Körös-torokban. Este csillagtúra vagy éjszakai akadályverseny és tábortűz a Tisza-gáton.

6. nap: Délelőtt autóbusszos kirándulás Ópuszta-szerre. A Nemzeti Történeti Emlékpark (falumúzeum, lovasbemutató, Árpád-szobor) és a Feszty-körkép megtekintése. Délután horgászat és madármegfigyelés a csanyteleki halastavak egyikén. A tóhoz lovas kocsival megyünk, majd igényei

szerint ki-ki horgászhat vagy gyönyörködhet az igen gazdag madárvilágban (gémek, kormoránok, récék, kócsagok stb.) A horgászathoz és a madarászáshoz felszerelés szükséges. (horgászbót, távcső). A kifogott halakból elkészítjük vacsorára a híres tiszai halászlévet.

7. nap: Falusi mesterségek (kovács, fóliás kertészet, állattenyésztés) megtekintése. A csoport lovas kocsin végigjárja a fenti műhelyeket, gazdaságokat, és ismerkedik a foglalkozások fortélyaival.

Este táborzárás: szellemi vetélkedő a táborban szerzett élmények felidézésére, jelmezbál, diszkó.

8. nap: Hazautazás. A csoportot különjáratú autóbusz szállítja a legközelebbi vasútállomásra.

11. 31.

Bizony a bőség zavarával küszködhetnek azok a vendégek, akik a három megye bármelyikében óhajtják űzni kedvenc hobbisportjukat. Nagyon sok településen van lehetőség lovaglásra, fogathajtásra, kocsikázásra, horgászatra, teniszre, de a vadászatot kedvelőknek sem kell csalatkozniuk. Ragyogóan ápolott golfpályák is várják a kis golyók barátait.

A vidéki, falusi, tanyasi élet nyugalalmát csak akkor élvezheti a városi zajhoz, szmoghoz szokott ember, ha eltölt néhány napot egy nyugodt környezetben lévő takaros vidéki házban. A Dél-Dunántúlon nagy hagyományai vannak ennek a falusi vendéglátásnak, üdültetésnek, hiszen már a múlt század végén rendszeresen idejöttek a városiak a sajátos hangulatot, a természetes nyugalmat nyújtó falvakba, hogy megismerkedjenek a tájjal, az állatot tartó, földet művelő parasztemberekkel, iparosokkal.

A házigazdák mindhárom megyében nagy barátsággal, kulturált körülményekkel várják a vendégeket. Nyáron és ősszel lehetőség kínálkozik gyümölcszedésre, szőlőszüretelésre, paprikatörésre, a tehenek etetésére, a fagyos hónapokban, disznóölésen, tekergő kolbász, tömzsi hurka töltesére. Idillikus a kép? A valóság még ennél is varázslatosabb...

A kitűnő, házi készítésű ételek, zamatos gyümölcsök várják a vendégeket, de ha ő segédkezni akar a ház körüli munkákban, annak sincs

akadálya. A közeli természet szinte kínálja magát egy kiadós kiránduláshoz, biciklizéshez, sétakocsikázáshoz.

A Sárköz és a Völgyesség határában bújik meg Szálka. Itt népi kismesterségekkel is megismerkedhet a turista; a gyöngyfűzéssel, fafaragással. A falusi vendéglátást természetgyógyászattal egészítik ki.

*Lovas kocsi,
Utazás 2000 kiállítás szórólap*

11. 32.

A Mátra, a Bükk, a Zemplén erdőkkel gazdagon borított hegyek. Errefelé éppúgy találkozhatunk kakukkfűillatú kertekkel körülölelt kis, Árpád-kori templomokkal, mint büszkén ég felé törő székesegyházzal, sokcsillagos szállodával és a közmondásosan magyaros vendégszeretettel váró falusi portákkal, de a hegyek ormán idővel dacoló várromokkal és barokk palotákkal is. Gyönyörködhetünk gyors folyású patakokban, selymes vízű folyóban, barlangokban. Pihenhetünk, gyógyulhatunk termálfürdőkben. Tekintetünket megigézhetik mélán legelő gulyák, zöldellő fennsíkon nyargaló ménesek, megleshetjük sziklai fészében féltett madárritkaságunkat, a kerecsensólymot, vadászhatunk őzre, vaddisznóra.

Ne lepődjünk meg, ha nagy csörtetéssel elébünk kerül egy vaddisznó, nyúl ugrik fel, vagy fácán röppen riadtan elő a bokorból. A vidék legfélelmetesebb ragadozója, a vadmacska csak nagyon keveseknek engedi meg, hogy elmondhassák: találkoztak vele. Ám errefelé még a dermedten fi-

gyelő, természetes őzbak is az idegeiben érzi, hogy a terület állatfejedelme bármikor előkerülhet. Bizontos róka farkok vöröslök a keskeny ösvényen, az út menti nádasok környékén pészmapocok

szalad értékes bundáját féltve, s a téli hótakaróban nehezen vesszük észre a királyi palástot viselő hermelint.

Pusztaromantika

11. 33.

A régi pásztorvilág emlékeit ma már inkább csak a múzeumok őrzik, de azért ma is lenyűgöző a délibáb, a csikósok és gulyások tudománya, a pacstirták éneke, a slambuc íze, no és a hídi vásár forgataga.

RENDEZVÉNYEK HORTOBÁGY KÖZSÉGBEN

Szentivánj – táltosok nyomában

Szervező: Hortobágy Község Önkormányzata és Kovács András táltos

Tenyérjósítás, energetikai felmérés, ingyenes auramérés. Tűzön járás. Rajkó zenekar, tánc-együttesek, erőművész-bemutató, bioenergetikai Guinness világcsúcs-megdöntési kísérlet, harci bemutató, diszkó.

RENDEZVÉNYEK HORTOBÁGY KÖZSÉGBEN

Falunap

Millenniumi zászlóátadás.

Péntek

Éjfélkor fáklyás futás, májusfamáshzás, diszkó.

Szombat

Csikósok kíséretében kisbíró-ébresztő, millenniumi emlékHzászló-átadási ünnepség, egész napos folklórműsor a színpadon, este nosztalgia-diszkó.

Vasárnap

Hortobágyi Nemzeti Park – bemutató programok, slambucfőzés.

Országos kirakodó-, népművészeti vásár kíséri.

11. 34.

TÖLTÖN EGY HETET HORTOBÁGYON!

Pihenés mellett tanuljon meg lovagolni!

Ajánlatunk: azoknak, akik már jó lovasok, akik kedvtelésből lovagolnak, és akik szeretnének egy kicsit megtanulni lovagolni.

*Alföldi férfiak,
Utazás 2000 kiállítás szórólap*

Amennyiben Ön nem az üdülőfalu vendége, és csak napi egy-két órában lovagol, programját ennek megfelelően lehet kialakítani.

1. nap: Ismerkedés a község nevezetességeivel: Pásztor múzeum, Kilenclukú híd, Hortobágyi

csárda. Vacsora a Hortobágyi csárdában vagy az Epona üdülőfaluban.

2. nap: Az előre megrendelt lovagláson való részvétel, a tudásszintnek megfelelően, a délelőtti órákban.

Délután sétarepülés a puszta felett, esetleges lovas túra-célpont kiválasztása a profiknak.

3. nap: Délelőtti lovaglás.

Délután szekerezés a pusztába, főleg azoknak,

szoboszlóra, lazítson, és vegye igénybe a gyógyfürdő szolgáltatásait. Felfrissülve érkeznek vissza a délutáni lovaglásra.

7. nap: Az utolsó napot is ki kell használni még egy rövid edzés erejéig, majd elutazás előtt feltétlenül nézze meg, amennyiben még nem tette, a községben található galériákat.

Várjuk Önt és családját, barátait, mindazokat, akik kíváncsiak arra, hogy a lovas nemzet utó-

Csikós a Hortobágyon, Utazás 2000 kiállítás szórólap

akik lovon még nem merészkednek messzebbre az edzőpályától. Ismerkedés a szürkemarha-gulyával, a csikósokkal, a rackanyájjal, a puszta szépségeivel.

4. nap: Délelőtti lovaglás.

Délután kirándulás Tiszacsegére, sétahajókozás a Tiszán, vacsora a kompnál lévő halászcárdában.

5. nap: Kora hajnaltól horgászás a Nyugati-főcsatornán (napijegy váltható). Délután lovaglás.

6. nap: Amennyiben még van kedve lóra ülni, halassza ezt késő délutánra. Látogasson el Hajdú-

dai hogyan is élnek a nemzeti park közepén épült községben.

Egyedülállóan magyar jelenség a Puszta-ötös, vagy ismertebb nevén a Koch-ötös. Adam Koch, a magyar Pusztáért rajongó osztrák festőművész víziója alapján született a Puszta-ötöst ábrázoló festmény, melyen öt ragyogó ló száguld kedvére, és mégis megzabolázva az erősebb akarat által. Elöl három, hátul kettő, és e kettőn állva, a szárat összefogva, bő gatyában maga a csikós. A jelenet maga a vadság, az igazi magyar pusztai romantika.

A természet apró, de gazdag szigetei kiegészülnek a tájegységben elszórt vendégfogadó tanyák üdülőóázisaival. A természetjárás, felkészült vezetővel folytatott ökotúrázás mellett a vendégfogadó falvakban és tanyákon „leckéket” kaphatunk a pásztorélet rejtelseiből, magunk is neki-
gyürkőzhetünk az agyagozásnak, a nemez- vagy bőrmunkának. Kézművestáborok, kerékpártúrák, jóféle házi ételek és az alföldi vendégbarátság teheti gazdaggá – sokak mellett – a tanyasi üdülés, a falusi turizmus élménytárát.

11. 35.

TÖLTÖN EGY HETET HORTOBÁGYON, a Hortobágyi Nemzeti Park szívében!

Ismerkedés a községgel – Pásztor múzeum, Kör-

a községre, a folyóra és a pusztára. Vacsora az Ön választása szerint: Hortobágyi csárda, Patkós csárda.

Látogatás a Mátán lévő Epona üdülőfaluba. Szekerezés a pusztában, ménes, szürkegulya, rackanyáj megtekintése, lovasbemutató. Gulyásparti a pusztában naplementekor – megrendelhető. Gyalogtúra az Epona üdülőfaluba, ahol K. Nagy József fazekasmestert láthatják munka közben. A nomád pásztorélet hagyományait, tárgyait, eszközeit, épületeit többfelé őrzik és ápolják Európa talán legfenségesebb pusztáin, a Hortobágyon és Bugacpusztán. E csodálatos tájakon élnek őshonos állataink is: a magyar szürkemarhák, a bivalyok és a rackajuhok. Európában szintén csak ebben a térségben jellemző a heveder nél-

Csikósok I., Utazás 2000 kiállítás szórólap

szín megtekintése, séta a Hortobágy folyó partján a Kilenclukú híd alatt.

Látogatás a Pusztai Állatparkban, ismerkedés az őshonos állatokkal, kilátóból széttekintés

küli csikósnyereg, a patrac, mely az elszabadult ménes gyors, idővesztés nélküli követését teszi lehetővé. A jellegzetes csikósgúnya és a kariás ostor szintén csak a magyar csikós sajátja.

PUSZTAI TÚRA

Egynapos diákprogram

Érkezés, fogadás (részegpogácsa, friss kecsketej)

Pusztacsámborgó – séta a háborítatlan pusztai környezetben, közben az Alföld, a legendás pusztai és betyárhagyományok megismerése

Élőtanya-látogatás állatetetéssel (ló, szürkemarák, kecskék, birkák, csacsik stb.)

Karikásostor-pattogatás tanítása csikós módra, közben gulyásfőzés szabad tűzön

Patkóhajító verseny, melynek győztese emlékplakettet kap, és futószáron lovagolhat

Ebéd: hideg előétel, gulyás, hátszegi túrós palacsinta

Diógurító verseny, ökrösfogatozás

A program bruttó ára: 2500 Ft/fő

Ahol a szabadság élménye és a pihenés élménye válik!

11. 36.

„AZ ALFÖLD TENGERSÍK VIDÉKIN”

A nagy magyar lírikustól, az Alföld szerelmesétől, Petőfi Sándortól kölcsönöztük a címet. Hozzá hasonlóan sok költőt, festőt megihletett ez az első pillantásra talán egyhangúnak tűnő táj. A pusztai azonban az érdeklődő szeműek előtt felfedi valódi arcát, és megmutatja ezernyi szépségét. Ha Budapestről indulunk feléje, először a Jászságot érintjük. Ez a tájegység már jelzi, merre haladunk, bár itt-ott dombnak is beillő halmok, kisebb-nagyobb facsoportok színesítik a tájat. A Zagyva folyó partján fekvő Jászberény a tájegység legjelentősebb települése. A termálfürdőjéről is nevezetes városba bevezető út mellett egy különleges, 18. századi szoborcsoport állítja meg a látogatót. Az időjárásért „felelős” szenteket, Orbánt, Donátot és Medárdot ábrázolja, akiket a környék gazdálkodó népe ma is tisztel.

11. 37.

Karnyújtásnyira már tőlünk az 55 000 hektáros Hortobágyi Nemzeti Park, amely Európa szívében a maga nemében páratlan érdekességeket, értékeket őriz. A legelésző gulya, a meredező gémeskút, a szorgosan terelő pulik, a bő szárú nád-rágban lovaikon száguldozó csikósok, a híres Kilenclükú híd – hazánk leghosszabb közúti kő-

hídja –, a sok száz éves Hortobágyi csárda: ez az az arc, amelyet nagyon sokan a magyar pusztai arcának tartanak. Valójában ez csak az egyik a sok közül. Érdekes a többivel is megismerkedni. A fenséggel, amikor egyedül maradunk a végtelennel, és a szemünk nem találja a látóhatárt, s a csendet is csak egy tücsök ciripelése töri meg. A télivel, amikor egy csikorgó januári reggelen hótakaró borítja a vidéket, s mi arra gondolunk, oka lehetett annak, ha sokáig nem hitték el, hogy a Föld gömbölyű.

Az Alföldön az a mondás, hogy ha valaki erre felé egy nagyobb botot mélyebben dug a földbe, akkor ott gyógyhatású termálvíz tör fel.

*Csikósok II.,
Utazás 2000 kiállítás szórólap*

11. 38.

Kevés hely van még [...] Európában, ahol olyan szabadon lovagolhat, kocsizhat a vendég, mint Magyarország romantikus és vadregényes tájain. A magyar táj sokszínű és vonzó: a híres magyar pusztai, a folyó övezte dombok, vízpartok, a termálvizek közelsége, vagy éppen a történelmi borvidékek egyike lehet a választott út állomása, hiszen kétszáznál is több lovasfogadó várja az ide látogatót hagyományos magyar vendégszeretettel, a felfedezés örömét nyújtó programokkal.

11. 39.

Lovas nemzetnek mondanak minket, s ezt valljuk magunk is. A magyar történelemben a ló, a lovaglás és a lovas vándorlás népművelő hatása

a lószereketben a legkézzelfoghatóbb. A magyarok ősei az eurázsiai nomád pásztorélet központjában éltek, ahol cselekvő részesei voltak a ló házasításának, hasznosításának. Honfoglaló ősainkre emlékeznek ma azok a hagyományör-

*Szürkemarhák,
Utazás 2000 kiállítás szórólap*

zők, akik lovasbemutatóikkal e kor harci játékait jelenítik meg. Eszközeik az íj, a szablya, a fokos és a gerely. Ősi módon készült favázás nyergeik jól illenek lovaikra, a türkmén fajtára, amely

éppúgy a múltat idézi a látogató elé, mint jurtaszállásaik vagy az ételek.

A Magyarországra látogató vendégek közül sokan éppen a speciálisan magyar látványosságként ismert lovasbemutatók miatt keresik fel

*Honfoglalás
kori ruházat,
Utazás 2000
kiállítás
szórólap*

a pusztát vagy a Dunántúl valamely nagyobb lovas turisztikai központját.

Egyedülálló élmény egy fenséges ebéd vagy vacsora elfogyasztását követően eredeti környezetben a magyar csikósok, huszárok vagy honfoglalás kori hagyományörzők parádés műsorát figyelemmel kísérni. A bemutatók bővelkednek izgalmakban, lovaglási bravúrokban, nemes gesztusokban, játékos fordulatokban és humoros jelenetekben.

A csikósok bemutatója lovas felvonulással, lovas köszöntéssel kezdődik, melyet a lovas tudást és virtust bemutató különféle ügyességi gyakorlatok – lófektetés, ültetés, kendőlopás – követnek.

Vadászat

11. 40.

Magyarország nagyhatalom a vadászatban: a vadállomány mennyisége és minősége, a vadászházak száma és színvonala, a szakszemélyzet felkészültsége és nyelvismerete alapján Európában az élen áll. Az ország növénytakarója, időjárása biztosítja az optimális élőhelyet a különböző állatfajok számára, s ez meglátszik a vadsűrűsége, amely garantálja, hogy a vendég akár né-

hány napos vadászat esetén is el tudja ejteni a kívánt vadat. Nem véletlen, hogy évente több tízezer vendég keresi fel az itteni vadászterületeket.

A legtöbb nép kapcsolatba hozza eredetét a vadászattal – ez alól a magyar sem kivétel. Az ősrégi szerint Hunort és Magort vadászat közben vezette az üldözött szarvas az áhított, új hazába. A honfoglaló magyarok íjjal, lóhátról vadász-

tak, kutyák, betanított madarak – sólyom, héja – segítségével.

A vadászházhoz érkezve sor kerül a program-egyveztetésre a terület vezetőjével, s utána akár lehet is indulni. Minden vendég mellé nyelveket beszélő kísérővadász szegődik, de igény szerint akár különleges nyelvet ismerő tolmácsról is gondoskodik a fogadó. Egyéni vadászat esetén már közvetlenül a sikeres találat után megkezdődik a ceremónia: a puskavégre került vad szájába egy utolsó falatot helyeznek, a belövés helyére pedig zöld ág kerül. A sebbe mártott gallyat a kísérővadász a kalapjára helyezve átnyújtja az elejtőnek, aki a töretet a kalapjára tűzi, a zsákmány birtokbavételének jeleként. Beérkezéskor

a többi vendég mindig a kalapot figyeli, s már messziről kiabálnak, ha észrevesznek rajta valamit. Következnek a gratulációk – és természetesen a történet elbeszélése. Legtöbbször fotózásra is sor kerül, miután a vadászházhoz szállított állatot szokás szerint körberakják fenyőágakkal. A társas vadászatot rendszerint összeszokott baráti társaságok választják. A napi vadászat befejeztével megvárják, míg az összes lőtt vad beérkezik, zöld gallyakkal körberakott terítéket készítenek, tüzeket gyújtanak, és ünnepélyesen jelentik az eredményt. Az est kiemelkedő eseménye a vacsora, amelyen kívánságra cigányzenekar gondoskodik a hangulat fokozásáról.

12.

Hack József - Kiss László

A médiák faluképe

A média hatását a jelenkori rurális imázs létrehozásában aligha lehet túlbecsülni. Válogatásunk a televízió és a nyomtatott sajtó termékeire terjedt ki.

Elsőként a Duna Tv, az RTL Klub és az M1 2000. április 22. – május 10. közötti híryanagaiból közlünk válogatást, amelyet a nyomtatott sajtó jellegzetes, vidékkel foglalkozó anyagainak a közlése követ. Mivel az anyaggyűjtésünk a 2001–2002. évekre vonatkozott, igyekeztünk olyan részleteket válogatni, amelyek a vezető lapok vidékkel kapcsolatos cikkeinek a jellegzetességeit is bemutatják, ugyanakkor a nagyobb napilapok elterjedtségével nem rendelkező, de akkor a parlamenti politikában szereplő pártok sajtóban fellelhető vidékképeit is megismertetik. Ezeknek a pártoknak és politikusaiknak egy része már nem szereplője a magyar országgyűlésnek, de az adatgyűjtés időszakában még az volt, ezért a sajtóban megjelenő vidékképeik közlése mindenképpen szükséges a korszak jobb megértéséhez.

Az újságokból származó idézeteket a televíziós műsorokból gyűjtött anyag követi, amelyek a nemzeti ünnepekhez tartozó vidékképeket, az idilliкусnak látott falusi élethez kapcsolódó nosztalgiát, a vidéki kiskörzeteket hétről hétre bemutató, a vidékimázsokat szinte enciklopédikus gazdagsággal felsorakoztató riportműsor részleteit és a kabaré műfaj gyakran otromba vidékképeit mutatja be.

Televízió 2000. április 22.–május 10.

12. 1.

HÚSVÉT VIDÉKEN

A régi falusi élet nem egyik hétről a másikra folyt, hanem éves ciklusokban gondolkodott. És akkor, amikor ünnep volt, akkor az ünnep mindennél fontosabb volt.

Duna TV, 2000. ápr. 22.

12. 2.

Vadonatúj seprűvel kell kitisztítani a házat, hogy egy évig azt elkerülje minden féreg és kártevő.

Duna TV, 2000. ápr. 22.

12. 3.

A fesztiválon megelevenedtek a Hollókőre jellemző húsvéti népszokások. Senki sem bánta, hogy nem kölnivel öntöznek a legények, mi több, a palóc lányok sonkával és jó borral viszonyozták a locsolást.

Duna TV, 2000. ápr. 23.

12. 4.

A kemencében friss, ropogós pogácsa. Illatos mákos, diós kalács mosolyog. Az udvaron leányok, legények ropják a táncot. Amott piros, amúgy noszvaji módra festett húsvéti tojás kelteti magát.

Duna TV, 2000. ápr. 24.

12. 5.

A hagyomány nem él, hanem csináljuk. A hagyományt lehet ápolni, mint egy beteget, de nem fog újjászületni.

Duna TV, 2000. ápr. 22.

12. 6.

A VIDÉK ÁLTALÁBAN

A nyírvásári színészek nem arattak osztatlan sikert. Az egyik falubéli szerint egyenesen hülyeség, amit csinálnak. De azért a többség nem osztja ezt a véleményt. Ők már megbarátkoztak azzal, hogy a falu polgármesteri hivatala olykor

kibújik a bőréből, és a vezetők obszcén szavakkal szórakoztatják a közönséget.

RTL Klub, 2000. máj. 1.

12. 7.

Az egerszólátiaiak ma vehették át a nemzeti millenniumi zászlót. A magyar államiság ezeréves évfordulójának jelképét Szabó János honvédelmi miniszter adta át a Heves megyei község polgármesterének. Az ünnepséget követően lovas bandérium szórakoztatta a majális közönségét.

Duna TV, 2000. máj. 1.

12. 8.

Felállították a világ legnagyobb májusfáját éjszaka a Baranya megyei Birjánban. A falu saját, egy évvel ezelőtti rekordját döntötte meg. Az idei májusfa 27 méter magas.

RTL Klub, 2000. máj. 1.

12. 9.

A hajnali eső, ha nem akadályozta is, de megnehezítette a mezőgazdasági munkálatokat Ráckeresztúron. Így ez is, és a ragyogó napsütés is kedvezett a délelőtti kiskisgazdamajálisnak, amelynek vendége Pallag László, a párt alelnöke, az olajügyeket vizsgáló bizottság elnöke volt, aki a helyiek jóvoltából hintóval járta körbe a települést.

m1, 2000. máj. 1.

12. 10.

Horthy Miklós kormányzó egykori kastélyában ötven évvel ezelőtt traktorosképzéssel indult az iskola, amely mára az európai követelményeknek megfelelő szakembereket képez.

Duna TV, 2000. ápr. 26.

12. 11.

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tiszalúcra látogatott Torgyán József. A miniszter egy hagyományteremtő politikai találkozóra, majálisra

érkezett a térségbe, ahol egyúttal átadott egy oktatási központot is.

Duna TV, 2000. máj. 6.

12. 12.

Az ár- és a belvíz után már az aszály tizedeli a termést a Dél-Alföldön. A búza és az őszi árpa többfelé már az aratás előtt két hónappal kálászba szökkent.

m1, 2000. máj. 3.

12. 13.

A két férfi úgy felidegesítette egymást a polgármesteri hivatalban, hogy ember legyen a talpán, aki igazságot tud tenni közöttük. A furcsa jelenet egyik főszereplője a R.-i polgármester, aki pisztolyt rántott elő a hivatal kellős közepén. A másik főszereplő pedig egy helyi munkanélküli, aki nekirohant a polgármesternek. Hogy melyik dühkitörés volt előbb? Sejtetik, hogy kétféle magyarázat született. Az egyik szerint a polgármester orvul, hátulról támadott. A másik szerint viszont a munkanélküli férfi egyenesen nekiment a falu vezetőjének, ezért került elő a pisztoly. Mindenesetre éktelen haragra gerjedtek mind a ketten. A veszekedés maga azon pattant ki, hogy nem tudták eldönteni, melyikük emlékszik rosszul a megbeszélte találkozói időpontjára.

RTL Klub, 2000. máj. 5.

12. 14.

Az indulatokat az korbácsolta föl, amikor kiderült, hogy az egyik helyi roma vezető felajánlotta a Budapesten élő zámolyi romáknak, költözzenek hozzá. A falusiak megdöbbenve tapasztalták, hogy a települést ellepték a romák, az utolsó csepp pedig az volt, hogy tegnap és tegnapelőtt hat lakást rámoltak ki a faluban. A csóriak szerint akkor lenne újra béke a faluban, ha a romák ugyanolyan gyorsan elköltöznének, mint amilyen gyorsan idejöttek. A polgármesteri hivatalban elárulták, mindent elkövetnek annak érdekében, hogy a romák ne tudjanak bejelentkezni a faluba.

m1, 2000. ápr. 27.

12. 15.

Megcsonkították az önkormányzat által ültetett fenyőcsemetéket Sajópuspökiben. A hatszáz lelkes borsodi faluban valószínűleg bozótkéssel vagdoszták össze a huszonnyolc facsemetét. A kevésbé sérült fákat a helybeliek megpróbálják megmenteni. A polgármester úgy döntött, hogy a tönkretett fenyők helyébe újakat ültetnek.

RTL Klub, 2000. máj. 5.

12. 16.

Tömegesen pusztulnak a halak a Somogy megyei Rinya folyóban. Ötvöskőnyinál haltetekemek borítják a vizet, de a Környezetvédelmi Felügyelőség még nem rendelt el vészhelyzetet. A fertőzés okát vizsgálják, a környékeliek közül többen ettek a döglött halakból.

RTL Klub, 2000. máj. 10.

12. 17.

Kedves Petrovicsok, kedves Jovanovicsok és kedves Koszticsok! Ha véletlenül azon gondolkodnának, hogy máshová költöznek, menjenek bárhova, csak ne Alsószentmártonba! Persze csak akkor, ha nem szeretnék, hogy elkeveredjen a postájuk, a nyugdíjuk; persze a dolognak lehet előnye is: például elkeveredik egy idézés. Esetleg egyáltalán nem kell szabálysértési bírságot fizetni...

Ez a falu Alsószentmárton. Itt él családjával P. P. Nem messze tőle pedig P. P. ugyancsak a családjával. Továbbá P. P. és P. P. is alsószentmártoni. Alsószentmártonban összesen huszonöt P. P. él. P. L.-ből kevesebben vannak, mindössze tizenheten. Viszont J. L.-ből huszan élnek itt. Jól halották. Ez az a falu, ahol postás legyen a talpán, aki mindenkire pontosan eljuttatja a küldeményeket.

RTL Klub, 2000. ápr. 22.

12. 18.

Az, hogy az emberek egymás között hogyan különböztetik meg az azonos nevűeket, egyszerű. Mindenkinek van egy másik neve is. Ennek a Petrovics P.-nek a beceneve Kosztics.

RTL Klub, 2000. ápr. 22.

12. 19.

Vesztett az egyik borjú azok közül, amelyeket elloptak a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Nagyháztanyáról. Az egyik állatot egy róka marta meg, a tolvajok tehát közvetlen életveszélyben vannak. Ezen a helyen a napokban vizsgálták

meg az állatokat, és két borjúról megállapították, hogy vesztett. Az egyik már megdöglött, a másikat ellopták. A vesztett állattal való érintkezés halálos lehet, de a húsának fogyasztása sem ajánlott.

RTL Klub, 2000. ápr. 21.

Sajtó

12. 20.

Rémületesen üres a falu. Hangtalan. Az élet megdermedt. Sehonnan, egyetlen portáról még csak hang sem szűrődik ki. Molnár Jánoshoz térek be.

– De kihalt a falu – köszönök rá.

– Csak a hosszú szőrű kutya és a jól élt ember bírja a telet. Nagy hideg van.

A kiskonyhában ülünk le. Bent a szobában Rózsika, a feleség pihen. Két évvel ezelőtt műtéten esett át. Azóta inkább az ágyból nézi a televíziót, vagy a fotelból. Beköszönök neki is. A szobában jó meleg van. Gázzal fűtenek. A konyhában a villanytűzhely mérsékelt meleget csinál. Az öreg tányérokat vesz elő, kanalakat, és lebbencslevesel kínál. Tűzhelyen, a nagy lábasban pirosba hajló aranyárga, gőzölgő sűrű leves.

– Anyus kérte, ne legyen túl zsíros a lebbencs, mert neki inkább kéne a diéta.

Degeszre ettük magunkat, és közben beszélgetünk a télről.

– A szobát, a konyhát és a fürdőszobát fűtjük. Drága lesz a gáz. Harmincezer forint egy hónapra. Mellé tízezer az áram és tizenötezer a gyógyszer.

Kettejük nyugdíja hatvanezer forint. Elvileg maradna ötezer forint az életre, de az élet az más. Ebéd után rá kell gyűjtani, kimegyünk az udvarba. Hátul a disznóól üres, még az őszön is benne hízott három hatalmas jószág. Tavasszal vette a malacokat, darabját nyolcezerért. Decemberre meghíztak.

– Az egyiket odaadtam a lányomnak, a másikat a fiamnak karácsonyi ajándékba, a harmadikat levágtam én, volt vagy száznyolcvan kiló.

A csirkeólból vagy húsz-harminc tyúk kárál.

– A faluban levágták a disznókat. Már minde-

nütt üresek az ólak. Tehén csak három vagy négy van. Egyet tart a Cseh Jani anyósa, hármat meg a Lovas. Nincs munka a faluban, most mindenki otthon van.

A szomszédból átjön Laci felesége.

– Hát a papa mit csinál?

– A rönköket hasogatja, azzal fűtünk, mert drága a gáz.

Molnár János kedvelt mindentudó embere a falunak. Innen is, onnan is rányitják az ajtót. Hal- kan beszélget mindenkivel. Pohár borral kínálja az újabb érkezőt.

Harminc év körüli fiatalember.

– December óta semmi munka. Februárban kezdődik a fóliában a tápkockázás. Alig várom, hogy hozzákezdjünk.

Megiszik még egy pohár bort, és magyarázatként hozzáteszi:

– Nekem is volt háromszáz literem, de már elfogyott.

Januárral sok minden elfogy a faluban. Elcsendesedik minden, csak a dermesztő hideg marad. Az utak jégbordásak. Egy-egy autó véletlenül arra jár, és úgy bolyong az úton a jégbordák között, mint a részeg ember. Nincs ott most semmi, csak a sűrű csend, és a házakban a fénytelen ablakok mögött magukra maradt magyarok.

Barátom számvetést csinál. Számlákat vesz elő. Inkább magának mondja, mint nekem:

– Mindenért fizetni kell, a vízműveknek, az el nem fogyasztott, befagyott vízért is, itt van a számlán: készenléti díj 410 forint. Amikor építették a vízvezetékét, mindenért fizetnünk kellett, még az árkokat is mi ástuk ki. Mégis úgy kezeli az új, idegen tulajdonos, mintha az övé lenne. A telefonszámlán külön 310 forintos

tétel, a telefonkészülék a Matáv tulajdona, ezért is fizetni kell. A határban szeméttégető műhelyt épített egy külföldi, havidíj 600 forint. Még a bőrünket is lenyúzzák. Emelik a nyugdíjat, de már előtte visszaveszik. Holnap már 200 forint lesz egy kiló kenyér. 2000-ben harmincezer forint volt egy tonna búza, megértem, hogy fel-emelték a kenyér árát, de 2001-ben húszezer forint volt egy tonna búza, harmada, mint korábban, 10 fillérrel nem lett olcsóbb a kenyér, hanem most drágább.

Magyar Fórum, 2002. jan. 10.

12. 21.

Ma már közismert tény, hogy a magyar föld kivételével nagyrészt idegen kézre került az a nemzeti vagyonhányad, amely valaha a nemzet egyedeit jelentő tulajdonosok kezén volt, és amit a diktatúra személyzete „szocialista tulajdonná” alakított át, közkeletű kifejezéssel: elrabolt.

Ugyanerre a sorsra jutott az a vagyoni állomány is, amit a társadalom a szocialista építésnek nevezett korszakban megkoplalt és verejtékesen felhalmozott. A kótyavetye mérlege lesújtó: a beáramlott külföldi tőke egy része, mindössze néhány milliárd dollár származik a privatizációból, tényleges értékének töredékéért árusítva ki, amit csak tudott. Ennyiért adták oda – nem egészen fél tál lencséért – az elődök, szorosabb értelemben az utolsó másfél század, Széchenyi óta felhalmozott nemzetgazdasági hagyatékát. Ami megmaradt: a meggyötört magyar föld, a szűkebb magyar medence földje. Ezt most már meg kell tartani, ha kell, foggal-körömmel is.

Magyar Fórum, 2001. szept. 6.

12. 22.

Csak a szeptember eleji nap képes ezernyi színrel, fénnel ragyogni. Csak az alföldi tájon bontható ki ez a fény elképesztő pompájában. Csak áll az ember, ámul és bámul a csodaözönben, a fényben.

Megmagyarázhatatlan ösztön vezérli ilyenkor az embert, ki a legszabadabb ég alá, oda, ahol látni a horizontot, oda, ahol az ég a földdel összeér. Oda, ahol látni a messziségben magát a Tiszát. A hazának ez a pontja valahol a Tiszazug, éppen

Csépa, ez a kis, jelentéktelen magyar falu. Szeptember elsején, szombaton, kerékpárral bóklásztunk párommal a Tisza mentén, és bekanyarodtunk Csépára.

A falu végén a templom, az országút mellett. Hangtalan volt a vidék. Messziről látni lehetett: két ember beszélget az utcán, illetve hát az országúton, nem messze a templomtól. Egy idős, meg egy fiatal. Mire odaértünk, befejezték a beszélgetést, ki-ki útjára indult. A fiatalabb emberen szürke, gallér nélküli ing, fekete nadrág. Egészen biztos, ő a falu papja, illetve nemcsak Csépáé, a mi falunké, Szelevény-Haleszé is. Nemrég került az enyészetnek induló plébániára. Megálltunk, köszöntöttük a verőfényes szombati napon, szeptember első napján. Néhány szót váltottunk. Éppen annyit, amennyi egy rövid megismerkedésbe belefér. Ekkor szólalt meg mellettünk és felettünk a harang. Dél volt. Felnéztünk az égre, a pap meg ránk nézett kérdően. A fiatal, gyerekarcú pap ajánlotta és tudakolta, elmondjuk-e együtt az Úr angyalát? Vadidegenektől kérdezte ezt a pap, de olyan szépen, hogy meghökkenni sem volt időnk. Szó helyett egyszerre bólintottunk feleségemmel.

Ott, az országúton, a harang és a templom tövében fennhangon mondtuk: Az Úr angyala köszönti a boldogságos Szűz Máriát. Majd háromszor a harang szavára a legszebb imát, az Üdvözlégy Máriát.

[...]

A halesziak Jézus-szeretete jutott eszembe szeptember első napján, amikor a harangszó, a figyelemztetés és egy fiatal gyermekarcú pap jóvoltából részesei lehettünk az imádság hihetetlen örömeinek. Gyönyörűen búcsúztattuk 2001. szeptember elsején továbbtűnő, dologgal telt nyarunkat.

Magyar Fórum, 2001. szept. 6.

12. 23.

A magyar paraszt dereka és feje mindig fáj. Előbbi az állandó hajlongástól, utóbbi pedig a „gazember értékesítéstől”. Mert, ha rossz az év, az a baj, hiszen kevés a termés, de ha jó az év, az sem jó, mert a kereskedők leverik az árakat, sok esetben pedig a termelő nyakán hagyják az áruját. Hajdú-Biharban kitűnő volt a termés búzából és ku-

koricából. Most ez okozza a bajt, hiszen a hektáronkénti 80–100 mázsás hozam tonnájáért a kereskedők csak 14–16 ezer forintot hajlandók fizetni, amiből talán a ráfordítás költségei térül-nének meg.

[...].

Októberben a legtöbb falu elnéptelenedik, mert mindenki a határban dolgozik: erdőt irt, tormát szed, szőlőt szüretel, szénát gyűjt, cukorrépát szállít, krumplit zsákol, káposztát, almát rekeszel. Álmosdon és Kokadon ilyenkor néptömegek hajlonganak a nyirkos földeken, szedik a tormát. A szövetkezet elnöke, Menyhárt Dániel szerint most ezzel a könnyfakasztó zöldségfélével is ráfizetnek.

– Tavalay kilóját 220 forintért vették meg a németek, de az idén csak 170-et akarnak adni érte – magyarázza az elnök. – Ha az inflációt nem számolom, akkor is hol vagyok? Sehol. Ma már nap-számba a cigány, de a nem cigány is csak akkor jön el, ha naponta ételt, italt adok, és nyolc óra munkára 2000 forintot feketén, mert ha bejelentem, akkor tojik a fejemre. Két faluval odébb az egyik gazdát feljelentették, és feketemunkáért 800 ezer forintba büntették... Ez nem igazság. Én nem tehetek róla, hogy nem akarnak bejelentkezni, ugyanakkor a termést néhány nap alatt le kell szedni. Családi alapon lehetetlen.

[...]

Delet harangoznak. A napszámosok kezéből kiesik a szerszám, mindenki oda ül, ahol talál egy fatönköt, eldobott téglát vagy leterített kabátot. Ilyenkor nincs ünnep, nincs vasárnap, csak az alkoholistáknak. Előkerül a szalonna, a hagyma meg a pohár bor, amiről a gazda gondoskodik. Sőt a brigád ide- meg hazaszállításáról is. Megered a nyelvük: teli szájjal szidják a régi rendszert, meg az újat is. Szerintük mindkettőben csak a sor végén állt a paraszt, így mára se pénz, se becsülete.

[...]

Nemrég elment a tőzsdére is az elnök, meg egy régi, idős gazda a faluból. Mikor leültek, oda-ment hozzájuk két divatosan öltözött, zselézett hajú fiatalember aktatáskával, és kérdéseket tettek fel. Az öreg tűrte egy darabig, aztán megszólalt:

– Te nyikhaj, hát nem is láttál még kukoricát. Nektek pénzetek sincs, azért sóvárogtok a miénk-re.

Ezért fáj állandóan a magyar paraszt feje, meg dereka.

Magyar Fórum, 2001. nov. 1.

12. 24.

Az 1940-ben érvényben lévő vadászati törvény kétszáz kataszteri holdban szabta meg a vadászható földterület nagyságát. Pusztán ez a tény megmutatja, mi volt akkor a vadászat, és mi ma. Akkor (nem is nagy-) birtokos emberek úri mulatsága maguk és barátaik számára, izgalmas sportesemény. Ma bérvadászat folyik. A pénzes bugris kiül a lesre, van másfél órája, eléhajtják a biztos vadat, ő lemészárolja, és megy inni. Nem cserkel, nem ugorhat meg előle a vad: elvégre megfizette! Az erdőbe nem is megy, még besározódna a krokodilbőr lábbeli, ezért a vadásztársaság eleve a földek szélire telepíti a szórókat, odaszoktatandó a kiéhezett állatokat. Az erdőben rengeteg a vad, a vadgazdálkodás mese, lát-szattevékenység, a gazdák földjén és kazlain hízik az óriási üzlet.

A háború dúl. A gazdák elfűrészelik a leseket, ők nem vadasparkot vettek a téasztól, hanem szántót, a társaságok nem fizetik a vadkárt. Horváthné Gyöngyinek 35 000 forintot ajánlottak fel 265 000 forintos káráért, a szőlősgazda 18 000-ret kapott: ez több mint cinizmus.

Mi a megoldás? A rászédett gazdákat nem lehet kisemmizni a vadászati jog hasznából. Az előnytelen szerződéseket felül kell bírálni. Véghez kell vinni a vadászterületek léptékváltását úgy, ahogy az a helyieknek megfelel. Magyarország kultúrtáj is, nemcsak természeti. A baj országos.

[...]

És akkor Tiborc panasza csak a színpadon kiált az égre: „szép földeinkből vadászni berkeket csínálnak...”

Magyar Fórum, 2002. jan. 31.

12. 25.

Az egyedi településszerkezet, a lápok, ártéri ligetek mellett több ritka, fokozottan védett növény- és állatfaj gazdagítja az Őrséget. A lápréti

flóra különlegességei közé tartozik a sárga lilium, a kígyógyökerű keserűfű, a széles levelű ujjas kosbor, a kenyérbélcickafark, a zergeboglar és az osztrák zergevirág. A nagygombák közül több mint 30 faj csak ezen a tájon él Magyarországon. A gerinctelen állatok közül elsősorban a lepkék és a szitakötők fajgazdagsága emelkedik ki, a patkokban gyakoriak a folyami rákok. A kétéltűek közül nagy számban él errefelé a foltos szalamandra, a sárga hasú unka és a gyepi béka, valamint az alpesi göte. A madárvilágra főleg az erdőlakó fajok a jellemzők. A sárga fejű és a tüzes fejű királyka hazai állományának több mint a fele az Őrségben fészkel, de megtaláljuk itt a ritka madarak közé tartozó harist, a kormos légykapót vagy a kék galambot. Az erdőségek jelentős nagyvadállományt – vaddisznókat, szarvasokat – is rejtene.

Magyar Hírlap, 2002. márc. 22.

12. 26.

A Somogy megyei Bárdudvarnok falut kényszerű mozdulatlanságra ítélték, s erről az a két osztrák tehet, aki az 1200 lelket számláló falu csaknem egészének tulajdonosa – mondta el az osztrák APA hírügynökségnek hétfőn Forintos László, a falu polgármestere. A két osztrák tulajdonában van a házak, szántóföldek, mezők mellett több utca és köztér is – írta az osztrák hírügynökség. A polgármester felpanaszolta, hogy még a temetőt is csak olyan út mellé lehet építeni, amely nincs az osztrákok tulajdonában, Magyarországon ugyanis a törvény nem tiltja az utadó szedését. Még az az utca is az osztrákok tulajdonában van, amelyen a busz jár, de noha a tulajdonos köteles karban tartani az utat, a javításokat a falu költségvetéséből végzik, mert a tulajdonost nem tudják fellelni, állami támogatást pedig a település nem igényelhet az út javításához, mert annak nem tulajdonosa – írta az APA.

Magyar Nemzet, 2002. márc. 4.

12. 27.

A portréfestők meg az arcképeket készítő fotográfusok mind tudják, hogy ábrázatunk a kor lenyomata is egyben. Mindenki magán hordozza életútját: ott rejtőzik a tekintetében, a ráncai-

ban. A csak az arcra szűkített fotó láttán is felismerjük a nehéz fizikai munkát végzőt. Igazán markáns férfifejet leginkább a szabad ég alatt élő parasztok, s még inkább a pásztorok között találunk. Amikor idő barázdálta arcukon pásztázik a tekintetünk, az az érzésünk, mintha az anyaföldet látnánk, vagy a végtelen legelők kiszikkadt talaját. A kezek is elárulnak mindent. Ismerjük a kapát, kaszát, lapátot, kubikostalicát szorító kifliujjakat, amelyeket idős korban szinte csak erővel lehetett kiegyenesíteni. Emlékszünk a mosógép előtti korból a sokgyermekes, folyton a mosóteknő felett hajladozó asszonyok bütyköktől csöppet sem nőies kezére vagy a fejős juhászok torz tartásban maradó kézformájára. [...] Simogató mozdulattal helyezi el a palántát, aztán még sokszor odahajol hozzá. A föld közelségétől maga is földszagú lesz. Gépek helyett csak a mindentudó szerszámot, a kezét használja: nem betakarít, csak felszed, leszed. Ha feltárul a tenyere – mintha egy parcella televényt látnánk. Földkezű emberünk Kecskemét külterületén élte le életét, ahol ma is állnak azok a kertésztanyák, amelyek gondoskodó ölelésben minden égtáj felől körbevették a várost. Agrártörténészek írtak álmélkodó sorokat a futóhomokon zöldség-, gyümölcs- és szőlőkultúrát termető, hangyaszorgalmú parasztokról, akik a török kor után siralmasan elpusztásodott tájat megszelídítették, és messze földön híres, exportképes termelvényeikkel a hajdan porba süppedt földszintes várost elindították a polgárosodás, a meggazdagodás útján. Mindezt az ilyen kezeknek köszönhetjük.

Szabad Föld, 2001. nov. 16.

12. 28.

A nagykorú gyümölcsösben vadászok bakancsa alatt ropog a hó. Embermagasságú gazból fácán röppen fel. Puska lövés csattan, s a hosszú farkú kakas kifacsarodott mozdulattal puffan a hóra. Sós Feri, a vendéglős felveszi, megemelint, meglátogatja, s elégedett mozdulattal a derekára akasztja. A fagyott káposztatorzsák közül nyúl ugrik elő – vesztére: az egyik vendég vadász lövése nyomán karikát vet. „Szép volt, szép volt!” – hallatszik a cseresznyefák léniái közül. A hét-

végi házakhoz legfeljebb kóbor macska nyoma vezet, egyébként kihalt az ország legnagyobb cseresznyés kertje. A sok apró házikó tavasszal benépesül: jönnek lakóik az ország minden szegletéből. Legtöbbször a harminc kilométerre lévő Szolnokról, de Törökszentmiklóson, sőt a fővárosban is vannak elszármazott örökösök, családi kisbefektetők. A kétszáz hektárnyi cseresznyésnek négyszáz tulajdonosa van. Volt idő, amikor olcsón lehetett kerthez jutni a faluban, egyeseiket a reménybeli haszon, másokat a Tisza-part aranyló homokja vonzott. Sokan úgy gondolták, elég a létrát hozzátámasztani a cseresznyefához, máris telik a vödör a rubinpiros germersdorffival. Azóta már előttük is világos: a fák ember módjára elvárják a törődést. Azért így is van olyan kert, amelyik ránézésre Csernobilt idézi. Pedig Nagykörűt éppen a cseresznyéje miatt nevezték boldogságosnak, és a jövőt is ez a pompázatos gyümölcs jelentheti.

[...]

A kemény télben jó fantázia kell ahhoz, hogy valaki maga elé gondolja a falut, amint a határába érkezőt hófehér túllruhába öltözött cseresznyefákkal fogadja, és hozzá képzeletben a méhzőmögéssel, bódító virágillattal pompázó hangulatát kínálja. Aki április közepén majd erre jár, annak nagy bizonyossággal része lesz benne. A japán turisták mit meg nem adnának érte! De hát Nagykörűnek a testvértelepülése nem Japánban van, hanem Németországban.

Szabad Föld, 2002. jan. 25.

12. 29.

Máig fennmaradt húshagyati szokás – és persze idegenforgalmi látványosság is –, hogy a farsangvasárnap felvonuló mohácsi busók húshagyókedd estéjén a Duna-parti máglya tüzen jelképesen elégetik a koporsóba zárt telet. A Fejér megyei Mohán, felkarolván a helység ősrégi, termékenységvarázsló hagyományát, az idei „húshagyatkor” is minden házba bekopogtatnak a maszkját öltött, kormos arcú, hujtogatott legények. Hogy elvégezzék a tikverőzést, azaz hogy megcsapkodják s ezáltal jobb tojókká serkentsék a tyúkokat. És persze összekormozzák a visongató lányok, asszonyok orcáját. Itt-ott még, mint

a Győr környéki falvak vendéglőiben, húshagyókedd végső órájában elhallgat a muzsikaszó, a zenészek „eltemetik” a nagybőgőt, jelezvén, hogy másnap már hamvazószerda. Kezdődik a húsvétig tartó nagyböjt.

Szabad Föld, 2002. febr. 8.

12. 30

ÁDÁM ÉS MARGIT

Két szomorú arc.

Pedig esküvői képről néz ránk Gill Ádám és Kresz Margit. A fotó 1948-ban készült, a baranyai Kisnyáradon.

Gill Ádám és Kresz Margit 1948-ban.

Az immár hetvennégy esztendő Gill Ádám azt mondja, hogy a fotózás kínja festette arcukat bánatossá. A Mohácsról jött fényképész a nyárádi hősök emlékműve elé állította az esküvői párt, s a szűk utcában annyian összegyűltek, hogy a mester háromlábú apparátusának nem maradt hely. A fotós süketnéma volt, ezért eltátogott vezényszavakkal és ideges kézlegyintésekkel próbálta hátrább noszogatni a bábáskodókat. A nézőket mulattatta a színjáték, és nemigen engedelmeskedtek. Ádám és Margit röstellte a helyzetet, tekintetük ezért volt mosolytalan.

Meg másért is.

A két fiatal idegen volt Kisnyáradon. Harminc kilométerrel távolabb, Bezedek községben születtek és gyerekeskedtek. Családjaik tisztos iparkodással araszoltak előre. Gill Ádám szülei 1923-ban vettek Bezedeken egy telket, s ennek egyik oldalán ideiglenesen egy szoba-konyhás, kicsiny házat építettek. Húszévi igyekezet, nélkülözés és spórolás eredményeképp a família hosszú tornácós, ötszobás, vakolattirádákkal díszes, elegáns, paraszt-polgári portát emelt a kicsi házzal szemben, a telek másik oldalán.

Gill Ádám apja még abban az évben meghalt, tébécében. Egy esztendővel később Ádám kisebbik bátyja egy aknarepesztől lelte halálát, nagyobbik bátyja pedig orosz fogságba esett. Utóbbi a háború után hazatérhetett, ám akkor új csapás szakadt Gillékre és sorstársaikra: a svábok kitelepítése. 1948-ban a hattagú családnak Kisnyáradon jelöltek ki egy szoba-konyhás viskót.

Nem járt jobban Kresz Margit famíliája sem. Ők

is egy hasonló, kisnyáradi odúba kényszerültek be, hatan. Margit nagyapja, hogy látta odaveszni a több generáció által gyarapított vagyont, furcsán kezdett viselkedni. Elvonult a pajtába, térdre vetette magát, és órákig imádkozott. Előbb csak mormogott, aztán mind hangosabban, mind szélesebb karmozdulatokkal faggatta teremtmőjét. A nyolcvankét évesen is szálfatermetű nagyapa viselkedését riadtan figyelték rokonai. Öt hétig ment ez így. Aztán egy nap a férfi szokatlanul csendesen imádkozott. Rányitottak, de már későn: felkötötte magát.

E gyászos évben kapaszkodott egymásba Ádám és Margit. Igaz, a legény akkor már évek óta udvarolt a lánynak.

– Nem olyan volt ám az, mint a filmekben – figyelmeztet Gill Ádám, svábos akcentussal. – Margit összejárt a vele egykorú lányokkal, és együtt hímezték a stafírungjukat. Mi, legények is oda mentünk, és beszélgettünk velük. Aztán egy idő után már csak a Margittal beszélgettem, mással nem. Sosem bántam meg. Margit volt az első szerelmem, és az egyetlen. Nekem más nő nem létezett.

Amúgy Gill Ádám a szülei építette, hosszú tornácos, ötszobás, vakolatdíszes ház konyhájában, az asztalra könyökölve összegzi ekképp a gondolatait. Szavait az ajtó melletti széken ülő asszonya csendesen hallgatja. Az erősen kopaszodó férfi szemében aprócska mosoly, kerek arcú felesége tekintetében elégedett csillogás.

Természetesen, annak is sora van, hogy Gillék miképp szerezték vissza a család bezedeki portáját. A házaspár két lányával és a férfi anyjával 1958-ban visszaköltözött Bezedekre, miután megvásároltak a falu szélén egy kisebb házat. A Gillettől elkobozott házban akkor a helybéli kocsmáros lakott.

– 1964-ben a kocsmáros üzent nekem – folytatja a családi legendát Gill Ádám. – Azt üzente, hogy el akarja adni a házat. Abban az évben elpusztult neki két jól tejelő tehene és egy gyönyörű, hidegvérű lova. Majd belecsapott a kéményébe a villám, és akkor a kocsmáros anyja azt mondta: „Fiam, ez a ház el van átkozva, mert nem a miénk. Add el a házat, de a volt gazdának kínáld először, mert ha más veszi meg, akkor rajta is

átok lesz.” Hát ezért szólt először nekem a kocsmáros. Amikor az anyám megtudta, hogy a házunk eladó, azt mondta: „Fiam, vedd meg a házat, mert én még szeretnék...”

Gill Ádám hangja hirtelen elcsuklik. Szégyenlősen elfordul, erős kezével eltakarja arcát. Vállarázkódásából sejtem, hogy zokog. Zavartan felesége felé pislantok, de ő is a könnyeit törli. Egy perccel később Gill Ádám elnézést kér tőlem, hogy elérzékenyült. Megvallja, hogy ennél a pontnál, mindig elakad benne a szó. Az idős férfi fegyelmet erőltet magára, és halkán elhadarja a történet végét:

– Szóval, anyám azt mondta, hogy ő még szeretne egyetlen éjszakát a házában aludni. Ezért visszavettük a házat.

A feleség kivesz a kredencből egy piros bádogdobozt, és elém teszi.

– Ebbe gyűjtöttük a pénzt tizenhat éven át – mondja a férfi. – Tele volt százasokkal. Nyolcvannégyezer forint, annyiért vásároltuk vissza a házunkat. Az anyám még abban az évben meghalt. A saját házában.

Újra elcsuklik a hangja. Feleségére is rátör a sírás, aztán az asszony kimegy a tornácra, ott leül, és babot kezd válogatni.

Hallgatunk. Csak a babszemek kopognak a fémvájdling fenekén.

Népszabadság, 2002. augusztus 19.

12.31

SZABADKÍGYÓS TITKAI

Árulja a házat a vírusgazdának tartott helyi vállalkozó.

Rontás van Szabadkígyóson – legalábbis így vélik a Békés megyei település lakói. A faluban pánikhangulat uralkodik, amióta kiderült, hogy az egyik helyi lány közelmúltbeli halálát AIDS-vírus okozta. Többen tudni vélik, hogy az elmúlt időszakban többen is AIDS következtében hunytak el. A helyiek ujjal mutogatnak az egyik vállalkozóra, szerintük ő a felelős a történetekért. Mindenki suttog, az idegenek láttán a helyiek összehajolnak, mindenki gyanús mindenkinek, senki sem bízik a másokban.

Népszabadság, 2002. augusztus 15.

12. 32.

EGY FALU AZ ÁRPÁD-KORBÓL

Bodrogközben emlékpark idézi fel a honfoglalók életét.

Ezer év előtti hangulattal várja látogatóit Berzseny falu.

Hiába keresnénk megszokott Magyarország-térképeinken Berzseny falut. Csak a mai Szlovákiában találunk egy Nedožery-Brezany, azaz Nádasrét-Berzseny nevű települést. A határt ugyan nem lépjük át, de azért térben is jókora utat kell megtenni ahhoz, hogy visszamenjünk az időben – honfoglalásunk koráig. A nemrégiben megnyílt Árpád-kori régészeti park, vagyis Berzseny falu bizony még Miskolctól sem csak kőhajításnyira esik. A Zemplénben, Sárospatak táján kirándulónak azonban már nincs igazán messze Kisrosvág, ahonnan míves fatáblák vezetnek tovább úti célja felé az idegent, ahol ezer év előtti hangulattal, sövénykerítéssel, jurtákkal, honfoglalás-kori lakóházakkal, ősi fazekasműhellyel, szakrális oszlopokkal várja az új emlékpark. Hétköznap van, álmos délután, nem csodálkozom, hogy alig van élet a még kevéssé ismert Berzseny falu környékén. De a látszat megint csal.

A nagy fa árnyékában belépőt, prospektust, ajándéktárgyakat árusító fiatalasszony igazít útba: a dombtetőn, a nagy jurtában találom Petraskó Tamást. Előadást tart. Kívülről hallgatom, közben kiskutyák szaglászhatnak, ugrálnak rám. Oda-bent kisvárdai, biciklitúrázó gyerekcsoport figyel az őseink szokásairól, a természetről, a hagyományos életmódról szóló szavait.

A szabadban puli- és keverékkölykök ugrándoznak, rackák és bivalyok legelésznek, mangalica túrja a földet, kisebbfajta ménes várja a lóhátra vágyókat. Jönnek is hamarosan: ha újabb csoport nem érkezik is, szinte egymást érik a kiránduló családok. Kiszállnak kocsijukból, és lóra ültetik városi gyerekeiket, az állatorvosira most felvett ifjabb Petraskó Tamás gondjaira bízva őket.

Három hete sincs, hogy megnyílt – a Nemzeti Múzeum szakmai, az állam pénzbeli segítségével, Karos, Karcza, Pácin, Nagyrosvág és Kisrosvág községek támogatásával – Berzseny falu, de máris sokan felkerekedtek, és eljöttek pár órára a Bodrogközbe. Az ország túlvégé-

ről, Pécsről, Mosonmagyaróvárról, de Svájc-ból, Angliából, még Kanadából is. Annyi máris biztosnak látszik, hogy a Bodrogköz Régi Magyar Kultúra Közhasznú Alapítvány – hogy így mondjuk: – jó lóra tett, amikor belevágott az ötletadó kuratóriumi elnök, a kisorvágyi születésű, amúgy Tiszaföldváron élő Petraskó Tamás birtokára megálmodott emlékpark létrehozásába.

– Ez még csak egy zsugorított, afféle bonszajfa-lu – mondja sajátos stílusában Petraskó Tamás, aki az 1996-os, Baskíriából induló, a honfoglaló magyarok feltételezett útját végiglovagló Magna Hungaria túra vezetőjeként tett szert országos ismertségre. – Most még csak ennyit tud Berzseny – mentegetőzik ok nélkül –, de hiszem, hogy meg tudjuk valósítani mindazt, amit megálmodtunk.

Az ötvenmillió forintos beruházási támogatásból ennyire futja, illetve még arra, hogy rekonstruálják az Árpád-kori, hetvenhárom sírból álló karosi temetőt, s méltó kegyeleti helyet, pusztai oltárt állítsanak benne. Berzseny faluból viszont olyan kulturális emlékparkot szeretnének kialakítani, amely egészen a 19–20. század fordulójáig idézi fel népünk történelmét.

A Kisrosvág határában fekvő tízhektáros terület, a két halom közé tervezett kis tóval, sztyeppei hangulatával – ahol Petraskó szavai szerint „a lelked szabadon szárnyalhat” – alkalmas minderre.

– Mindenkit hívok, legyen részese tervünk megvalósításának. Szakmai és fizikai segítségre egyaránt szükségünk van, és örömmel fogadunk minden olyan tárgyat is, amely például a pástorélethez, az ősi mesterségeket segít felidézni. Messze még az idő, amikor a teljes álom valóra válhat. A Berzseny falut útba ejtők azonban – alkalmi közvélemény-kutatásom ezt erősítette meg – máris jól érzik magukat itt. És nemcsak azok, akik az alkalmi lovas harci bemutatót csodálják meg, netán maguk pattannak lóhátra vagy íjászkodás közben és a mesterek munkáját nézve képzelik bele magukat őseink világába, esetleg a terep- vagy a lovasíjász-táborra neveznek be. Hanem az egyszerű kirándulók is, akik szánnak pár órát arra, hogy megnézzék és meg-

mutassák gyerekeiknek: másképpen is lehetett-lehet élni.

Népszabadság, 2002. augusztus 13.

12. 33

TALÁLKA

Bedeu – azaz Bedő – egy kicsinyke falu az ország délkeleti részén. Bedő vár. Hazavár. Minden, a faluból elszármazott egykori lakosát. Falunapra várnak bennünket augusztus 18-án.

Álmodtam is róla, ma azzal ébredtem. Izgalom lett úrrá rajtam. A gyermekkori készülődések jóleső izgalma. Emlékek törnek elő, arcok és kérdések: vajon áll-e még az iskola, milyen most a templom? A nagygyep olyan gazos-e most is, mint néhány éve, hogy nyoma sincs a legelésnek?

És persze az igazi izgalom: kik fognak eljönni? Ott lesznek-e a régi osztálytársak? Zsíros tanár bácsi és tanár néni vajon élnek-e még?

De jó lenne látni Kalugyer Marika néni osztályfőnököt! Megmondanám neki: nem, nem lettem vegyészmérnök, de a tanulást komolyan gondoltam. És igaza volt, hogy rászorított.

Furcsa módon a szülőfalum leginkább abban a varázslatos kora őszi szépségében maradt meg emlékezetemben, ahogyan az első hazautazáskor láttam. Szeptember vége volt, a kollégista középiskolások első eltávozása. Olyan ritkán járt a busz, hogy az én toporzékoló türelmetlenségem útnak indított a nagykeréki úton. Gyalog tettem meg az öt kilométert. Az egész napi tanulás, vonatozás és gyaloglás után mégse voltam fáradt. Úgy éreztem, repülök. A tejszarnoktól a Pilu gödre felé vezető úton szikár jegenyék álltak. Összeboruló lombjuk alatt sátoznak tűnt a haza vezető út. Meg akartam szökni, otthon maradni, abbahagyni az iskolát. A város zajából, a sok idegen közül hazamenni. Az enyéim közé. Ahol kora reggel hangosan köszönnek egymásnak „Buna dimineatát, Baxtalyi deteharát, Jó reggelt!” – kinek-kinek a maga anyanyelvén, mert Bedő háromnyelvű nemzetiségi falu. Románok, románok és magyarok lakják – békességben. Legálábbis az én időmben még így volt.

Ma már nincs meg a jegenyesor és a cigánytelep, ahol felnőttem. A szemhéjam mögé költözött.

Már csak az emlékekben élnek az apró házacsák, mint ahogy a bennük lakóknak is csak az emléke maradt. Az idősek korán meghaltak, akik meg élnek, szinte mind elköltöztek. Pusztul a falu. A valaha ezerfős településen ma jó, ha háromezren élnek. A fiatalok másutt keresnek munkát, boldogulást. Pedig hogy terveztük Bedő felvirágoztatását! Emlékszem, nyolcadikosokként arról beszélgettünk, melyikünk lesz tsz-elnök, ki lesz agronómus, ki tanító – közülünk egy se maradt otthon. Pedig az a fekete, zsíros föld gazdagon terem. És meleg víz tör fel az artézi kútból. Ma is azt gondolom, kitűnő primőr kertészetet lehetne varázsolni a határból ennek a hőforrásnak a segítségével. És talán ma már a hatvan kilométerre levő Debrecen sincs olyan messze – piaca is lenne. Persze egy határok nélküli egyesült Európában még ennél is sokkal könnyebb dolga lenne a bedői embernek, hiszen Nagyvárad csak öt kilométer. Hol van hát a geológus, a fűrómester, a befektető? Dologszerető, munkás emberek lakják az én szülőfalumat – nem ijednének meg egy ilyen kihívástól. Csak lenne, aki elkezd!

Mert máskülönben kiürül a falu! Amikor öt évvel ezelőtt az első falunapot rendezték, adakozni, segíteni hívták az egykori falubelieket: az iskolát, amely a kevés román nemzetiségi iskola egyike, a megszűnés veszélye fenyegette. A kisebbségi és az egyházügyi hivatalnál kellett segítségért kiáltani, hogy megmentjük. Lám, akkor sikerült!

Tavaly nyáron sötétben utaztam át a falun, a frissen festett templomtorony kivilágítva ékeskedett. Milyen szép is lenne, ha ezen a mostani falunapon három nyelven köszöntené az egybegyűlteket a görög katolikus tisztelendő! A falu nyelvényelvéin! De az én szülőfalumtól kitelik!

Mint ahogy annak idején a cigány tánccsoport sikere nyomán a falubeli fiatalok nem átalloztak a cigány Ági nénitől tanulni a táncot. Bizonyára így alakult ki, hogy ha igazán mulat a családom, erdelyeseket hallgatunk és szirbát járunk – ez jelenti nekünk az otthonlétet.

A falubeliek együtt voltak, nem csak a táncban, de a munkában is. Szüleim például Gábor bácsi-

val és Magdus néniével kalákáztak. Előbb az egyik, aztán a másik háztájit kapálták meg. De gyűjtöttek, forgattak, be is hordtak együtt. És ha nem volt éppen só, paprika vagy ecet otthon, Magdus néni éppúgy átküldte a gyerekeket, mint az én anyám minket. Számíthattak egymásra, és ez biztonságot adott. Ez is a szülőfaluhoz tartozik, ezt is adta Bedő.

Úgyhogy mi hazamegyünk.

Bedő és a bedőiek hazavárnak bennünket!

Népszabadság, 2002. augusztus 14.

12. 34.

A NÉGYSZÁZ LELKES SZABOLCS KOMFORTOS LETT

A megye névadó községe szegény, helyben nincs munka – hajdan vármegyeközpont volt

Szabolcs lakóinak régi álma valósult meg: elkészült a Timár, Tiszanagyfalu és Rakamaz társ-községekkel közös szennyvízberuházás, így végre komfortossá válik a falu. A megye névadó települése igen régi és híres település ugyan, de már csak a nemzetközi íjászverseny, a Szent László-napi búcsú és a megyei lovasverseny idején kerül a figyelem középpontjába. Aztán visszasüllyed a történelmi környezet által teremtett időtlen-ségbe, és csöndben viaskodik napi gondjaival. Szabolcs ugyanis szegény, helyben nincs munka, az önkormányzat az idén mindössze 41 millió forintból gazdálkodik. A 404 lakosú község tiszteletdíjas polgármestere, Lakatos Dénes ezért is örül annyira a Rakamaz gesztorsága alatt elvégzett szennyvízberuházásnak.

– Községünkre 175 millió forint beruházási részesett a pályázati pénzekkel együtt, s ebből mind a 202 portára bevezettük a csonkot. A szennyvíztisztító telep Rakamazon van – mondja, majd arról beszélgetünk, hogy bár a 404 lelkes falu fogó és idősödő település, ennek ellenére megőrizte vonzerejét. Szóba kerül az is, hogy az alapellátáson és a mezőgazdaságon kívül helyben nincs munkahely, mert az 1985-ben épült fűrészüzem a 90-es évek elején bezárták. A munkaképes korúak száma 20-25 százalék, tizenheten kapják a jövedelem pótló támogatást, a többiek Timárra, Rakamazra, Gávavencsellőre és Nyíregyházára járnak dolgozni. Az alsós diákok a he-

lyi összevont iskolában tanulnak, a 11 felső tagozatos pedig Timáron és Tokajban.

SZABOLCS LÁTKÉPE A FÖLDVÁRBÓL

Az önkormányzat a működéshez szükséges pénzt mindig pályázattal pótolja, a helyi, szabadon elkölthető adóbevételek ugyanis nem éri el az egymillió forintot. A 41 millióból hárommillió jut fejlesztésre, ebből az idegenforgalomra és a kultúrára fordítanak a legtöbbet, illetve a templom mögötti, Szabolcs északi részén fekvő tiszai feljárót, azaz a kikötőt kell rendben tartaniuk.

Ezzel együtt a megye északi sarkában, Tokajjal szemben fekvő falucskának rendkívüli értékei vannak, éppen ezért továbbra is az idegenforgalmat, és a falusi turizmus fejlesztését tartják a legfontosabbnak. Ahogy a polgármester elmondta, később óriási érték lesz a környezet, amely érintetlenül megmaradt az utókornak. A hegyaljai bércekig ugyanis az Alföld egyik legszebb panorámája tárul a látogató elé, s a Tisza, amely egykor szigetként vette körbe, ma fenségesen szép kanyarral öleli át a falut. Szabolcs Közép-Európa legépebben fennmaradt, 10. századi földvárának lejtőjére épült, amit a névadó fejedelem, a keleti országrész ura emeltetett egy avar kori földgyűrűre. Ez a földből-fából épített erősség a 13. század közepéig a királyi vármegye központja volt, körülötte pedig kiépült az Árpád-kori Magyarország harmadik legnagyobb városa. Szent László 1092-ben, az itteni templomban tartotta a nevezetes szabolcsi zsinatot.

Az egykor fontos város mára falucskává sorvadt, a Tiszántúl egyetlen, ma is meglévő Árpád-kori bazilikája, amelyet I. László király emeltetett, az egyházé; a földvár, amit Árpád vezér szobra díszít, a kincstáré; a Mudrányi-kúria a megyei közgyűlésé. Mind értékes műemlék, s bár a fenntartás a sok gazda miatt kissé bonyolult, megbirkóznak vele. Hanem a földvár bejáratával szemközti dombon álló kúriát, ahol a nyíregyházi Jósza András Múzeum bűvtörténeti kiállítása látható, áprilisban kifosztották. Szinte minden mozdíthatót elloptak, tönkretették a kiállítást, Ferenc József asztalát valószínűleg azért nem vitték el, mert túl nehéz.

Népszabadság, 2002. július 30.

12. 35.

KAPOLCSOT ÉS KÖRNYÉKÉT MEGMENTETTE

A KULTÚRA

Tizennegyedik alkalommal várják az érdeklődőket július 26. és augusztus 4. között a Művészetek Völgye programsorozatára. Hat Veszprém megyei faluban – a központ Kapolcs – színházi, zenei és képzőművészeti produkciókat láthat a közönség tíz napig. Vasárnap ellátogatott a Művészetek Völgyébe Medgyessy Péter miniszterelnök is.

Szaller Mariska néni aligha gondolta volna 14 évvel ezelőtt, hogy mit indít el egyszerű kérdésével. Az idős kapolcsi asszony 1988 decemberében azt kérdezte a kapolcsi főutcán Márta Istvántól: „Pista, mikor lesz legközelebb megint olyan szép koncert a templomban, mint legutóbb?”

Márta István – aki akkor a Nemzeti Színház zeneigazgatója volt – ezután úgy döntött: megismétli azt a nyári koncertet, amit eredetileg a környéken élő művészbarátai szórakoztatására szervezett. Márta István az 1980-as évek végén Kapolcsra költözött, s megalakította a Kapolcsi Kulturális és Természetvédelmi Egyletet, amely mindmáig fő szervezője a Művészetek Völgyének – nonprofit formában.

Nos, ebből az 1988-as koncertből és a hozzá kapcsolódó kiállításból és színházi előadásból nőtte ki magát az a fesztivál, amely most már európai hírű. Kapolcson, Taliándörögdön, Monostorapátiban, Vigántpetenden, Öcsön és Pulán tavaly több mint 125 ezren voltak részesei a színházi, zenei, képző- és népművészeti fesztiválnak.

Kapolcs és a szomszédos öt falu mára kinőtte a Művészetek Völgyét. Mohos László, a 460 kapolcsi őslakos egyike úgy véli: szombaton öt-tízezer érdeklődő járt a faluban.

– Kicsi ez a falu ennyi embernek! Nézze meg, nemcsak az autóknak nincs helyük már, hanem a gyalogosok sem férnek el az utcákon – magyarázza az idős ember, aki önkéntesként – ahogy itt nevezik: völgymunkásként – segít a fesztivál lebonyolításában.

Kétségtelen, hogy Kapolcs minden egyes négyzetcentiméterére jut kiállítóhely, színpad, büfé, autóparkoló vagy sátorozóhely ezekben a napok-

ban. A kapolcsi házakban 120 fizetővendégnek van hely, az alkalmi kempingekben 1000-1500 ember éjszakázik.

Horváth Jenő kapolcsi polgármester szerint nem a falu kicsi ehhez a rendezvénysorozathoz, inkább a forgalom nagy. Könnyebben boldogulnának a szervezők akkor, ha a Veszprémből Tapolcára vezető főút nem a falu közepén vezetne át, hanem déli irányban megkerülné a községet. – A megkerülő út tervei már évek óta elkészültek, de pénzhiány miatt késik az építkezés megkezdése. Kapolcs és a többi völgybeli település anyagi ereje ehhez kevés. Állami segítség nélkül soha nem lesz készen az új út, amire nagy szükség lenne, mert a fesztivál népszerűsége évről évre növekszik – mondja a polgármester, aki határozottan állítja: Kapolcs és a szomszédos községek csak nyertek a fesztivállal. Nemcsak itthon, hanem a szomszédos országokban és jobbra Németországban is megismerték a korábban pusztulásra kárhoztatott bakonyi falvak nevét. Az ismertség ezen a vidéken – ahonnan a Badacsony csak 35 kilométerre van – egyenlő a fejlődéssel. Amíg öt évvel ezelőtt csak egy vegyesbolt és egyetlen kocsmá működött a településen, addig ma már négy vegyeskereskedés, egy zöldségkereskedés és egy étterem van nyitva Kapolcson egész évben. Ma már húsz család foglalkozik fizetővendéglátással a fesztivál központjában, s ők szinte egész évben találhatnak vendéget.

Azt minden helybeli elismeri: a fesztivál nagyon sokat adott a környéknek. A jegyekből származó bevételekből tavaly például nyolcmillió forintot osztottak szét a rendezésben részt vevő önkormányzatoknak, amelyek számára ez a pénz komoly fejlesztési forrás: utakat építenek belőle, műemlék romokat hoznak helyre.

Márta István szerint nem kell bővíteni a Művészetek Völgye fesztivált, mivel az saját magát szervezi: egyre-másra jelentkezik különböző önkormányzatok, társulatok újabb és újabb ötletekkel. Annak ellenére így van ez, hogy a Művészetek Völgye az idén várhatóan veszteséges lesz: eddig 14 millió forint hiányzik a rendezvénysorozat költségeiből. Márta István abban bízik: a rendkívüli érdeklődés miatt egyre növekvő jegyárbevétel talán kipótolja a költségve-

tésük hiányát. A szervezők az idén 140 ezer látogatóra számítanak.

Vasárnap délután – Kóródi Mária és Kiss Elemér miniszterek társaságában – Medgyessy Péter miniszterelnök is meglátogatta a Művészetek Völgyét.

Népszabadság, 2002. július 29.

12. 36.

A MŰVÉSZETEK ÉS A MEGYE

Márta István szerint nem lehet az egész völgyet máshová áttelepíteni

Három éve egyetlen fillérrel sem támogatja a kapolcsi székhelyű, de immár hat falu részvételével zajló Művészetek Völgye rendezvénysorozatot a Veszprém megyei önkormányzat – mondta lapunknak a fesztivál szervezője, Márta István. A Művészetek Völgye kitalálója és főszervezője ezzel indokolja, hogy a fesztivál idején a programokat szervező falvak jelképesen kíválnak a megyéből, és művészeti köztársaságnak nevezik magukat. A megyei tisztviselők tagadják, hogy a háttérben politikai megfontolások állnának.

A Művészetek Völgye három éve úgymond már nem része Veszprém megyének – így fogalmaz az idén tizennegyedik alkalommal megrendezett kulturális rendezvénysorozat kitalálója és házigazdája, Márta István zeneszerző-színházigazgató. Arra, hogy ezt miért kell deklarálni is, Márta úgy válaszol: tudatni szeretné mindezt azokkal a megyei vezetőkkel, akik évek múlva a mellüket döngetve fognak az Európai Unió kistérségi pályázataira jelentkezni. S minden bizonnyal úgy fogják majd „eladni” magukat a hat faluban zajló Művészetek Völgyével, hogy minden tőlük telhetőt megtettek érte.

– Csakhogy ez majd nem lesz így igaz – vélekedik Márta keserűen –, mert hogy a megye – ez a sokkal inkább politikai, semmint regionális gazdasági és kulturális kategória – semmivel sem támogatja a hajdani Kapolcsi Napokból kinőtt Művészetek Völgyét, amelyet tavaly 120 ezren látogattak, az idén pedig még több vendégre számítanak. – Amikor még csak Kapolcson voltak a rendezvények – sorolja Márta –, tagja voltam a Veszprém Megye Kultúrájáért Alapítványnak, s nem folyamodtam támogatásért. Nem

kértem pénzt, de a megye az elnöki külön keretből – amelyhez nem volt szükség közgyűlési határozatra – évente 50-60 ezer forinttal segített. 1998-ban aztán fordult a világ, mert a közgyűlés elvonta az elnöki külön keretet is, azóta végképp nem jut támogatás a „központból” a falvak rendezvényeinek. Négy éve már 38 millió forint volt a költségvetésünk, s Veszprém megye az év legnagyobb kulturális rendezvényének esetében eljutott egy kétszázezer forintos ajánlatig – ebből nem kértem, mert nevetségesnek és megalázónak tartottam.

Márta István elmondta, a szervezés során figyelmet fordítanak arra, hogy a meghívott kézművesek, kiállítók és fellépő művészek körében elsőbbséget élvezzenek a helyiek. A falvakban végrehajtott infrastrukturális fejlesztéseket (járdaépítés, templomfelújítás és így tovább) többször a nyári rendezvényekből befolyt összegekből tudták fedezni, a jegybevételekkel ugyanis a helyi önkormányzatok gazdálkodhatnak.

– A helyzet valóban meghökkentő – kommentálta az ügyet egy, neve elhallgatását kérő, a veszprémi politikai viszonyokat jól ismerő tisztviselő. – A megye úgy kommunikálja a szervezőkkel való hűvös viszonyát, hogy a Művészetek Völgye „kinőtte” a megyét, miközben a háttérben kisszerű és szálnalmas politikai akció áll. Ennek lényege, hogy a Veszprém-ben hatalomra jutott Fidesz-kör négy éve bábként tekint az MDF-es megyei közgyűlési elnökre, s a háttérben a várpalotai népművelőből lett, a Fidesz kemény magjához tartozó Talabér Márta alelnök áll, aki Mártáék kapolcsi fáradozásaiban minden bizonnyal a pesti liberális ármányt véli felfedezni.

Maga Márta minderről úgy nyilatkozott: nem foglalkozik politikai kérdésekkel, őt az érdekli, hogy a falvak – amelyek egyikében, Kapolcson maga is megtelepedett – közvetlen hasznot is húzhassanak a kulturális rendezvényekből. – Nagy öröm számomra, hogy fellendült a szobakiadás, a vendéglátás, ki lehet adni az udvarokat sátorhelynek, s ha jelképes összegeket is, de valamit tudunk fizetni a lelkes völgymunkásoknak – mondta Márta. – Ha a megyei vezetőség más-hogy képzelet a kulturális menedzselést, mint én, az nem baj, csak az a baj, hogy megjelennek ve-

lünk kapcsolatban sanda nyilatkozatok, amelyekkel persze sem én, sem a falvak önkormányzati vezetői nem tudunk mit kezdeni. Csak annyit tudunk, hogy amit tizennégy éve csinálunk, az nagyon is beleillik az Európai Unió regionális-kulturális elképzeléseibe.

Kuti Csaba (MDF), a Veszprém megyei Közgyűlés elnöke veszprémi tudósítónknak azzal indokolta a támogatás elmaradását: a megyének nincs elég pénze ahhoz, hogy egy ilyen méretű rendezvénysorozatot érdemben támogatni tudjon. Egyébként sem közvetlenül a közgyűlés, hanem a testület által létrehozott Veszprém megye Kultúrájáért Közalapítvány dönt a támogatásokról – de az alapítvány évente mindössze húszmillió forint fölött rendelkezik, míg a kapolcsi fesztivál költségvetése ennek sokszorosa, mondta az elnök. (A Művészetek Völgyét idén 109 millió forintból szervezték meg – *a szerk.*)

Arra a kérdésünkre, hogy az alapítvány kuratóriuma talán politikai ellenszenv miatt mellőzi a fesztivál támogatását, Kuti Csaba határozott nemmel felelt: a kuratóriumban ott ülnek a mai kormánypártok képviselői is, ők azonnal tiltakoznának ilyen esetben – jegyezte meg ezzel kapcsolatban.

Patka László, a Veszprém megyei Közgyűlés kulturális menedzsere, az alapítvány titkára szerint a Művészetek Völgye fesztivál megrendezését ugyan valóban nem támogatja az alapítvány, de tavalyelőtt négy, a fesztivál szervezésében részt vevő község összesen négyszázezer forint támogatást kapott művészeti csoportjai felléptetéséhez, idén pedig egy, ugyancsak a völgyhöz tartozó falu népdalkörének fellépését támogatta az alapítvány ötvenezer forinttal.

A kuratóriumi titkár megjegyezte: az alapítvány által odaítélhető legmagasabb összeg ötszázezer forint. A néhány tíz- vagy százezer forintos összegekkel rendszerint egy-egy falu kulturális rendezvényét vagy amatőr együttesét támogatják. Patka Lászlótól megtudtuk, hogy az alapítvány kuratóriumának elnöke Talabér Márta, a tizenhárom kuratóriumi tag között pedig egy-egy közgyűlési képviselővel vesz részt az MDF, a kisgazdapárt, az SZDSZ és az MSZP, a többi tag meghívott szakértő: tanárok, kulturális menedzserek.

Márta István minderre azt mondta: már nem is pályáznak támogatásért, nehogy az a vád érje őket, hogy elviszik a pénzt kisebb rendezvények vagy szegényebb falvak elől. Márta azt is megjegyezte, nemrég megkeresték, és azt kérték tőle: fogja az egész rendezvényt, és szőröstül-bőröstül vigye át a szomszédos Zala megyébe, mindenben mellette lesznek. Márta azt válaszolta, csak akkor tudná ezt megtenni, ha az egész völgyet kiemelnék a helyéről, és átvinnék egy másik régióba. Ez pedig aligha lehetséges.

Népszabadság, 2002. július 31.

12. 37.

A történelmi Zala vármegye címerében nyílveszsző látható az aranykorona alatt. E beszédes jelkép arra utal, hogy fejedelmeink, majd királyaink fegyveres őrköt telepítettek a nyugati határszélre, amint ugyanez történt a székelyföldi, észak-magyarországi, valamint a belső gyepűk mentén is. E szabad jogállású katonanépek – íjászok, lándzsások – emlékét sok helyütt máig őrzik a fennmaradt helynevek, ilyen településnév a Lövé Zalában és másutt, amint a veszprémi Lőd és Lövöld, a soproni Lövérek, a Morva menti Lévárd és a székelyföldi Lövéte is az Árpád-kori királyi lövészek jelenlétéről tanúskodik. A zalai Göcsej népe, a szomszédos Őrségéhez hasonlóan, évszázadokon át megőrizte kiváltságait és sajátos családi, települési, építészeti hagyományait. Az sem véletlen, hogy az eredetileg királyi vármegyék közül az országban elsőként éppen Zala alakult át nemesi vármegyévé, még 1256 előtt, s a vidék magyar népe ma is konzervatív, hazafias szellemű.

A Zala folyócska völgyében sorakozó apró falvak közül legalább fél tucat olvadt egybe az újkorban Zalalövő területén. Lövétt írott alakban 1352-ben említi oklevél. A mára vele egészen összeépült, a régi országút mentén hosszan elnyúló Mindszentről azonban csak annyit tudunk, hogy az Árpádok idején már önálló plébániája volt, ennek viszont látható bizonyítéka is van: a megmaradt templom. Az október utolsó napjára eső mindenszentek tiszteletére épült a 13. században. Kisméretű hajójának déli oldalán három tölcséráblak, a belsejében mindkét oldalon két-

két falba mélyedő ülőfülke látható az 1200-as évekből, a félköríves apszisú, szintén román kori eredetű szentélyben – egy vaskonzolra utólag elhelyezett – kőfaragvány vonja magára a figyelmet. A nyugati homlokzat elé kilépő torony mostani formája, különösen hegyes sisakja a 18. század végére jellemző, provinciális barokk ízlés jegyeit mutatja, ám szinte bizonyos, hogy négyzethasáb alakú tömege őriz valamit az eredeti, középkori torony falából is. Az ácsolt karzat és a deszka síkmennyezet a török pusztítását követő renováláskor készült.

1743 tájáról, a hódoltság alatt prédává lett falu népének visszaköltözése utáni időkből származik tudósítás a templom állapotáról. Ekkor zsúpszalma fedte, tornya romos volt. Az új tetőzet és az említett famunkák elkészültével együtt késő reneszánsz, kora barokk stílusú oltárt kapott a templom, rajta értékes olajképpel. (1748 és 1753 között épült a mai Lövő Zalapataka nevű településrészén a Szent Anna-templom, szintén szép barokk fő- és mellékoltárokkal, mívés faszobrokkal.) A mindszei egyház körül, a középkori cinterem helyén néhány újkori síremlék jelzi az öreg temetőt. Régészeti kutatást, majd részleges műemléki helyreállítást 1972-ben látott a jó hét-száz esztendősi Mindenszentek-templom, ámde annyi embert, amennyi egy hete a zalai, vasi polgári körök találkozájára jött el Lövőre, talán még sohasem látott.

Magyar Nemzet, 2002. augusztus 31.

12. 38.

A GAZDA SZEME

Van-e élet a földön, avagy barangolás a tanyavilágban?

Amit eladtunk, az már nem a miénk – fogalmazta meg egy kunpusztai parasztasszony a külföldiek ingatlanvásárlásának problémáját. A Kerekegyháza vonzáskörébe tartozó kunpusztai tanyavilág azonban nemcsak erre példa, hanem arra is, miként lehet a pusztai turizmus és a biogazdálkodás eszközeivel élve – jól-rosszul, de mégis valahogy – megőrizni a magyar tanyát a jövő számára.

Kerekegyháza és környéke az ország legnapfényesebb és vízben legszegényebb területe. Homok-

sivatag váltakozik némi kötött földdel, szikes területtel és rossz minőségű erdővel. Nagy gabonátáblák itt sohasem voltak. Az önkormányzat hat száz tanyahelyről, négyszáz lakott tanyáról tudnak.

– Persze a közigazgatási határ még nem jelenti a tanyavilág végét – mondja Czákó István, a kerekegyházi polgármester.

A szocializmus ezen a vidéken szakszövetkezeteket hozott létre, a téjesztés nem volt jellemző; az emberek otthon maradhattak a tanyájukon, gazdálkodhattak tovább. S jóllehet a „nagy tendenciák” a tanyák felszámolása felé mutattak, a megyei politika nem tanúsított ebben buzgóságot, a helyi pedig főleg nem.

Növénytermesztésből Kerekegyházán nem lehet megélni; a szőlő- és gyümölcsstelepítési kedv már inkább jellemző. Tartanak kacsat, libát, pulykát, csirkét és tojós tyúkokat; itt van az ország legtöbb tyúkásza, naponta négyszázezer tojást visznek a piacra. Egy éve a község várossá avanszált, az állattartásnak ki kell húzódnia a belterületről, s így még jobban megnövekszik a tanyák iránti érdeklődés. A tanyás vidéken viszont súlyos érdeklődések történnek; az állattartás ugyanis, főleg nyáron, szaggal jár.

– Képzeld el, hogy egy tizenöt éve működő üdülőtanya közelében akar egy vállalkozó nagyüzemi disznóolat létesíteni. Egyik tönkretenné a másik üzletét – meséli a polgármester.

S ami a környékbeli indulatokat még inkább föl-kavarja: több mint ötven tanya van külföldi kézben. A jelenlegi törvény lehetővé teszi, hogy külföldi állampolgár tanyát vegyen, de csak akkor, ha nem tartozik hozzá hatezer négyzetméternél nagyobb termőföld. A polgármester úgy véli: ha a németek, osztrákok, olaszok nem veszik meg a tanyákat, az épületek nagy valószínűséggel összedőlnek. Így a magyar tulajdonos legalább el tudja adni az ingatlanát, elég jó áron.

– A külföldiek jelenlétének piac- és keresletélénkítő szerepe is van – mondja a „Bürgermeister”.

– Sok-sok milliót költenek a tanyák felújítására, aztán pedig megjelennek fogyasztóként a faluban. Sokan közülük ismerőseiket is elhozzák a nyári hétvégékre.

– A legtöbb külföldi turistaközponttá alakítja

a tanyáját, és urasan megél belőle anélkül, hogy egy fillér adót fizetne – mondja erre egy kunpusztai asszony, kerékpárjának támaszkodva; a kormányra akasztva tejeskanna billeg. – Mert azt állítják: „csak a barátainkat látjuk vendégül”. Csakhogy mi kint a pusztán tanúi vagyunk, hogy minden hétvégén más barátok jönnek, s mindig egy buszra való, egyszer svájci, egyszer holland rendszámmal. Arra nem gondol senki, hogy amit egyszer eladtunk, az már nem a miénk. Az egész világot meg lehet venni hatezer négyzetméterenként!

Előfordul, hogy a rozzant tanyákat Kecskemét-ről jött munkanélküliek vásárolják meg, „hátha abból majd meg tudnak élni”. De ez általában nem sikerül.

– Ha itt valaki mezőgazdaságból akar élni, az nagy szakértelemmel fogjon hozzá, és nagy mennyiségekben gondolkozzon – mondja Czákó István. – Én is megnevelem az éves baromfiszükségletet – teszi hozzá –, persze így többbe kerül, mintha a boltban venném, és még dolgozom is vele, de legalább tudom, mit eszem.

Sanyi, a mezőőr gyerekkora óta járja a kerek-egyházi határt, minden fűszálat ismer. Integet a szembejövő autóknak, még egy kamionnak is. Tóth Szivák Sándornak hívják; nagydarab, jószívű ember. A betonról hamar homokútra jutunk. Úgy jár a buckákon le-föl a Niva, mint a hullámvasúton. A tanyavilágban a mezőőr intézi a kint rekedt kisöreges ügyes-bajos dolgait, odafigyel a rendre, eligazítja a feleket a mezsgyevitákban. Tanyaromok mellett haladunk, elhagyjuk az egykori tómedret is; Sanyi még úszkált benne gyerekkorában.

Három tó volt Kunpusztán, a Szappanszék, a Szívós és a Kondor, de mára kiszáradtak. A talajvíz több métert süllyedt. A hatvanas években csapolták le a vizeket az orosz szisztéma szerint; nagy pénzért alakították ki a csatornákat, „nyerjük szűzföldeket” jelszóval. Azt hitték, több termés lesz, s azóta sokkal kevesebb. Ráadásul – s ez az egész homokhátságon jellemző – sokan locsolnak engedély nélkül, illetve csak igen kevesen locsolnak engedéllyel. A vízhiány a tanyák legnagyobb gondja. A természet pedig mohón várja a visszarendeződést. Három éve,

mikor sok csapadék volt, és a Kondor-tóba vízszaggyűlt a víz, a madárvilág azonnal visszaköltözött, a kételtűek is. Aztán ismét eltűntek a kiszáradással.

A tanyák a természetet is megőrizték eredeti állapotában; vannak még ősgyepek, ősbörökások a környéken. Kerek-egyháza részt vesz egy, az IUCN nemzetközi természetvédelmi szövetség felmérésein alapuló ökológiai programban. Szabó Tibor kerek-egyházi ökológiai szakember szerint a biogazdálkodás tulajdonképpen nem más, mint a régi tanyasi gazdálkodás. Kerek-egyháza környékén több tanyásgazda él biotermékek előállításából, vagy legalábbis kiegészítő jövedelemként foglalkozik ezzel. A tanyasi gazdálkodás fokozott „szakmai” felkészültséget jelent, s kisebb mennyiségű, ám sokkal jobb minőségű termést. Az ökotermesztés tiszta ételminszerek előállítását jelenti. A tanyán a biológiai körforgás periódusai egy egységben megtalálhatók – „a gazda szeme hizlalja a jószágot” –, s aki a tanyán él, csak az tudja ellenőrizni, megfelelően vezérelni a folyamatokat.

– Aki naponta látja saját kultúrnövényeit, az jó eséllyel tud célzott, megelőző növényvédelmet alkalmazni, ami a biogazdálkodás alapja – mondja Szabó Tibor.

Kinyílik az árnyas út, egy szekér s egy fényes Audi közé áll a mezőőr Nivája; megérkeztünk az egyik nagy idegenforgalmi köpontba, a Vargha-tanyára. Az egykori uradalmi épületet felújították, sok új parasztházat is emeltek. Minden nagyon „virtigli”; éppen tart a stadion nagyságú karámban a lovasbemutató. A csikósok különféle „kunsztokat” mutogatnak (például: a csikós egyik lábával az egyik, másikkal a másik lovon áll, de további négynek a kantárját tartja kézben, s úgy hajtja őket körbe a pályán), s a közönség mindezt zsúpfedeles tribünben izgulhatja végig. A tanya német ajkú külföldieknek szóló prospektusa „Gesamtkunstwerk”-ként reklámozza a műsorkínálatot. Van a Vargha-tanyán puli, racca, szürkemarha, lakkozott paprikafűzér, lazúrozott, muskátlival teleültett szénásszekér. A fa kocsikerék, ami néhány tanyával arrébb egy mindennapi használati eszköz alkatrésze, itt falidísz. Az üzletvezető – vállas, agilis fiatalember – ve-

zet végig, és mutat be mindent; a szolgáltatások első osztályúak, de nem a nagypénzű, inkább az alsó és középosztálybeli német, osztrák, olasz turistákat érdekli a pusztai szórakozás. Sajnos, közülük is mind kevesebbet, pedig az idegenforgalom ezen a vidéken sokak egzisztenciáját alapozza meg; az itteni dolgozók hatvan százaléka a faluban (Kerekegyháza, de a város szóra még nem áll rá az itteniek szája) lakik.

A Kerekegyháza ökológiai értékeit feltáró IUCN-elemzésben ez olvasható a nagy idegenforgalmi tanyákról: „...a program menetrendszerűen, egyfajta színi- (vagy inkább cirkuszi) előadás formájában zajlik. Az érkező vendégek kupicás üdvözlése, lovasbemutató, sétakocsikázás egy másik tanyára, magyaros ebéd, újabb kupica, majd a maradék időben mindezek ismétlése a vendég pénztárcája erejéig... Építészetük sajátos keverékét mutatja az archaikus – sokszor inkább giccses – népi és napjaink vállalkozói építészeti stílusának (például nádfedeles ház mellett uszoda, tenispálya).”

– Egyébként – mondja az üzletvezető – ahogy emelkedik az életszínvonal Magyarországon, s vele együtt az árak, úgy fordulnak el a külföldiek a pusztától, és mennek inkább a Balatonra, a fővárosba vagy a horvát tengerpartra. A nyugati vállalatok gyakran jutalmazták ingyenyaralással partnereiket vagy dolgozóikat, de a magyar pusztai üdülés a hierarchia alján helyezkedik el.

– Nem is értem – mondja egy tanyás parasztember, aki éppen tejet hozott be Kerekegyházára a Trabantjával –, gyűnnek ezek a külföldiek, öszik a gulyáslevöst, szíják a port mög a lófinogot, oszt fizetik érte a sok százezröket.

Az IUCN-tanulmány rámutat: az igazi, működő tanyák a külföldiek számára a tájkép kellékei; köztük vezet a sétakocsikázás útvonala, s így a látogatók, ha felületesen is, megpillanthatják a valódi tanyasi értéket – az őslakók azonban a gazdasági együttműködés hiánya miatt nem profitálnak ebből.

Vannak azonban átmenetek is az idegenforgalmi, az öko- és az „igazi” tanyák között. Újvári Sándor például fenntart egy házat a városban, idős édesanyja él benne, ő maga azonban Kun-

pusztán lakik feleségével és főiskolás lányával. A gazda eredeti szakmája mechanikai műszerész, a tanácsnál dolgozott. Húsz éve derült ki, hogy cukorbeteg, s akkor az orvos azt tanácsolta, többet mozogjon levegőn. Korábban, tanácsi emberként el sem tudta volna képzelni, hogy valaha kapát vesz a kezébe. Egy egy tantermes, szolgálati lakást is magában foglaló régi pusztai iskolát vettek meg és alakítottak át lakóépületté; elkezdett kijárni, dolgoztatni négyszáz négyszögölön. Mezőgazdasági szakkönyveket olvasott, idősebb parasztembereket kérdezgetett; ma tizenöt hektáron gazdálkodik. A föld vegyes, van rajta erdő, legelő, szántó. A gazda szállóvendégeket is fogad. Újvári Sándor szerint a vendégforgalom visszaesésének oka az infrastruktúra hiánya; egy százhuszmillió forintos turistabusz nem szívesen jön ilyen utakra. A tanyatulajdonos célja, mint mondja, nem a meggazdagodás; gazdálkodási szemléletét a „józan paraszti ész” határozza meg.

– Csak ne legyenek filléres gondjaim, és lehessen pár százezer tartalékban is, ha valami történne. Mind a szegénység, mind a gazdagság megnyomorítja az embert – mondja. – A gazdagság büszkévé tesz, a szegénység iriggyé.

Hordja a szél a homokot; betérünk a Rendek-tanyára, Sanyi otthagy, mert dolga van. Rendekné Olga, egy alacsony, széles arccsontú, barna szemű kun asszony fogad. Tudtam-e, kérdi, hogy a komondor szó a kun-ondor szóösszetételből származik, s annyit tesz: a kun kutyája? Nem tudtam. Két kunondor vackolódik a lábamnál, az egyiknek megsimogatom a fejét, mire hoszszan, torokból morogni kezd.

A Rendek-tanya igazi tanya, csak takarosabb kivitelben. Van gémeskút, istálló, tornyos füstölő, de a tulajdonképpeni tanyaházat – bár be van rendezve – nem lakják; az tanyamúzeum. Amikor a nagy üdültanyák szállóvendégeit idehozza a busz, azok megnézhetik, hogyan élt a tanyasi ember. Látnak mangalicát, rackát, működő kemencét is (a döngölt padlót lekövezték, mert a hölgyek túsarkú cipőikkel állandóan felkapálták); láthatnak fém nádarató csizmákat, főzött szappant, sulykot, vackot (oda heveredett a gazda delelni, jó kényelmetlenre csinálták, nehogy

sokat aludjon), háziáldást, fatekenőt, s beszívhatják az öreg falak, öreg terítők szagát.

Rendekék tizenöt hektáron folytatnak ökológizálkodást. Amit termelnek, azt eladják, az állatokkal fölvetik vagy elfogyasztják. Termelnek zöldségféléket, paprikát és „alternatív” növényeket, például amaránt (amerikai növény, a disznóparéj nemesített változata, lisztérzékenyeknek való). Minden munkát a család végez. Foglalkoztatnának munkanélkülieket, pályáztak ez ügyben a munkaügyi központnál, de olyan embert, aki dolgozni akar, nemigen találunk.

– Már nehezen bírjuk, négy-öt órát alszunk, pedig a három lánygyerek is részt vesz a munkában, iskola mellett – mondja Rendekné.

Huszonnégy, huszonkét és tizenkét évesek a lányok, de a legkisebb is olyan sokat dolgozik, mint a népmesében. Itt a talicska tényleg talicska, és nem a lakktól, hanem a használattól fényesedik a nyele.

Magyar Nemzet, 2002. augusztus 3.

12. 39.

PITYMALLAT

Nem figyeltem a beszéd zsongásában a szavakra, mégis meghallottam a nagy zsvajgásban tisztán, otthonosan csengőn: „Ha a következő vonattal elindulunk, pitymallatra otthon leszünk. És jókor...” Egy meglett férfi mondta batyut cipelő társának. És elindultak. Gondolatban követtem őket.

Nem virradatra, napfelkeltére, hajnalra érkeznek, hanem pitymallatra. Erre Arany János is helyeslően rábólintana. Nekem meg felrémlenek a nagy hajnalhasadások, a korai kelések, pitymallatok abban a régi világban, amelyet magamban hordok. Dűlőutak, búzatáblák, asztagok, mezők dajkálta, akácfáktól őrzött tanyák, a nagy csendbe belebőg néha-néha egy tehén is: tán a borját siratja.

Elegendő volt ez az egyetlen szó, máris ott igyekszem én is egy hajnali csapattal, korán kelőkkel, akik szerszámokkal felszerelve sietnek munkába. Mert a gazdával úgy egyeztek meg, hogy pitymallattól napestig elvégzik. Abban az időben még kapálták, ritkították a kukoricát, sietni kellett, mert eső után porhanyós volt a talaj. Aztán

a napsütésre úgy kiszáradt néha, hogy szikrázott a kapa éle, amikor belevágott.

Pitymallattal indultak a szekerek is a faluból a hatar felé vezető úton, s most szinte látom őket a városi villamosok helyett, ahogy vonulnak, a kocsiderékban az eke vagy a borona, a löcsön pléhvödör himbálódzik az itatáshoz.

A tanyákon a cseléd kelt fel elsőnek, a gazda ilyenkor még nyújtózott egyet a nyoszolyában, nagyot ásítva. Ébredtek a tehenek is, s ez volt az a pillanat, amikor megszólalt az első madár valamelyik fán. Az almozó béres kitolja a trágyát, ilyenkor indulnak Pesten az első villamosok és autóbuszok. A tömésre befogott kacsák hápogni kezdenek a kisóiban. Tolláskodva előbújik a baromfi is, a macska nyújtózik, nyalja magát, mosakszik, mindjárt indul a háziasszony a sajátárral, hogy megfesse a teheneket. A vonat már kirobogott a hazafelé igyekvő két utassal, füstje sem maradt, mert villanymozdony vontatta. Azóta Cegléd felé jár, de én még mindig hazagondolok a váróterem korlátjának támaszkodva. Ízlelgetem a szót: pitymallat!

Otthon, a szülői ház udvarán, az eperfa alatt biztosan még mindig ott repdes a mama szava, az anyai szó, mert az ott maradt a fák alatt, a kertekben, a dűlőutakon, a tanyákon, a bácskai ugar fölött. A virágok is úgy beszélnek egymáshoz, meg az érett kalászkok, ahogy a mama beszélt valaha hozzám.

Wass Albert egyik nagyon szép versében Erdélyt követelte vissza, a tilinkószótól hangos hegyeket. Nekem a bácskai rónákat adjátok vissza, a Tisza kanyargó alsó folyását, a virágzó falvakat, amelyek udvarán, kertjében ott gubbaszt még az anyanyelv íze, anyánk szava. Vannak, lám, szavak, amelyek úgy működnek, akár egy rozsdás nagykulcs, ajtót nyitnak, ablakot tárnak a szívünkben. Csak állok tétovázva a pályaudvar nyüzsgésében, nem tudom, merre menjek tovább: szálljak tán vonatra én is, vagy ballagjak ki a buszhoz, amely hazavisz? Haza ebbe a másik otthonomba, ahol nem pitymallat a kora reggel, mert nem ébresztenek énekelve a madarak, ahol altatóval alszom el, és keserű szájjal ébredek a rádiószóra vagy a telefon berregésére. Egy gyötrő nap elteltével visszabújok majd a vac-

komba, mint a medve, s várom az álmat, amely suhogó szárnyakon visz haza az eperfák, az akácok alá, ki a kertekbe, ahol tubarózsák nyíltak ilyenkor.

Azon tűnődöm: meddig tart még az éjszaka? Lesz-e egyszer igazi virradat? Nem olyan, mint eddig: keserű ébredés eldorbézolt éjszaka után.

Hanem igazi. Amely dalolva kezdődik, amely bíbor lesz. Amely után kibékülünk és összeölelkezünk. Megtaláljuk egymást, s rálelünk magunkra.

En úgy érzem: pitymallik...

Magyar Nemzet, 2002. augusztus 3.

Televízió

NEMZETI ÜNNEPEK

12. 40.

És hát tulajdonképpen Marosvásárhely és szűkebb környéke néprajzi tájegységeinek a különböző képviselőit, tehát zenészeket, táncosokat hívtunk össze, és a néphagyományaink ápolása és ébrentartása a célunk vele. Azoknak a régi falusi vásároknak a hangulatát próbáltuk feleleveníteni, egy színes vásári forgataggal, ahol végül is a hagyományörző táncosok és zenészek mellett a kézművesek sorakoztak fel, és a bábszínészek, játszóház, kézműves-foglalkozás gyerekeknek, tehát nagyon sokrétű, színes program várta az érdeklődőket.

12. 41.

Akit érdekelt a tánc, az a felállított kézművessátrakban ismerkedhetett az erdélyi népi kultúra gazdagságával. Volt itt lehetőség nemezelésre, agyagozásra, szalmafonásra, faragásra. A vásárból vásárfia nélkül hazamenni nem lehet. Szemnek, pénztárcának egyaránt kihívás a sátrak kínálata. Fűzött gyöngyök, hímzett párnák, gyönyörű háziszóttos tarisznyák kavalkádja csábít vásárlásra.

Ilyenkor könnyen esik az ember a pénzszerzés bűnébe, de ha ez megtörtént, egy dolog vigasztalhat: eredeti, hagyományos holmit vásároltunk.

12. 42.

Ünnepként emlékezünk 1956 októberére. Ezeknek az éveknek egyik szép eredménye, hogy a

nagyvárosokban és a kicsiny falvakban is szabadon ünnepelhetünk. Ez a millenniumhoz méltó érzés Herencsényben, ebben a kis Nógrád megyei faluban is érzékelhető volt, ahol az ország első embere adta át a millenniumi zászlót.

– Úgy érzem, a millenniumi zászlónak az a jelentősége, hogy azt mindenhol az emberek maguk kérték, és örömmel fogadják. Tehát amikor elmegyek, akár nagyvárosról van szó, akár egy olyan kis faluról, mint Herencsény, ahol most itt állunk, azt látom, hogy mindenki hosszú hetek vagy hónapok óta készült erre az eseményre. Fontosnak érzi, magáénak érzi, ha nem vágok le az ünnep emelkedettségéből, akkor azt is mondhatom, hogy a millenniumi zászló okán saját magát is ünnepli.

12. 43.

Számos kitüntetést osztottak ki. A Földművelésügyi Minisztériumban minden megyéből egy-egy kiváló gazda, gazdasszony aranykoszorús minősítést vehetett át munkája elismeréseként.

– Ezek a birkák akár Vidrőcki híres nyájának leszármazottai is lehetnek, hiszen a Mátrában élnek. 150 jószág nem sok, a nyáj nem a nagyságával, hanem minőségével tűnik ki. Törzsállományként tartják őket számon, vagyis leszármazottaik az ország bármely területén megállják helyüket. A tulajdonos, Földi Gyula három éve hozta létre családi gazdaságát, ám a gyökerek messzebbre nyúlnak.

– Hagyománynak hagyomány, és amiről tudunk, az, hogy dédnagyapám is juhász volt, nagyapám is, hát édesapámnak kimaradt egy része, amikor

az iparban dolgozott, de ő is visszatért a családi gazdaságba.

– A családi gazdaság nem a meggazdagodást, hanem a tisztességes megélhetést tűzte ki célul. Földi Gyula jól végzi munkáját, amit az is igazol, hogy augusztus 20-án aranykoszorús gazda lett.

12. 44.

17 évesen hagyta el szülőfaluját és Kanadában szerzett diplomát, majd doktorált fizikusként. Az egykori oxfordi, majd princetoni oktató a napenergia ipari hasznosításának lehetőségeit kutatta, majd saját gyárat is alapított. Ma Budapesten az ő tulajdonában működik a világ legfejlettebb vékonyréteg-napelemes gyára.

– Mindezt összevéve, valamit itt a szülőfaluban akartam, és úgy éreztem, ez annál természetesebb valami, hiszen ebben a templomban ministráltam valamikor. Innen indultam el, s hogy itt alkalmazzuk Magyarországon az első ilyen napelemet, ebben van valami költői igazságosság, és örülök, hogy sikerült megcsinálni.

– Legalább ennyire örülnek a helyiek is, akik korábban a falu nehéz anyagi helyzete miatt csak álmodni mertek a templom díszkivilágításáról.

– Rég vágyott álmaink megvalósultak, és azért is örülünk, hogy a millenniumra készülve gondoltuk ki, és a millennium zárásával megvalósult ez a gyönyörű szép terv.

Kis Mura közeli hegyhát Szentmártonban, egy farmot is létrehozott, ahol egész napos rendezvénnyel ünnepelt a falu. A színpadi produkciók mellett bemutatták a napenergia hasznosítási lehetőségeit, köztük egy napelemes fagyiskocsit is. A templom díszkivilágítását este tűzijátékkal ünnepelték.

FÓTÉR

12. 45.

A hegység egyik legdrágább ékszere Szilvásvár. A község a hegyoldal nyugati részén fekszik, mintegy háromszázötven méteres tengerszint feletti magasságban. Műemlékei közül legnevezetesebb a kívül-belül hófehér körtemplom, amelyet az 1838-as évek végén épített gróf Keglevics Miklós, római katolikus földesúr. A klasz-

szicista stílusú templom végül a reformátusok kezére került, a pap és a gróf személyes ellentéte miatt. A protestánsok akkori véleményét jelzi a bejárat fölött található idézet is. A templom szerves része az az arannyal futtatott serleg, amelyet 1871-ben a grófi dédunoka adományozott a háznak. Úrvacsorákon mai napig ebből isznak az egybegyűltek. Ugyanilyen az a terítő is, amit még saját maga a grófné hímezett. Szilvásvár utcáit járva a házak soraiból kitűnik egy régi falusi porta, az úgynevezett Orbán-ház. Ez a népi építészeti örökség ma múzeumként működik. A Bükkben valaha élt vagy még ma is élő növény- és állatvilágot mutatja be. Itt soha vagy csak ritkán látott fajok mindennapjaiba nyerhetünk bepillantást.

– Hasonló sajátságot őriz még az Ilona arborétum, ahol turisták üdülhetnek a legváltozatosabb helyi növények világában.

[...]

12. 46.

A neves szilvásvárad kilátóig a tanösvény vezet fel, amely nevét onnan kapta, hogy a látványon kívül lépten-nyomon információkat nyerhetünk az itteni ásványokról, kőzetekről. Az ösvényen megtett négy kilométeres út után tárul eléink a környék lenyűgöző panorámája. Utunk ezután Heves megye északi része felé tartott. Így értük el a Bükki Nemzeti Park természetvédelmi területét, Nagyvisnyót. A községben már 1605-től református gyülekezet működik. Az ő érdemük az 1804-ben épült református templom kivitelezése is. Az épület késő barokk stílusú. Különlegességét az a festett kazettás mennyezet adja, amely az egyik legnagyobb felületű az országban. A puha fenyőfából faragott padjai ma már ritkaságnak számítanak. Ott jártunkkor a templom felújítás alatt állt, a legutolsó simításokat 2003-ban végzik majd el.

[...]

12. 47.

– Jó, hát akkor egy kicsivel bővebben hadd kezdjem, hogy az erdőtörvény rendelkezik-e egyáltalán arról, hogy az erdőgazda, legyen az magán- vagy állami tulajdonú, annak köteles túrnie a köz-

jóléti funkció működtetését, viszont ehhez mindjárt hozzá kell tenni, hogy ahhoz, hogy mi ezt működtetni tudjuk, valóban némi korlátját azért szabni kell a mozgáskörletnek. Ehhez egyébként a törvény is ad egyfajta lehetőséget és mozgásteret, ezt mi úgy hívjuk, hogy irányított turizmus. Jó példája az a terület, ahol most vagyunk, hiszen a Szalajka-völgy az egy már korábban is a turisták, pihenni vágyók által közkedvelt terület volt. Ők nyilván jönnek, látni akarnak, szórakozni akarnak.

(– *Esznek-isznak közben.*)

– Ez mind hozzátartozik, viszont nekünk a háttérben valahol a mozgáskörletüket is figyelniük kell. Állandóan figyeljük a létszámot. Példaként hadd mondjak egy számot: a Szalajka-völgyben az országban egy igen kimagasló látogatottsági szám van. Egy viszonyszámot hadd mondjak. Eger az a város, ahol a vidéki városok közül a legtöbb turista fordul meg, és ezen belül a várban, az egri várban évente mintegy félmillió látogató van. A mi Szalajka-völgyünket, a mi felméréseink szerint, hiszen ott a kisvasút működtetésével kapcsolatban, ott azért statisztikai számok rendelkezésünkre állnak, mintegy hatszázezer ember látogatja, tehát el lehet képzelni, ráadásul ez a tömeg – elnézést a fogalmazásért – bizony néha egy időben, egy koncentrált időszakban jelenik meg.

12. 48.

A Bükk hegység lábánál elterülő Szilvásvárad közel kétezer lakosának életében mindig meghatározó szerepet játszott az erdő közelsége. A múltban a hagyományos erdei mesterségek művelése, napjainkban az erdővel szemben támasztott újabb társadalmi igények, mint az üdülés, kirándulás, pihenés kielégítése ad állandó feladatokat a település lakosságának és elsősorban a szilvásvárad-i erdészeti szakembereknek.

– Az erdészeti szakemberek az erdőkkel kapcsolatban hármas funkciót foglalmaztak meg. Az első a gazdasági funkció, a második a környezetvédelmi funkció, és a harmadik a közjóléti funkció. A közjóléti funkció azt jelenti, hogy az ember és az erdő kapcsolata napjainkban teljesen megváltozott. Egyre inkább előtérbe kerül-

nek az emberek pihenését, kikapcsolódását szolgáló erdei szolgáltatások. Erre nagyon jó példa Szilvásvárad környékén a Szalajka-völgy, mely szinte halmozza a látnivalóit. Ez nyáron nagyon sok embernek ad munkát az erdészeti berkein belül, és ennek a nagy tömegnek a kiszolgálására bizony aktívan be kell avatkoznunk a természet érdekében. Mi takarítjuk a szemetet, nyírjuk a fűvet, gondozzuk a különböző tisztások szegélyét, mi tartjuk karban a különböző erdei bútorokat. Éves szinten mintegy 8-10 millió forintot költünk ilyen célokra. Sajnos, a látogató turisták között akadnak olyanok, akik nemhogy óvnák, védenék ezt a csodálatos környezetet, hanem rombolják, és kárt tesznek benne.

12. 49.

A Szalajka-völgyből kiágazó Horonad-völgy elején található az ország első és eddig egyetlen szabadtéri múzeuma.

– A szilvásvárad-i erdészeti szabadtéri múzeumot 1971-ben létesítette az erdőgazdaság és az akkori Mezőgazdasági Minisztérium összefogásával egy lelkes kis szakmai közösség. Ez a múzeum az erdő névtelenjeinek, az erdő munkásainak kíván emléket állítani, bemutatva az erdővel folyó hagyományos mesterségeket, az erdőkitermelés, a fakitermelés hagyományos módjait és azokat az eszközöket, amelyekkel ezt végezték, azokat a munkakörülményeket, ahogyan ez a munka folyt az erdőben valamikor.

12. 50.

A fagerendás mennyezet alatt cserépkályha pihen a sarokban, és tányérok díszlegnek a falon. Egy-egy megsárgult fotó őrzi itt az életet. Ennek a több mint százéves világnak mi is a részesei lehetünk, ha ellátogatunk Mikófalvára, ahol szállásként szolgál ez a családi örökségből eredő falusi parasztház.

– Ideköltöztünk '96 novemberében, és utána elgondolkoztunk azon, hogy ezt a házat másokkal is megosszuk, vagy ami itt felhalmozódott régiség, nosztalgia meg szép hangulatok, azokból mások is tudjanak részesülni.

– Klasszikus felépítésű parasztház, ami azt jelen-

ti, hogy középen van a konyha, elöl van egy nagyobb szoba, hátul pedig egy kisebb. Az udvaron pedig van szalonnasütő-hely, egy zárt garázs és egy nyitott szín, ami nagyon nagy kedvenc pihenőhely nyáron. Ugyanis, ha esik az eső, vagy ha nagyon tűz a nap, akkor a hatszemélyes asztal körül a fahasábok mellett igen kellemesen lehet az időt tölteni.

– A berendezés egy része itt volt, a többi részét mi gyűjtöttük a férjemmel. A jövőben szeretnénk ezt a házat januártól december végéig kiadni. Egész évben szeretnénk, hogyha üzemelhetne. Most még csak a július és az augusztus az, ami részünkről barátoknak, ismerősöknek kiadható, de szeretnénk mindent a környezetben és a házon belül is maximálisan olyan szintre állítani, hogy mindenki tökéletesen jól tudja magát itt érezni.

12. 51.

A falusi turizmus Mikófalván öt évvel ezelőtt vette kezdetét, amikor megnyitották a legelső vendégházat. A fenyőlakk épület stílusa és hangulata azt az érzést kelti, mintha otthon volnánk.

– A vendégeinket mindig nagy szeretettel várjuk, igyekszünk mindenben a segítségükre lenni, megvendégeljük őket, megmutatjuk a környéken a nevezetességeket. Nagyon sok a visszajáró vendégem. Ezen a nyáron már eljutottam oda, hogy három hetet német vendégeknek a szolgálatába állíthattam. Mindenki a legnagyobb megelégedéssel távozik tőlünk.

– A községben összesen már hat család mintegy negyven szálláshelyet tud kínálni, amelyek a kül-sőségekben különbözőek, áraikban azonban hasonlóak. Közel két éve újabb nyolc férőhelyet alakítottak ki a szomszédos Bükkszentmártonban, ahol a vendégház üzemeltetése egyedülálló kezdeményezés.

– Ahhoz, hogy vendégházat üzemeltessünk, először is tagjának kellett lenni egy ilyen turizmus-csoportnak, falusiturizmus-csoportnak, és akkor meg lehetett pályázni pályázat alapján, s azok pályázhattak, akik a lakóhelyen kívül egy másik ingatlannal vagy lakóházzal is rendelkeztek. Azok a kikötések vannak, hogy nem lehet eladni

tíz évig, és öt évig kell üzemeltetni ebben a formában.

12. 52.

A kirándulás végén visszatértünk Szilvásváradra pisztrángot sütni. Mi mást készítenénk Szilvásváradon, mint pisztrángot. Helyi pisztrángból, helyi faszénnel. Gondolom, a szalonna is helyi, nem?

– Így van, helybéli füstölt szalonna.

– Házi szalonna ez?

– Házi füstölt szalonna.

– Na, akkor mondja el, legyen kedves, hogy mi ez, amit készítenek, mert hogy megdolgozunk érte, az biztos...

– Ez egy faszén parázson sült pisztráng, ami a sütés előtt egy pár óra hosszára be van fűszerezve, különböző fűszerekkel.

– Na de mik azok a különböző fűszerek?

– Só, bors, színes paprika, delikát, petrezselyem zöldje szárítva, de még ízlés szerint ezt lehet fokozni.

– Amit találunk, azt rászórhatjuk.

– Hát ki kell próbálni mindenkinek saját ízlése szerint, hogy kinek hogy finomabb, de maga alapjaiban a füstölt szalonna és hal íze dominálnak.

– Jó. Tehát a mindenféle fűszerrel néhány órával a készítés előtt bepácoljuk.

– Igen.

– Azt látom, hogy így pörgeti.

– Igen, tehát ez azért van, ez a művelet, mert a szalonnában a zsírt benne kell tartani tulajdonképpen, mert hogyha nem pörgetjük meg, állunk vele, akkor egy nyílt láng keletkezik, és ugyebár a hal ezt nem szereti.

– És ez egy helyi specialitás vagy az ön specialitása.

– Igen, ez egy helyi specialitás. Végül is ezt a pisztrángot, a nyárson való sütését idestova húsz éve csinálom, már egy három halastónyt megsütöttem.

NOSZTALGIA

12. 53.

Negyedszázada, hogy Berzsenyi szavát nem feledve elmentem e tájról. Most innen a kis

Somlyóról, amely Berzsényi Hetyéje és Duka, felesége, Zsuzsánna és múzsa, Dukay Takács Judit lakhelye között magasodik, Dani uraság útján indulok haza. A Dukayak mindig erre jártak a somlyói templomukba és fel a hegyükre. Itt a faluszéli porta emberemlékezet óta a Molnárké. Űkapám, dédapám, nagyapám, nagybátyám élt itt, máig emlékezetben maradt tisztességben. Ma már csak Kari bátyám 78 éves özvegye fogadhat.

– Ez jó gazdaság volt.
 – Ez jó gazdaság volt. Szerettem, öröm volt az életem itt, ennyit mondhatok, hogy boldogan éltem, szeretetben. Szóval szép volt az életem, na. És arra is emlékszem vissza mindig... Szerettem dolgozni, nem félttem semmitől sem, úgyhogy élveztem az életet, a munkát, mindent. Visszaemlékezni szépre, jóra tudok. Szeretlek benneteket mind. *(Zene.)*

12. 54.

Régen készültem rá, hogy bemenjek abba házba, ahol apám nevelkedett. Nem a szép emlékek miatt, hiszen szegény öregapámék csak mostohák voltak. Haláluk után a szomszédoké lett a ház, de nem volt áldás rajta.

– Van kulcsunk, bemenjünk?
 – Persze.
 – Jó, akkor menjünk be. Hát az udvar az olyan, hogy nem ilyen persze. Mint amit nem laknak harminc éve. Virág az van szépen. Azért itt már az idő vasfoga kikezdte, itt minden úgy van ahogy...
 – Úgy van, nézd meg, a kemence is itt van, minden, ott a sparhelt, nézd meg a csikósparheltet.
 – Ez még az öregek csikósparheltje volt.
 – De itt előtted a borodat látom.
 – Igen.
 – Ühüm.
 – Ez egy ablak.
 – Itt volt az ablak, de be lett rakva.
 – Hogy ne törjenek be, vagy csak..
 – Be lett csak rakva.
 – Be lett csak rakva. És ez milyen fotó? Hát ez az öregapám.
 – Öregapád meg öreganyád.

– Laci, Lacikám, ezt nekem adnád?
 – Viheted.
 – Add nekem azt, jó, hát nincsen képünk róluk.

KABARÉ

12. 55.

– Riksa ismeretlen, hiszen állandóan ott voltam a szeszélyesben az Antal Imruska mellett. De azért még műsort nem vezettem, legfeljebb tehenet. *(Nevetés.)* De azt se könnyű dolog ám, ó! Az én Riskám például injektoros. *(Nevetés.)* Tudják, mitől injektoros, lenyelte az állatorvos fecskendőjét. *(Nevetés.)* Szóval ezek a huncut komasszonyok rábeszéltek, hogy vezessek műsort. Meg a Balogh Fercsi is aszonta, hogy sokkal jobban beszélek, mint a volt tééselnökünk a zárszámadási vacsorán. *(Nevetés.)* Ettől aztán meginoztam. Az az igazság, aranyoskám, szoktam én nézni a televízióban a különböző csatornákat, de nekem legjobban az én ereszcatornám tetszik – *(nevetés)* –, mert ez az egyetlen olyan csatorna, amiben nincsen reklám. *(Nevetés.)* Szóval a falu unszolására elvállaltam a műsorvezetést. Meg aztán nem csak én fogok ám itt beszélni, ááá. Rengeteg vendégem lesz, és remélem, a Riskának is lesz majd néhány jó vevőgépe. *(Nevetés.)*
 – Múúú
 – Na jó' van, ne búgjál, nem vagy te búgócsiga. *(Nevetés.)* Remélem, nem próbált lebőgni. *(Nevetés.)*
 – De ettől a műsortól nem lesz senki búúúvalbél. *(Nevetés.)*
 – Ne beszélj már marhaságot, hát itt szem nem marad szárazon, hát annyi zöltséget hordunk össze, ami egész télen kitart vitaminnal. *(Nevetés.)* Egyébként mit szólnak az új ruhámhoz? Ez a műsorvezetői otthonkám. Ez még az uramnak is tetszett. Azt mondja, nagyon szép az otthonkád, csak egy hibája van. Mondom mi? Az, hogy te vagy benne. *(Nevetés.)* Hát ilyen már csak az én uram. Habár a röndözőnek sem tetszett a ruházatom. Aszonta, mama, van magának dizájnya? Hát, mondom neki pironkodva, vót, rendező úr, de azt még 18 éves koromban elvesztettem. *(Nevetés.)* Azt a rongyosait! Mondd meg, ne csak nézők, hanem elnézők is legyenek.

(Nevetés.) Na de most már nem szaporítom tovább a szót, mert a végén még azt hiszik, hogy ebben a műsorban egyedül... Aztán a végén, tényleg, aztán olyan sokat beszélek majd, hogy még beválasztanak az önkormányzatba képviselőnek.

(Nevetés, taps.)

– Jaj, hát majd elfelejtem, a komaasszony meg azt ígérte, hogy ha jól sikerül a kis műsorom, akkor főz nekem egy nagy adag mákos gubát. Há, mondom neki, én a mákhoz nem ragaszkodom, csak guba legyen elég. (Nevetés.)

– Angyalkáim én nem árulok zsákbacicát, elmondom, hogy mi lesz az én műsorom. Például... (Taps.)

12. 56.

– Szevasz, Savanya!

– Szevasz, egykomán, mi van.

– Megnéznéd a biciklimet?

– Rendben.

– Na, na, most te mit csinálsz?

– Hogyhogy mit csinálok, hát azt kérted, hogy nézzem meg, hát nézem. (Nevetés.)

– Hát, hát nem látod, hogy lekéreckedik róla a lánc?

– Hova kéreckedik le?

– Hát a fődre.

– Nevetés –

– Hát az nem baj. Ide figyelj. Azé' nem baj, mert akkor te csak a láncaidat veszítheted. Van itt kultúra, mi? (Nevetés.)

– Óóó!

– Na, van is. Megreparáljuk, ne félj!

– Aztán ügyesen, mert ...

– Jó van, jó van, jó, jó!

– Hohó, hát te miket olvasol?

– Hát, teledobálták a postaládámat ezekkel a francos hirdetésekkel. Hát gondoltam, hogy beleméne. Na. Te, hát fordítva tartod.

– Hát.

– Na. És hát nem akarok én semmit sem venni. (Nevetés.) Egyébként a sógorom, aki autókereskedő, az is mindig ebben az újságban hirdet.

– Aha, az én sógorom is szokott hirdetni ebben a lapban, merhogy feltaláló.

– Tényleg?

– Ühüm.

– Feltaláló?

– Hát persze.

– Na és aztán miket talált föl?

– Várjál, például Ausztráliában keresztezte a kengurut a kígyóval.

– Kengurut a kígyóval?

– Kengurut a kígyóval, hiii...

– Na, nem semmi mi?

– És mi lett azután?

– Ugrókenguru. (Nevetés.)

– Úúú, ügyes, a betyárját!

– Na ügyes, mi, hehehe

– Na de hát azért én sem vagyok ám akárki!

– Hát ezt, hogy érted?

– Hát má' úgy, hogy én is részt vettem egy ilyen műveltségi vetélkedőn.

– Ne viccelj!

– Bezony ám.

– Azt mi volt a kérdés?

– Az, az volt a kérdés, hogy mi Frá... Franciaország fővárosa.

– Hú, de nehéz. Aztán hogy válaszoltál?

– Haha, Ulánbátorral én lettem a második. (Nevetés.)

– Ide figyelj! Szerintem, ahol az észet osztogatták ott te háromszor álltál sorba. Höhö ...

– Na ugye. (Nevetés.)

– Csak az a baj, hogy egyszer kerültél sorra. (Nevetés.) Van ám itt kultúra, sőt a kultúra itt van. Igaz?

– Na-na-na-na-na, azért én is szoktam ám kulturálódni, hoppá...

– Aztán hogyan?

– Például, na ezt figyelj meg!

– Na.

– Például vettem én egy történelemkönyvet.

– Aha.

– Csak hát aztán kiderült, hogy nem történelem volt benne, hanem sporteredmények.

– Ne mondd! Aztán miből derült ki?

– De. Hát, hát ilyenek voltak benne, hogy első Lajos, második Erzsébet, harmadik Richárd, negyedik Béla, és csak a nyolcadik Henrik. (Végig nevetés.)

– Hát szegény az lemaradt. Na, ide figyelj! Hát engem a sportból csak a foci érdekel, mer' én harminc éve totózik. Hát ahhoz kell ám az ész.

Hát van itt kultúra. *(Nevetés.)* Há' nem mindegy, hogy melyik meccset mire veszed.

– Hát az lehet. Na figyelj ide, Savanya! Ha én egy focicsapat lennék...

– Hühü ...

– Höhö, engem mire vennél?

– Hát téged fixnek.

– Fixnek, hát mi bennem a fix.

– Mer az fix, hogy te ütődött vagy. *(Nevetés.)*

– De megvágta az arcodat.

– Jaa, hát ha borotválkozom, akko mindig megvágom egy kicsikét, hát megjelölöm, tudod.

– Miért?

– Hát, hogyha jön a postás, kimegyek, tudjam, hol hagytam abba. *(Nevetés.)*

– Ez mindig ügyes. No, ha már a vágásnál tartunk, tényleg, volt már nálatok a disznóvágás?

– Megvolt. Megvolt a disznóvágás, csak az az igazság, nem bírom én mán ezeket a zsíros kajákat. Gond lehet az asszonnyal is, mer már az sem főz jól.

– Hogyhogy.

– Lehet, hogy megint szerelmes.

– Na ne mondd!

– De, de. Abbú gondolom, hogy mindent elsóz, de mindent elsóz, még a ház előtt a jeget is. *(Nevetés.)*

– Ide figyelj, ha ilyen rosszul főz az asszony, akkor befizethetnél kosztosnak a Kató nénihez.

– Ööö, hát ő mindent a tehénbő' csinál.

– Mindent a tehénbő' csinál? Akkor már tudom, mit nem fogok enni nála.

– Mit.

– Hát túrós lepényt. *(Nevetés.)* –

– Hááát, hogy nehogy elsózza.

– Na, na még csak az is.

– Pedig a Kató néni tehene elhozta a BNV-ről a nagydíjat.

– A BNV-ről a nagydíjat? Mikor hozta el?

– Hát mikó, mikó. Mikó nem figyeltek, akkor. *(Nevetés.)*